

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
Research Library, The Getty Research Institute

A N S E L M I
BOETII DE BOODT
BRVGENSIS BELGÆ,
RVDOLPHI SECVNDI,
IMPERATORIS ROMANORVM,
Personæ Medici,
GEMMARVM ET LAPIDVM
Historia,

*Qua non solum ortus, natura, vis & precium, sed etiam modus quo ex iis, olea,
salia, tinctura, essentia, arcana & magisteria arte chymica
confici possint, ostenditur.*

OPVS PRINCIPIBVS, MEDICIS, CHY-
micis, Physicis, ac liberalioribus ingeniis vtilissimum.

Cum variis figuris, Indiceq; duplici & copioso.

H A N O V I Æ,
Typis Wecheliani apud Claudium Marnium &
heredes Ioannis Aubrii.

M. DC. IX.

THE HISTORY OF

THE REIGN OF
KING CHARLES THE FIRST
BY
JOHN BURNET

IN TWO VOLUMES
THE SECOND

LONDON
Printed by J. Sturges, in the Strand

1704

D. R V D O L P H O II.
ROMANORVM IMPERA-
TORI SEMPER AVGVSTO,
 GERMANIÆ, HVNGARIÆ, BO-
hemia, &c. Regi, Archiduci Au-
stria, &c.

SACRATISSIME, Augustissime, Victoriosis-
 sime & Inuictissime Imperator, Hominis gra-
 tia tellurem, & quicquid in ea est, procreatum
 esse, non solum ex Sacris literis constat; sed ita
 manifestum est, vt nemo ratione præditus id
 negare debeat. Homo enim solus omnibus iis
 quæcunque tellus profert indigere videtur, iisq; tanquam verus
 dominus vtitur & fruitur. Nudus enim & inermis in lucem edi-
 tus, dum adolescit, ad frigora calique iniurias propulsandas, ex
 variis quas natura procreat rebus, vestes, domicilia, & arma sibi
 conflare cogitur. Deinde cum non adeo firma corporis constitu-
 tione præditus, variis & innumeris morbis obnoxius sit, tum va-
 letudinis tutandæ, tum recuperandæ causa, quicquid in aere, a-
 quis, & terra viuit, & vegetatur, ipsi in alimentum vel medica-
 mentum cedit. Præterea, quia ratione præditus est, non solum
 ea quibus indiget, & sine quibus viuere commodè non potest,
 ei,q; vtilia sunt; sed à quibus ornamentum, vel voluptatem habe-
 re, vel capere potest, quærit, sibiq; applicat, ita vt nihil in hoc re-

rum theatro sit, quod negligat, aut in suos vsus non conuertat. Quod profecto ab aliis animantibus non fit, quæ solum ea quæ ad vitam sustentandam necessaria sunt, sectantur, & postulant. Ex quibus sanè liquido constat, propter illum qui omnibus vtitur (hominem nempe) omnia creata esse. Nam si quis arbitretur, propter aliud animal, aut aliud quicquid id sit, elementa, & mixta exstare, is Deum & naturam ea omnia quibus solus homo vtitur, frustra fecisse censere debet: quod certè meo iudicio dicere non solum inconueniens, sed impium videtur. Verum etsi propter hominem Deus tam varia, & multa produxerit, nihilominus tamen non propter quemuis. Nemo enim priuatus omnibus vti potest, sed propter omnes simul, aut eos quorum interest omnes seruari, hoc est principes, qui tanquam dii aliis à Deo præfecti eos regunt, tuentur & defendunt, produxisse credendum est. Principes siquidem propter multos creati, multos referunt, ac iis præcipue, quibus ornari ac dignitas ipsorum augeri potest, vt melius regere, & ad obsequia maiestate sua populum commodius inuitare valeant, indigent. Sunt autem hæc varia, & innumera, inter quæ tamen nulla lapidibus preciosis ac gemmis ab omni æuo, omnium gentium consensu, & iudicio aptiora, magisque idonea visa fuere. Gemmæ enim aliis animantibus ratione carentibus prorsus inutiles, ineffabili pulchritudine hominum oculos ad se rapiunt, & alliciunt, intellectum in sui admirationem trahunt, ac coloribus, perspicuitate, luceq; iis intermixta, animum ad hilaritatem prouocant, corpusque humanum exornant, gratumque spectantibus reddunt. His itaque dotibus præditæ Monarcharum, Imperatorum, Regum & aliorum præstantissimorum virorum animos si ita perstringant, vt iis se ornari cupiant suamque maiestatem augustiorem fieri arbitrentur, mirum videri non debet. Cum Deus Opt. Max. ob illum tanquam præcipuum scopum

pum eas creasse videatur : quemadmodum ex diuinis paginis factis apertè colligi potest, in quibus Deus per Moysen præcipuas gemmas rationali Aaronis inferi iussit, vt ipsius maiestate gemmis adaucta populus ad officia omnia sequacior & obsequentior redderetur. Licet autem quis existimare possit, gemmas ad dignitatem principum augendam hominum instituto, nequaquam vero propriis naturæ dotibus conducere: tamen opinionem mutabit, si gemmas in luce lucis instar scintillare, eiusq; ideam, formam, & facultates in se recipere (vt ideo à nonnullis Luculæ appellentur) perpendat. Quæ autem lucis sit maiestas & præstantia, qua nihil maius, pulchrius, admirabilius & diuinitati proximius in hoc vniuerso cognosci potest; testatur lucis fons Sol, ipsiusq; lucis essentia, effectusque inde manantes, præterea & ipse Deus Opt. Max. Solis & lucis author. Sol enim terrestri globo omnium Astronomorum sentētia multis numeris maior radios ac lumen ita in orbem expandit, vt totum vniuersum (quo nihil maius) ad firmamentum vsq; illuminet & illustret, omnibusque cælorum angulis sit præsens ac omnia Dei instar expleat. Deinde tanta ipsius lucis est pulchritudo & maiestas, vt sine ipsa nihil pulchrum sit: cum res pulchras faciat ac abscondita quæuis, tenebrisq; obscura longeque distita momento in medium adducat, ac conspicientium oculis obiiciat. Tam etiam admirabilis est, vt hætenus mens humana, num substantia an qualitas seu accidens, num conspicua aut inconspicua, num radios habeat necne, num in diaphano sit illiq; inhæreat, num motu locali deferatur à lucente corpore ad obiectum aut non, & num in tempore aut momento ad obiectum perueniat, definire non potuerit. Quam certe ob causam diuinitati (quæ per totum vniuersum diffusa omnia ornat, perficit, & viuificat, ac humano ingenio comprehendi non potest) tam similis est, vt passim Sacræ literæ diuinitatem Lucem

veram vocent; & D. Ioannes Euangelista dum de luce se testimonium dare scribit, Lucis nomine diuinitatem & Deum ipsum intelligat: & Theologi omnes, si quis interroget vbi Deus ante creationem cæli & terræ fuerit, in luce, hoc est in seipso, ineffabili modo fuisse doceant. Hanc lucis & diuinitatis similitudinem Deus ipse testatus est & approbavit, dum ad essentiam maiestatemque suam ostendendam, lucis aut ignis forma se Moyfi conspiciendum obiecit, sed tam viuaci, vt Moyfis oculi obtunderentur potius quam quicquam perciperent. Idque ideo, vt, quemadmodum lux eximia conspici non potest, intelligeret etiam diuinam maiestatem inconspicuam esse, & proinde nihil aptius esse luci, ad eius dignitatem & excellentiam cognoscendam. Hæc lucis dignitas, præstantia, ac excellentia, qua Deus Opt. Max. se intelligi voluit, etiam quodammodo in gemmis apparet. Nam dum plures gemmæ homini adhibentur, etiamsi conspici possint, lucis tamen receptione, variaque illius reflectione aspicientium oculos ita replent, illuminant, radiisque perstringunt, vt iis occupata & impedita visus acies, gestantis faciem & corpus quodammodo inconspicuum faciât. Qua ratione dignitas & maiestas illi qui iis ornatur, non parum augeri videtur. Nam id omnibus & præcipuè plebeis hominibus ingenitum est, vt quæ oculis conspici exactè non possunt, magis admirentur & colant, quam ea quæ passim obuia ac optimè nota habent. Quia itaque gemmæ tanquam luculæ, radiis, splendore, colore & perspicuitate à natura ad ornatum destinatæ sunt, propterea à principib. in cum finem expetuntur: qui quo potentiores, augustiores ac præstantiores sunt, eo etiam gemmarum nobiliorum & olim fuere & nunc sunt studiosiores, vt historiæ luculenter testantur. Mithridatem Ponti regem potentissimum fama est ita gemmis & lapidibus preciosis fuisse delectatum, vt inter cæteram suppellectilem

quatuor

quatuor millia poculorum ex onyche gemma habuerit. Cleopatram Ægyptiorum reginam tanti gemmas fecisse cōstat, vt duas vniones ex auriculis pendulas multis centenis aureorum millibus æstimatas gestarit. Nonius Romanus Senator tanti fecit gemmas, vt propter opalum quem habebat, viginti millibus sestert. æstimatum, maluerit patria & senatoria dignitate priuari, quam petenti, Antonio summo Rom. duci, eum tradere. Iulium Cæsarem, aliosque veterum Romanorum Imperatores, ac Hebræorum reges atq; pontifices, Ethnicorumque & gentium, monarchas, Duces, ac principes, non minus gemmarum fuisse amatores & cultores, sculpturæ, & monumenta ab iis ad posteros delata adhuc testantur. Ab iisdem tanquam per manus ad Asiæ, Africæ, omnesque orbis partes, ac Christianos Imperatores, reges, duces, Romanorum pontifices, Episcopos, Abbates, Prælatos, omnesque, in dignitate constitutos viros gemmarum desiderium, & studium deriuatum est; vt mitræ, coronæ, atque ecclesiarum ornamenta variis gemmis ornata adhuc testantur. Quod certè studium ad nostra vsque tempora intermissum non esse, ipse gemmarum quotidianus vsus, qui ab Ethnicis ac omnibus Christianis principibus ad ornatum adhibetur, luculenter ostendit. Inter quos profectò, Sac. Cæs. Maj. vestra vt dignitate, maiestate, ingenio, variaque rerum omnium cognitione ceteros omnes principes antecellit, ita etiam gemmarum præ ceteris studiosissima est: non quidem vt iis suam augeat dignitatem & maiestatem, (quæ per se tanta est, vt adminiculis nullis extraneis indigeat) sed vt in iis Dei excellentiam, eiusque vim ineffabilem, qui in tam exiguis corpusculis totius mundi pulchritudinem coegisse, ac omnium aliarum rerum vires inclusisse videtur, contempletur, ac ante oculos diuinitatis quandam lucem & speciem perpetuo habeat. Hanc Sac. Cæs. Majest. vestræ esse mentem, ostendit mensa illa gem-

mea quam Sac. Cæs. Majest. vestra extrui iussit, octauum mundi miraculum, in qua fabricanda tot annis, tantisque expensis defudatum est, quæque tanto artificio elaborata est, vt gemmæ sibi inuicem commissuris, quæ conspectum fugiunt vnitæ, siluas, arbores, flumina, flores, nubes, animalia, variasque rerum pulcherrimarum formas ita referant, vt depictæ ad viuum videantur, ac simile opus in toto orbe reperiri non possit. Ostendit etiam corona illa Imperatoria, quam Sac. Cæs. Majest. vestra fieri iussit ex adamantibus, vnionibus, rubinis auroque puro, aliquot centenis aureorum millib. constans: & præterea torques ex præcipuis gemmis concinnata, valore ac precio coronam superans, aliaque insuper infinita variis ac preciosis gemmis exornata, vt existimem nullum vnquam Imperatorem tantam gemmarum copiam habuisse, quantam habet S. Cæs. Majest. vestra. Quæ omnia cum sæpe mecum perpenderem, & ipse lapidum & gemmarum, variarumque rerum simplicium studiosus essem, ac nulli adhuc exactè (quod sciam) gemmas describerent, ac si qui fuerint, illarum historiis, aliena, magica, superstitiosa, & falsa inseruerint: imo gemmas quæ in rerum natura nunquam fuerunt, nec erunt, vt sibi nomen compararent, finxerint, easque tanquam sibi solis notas, quo abstrusarum rerum peritiores haberentur, scriptis celebrarint: operæ precium me facturum existimaui, si gemmarum lapidumque historiam paulo exactiorem, quam hæctenus alii literis prodiderunt, describerem, eamque S. Cæs. Maj. vestræ dedicarem. Præsertim quod nulli aptius quam S. Cæs. M. V. quæ gemmas maximè colit, eisque vnice delectatur, maximamque maximo precio comparatarum habet copiam, ac maximus omnium Christianorum monarcha est, dedicatio fieri potuerit. Accipiat itaque S. Cæs. M. vestra hoc opusculum, mole exiguum, sed re maximum, benigno vultu, idque à maleuolorum dentibus, quibus tantum propria

D E D I C A T I O.

pria placent, tueri, meque qui sub tutela Sacr. Cæs. Majest. Vestræ præcipuam ætatis partem contriui, & nunc seruitiis Sacr. Cæs. Majest. Vestræ prorsus dicatus sum, in posterum adhuc sub alis suis ab omni iniuria conseruare dignetur. Id si fecerit Sacr. Cæs. Majest. Vestra, quod planè futurum confido, calcar addet vt suo tempore plura & maiora in lucem edam. Deus Opt. Max. interea Sacr. Cæs. Majest. Vestram victoriosam reddat ac diu seruet incolu-
mem.

Sacr. Cæs. Majest. Vestra

*Humillimus famulus &
Medicus,*

ANSELMVS BOETIVS
de Bootd.

In
COMMENDATIONEM OPERIS
ANSELMI BOETII DE BOODT
*Brugensis, de Lapidibus
preciosis*

Elegia JANI LERNVTII.

Gemma, quas gremio Cybele Dea celat in almo;
Ore vetustatis magna vocata parens:
Quas septem erronum constans sibi dissitus ordo
Desuper ardentis de regione Soli
Irradians insignit: Aquarum siue sub aestus
Nereides manibus vos poliere cati;
Seu Venus ipsa sat as concha natalis in aluo
Extulit, in Cyprum per freta quando means
Construit è baccis torquatum leta monile,
Possit ut Assyrio gratior ire viro:
Siue cauernosis eiectas montium ab antris
Vistula vel Ganges proluit amne cito:
Aut animale secus dissecto in corpore prabes:
Frigore concretas sine caloris ope:
Ite per ora virum florentes luce reperta:
Et qua quaque potest dote placere decus
Tendat honoratum: populis spectanda futuris
Gloria iam generi vestro operata manet.
Thynica non potuit tantum addere lima decoris,
Dædalus in precio dum fuit ante faber,
Quam modo de vobis meruit bene iudicio acer
Ingeniique potens Flandricus iste Bryas,
Botius Anselmus, patria lux Brugidis, atque
Idem Germanæ lumen amorque plagæ:
Hic gemmantis opes thesauri prodidit omnes,
Naturæ indagans mira patrantis opus,

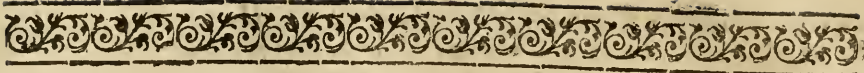
*Quæ vos tam varia voluit præcellere sorte,
 Corporis includens tot breui in orbe bona.
 Vos contra meritum Doctori plectite fertum,
 Et simul eximium condecorate caput:
 Sic exornatum preciosis ritè lapillis,
 Splendeat ut cælo nulla corona magis
 Lenausq; pater miratus, ab æthere credat
 Decerptum fronti coniugis esse suæ.
 Cleumosis debetur honos hic indigenæ, Albis
 Cuius nunc celebri nomine latus ouat:
 Qui maris Eoi spoliis diadema Rudolpho
 Compfit, & imperii nobile maculat ebur.
 Numine Casareo claræ ite in secula Gemma,
 Sit sat in abstruso vos latuisse prius.*

I N A N A G R A M M A N O B I L I S
 C L A R I S S . E T E X C E L L E N T I S S . V I R I
 D. Anselmi Boetii.

SVMES STABILE VNO.

PER varios casus fortuna volubilis errat,
Vna nec stabili fors manet vlla gradu:
 Cor STABILE unde tibi SVMES, Anselme Boetii?
 VNO quo constant cuncta creata Deo.

THEOPHILVS CRYSTETIVS
 Rector Collegii Societatis Pra-
 gensis.

CVI natura Deusq; dedit cognoscere causas
 Et vires rerum, nonne vir hic sapiens?
 Quid iuuat aspicere & mirari tanta bonorum
 Munera natura, si nihil est aliud?
 Vidit at ignarus Gallus Æsopicus ille.
 Gemmas; sed granum prætulit huic minimum:
 Indoctum vulgus occasum cernit & ortum,
 Non secus ac animal quod ratione caret.
 Doctus homo differt ab inerti, gemmasq; gemmis,
 Et precium precio, quicquid & orbis habet.
 Hac nosti Doctõr præclare Anselme Boeti,
 Quem medicum insignem Cæsaris aula colit..
 Hac natura Deusq; tibi cognoscere fecit,
 Vt possis aliis dicere dona Dei:
 Inter quæ gemmas, preciosos atq; lapillos:
 Dissèris, & laudes eruis arte suas..
 Sicq; creatori rerum hæc encomia pangis,
 Et soluis grates, & bene quemq; doces.
 Gemma at gemmarum, & si quid preciosius illis:
 Quid fiet in mundo, non capit omnis homo..
 Ingenium & virtus, pietas, & notio rerum,
 Hæ gemma decorant plurimum honore virum..
 Dum gemmas Doctõr laudas Anselme Boeti,
 Ostendis gemmas, vir preciose tuas..

GEORGIUS BARTHOLDVS: PON-
 TANVS à Braitenberg, Metropol. Ec-
 clesiæ Pragensis Præpositus..

Ad Lectorem.

TER omnes, beneuole Lector, qui de lapidibus ac gemmis scripserunt, ac ad manus meas peruenerunt, nulli haecenus peculiari aliqua methodo vsi sunt. Nam alii secundum alphabeti ordinem, ut Plinius, Albertus Magnus & Ludouicus Dulcis, alii promiscue ut Franciscus Rucus ac Andreas Baccius de iis tractarunt. Solus quod sciam Gesnerus in classes vel à similitudine vel nominibus rerum sumptas, gemmas & lapides discret. Quia uero Gesneri methodus propter varias causas quas hic recensere longum esset, mihi non placebat; à rarioribus & carioribus tractationem incipere, mihi gemmis ipsis dignius esse magisque conuenire uidebatur. Itaque à Diaphanis, ut ab Adamante omnium gemmarum preciosissima, diaphana, nulloque colore praedita, exordium sumpsit: Deinde ab ea ad diaphanas colore praeditas, & uiliores gradatim progressus sum. Ita tamen, ut quae eiusdem generis uidebantur, licet dignitate multum inter se differrent, iisdem capitibus subiungerentur. Ut uidere est post caput de Carbunculo, cui ceterae gemmae omnes rubrae & diaphanae licet uiles subsequuntur, ut Granatus, Amethystus, Hyacinthus &c. Post rubinorum & rubrorum lapidum Historiam, sequitur Margarita dignitate tertia ab Adamante: licet proprie inter lapides recenseri non deberet, quod potius mixtum osseum, quam petrosum sit. Sed sequutus sum hac in re uulgi sententiam, quod Margaritas inter gemmas numerat, ac plerumque Adamantibus & rubinis aliis gemmis exclusis, dum peculiare & regium aliquod opus ex gemmis concinnat, adiungit. Post Margaritas, sequuntur Ceruleae gemmae ut Saphirus & Opalus qui aliquid cerulei habet. Has gemmas subsequuntur uirides, flauae & semi diaphanae: tandem opacae ac praeciosiores primo, ut Turcois & Cyaneus. Deinde quae fere ab animalibus desumuntur. Ita ut ab his paulatim ad ignobiliores lapides & saxa perueniatur. Qui tamen ordo ut uerum fatear mihi ipsi conscripto iam opere non satisfacit. Existimabam enim illustrius esse methodo aliqua absoluta, quam manca de gemmis agere. Itaque cum non dubitarem quin in classes non minus lapides & gemmae redigi, quam animalia Herbae ac alia quaeuis possent: Tandem differentias quibus lapides uel gemmae à sese mutuo differunt diligenter obseruaui, (ut ex capitibus nonnullis huius libri notari potest) ac ex

PRÆFATIO AD LECTOREM.

his duabus tabellis lapides in genera & species diuidi posse ostendo: secundum quas tabellas optime ac methodice de lapidibus & gemmis opus hoc conscribi potuisset. Verum quia prius à me non sine magno labore ac molestia perscriptum Typographoque paratum erat, Intempestiuum fuit ordinem iam obseruatum mutare, ac iterata scriptione me nouis molestiis & tadium deficiente ocio ac prohibentibus curis afficere. Quod ad gemmas attinet quæ à veteribus descriptæ hoc tempore ignotæ, aut à recentioribus confictæ & nunquam visæ aut dubiæ sunt: quia in ordinem redigi, ut omnia incerta non potuerunt, secundum alphabeti ordinem à me sub finem operis annectuntur. Itaque hæc quæcunque à me præstita sunt boni consule Lector ac grato animo suscipe. Id si feceris, ad maiora edenda calcas addes. Vale.

CATA-

C A T A L O G V S L A P I D V M O M N I V M
 Q V O R V M M E N T I O I N S E Q V E N T I
 libro fit.

A Bsinthus.
 Achates.
 Adamas.
 Adarces.
 Ægyptilia.
 Ægophthalmus.
 Æriusa.
 Æroides.
 Ætites.
 Agapis.
 Ageratus.
 Alabandinus.
 Alabastritis.
 Alabastrum.
 Alcionium.
 Alcionum.
 Amandinus.
 Amatides.
 Ambra.
 Amethystus.
 Amianthus.
 Amigdaleides.
 Ammochrysus.
 Amosteum.
 Amphitane.
 Anachitis.
 Androas.
 Androdamas.
 Antachates.
 Anterotes.
 Antipates.
 Aphrosidiace.
 Aphroselinitis.
 Apistos.
 Aquileus.
 Argenon.
 Argyritis.
 Argyrodamas.

Armenius.
 Aromatites.
 Asbestus.
 Asius.
 Asinius.
 Aspilates.
 Asteria.
 Astrion.
 Astrobolus.
 Astroitis.
 Asyctos.
 Atizoen.
 Angites.
 Autoglyphus.
 Azurum.
 Azul. **B**
B Alanites.
 Balassius.
 Baptes.
 Baroptis.
 Basaltes.
 Basanites.
 Basanus.
 Batrachias.
 Batrachites.
 Belemnites.
 Beliolocus.
 Bellochio.
 Berillus.
 Berulus.
 Bezoar.
 Bolenia.
 Borax.
 Borea.
 Borficites.
 Bostrichites.
 Botrytis.
 Brontia.

Brocatella.
 Bucardia.
 Bufonius lapis.
 Buga.
C
C Actonites.
 Cadmitis.
 Calaminaris.
 Calamites.
 Calcarium saxum.
 Calcedonius.
 Calcophonos.
 Callais.
 Callainas.
 Callimus.
 Calendrimus.
 Camaseus.
 Cambnites.
 Camehuia.
 Cantharias.
 Capnites.
 Carabe.
 Caratobates.
 Carbunculus.
 Carb. Æthiopicus.
 Alabandicus.
 Anthracitis.
 Amethystizontas.
 Charcedonius.
 Ionis.
 Lychnitis.
 Lythizontas.
 Sandastros.
 Syrtites.
 Troezenius.
 Cardisce.
 Caristeus.
 Carneolus.

CATALOGVS LAPIDVM.

(Carrariense marmor.	(Citrinus.	Duchodnych.
Carpionum lapis.	Clenites.	E
Catochites.	Cletrites.	E Benuni fossile.
Catoptrites.	Clites.	E Echidna.
Catorites.	Coaspis.	Echinites.
Cegolithes.	Cola.	Echistis.
Celicolus.	Conchites.	Echytes.
Cepionites.	Confecti lapides.	Elatites.
Cepites.	Corallium.	Electrum.
Cepocapites.	Corallina.	Egyptilia.
Cepoides.	Corallachates.	Elossites.
Cerachates.	Coracias.	Eneostis.
Ceraunia.	Coramus.	Engangis.
Ceramites.	Cornu fossile,	Enhydros.
Cerites.	amonis,	Enorchis.
Ceruleum.	monocerotis.	Entrochos.
Chabatre.	Corneolus.	Emetres.
Chalaxias.	Cornelius.	Emites.
Chalcosmaragdus.	Corfoides.	Encrinos.
Chalcedonius.	Coruinus lapis.	Encardia.
Chelidonium.	Corauus.	Epimelas.
Chelonia.	Cos.	Epistis.
Chelonitis.	Crapaudina.	Epistites.
Chermites.	Craterites.	Eristalis.
Chloates.	Crisopilone.	Erotilos.
Chlorites.	Cristallus.	Eumeces.
Choaspis.	Crocallis.	Eumetren.
Choaspites.	Crocia.	Eureos.
Cholo.	Cyanus.	Eusebes.
Chrysantherinus.	Cyamea.	Eurrheus.
Chrysoelectron.	Cydonites.	Ennophius.
Chrysolithus.		Eupetalos.
Chrysoberillus.	D	Exhebenus.
Chrysofagion.	D Actilus ideus.	Exacolithos.
Chrysofopion.	D Daphnia.	Estiomenes.
Chrysitis.	Demonius.	Execantholitus.
Chrysolampis.	Dendrachates.	Exollicetus.
Chrysofation.	Dendrites.	
Chrysofophis.	Diadochus.	F
Chrysopteris.	Diacodus.	F Elis oculus.
Cimilianthus.	Diphris.	F Filaterius.
Cinedia.	Doriãltides.	Fingites.
Cissites.	Dotto.	Fongites.
Cistcolithus.	Drosolithus.	Fungifer lapis.
	Drytes.	

C A T A L O G V S L A P I D V M.

G Agates.
Galactites.

Galaicon.
Gangitis.
Garamantica.
Garatronius.
Galaicos.
Gallatides.
Gallaticides.
Gallatica.
Gallatides.
Gagatronica.
Galaricides.
Galarictis.
Galaxia.
Gamaia.
Gallerica.
Gasidane.
Gamites.
Gatti oculus.
Gemites.

Gecolithus.
Gelofia.
Gelatia.
Gemonides.
Geodes.
Gelachides.
Genianes.
Gelatides.
Geratides.
Girasole.
Glossopetra.
Glessum.
Gorgonia.
Grammatias.
Granatus.
Gypsum.

H

Hæmachates.
Hæmatides.
Hæphestites.
Hammites,
Hager.

Halofachne.
Heliotropius.
Henui.
Hepatitis.
Heraclius.
Hexagonus.
Hexecantholithus.
Hieracitis.
Hifmero.
Hološteus.
Hoplites.
Hormesion.
Horminodes.
Horco.
Hyacinthus.
Hyacinthus bellus.
Hydrinus.
Hyenia.
Hyppopotamicornu.
Hyterapetra.
Hystecolithus.

I

Iaspis.
Iaspachates.
Iasponix.
Icterias.
Idachates.
Ideus dactilus.
Intrita.
Indica.
Ionis.
Iris.
Iscustos.
Isodomos.
Iudaicus lapis.
Iuguntia.

K

Kakaman.
Kaman.
Kalcabre.
Kacabre.
Karate.
Karadre.
Kenne.

Kimedinus.
Kinocetus.

L

L Amiarum dens.
Lactea.
Lac luna.
Lap. armenus.
Bezoar.
Caimanum.
Ceuar.
fabalis.
felleus.
Lazuli.
Limacis.
molaris.
malacensis.
manualis.
Nephriticus.
Palumbellarum.
Porcinus.
Percæ piscis.
Rhenalis.
Syriacus.
Sanguinalis.
Sabulosus.
Tuberonum.
Lydius.
Lesbias.
Leucachates.
Leucas.
Leucogea.
Leonina.
Leucophragis.
Leucophthalmos.
Leontios.
Leucopetalos.
Lepidotes.
Leucostilus.
Libanochros.
Lithodemum.
Linurgus.
Lichinus.
Lince.
Limacius.

††

CATALOGVS LAPIDVM.

Limoniates.
Lito.
Leucosaphirus.
Lunæ spuma.
Lythantrax.
Lychnitis.
Lycophthalmos.
Lydius lapis.
Lychnitis Carbunc.
Lyncurium.
Lythifontas Carbun.
Lysimachus.

M

M Agnes.
Malachites.
Maltha.
Machera.
Margarita.
Marmor Cinereum.

flauum.
nigrum.
rubeum.
viride.
album.
Parium.

Medea.
Medus.
Meconitis.
Melitites.
Melichrysis.
Melichryson.
Memphites.
Menois.
Mespilus.
Mesomelas.
Meroetes.
Menonia.
Mirtites.
Molybdos.
Molochites.
Monocerotis cornu.
Morion.
Morochius.

Myites.
Myrmecias.
Myrmecites.
Myrrhites.
Myrsinites.
Mythrax.

N

N Arcissites.
Nafamonites.
Nebrites.
Nemefites.
Nephriticus.
Nichomar.
Nicolus.
Nifus.
Nosos.
Nympharena.

O

O Bfidiana gemma.
Obsidianus lapis.
Oculus felis.
Oculus cati.
Oculus cancri.
Oculus solis.
Olaris lapis.
Olea.
Ombria.
Onagrus.
Onosteus.
Onyx.
Opalus.
Ophites.
Ophicardelon.
Oritorius.
Ornicus.
Orites.
Orca.
Oripendulus.
Orphanus.
Ossifragus.
Osteocolla.
Osteolithus.

Osteites.
Ostracites.
Ostracias.
Ostreites.
Othonna.
Ouum anguinum.

P

P Aachee.
Paederos.
Pagurus.
Pallacius.
Panchrus.
Pancros.
Pangonius.
Panis dæmonum.
Pansebestos.
Palmatius.
Pantarbes.
Panthera.
Paragone.
Pardalios.
Paredonium.
Parium marmor.
Parnia.
Peantides.
Pentagonus.
Pentaurea.
Perdiates.
Perla.
Perileucos.
Peruzaa.
Peramites.
Perite.
Pœnites.
Petra Columbina.
Phafachates.
Phengites.
Phænicites.
Phrigius lapis.
Phycitis.
Phloginos.
Piperitis.
Pisolithus.

C A T A L O G V S L A P I D V M .

Polia.	Rub. pallacius.	Spartopolios.
Polo.	Spinellus.	Spongites.
Polygrammos.	Rubacellus.	Spongiæ lapis.
Polyzonos.	S.	Spuma maris.
Polytrix.	S Aetta.	Spinellus.
Pontica.	Sagitta incubi	Stalactites.
Porcellana.	Sagda	Stalagmites.
Porus.	Sagada	Stelechites.
Porphirites.	Salamandra	Stella terræ.
Pramnion.	Salegre	Stellaris lapis.
Prassius.	Samius lapis	Stignites marmor.
Præconissus.	Samothracia.	Strombites.
Pronteia.	Sandaistros Carb.	Strusites.
Pseudoadamas.	Saphirus.	Succinum.
Berillus.	Saphirolucus.	Sycites.
Corallium.	Sarcophagus.	Syenites.
Opalus.	Sarcites.	Synephites.
Topasius.	Sardachates.	Syringites.
Saphirus.	Sarda.	Syrtes.
Smaragdus.	Sardius.	Sydonites.
Pumex.	Sardoiaspis.	Synodontis.
Pygargus.	Sardonix.	Syfinus.
Pyrene.	Sarmenius.	Syderopecellus.
Pyrimachus.	Sartoplios.	Syrtes.
Pyrrhopæcion.	Saualia.	Syrus.
Pyrobolus.	Saxum.	
Pyrites.	Saurites.	
	Sanguinalis lapis.	T Abarget.
	Sallius.	Tarti.
	Scambia.	Taos.
Q Vadratum.	Scarites.	Talcum
Quandros.	Sciophilis lapis.	Tarak.
Quiricia.	Schistus.	Tecolithus.
Quiris.	Scolopentrites.	Telicardius.
Quirinus.	Sedehego.	Tephria.
	Selenites.	Tephrites.
	Senochites.	Thracius.
R Abri.	Serp. marmor.	Theamedes.
Radaim.	Smaragdus.	Thyitis.
Radainus.	Smaragdoprasius.	Thyites.
Ramai.	Smiris.	Thyrsites.
Ramius.	Solis gemma.	Tillinites.
Reiben.	Soriani granati.	Topasius.
Rhodites.	Solis oculus.	Tophus.
Rosten.		Trachinus.
Rubinus.		

CATALOGVS LAPIDVM.

Trapendanus.
Telithus.
Telirrhifus.
Throchites.
Triglites.
Triophthalmos.
Trichrus.
Træfenius.
Turcois.

V

V Erdello.
V Vientana.

Ultramarinum.
Umbilicus marinus.
Umbria.
Vnicornu.
Vnio.
Vulturius.

X

X Antos.
X Xiphinus.

Y

Y Ettus,
Y Ydrinus.

Z

Z Amarrut.
Z Zamech.
Zeblicium marmor.
Zanthene.
Zmilaces.
Zignitis.
Zingrites.
Zirites.
Ziazaa.
Zoronostios.

CATALOGVS AVTHORVM, QVORVM
OPERA VSVS EST AVTHOR
in hoc Libro.

Albertus Magnus.
Andreas Baccius.
Andreas Libanius.
Andreas Mathiolus.
Bartholomæus Anglicus.
Dioscorides.
Epiphanius.
Conradus Gesnerus.
Franciscus Rucius.
Galenus.

Georgius Agricola.
Hieronymus Cardanus.
Jacobus Mockius.
Ioannes Kentmannus.
Ludouicus Dulcis.
Mathias Maichofer.
Plinius.
Prosper Alpinus.
Iosephus Quercetanus.

DE LA-

DE
LAPIDIBVS AC
GEMMIS IN
GENERE

Liber Primus.

DE LAPIDVM GEMMARVM QVE
definitione & diuisione.

CAP. I.

NATVRALEM cuiusque rei scientiam adipiscimur, dum sub quo genere res contineatur, & quo pacto ab aliis rebus vere differat, id est quos affectus producat, quam formam, & figuram habeat, ac ex quibus constet, cognoscimus. De gemmis itaque, ac lapidibus in specie scripturus opere precium videtur, vt non solum quid lapis, aut gemma in genere vocetur, explicem; sed etiam in differentias, species vel classes distribuam, vt hoc modo singulorum lapidum, vel gemmarum à se mutuo differentia, ac exinde natura, & essentia facilius dignosci & perspicui possit. Differentia enim rem à re distinguit, ac quo pacto hoc aliud non sit, ostendit. Dum essentialis est, essentiam rei in apertum profert, dum accidentalis ignotæ essentiæ tantum index est. Accidentalibus ea est quæ ab extrinseca figura ac qualitatibus sumitur. Essentialis quæ ab effectu, effectuum causis forma ac materia depromitur. Verum hæc non facile in gemmis & lapidibus ignotescit: quod tanquam corpora inanimata vix aliquos effectus edant, ac communem quandam eandemque videantur habere formam & materiam; ita vt figura extrinseca qualitatesque illi inherentes solæ differentiam omnem constituere debere videantur. Quæ sane difficultas me sæpe ab hoc opere deterruit ac calamum deponere compulit. Huic difficultati accedebant alie, quæ fere persuaserunt à *admirato* profusum esse in classes lapides & gemmas redigere. Nempe quod à multis authoribus ita lapi-

dis gemmæque nomen confundatur, vt quod mixtum hic gemmam vocat, alijs non gemmam, sed lapidem esse velit & viceuerſa. Deinde quod ea quæ minime ad gemmas aut lapides referri deberent, proprijs habeantur; vt animalium nonnullorum officula vel teſtæ, terraque paulo durior, item Gagates & Succinum aliaque complura, quæ vel ad animalium, terrarum vel vegetabilium claſſem potius quam ad lapidum aut gemmarum ſpectant. Hæ difficultates etiamſi aliquoties perturbarint, ac à ſuſcepto onere, vt dixi, dimouerint: Nihilominus tamen potius aliquid quam nihil in medium proferendum eſſe vtilius iudicauit. Dabitur enim hoc modo anſa alijs ſtudioſius ea quæ à me inchoata ſunt ſcrutandi ac perficiendi. Quia itaque de lapidibus & gemmis agendum eſt. Primum omnium quid lapis & gemma ſit explicandum eſt; Deinde genus in ſpecie aut differentias diuidendum eſt. Licet autem nonnulli nolint gemmas ſub lapide tanquam genere comprehendere: quia tamen genus proximum commune habent, (cum vtrumque corpus mixtum ſit & inanime) ac neutrum, neque metallum, neque ſal, neque bitumen, reſtat vt proximum eorum genus ſit terra indurata, quæ nullo alio nomine quam lapidis appellatur. Merito itaque lapis genus ſtatuetur ac etiam de gemma prædicabitur; vt gemma quæuis ſit lapis, ſed non quilibet lapis gemma.

Lapis itaque eſt corpus mixtum, inanime, durum, inducibile, in aqua non liquabile & ſolidum quod è terra ſimplici tanquam præcipua magiſque conſpicua materia citra multas alterationes à natura concretum eſt. Quia verò infiniti ſunt lapides qui gemmæ non ſunt, vt gemmæ definitio aut deſcriptio habeatur, neceſſe eſt lapidem in ſuas differentias vel accidentia diuidi, donec gemmarum claſſis occurrat. Lapis itaque alius à natura magnus, alius paruus producitur. Paruus alius rarus inuentus, alius frequens, rarus alius durus, alius mollis. Durus alius pulcher aſpectuque gratus, alius turpiſ. Pulcher, gemmæ nomen meretur. Erit itaque gemma lapis paruus, rarus, durus, & pulcher à natura procreatus. Hac definitione excluditur Onyx, Crapaudina & ſimiles lapilli, quos ſi quis velit definitione contineri; pulchritudinis nomen à definitione auferendum eſt. Sed conſultius videtur in gemma pulchritudinem requiri, reliquosque lapillos duros & raros tantum lapilli præcioſi nomen (ſi carè veneant) retinere. Excluduntur etiã à definitione cryſtallus, Topaſius, Iſapis, Nephtiticus, Heliotropius, ac omnes qui à natura magni non parui procreantur, ac lapidum præcioſorum nomen ſeruare poſſunt. Verum quia magnitudinis, raritatis, duritiæ ac pulchritudinis vocabula variè accipi & extendi poſſunt, circumſcribenda ſunt. Parui itaque ſi lapides habendi ſunt, qui omni gallicæci magnitudinem nunquam ſuperare aut perquam raro viſi ſunt. Rari qui in paucis prouincijs neque copioſe reperiuntur. Duri dicuntur qui neque digitiſ teri neque ferro ſcindi poſſunt. Qui enim poſſunt, hi molles, cum durioribus comparati, dicuntur. Digitiſ teri poſſunt porus, pumex & armenus lapis: ferro ſcindi poſſunt fluores omnes qui etiamſi pulcherrimi ſint, pro gemmiſ propterea haberi non debent. Duritiæ tres ſtatuo gradus; Primus cum chalibea ſolummodo lima lapis radi poteſt, qualis in Turcheſia deprehenditur. Secundus cum non niſi Smiri lapide teri poteſt, qualis

Definitio g.

aa.

Parui lapides qui.

Rari qui.

Puri qui.

Duritiæ tres gradus.

qualis

Qualis in Iaspide obseruatur. Tertius cum adamante tantum teri potest, qualis in adamante ipso & Topasio orientali seu chrysolitho veterum animadvertitur. Pulchri dicuntur lapides à colore, diaphanitate, radiorum reflexu aut figura. *Pulchri quæ.* Ra concinna, visuique grata. Colorem pulchrum habet Turchesia; diaphanitatem Cristallus; radiorum reflexum Iris: figuram concinnam asteria & oculus cati. Si qui sint lapides qui plures pulchritudinis notas habeant, ii eo magis gemmæ nomen merentur, vt Opalus, qui coloribus variis diaphanitate radiorumque reflexu egregiè præ aliis gemmis superbit. Ad pulchritudinem splendor referendus non est, quia polituram durioris lapidis ac absurdo colore præditi, sequitur.

Hactenus lapidis gemmæque definitiones traditæ sunt, quæ proculdubio non omnibus placebunt, quod differentias essentielles non contineant, sed tantum accidentales, & quæ non videntur debere discrimina in rebus constituere. Quid enim si adamas reperiatur humani capitis magnitudine & copiosè in aliqua prouincia nondum cognita? an propterea desinet esse id quod est, videlicet Adamas & gemma? fateor manere quidem Adamantem. Sed propter magnitudinem & copiam vilescet, nec amplius nomen gemmæ habebit. Quia gemmæ vocabulum potius raritatem præciumque lapilli quam essentiam ipsius explicare videtur, propterea quod omnibus linguis id nomen pro lapillo precioso explicetur. Quæ autem frequentia sunt & magna mole inueniuntur, preciosa & rara nunquam sunt. Si quis differentias essentielles quibus lapis à lapide, aut gemma à gemma differt, perscrutari ac inde diuisionem generis in species elicere velit: necesse est vt vel formam vel materiam lapidū, vel vtramque istorum cognoscat. Nam cum sint corpora naturalia, forma & materia constant; Quæ materia licet homogenea videatur, tamen ex rebus diuersis conflata est, quæ inter se vt sunt diuerso modo mixta, ita etiam diuersos lapides producant, vt ex capite de lapidum & gemmarum materia intelligitur. Vt itaque diuersitas hæc innotescat, & quid vnicuique proprium sit appareat, imprimis quot modis lapides à se differant ostendere conuenit: præmissa tamen ead diuisione quam nos paulo ante indicauimus, quamque sequenti tabella exhibemus.

Huc proponenda est Tabella diuisionis Lapidum, quæ sic inchoatur.
Lapis alius, &c.

VT planta in arborem fruticem cremium & herbam diuiditur magnitudinis præcipue habita ratione, ita etiam in lapidis diuisione non plane absurdum visum fuit in priore tabella præcipuas differentias & communissimas à magnitudine sumere. Quia tamen differentia illæ quæ à forma & materia rerum accipiuntur, rei vniuscuiusque naturam melius explicant, quam illæ quæ desumuntur à figura externa ac qualitatibus, quæ sensus externos efficiunt, qualis magnitudo, color, & similes sunt: nihilominus tamen, quia istæ palam sunt ac sensibus omnibus, visuique præcipue obuiæ talesque, vt dum forma aut materia non facile indagari potest, ipsæ lapidem à lapide distinguere videantur: vtile iudicavi omnes hic, aut saltem quas obseruare potui, ostendere.

Differentia Lapidum & Gemmarum à loco natali & à modo ortus. CAP. III.

L Apides, quia à semine vt plantæ vel animalia non nascuntur, alii vel ex humore qui terrestres portiones in minima resolutas in se continet, paulatim augentur additione noui humoris vt Vnio & Bezoar, vel ex luto arescente coalescunt. Nonnulli etiam è radicibus aut quod radicum loco est excrescunt, vt Cristallus, Amethystus, Basaltes, & similes qui confusam quandam materiam pro radice habere videntur, à qua in angulares figuras prorumpunt: Nonnulli absque radice oriti videntur vt granatus Bohemicus, Geodes, Vnio, Bezoar, aliique ex animalibus eruti lapides, qui omnes integri nulli alteri materiae adherentes oriuntur. Alii rursus in matre seu theca proueniunt, vt Calimus in Ætite, Rubinus in Palacio, alii in veste seu tegumento, vt Hoplites, alii nudigignuntur, vt granatus Bohemicus, Silex, ac innumerii alii. Sunt etiam qui ex animatis corporibus eruuntur, videlicet è plantis, quadrupedibus, auiibus, piscibus, ac insectis: vt semen Lithospermi, Bezoar, Alektorius, lapis tuberonum, ac Limacius; Sunt alii qui in corporibus animati priuatis oriuntur, vt in aere Ceraunia, in aqua Silices, in terra diuersi, prout illa diuerso modo se habet. Nam in molli & friabili granatus Bohemicus, in molli & viscida Cos. In aspera & lapidosa silex, in aspera & metallica magnes & marchasita. Alii rursus lapides cuticulis seu squammis ceparum instar, ac humoris accessione augentur: alii accessione pulueris, vt saxa aeri exposita. Puluis enim in lapidem deiectus accedente pluuia illi affigitur, ac paulatim spiritus lapidifici beneficio indurefcit in lapidem.

Inueniuntur præterea qui per additionem diuersarum massarum excrescunt vt maiora, Iaspides, & Achatis genera, in quibus partes diuersæ coniunctæ conspiciuntur: ac alii qui per contractionem in lapides abeunt, vt Cristalli & angulares omnes, quos recedente à massa humido non est dubium se contrahere ac in angulos facefcere. Atque hæc sunt præcipua differentia, quæ à modo
ac loco,

ac loco ortus proueniunt, quarum differentiarum causæ in sequentibus capitibus ostendentur. Scio alios lapides in oriente, alios in occidente nasci, sed ista loca differentiam nullam constituunt, cum omnis generis lapides in quauis cæli constitutione nascantur vel nasci possint.

De differentiis quæ à substantia sumi possunt.

CAP. IV.

INter lapides alii partes habent in se distinctas, alii indistinctas. Quæ distinctas habent, vel punctulis distinguuntur vel corporibus. Punctulis distinguuntur lapides nonnulli, ophites, saxaque vulgaria, in quibus arenula conspicitur. Sunt enim corpuscula exigua atomis vix maiora. Corpora vero, quibus distinguuntur lapides, vel sunt vnius coloris, vel plurium colorum, vnius coloris, nempe rubei corpora habet Heliotropius, vulgus guttulas sanguineas vocat. Plurium colorum corpora habent marmora diuersi generis. Ad substantiam etiam refertur durities, alii enim molles sunt, alii duri. Molles, vel digitis teri, vt lapis armenus, vel ferro possunt, vt Bezoardicus, ac infiniti alij. Duri, vel chalibe teri & sciendi, vt cristallus, vel smiri lapide, vt Iaspis & Smaragdus, vel tantum Adamante possunt, vt Adamas & Topasius orientalis neotericorum. Ad substantiam non minus quàm priores differentie videtur spectare forma & figura extrinseca, qua alii lapides sunt angulares, alii rotundi. Angulares pluribus angulis, vt Basaltes, vel sex, vt Cristallus proueniunt. Rotundi aliqui secundum longitudinem sunt, vt Silex, vel secundum omnem dimensionem, id est, fere spherici granatus, geodes, alijq; complures.

Ad figuram refertur quod alij habeant lineas à sese coloribus distinctas, vt Sardonix, alii superficies, vt Achates, Marmor, & Iaspis. Deinde quod alii porosi sint, vt alabastrum, quod humorem transfudat, alii densi, vt Achates. Item quod aliqui concaui sint, vt Geodes, Ætites, Bezoar & Calcophanos, alii pleni, vt cæteri fere omnes.

De differentiis Lapidum, quæ ab actione & passione eorum accipiuntur. CAP. V.

Quemadmodum vnius cuiusq; rei actio ab intrinseca quadam vi id est forma substantiali videtur originem ducere, ita passio à materia quæ formæ subiacet. Differentie propterea quæ ab his sumuntur, id est effectuum varietas, lapidem à lapide melius distinguit, quàm qualitas, quæ à figura extrinseca aut sensuum externorum obiectis (vt sapius monui) desumitur. Lapidem itaque nonnulli electricam vim frictione calefacti habent ac pilos trahunt, vt Diaphani, & duri nempe Topasius rubinus adamas; Alii non, vt opaci, nempe Iaspis Sarda, Achates, exceptis bituminosis, vt Succino, Gagate & Lythrace. Præterea sunt è quibus ignis excutitur, vt è Silice Iaspideque, & è quibus non: nam ex Vnione aut Bezoar nullus excutitur. Alii sunt præterea la-

Lapides ho-
mini amici
qui.

pides, qui accensi ardent, vt Succinum, Gagates. Alii qui non, vt Iaspides, Mar-
mora, Saxa, ac complures alii. Ad actionem lapidum etiam spectat quod
nonnulli homini amici sunt, vt Nephriticus, Vnio, Turchesia, nonnulli inimi-
ci, vt Onyx. Qui amici sunt, infinitis modis distinguuntur. Nam alii vrinam
mouent, vt Nephriticus, alii sudorem mouent, vt Bezoar, alii purgant, vt
Molochites, Cyaneus & lapis Armenus, alii à casu præseruant, vt Turchesia, a-
lii à dæmoniis, fascinis, & morbis, vt Corallia, alii morbos curant, vt singulis
capitibus, vbi de ipsorum facultatibus agetur, explicabitur.

Ad materiam, vt dixi, refertur passio. Huc spectat quod alii colorem in i-
gne perpetuo seruent, vt Granatus Bohemicus, alii satis diu, vt Saphirus, alii
non diu, vt Topasius. Deinde quod nonnulli lapides perennent nec vetusta-
te facile ipsorum venustas corrumpatur, nonnulli vero econtra facile fene-
scant, ac ætate turpescant, vt Margaritæ & Turchesiæ, quæ coloris magnam fa-
ciunt iacturam. Præterea quod aliqui ab acribus statim lædantur & corrupan-
tur, vt Vniones, alii non facile, vt Adamas & Saphirus. Alii rursus lapides po-
litræ egregiè recipiunt, vt duriores omnes, alii nequaquam, vt Nephriti-
cus, licet durus, & molliores omnes. Alii insuper tincturam recipiunt, vt ada-
mas, qui hac nota ab aliis omnibus distinguitur, alii nequaquam.

Sunt præterea lapides qui ignis vim perferunt, vt adamas & granatus Bohe-
micus, & qui non ferunt, sed in calcem resoluuntur, vt saxum calcarium, vnio
corallium, multique alii. Sunt etiam qui fluunt in igne aquæ instar, vt silices
glaciales, & qui non fluunt, illi nempe, qui vel calcinantur in igne vel igni res-
sistunt. Alii iterum scissiles sunt, vt lapis Scistus, Amianthus talum specula-
ris, alii frangibiles, vt molliores omnes.

*De differentiis quæ à qualitatibus ac obiectis quinque sensuum
sumuntur. CAP. VI.*

Lapides omnes quia ex partibus similaribus constant, ac instrumentales
nullas habent, vt animata corpora temperiem quandam primatum qua-
litate determinatam ab elementis manantem, qua conferuentur, requirunt.
Hæc vt varia est pro formæ cuiusque conseruatione, ita etiam diuersos ef-
fectus si homini applicetur, edit. Nam calida qualis in Succino & gagate de-
prehenditur calefacit: frigida vero quæ in vnione, corallio ac cæteris percipi-
tur refrigerat. Quemadmodum sicca quæ in omnibus lapidibus apparet, si in
puluerem redigantur, exiccat. Differunt autem maximè inter se colore. Nam
aliqui sunt diaphani, aliqui opaci. Diaphani aliqui colorem habent, eumque
vel rubrum, vt Rubinus, vel roseum, vt Balasius, vel sanguineum vt granatus,
vel violaceum, vt Amathistus, vel viridem, vt Smaragdus, Prassius, Topasius,
id est Chrysolitus recentiorum, vel ceruleum vt saphirus, vel flauum aureum-
ve, vt Chrysolitus, Crysolopatus, & quicumque ab auro nomen habent. Aliqui
colorem non habent, vt Adamas & Cristallus. Opaci lapides alii pulchrum
visuique gratum habent colorem, alii absurdum. Gratus est albus, viridis, fla-

uus, ce-

ius, ceruleus, & ruber; Albus apparet in Margarita, patio marmore & alabaſtro, vitidis in Turcoſa & Malachite. Ceruleus in Cyaneo & lapide Armeno. Flauus ac Iaspidis ſpeciebus. Ruber in Sarda & Iaſpide. Inter hos aliqui ſemio-paci ſunt vt Calcedonius & Sarda, aliqui in vna parte tantum opaci, in altera diaphani ſunt, vt Sardonix, Achates, & Iaſpis; Abſurdum colorem habent Saxa, Silices ac viliffimi quique lapides. Niger color qualis in Onyche, Gagate & Lydio lapide conſpicitur à nonnullis pulcher ſi ſplendeat politura, ab aliis turpis, quod iucundus non ſit, habetur. Sæpe etiam vno in lapide non vnus color, ſed diuerſi apparent, vt in Iaſpide & Achate videre eſt. Quæ sæpe multicolores ſunt, imo vix color reperiri vel ſimplex vel compoſitus poteſt, qui in Iaſpide non inueniatur. Differunt præterea lapides odore. Nam aliqui odorem habent, aliqui non. Odor vel gratus eſt, vel ingratus. Gratum odorem Iridis Florentinæ vel violæ habet Geodes Miſenus, ſeu lapis Aldebergicus. Moſchi odorem habet lapis Mariebergicus, qui in vena diui Fabiani & Sebaſtiani inuenitur, Scrpilli odorem habet Thuringicus, qui prope arcem Beiclingam inuenitur. Muſti odorem habet Zeblicius Ophites. Vinum olet Echites apud Solinum. Lac olet Galaſtites & cornu Monocerotis foſſile. Ingratum odorem cornu vſti habet Onoſteus. Sulphuris odorem habent Silices illi, ex quibus ignis excutitur. Reſinæ odorem refert Succinum ac Gagates, aliaque bituminofa, quæ inter lapides referri non deberent, ſapores in lapidibus vix deprehenduntur quàm in mollioribus & qui digitis teri poſſunt: qui à materia vnde conſtant & præcipuè à ſalibus qui iis immiſcentur, diuerſitatem ſaporis acquirunt. Differunt inſuper lapides à ſe ſonitu. Nam aliqui ſonum habent intrinſecum, vt concaui omnes, nempe Geodes, ætites, & calcophanos, alii extrinſecum ſonum propter durti-
tiem, alii nullum vel exiguū, vt lapis Armenus, & quicumque digitis teri poſſunt.

Cæteris qualitatibus accedit quantitas, qua lapides in genere à ſe inuicem diſtinguuntur. Nam alii magni sæpe à natura procreantur, vt marmora, alii parui, vt Adamas, Rubinus, Saphirus & gemmæ omnes, à qua differentia nos lapidem tanquam genus diuiſimus. Raritas & frequentia, etiamſi qualitas nulla lapidis ſit, tamen quia hac nota à ſe ſe diſcerni poſſunt non ineptè. (vt nobis videtur) ea pro differentia vſi ſumus.

Lapides etiam inter ſe differunt pondere, ſi enim eadem quantitate ſint, non ideo eodem ſunt pondere. leuiſſimus omnium eſt pumex & tophus. Quo denſiores eo grauiores, ac illi qui ex metallis originem habent, alios vt plurimum pondere excedunt.

Uſus differentiarum. CAP. VII.

HActenus differentias præcipuas, quæ in lapidibus & gemmis de præſentibus di poſſunt oſtendi: quarum vſus eſt, vt ex illis diuerſæ diuiſionum ſpecies eruantur, ac ſinguli lapides à ſe inuicem melius diſcerni poſſint. Cui itaque prior à me tradita diuiſio diſplicet, iſ facile aliam ex prædictis capitibus concinnare poterit, cum multis diuiſionibus ſuppeditent materiam: vt ſequens diuiſio demõſtrabit. quæ ex variis capitibus deſumpta eſt, ac nonnullis fortalliſ magis quam prior placebit.

Hæc pertinet maior Tabula Diuiſionis Lapid. qua incipit Lapidex, &c.

Cum D. Opt. Max. ab initio totum hoc vniuersum ex nihilo infinita sua potentia creasset terram & aquam tanquam materias ad quæuis fabricanda ac omne formarum genus suscipiendum procreauit. Terra primò fuit inanis & vacua, hoc est nulla prorsus re ornata, neque semine turgida. Postmodum die creationis tertio seminalem, & formatricem facultatem, qua herbas, & arbores omneque vegetabile protulit, à Creatore suo obtinuit. Hæc facultas procul dubio pro vehiculo habuit spiritum illum diuinum, qui prius ferebatur super aquas, & coadiutricem lucem primis diebus nondum conglobatam: tum vt spiritus beneficio motus in rebus, tum vt lucis ope cui adnatus fuit calor, alteratio & conseruatio rerum creaturarum fieret. Spiritus enim is potentia calidus est, & à lucis calore eius calor in actum redigitur; ita vt motus omnis auctor, & efficiens rerum omnium causa videatur. Rebus enim insidens rerumque seminalem, & formatricem facultatem in se ferens, tanquam architectus quidam, plantam seu arborem fabricat, pingit, ac tandem in infinitum multiplicat. Similem Spiritum vbi animantia crearet. D. Opt. Max. illis ad varia officia obeunda, vitamque custodiendam, ac speciem multiplicandam dedit. Homini etiam eundem inspirauit tanquam animæ proximum instrumentum quo vitam & posteritatem conseruare posset. Hic vt rerum omnium fere auctor post Deum est, ac proximum quasi eius instrumentum terræ visceribus, aquæ & aeri insidens, ociosus nunquam manet: Sed perpetuo materiam quam nanciscitur calore, qui illi innatus est, ac ab externo celesti excitatur, exagitat, format, ac in varias species, pro seminis sibi adiuncti aut materiæ immixti varietate mutat. Hæc varietas efficit vt præter animantia, insecta, & vegetabilia; tam varia, & multa mixtorum sint genera. Nam vt pictores ex albo, nigro, rubro, ceruleo, & flauo colore omne colorum genus facere possunt, ita ex rebus à Deo prius formatis & diuersis, licet paucioribus infinitas res componere, & efficere potest hic Spiritus formatricem facultate instructus. Dum enim materiam multas alterationes passam nanciscitur, ac ipse copiosus est, nobiliora mixta vt animantia imperfecta, insecta, herbas, arbores, & vegetabilia efformat. Dum rudem ac parum passam, metalla, mineralia, lapides, aut gemmas tanquam proxima earum efficiens causa, producit. Verum vel materia Seminarij futuræ formæ, vel ipse Spiritus continere debet. Id si non fuerit nihil generatur, aut producit. Errant propterea qui sola elementorum varia cõmixtione, ac primarum qualitatum beneficio tanquam efficientibus causis rerum illam varietatem effici opinantur, id enim & sacris literis & rationi contrarium est. Quia sacræ literæ vim, & facultatem seminalem, seu formatricem Deum creasse, & terræ indidisse tradunt, sine qua nunquam terra, quacumque ratione alijs elementis commixta, quicquam ope qualitatum primarum solatim producere potuisset. Deficiente siquidem semine vel formatricem facultate, commixtio diuersarum, partium semper remansisset, & compositum nullam

peculia

Spiritus mixti, lucis, & caloris facultas.

Spiritus mixti igneus & aereus.

Spiritus mixti architectus, et mirabilis.

Elementorum mixtio simplex nihil producit.

peculiarem formam habuisset. Si quis obiiciat Gemmas ex materia, quæ exiguam alterationem subierit constare, ac ex ea quæ adhuc minorem passa fuerit lapides, qui à terra simplici vix alio modo quam quod firmiter illorum partes cohereant distare videntur, Scire debet nullam amplius reperiri terram simplicem & inanem qualis primo die creationis fuerat. Sed ab eo tempore quo illi à summo Opifice rerum Seminaria infusa fuerunt, mansisse formatrice facultate fecundam. Quæcunque itaque terra lapidescit aut in Gommam abit, lapidificum Spiritum in se tanquam proximam efficientem lapidum, & gemmarum causam, continet: qui motionis & alterationis ad formam causa efficiens proximior est. Nam calor cælestis qui Spiritus calorem in actum redigit, remotior causa efficiens est, & remotissima D. Opt. Max. rerum omnium patrens.

Terra simplex nulla.

Spiritus lapidificus.

Calor vniuersi communis causa.

De causa materiali Gemmarum & lapidum.

CAP. IX.

Communis fere Philosophorum opinio est, omnia mixta ex quatuor elementis terra, aqua, aere & igne, tanquam materia constare, ac lapides plus terræ, gemmas plus aquæ quam lapides aut plurima mixta habere. Quod ad terram attinet, nemini dubium est, in lapidibus opacis, plus terræ, quam cæterorum elementorum esse. Id enim grauitas durities, color & analysis, si in puluerem terantur, aut redigantur euidenter demonstrat. De gemmis non ita constat propter diaphanitatem, perspicuitatem, & transparentiam, quam multi putant ab aqua, quæ etiam diaphana est, si videlicet à Sicco terrestri condensetur, provenire, non secus quam aqua à frigore condensata in speciem Crystalli abit. Verum vehementer falluntur: Quia diaphanitas, aut perspicuitas gemmarum non propter aquæ copiam condensatam, ut postea fusius docebo. Sed propter terræ exactam in minima resolutionem, talemque partium unionem ut totum corpus nullis poris aut atomorum terminis discretum sit, efficitur. Continuitas enim omne corpus diaphanum facit, quæ in terra fieri non potest, nisi ipsa in corpuscula atomis longè minora redigatur, ac illis terrestre quippiam transparens addatur, ut vinculum minimarum partium sit, ac earum terminos obliteret, atque ex illis continuum corpus faciat. Non est itaque magis aqua gemmarum materia quam lapidum, cum à gemmis lapides aliter non differant, quam quod lapidum materia impurior, crassior, minusque subacta, & cocta, gemmarum tenuior, purior, magisque subacta, excocta, ac condensata sit. Vtriusque profectò fere tota terrestris est, minimum aeris aquæ vel ignis in se habens; licet ad lapidis aut gemmæ generationem aqua, aut ignis magis quam aer necessaria sint. Aer n. à Diaphanis & gemmis plane excludi debere videtur, ne partium continuitatem, & diaphanitatem impediatur. In lapidibus siquidem aer atomos terrestres terminat, ac illorum poros opplet. Necessitas aquæ præcipuè requiritur ad coniungendas subtilissimas terrestres partes ignis ad subigendas, exiccandas, & condensandas ut indurescant & corruptioni resistent, quam humiditas, & corporis mollities promouet. Verum ignem,

Diaphanitatis causa.

Aqua necessaria.

aquam, & aërem actu manere in gemmis, & lapidibus omnibus, potius ratione quam sensibus probari potest. Quis enim in adamante & auro (à quo chymica arte ignisq; beneficio, nulla heterogenea partes separari possunt) hæc ostendere potest. Philosophorum tamen omnium fere opinio est omnia mixta & proinde lapides & gemmas ex quatuor elementis tanquam materialibus causis constare. Id etiam si concedatur, remota tamen ea sunt, vt pote omnibus mixtis communes. Ab hac opinione decedunt Paracelsista, qui mixtorum omnium & proinde gemmarum & lapidum principia materialia alia constituunt, videlicet sale, sulphur, & mercurium; propterea quod partibus mixtorum ignis opera ac spagyrica arte separatis, sal aperte mercurius vaporis aquei instar ac deinde sulphuri quiddam simile, & quod ignis nostri vulgaris sit pabulum & alimentum appareat. Hæc opinio etsi multis verissima videatur propter analysin quæ idem in omnibus fere mixtis comprobare videtur, tamen neque in auro, neque adamante hæc principia ostendi facile posse existimo. Scio multos iactare ab auro se hæc principia separare, tandemq; ostendere posse: Sed nemo hætenus vir bonus mihi se id præstitisse ausus fuit asserere. Quæcunq; auri solutiones à Chymicis ostenduntur, ab adiunctis materiis, non ab auro venire videntur. Interdum enim sali, sulphuri, aut mercurio quid simile se ab auro separare ostentant, sed vel illi se, vel alios decipiunt, quod huiusmodi ab auro non prouenire, reductio manifestè demonstret. Si enim materia iterum igni concredat, redit iterum ad priorem formam aurum; quod si in principia sua resolutum fuisset, nequaquam contingeret: quia à priuatione ad habitum (Philosophorum testimoniis) non datur regressus. Verum etsi id præstare possent Chymici, vt multi opinantur, quibus non repugno, ac illorum opinio de tribus dictis principiis verissima esset: non tamen propterea Aristotelis falsa esset. Vtræque enim simul veræ esse possunt: Nam neque sulphur, neq; mercurius, aut sal Chymicorum, simplicia corpora sunt, & elementa, sed mixta ex simplicioribus conflata, videlicet ex elementis Aristotelicis, ex sale enim quolibet etiam de purato, quem principium mixti vocant, & aqua, & combustibile, ac terream quippiam elici potest. Idem de sulphure asseri potest. Nam quod in eo flammam concipit ignem Aristotelis, quod vero illi tanquam corpus assistit, reliqua elementa refert. Verum si ista sua principia nec heterogeniis partibus constare velint, nomine aliud, re elementa habent. Nam sal quia graue & durum, terra erit; Mercurius quia leuis, & mollis aqua; Sulphur vero quia combustibile, & aer, & ignis erit Aristotelicus. Vt itaque ex quatuor elementis mixta gemmæ quæ & lapides constare, ita etiam ex tribus illis Paracelsi principiis possunt. Manifestius tamen in gemmis & lapidibus fere omnibus, terræ elementum quam dictorum principiorum aliquod conspicitur. In chymica tamen eorum analysi Paracelsi principia ex elementis composita non minus quam elementa aperte in conspectum veniunt: præ cæteris autem sal, sine quo nullum mixtum coagulari posse à Chymicis putatur. Hoc enim gemmarum & lapidum præcipuum coagulum arbitrantur. Sed vt elementa nonnulla remota sunt lapidum & gemmarum materiales causæ, ita etiam Paracelsica principia. Pro-

*Gemmarum
& lapidum
causæ.*

*Materia ge-
marum se-
cundum Pa-
racelsum.*

*Aurum non
soluitur fa-
cile.*

*Principia Pa-
racelsica co-
posita.*

*Remota sunt
principia
Chymia pro-
du principia
veram.*

*Elementa
remota cau-
sæ sunt gem-
marum.*

Simior causa materialis gemmarum communiter ab Aristotelicis statuitur lutum lentum, succus qui vehementi frigore congelascit in quo aqua ipsa terram superat, ramenta Saxorum, & succus lapidescens. Hæc etsi vere statuuntur, non tamen materiam satis explicant. Quid enim lutum lentum, & succus lapidescens sit non constat. Puto itaque proximam gemmarum materiam esse terram tam tenuem & subtilem vt aquæ immixta diaphanitatem ipsius non impediat, lapidum vero crassiorem. Deinde amborum saltem aliquem terræ visceribus conclusum, ac postremo exhalationē pinguem vel humidam. Non quod omnes necessariae sint pro lapidum vel gemmarum materia, sed quod aliquæ. His si accedat causa efficiens, lapidem aut gemmam generari existimo. Materiae proximæ, aqua plerumq; inferuit tanquam causa quædam adiuuans, vt exhalatio. Aqua enim dum terram tenuissimam humectat lutum facit; Dum id maiori copia diluitur ac aqua vel lutum saltem cõtinet, iam proxima lapidis materia constituitur, ac propter aquæ copiam non lutum amplius, sed succus lapidescens, si facultas lapidifica illi insit dici potest. Quod si non insit accedente efficiente causa, id est spiritu lapidifico aut exhalatione, eundem spiritum deficiente materia in lapidem, exclusa aqua omnique humido superfluo quod coagulationem impedit, conuertitur.

Proxima g^{em}marum causa.

Vera causa materialis gemmarum.

Aqua causa adiuuans.

Succus lapidescens.

De causa formali & modo quo lapides & gemmae generentur.

CAP. X.

Causa formalis lapidum vel gemmarum nihil aliud est, quam virtus lapidifica, quæ vel materiae præparata insidet, vel efficienti causæ accedere debet, vt lapis fiat. Hæc à Deo Opt. Max. vt aliarum rerum seminaria, ordinata, constituta & creata est, nec vt Aristoteles, Galenus aliique Ethnici opinati sunt ex quatuor elementorum combinatione ac illorum temperie, cooperantibus primis, aut secundis qualitatibus nascitur, oritur, aut producitur. Nam, vt ante admonui, ex illorum quantumuis varia mixtione absentibus rerum seminariis nullum mixtum propria, noua q; forma ornatum produci potest. Manent quippe confusa sibi q; inuicem apposita, ac proprias & singulares suas formas, vt ante mixtionem retinent. Quod si absq; rerum seminariis potuisset forma è materia ex elementis composita gigni, frustra Deus rerum semina terræ indidisset.

Virtus lapidifica.

Modus quo lapides & gemmae generantur nõ vnus est, sed multiplex & diuersus. Idque propterea quod lapides ex crassiori materia, gemmae ex tenuissima generentur. Deinde quod aliquæ diaphanæ sint aliquæ angulis crescunt, variiq; coloribus ornentur: quemadmodum & lapides, quorum aliqui, vt Basaltes angulis excrescunt, aliqui ad gemmarum naturam proximè, vt marmora quædam, accedunt: qui ex non adeo crassa materia constant. Hæc in lapidibus & gemmis varietas, etiam diuersum modum quo procreentur, desiderat. Lapidem crassiores plerumque ita generantur. Dum aqua succum lapidificum ferens terræ partes necit, ac aqua è massa iterum exstillit, vel ab exhalatione calida expellitur, aut absuntur, massa illa paulatim expulso humido

Quomodo gemmae generentur.

Crassiorum lapidum generatio.

indurescit, donec in lapidem formam massæ seruantem abeat. Si humidum à calore non expellatur, sed à caloris defectu excludatur, ac terra seu materia lapidea in aqua soluta se ad intima recipere conetur, multorum angulorum lapis producitur vt Basaltes: si ad centrum se recipere conetur globosus lapis nascitur, & sphericus. Gemmæ diaphanæ hoc modo procreantur. Dum in materia ad generationem lapidis apta concauus locus aliquis aere plenus est, ac is ab exhalatione vel à succo lapidescente, & diaphano è subtilissima lapidum materia constante repletur, absorpto à materia circundante concauitatem humido, aut eo euaporato, terrestres succi lapidescentis pars in gemmam perspicuam concrefcit, quæ concauitatis figuram seruat, si tantum materiæ, quantum spacium requirit continuus succi affluxus secum tulerit. Alius siquidem humido aquoso absorpto, vel à materia secreto, quod propter caloris defectum (ut in nitri congelatione ostenditur) fit, in angulos gemma contrahitur, ita Crystallus generatur. Dum absorbetur humiditas lapidescentis succi à circumstante materia illa in lapidem qui mater, vel cutis gemmæ dicitur concrefcit, sic Calcedonii fere nascuntur, in cute opaci, intus vero diaphani. Dum vero è materia circumstante exhalat in aquam aut aerem conclusum cum spiritu tenuissima & perspicua terrestres materia, etiam aer vel aqua paulatim indurescit, consumitur, vel euaporat, ac in locum illius gemma diaphana ex immissa materia excrefcit.

De forma substantiali & essentia lapidum & gemmarum.

CAP. XI

FORMA substantialis lapidum, vel gemmarum est quæ dat ipsis esse proprium & propter quid vel adamas, vel Ophites, vel pumex, est id quod est. Quilibet enim lapis quæuisue gemma propriam formam habet, qua hæc vel illa gemma dicitur, & ab aliis distinguitur. forma illa proficiscitur à seminario, & spiritu qui in materia est, ac illam pro vt seminarium postulat, efformat. Hanc formam multi ex mixtura certa, & proportionali elementorum produci existimant. Sed rerum formæ à seminariis suis proficiuntur, ac ab architectonico Spiritu elaborantur, vt prioribus capitibus ostendi. Seminaria vero à Deo creata sunt tanquam rerum principia, ex quibus singulæ rerum species suas essentielles formas nanciscuntur. Hæc Seminaria nõ semper certis corporib. & distinctis concluduntur, vt in Herbarum seminibus fit, in quibus Seminarium, & Spiritum architectonicum concludi videmus, sed sæpe in materia ita manent, vt conspici nulla ratione possint. Sic in ramo salicis seminarium arboris confusum est, quod tamen ibi esse, propagatio arboris docet. Nam si ramus amputetur, ac terræ committatur, producitur ex ramo arbor, ac ex illa infinitæ alix. Seminarium gemmarum & lapidum in materia lapidifica eodem modo conspici etsi non possit, tamen futuris gemmis, vel lapidibus principium præbet, & ope spiritus formatrice facultate præditi in gemmam, vel lapidem abit. Vt autem seminarium istud eiusque essentia ignota est, ita etiam forma substantialis

*Seminaria
rarum.*

*Seminariū
gemmarū
ascultum.*

stantialis, seu essentia lapidum & gemmarum. Hanc sicut umbra corpus sequitur, ita virtutes, & facultates sequuntur. Gemmarum enim, & lapidum vires nobiliores, & occultæ à forma ipsarum, vt ignobiliore, & manifestæ à materia manant. Sic vis trahendi ferrum in magnete, ac sistendi sanguinem in Hæmatite à forma, exiccandi vero in pumice, à materia proueniunt; atque hæc virtutes vel efficaces, vel minus efficaces fiunt pro dispositione materiæ. Hæc enim si impura fuerit, non exactè elaboratam fuisse, neque seminarii vires efficaces suscipere potuisse certum est, & proinde formam substantialem imperfectam esse; vt nec hominis est, si stultus sit & ratione vti nequeat. Ratio enim præcipuam facultatem à forma, & essentia hominis proficiscentem constituit.

Gemmarum vires à forma.

De loco & substantia in qua lapides & Gemmae generantur

C A P. XII.

DE causis lapides & gemmas generantibus, earumque essentia, seu forma substantiali satis dictum videtur. Nunc quia absque loco generari non possunt, ac ille absque substantia, seu materia non sit, cum nihil vacuum in natura detur, non solum is, sed etiam illa ostendenda est, ac præterea in quo loco, vel materia facilius, commodius & perfectius generentur. Quod ad locum attingit, experientia teste, in quauis mundi plaga viliores & crassiores lapides generantur, rupes, saxa & montes sub polis, æquinoctiali, & tropicis consistentes id demonstrant. Lapidem ex tenuiori materia constantes, vt marmorum genera, rarius circa arcticum circulum inueniuntur. Puto tamen non minus ibidem quam alibi non deficientibus aliis requisitis ad earum generationem produci posse. Gemmas etiam aliquas in quouis cœli climate produci posse, docet noua Zemla sub arctico circulo posita, in qua totum litus, (testantibus Hollandis, qui primi Europei hanc terram aperuerunt,) pseudo adamantibus, qui silicum instar globosi sunt, scatet. Testatur etiam Germania, Silesia & Bohemia, in quorum montium iugis perpetuis algoribus & niuibus rigentibus, gemmæ variæ, vt Topasii, Ametisti, Cristalli, Iaspides, Corneoli, Saphiri, Turcosæ, aliaque gemmarum genera inueniuntur. Nobiliora gemmarum genera in Indiæ orientalis regionibus præcipuè reperiri satis notum est. Procul dubio ob id quod illæ intra tropicos sitæ sint, ac propterea perpetuo Solem vicinum habeant, illiusque æstu fruuntur, sine quo è terra exhalationes, quæ ad gemmarum nobilium propagationem, & generationem copiosè requiruntur, produci non possunt. Quod autem in Indiæ orientalis regionibus gemmæ nobiliores producantur, in Africa vero, & America, aliisque regionibus, quæ sub eodem climate, aut latitudinis gradu constitutæ sunt, raro, & si producantur, orientalibus gemmis conferendæ non sint, multi in causâ solem existimant; quia virtus eius vt a sunt in oriente efficacior est quam in occidente. Tum quia viciniore, tum quia citius orientales regiones suis radiis ferit. Sed vt verum fatear absurda mihi hæc ratio videtur. Quia nulla pars orientalis dici nisi respectu alterius potest, & eadem, respectu suorum antipedum, vel etiam vicinarum,

Saxa ubique reperuntur.

Pseudo adamantes sub arctico polo inueniri.

India gemmarum fertili.

aut orientalis aut occidentalis est. Exempli causa Hispania Italia, Italica Græcia & Græcis Persia est orientalis. Iterum viceversa Indis Persia, Persis Græcia, Græcis Italia, Italica Hispania est occidentalis. Simile etiam antipodibus contingit. Nam Americani Indorum sunt antipodes. India Americanis orientalis est, eadem ipsis occidentalis, cum proficiscenti occidentem versus in eam peruenire liceat, neque maius itineris spatium sit, siue occidentem, siue orientem versus ad eam iter instituat. Cum itaque eadem regio cum antipodum regione comparata, vel orientalis, vel occidentalis sit: Quid, quæso, iste respectus qui non aliter se habet, quam dextrum & sinistrum in homine, & per se nihil est, ut omnis relatio efficere poterit? nihil profecto. Si itaque India orientalis gemmarum nobiliorum ferax est, id non propterea quod orientalis sit nostri respectu contingit; sed propter aliquam aliam causam. Non quia sol illis vicinior est; omnibus enim sub eodem latitudinis gradu habitantibus æque vicinus est, apud quos tamen non nascuntur. Non etiam quia, ut aliqui opinantur, citius orientem Indiam suo calore fouet quam occidentem; Quia neque hoc nisi respectiue verum est. Nam in Hispania prius oritur sol quam in Mexicana, in hac prius quam in Iaponia, & in Iaponia prius quam in India; ut hac ratione dici possit, citius in Hispania oriri. Verum dum sol Hispanis oritur, verum est ante paucas horas elapsas Indis ortum fuisse. Quemadmodum verum est solem qui hoc momento Hispanis oritur, post 18 horas Indis oriturum fore. Ita idem ortus solis in Hispania, vel prior vel posterior, sed respectiue dici potest. Cum itaque sol eodem modo ad quemvis latitudinis gradum dum orbem terrarum circumit, se habeat, neque aliquo in loco prior, vel posterior nisi respectiue dici possit. certissimum est propter id nihil solem in rebus mutare, neque propterea vni regioni plus quam alteri tribuere. Causa ergo quod in India gemmæ nobiliores inueniantur potius quam in aliis locis, vel est terræ natura, vel cæli stellarumque supra eminentium virtus. Cælum vel stellæ supra Zenith constitutæ si id efficere, non tantum in India, sed sub eodem climate propter orbis quotidianum motum nascerentur. Id quia non fit restat terræ peculiarem dispositionem in causa esse, quod in India nobiliores gemmæ nascuntur. Nisi forte quis velit in Africa & America sub eodem climate easdem non minus, quam in India generari: Verum hætenus repertas non esse quod ab incolis barbaris incognitæ, & neglectæ sint. Ab Indis vero orientalibus, ante multa secula omnes regni angulos, & loca ita esse explorata, ut illis nulla gemma latere possit. Nam & nunc in Germania, Bohemia, Silesia, aliisque Europæ provinciis contingit à peritis metallariis ac simplicistis multa in lucem trahi, quæ priori æuo abscondita, & incognita fuerunt. Multæ etiam gemmæ cuti aut cisti saxeo ita includuntur, ut pro saxis habeantur, & non nisi à perito nosci possint. A paucis annis hic in Bohemia multi lapides præciosi in lucem protracti sunt, & in Hungaria Opali, qui cum orientalibus certare possunt, imo illos raritate & dignitate superare. Vidi enim qui ex nigro colore, (cum alias albescant) ignem iacerent vini carbonis instar, quos quis recte carbunculos vocare posset. Si quis itaque afferat in America & Africa æque nobiles ac in orientali India gemmas generari

Cur India
gemmarum
ferax.

Cur India
gemmas no-
biliiores ha-
beat.

generari posse, non repugno. Sub eodem enim climate cur terra ad gemmas aqua disposita, ac in India orientali esse non possit non video. Verum an sit dubium est, propterea quod, vt dixi, ab iis qui gemmarum habent cognitionem, illa prouinciae non sint adhuc examinatae. Potest sane India terram habere gemmarum generationi aptam, America vero & Africa nequaquam.

In qua materia nascitur gemmae

Haecenus locus in quo lapides & gemmae generentur demonstratus est; nunc materiae in quibus generentur ostendendae sunt. Haec sunt aer, aqua, terra, & ignis reliquorum corporum elementa. Nam in horum singulis gemmae vel lapides fieri, vel generari possunt. In aquis nascuntur plerumque lapides vel gemmae perspicuae, dum exhalatio terrestris, vel succus lapidescens eam indurat. In aere subterraneo simili modo gemmae transparentes nascuntur; dum in terrae meatibus concluditur ac exhalatio concavum locum terrestri materia subtili replet. In aere vero superiori lapides interdum generantur: dum exhalatio ex copiosa materia terrestri à nubium frigore in angustum locum cogitur, & induratur. In igne vero nostrate terram lapidescere lateres vasa coctilia, & vitra quae gemmas aemulantur, ostendunt. Terra vero gemmarum & lapidum omnium haud dubie est feracissima; quia illa praecipuam ipsis materiam praebet. Sed non solum in illa, sed etiam in animalibus aquatilibus, aereis, terrestribus, & arboribus gemmae ac lapides locum generationis habent. In homine siquidem, suae, caprae, boue, bufone, capricerno, gallo gallinaceo, hyrundine, palumbellis, lucio, perca, cyprino, conchis ostreis aliisque animalibus saepe lapides gemmarum instar reperiuntur. Gaudent praeterea peculiaribus suis locis multae gemmae & lapides; Crystallus & molliores gemmae fere omnes libenter frigidis regionibus, locisque humidis, Nobiliores & ditiores, vt Adamantes & Rubini calidis delectantur. Omnes facilius, & perfectius in terra molli minuta, & humida vbi exhalationes & aquae metalicae plurimae sunt, quam in terra arenosa, quae non facile cohaeret, sed difluit, proueniunt, ac gignuntur. Metallicae enim aquae, & exhalationes plerumque lapidificam facultatem in se habent, vt ipsa metalla, quae facile in gemmas & lapides etsi non veros, commutantur. Stibium enim & plumbum in lacinthi formam, minium in Smaragdi transmutatur. Quod profecto non fieret nisi magna cognatio spiritus metallici cum gemmis esset. Aquas autem metallicas vel minerales loca vbi defluunt efficere gignendis gemmis & lapidibus idonea, commonstrant non solum arborum frusta, quae ab aqua transeunte in lapidem vertuntur. Sed ipsa animalia, vt limaces, & conchae, ac animalium partes, vt ossa cornua & caro, quae tandem lapidescunt, & in rimis suis concavis, & inanibus transparentes lapides gemmarum instar gignunt aere ab exhalatione perspicua condensato, vel succo diaphano illic concreto. Terrestria itaque loca mineralibus aquis, vel exhalationibus grauida, praeter ceteris omnibus locis gignendis lapidibus & gemmis maxime sunt idonea.

In animalibus lapides.

In aquis metallicis lapides.

CAusis, forma & loco generationis lapidum & gemmarum explicatis, nunc accidentia, ac formæ extrinsecæ explicandæ sunt. His enim, nobis (qui essentias rerum intrinsecas prorsus ignoramus) in cognitionem veniunt. Inter accidentia numero formam accidentalem, duritiem, pondus, colorem, opacitatem & perspicuitatem. Ad formam accidentalem gemmarum vel lapidum bene constituendam magni momenti est, materierum, quæ ad eas producendas necessariæ sunt, proba dispositio & mixtio, nec non concurrentium qualitatum iuxta temperies, ac formatricis Spiritus copia sufficiens, situsque seu loci aptitudo. Hæc omnia si legitimè, & vt cuiusque lapidis vel gemmæ natura postulat, se habeant gemmæ vel lapides atque vitio producantur, si secus, vitiosæ fiunt. Cum itaque Spiritus formatrix, cum materia arenosa, lutosa, argillacea, lapidosa, humida, sicca, calida vel frigida, ad lapidis vel gemmæ generationem, non requisita quantitate concurrat, ac in loco inidoneo, vitium oritur in lapide qui generatur. Hinc fit gemmas nonnullas festucas, atomos, plumulas, nebulas, micas, terram vel lapides in se continere, item hiulcas esse, ac alienis coloribus tingi, nec eam formam extrinsecam habere, quam solent dum legitimè producantur. Dum singulorum lapidum vel gemmarum materia necessaria locus & seminarium præsto est, tum legitima singulorum accidentalis forma erumpit; quæ sanè in tanta lapidum & gemmarum varietate diuersissima est. Nam nunc globosa, angularis vt quadrangula, pentagona, hexagona, heptagona, & poligona, nunc concaua, plena, aspera, leuis, magna & parua est. Interdum animalibus eorumque partibus, arboribus aut herbis, rebusque inanimatis similis efficitur. Globosam formam habet granatus Bohemicus inter gemmas, & inter lapides fuscii illi qui punctis referti partim albis, partim nigris in ditione Comitum Mansfeldensium duriores & grauiores vulgaribus lapidibus inueniuntur. Quadrangulam formam habent Smaragdi occidentales & granati spurii, hexagonam cristalli fere omnes ac complurimæ aliæ gemmæ, polygonam habet Basaltes, concauam crapaudina, leuem superficiem habent Cristalli, & quicumque angulis excrescunt. Asperam, qui cuti, aut cisti includuntur. Nam exempti omnes leuigari à sculptoribus possunt. Magnam formam habent rupes & lapides ignobiliore: quia ad earum generationem, terra multa, eiusque exigua alteratio desideratur, paruam habet adamas, quia ex purissima terræ condensata parte, ac exhalatione ignea, quæ raro misceri optimè possunt, generatur. Animalibus similem habet formam conchitis, animalium partibus osteocolla, & odontia: Arboribus similem habet Corallus, herbis similem Corallina, rebus inanimatis asteria Trochites &c. (vt in tractatu proprio gemmarum & lapidum ostendetur) formam similem nacta est. Quod autem aliqui lapides vniti ex vna similiue materia geniti videantur, vt alabastrum & lydius lapis, ille totus albus, hic rotus niger, aliqui vero ex particulis etiam diuersis coloribus constare, & nonnulli ex venis diuersis coloribus aquæ

Ad formam gemmarum statuendam necessaria.

Cur gemma vitium habeant.

Quando gemma perfecta fiat.

Cur diuersi colores in gemmis.

aque fluentis instar, vt Achates, Iaspis & Chalcedonius conspiciantur: id propter mixtionem materiæ ac distincta tempora, quibus exhalationes tingunt materiam, dum ea à calore excoquitur, & ab aqua seu succo lapideo irrigatur, contingit. Partes enim si non vno tempore vniantur, ex frustis lapis coagulatus videbitur, vt marmora maculosa. Si inter frusta fluat succus lapidescens variis coloribus ab exhalatione tinctis, fluentis aquæ instar in lapidibus vel gemmis venæ variæ conspiciuntur, vt in Achate, Chalcedonio & Iaspide. Vt mixtio materiæ diuersa lapidum & gemmarum genera constituit, ita etiam in singulis lapidibus & gemmis si à determinato modo recedat vitia plurima efficit. Qualis autem mixtio legitima esse debeat, natura sola nouit, si homini nota esset, veras gemmas procreare & gignere posset, quod hæcenus nemo præstare vnquam potuit. Tentarunt id à multis annis Chymici: sed nihil præstiterunt, nisi quis mendacium pro veritate habere velit. Nam quas illi concinnant gemmas nihil commune cum veris habent, cum neque materiam, neque locum, neque efficientem causam, quæ veras gemmas gignere debet, habeant, ac gemmæ ab illis factitæ, vitra sint gemmarum coloribus tincta, ita vt præter colorem diaphanitatem aliquamque duritatem nihil simile gemmis habeant, sed de iis suo loco. Cur autem rotundâ forma lapidibus & gemmis nonnullis peculiaris sit, vt granato Bohemico, Geode & margaritis: aliis figura hexagona in pyramidem hexagonum desinens, vt Crystallo, Amathisto Bohemico & Adamantibus Hungaricis, admiratione non caret; Tamenim axactè æquales superficies habet Crystallos vt ab artifice politus videatur. Rotundam figuram nancisci videtur Geodes, quia ex portiuncula argillæ gignitur, quæ cum humectatur, arenosæ particule illi postea facile adhærent, & adhærentes ab expirante paulatim humido aquoso metallica, aut minerali exhalatione grauidi, lutum circumstantes facile vniuntur & condensantur, ac rotundâ necessario figuram, si gleba rotundâ fuerat lapidi faciunt: quantum autem à spherica figura declinat tantum & lapis, lutum vero ipsum humido & exhalatione priuatum, puluerulentum ac locus internus ex parte vacuus, redidit. Margaritæ rotundæ fiunt quia quodammodo ab atomo aut exigua terræ aut lapilli portiuncula excreunt adiecto semper nouo humore. Is enim cum portiunculam ab omni parte humectet, & postea concreseat, & induretur, necessario etiam orbicularem figuram margaritis tribuit. Nam si in corpore animalis hæc adiectio ab omni parte non fieret, sed tantum ab vna parte, quia videlicet particula illa fortassis conchæ affixa esset, tum non rotundæ; sed hemisphericæ Margaritæ, quales ob eam causam plures iuueniuntur, fierent. His enim humor non exacte & libere omnem partem humectare potest. Quod ad granatos attinet, videntur ex aquæ guttis in terram quam humectare non potuerunt delapsis, ac postea sanguinea exhalatio antequam humidum euanescere potuerit, tinxit, coaluisse. Sed nihil in istis lapidibus vel gemmis, quæ formam etiam accidentalem ab essentia intrinseca sumere videntur certi quicquam definire ausim. Dabo paulo post in hoc capite aliâ rotunditatis non solum granatorum, sed etiam silicium rationem, quæ fortassis magis lectori placebit.

Gemma chymica falsa.

Cur siant rotunda.

Causa rotundæ figuræ.

Perlarum rotunditas unde.

Granati cur rotundi.

*Cur crysta-
lus sex angu-
los habeat.*

De Crystallorum angulis & causa cur fere semper sex angulos habeant, varia est authorum sententia. Cardanus tentat rationem reddere, sed principium petit. Arctinus & alii probabilius exemplo aluminis, calchanti, salis nitri, & sacchari candidi, quæ post coctionem euaporato humido à terrestri materia in angulosas superficies congelantur: idem in Crystallo fieri arbitrantur. Quod autem sex angulis perpetuo orientur hoc imprimis mirantur; ac ideo quia corporibus inanimatorum figuram certam ascribere velle, id illis videtur rationi minime consentaneum: cum ad virtutè organicam pertineat certam figuram efficere, quæ ideo solis animatis inest, anima alicuius gratia agente: figuram autem omnem determinatam esse organici corporis, non similes quæ nullam habet determinatam figuram. Sed quia omne corpus figuratum esse debet, aiunt particulas humidorum cum per se fuerint, rotundas fieri, vt aquæ guttulæ, aut à continente corpore figurari, siccas autem qua contigerit eas discindi tales seruari: ac ob eam causam quæ in discissione ordinatam habent diuisionem ordinatam etiam figuram necessario retinere, quæ variam, variari etiam figuram. Diuisionem solidorum corporum aliquando fieri ordinatam, vt quæ in crustas soluantur, ex quibus coagmentata sunt. Aliquando in varias fortuito, vt cum frangitur malleo lapis. Possè etiam fieri diuisionem in coagulatione dum humida adhuc sunt corpora & partes in diuersa tendunt: quo casu pro diuisione determinatas figuras fieri, perinde ac in exiccatione soli palustris, scinditur solum in rimas diuersæ figuræ. Simile etiam fieri in Crystalli coagulatione, succum enim lapidescentem cum totum spatium impleat loci in quo est, in coagulatione discedentibus in diuersa partibus terrenis, & ad latera saxi continentis attractis agglutinatisque figuram facere in concretis lapillis, quæ apta sit spatium replere, ac propterea si non vniformiter, sed vario modo diuisiones contingant, etiam varietate figurarum impleri spatium. Si autem vniformiter quod ob puritatem & æqualitatem succi cõtingit, necessario vnum genus figuræ oriri in omnibus eamque quæ apta nata sit spatium implere. Tres autem esse huiusmodi figuras, triangularem, quadratam & hexagonam. Non fieri autem triangularem, quia medium non habet ad quod tanquam ad centrum vndiquaque æqualiter constringantur partes. Non quadratam, quia imperfecta est, oriens tantum ex duabus lineis se inuicem secantibus ad angulos rectos, & habes angulos à centro remotissimos. Superesse itaq; solam hexagonam perfectam ad circuli naturam prope accedentem, quia ex triplici diuisione superficiè ad angulos acutos, sex triangulis in vnum veluti centrum coeuntibus, vt omnes maiores sint recto, constat. Sed vt verum fatear istorum opinio mihi non satisfacit. Nam Crystalli, etsi in spacio orientur; id tamen non implent, neque angulis, saxi lateribus adhærent, sed à radice quasi expullulant ac corpus reliquum in libero spacio habent, quemadmodum alumen, salnitrum, & calchantū simili modo in libero spacio, imò in humido ipso angulares figuras fortiuntur. Deinde si hexagona figura perfectior est triangulari & quadrangulari, quia ad circuli naturam propius accedit, & propterea illam Crystallus optat.

multo

multo magis duodecim triangulorum figuram aut circularem optabit, tanquam omnium perfectissimam, & in qua omnes extremitates à centro æquidistant. In huiusmodi enim figura commodius, æqualiter & vniformiter puritas succi ad centrum tendet. Sed Crystalli nulli circulares inueniuntur, alia itaque huius figuræ causa esse debet. Purat Aretinus contra rationem esse Crystallo & rebus inanimatis certam figuram tribuere, quod figura tantum animatis competat, & ab anima fiat alicuius gratia agente. Animam autem proculdubio etiam vegetatiuam & non solum rationalem aut sensitiuam intelligit, propterea quod arbores frutices, herbæ & flores suas peculiare figuras habent, quibus à se inuicem distinguuntur. Nam si hæc excluderet, naturam in istis contra rationem (quæ tamen nihil frustra facit) quid efficere diceret, quod absurdum esset. Vt itaque plantæ quia crescunt, & in varias figuras formantur vegetatiuam animam habere statuuntur, longissimè ab animantium anima discretam, non video cur lapides nonnullos qui crescunt aut formantur, vt Crystalli, crescituiam aut formatiuam animam habere, statui non possit. Præferim cum tanta differentia inter hanc animam & vegetatiuam nõ sit, quanta inter vegetatiuam & sensitiuam. Plantæ enim à lapidibus tantum differunt, quod semen quo resuscitantur proferant, lapides id, aut nunquam aut raro faciunt, dicitur siquidem, vt in cap. de adamante notabo: Adamas alium parere. Verum quia nondum constat, an Crystallus crescat per augmentationem, an vero per separationem oriatur, ac propterea hæc eius facultas, quæ format sex angulos anima crescitua appellari non debeat, formatiuam tamen dici posse nihil prohibet, cum rebus nomina libere dentur, & huius facultas semper eandem figuram in sua specie seruans, animæ (sed ignobilioris quam vegetatiuæ) nomen mereatur, quod rem ipsam melius explicat, non mutat. Non est itaque contra rationem, vt ipse purat, facultatem in re aliqua, seu animam si quis ita appellare velit, formam aliquam certam producere. Nam, si facultatem inesse neget, magis contra rationem peccabit. Cum quicquid illud sit quod semper eodem modo hexagonam figuram Crystallo tribuit, aliquid sit & hoc ipsum efficiendi vi, hoc est facultate figuram faciat. Nec refert an hoc per expressionem materiæ inutilis, an per attractionem utilis ad centrum futuri corporis fiat, quia vtrumque à facultate aliqua, vt dixi, efficitur. Sed aliorum sententiis referendis diutius immorari nolo: nunc meam, non contemptis tamen aliorum sententiis, proferam.

Notum est, vt antea recensui, Sal nitrum, sal vrinæ, alumen rochæ, calchantum, saccharum candidum, aliaque multa salium genera humore dissoluta, eoque ex parte postea auaporato congelari, seu coagulari, ac formam angularem adipisci. Demonstratum etiam est in capite de materia gemmarum causâ ad earum generationem salis multum concurrere. Ex quibus probabiliter colligi potest, Crystallum, aliosque lapides aut gemmas angulares à sale angularem formam habere. Fit autem forma hoc modo, Sal humore dissolutum terrestri materiæ subtilissimæ miscetur, eamque in minima acrimonia sua redigit & subigit.

Autoris sententia cur crystallus hexagonus nascatur.

restrem materiam, euaporato ex parte aqueo humido in angulos concre-
 scit cum materia terrestri sibi vnita. Si terrestris materia à salis portione regi
 non possit, aliam formam suscipiet gemma aut lapis vt rotundam vel irregulari-
 bus angulis præditam. Rotunda fit. dum materiæ coagulandæ partes sunt pror-
 fus vniusmodi, ac æquali tempore, & vi ad centrum corporis vel lineam in
 corporis medio existentem tendunt. Vt in granatis Bohemicis. quorum nulli
 vitium (ob materiæ optimam & eiusdē naturæ mixtionem) habent, contingit.
 Angularis dum non æquè cito, neque æquali vi partes medium cupiunt; vt in
 silicibus & quadratis nonnullis lapidibus fit. Cur autem salia in hexagonam fi-
 guram abeant difficile est coniectu. Existimo quia salia homogeneæ naturæ
 non sunt, sed ex diuersis partibus composita, vt chymica resolutio ostendit
 omnes in congelatione ad medium quoddam vbi initium coagulationis fit, vt
 eo vniantur, tendere, ac sic rotundam figuram tanquam perfectissimam ain-
 bire: sed in eo conatu heterogeneas partes & quæ cæteris subtiliores, vel magis
 aeræ sunt, vel tardius ad mediū p̄operare & in angulis relinqui vel à reliquis
 ad angulos pelli; ac sic nō rotūdā, sed hexagonam figuram oriri, quæ rotundæ
 quam proxima est, ac ab his omnib. figuris angularibus perfectior, quia ex sex tri-
 angulis rectilineis æqualium laterū. constat, habetur. Fieri a. potius sex angulos
 quam plures puto ob id quod natura per plura nunquā faciat quod per pauciora.
 cōmodius facere potest: facit autem cōmodius, quia rotundum citius, ordinat-
 ius & æqualius contrahit. Diuidit enim circulum per centrum tribus lineis tali
 modo, vt sex inde fiant trianguli æquilateri, ac quilibet centrum habeat ab o-
 mni angulo & à cuiusque lateris medio æquidistans; quod in nulla alia figura
 plurium angulorum vel pauciorum contingit. Si enim in quadrangulum circu-
 lus contrahatur, ac id in duas partes diuidatur, quatuor quidem emergunt tri-
 anguli æquales, sed illorum latera neque sunt æqualia, neq; etiam centrum ha-
 bent ab angulis & à cuiusq; lateris medietate æquidistans. Pentagonæ & he-
 ptagonæ figuræ rectis lineis & transuersalibus diuidi non possunt. Octogona
 potest quatuor lineis diuidi & in octo triangulos æquales contrahi: sed tri-
 anguli, neque æqualia latera habent, neque centrum à singulis angulis æqui-
 distans. Est itaque hexagona figura omnium figuratum perfectissima & aptis-
 sima, vt circulus in eam contrahatur, & per consequens vt Crystallus in eā co-
 guletur. Sed vt ingenuè fatear, mihi non plane satisfacio, & naturam vt Cry-
 stallus hac nota ab aliis gemmis distinguatur, hexagonam figuram dedisse aut-
 mo, non secus quam arborum frondibus & herbarum floribus peculiare suas
 figuras dat, quæ ab architectonico spiritu & formatrice facultate ignoto no-
 bis modo fabricantur.

De perspicuitate & opacitate Gemmarum & lapidum.

CAP. XIV.

Multi hæctenus vt notaui in capite de causâ materiali gemmarum, dia-
 phanitatem in geminis vel lapidibus ab aquæ & opacitatem à terræ copia,
 quæ:

quæ tanquam materiæ ad ipsorum generationem concurrunt prouenire putant. Opinionis huius causâ est aquæ diaphanitas, sine qua nihil diaphanum esse arbitrantur, & quicquid tale est ab illa hoc habere existimant. Sed falluntur maximè, quia non solum aqua, sed & aer diaphanus est, licet atomis sit plenissimus. Deinde ignis elementum seu aer æthereus, aerem adhuc diaphanitate superat. Quod autem aliquid absque aqua diaphanum fieri & generari possit ostendunt vitra, quæ omni aqueo humore priuata sunt, & lapis specularis, quo vix aliud mixtum maiori diaphanitate præditum repetiri posse puto. Est tamen omni humido priuatus & siccissimus. Non erit itaque aquæ copia, diaphanitatis causâ, sed aliud quiddam. Existimo diaphanitatis causam esse propter terræ exactam, & in minimas particulas resolutionem, talemque earum vnionem vt corpus quod constituunt nullis poris aut atomorum terminis discretum, sed plane continuum sit. Continuitas enim solâ omne corpus diaphanum facit, quia in ea visus terminum non habet; Dum habet, quod per accidens contingere potest, perspicuitas impeditur. Nec ob aliam causam aqua diaphana est, quam quia nulla est partium in ea discretio. Aer ob eandem causam diaphanus est; qui licet atomis constet ac ii superficiem habeant, qui visus obiectum esse, eumque terminare possint; tamen quia exigui & in loco vndique illuminato non videntur, diaphanitatem non impediunt. Vbi videri possunt, vt in cubiculo occluso solis radiis per rimam aut foramen admissis eos illuminantibus, aeris diaphanitatem impediunt: In iis enim terminatur visus, quia vmbra habent in parte Soli auersa, quæ pars à circumstanti corpore tenebrosio illuminari, quin obscuritas deprehendatur, non potest. Quod autem verum sit continuitatem diaphanitatis causam esse; ea expressè ostendunt, quæ diaphana cum non sint, talia reddantur. si id adueniat quod partes discretas continuet, hoc est vniat absque discretione: Deinde viceversa ea quæ cum diaphana sint discretione partium vel amota earum continuitate opaca redduntur. Prioris conditionis est charta simplex, quæ opaca cum sit, affuso oleo calido diaphana & transparens redditur. Oleum siquidem diaphanum, inserit se omnibus chartæ particulis, easque humectat, & poros omnes sua materia implet. Id cum facit corpus ipsius per totam chartæ substantiam continuatur, non secus ac si absque charta esset: continuatio hæc diaphani causâ est. Adhibetur oleum calidum vt melius penetret chartæ substantiam, & poros omnes repleat. Posterioris conditionis exemplum glacies est aut crystallus, quæ si in alio percussantur vt fissuræ intrinsecæ fiant, licet exterius nullæ appareant, & inter fissuras nullus aer esse possit; tamen quia vna pars ab altera fissura secernitur, & singulæ suas distinctas superficies habent impeditur diaphanitas propter lucis reflectionem. Sed longè apertius si glacies aut crystallus in puluerem redigantur. Sic enim nihil diaphani in se habent ac terræ instar, quæ semper opaca esse solet; se habent. Quia itaque gemmæ multum terrestris materiæ in se habent: vt diaphanæ fiant; continuitas in terra fieri debet, hoc est terræ particulæ ita iungi debent; vt harum nullâ terminum vel superficiem habeat, sed omnes simul vnâ tantum constituent extrinsecam, &

*Aqua nō est
causa dia-
phani.*

*Continuitas
causa dia-
phani.*

*Aer cur dia-
phanus.*

*Atomi cur
in oculo cu-
biculo viden-
antur.*

talem quæ visus obiectum esse non possit propter transparentiam. Non potest autem talis esse nisi vnio partium sit intrinseca. Vnio porro partium terrestrium non fit nisi illæ in minimas particulas multo videlicet minores, quam atomi in sole volitantes sint, resoluantur, ac illis terrestre quippiam transparentes addatur, (vt exemplo chartæ ostendi paulo superius) quod minimas illas partes vinciat, secum continuet, ac earum terminos regat, ne visus obiectum fiant, eiusque radios sistant, & diaphanitatem impediunt. Res illa terrestris transparentis salis species est, quæ aqua diluta, ac terram in minimas partes sua acrimonia secans, illam aptam diaphanitati facit, ac illi vnita (explosa aqua quæ illi vehiculi loco fuit) in gemmam diaphanam concrefcit. Quæ gemmæ plus salis habent, cæteris molliores magisque diaphanæ sunt, vt Cryftallus, Berillus, Iris Citrinus, & similes. Quæ duræ sunt minus salis obtinent, nec adeo diaphanæ, vt Adamus, qui plus micat quam transparet. Vitrum, selemnites, cornu, & alia complura, quæ transparent sale non carent. Sal itaque iuuat, vt facilius terra diaphana fiat, quia eam necit & in minima resoluit. Quod cum fit oritur continuitas corporis, & per consequens diaphanitas. Dum id non fit & terrestres particule sibi inuicem adduntur tantum, ac singulæ vel terminis propriis secretæ manent, aut poris à se inuicem distinguuntur, totum corpus ex iis conflatum opacum redditur. Sed existimare posset aliquis aerem cum sit diaphanus, diaphanum impedire, dum videlicet partium continuitatem impedit, quod tamen contrarationem videtur. Respondeo aerem non impedire diaphanum dum iecernit corpuscula à se inuicem, quia vel illa habent terminos visibiles, vel non habent. Si habeant visibiles hoc est, non continuos, sed poris oppletos, illi sunt in causa, non aer. Si non habeant, aer non impedit diaphanitatem. Propterea aer inclusus diaphanæ gemmæ ipsius diaphanitatem non tollit. Gemma tamen ipsa minus est perspicua propter propriam superficiem, in quam lux incidens reflectitur, & visum terminat, non secus quàm aquæ superficies sæpe impedit propter lucis incidentes in illam radios eiusque reflectionem, quo minus ad fundum ipsius conspici possit. Atque hæc de causis diaphanitatis & opacitatis sufficiant.

Sal iuuat ad diaphanitatem.

Aer non impedit diaphanitatem.

De gemmarum & lapidum coloribus.

CAP. XV.

Tanta est difficultas in explicanda natura, & essentia coloris, eiusque tradenda definitione, vt pauci inter se conueniant Physici, ego colorem esse qualitatem in corpore visibilem & illuminabilem vel illuminatam dicerem. Lux enim colorem quo ad se actu existentem, & quo ad visum tantum potentia, visibilem facit. Alii aliter definiunt, ac Aristotelis definitionem refellunt. Mihi superuacuum videtur rem sensu notissimam intellectu percipere velle, qui tamen nihil nisi quod prius in sensu fuit, cognoscit. Color oculis visibilis, sensu inuisibilis est. Relicta igitur curiosa de colore disputatione, vnde

Color sensu inuisibilis interiori.

& quo

& quo modo in gemmis & lapidibus oriatur, & sit color, explicandum est. Color duplici modo in gemmis visitur vel diaphanus vel opacus. Opacus color est, qui lucem excipit non transmittit; Diaphanus qui transmittit. Vterque vel actu etiam absente luce est, vel absente luce non est; sed ex lucis & vmbra commixtione producitur, vt in iride. Quomodo autem idem coloratum & diaphanum esse possit, inuestigatu difficile videtur; Quia in diaphano visus vel lux terminari non debet; color autem omnis terminat, atque is est in diaphano; & per totam ipsius materiam diffusus etiam sensu deprehenditur, quod videtur absurdum, dicendum colorem terminare cum non est continuus & in fluore, vt in opacis lapidibus & gemmis contingit. Cum vero est vnitus & illius partes materiales superficiem non habent, non terminare absolute ipsum diaphanum: sed tantum ex parte & imperfecte quatenus in ipso diaphano visibilis est. Manet itaque diaphanum non obstante colore tale, sed imperfecte, quia à colore lumen afficitur & alteratur, ac non proprio colore, sed alieno in opaco terminatur. Perfectum & absolutum diaphanum, id est, quod omni colore caret, ac lucis colorem, vt recepit eodem prorsus modo rectis lineis transmittit. Dico rectis lineis ne excludam iridem gemmam aut Crystallum hexagonum qui absolute diaphani etsi sint, propterea quod rectis lineis recipiant lucem & eandem transmittant; tamen ex luminis refractione in superficies multiplices, possunt varios colores & quos neque habent neque receperunt, vel in vicinum corpus transmittere, vel in se conspicuos ex diuerso oculorum situ etiam diuersos reddere. Imperfectum diaphanum est duplici differentia, vel enim est, vt dixi, colore tinctum, quo lux transiens terminatur; vel in parte aliqua, colore perspicuo tinctum, eundem colorem (accedente lumine per plures superficies refracto) variat, vt in opalo gemma contingit. In hac enim vere color est perspicuus, ac idem per luminis refractionem alteratur, mutatur, ac ex diuerso aspectu, vel oculi situ, eodem in puncto se alium visui offert. Quomodo autem lux simplex in diaphano colore omni priuato diuersos colores gignere possit, difficile est assequi. Experientia tamen ex luminis reflexi, cum vmbra varia mixtione id fieri docet. Difficultatem hanc parit intellectui vmbra, quæ cum nihil sit, quam priuatio, positium tamen aliquod efficere possit. Sed à sensu recedendum non est, licet intellectus id non capiat. Visibilium oculus, & sensus communis iudex est, non intellectus interior, qui nullos colores in iride esse, sed tantum apparere arbitrantur colorum naturam, non recte comprehendunt. Distinguitur enim color in realem & apparentem. Realis in gemmis semper est, etiam absente lumine, apparens ex reflectione luminis in gemmis nascitur. Omissio apparente qui satis explicatus est & ad opticam pertinet, explicandum restat vnde reales colores in gemmis oriuntur.

Hac de re variæ sunt doctorum virorum sententiæ. Communis sententia est ab exhalationibus, vel spiritibus metallicis & mineralibus varios istos colores gemmis induci, propterea quod metallica & mineralia

*Diaphanum
posse esse co-
loratum.*

*Duplex dia-
phanum.*

*Perfectum
diaphanum.*

*Imperfectum
diaphanum.*

*Color duplex
realis est ap-
parens.*

*Colorum ma-
teria.*

colorum varia genera in se potentia habere videntur, quæ à mouente aliquo in actum deducuntur. Videmus siquidem ex plumbo, summam albedinem fieri, solo aceto, nigredinem summam, oleo, ex eadem vstione flauus, miniatus, Hyacinthinus viridis & ruber elicitur: Quemadmodum ex vitriolo ruber, albus, viridis, niger, ceruleus & flauus. Ita vt nullum fere sit minerale quod non in numeros colores in se potentia habeat, ac tandem proferat. Alii proximiorē causam coloris querunt, ac volunt salem armeniacum naturæ, qui maxima copia in mineralibus & metallis ac terra inuenitur, colores istos varios producere, ac non solum in illis, sed in plantis eorumq; floribus ac omni animalis parte, præterea etiam in gemmis, & lapidibus, ac cæteris rebus omnibus colores gignere. Salem autem armeniacum naturæ vocant, sal quoddam spirituale viuificum quod vino sublimato iunctum illo prius ascendit. Id ab illis putatur esse primum mouens in rei alicuius generationē, nec minus balsami instar conseruans, variisque coloribus quæuis ornans. Causa illius opinionis est. Quod in omnibus rebus inueniatur & ex iis elici possit. Deinde quod collectum & distillatum, omne genus colorū per se proferat, ac quod igneæ sit naturæ & quasi incorruptibile, minimoque calore in auras solutum exhalationis instar (quæ aptissima est ad quæuis tingenda) vitra variis coloribus tingat, vt tradit Iosephus Quercetanus. Alii, colores ab elementorum varia commixtione, eorumque concoctione produci arbitrantur. Alii rursus colores à primis qualitatibus in materiâ deriuant. Alii ex varia cōmixtione albi & nigri quasi extremis cæteros oriri asserunt, sicuti ex luce (quam copiosam habet albus) & vmbra (quam refert niger) Iridis exemplo varii colores oriuntur. Ego D. Opt. Max. rebus omnibus certas figuras, aut formas extrinsecus quibus ab aliis discernerentur, certosque colores quibus ornarentur dedisse existimo: ac propterea neque à primis vel secundis qualitatibus, neque ab elementorum certa mixtione, eorumque varia coctione, aut ex albi & nigri tanquam lucis, & vmbra confusionē eos prodire, sed potius ex proprio seminario ex quo figura ipsa extrinseca oritur mihi persuadeo. Eorum vero vehiculum esse puto, sal illud armeniacum à Quercetano naturæ balsamum appellatum; Quod spiritui architectonico, qui statuto tempore adiuuantibus primis qualitatibus colores in lucem producit, adhibetur. Qui ad primas & secundas qualitates ac elementorum aut colorum mixtiones confugiunt à plumis pauonis refelluntur. In his enim architecti & pictoris voluntas & delectus manifeste deprehenditur. Vna enim plumula, quæ lunam illam orbicularem seu oculum in cauda cum multis aliis plumulis representare debet permultos habet diuersos & distinctos à radice sua ad extremitatem vsque colores, & ita vt vicina eandem distinctionis rationem seruent, ac orbicularem illam insignem figuram omnes simul efficiant. Quæ quæso hic in tanta colorum variatione, & repetitione imaginari temperiei mutatio & variatio aut elementorum diuersa commixtio potest? Nonne in tota plumula eadem elementorū comixtio? nonne eadem qualitatū temperies? Aut si non eadem, cur idem color qui in principio est, interiectis aliis diuersissimis, iterum repetitur? nonne ad picturam absolendam & auis ornatum, à natura id quasi

Colorū causa salis specios.

Sal armeniacum natura.

Autoris opinio de gemmarum coloribus.

id quasi cum ratione, & intellectu constitutum est. Qualitates agunt in materiam ex eo modo, nullamque figuram observant. Hic figura in coloribus observatur & terminus quousque, talis color esse debeat, non secus quam natura facere solet dum hominem fabricat, figuram enim certam in omnibus observat, & terminum quousque progredi debeat materiam constituit. Hinc fit oculi utriusque eandem esse in omnibus sui partibus figuram & magnitudinem, quam primis qualitatibus nemo qui sapit, sed semini eiusque facultatibus ascribet. Hoc præstant elementa & qualitates, quod illa materiam præbeant remotam, hæc eam movent, ut ignis qui affando colores aliquos in lucem profert, ut rubrum in lateribus, cinereum in lignis, purpureum in ferro, flavum in plumbo, atque alios in rebus aliis: Sed eos tantum qui primum potentia in rebus fuerunt. Ut itaque ad gemmas & lapides redeam, color vel in ipsis & ex earum materia oritur propter seminarium coloris quod tale vel tale illis inest, vel aliunde in materiam aptam & præparatam inferitur. Lapidibus illi vel gemmæ, quæ peculiarem & propriam formam habent, ut Glossopectra, Asteria, Corallus, lapis Iudaicus, Oculi cati, & si qui sint alii, seminarium & principium coloris in materia ex qua formantur, ut plurimum habent. Qui nullam determinatam figuram habent, plerumque ab exhalatione tanquam remotiore, sed à spiritu minerali & sale armeniaco tanquam propinquiore causa tinguntur: eoque modo ut ante explicavi. Nonnullis etiam lapidibus vel gemmis aqua adfert colorem, dum videlicet illa materiam à prædicto spiritu tinctam ad se trahit, vel in se recipit. Colores porro qui lapides & gemmas tingunt, omnis generis sunt, & inter se variis modis miscentur. Maxima eorum varietas in marmoribus spectatur. Præcipui & qui ex aliorum commixtione non oriuntur, sunt albus, niger, ceruleus, flavus, ruber & miniatus, qui ex plumbo vsto fit. Inter hos, albus & niger videntur quasi contrarii, vel potius oppositi; hic tenebris similis, alter luci. Reliqui omnes dicuntur mediæ, quia putantur à nonnullis ex priorum commixtione oriri: sed illi mirum in modum decipiuntur. Quia nunquam commixtione nigri & albi aliquem prædictorum efficiunt. Sed tartum cinereum, qui solus ex prædictorum mixtione confici potest. Si plus albedinis adhibeatur clarus cinereus, si parum, obscurus cinereus reddetur. Ex omnium, vel aliquorum prædictorum varia commixtione omnis fere generis colores fieri possunt. Ex ceruleo & flavo fit viridis, ex rubro & ceruleo, violaceus, ex miniato & rubro, purpureus, ex albo & rubro, roseus. Ex albo & ceruleo lacteus: Ex miniato, flavo, rubro & albo helvus vel gilvus: Ex flavo, & viridi melinus: Ex miniato, flavo, albo & rubro mellinus & cereus: Ex albo & mellino pallidus: ex miniato & flavo luteus; ex viridi, flavo & albo buxeus: Ex rubro, flavo & miniato croceus, rufus, fulvus, impluviatus, pullus & rarus, pro varia portione singulorum colorum. Ex diversa enim colorum mixtione infiniti alii oriuntur, quos enarrare longum esset. Hoc notandum medios omnes posse esse diaphanos, & transparentes, Album & nigrum non posse. Proinde nullas gemmas perspicuas esse perfecte albas vel nigras; forte quia albedo non est color realis, sed tantum apparens, propter multitudinem superficialium ex quibus materia cui inhaeret, constat: quæ multitudo superficialium, quia termi-

*Colorum
mixtiones.*

*Album &
nigrum non
est diapha-
num.*

*Albedinis
materia dia-
phana.*

nat plenarie visum, gemmæ diaphanitatem impedit, eamque opacam facit. Quod si albedinis materia continua & vnita esset, non amplius alba, sed diaphana omnique colore priuata esset; vt nix ostendit quæ albissima si vniatur, & in aquam soluatur, diaphana redditur. Non potest itaq; aliqua gemma esse perfecte diaphana & alba: non nihil esse potest vt charta tenuissima & luco saphirus; quæ etsi alba sint, tamen aliquid diaphanitatis habere videntur. In huiusmodi, quantum accedit albedinis, tantum diaphanitati decedit, & e contra quantum diaphanitatis accedit, tantum albedini decedit. Nam vt calidum & frigidum simul esse non possunt, ita nec diaphanitas & albedo. Quia tamè misceri calidum & frigidum possunt, ac ex illorum mixtione, temperatum quid, quod neq; calidum neq; frigidum dici possit, oritur. Ita si albedo iustè temperatur diaphano, neq; diaphanum neq; album apparebit mixtum, Sed semialbum, aut semi-diaphanum. Quod autem realem habere colorem non videantur diaphana, sed

*Diaphana
colore carēt.*

tantum apparentem propter superficialium multitudinem, in quam lux incidit, manifestè ostendere videntur omnia diaphana, vt glacies, Crystallus, lapis specularis & vitrum; quæ colores nullos reales habent: nihilominus tamen in pulucrem triti omnes albi apparent. Albus autem color necessario oritur. Quia omne diaphanum cum ipsius continuum soluitur visum terminare & apparentem non realem (quam à nullare accepit) aliquem colorem assumere debet, Qui sane est albus. Si quis obiciat rubinum, Saphirum, Smaragdum esse diaphanas gemmas non tamen illarum pulucre esse albos: Assero quantum diaphanitatis inest gemmis, tantum albedinis pulueri accedere, ac propterea rubini pulucrem multum albedinis in se habere, neque tam rubrum esse quam ipse rubinus, propterea quod exigua rubedinis portio quæ ad tingendum diaphanam gemmam sufficit vix apparere in eius pulucre possit, qui tunc à materia diaphani totus albus est. Quod autem in diaphano exigua coloris portio gemmam tam coloratam reddat, hoc fit propter lucem, quæ colorem illustrat per totum gemmæ corpus, ac quodammodo radiis suis multiplicat. Nigrum autem colorem diaphanum impedire, & propterea nullas nigras gemmas diaphanas esse: fit, quia nigredo potius coloris priuatio quam color videtur. Tenebris enim simillima est; quæ in se visum absq; coloribus, & luce terminant. Deinde quia nigredo nullum colorem in se suscipere, nec lucem transmittere posse videatur, sed sistat quasi in conspicuam, vt umbra & priuatio. Quod cum fit, ipsa terminat complete visum ac opacum corpus cui insidet, reddit. Albedo non solum terminat visum, vt lux, sed quasi reicit, iterum ad suum principium, vt speculum ad alia. Vt albedo color non esse videtur, ita nigredo e contra absque luce color videtur, cum in tenebris semper visum terminet, & propterea proprie & actu color semper sit: neque diaphanus esse possit, dum visum sistit. Quinimo neque à luce, cui resistit & à quo nihil afficitur, penetrari potest. Deinde vt alii colores sine luce esse non possunt, ita hic absque eo esse potest, ac vt tenebra de die in spelunca ab eo, qui in sola est videntur, ita hic color semper conspici potest. Nullus itaque color perfectus visum terminare potest, quam nigredo, propterea & in sole & in tenebris

*Niger color
diaphanum
impedit.*

*Nigredo co-
lor propriè.*

maxime

maxime perspicua est, vt lux & albedo, quæ & in luce, & in semitenebris conspiciuntur. Dum nigra corpora non habent superficiem vtcunque leuem, quia lux retinetur, nigra apparent vt sunt. Si leuem habeant reicitur lux ad vicina, à quibus corpus nigrum coloratur. Si leuissima est superficies, fit inde speculum.

De gemmarum & lapidum duritie & mollietie.

CAP. XVI.

Durities vel mollietis lapidum prouenit, partim à materia, partim à primis qualitatibus in eam agentibus. Si enim materia bene vnita sit, ac multum terræ habeat parumque salis, ac aquæ & aeræ partes optimè à colore vel frigore elicita, vel expressa fuerint; fiet lapis vel gemma dura, & quo magis diaphana ac transpatens, eo durior. Quia perspicuitas signum est materiam optimè vnitam & compactam esse. Ob hanc causam Adamas omnium gemmarum est durissimus, materiam siquidem habet tam bene vnitam, vt perspicua sit: Deinde parum salis in eius compositionem venit, ita vt præcipua eius materia terrestris sit. E contra Crystallus Bohemicus, Topasius, & Opalus omnium gemmarum mollissima, & Selenites illis mollior inter lapides est. Hæc etsi consent materia tam bene vnita & iuncta, vt diaphana sit, tamen tantum salis habent, vt duritiem magnam habere non possint. Terra itaque duritiei & sal mollietiei præcipua causa est in perspicuis & opacis. Sed mollietiei causa etiam esse potest aqua & aer, ac quiduis quod compagem, & vnionem impedit, ac ne partes materiæ sibi inuicem bene adhæreant, prohibet. Aer friabilem facit lapidem, aqua mollem, quia materiæ exsiccationem prohibet, sine qua non indurescit. Quia autem hæc vt elementa ad materiam lapidum constituendam concurrunt; propter variam illorum commixtionem, tam variis gradus duritiei vel mollietiei in gemmis & lapidibus sunt. Adiuuans causa duritiei est interdum calor, interdum frigus. Calor dum exsiccatur extrahendo humidum, frigus vero dum cogendo exprimit. Sed hæc qualitates absque materia apta, vt dixi, nihil possunt. Quia si materia terrestris multum salis habuerit, calidum extrahendo vel frigus cogendo non duram, sed mollem gemmam efficiet. Errant propterea summopere qui aquam putant duritiei esse causam, cum contrarium verum sit. Sed illos perspicuitas decipit, quam ab aqua gemmas habere putarunt. Si aqua duritiem præstaret, glacies durissima esset. Sed hac nihil mollius, nec mirum, cum nihil quam aqua sit. Est itaque Adamas omnium gemmarum durissimus, post hunc Topasius orientalis seu veterum Chrysolithus, deinde Saphirus, Granatus, & Hyacinthus. Inter lapides omnium durissimus Smitis, qui vitrum secatur, ab hoc lapsis, Achates, & Basaltes. Inter gemmas Opalus videtur omnium mollissimus, vt inter lapides Selenites. Durities in gemmis vel lapidibus in

Adamas cum aliis sit durior.

Mollietiei causa alia.

Aqua non est duritiei causa.

Durities quid faciat in gemmis.

*Durities
quid faciat
in gemmis.*

causa est, quod polituram artificialem optimè recipiant & politisplendeant; vt marmorum & lapidum genera omnia, quæ quia dura, vbi polita fuerint leuorem & splendorem egregium habent, quo plurimum commendantur. Mollities interdum polituram admittit, interdum nõ solet admittere, dum in diaphana beneq; vnita materia est: nequaquam cum in friabili ac malè vnita. Ob hanc causam selenites & margaritæ polituram non recipiunt, illæ quia friabilis, hæ quia squammis, & proinde malè vnitæ sunt. Opalus mollissimus admittit, quia diaphanus, ac satis bene vnitus est. Id præterea durities præstat, quod quo durior gemma, eo melius igni resistat, ac ab eo minus patiat, adamantis exemplo qui propter duritiem ab igne vix aliquid pati potest, vt propterea in symbolis permulti principes, dum constantiam significare volunt eo vtantur. Quemadmodum in tertio tomo symbolorum à me explicatorum obseruare licet. Vt duræ gemmæ igni resistunt, ita è contra molles ab igne superantur, crystalli & opali exemplo, qui non difficulter ab igne in calcem rediguntur. Quæ autem gemmæ duræ quæ molles sint, in singulis capitibus explicabitur. Sub mollitie hic etiam comprehendimus friabilitatem & raritatem, quia ab eisdem causis fiunt à qua mollities, nihil enim aliud est friabile, quam continuum quod facile discretum fieri potest, & raram, quod partes non bene vnitas, sed discretas habet, vt porosa omnia quæ aerem in se continent, pumicis exemplo. Sub duritie etiam densitatem contineri volo, quia ab eadem causa fit à qua durities; Cum nihil aliud sit densum, quam illud quod bene compactam & vnitam habet materiam.

Raritas.

Friabilitas.

Densitas.

De gemmarum & lapidum pondere seu grauitate.

CAP. XVII.

Grauitas quæ nihil aliud est quam qualitas quædam materiæ insidens, quæ mouere se ad centrum terræ conatur, lapidibus omnib. inest propter materiam terrestrem & aqueam ex quibus constant. Illa enim insita quadam proprietate deorsum mouetur ac quietem ni impediatur, in centro terræ quarit, vbi & nusquam alibi, absque villo sustentaculo quiescere potest. Quod autem aliqua gemmæ vel lapides aliis grauiores sint: id propter materiæ terrestres & aqueæ vel cõpositionem vel substantiam contingit. Si enim materia bene vnita ac coarctata fuerit, grauior erit lapis aut gemma, quàm si porosa fuerit multumque aeris aut aquæ in se habeat. Ob id diaphanæ opacis grauiores sunt, si ex eadem materia ac eiusdem magnitudinis fuerint. Nam materia ipsa plurimum ad gemmæ grauitatem facit. Quæ enim multum ignis, aquæ aut aeris in se continet, non tantam grauitatem habere potest, quam quæ è maiori portione terrestris materiæ constata est. Deinde inter terrestres materias illæ, quæ multo sale abundant, leuiores sunt multo iis, quæ parum habent. Præterea quæ mercurii substantiam continent aut ab exhalatione metallica genitæ sunt, grauiores sunt cæteris, quod metalla reliqua terrestria pondere superent, vt manifestè ostendunt gemmæ factitiæ, quæ quia ex metallis constantur, naturalibus gemmis sunt grauiores.

Denon-

De nonnullis aliis gemmarum & lapidum accidentibus.

CAP. XVIII.

PRÆter iam dicta gemmarum & lapidum accidentia sunt & alia quædam, quod videlicet aliqui igni resistent, & in eo nihil patiantur, vt adamas. Alii ab igne in calcem, alii in cineres redigantur aliave ratione mutantur. Sunt præterea qui ab aere indurantur, vel ab eo corrumpuntur, item qui colores in igne amittunt, & qui non, vt granatus Bohemicus. Qui igni resistent, vt adamas, granatus Bohemicus, saphirus, ac alii nonnulli, illi parum salis in sua habent materia, ac eam bene compositam. Qui in calcem vel cineres igne abeunt, multum salis habent. Qui ab aere indurantur, aquam aut exhalationem continent, quæ dum paulatim expirant lapides exciccantur & indurescunt. Qui ab aere corrumpuntur, multum aeris vel ignis receperunt, quæ dum vi calidi ambientis extrahuntur, partes remanentes vinculo destitutæ facile, si humidæ actu vel potestate fuerint corrumpuntur. Cur autem granatus Bohemicus colorem in igne seruet, reliqui autem fere omnes nequaquam, id quia difficile coniectum est, aliis expiscandum relinquo. Existimo enim tam difficulter huius rationem dari posse, quam cur Sol luceat, & terra grauis sit. Plurima sanè sensibus obuia à forma substantiali rei manant, quorum tamen cur aut quomodo sint ratio non magis intelligi quam ipsa essentialia potest.

Igni cur resistent.

Cur in calcem abeant.

Cur ab aere indurentur.

Cur facile corrumpantur.

Granatus Bohemicus colorem in igne seruat.

De discernendis veris gemmis à falsis.

CAP. XIX.

HActenus varia de lapidibus & gemmis accidentia explicata sunt, quæ scilicet non solum iucunda, sed maxime vtilia sunt, quod veræ gemmæ à falsis non nisi accidentibus, iisque quæ sub sensum cadunt, distinguantur. Imo adhuc satis argè ac difficulter propter gemmariorum industriam artificium & fraudem. Sæpe enim gemmæ exigui valoris, positione seu collocaione maiores videntur, quàm sint; Sæpe etiam extraneo colore illis supposito, colorantur & interdum additione virri vel ignobilioris gemmæ massæ maior duplo quàm sit, illis datur. Hæc si colorata in vtriusque coniunctione, mastice & colore fuerit, veram gemmam tota massa refert, nec agnosci fraus à perito gemmario semper, nisi è cisti eximatur, potest. Solent Gemmarii, vt explorent num gemma sit duplicata, ac intermedio quodam colore tincta, eam vngui pollicis supraponere ac inter pollicem & plantam gemmæ visum dirigere. Nam si superior pars candida fuerit, candida apparet, nec color adiectus ac sub lateribus cisti latens, se videndum præbet. Sed id etsi in nonnullis deprehendi possit, tamen in omnibus non potest. Multi enim angulorum multiplici sectione, ita aptare gemmam norunt, vt propter angulorum

Quomodo falsa & duplicata gemma noscantur.

Fraus. reflectionem, color ex omnigemma angulo spectetur. Ingeniosior fraus eorum est, qui gemmam excavant per exiguum foramen, ac eandem transparente colore, qui per totum gemma corpus diffunditur coloratiorem, aut aliam quam sit, eimentuntur. Ita Crystallus, Rubini, Saphiri, vel Smaragdi

Alia fraus.

Gemma falsa sunt tribus modis.

imaginem referre potest. Sed nobilior fraus est cum gemma in aqua colorata maceratur, vel in igne aut alio modo ita tingitur, vt color corpus gemmae subintret. Hæ fraudes nulla ratione prudentius & exactius deprehenduntur, quam si gemma de qua dubitatur, cisti eximatur, ac oculorum iudicio nuda committatur. Tres alii modi supersunt, quibus factitiæ gemmae, pro veris substituantur. Primus cum vitra duo, interposito colore vel vitro colorato sibi inuicem agglutinantur. Secundus modus cum ex vnico vitri colorati frustulo ignis beneficio gemmae veræ effigies conflatur. Tertius cum ex metallis & exhalationibus, aliisque aquis igne gemma effingitur. Primus modus fictitiarum gemmarum vulgaris est & nullius fructus, quod cito splendor earum omnis intereat, & facillimè fucus à mediocriter perito deprehendatur. Quia enim ex vitris tantum conflatae sunt, pelliculam in superficie habere videntur, quasi quis oleo illas inunxisset. Pellicula, quæ linteo non facile deleri potest, propter molliorem vitri, quod ab aere & cinerum acrimonia è quo conflatur paulatim exeditur, inducitur. Idque vitris omnibus accidit, veris gemmis nequaquam. Nam etsi quidem pellicula, vel tela illorum superficie adhæreat aliquando, ea tamen facile linteolo abstergitur. Ita vt propterea lixiuio, aut cineribus, aliove absterfuo opus non sit. Secundus modus gemmas veras quam proximè imitatur, præsertim si vitrum nobilius sit vnde componantur. Nobile voco quod ex Crystallo, Topasio, vel Silicibus & plumbo absque cineribus conflatur. Id enim durius est vulgari vitro & Crystalli instar splendet. Huic si addantur metalla, vel colores è metallis facti, qui necessarii ad gemmae colorem requiruntur, ac matetia igni committatur; fit gemma factitia satis elegans, & quæ vix à vera distingui possit, si artifex peritus fuerit; aliàs plerunque bullas aut atomos in corporis meditullio habere videntur; qua nota veræ carent. Bullæ istæ ab igne non æqualiter in materiam,

Factitia gemmae limam non ferunt.

Factitia gemmae grasses. Splendens vera gemma.

aut nimis vehementer agente, proueniunt. Quæ bullas carent non nisi lima à nobilioribus gemmis distinguuntur, factitiæ enim omnes lima abraduntur; Veræ limam respuunt, excepto Topasio Bohemico & Smaragdo, aliisque nonnullis, quæ ob hanc causam etiam veræ sint, nunquam adulterii suspitione carent. Sed vitium accusat pondus: Veræ enim leuiores multo sunt factitiis (licet aliqui falsò contrarium scribant.) Hacque sola nota optimè ab illis distinguuntur. Grauitas factitiarum à plumbo & metallis prouenit. Splendor etiam quidam viuax ex reflectione superficialium inest veris omnibus, nequaquam factitiis, quæ si diutius inspectentur, mortuæ videntur nec oculos pascunt vt illæ. Tertius modus à Raimundo Lullio docetur, quo pollicetur se veras gemmas naturalibus similes essentia & facultatibus omnibus producere. Sed Chymici quorum princeps ille fuit, temerariè maiora promittere so-

lent quam præstare possint; tum vt sibi fidem faciant, & autoritatem pariant, tum vt specie boni decipientes, ditescant. Construit ille ex mineralibus aquas lapidificas, easque cereis formis imponit; deinde eas mergit in aquam induratiuam, ita putat indurari in gemmas. Sed iste modus etsi à multis valde celebretur, mihi ignotus est, nec quicquam verisimile habere videtur, quia neque locus neque materia obseruatur, qua natura dum gemmas gignit, vtitur. Artificem tamen iunctis materiis aptis, ac adiuuante natura tanquam agente verisimiles, sed non eisdem facultatibus præditas efficere posse gemmas non dubito. Noui enim amicum qui casu ex ferri scobe, certa in aqua macerata, adamantibus similes lapillos produxerit. Possit quartus modus addi dum videlicet artificio singulari ex paruis gemmis vna concinnatur. Sunt qui iactent se ex paruis granatis magnum efficere posse. Sed id artificium mihi ignotum est. Credo gemmas paruas solui, ac ex iis iterum quiddam gemmæ simile effici posse. Verum id habere facultates gemmæ & illius speciei esse, cuius erant partes vnde conflatum est, vix arbitror; quia gemma nulla solui, nisi ipsius forma substantialis pereat, potest. forma semel ablata non restituitur massæ & materiæ quia illa aliam sumpsit, dum prior periret; Nec redit materia ad priorem formam. Quia à priuatione ad habitum non datur regressus, secundum Philosophorum omnium sententiam. Qui formam in dissolutione seruare posset, is etiam ex pluribus vnâ conflaret.

Quomodo Gemmae factitia fiant C A P. XX.

PRiori capite modos nonnullos recensui, quibus gemmæ imitari possint: hoc capite obiter quo pacto id fiat, vt facilius falsæ à veris distingui possint, ostendendum superest. Maiores quam sint visui se offerunt gemmæ, dum multis superficiibus inferior pars, id est ea quæ cisti includitur, celatur. Multiplici enim superficierum reflexione, magnitudinis species quædam spectanti promittitur. Dum etiam inter inferiorem superficiem & suppositam bracteam aer intermedius, est corpore vacuus, gemmæ maiores quam sint apparent. Quia aer corporis vices subit ac tanto crassiores gemmas, quanto ipse est videri facit. Si loco aeris vitrum suppositum sit aut Crystallus, & absque glutino vel colore intermedio; multo maior gemma quam sit videtur. Si color additur in coniunctione cum mastichis lachryma, aut vitrum coloratum sit color gemmæ; non solum maior, sed coloratior apparet, atq; hic modus frequens & vsitatus est. Coloratiores etiam gemmæ redduntur, dum illorum inferior superficies colore perspicuo illinitur, ac deinde bractea splendens supponitur. Fit autem color perspicuus adiciendo mastichen igne depuratam. Depuratur, si granum mastiches cuspidi ferreo adhærens igni adhibeatur vt fluere incipiat, & excrementa opaca digitorum pressu à parte perspicua secludantur & abiiciantur. Colores qui adduntur varii sunt, & tales quos gemma desiderat. In singulis capitibus veros colores qui singulis gemmis competant docebo. Nam hic tantum in genere facti gemmarum ostenduntur.

*Coloratio
gemmarum.*

Dixi nobilissimum fucum esse cum crystallus aut pseudoamas aliave gemma colore vacans & diaphana in aqua aliqua colorata maceratur, vel in igne alioue modo ita tingitur vt corpus gemmæ intrinsecus colorem perspicuum suscipiat. Aqua gemmas penetrans ex terebinthina & aqua vitæ conficitur, huicque color additur ex metallis extractus ac in aqua vitæ stillaticia dissolutus, ac per alembicum elicitus. In hanc aquam tepidam Crystallus tepidus immititur & maceratur aliquot horis, donec tincturâ in se recipiat. Recipit autem facile, quia mollior redditur lapis. Ad rubeum colorê inducendum croco martis, ad viridê erugine, ad ceruleum luna, sale armoniaco, & aqua forti, ad Cyaneum erugine & lapide lazuli opus est. Verum quia vt dixi mollescunt gemmæ, possunt

Pasta gemma redduntur.

Crystalli imitura.

pristinâ duritiei restitui, hacratione. Cystis fit ex pasta siliginea huic intruduntur crocus martis. Deinde gemma vna aut plures chartæ includuntur ac croco imponuntur, ita vt croco charta vndiq; tecta sit. Postmodum occluditur pasta, ac fornaci cum panibus comittitur, ac post panem exemptum remanens adhuc per horas sex in furno, recuperant gemmæ præstinam aut maiore duritiem quam prius habuerât. In igne tinguntur crystalli integri, Baptista à Porta auctore, hoc modo. Sumuntur sibi partes senæ, auripigmenti quaternæ arsenici crystallini ternæ, sulphures partes, tutiæ binæ, omnia seorsim teruntur & tenui cribello discernuntur, ac oliâ induntur. Crystalli frustula vel zincis pilis suspensa, vel pulueribus demersa igni opponuntur, vt quaternis vel quinis horis excandescant, sed sine follium flatu, ne in partes dissiliant vel liquefiant. Argumentum legitimæ colorationis est, si exemptum frustum flagrantissimi & fulgentissimi sit coloris. sin minus igni denuo tradendum ac post aliquam moram eodem modo tollendum. Diligens autem cura adhibenda ne dum ex igne tolluntur, refrigerentur extemplo. Nam friantur & in plures partes dissiliunt. Si iacinthi color placuerit cito ab igne tolluntur, si satura purpura desideratur diutius in igne clinquuntur: Hactenus porta. Gemmæ coloratæ vt saphirus, Topasius, Amathistus & granatus, si illorû color auferatur adamantem effingunt. Solet in eum scopum præcipuè saphirus eligi, qui vel ferri scobe, vel creta obratus, ignitur donec artificem vti compotem faciat, vt suo loco docebo. Ignis beneficio etiam, à Porta docente, altera tantum gemmæ pars, colore suo priuari potest: ita vt gemma ex parte adamas & ex parte saphirus videatur. Eodem modo rubinum vna parte adamantis speciem reddit. At ille partem quam proprium colorem seruare volumus, creta oblinendam esse. Sic alteram quæ igni exposita est ac flammæ radios nuda suscipit colorem amittere ac adamantem ostendere. Gemmæ factitiæ veris satis similis ex crystallo, Topasio, Silicibus, aliisque mollionibus gemmis vel ex nobiliori vitro, metallicisve corporibus, aut ex illorum comixtione

Rubino saphirum facere.

Pasta ad gemmas factitias Alexii.

fiunt. Alexius Pedemontanus sequentem pastam ad factitias gemmas describit. Recipit plumbi à figulis calcinati vncias tres, ac tantum aquæ supra fundit vt vno aut duobus digitis emineat, eamque agit digitis, vt plumbum impetatur. Postmodum effundit aquam & seruat ad vas vitriandum, ne materia vasi adhareat. Deinde recipit tres vncias minii sicci, immiscet plumbo, adiicit vnciam vnam crystalli aut calcedonii calcinati, ac scrupula duo aut tria ad summum lamel-

lamellarum tenuissimarū cupri. His bene mixtis & contulis imponit ea ollæ argillaceę bene plumbatæ & humectatæ aqua dicta, ac eā bene obseratam cōmittit furno vitriario aut ventis per diem, & ita habetur optima pasta. Ad smaragdus effingēdos accipit sal alcali quod dissoluit aqua, filtrat, ac exiccari sinit, idq; opus tertio repetit. Postea in pollinem redigit, quemadmodū etiam Crystallū. Deinde accipit vncias duas & semis Crystalli, Salis alcali vncias duas, Eruginis aceto marcerati & colati vnciam vnā, miscet ac vasculo plumbato imponit, ac luto, ne quid expiret, optime munit, ac per triduum exiccari sinit aut diutius, tandemq; per diem figuli furno cōmittit. Si rubinū cupit cinnabarium loco eruginis, si Saphirū lapidem lazuli, si hiacinthum corallium adiicit. Calcinat autem Alexius Crystallū vel calcedoniū hoc modo. Tartari calcinati vncia vna in aqua clara dissoluitur & colatur. Crystallus vero vel calcedonius ignitur in cochleari ferreo, ac in aqua prædicta extinguitur, idq; opus septies repetitur, ita optime calcinatus, in puluerē teritur ac mixturæ seu pastæ adiicitur. Si smaragdus optatur, in mortario aëneo, si rubinus in ferreo tundendus est. Sed quia gemmæ factitiæ molliores Crystallo propter additiones alterius materiæ redduntur, docet Alexius aquam cuius beneficio indurescunt. Iuber itaque capere magnetis frustula ac calcinare, vt de Crystallo dictum est, ac deinde in puluerem teri, in loco humido poni, vt in aquā soluantur: Aquam istā nutrirī vult vitriolo Romano vel pannonico crudo pulvis instar. Deinde ex ea præcipit per retortā extillari aquā, vt ea humectetur farina hordei & fiat pasta dura in quā imponantur formati lapides. Nam si ea dum panis coquitur, in furno relinquatur, ac cum pane eximatur, ait ille duritiem maximā gemmas acquirere. Vidi apud Gallū quendam factitias gemmas perquam elegantes & naturalibus quam simillimas. Is se non alio quam prædicto modo eas cōfecisse mihi asseribat. Opus dictū neque sumptuosum neq; magni laboris videtur à me tamen hæcenus nondum expertū est.

Pasta ad gemmas factitias nobilior est quæ ex Crystallis, silicibus aut Topasio Bohemico fit. Nam si vitrum additur aut plumbū, grauiores & molliores fiunt. Calcinantur autē silices & Topasius vt Crystallus. Deinde color qui desideratur additur. Minium & viride æris smaragdi colorem præbent, Cerussa & crocus martis Hiacinthi, minium & cerussa Chrysoliti, zaphara vel lapis lasuli, item sal armoniacum & argentū saphiri colorem exhibent. Autū rubini colorē à nonnullis crystallo tribuere asseritur. Stannum adamantis aquas ostendere dicitur. Harum rerū curiosi ex variis metallorum mixtionib. varios colores, in opere ipso deprehendent. Pasta ad gemmas ignobilior est si vitrū addatur crystalis vel silicib. Hæc à Bapt. à Porta studiosè describitur in libello de magia natur. vbi variū modi quo pacto factitiæ gemmæ cōcinnari possint, docentur, ad quem lectorem remitto. Quæ hic à me desiderari videntur in singulis gemmarū capitibus tractantur, vbi gemmarū fuci aut imitationes ostenduntur. Hic nihil aliud restare videtur quam vt si quis fingere gemmas velit, doceatur pastā igne æquali regere ne in æquali bullæ vel atomi fucum prodant: Deinde pastæ materiam exactæ mundare & à sordibus eluere potest calcinationem, ne vitia fucatæ gemmæ habeat oportet. Quæ sanè diligens artifex absq; alia admonitione si sedulus fuerit, facile seruat.

Pasta alia.

Quo pacto factitii lapides fiant & saxa ingentia pro columnis vel, obeliscis. CAP. XXI.

Non solum gemmæ factitiæ fiunt, sed saxa & marmora ex materia præciosa-
siori conflantur, nempe ex gypso, calce, sale, sanguine bouino, puluere
lapidum & frustulis marmorum vel iaspidum, quæ omnia aceto, vino, cereui-
sia, vel lacte aut eius sero excipiuntur, & in puluem rediguntur, vt in mensas vel
columnas fundi possint. Prius tamen adduntur pului colores varii, qui virgula
agitantur hinc inde, vt marmor fictitium venas omnis coloris veri instar ha-
beat, vbi id exsiccatum fuerit, vel sine gmate vel oleo, polituram recipit opti-
mam. Ad saxa vilior materia sufficit, nempe cereuisia, gluten, sal, calx, & lapi-
dum puluis seu arena. Acetum quia acre partes lapidum tenuiores, densiores &
firmiores efficit. Modum hic non describo exactius quod ab ingeniosis tan-
tum & qui naturæ arcana perscrutantur, nequaquam ab ineptis & qui inanem
physices cognitionem habent, hæc intelligi nolim. Ex prædictis ad pauimenta
cellarum ne aqua impleantur & ædificiorum perpetuitatem, strata sternuntur.
Ad aquas prohibendas ex calce lapide calcario crudo, aut coctis lateribus cum
cereuisia acida fit puls durior, qua oblinitur cellæ stratum, eiusque parietes: de-
inde vbi fere exaruerit puls, inungitur oleo lini; quod igne exsiccatum, prohibet
ne aqua per maltham erumpat; Ad pauimenta ædificiorum oleo opus non est.
Ad statuas pario marmori simile factitium fit, si albi silices in puluerem redacti,
calci viuæ addantur ac glutinis aqua misceantur. Idem ad Epitaphia imitari li-
cet, creta & aqua glutinis, sed duritiem nullam habet, ob quam causam pictori-
bus vtile est, qui vbi id exaruerit, cultro in quamlibet formam redigere pos-
sunt. Si quis ichtiocollam pro glutine adhibere operi velit, præstantius opus
& durius efficiet, sed maiori labore id in formam rediget.

*Statua egre-
gia.
Epitaphia.*

De bracteis seu foliolis qua gemmis supponuntur. CAP. XXII.

Gemmæ quæ diaphanæ sunt annulis aut cisti inclusæ splendere non possunt,
nisi sub se quiddam quod lucem repercutiat speculi instar habeant. Ad
hunc finem bractæ seu foliola metallica inuenta sunt, quæ non solum id præstant,
sed etiam colorem gemmarum adaugent. Nam variis coloribus ad libitum tin-
guntur, vt hoc modo gemmæ quæ prius mortuæ & diluti coloris erant, viuacio-
res & coloratiores videantur. Bractæ ex ære solo, vel ære, auro & argento, vt
chartæ tenuissimæ instar sint, percutiuntur. Deinde poliuntur creta tenuissima
vel argilla, quæ Tripoli adfertur, & Smiri lapide leuigato tam diu, donec vestigia
lapidis in bracteis non appareant. Bracteis præparatis furnus cõstruitur duplex,
supernus & infernus: In vtriusq; parte suprema foramen est. Inferiori furno car-
bones accensi ac ab omni foetida exhalatione prius exusti, induntur, ac bractæ
superiori orificio supraponuntur, aut filis in eo suspenduntur, vt fumum suscipiant,
qui hi cinthi colore eas absque alia additione tingit. Si alii colores desiderantur
plumis auium id efficitur. Nam virides viridi, cerulei ceruleo, rubri rubro, &
flauo flauo colore bracteam si in furno exurantur tingunt. Saphiri color plumis
anserum ceruleis, smaragdi buxi foliis, rubini floccis panni coccinei habetur. Hæc
cuncta ex Cuius describitur I. Bapt. à Porta, lib. vi. Mag. nat.

Dec

Degemmarum & lapidum sculptura. CAP. XXIII.

Scalpturam voco rudem gemmæ vel lapidis ante polituram præparationem, qua in formam optatam sibi conuenientem, vt aspectui gratus sit, redigitur. Si ignobilior fuerit lapis, vt Iaspis, Achates, aut marmor, aut multum superflui habeat, vt gemmæ sæpe habent: prius cote aquatica & versatili, in formam redigitur rudiotem. Deinde Smiri lapidis puluere crassiore, ad exactiorem formam, supra orbem stanneum elaboratur, ac postmodum terra tripolitana politur vt splendeat. Solus Adamas propter summam duritiem proprio tantum puluere teritur & formatur. Qui aliis gemmis figuras insculpunt, aut eas excauant, illi etiam adamantis puluere vtuntur, si citius opus absoluere velint, ac terendo id perficiunt: in quem scopum orbiculus ferreus versatilis, iugi & celerrima rotatione puluerem Adamantis sculpendæ gemmæ affricans, eam paulatim excauat. Ferro si quidem vel chalibe solo, quantumuis duro, gemmæ excuari absque fracturæ periculo, & vt oportet, non possunt: Marmora & saxa possunt. Qui molliores gemmas excuare debent, aut non festinant, vt cito opus absoluant, smiri puluere vtuntur adamantis vice; Hoc enim post adamantem nullus durior & illi operi aptior, viliorque reperitur. Molliores lapides etiam sculpi vel excuari possunt aquis stigiis, sed non vt lubet, quod aqua metam non seruet, sed eadem profunditate lapidem exedat. Hic excuandi lapidem modus literis effingendis aliisque musaicis operibus, quæ æqualem excuatiõnem tantum postulant utilis est. Peragitur opus hæc ratione; Lapis cera vel seuo tenui obtegatur, deinde cera à locis quæ excuari debent, auferitur penicillo ferreo, postmodum aqua stigia superinfunditur ceræ, ac relinquatur per diem. Ita exeditur lapidis pars à qua cera ablata est, reliqua cera obtecta integra remanet. Alii aceto forti cui erugo & sal imposita sunt idem efficere conantur. Non dubito quin variis mediis eundem scopum attingere liceat.

Literas lapidibus inscribere.

De instrumentis quibus sculpi & celari possint lapides.

CAP. XXIV.

VT lapidibus aut gemmis figuræ insculpantur plerunq; , vt in priori cap. admonui, solent Gemmarii rota vt, cuius diameter vt plurimum & ad minus duos pedes habet. Huius periferiæ supraponitur funis, qui supra alterius rotulæ circumferentiam ducitur. Hæc rotula vix duorum digitorum habet diametrum. In huius centro acus ferrea constituitur, cuius extremum acutum, rotundum aut planum, (prout opus desiderat) puluere adamantis oleo mixti humectatur & gemmæ celandæ, vel sculpendæ adhibetur. Istius instrumenti ratio talis est, vt circumeunte maiori rota semel fortassis, duodecies circumeat minor, & millies acus vnus circiter minuti spacio. Nam pedibus maiorem rotam mouere, quater quinquies vnus minuti spacio solent Gemmarii. Si quater mouerur, cuspis acus ducenties quadragies millies vna hora mouebitur. Qua continua & multiplici excuatiõne, si adamas aliquot dierum spacio excuatur, nemo propterea mirari debet, nam lapides satis duri ab aquæ guttis tandem excuuntur, vt inquit Poeta,

Gutta cauat lapidem, non vi, sed sæpe cadendo.

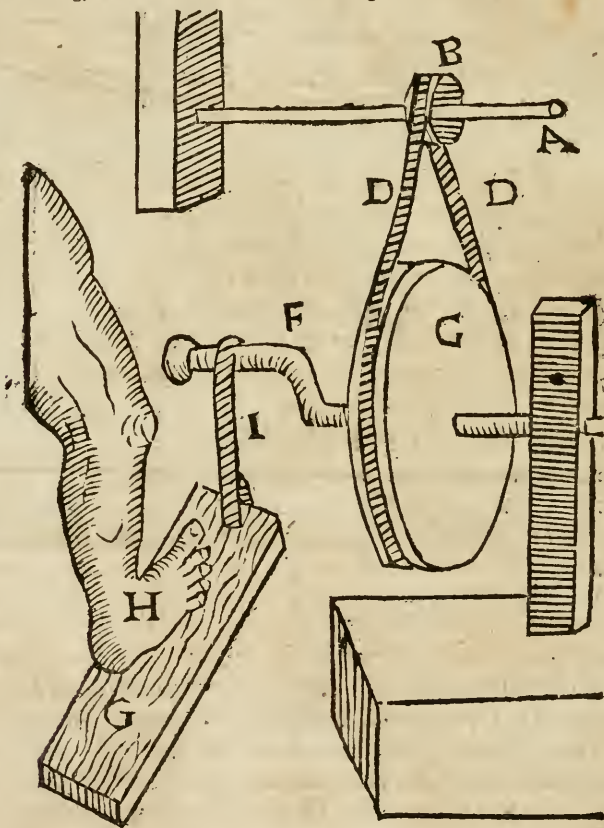
A Cuspis seu acumen, cui adhibetur puluis adamantis oleo inunctus, ad celandas gemmas.

B Rota duos digitos lata quæ continet cuspidem vel acum ferream.

D Funis qui mouet rotam B.

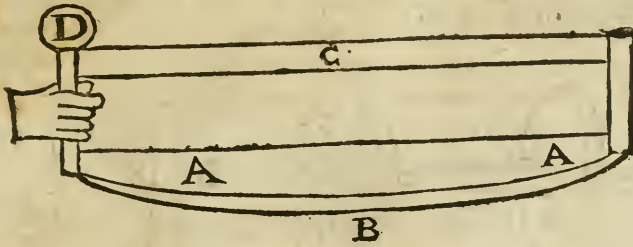
C Rota maior. F Manubrium. I Funis.

G Affer cui alligatur funis. H pes est operarii aut sculptoris qui premens afferem, vt terram attingat, circumagit manubrium F, ac ea ratione mouet rotam magnam G, quæ mouet beneficio funis paruam rotam & acum ferream.

Ad secandos lapides & gemmas maiores, serra ex ære quæ nullos dentes habet vtuntur gemmarii. Serra crassitiæ pupillæ oculi non superat. Hac n. durissimos lapides vt iaspides & marmora secant, adhibentq; aquam & siniri lapidis puluerem. Puluis æri adhærens lapidem fricat, & propter aquæ motum idem puluis non perpetuo æri adhæret, sed singulis momentis nouus ab aqua serra, suppedatur. Vbi vero puluis à gemmæ duritiæ in tenuissimū pollinē m redactus (ante enim grosso modo tantū contusus fuit) nullā amplius asperitatē vt in gemmā agere possit, habere animaduertitur: nouus vel recens substituitur; Ita paulatim

tim gemmæ durities superatur ac ligni instar secatur. Aqua adhibetur non solum vt puluerem vehat & agitet, sed vt prohibeat ne æs incalescat & mollescat. A Lamina ærea. B crassities lamina: secans lapides gemmasq;. C lignum. D manubrium quo regitur ferra.

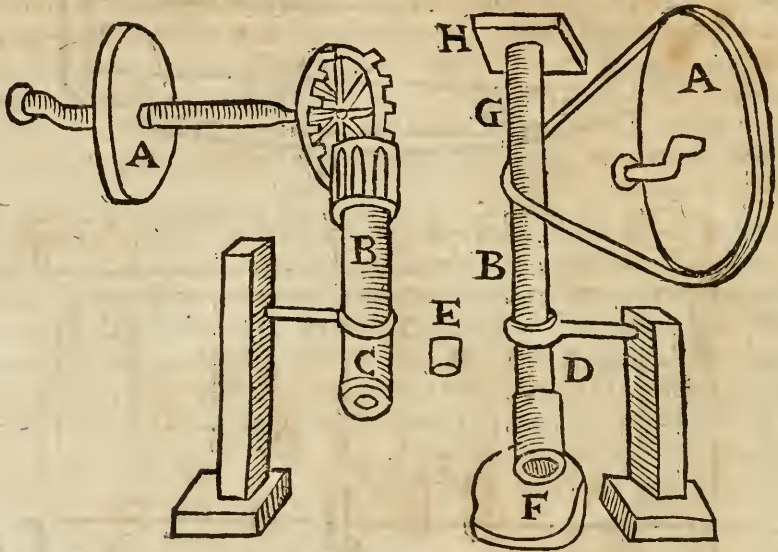
Ad lapides perforandos aliud instrumentū commodissimum est. Fiat frustū chalibis vnius pedis longitudine rotundum pro amplitudine foraminis. Deinde in extremitate seu plana ipsius basi sectiones fiant lineis transuersalib. satis profundæ, atq; hoc modo vt basis dentata videatur. Duritie deinde chalibi conciliata malleo adigatur continuo planities dentata in marmor, sed adhibita aqua & smiri puluere, ita breui tempore per satis crassum marmor foramen fiet. Sed puluis subinde, affusa alia aqua sæpe mutandus, quia facile scabritiem amittit, qua amissa non amplius agit in marmor.

A Frustum chalibis. B planities dentata.

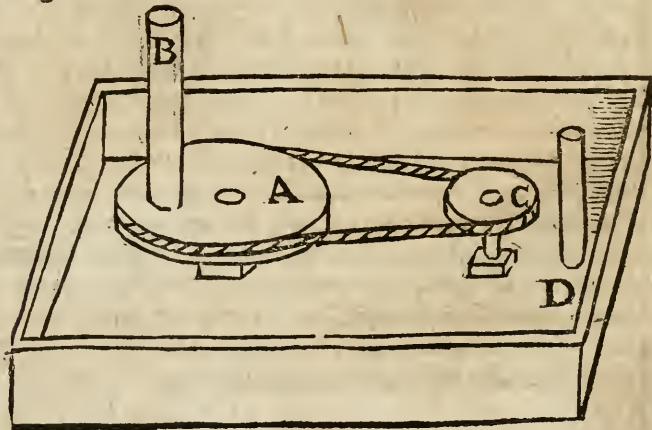

Ad gemmas excauandas, vt partes ablatae vsui esse possint, & ne tantum temporis & smiri lapidis, quantum opus est vt in scyphi formam excauentur, consumatur: commodissimum & ingeniosissimū instrumentum inuentum est. Rota maior A mouet baculū rotundum B cuius inferiori parti C adhibetur circulus magnus D vel paruus. E prout lapis excauandus requirit. Hic circulus ex lamina ærea ad summum pupillæ oculi crassitie, in orbem concinnatur. Lapis F supponitur circulo, ita vt baculus erectus stare supra lapidē videatur. Superiori parti baculi G pondus imponitur H vt fortius premat lapidem. Deinde lapidis smiris puluis & aqua adhibetur. Sic versa rota maiori, vertitur baculus & cum eo circulus æneus illi affixus, qui beneficio aquæ & smiris puluere lapidē pro crassitie circuli ænei, excauat. Pars vero illa quæ à circulo non attingitur, & in medio circuli intacta est, integra manet, & ad alias formas suscipiēdas idonea est. Dum inferior eximendæ particula pars separari à lapide deber, cautela opus est alioq; instrumēto, quod baculi inferiori parte affigi debet, idq; etiam ex ære fabricandum est. Nam omnibus figuris non inseruit circulus. Solet autem æs dictum istam figuram habere quam litera K demonstrat. Si artifex velit, facto prius in medio lapidis F foramine ope instrumenti D per foramen immittitur instru-

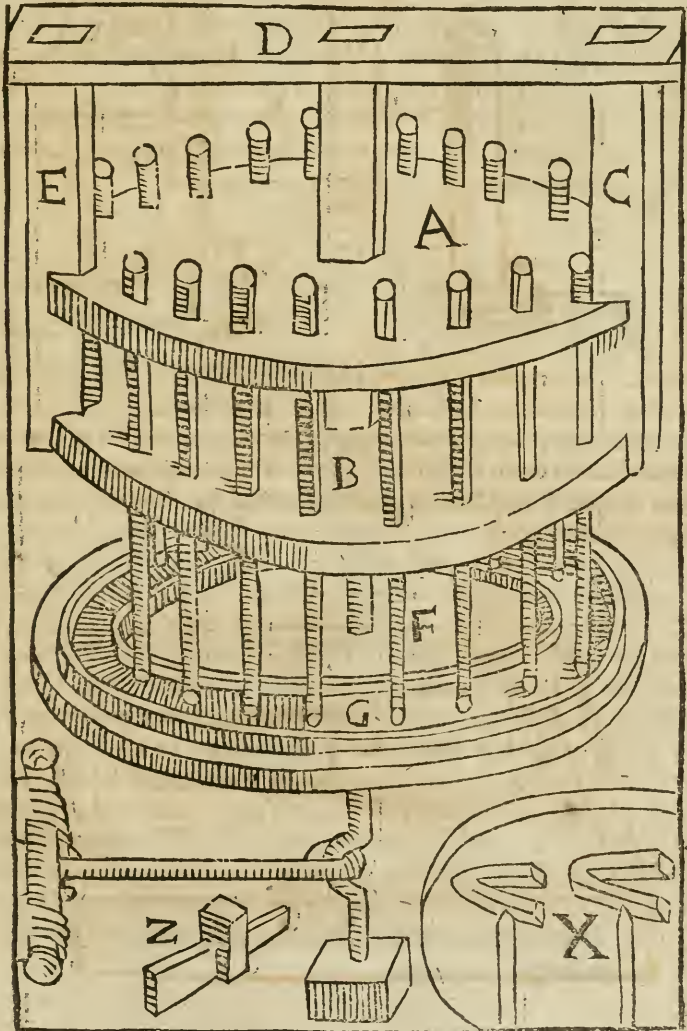
mentū iam dictum, ac paulatim excauatur lapis, donec ad circulum perueniatur & pars eximatur. Si circulus satis crassus fuerit per circulū potest inmitti simile instrumentum, sed minus, idq; rotari tamdiu, donec alteri maiori locum faciat. Industria artificis varias instrumentorum formas excogitat, vt commodius optatum finem consequatur.

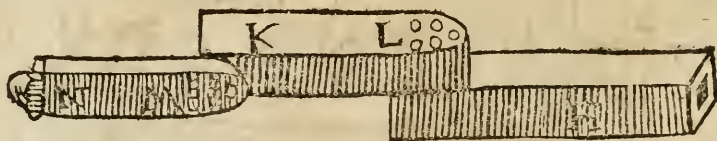
Ad planities sculpendas gemmarū rota lignea A vtuntur, è qua sursum versus erigitur manubrium ligneum B. Rota A mouet per funē stanneum rotam C, cui aqua cum smiris puluere inspergitur. non procul à stannea rota, aut orbiculo potius, erectum est lignū D quod excipit quadrantem; instrumentum maximè idoneum ad planities gemmarum vel lapidum æquandas & sculpendas, cuius figura hæc est.

Ad adamantes plures simul in formā & planities optatas conuenientesq; cō-
pendiosè redigendos, aliud instrumentū inueni; cuius beneficio cōplures breuī
tempore præparari possunt, qui alias si distinctim singuli præparari deberent,
longo tempore opus haberent. Instrumentū itaq; quod ad adamantes plures si-
mul sculpendos à me inuentū est in tabella seq. exprimitur. Constat id duob. or-
hibus ligneis trium pedū aut plurium diametro, videl. A & B: Orbēs isti trabib.
C D E sunt affixi ne moueri possint. Circa marginē orbis superioris & inferioris
sunt foramina quadrata digiti crassitie, quæ inuicē ita correspondēt, vt lignum
rectū quadratum per vtrunq; foramen immitti possit ne hinc inde vacillet. Sub
istis orbib. alius orbis est F ligneus & mobilis axē habens, quæ in centro orbis B
circumuoluitur. Circa marginē orbis F lamina est stannæa circularis G margini-
bus latum digitum altis ita munita, ne aqua cum smiris aut adamantis puluere
supra laminam fusa, effundi possit.

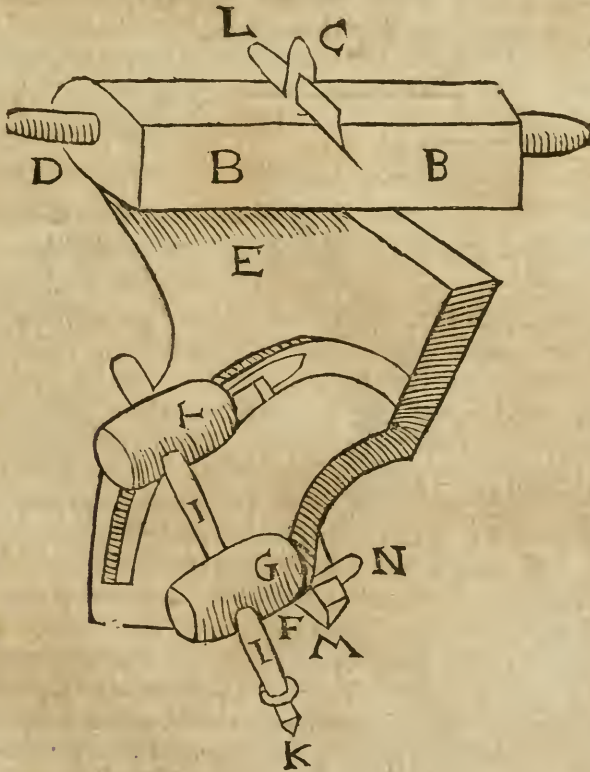
Perforamina immittuntur ligna quadrata, quibus gemmæ affixæ sunt, glutine ex terebinthina, puluere lateritio, & pice sicca confectio. Ligni forma in sequenti tabella exprimitur ac tribus distinctis particulis constat, si quis velit: alias rectum lignum sufficere potest. Pars H quadrata tam longa esse debet, vt orbem A & B transire possit. Altera pars K annexa sit inferiori parti ipsius H axis L beneficio, ita vt verti sursum & deorsum possit, habeatque foramina aliquot in margine, quibus alia correspondere debent in ligno H, idque vt clauibus ligneis per foramina insertis immobilis pars K manere possit. Huic ligno K iterum aliud aptetur M eodem modo præparatum axi & foraminibus, vt K lignum fuerat. Inferiori eius parti N gluten adhibeatur, quod calefactum, calefactam gemmam facile recipere & firmissime comprehendere possit. Lignum hoc ita præparatum, cum gemma, per foramina orbium A & B immittitur, vt supra laminam stanneam stet. Deinde pars illius, quæ est inter orbem B & orbem F videlicet K, vel ad Septentrionem, vel ad Austrum flectitur, prout opus est, & clauo figitur, vt immota maneat, ac tum demum versa rota F teritur lapis. Cum opus est partem aliam terere, vel lignum M, vel lignum K in aliam plagam vertitur & sistitur clauibus ligneis. Verum hoc notandum quod lapis aut gemma non teratur, nisi supra lignum H pondus aliquod ponatur, vt gemma stanneam laminam premere possit.

Verum si cui pondus impositum bacillis, non satis stanneum orbem vt gemmæ sculpi possint premere vel propter velociorem si adhibeatur motum eundem inconstantem & saltantem vel inæqualem compressione habituras, videatur, aliud instrumentum priori figuræ adaptari potest. Videlicet orbis ligneus qui immobilis quartus erit, & supra tertium locatus. Huic chalibæ pennæ aut ferreæ quales sclopetis affigi solent vt compressæ resiliant, tot affigi debent, quot bacillos orbis inferiores excipiunt. Bacillorum singulorum superiores partes attingere compressas pennas debeat, ita vt dum se explicare pennæ à compressione conabuntur, valide satis ac pro robore premant bacillū deorsum & gemmæ illis affixæ similiter orbem stanneum. Hoc enim modo constantem ac æqualem motum compressionemque fore non est dubitandum. Quartæ orbis particula adiunctis duabus pennis totidemque bacillis priori figura litera X ostenditur. Debet autem applicari orbis hic eodem prorsus modo quo tertius applicatus est ac trabibus C B & E inferi, immobilis enim est. Ingeniosus facile modum consequetur. Si vero modus hic propositus alicui difficilis & intricatus videtur, poterit per partem bacilli quæ supra orbem A eminet rimam excindere, ac clauum ligneum pyramidalem (vt figura Z ostendit) illi indere ac pertrudere donec non amplius possit, ita gemma satis premet orbem mobilem & stanneum.

Sequens

Sequens figura quadrantem Gemmariorum ostēdit, cuius superius facta est mentio; instrumentum sane vtilissimum & opifici commodissimum; id omnibus suis partibus, ligneum est. Lignum BB perforatum est ac excipit baculum D quintæ figuræ. Supra axem C vertitur vna cum axelignum EE circulariter. Circa extremum ipsius ligni EE vbi est F foramen est in quo vertitur lignum NG quomoto vna mouetur H circulariter in excauata parte ipsius ligni EE ac quadrantem circuli facere potest non magis, quia excavatio ligni vltterius non procedit. Ligna HG excipiunt baculum rotundum I cui affigitur gemma K, quæ vt sculpatur applicatur orbi C in quinta figura. Notandum totum instrumentum supra baculum D quintæ figuræ moueri in orbem posse. Deinde lignum EE cum adiunctis lignis HGI etiam moueri posse circulariter in foraminibus lignorum. H & G. Verum artifex dum vti vult hoc instrumento omnes partes ne vacillent hinc inde optime constringere debet. Bacillo L astringitur lignum EE ligno BB Bacillo M astringuntur GH ligna, ligno EE Baculus vero I ita fabricari debet vt non facile verti possit. Omnibus ita rite accommodatis & fabricatis partibus, gemmæ sculpendæ facies applicari omnes fere orbi stanneo ad sculpendum poterunt.

Quod ad septimam figuram attinet, quæ à me inuenta est, notandum est, illius partem H esse concavam ac concavam habere figuram quadratam vt ligna illa quadrata quæ transeunt rotam A & B sextæ figuræ excipere possit ac firmiter ne hinc illinc vacillent, continere. Notandum etiam septimam figuram seu ligna illa tria vnde constat paulò breuiora esse quam sit spaciū quod est inter rotam F & rotam B idq; vt ligna quadrata commode concavitati ligni H. immitti possint. Dum Adamantes sculpuntur plures, vix opus est septima figura, quia tarde sculpuntur & singulis septimanis vix semel situm illorum mutare oportet. Figura sexta absque septima ostendit simplicem adamantinam sculpturam.

An Gemma vires & Facultates habeant. CAP. XXV.

Multi inepte existimant gemmas nullas prorsus habere vires; alii illis tantum elementales facultates concedunt, vt calefaciendi, refrigerandi, humectandi, siccandi, astringendi, indurandi, extenuandi, incrassandi, obstruendi, aperiendi, exedendi & similes, quæ ex iis sequuntur, atque à materia constitutione & temperamento proueniunt. Alii rursus peculiare quasdam facultates à forma ac essentia manantes singulis tribuunt gemmis, persuasum magnetis exemplo, qui ferro vniri ac ad terræ plagas suas accommodare cupit. Alii supranaturales vires & facultates gemmas habere volunt à cælo, quæ neque materiae, neque formæ ascribi possunt. Nullas prorsus habere gemmas & lapides vires insanum est affirmare, & contra omnem experientiam, ac propterea longiorem confutationem non meretur. Habere autem ab elementis, materia & essentia, seu forma vires, non solum magnes & succinum; Sed hematites, Iaspis, aliique lapides experientia certissima conuincunt.

Gemma vires habet ab elementis materia & essentia.

An gemma habeant vires supernaturales.

De supranaturalibus virtutibus maior est difficultas. Complures enim sunt qui habere negent, supranaturales voco non solum eas quæ ab ordinariis naturæ instrumentis fieri non possunt, vt inuisibilem aliquem facere, (quæ facultas ophthalmio) aut solem obscurare. (quæ Heliotropio tribuitur) sed eas omnes quas natura ignorat aut quæ à rebus inanimatis fieri non possunt, absque rerum animatarum consensu, aut ope. Tales sunt, eloquentem, pauperem, acceptum omnibus, diuitem, fortunatum, tutum & securum aliquem facere. Alii è contra huiusmodi vires à gemmis effici approbante id experientia existimant. Ac præcipue exemplo Adamantis quem pontifex sancta sanctorum ingrediens gestabat in pectore ac colorem aereum, si Iudæi contra Deum peccarant in nigrum conuertebat. Item Smaragdi, qui adulteria prodit, & Turcoidis quæ casus pericula excipit. Sed vt meam sententiam adferam per gemmas sæpe admiranda facta fuisse non nego: à gemmis tamen tanquam mixtis naturalibus non nisi naturalia effici posse assero. Si supernaturale quid per gemmas aut lapides fiat, aut naturale, quod tamen à gemma vel lapide fieri posse, doctis non videtur, quia connectio causæ cum effectu nulla probabilis inueniri potest; id non gen mis, vel lapidibus; sed alteri causæ, occultæ vel supranaturali videlicet ascri-

Gemma naturalia non aliter ostenduntur.

ascri-

ascribendum est, quæ idem per quoduis subiectum agere, potest, si vult. *Causa s^upernaturalis*
 Causa supernaturalis & agens est Deus, angelus bonus & malus. Bonus Dei volun- *p^{er}naturalis*
 tate, malus Dei permisso. Nam astra à quibus supranaturales in gemmas facul- *qua.*
 tates secundum multorum opinionem mittuntur, nihil contra naturam effice-
 re, nec animantium voluntatem & libertatem inclinare aut cogere ad aliquid
 agendum, nec gemmis dare quas ipsa non habent facultates, possunt. *Diuitia^{rum} cau-*
 Diuitiarum & castitatis donum quod non habent, & natura ipsa ignorat, quo pa- *sitas.*
 & gemmis dare, vt id hominibus impertiantur, non video. Cum diuitiæ ni-
 hil aliud quam ius quoddam sint possidendi, & ens nullum, easque homini-
 nis consensus faciat, & non natura, quæ súa omnibus hominibus æquè com-
 municat. Castitatem in coniugio aut adulterio cognoscere stellas eamque fa-
 cultatem smaragdo tribuere, vt adulteria sentiat & prodat, tam est absurdum
 quam bouem à curru trahi. Adulteria enim quæ propter legē talia sunt quem-
 admodum Castitatem omnesque virtutes & vitia, quæ ab animatis tantum
 noscuntur, natura ipsa profus ignorat. Effectus itaque omnes qui à gemmis
 fiunt, ab iis tanquam causa fieri debent. Nam qui ab illa causa fiunt licet inter-
 positus vel adhibitis gemmis, ab iis ineptè effici dicuntur. Diuitiarum causam *Diuitiarum*
 videmus industriam, artificium, ingenium, fortunam, & casum fortuitum. *causa.*
 Adulteriū vero impietatem, ebrietatem, corruptos mores; securitatis prudenti-
 am. Amicitia, modestiam, liberalitatem, & comitatem. Inimicitia, iram, su- *Amicitia*
 perbiam &c. Cur itaque dum manifestas istorum causas habemus, eas in stellis *causa.*
 & cælo querimus & gemmas quæ causæ non sunt, causas facimus. Deinde ef-
 fectus qui contra naturam sunt, nunquam à gemmis tanquam causis producti
 censerī debent. Aliquem inuisibilem reddere contra naturam est; quia omne
 corpus opacum quale hominis est, visum terminat, & proinde in conspicuum
 esse non potest. Futura contingentia præscire contra naturam est. Non potest *Futura scire*
 propterea gemma causa esse, vt effectus quorum causa incerta & nulla adhuc
 est, ante causam genitam præsciatur. Absurdum itaque est, si quis inuisibilis ad-
 hibita gemma fiat, vt de gigis annulo legitur, vel si quem futura diuinasse exitus
 rei approbet, id gemmæ ascribere. Sed multi vt has supranaturales vires gem-
 mis inesse & à cælo stellisve accepisse probent; experientiam allegant, quam re-
 felli non posse putant. Verum opere precium hic est declarare quid necessariū
 sit, vt quis experientia niri possit. Dum aliquid experientia, (quæ nihil aliud est *Experientia*
 quam eiuſdem rei sapius & eodem modo factæ obseruatio) probatū volumus: *qua vera sit.*
 Imprimis tria obseruare debemus, quæ necessario concurrere debent, vt nos
 certos reddant, effectum ab illa causa quam putauimus productum esse. Pri-
 mum est si effectus ab illa causa quæ veram existimamus sæpe facta fuit & pro-
 prie nõ per accidens. Secundum si nulla alia causa fuerit præsens, à qua effectus
 fieri potuisset. Tertium si naturæ non repugnet neque absurdum sit talem ef-
 fectum, à tali causa proficisci. Primum requiritur, quia si effectus quispiam se-
 mel bis terve solummodo fiat vel ignoratur vel non probe dignoscitur causa i-
 psius. Deinde propriè & non per accidens effectus fieri debet alias quod alteri
 deberetur causæ, gemmæ vel lapidi tribueretur. Secundum etiam necessarium

est, quia nō semper quod præcedit, aut præsens est, eius quod sequitur causa est, vt nec nouilunium causa est eorū omnium quæ post nouiluniū contingūt. Nec sol cum lucet causa est actionum humanarū, quæ in ipsius lumine peraguntur. Si itaq; aliquid mihi contingat dum gemmam aut lapidem apud me habeo, & aliud quiddā præsens sit in quod causa effectus verisimilius reici possit, gemmæ non statim effectus ascribendus est. Tertium etiam desideratur, videlicet vt non repugnet naturæ effectum talem aut talem à gemma vel lapide fieri posse. Repugnat naturæ vt dixi aliquem inuisibilem facere & futura præscire: proinde id à gemmis fieri non posse credendum est. Falluntur itaq; facile & sæpe ingenia crassiora, dum id quod per accidens fit proprie fieri putant: dum id quod post aliud aut præsentē alio fit ab eo quod præcessit, vel præsens est fieri autumant: Et dum id quod ab aliquo fieri nullo modo potest, fieri posse opinantur. Hi errores in gemmis multum committuntur. Nam gemmarii vt eas caro precio vendant, miras virtutes facultates & effectus illis tribuunt, easque mirum in modum prædicant, quas dum obseruant emptores, & sequi prout promissum fuerat, animaduertunt: etiamsi casu vel ab alia causa fiant: nihilominus tamen à gemmis & lapidibus fieri arbitrantur. Magnetem vnionem ferri appetere, sardam vel corneolum vel iaspidem rubrum, sanguinem etiam è vulneribus fluentem sistere experientia probatur, eæque illis facultates non à materia & elementorum crasi, sed ab essentia & forma proueniunt, quæ non solum propterea occultæ merito dici possunt, sed quia causa etiam efficiens harum facultatum non minus quam essentia homini prorsus ignota est. Probantur autem prædictæ facultates experientia gemmis & lapidibus illis inesse, quia singula illa tria quæ requiruntur ad certam experientiam adsunt. Nam magnes proprie & non per accidens aut propter aliud, quam propter se ferro vniri cupit, ac semper cum non procul à ferro est, vnionem appetit. Deinde dum appetitus iste magnetis obseruatur, nulla res alia præsens vnquam depræhensa est talem appetitum habere. Ac tertio absurdum non est & contra naturam magnetem vnionē ferri appetere; quia natura gaudet similibus & similia appetit. Similis est magnes ferro, quia in ferri minera reperitur, vel ferri minera est. Imo ferrū eandem, sed obscuriorē habet in se quam magnes facultatem. De corneoli, Iaspidis rubri, & hæmatidis facultate, quæ sanguinē sistit idem asseri potest. Semper n. sistunt, nisi vehementior & nota causa prohibeat. Deinde nihil aliud præcessisse aut præsens esse animaduertitur à quo ille effectus fieri potuerit, & tertio cōtra naturam non est sisti sanguinē quem natura vltro sæpe retinere satagit. Quod autem experientia approbet interdū per gemmas aut adhibitis gemmis supernaturalia fieri, vt adulteria prodi ruptura smaragdi, aut casum & pericula innoxia fieri ruptura turcoidis; nō inde inferendū est, illa à gemmis tanquam causis fieri. Quia vt dixi à gemmis tanquam causis nō nisi naturales effectus produci possunt, qui vel à temperie, materia, forma aut essentia illarum proueniunt. Reliqui effectus qui contra naturam sunt illisque adhibitis fiunt, supernaturalem habent causam, Deum, angelum bonum vel malum. Adamas quem summus pontifex apud ludæos in pectore gestabat dum sancta sanctorum ingredere-

tur, colorem aereum habebat: Qui cum Iudæi cōtra Deum peccarant, colorem aereum in nigrum mutabat; non propria facultate, sed Dei voluntate, quæ sola causâ efficiens & mutans colorem fuit. Quod autem Deus per se facere potest, hoc etiam per ministros angelosque bonos, qui singulari Dei beneficio & ad hominum conseruationem sese gemmis insinuare possunt, ac homines à periculis conseruare vel gratia aliqua afficere peculiari. Verum ut nihil certi de angelorum in gemmis præsentia affirmare licet, ita etiam huiusmodi gemmis fidere, & nimium tribuere, placet imprimis malo genio, qui se in lucis angelum transformat, & in gemmularum corpus insinuat, ac per illam mire operatur, ut quis non Deo, sed gemmæ fidat ac ab eo habeat, quod à Deo impetrare deberet. Ita fortassis nobis imponit per turcoidem, ut paulatim doceat, non à Deo securitatem, sed à gemma petendam esse.

*Adhibitis
gemmis suis
supranaturalia.*

Quinam effectus à Gemmis fieri possint & qui non.

CAP. XXVI.

Superiori capite an gemmæ vires habeant, necne, explicatum est, & nonnulli effectus qui à gemmis fieri possint vel non obiter ostensum est. Verum quia breuitas obscuritatem parere solet, ac propter multorum errores gemmis nimis magnæ vires quam par sit tribuuntur necessarium videtur, paulo fufius demonstrare quinam effectus à gemmis & qui non, fieri possint. Id ut commode & distincte fiat opere precium est omnia effectuum genera quæ in hoc vniuerso fiunt pendere. Sunt autem quatuor.

Primo genere continentur illi effectus qui perfectione vires causarum naturalium superant. Talis est igni vim calefaciendi auferre, hominem inuisibilem facere &c. Nulla enim causâ naturalis efficere potest, ut ignis ardeat absque calore; ut nec aliqua, quæ corpus opacum & non perspicuum aut transparent, nullo præsentè impedimento inconspicuum reddat.

Quatuor effectuum genera in modo.

Secundo genere continentur effectus qui etsi quidem vires naturalium causarum non excedant, tamen modum quo causæ naturales ex præscripto à natura ordine vtuntur, superant. Talis fuit effectus dum ex Beata virgine natus fuit Saluator. Naturaliter enim ex muliere procreatur homo, sed nõ sine viri adiumento. Modus itaque generandi hic fuit non naturalis. Hæc duo effectuum genera à solo Deo vel diabolo, Deo permittente, fieri possunt.

Tertio genere continentur illi effectus qui vim naturalium causarum effectricem non excedunt. Sed modum tantum quo ordinarie ad efficiendum applicantur non seruant. Talis effectus est dum ex argento chymica arte fit aurum, aut dum arbor pomifera propter ramusculi piri infusionem pira fert. Hi à voluntario agente fiunt.

Quarto genere continentur illi effectus qui à causis naturalibus fieri possunt, ac eo modo ut ipsis quatenus ordinarie ad agendum applicantur effectas respondeant. Tales sunt dum pluuia à vaporibus generantur, dum glacies à sole in aquam soluitur, dum homo à masculo & scemina generatur & infiniti alii

qui ordinarie quotidie efficiuntur. Hæc quatuor genera effectuum, à gemmis effici posse nonnulli credunt authores. Nam Albertus Magnus inuisibilitatem Heliotropio & Ophthalmio attribuit, qui tamen effectus à causa nulla naturali effici potest. Idem author Heliotropium solem obscurare tradit. Qui effectus etiam si naturaliter nubis interiectu fieri possit, tamen ab Heliotropio in aquam iniecto, id fieri non potest. Iterum alii putant iaspidea sole (scorpionem ingrediente, figura scorpionis sculptum calculum curare. Item alias gemmas certis constellationibus sculptas varias facultates suscipere, talesque quæ mixtis inesse possunt: sed quas gemmæ tamen non haberent, nisi sculptæ obseruato certo tempore essent.

Quarti generis effectus à gemmis effici posse nemo vnquam dubitauit. Hi enim à forma, materia vel essentia gemmarum promanant, tales sunt exiccare, calefacere, & quicumque à materia elementalī, eiusque temperie, forma, & essentia profiscuntur.

Omnia ista effectuum genera quia à suis causis fiunt, necessarium est vt dum à gemmis effici putantur, illæ causæ statuuntur. Causæ autem sunt quadruplices, efficiens, formalis, materialis, & finalis. Efficiens causa propriè est ad cuius esse sequitur esse alterius totaliter ab ipsa distinctum; plerumque ita vt causa sit in alio subiecto quam in quo est effectus. Causa formalis & materialis extra subiectum in quo sit effectus nunquam sunt. Causa finalis propriè causa non est, sed tantum analogia, quia tantum est intentionalis non realis. Quia itaque gemmæ distinctæ ab effectibus suis sunt, & nunquam in gemma, ab ipsa procreatus effectus apparet, necessario gemma effectus à se geniti, efficiens causa esse debet. Causa porro efficiens alia agit ex determinatione naturæ, alia ex voluntate libera. Quæ agit ex determinatione naturæ & incorruptibilis est, (nam aliquæ sunt corruptibiles, quæ deficere possunt antequam effectus fiat) aut ab extrinseco non impeditur, omnibus necessariis ad agendum positis statuto tempore sine intermissione, effectum ex se prodit. Quæ agit ex voluntate libera, vt Dei, diaboli vel animantis omnibus necessariis præsentibus, & nullo interposito impedimento, nihilominus potest actionem suspendere, ita vt positis omnibus requisitis, effectus non ponatur necessario. Si itaque gemmæ causæ efficientes sint, vel naturales erunt, id est agentes ex determinatione naturæ, vel agentes ex voluntate libera. Verum quia voluntatem nullam habent, sequitur esse efficientes causas naturales, & ex ordinata naturæ determinatione, & præterea effectus ab iis productos etiam esse naturales, non supranaturales.

Causa naturalis tantum naturalis effectus producit.

Quia causa naturalis, non nisi naturales effectus producere potest. Propterea quod omnis causa efficiens in se perfectionem effectus producendi vel virtute vel formaliter continere debet. Is effectus si præternaturalis ponatur, eiusque perfectionem in se causa aliqua continebat, illa non naturalis, sed præternaturalis erat. Cum illæ supranaturales dicuntur quæ effectus supranaturales produciunt. Quia itaq; eadē causa respectu eiusdem effectus & naturalis (qualē esse posui) & nō naturalis esse non potest: manifestum & clarum est à gemmis, quæ tantum causæ naturales sunt supranaturales effectus produci non posse ac ob id quicum-

cunq; ab illis effici supranaturales putantur, aut per ipsas fiunt non ab ipsis, sed ab efficiente libero, Deo videlicet vel diabolo fieri. Homo siquidē supra naturam nihil efficere, nisi Dei vel diaboli ope potest, licet instrumentum inter dum sit, vt miri aliquid fiat. Dum videlicet applicat efficienti naturali materias, quas natura nunquam aut rarissimē iungit. Hoc enim modo efficit, vt natura etiā producat id quod nunquam aut rarissimē sola produceret: quemadmodum arbores quæ diuersi generis fructus propter insitionem quam homo facit ferunt, ostendunt. Deo omnes illi effectus præternaturales, qui per gemmas aut lapides fiunt ascribi possunt, qui referuntur ad manifestandam ipsius sapientiam, potentiam & reliqua quæ illi vt Deo ascribenda sunt, vt hac ratione cultus ipsi debitus in animis hominum exciteretur. Ita aquæ effluxio ex petra & lapide sicco in deserto, tanquam supranaturalis effectus Deum habuit autorem & causam efficientem ad manifestandam ipsius potentiam & confirmandos homines in vero cultu & religione. Sic etiam per adamantē quem summus sacerdos in pectore gestabat, potentiam & iram suam Deus, mutando illius colorem significabat, quæ certè coloris mutatio à naturali nulla causa fieri potuit, vt postea apparebit, vbi naturalis causæ notionē docebo. E contra diabolo tanquam causæ efficienti omnes illi effectus tribuendi sunt, qui prudētia vera iudicari possunt, ad vanitatem, peccatum, idolatriam, lucrum, vel alias res obtinendas, quæ à Deo solo petendæ sunt pertinere. Diabolus n. per gemmam facit & dat, quod à Deo solo dari vel fieri debet, idq; vt paulatim hominum mentes à Deo auocet, & si non ipse saltem vilis creatura colatur, effectus obtinēdi gratia, Deoq; hac ratione debitus cultus minuatur & auferatur. Deinde vt hoc modo ille facile tanquā per gradus hominem ad maleficam ducat magiam. Dum enim quis huiusmodi effectus miratur & gemmis inesse putat, etiam figuris, verbis, aliisq; nugis inesse credit, ac earum viribus mirifica & supranaturalia effici demonibusque imperari posse autumat. Quod dum animaduertit satan, facile orationibus se cogi ad seruitia posse simulat, & vocatus imperio parat, mira q; si cum illo pactum in eatur, promittit: idque solum vt decipiat credulum & irretitum illaqueet, suumq; faciat. Nam promissā non solum non seruat, sed dominum suum de salute gratiaq; & misericordia diuina desperantem facit, ac ad neces aliorum hominum & maleficia, etiam verberibus cogit, illiq; imperat, & ad iudicia tractum contra omnia promissa & pacta deserit, ac fori secularis iudicio crematum, gehennæ perpetuo igne cruciat. Hic finis (si æternitas finis) societatis aut imperii est. Verum nō solum prædictis modis per gemmas spiritus nequam mira operatur, sed etiam naturalia & verisimilia, vt prudētiores decipiat. Quod facit duplici modo. Primo si quis gemmam superfluo se certis ceremoniis adhibitis habeat, gestet, aut annulo includi curet. Siue illa Deo tantū debeantur (quod peius est) siue nihil ad rem spectare videantur. Huiusmodi ceremoniæ Turcoïdi adhibentur quem putant aliqui casuri hominis casum in se suscipere, si dono data fuerit: nam aliàs nihil efficere posse credunt. Secundo modo dum quis causas ex se insufficientes animo tali quis applicat, vt dæmonis auxilium spectet aut desideret. Primo dicto modo, licet diaboli auxilium neq; expectetur neq; desideretur, tamen

Homo miris facit.

Deus quædam de causa.

Adamus Adamis.

Diabolus quando casus.

Quomodo ad magiā diabolus hominem trahat.

Diabolus fraus.

Superfluitio.

Turcoïsi.

*Gradus ad
magiam.*

demon facile per gemmam operatur, vt doceat gemmis confidere & vt dixi supra tanquam per gradus ad magiam maleficam hominis mentem ducat. Primus gradus magiæ est, dum naturale quid fit adhibitis mediis inconluetis, & quæ nihil ad rem facere poliunt. Vt cum quis leporis capturam prohibet, inuerlo lapide aliquo qui in via iacet. Secundus gradus dum naturale quid fit adhibitis iis quæ tantum ad honorem diuinum ſpectant aut ſacræ ſunt. Vt dum quis ſacrificante ſacerdote crucem ex ligno fabricat ad febres ſanandas. Hic enim ſuperſtitio grauis committitur, niſi quis diaboli opem deteſteretur, & precibus à Deo iuari (non confidens figuræ materiæ vel tempori) petat. Nam omnes circumſtantiæ & ritus ab Eccleſia Catholica non permiſſæ; rebusque ad effectus obtinendos adhibitiæ ſuperſtitionem faciunt. Quæ ſi effectum pariât contra conſuetum naturæ ordinem Satanam habet cauſam efficientem.

*Quædo dia-
bolus cauſa
efficiens.*

Tertius dum quis ſupranaturale quid facit adhibitis orationibus piis aut rebus ſacris, ſed adiunctis ceremoniis quæ nihil ad rem faciunt & ab eccleſia non ſunt approbatæ. Quartus dum quis naturale aut ſupernaturale opus efficit, expectans vel deſiderans tacite demonis auxilium. Quintus dum quis expreſſe ipſius auxilium petit. Sextus dum quis cum illo paciſcitur & ſe illi deuouet, Deumque ac omnes creaturas abiurat qui certe gradus ſcopus eſt diaboli, ad quem per gradus prædictos paulatim peruenitur.

*Conditiones
requiſitæ vt
effectus ſit
naturalis.*

Sed non ſolum vt hætenus oſtenſum eſt ſupra naturales effectus à gemmis fieri non poliunt naturaliter: verum etiam multi naturales. Quia vt naturaliter à cauſa naturali efficiente propria & propinqua effectus naturalis producatur, multæ conditiones neceſſariæ requiruntur. Prima eſt conditio. Vt ſubiectum aliquod ſit præſens quod effectum ab efficiente productum recipiat.

Secunda vt certa latitudo diſtantiæ ſit inter efficiens & ſubiectum ex quo effectus eſt producendus, ita vt extra illam diſtantiã non poliit effectum producere, quemadmodum neque ſol regiones circa arcticum polum ſitas ita calefacere poteſt, dum in tropico Australi hæret ſicut facit dum circa cancri tropicum verſatur.

*Agentia du-
plicia.*

Tertia conditio eſt vt ſpatiũ inter cauſam & effectum ſit plenum. i. continuum: nõ ſolum quia vacuum non datur: Sed quia res naturales plenitudinẽ vel coniunctionem immediatã inter ſe requirunt, vt in ſe mutuo agant & ſic perfectionem conſequantur. Nam quæ mediate in ſubiectum agunt, tantum ſunt cauſæ per accidens non efficientes. Agentia ſiquidem duplicia ſunt, alia mediata, alia immediata. Immediata rurfus duplicia; alia immediata, immediatione virtutis; quæ nempe producunt effectum virtute ſibi naturaliter ingenita, quomodo ignis reſpectu caloris quem producit eſt agens immediatum: Alia ſunt immediata, immediatione ſuppoſiti; illa nempe inter quæ & effectum nullum intercedit aliud agens, cui vim ſuam communicent.

Quarta conditio eſt, quod cauſa efficiens, ſeu agens immediatum immediatione ſuppoſiti, non poliit agere in ſubiectum ab ipſo per medium corpus diſlitum ſiue diſtans. Diſtare autem inter ſe dicuntur, inter quæ medium eſt corpus extenſum, ita vt à neutro eorum penetretur. Et ratio eſt quia ſi ageret, agentia

agentia absque continuatione & plenitudine agerent, quod est absurdum. Si itaque inter causam & subiectum corpus aliquot medium sit, id debet suscipere virtutem agentis, vel sinere vt virtus permeet ad subiectum. Ita aer medius inter solem & terram lumen sois transmittit, vt terram illuminet, calefaciat, & fructus producat. Corpus vero opacū impedit, ne lux permeet. Corpus medium interiectum virtute agentis in se recepta alterari posse est necesse: Sed illam virtutem non oportet semper & omnino esse eandem, qua subiectum proxime ad effectum producendum immutatur, Quia neque sol cum calorem in terra excitat, illum prius aeri imprimit, vt media aeris regio frigida ostendit. Nec similem etiam necesse est virtutem esse prorsus ei, quem agens ipsum impressum continet. Sed potestate imitari debet vtramque, & talis esse præterea, quæ veluti actio agentis in subiecto extrinseco existens, præsentiam agentis desideret: & quanto eidem est propior, tanto sit perfectior, & quanto longius distat, tanto imperfectior, & quæ in parte remotiori medii existit producatur virtute quidem existente in parte proxima; Sed dependente ab ea quæ est in agente, & hinc effici, vt quo longius ab agente virtus in medium diffunditur tanto perfectione imminuatur.

Quinta conditio est vt medium quod inter causam & subiectum est, sit apte dispositum ad recipiendam virtutem agentis. Nam si non fuerit, reliquis omnibus positis effectus vniuersaliter sequi non potest.

Conditiones causæ efficientis explicauimus: nunc regulæ ostendendæ sunt quibus sciri possit num causa aliqua sit vera causa illius vel istius effectus, vel non sit. Nam sæpe quæ causa non sunt, causæ putantur. Vt itaq; causa aliqua sit naturalis istius vel istius effectus. Primo talis esse debet cui non repugnet, vt talis est habere perfectionem effectus vel virtute vel formaliter. Secundo necesse est ipsa inter certos alicuius spaciū limites præsentem & reliquis quæ ad agendum sunt necessaria positam, nulloque intercedente impedimento sequi effectum tempore statuto & pro effectus exigentia debito variari, prout intra spaciū limites adhibetur ad ipsum producendum propinquius vel remotius.

Regula ad sciendū num causa sit vera effectus putati.

Tertio, vt applicata ab iis qui de superstitione minime sunt suspecti eandem vim semper habeat.

Quarto vt ipsa sublata cæteris omnibus etiam positam, effectus non sequatur. Omnes itaque effectus siue motus rerum quorum causæ sufficientes ex rebus naturalibus applicatis per regulas iam positas assignari à viris doctis & in rerum naturalium cognitione versatis nequeunt, proueniunt ab agente occulto, quod est diuinum vel diabolicum, vt paulo ante explicauimus. Regulæ autem iudicandi id quod causa putatur causam non esse, hæc sunt.

Prima si constet effectum nunquam sequi causam vel sequi per accidens, quod simul iungitur.

Secunda si prudentes qui rerum usum habent supposito omni affectu ordinato negent quod putatur causa esse causam.

Tertia si comparatione rei facta cum aliis causis quæ notæ sunt, modus

inuoluatur applicandi nimium discrepans vel qui merito possit cogitari esse voluntarius.

Quarta cum res cum effectu nullam habet affinitatem, qualis rebus quæ vim habent procreandi cum suis effectibus intercedit. Inde enim inferitur quod nec virtute nec formaliter effectum contineat. Vt cum arbor dicitur producere bouem, virtute continet vermem & formaliter malum, sed nunquam bouem.

Quinta quando nunquam separatim res effectum producit, sed cum coniunctione aliorum quæ vim habent producendi effectum.

Sexta quando constat rem aliquam ob aliquem finem esse institutam quo non pertinet effectus.

Septima si effectus à causa iisdem conditionibus existentibus nunquam amplius euenit.

Hæc regulæ facile detegunt falsam causam à vera, ac sæpe causam aliam alicuius effectus esse quam quæ putetur, & quæ naturalis putatur sæpe occultam esse, diuinam nempe vel diabolicam ostendunt. Sed antequam hæc omnia tanquam generalia ad gemmas & lapides referantur, opere pretium est prius scire, effectus aliquos proprie, alios improprie esse. Effectus proprie est id quod qua ratione à causa procedit est vera res & non motus aliquis rei, proinde ante ens non erat, vt ignis in ligno, & sic effectus à causa productiua fit. Improprie effectus, dicitur motus entis, secundum quem ens aliter se habet quam prius, tamen nõ producitur de nouo, vt motus localis in lapide prius quiescente, cuius causa non productiua vocatur, nam causa motus reuera fuit prius in lapide. Effectus improprie dicitur siue motus rei duplex est, alter realis alter intentionalis. Realis est rei motus quidam se habendi in ordine ad alterum qui ordo conuenit rei citra cognitionem, id est non vt res est in cognoscente obiectiue. Intentionalis effectus est qui non conuenit rei nisi quatenus est obiectum cognoscentis siue representantis. Realis motus iterum duplex. Permanens & fluens seu successiuus. Permanens est figura, vbi, situs, habitus, raritas, densitas, relationes aliaque vt esse simile æquale &c. fluens, ipsa quæ permanent continet, sed quatenus illa res fluentes afficiunt. Deinde motus localis vt actio, passio & similia. Effectus naturales rursus, alii sunt materiales, alii spirituales seu immateriales, qui vi causarum naturalium immediate produci non possunt. Quia causarum naturalium vis & efficientia subiectum præsens in quod agat, immediatè desiderat. & materiæ concursu astricta tenetur in rebus vel materialibus effectibus producendis, vt superius in prima conditione effectuum ostendi. Immateriales autem effectus seu spirituales sine concursu vlllo subiecti vel ex potentia tantum animæ rationalis producuntur. Hinc fit gemmas vel lapides dum causæ naturales & materiales effectuum statuuntur in actus intellectus, voluntatis, habitus, scientiarum, virtutum, & vitiorum propensiones, quæ parti rationali animæ ingenerantur nihil efficere, vt nec in alias res spirituales, impressionem immediatam facere posse. Proinde eloquentiam castitatem liberalitatem, affabilitatem, pietatem, diuitias, honores, fauores &c. dare

Effectus proprie.

Effectus improprie duplex.

Realis.

Intentionalis.

Effectus naturales alii materiales, alii immateriales.

vel tribuere alicui non possunt. Mediatam tamen impressionem facere possunt sed non ita vt libertas hominis circa obiectum tollatur. Mediatam faciunt dum spiritus recreando corroborant, ac id postea roboratum, alios in corpore affectus producit, vt confidentiam, magnanimitatem, audaciam, similiaque quæ corporis constitutionem sequuntur. Quod autem corporis constitutionem animi mores sequantur, peculiari docet Galenus tractatu, quem consulere lector potest. Gemmas vero aut lapides dum corpori applicantur aliquid in ipso efficere posse experientia multorum ita approbatum est, vt temerarius videatur (licet ratio non semper assequi causam valeat) quid negare audeat. Probat id corneolus, hæmatites, & lapis qui omnes sanguinem sistunt appositi. Quem effectum nemo frigiditati illorum ascribere potest, quod alii lapides æque frigidi id non faciunt. Putant aliqui virtutem quandam occultam lapidibus in eis actione astrorū impressam. Sed non est necesse, meo iudicio, ad astra recurrere, cū formæ proprietates occultas vires habeat sibi diuina ordinatione impressas, quas semper vbi nullum impedimentum præsto est, ordinariè tanquã è sinu ad hominis & animantiū vtilitatē depromit. Hoc tamē imprimis obseruandum, multas vires falso ascribi gemmīs quas nec habent nec habere possunt.

Virtus occulta an sit in lapidibus.

Effectum impropiè dictū paulo ante à causa nō productiua effici diximus. Vt vero ille in realem & intentionalem diuiditur ita & causa, quia quot genera effectuum, tot causarum. Causa itaq; non productiua alia realis alia intentionalis. Realis multiplex est. Sed illa tantum huic tractatui conuenit, qua res mouentur loco; Quæ vel in animalibus est & animalis vocatur, vel in ceteris rebus omnibus ac naturalis vocatur, & ad locum vnum astringitur, sequiturque naturæ determinationem, tanquam principium mouens, cum è contra animalis ad locum certum non astringatur & sequatur cognitionem, tanquam mouendi principium. Propterea quæcumq; res naturales naturaliter impelluntur in varias partes indeterminatè, non possunt citra vim extrinsecam impellentis moueri. Quæ si aperta non est habet motorem spiritualem & occultum Deum vel diabolum. Propterea motus quo annulus turcoide habens & ex filo perpèdiculari pendens horas ad vitri latera pulsus indicat: si propter tenentis manum (quod puto) non fiat, Dæmonis opera perficitur.

Causarum distinctio.

De causa non productiua intentionali, eiusque effectū, qui nihil aliud est quam res quæ ratione est obiectum representantis vel cognoscentis; ita vt ratio formalis eius in hoc posita sit, vt obiiciatur cognoscenti, nihil dicemus; quia gemmæ cum animantia non sint & cognitionem nullam habeant, huiusmodi effectus efficere non possunt.

Ex præscriptis itaque colligi facile potest gemmas & lapides dum naturales tantum vt ante ostendi suorum effectuum causæ sint, ac effectus ob id necessario etiam tantum naturales sint; eisdem semper esse reales, nunquam intentionales. Deinde plerumq; esse materiales, raro spirituales, & tunc tantū cū per mediū aliquid efficiuntur, quod versus causam quã gēma ipsa statui potest. Ex epli causa, si corneolus, iaspis, aut hæmatites ab eo qui continū sanguinis profluuium passus fuerit & propterea pusillanimus & debilis redditus sit gestetur, & sanguis

Conclusio.

sistatur : potest propter sanguinis retentionem , cor ita corroborari ac temperies viri restitui vt loco pusillanimitatis , magnanimitatem acquirat , virtutem immaterialem : sed quæ à materia tamen videlicet sanguine dependeat , vt omnis animi habitus & intelligendi actus. Sed , vt dixi , improprie huiusmodi effectus qui propiorem habent aliam causam , nempe copiam sanguinis & spirituum , à gemmis effici dicuntur. Sapientiam vero , eloquentiam , prudentiam , comitatem , memoriam , aliasque virtutes & intellectus habitus à gemmis effici & produci , vt hactenus creditum fuit , longe est absurdus. Cum hæc neque ab humoribus , neque spiritibus , vt ira , pusillanimitas , verecundia & timor proueniant : Sed à rationalis animæ parte rerumque vsu & consuetudine , quæ habitum induxit. Res vero externas quæ neque à corpore , neque ab anima ortus sui initium habent , vt diuitiæ , principum fauor , paupertas , fortuna in peregrinatione , immunitas à periculis , & similia in hominis corpus transferre gemmas tanquam veræ harum causæ sint efficientes : mirum est quomodo hominib. persuaderi potuerit. Præsertim cum res materiales nõ sint , & opinione potius res quam re vera. Diuitiæ n. fortuna , paupertas , fauor , licet res sibi habeant subiectas circa quas ita dicuntur : nihil tamen aliud sunt , quam relata quæ ratione alterius , quid videntur esse. Diuitiæ sanè ratione paupertatis tales dicuntur vt fortuna ratione infortunii talis dicitur. Dixi ante primam conditionem causæ naturalis esse , vt subiectum sit præsens , quod effectum suscipiat. Hic certè nullum est , cum diuitiæ & fortuna , vt relata omnia nihil sint : nisi forte ex homine aurum aut pecuniam gignat gemma , quod tamen nemo asseret. Sed si gigneret neq; sic diuitias produceret , cum aurum à diuitiis distinguatur. Si animum hominis regere dicas gemmam , vt is studiosè diuitias querat , & compareret , iam per subiectum voluntarium causam naturalem agere statues , & sic per medium quod potest impedire effectum , idq; absurdè : quia sic à voluntate , non à gemma , dependebit effectus , falso ergo si fiat effectus gemmæ tribuatur. Sed præter prædicta mirum est quod aliqui scribant gemmis Deum reddi gestantib. propitium , ac iisdem dæmones fugari. Id si verum esset , non ille Deus qui est , esset : sed gemma quæ in illum ageret eiusque voluntatem flecteret. Sed quonam deuenit humana stultitia quæ corpus inanime in Deum liberrimum , ac nullius potestati subiectum , imperium habere & in eum quid efficere , qui omnium rerum causa est credit? Quonam etiam humana nequitia , quæ sæpe contra conscientiam propter avaritiam gemmis diuinis ascribit facultates , vt immenso precio diuendi possint? Diuitias sanitatem Dei que & Principum fauorem , quia nemo est , qui non exoptet , propterea non mirum ab imperitissimis facile credi gemmis huiusmodi admirabiles virtutes inesse easque tanquam felicitatis auctores coli ac caro precio coemi. Sed hæc præstare & efficere non posse gemmas peritiores & vel parum docti ac naturali iudicio præditi facile intelligere possunt. Nullus itaque effectus naturalis , qui connectionem cum sua causa non habet ab illa effici potest. Ex prædictis etiam regulis facile colligi potest gemmas gestatas causas productiuas nunquam esse posse , id est nunquam effectum producere posse , qui ens sit , quod ante non fuerat , nisi subiectum attingant ,

Intellectus habitus à gemmis nõ fiunt.

Qua homini extrinsecus accidunt à gemmis non fiunt.

An Deū reddant gemma propitium.

tingant, & aliud efficiens accedat, vt illæ potius materialis causæ rationem obtineant. Vt dum ex calcedonio & ferro excitatur ignis: Hic enim motus siue voluntarius, siue casu adhibitus ex calcedonio & ferro tanquam materiis producit ignem, quem gemma quiescens nunquam produceret, & multo minus si subiectum non attingeret ex quo effectus esset producendus. Non solum quia gemmæ formaliter vel virtute nullum effectum propriè in se continent, sed quia etiamsi continerent, tanquam res quiescentes & mortuæ, in subiectum distans & quod non attingunt, nihil efficere possunt, vt docet secunda conditio.

Quicquid itaque efficiunt gemmæ tanquam causæ non productiuæ id faciunt, ac effectus tantum impropiè dictos producunt. Si intus sumantur ab homine, materiales causæ redduntur suorum effectuum, & causâ efficiens fit calor nativus. *Gemma quomodo quid efficiant.*

Gemmas vero à causis agentibus, quæ reales non sunt aliquid pati posse, vt Smaragdum ab actu adulterii & Turcoidem à casu, non quatenus concutitur, sed quatenus nocere casus potuit gestanti, dirumpi; plus quam absurdum est. Fortassis à nimia calefactione quæ coitu excitatur ex calefacta gemma, subito; hiemali tempore frigori exposita rumpi possent. Sed hoc propter adulteriū non fit. Turcois quia mollis, propter annuli concussionem à casu rumpi possent. Sed hæc ruptura non fit vt homo à casu illæsus permaneat, sed à concussionem.

Quod si huiusmodi effectus à prædictis gemmis fieri videantur, vel propter alias causas, vel propter occultam efficientem fiunt. Sed putantur gemmæ propter figuras certis temporibus illis inculptas, situm, aut propter hominis gestantis imaginationem & sympathiam mira sæpe efficere. De his etiam ne quid desit dicendum.

An figura gemmarum operentur.

Quod ad figuram attinet, illa est terminus quantitatis finitæ secundum superficiem externam & diuidi potest multipliciter. Primò ratione dimensionis secundum quam alia plana, alia incisa. Secundò ratione materia cum alia ex iaspide, alia ex corallo sit, &c. Tertio ratione temporis quo fit. Quarto ratione significationis. Quintò ratione similitudinis. Sextò ratione qua figura est. Ratione dimensionis facultas nulla agendi in figura est, quia quantitas, neque vt quantitas est vim agendi habet, aliàs omne quantum haberet, neque ratione specierum in quas quantitas per se diuiditur, sic enim futurum esset, vt agendi virtus essentialiter de speciebus quantitatis diceretur quod vel hinc falsum esse dignoscitur, quod nullius prædicamenti differentia essentialis quibus contrahitur, de speciebus alterius possint essentialiter prædicari. *Figura multiplex.*

Ratione materiæ figura vim immutandi per accidens consequitur eam scilicet quam materia ipsa habet, quia cum materia figura idè est & absurdè illi ascribitur effectus, qui ab illa nõ vt figura, sed quia à tali materia facta est, prouenit.

Ratione temporis quo conflata est vim habere non potest, cum tempus ens reale non sit propriè, ac non ens, ens producere nõ possit. Quod si tempus adhibeatur propter certum cæli aspectum qui concurret ad destinatum temporis punctum, quasi ille vim suam impertiret gemmæ; incertum quid & hæctenus nulla demonstratione ostensum neque experientia approbatum creditur. Aspectus n. & celestia si quid agant in materias, non propter figuram, quæ artificialis

est, & à natura nō agnoscitur: Sed propter materiae essentiam, suas illi vires imprimunt, idque semper; cum figurata vel non figurata æque apta sit ad vires quas caelestia corpora illis infundere possunt suscipiendas.

Ratione significationis figura vim aliquam efficiendi habet, sed illa intentionalis est neque gemmae aut materiae ascribenda est. Agit autem figura, dum obiecta intellectui, mouere potest voluntatem & appetitum & ratione huius facultatem motricem ad mouendum impellere lege quadam subordinationis qua facultates hæc inter se nectuntur. Hoc modo figura lasciuia, luxuriam excitare potest,

Ratione similitudinis figura etiam agere potest, quatenus mouet appetitum & voluntatem, propter id quod intellectui repræsentat. Sed hac ratione gemma vel materia ex qua constat figura, non est causa effectus, neque aliquid ad effectum facit, quia similitudo, quæ mouet sensum animalis, idem in quauis materia facere potest.

Figura autem sola absq; aliis circumstantiis considerata quatenus figura est, nihil prorsus efficere potest. Quia figura non inest, perfectio effectus formaliter vel virtute. Deinde figura per se solo motu locali perficitur, qui philosophorum sententia producendi virtutem nullam habet. Deinde nunquam experientia visum fuit, motum aliquem nō posse alteri ascribi quam figuræ, proinde potentiam mouendi nullam habere figuram certissimum videtur. Præterea figura siue sit Geometrica vt circulus vel triangulus siue character alicui planetæ aut spiritui dicatur, siue actum aliquem humanum referat, aut figuram alicuius substantiæ, duntaxat qualitas quædam ipsius quantitatis est ac nunquã actionis principium neque conprincipium in motu locali, qui per alterationem fit, esse potest.

Situs an operetur in gemmis.

Quod ad situm atinet gemmarum, siue illæ in auro, argento aut alia materia includantur, siue ad certas plagas mundi accommodentur, nihil situs iuuare ad gemmae vires augendas potest naturaliter; quia propriè situs ens reale non est, & tantum ratione alterius, aliquid esse videtur, vt relata omnia. Si materia cui imponitur gemma aliquid efficere naturaliter potest, vim gemmae naturalem augere potest. Sed tum situs quoad situm nihil operatur.

An gemma propter imaginationem gestantis agant.

Quod ad imaginationem atinet, multi putant & credunt gemmas vires per se solas non habere: Sed si effectus aliqui ab illis fieri videantur, ab imaginatione gestantis effici. Sed notandum imaginationem, vt imaginatio est formaliter immediatam vim siue mouendi siue producendi habere nullam aliam quam est actus imaginationis. Quia causa debet virtute aut formaliter perfectionem affectus continere. Imaginatio autem perfectionem obiecti representatiue tantum imitatur. Deinde imaginatio vt talis est, id est qua ratione substantiis corporeis, & mutationi obnoxius conuenit, nec mouendi nec producendi virtute immediata est prædita. Quia ipsa remota & aliis positis, non propterea impeditur effectus. Nam vis eorum effectuum qui imaginationi tribuntur residet in qualitatibus complexionalibus quæ imaginationi subordinantur. Quia effectus quicumque imaginationi verè tribui possunt vel complexional-

xionales sunt, vel complexionem veluti dispositionem quandam sequuntur.

Imaginatio illa quam vehemens appetitus sequitur, vim habet producendi & mouendi mediatam, subordinatione quadam spirituum & humorum, ex quibus corpus cōflatur, facultatis item motricis, quæ animali est ingenita. Non potest tamen illa excedere vires spirituum humorum & virtutis motricis. Interdum, sed admodum raro potest accedere virtus aliqua occulta, cuius applicatio, imaginationi est subiecta. Vt itaque imaginatio proprium corpus non nisi dictis modis alterare potest, ita neque alienum quod non alterat nisi qua ratione spiritus animales, aliqua qualitate imbutos aut infectos, fumosve venenosos à corpore pellit in corpus alterius. Nam virtus mediata imaginationis, maior esse non potest, quam quæ est spirituum & humorū & virtutis motiua, quæ ab anima regitur. Si itaque gemma beneficio imaginationis aut adiuuante imaginatione effectum putatur produxisse, qui dictis modis fieri ab imaginatione nō potest, credendū eum cacodæmonis ope fuisse productū. Sed putant aliqui gemmas aut figuras vel characteres illis insculptos sympathiam habere cum reb. non nullis inferioribus vel superioribus, astris nempe vel aspectibus atque hac ratione mira interdum & quæ præter rationē videntur, efficere. Sympathiam istā contingere existimant propter similitudinē quam habent inferiores figuræ & characteres naturales vel artificiales cum superioribus & cælestibus. Sed falluntur: quia cælestia corpora neque figuræ neque characteres habent, neque etiam similitudinem aliquam cum figuris aut characterib. inferioribus siue illæ naturaliter casu, aut artificio reb. insint. Nam etsi leonis, anguis, vrsæ, cancri, piscium, capricorni aut alterius rei figura, in cælo ab Astronomis statuatur non id sit quod reuera ibi huiusmodi animalium aliqua figura aut similitudo sit: sed tantum quia illis placuit, astris tale nomen docendi causa tribuere. Quod vrsæ sidus demonstrat, id enim aliquibus currus nominatur: An autem similitudinē habeat currus cum vrsæ iudicent prudentes. Fictitiæ res sunt figuræ cælestes & nulla entia realia, ac propterea nihil agere aut cum reb. inferiorib. conuenientiam nullā habere possunt. Quia tamē harum opinionum autores inferiores figuræ seu characteres sympathiam cum corporibus cælestib. aut earum fictitiis figuris habere, ac ita propter similitudinem & conuenientiam, vt dixi, admirabiles vires ab astris accipere, easque deinde circa obiecta idonea exercere existimant. Explicandum est quidnam sympathia, cui tanquam causæ multi multa tribuunt, sit.

Imaginatio an agat in corpus alterius.

Gemma an sympathiam habeant.

Sympathia & eius contrarium antipathia non aliud significant quam rerum naturalium vires propriasque affectiones cum tali respectu, vt comparando vnus perfectionem cum alterius, intelligantur, aut repugnare aut consentire inter se.

Sympathia quid.

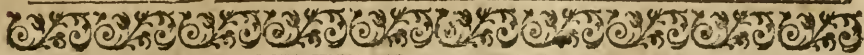
Perfectio rerum duplex altera essentialis, accidentalis altera. Hæc rursus quadruplex. Vna est potentia rei naturalis Altera operatio: Tertia modus certus se habendi ex natura rei debitus, vt situs est: Quarta effectus qui rei extr. ipsum, in supposito distincto debetur. Vt perfectio diuiditur ita sympathia & antipathia rerum. Essentialis ex accidentali tanquam à signo colligitur, nec ad præpositum facit, itaque de accidentali tantum agendum.

*Sympathia.**Antipathia.*

Sympathia itaque (vt illam describamus) est consensus rerum secundum accidentia propria, operationes & effectus qua sibi mutuo suppetias ferunt ad perfectiones debitas obtinendas. Antipathia vero est repugnantia inter affectiones proprias, operationes & effectus rerum, talis qua sibi mutuo impedimento sunt ad debitas perfectiones accidentales consequendas. Sic inter ignem & aquam est antipathia, inter ignem & aerem sympathia. Putare autem inter res naturales talem esse sympathiam; vt opportune applicatæ possint effectus supranaturales efficere, aut opinari sidera cum homine aut figuris ab eo factis sympathiam habere, absurdum est. Quia si vim aliquam in rebus efficiendis obtineant sympathia aut antipathia ea ad causam aliquam debet reuocari; & cum non possit reduci in materiam aut formam; quippe antipathia & sympathia rerum non concurrunt ad efficiendas res constituendo & explendo ipsas sicut partes, nec etiam ad finem, cum finis causa tantum sit intentionalis: Sequitur cum causæ tantum quatuor sint, vim quam antipathia & sympathia habent in effectione rerum, ad efficientem causam pertinere. Sed quia ex definitione sympathiæ & antipathiæ, colligitur duo contineri nomine vtriusq; nimirum perfectiones rerum naturales: deinde respectum quendam secundum quem inter se repugnant & conueniunt: ratione huius respectus nullam vim agendi participant. Quia relatio siue realis siue rationis, quatenus relatio est, agendi vi caret. Quod si sympathia vel antipathia pro fundamento huius respectus accipiantur, possunt esse conditio necessario requisita vt res in se mutuo agant. Sed ita non sunt causæ: ac proinde falsum est ex astris posse communicari virtutem gemmis vel lapidibus vt effectus patiant contra communem naturam ordinem, & quorum ratio verisimilis nulla à prudentibus dari potest. Cælum & astra tanquam causæ communes & vniuersales regunt quidem ista inferiora ac vires per radios & calorem rebus immittunt: sed effectus qui inde proueniunt semper inde proueniunt, nec propter figuram aut characterem promouentur aut impediuntur. Qui autem inde proueniunt facile experientia deprehenduntur, nec contra naturam aut rationem esse deprehenduntur, etiam si ratio fortassis intelligi non possit. Sic cæli plaga septentrionalis ferrum magnete tactum & in æquilibrio positum ad se respicere cogit semper, etiam si ratio cur id fiat ignota, aut inuentu difficillima sit facile quidem perspicitur, inter cæli plagam & magnetem sympathiam esse, ac propter sympathiam motum fieri, verum causa cur fiat ignoratur.

Hactenus satis tum hoc tum præcedenti capite me ostendisse arbitror, quinam effectus à gemmis vel lapidibus fieri possint & qui non possint. Deprehenduntur sane omnes illi effectus qui à materia, forma vel accidentibus rerum corporearum fieri possunt, etiam à gemmis vel lapidibus fieri posse, quales sunt calefacere, humectare, siccare, refrigerare, attenuare, incrassare, emollire, indurare, exedere, obstruere, & qui ex illis proueniunt. Ac præterea etiam omnes illi qui à rebus inanimatis fieri possunt, licet ratio quomodo fiant, ignoretur, præsertim si experientia approbentur. Id est, semper fiant & nulla alia res præsens sit, in quam causa effectus coniici possit, & deinde contra naturam non sit,

fit effectum à gemma vel lapide fieri. Nunc singularum gemmarum & lapidum Historiæ describendæ sunt.

DE

LAPIDIBVS AC GEMMIS IN SPECIE

Liber Secundus.

De Adamante. CAP. I.

DAMAS Græcè *ἀδάμας*, Germanicè *ein demuth, demant, diamant*, Gallicè *vn diamant*, Italicè *vno diamante*, Arabicè & Mauritanicè *almas*, Indicè, vbi inuenitur, *fraa*, & à nonnullis *naifes* vocatur.

Adamas omnium gemmarum est durissimus absq; colore, aquæ pellucidæ instar diaphanus. Nam si aliquid albedinis, flauedinis aut nigredinis habeat, vitio id illi est, ac multum valori ipsius propterea decedit.

Proprium Adamanti legitimo, id est, quod tincturâ ad se rapiat, sibiq; ita applicet & vniat, vt micantes nitentesq; ac viuidos suos radios proculiaciat. Hæc nulla alteri gemmæ ita applicati vt micet ac niteat veri adamantis instar potest. Propterea Gemmarij hac nota, verum à spurio aliisq; gemmis distinguere solêt. Tinctura autem hæc fit mastice mundato, cui exiguum eboris in atrum pollinem exusti adicitur, vt nigrescat. Mastix deinde calefieri parum quemadmodum & adamas debet, idque vt impositus ac suprapositus mastici, statim illi vniione vera vniatur ac viuos vndique radios à se iaciat. Hanc vniionem respuunt aliæ omnes gemmæ diaphanæ: Impositæ enim huic tincturæ, vel in superficie gemmæ vel tincturæ terminatur visus: ita vt superficiei partes nonnullæ cognoscantur, ac visus radii ab obiecto, vt in adamante non reflectantur, aut si reflectantur per nebulam (quam superficies lapilli promit) id fieri videatur. Has notas dignoscendi verum adamantem ab alia gemma vt eludant & tegant falsarii, ex frumenti grano ferro candenti oleum exprimunt, quod vel fuligine picis vel eboris vsti atro puluere tingunt, ac pseudoadamanti substernunt. Deinde lapillum aut gemmam supra ita accommodant, vt spacium aliquod inter ada-

*Adamantis
lyans.*

*Cur verus
adam. tin-
cturam reci-
piat.*

mantem & tincturam aere vacuum sit. Ita enim diaphanum partim ex lapide, partim ex aere constans, satisque spaciosum, ne facile visus in tinctura superficie terminetur, ac visus radii ab atro & non splendenti tinctura sistantur & haereant, efficit. Hoc modo alia gemma veri Adamantis speciem ita reddit, ut saepe fallantur peritissimi geminarii. Nonnulli nigri holoserici particulam eodem modo substernunt. Alii speculum ita exacte subiiciunt, ut pseudoadamas micet, niteat ac viuat veri instar, neque commodè nisi è cisti exemptus aut lima examinatus, se prodar & dignoscatur. Cur vero legitimus Adamas solus tincturam illam recipiat, alia gemma non, difficile est scire. Existimo mutuum illum & amicum complexum propter similitudinem aliquam quam habent in materia & qualitatibus (hoc est tota vtriusque natura) fieri. Natura enim natura gaudet, & similia similibus delectantur & conseruantur. Quaecumque enim similem materiam obtinent facile sese mutuo complectuntur & commiscuntur. Ob id aquea aquosis, oleosa oleosis, & mercurialia mercurialibus, & sulphurea sulphuratis (ut citymice loquar) miscuntur. Quae dissimilem habent materiam non coniunguntur, ita aqua cum oleo commisceri non potest, licet humidum sit, quia calidum est & igneae naturae. Gummi cerasorum aqua misceri, ac in ea dissolui potest, quod aquae sit naturae. Gummi masticeis, nequaquam, quia igneae est naturae, oleo ob id facile iungitur, à quo etiam dissoluitur, ut omnia alia quaecumque igneae sunt naturae, & facile in flammam redigi possunt. Quod itaque mastix, quae igneae naturae est, Adamanti facile iungi possit. Signum est id propter materiae similitudinem fieri, ac adamantis materiam igneam & sulphuream esse, atque ipsius humidum intrinsecum & primogenium cuius beneficio coagulatus est, plane fuisse oleosum & igneum, aliarum vero gemmarum aqueum. Hanc meam sententiam Monardes approbare videtur: cum refert Adamantem in calidissimis tantum regionibus, (ut sub tropico tancri, tantum reperiri, ubi nempe exhalationes calidae, siccae, igneae, & sulphureae sunt, ac in illis locis Crystallos nuspian inueniri: sed tantum in frigidis regionibus, quia frigida & aquea materia ad sui generationem indigent, quae India carer. Deinde quod calefactus ut succinum (quod igneum est) festucas trahat. Non mirum itaque si pinguis, oleosa & ignea masticeis substantia illi absque visus termino adiungi & applicari, aliis vero gemmis non possit. Qui hac à me data ratione contentus non est meliorem adferat: interim sciat rerum ueritatem & similitudinem ut plurimum ignorari esse, quemadmodum ferri & magnetis.

*Emulatio
adamantis
ab ingemmis.*

Gemmae quae solent Adamantem ementiri sunt, Saphirus, Amethystus orientalis, Topasius, Chrysolitus ac omnes quae duritiam habent, perspicuae sunt, & quibus color auferri potest. Colores enim igne auferri debent. Id solent artifices calce uia, vel chilibis limatura perficere. In illam enim gemmam sepe hiant ac rigillo impostam igne carbonum obruunt, ut lente calefiat lapis, ac aucto calore euanescat illius color. Id dum perfectum arbitrantur paulatim ignem extinguunt sine ut donec ne tepidus quidem calor amplius appareat. Tum è rigillo gemmam capiunt, quae si perspicua diaphana & absque omni colore sit, rectè negocium peractum est. Si colorem non omnem amiserit, repetunt o-

opus paulatim vt prius, id enim necessarium est. Nam si velociter incalesceret gemma vel calefacta subito frigido aeri committeretur, in rimas fatisceret vel disfringeretur. Præ cæteris gemmis huic operi imprimis inseruit Amethystus orientalis & saphirus (nisi quod albicet) ac topasius orientalis: cæteræ quo duriores eo apiores. Topasium quia durior amethysto aliis præferrem. Vidi 7. Ceratorum pondere 300 thaleris æstimatum, qui à vero Adamante discerni vix poterat.

De Adamantum generibus. C A P. II.

Plinius sex ponit Adamantum genera. Indicum non in auro, sed quadam Crystalli cognatione nascentem; laterumque sexangulo leuore turbinatum in mucronem ad nucis auellanae interdum magnitudinem. Arabicum ei similem, sed minorem & in auro nascentem, vtrumque narrat incudem & malleum ita ferre, vt ferrum incudisque dissiliant, ipsis illæsis. Tertium cenchron milii magnitudine. Quartum macedonicum in philippico auro repertum, cucumis semini parem. Quintum cyprium vergentem in aereum colorem, in medicina efficacissimum. Sextum sideritidem appellat ferrei splendoris, pondere ante cæteros, sed natura dissimilem, quem vt & Cyprium ictibus frangi, alioque adamante perforari posse, degeneremque esse ac tantum nominis auctoritatem habere asserit. Hæc genera à Plinio tradita hodie ignota sunt, cum tantum vnum genus adamantis habeatur: id videlicet quod tincturam recipit: nisi quis velit ratione loci natalis, colorisve, cum alii albicent, alii pallefcant, alii nigrescant, diuersa genera constituere, vel pseudoadamantes, ad Adamantum genera referre, Qui à loco natali plerumque nomen habent. Tales sunt, Bohemici, Arnhemii, Anglici, Hungarici, Clabbequii & qui sunt alii; nam passim inueniuntur. Inter hos, duas differentias notatu dignissimas animaduerti. Nonnulli enim hexagoni, nonnulli globosi nascuntur duritie multum differentes. Qui enim angulis excrescunt molliores & vix Crystallo nobiliores sunt, vt Hungarici. Qui vero globosi aut rotundi filicum instar proueniunt longe duriores sunt, ac orientalium splendorem & nitorem non inepte mentiuntur. Sed tincturam non recipiunt, vt proinde pro veris haberi nullo modo possint, ac nominis auctoritate indigni videantur. Ad hos Cyprii & Macedonici referri debent. Veri siquidem in illis regionibus non reperiuntur. Orientales à locis vbi inueniuntur, distinguuntur. Alii enim de rupe veteri, alii de rupe noua nominantur, neque duritie neque colore, omnes conueniunt, omnes tamen tincturam recipiunt, quod illis proprium est, nulli alia gemmæ conueniens. Quo duriores eo meliores magisque nitent, nisi perspicuitati aliquid desit.

Pseudoadamantes.

Hungarici.

Loci natales, magnitudo, & quomodo nascantur. C A P. III.

In Bisnager orientalis Indiae provincia duæ vel tres rupes sunt, quæ Adamantes ferunt, qui interdum superant pondus 37. Ceratorum, sed qui regi cedunt. In Decan Indiae provincia alia rupes est non procul à ditione Inadixa,

ac alia in dominio cuiusdam reguli, in qua præstantissimi inueniuntur, sed minores cæteris qui vulgo de rupe veteri vocantur, & venum portantur in urbem Lissor regionis Decan: isti Naifes ab indigenis vocantur, & in magno sunt precio, ac vt nascuntur, ita gestari arte impoliti, sed natura politi satis solêt. Alia est rupes ad fretum Tanian in Malaccâ quæ etiam profert Adamantes qui de rupe veteri vocantur. Hi exigui quidem, sed laudati, ceterisque ponderosiores sunt. Inueniuntur in Bisnager adamantes pendentes 140 ceratia, qualem se Monardes vidisse scribit. A fide dignis narrat etiam se audiuisse extare vnũ qui 250 ceratia ponderet, eumq; esse exigui ouii gallinacei magnitudine. Grandes in infima rupis aut fodinæ parte, minores in superiore nascuntur. Exhausta fodinæ superiori parte, post biennium ibidem noui enati & perfecti (quod mirum est) deprehenduntur. Crystallo nunquam in nascuntur vt Plinius existimauit. Prodit Rucus adamantem vnum alium gignere, ac Dominam Heuerensem è Luxemburgorum illustri genere oriundam duos habere hæreditarios adamantes, qui alios crebro producant vt eos quicumque stas temporibus intuetur *объяснъ*, id est, congenerem sibi prolem eniti palam iudicet. Id si verum sit, non minimum est naturæ miraculum ac adamanti seminariuram Adamantinum & facultatem adamantificam inesse, accedete aere & vapore seu halitu extrinseco (omni aeri insito) pro materia apta statui debet.

*Magnitudo
adamantiũ.*

*Adamas a-
lium gignit.*

Adamantis proprietates, qualitates & facultates.

C A P. IIII.

*Ratio emen-
dandi ada-
mantis.*

ADamas ignis iniurias ita perfert, vt etiam si per aliquot dies illi immoretur nullam nõ solum noxam contrahat, sed potius nitidior & præstantior inde eximatur. Quinimo ignis ope certa que aqua mercuriali ex stibio distillata, ita auferru natiuæ maculæ nubes & colores, qui illum vihiorem efficiunt, possunt; vt nitidus putusque inde prodeat, ac valore priorem statum longe superet. Huiusmodi aquam mihi communicauit nobilis & humanissimus vir Ioannes Macinius Electoris Coloniensis consiliarius artis spagiricæ peritissimus amicusque meus ab ineunte ætate singularis, similem facultate aquam etiam inuenit & habet Inuictissimus & Augustus Rom. Imper. Rudolphus secundus Dominus meus clementiss. Vidi enim adamantem vix 6. milibus emptum, qui ab ipso emendatus 12 vendi potuit. Sed hoc arcanum non cuius innotescere debet.

*Malleum nõ
perfert ada-
mantis.*

Malleum & incudem innoxie Adamantem ferre tradit Plinius, verum id experiienti falsum deprehenditur: cum nullus hoc seculo inuentus sit, qui mallei ictu in partes non dissiliat, ac in pollinem redigi possit. Fama etiam est hircino calido sanguine, præsertim si hircus iis herbis quæ calculos dissoluere perhibentur nutritus fuerit, Adamantem emollescere ac in scobem ferreo pistillo comminui: verum absque sanguine id omni adamanti contingit, vt ante scriptum est. Magneti etiam vires adimere Adamantem quo minus ferrum trahere possit, vt hæctenus creditum fuit, falsum multorum experientia deprehenditur; nisi varia magnetis & adamantis genera experientes fefellerint. Nam Ad-

*Adamas ma-
gnetis vires
non tollit.*

damas.

damas perhibetur verè vt magnes septentrionem ostendere & ferrum ea facultate imbuere. Id si verū, abiget aduersam magnetis faciem, vt in cap. de magnete postmodum explicabo. Sed vereor ne ferro omni ea facultas insit, & falso adamanti ascribatur. Plumbum etiam, vt hæcenus creditum est, adamantis aciem non obtundit. Id verum à Monarde de adamante statuitur, quod si alteri diu affricetur, illi satis firmiter adhæreat, ac si calefiat (vt succinū paleas attrahat, quod signum est, vt antea ostensum est, igneæ sulphureæque esse naturæ.

Adamas plumbum ostendit.

Plumbū adamantis aciem non obtundit.

Paleas trahit.

Fidelitatem an prædat.

Scribunt præterea auctores Adamantem capiti mulieris ipsa inscia superpositum, si fidelis sit marito, efficere vt dormiens in ipsius amplexus ruat, sin adultera, eosdem auerferet. Sed experientia & ratio ista Adamanti non vere tribui, demonstrant. Nam siue cum marito siue cum alio Venerem exerceat vxor, eundem actum naturalem & ad generis humani conuersationem necessarium exercet. Hunc, vt natura vitiosum non agnoscit, ita nec Adamas, qui si vitium vel peccatum commissum fuisse cognoscere vel ostendere deberet; tantum naturali & ingenita sua facultate id præstare posset. Sed si natura non potest, nec ille poterit. Ignorat autem natura adulterium, quia matrimonium & pacta mutua coniugum non à natura, sed à lege hominumque voluntate, que adulterium pro vitio & peccato constituit, proficiscuntur, quam sensu orbatus adamas scire non potest. Ante Moysen dum naturæ lex sola vigeret, adulteria nulla erant, & tamen vario concubitu viuere licebat. Si ne tunc quidem homines pii & prudentes vitium deprehendere potuerunt; quomodo iam Adamas absque sensu poterit? Valeant itaque nugæ & aniles fabulæ, quas qui solide refutatas cupit legat caput 18 & 19 de gemmarum facultatibus.

Adamantis pulueri etiam ascribitur vis deleteria tam exitiosa vt nullis remedijs extingui aut emendari possit. Huius scobe Theophrastum, Paracelsum chymicum sublatum ipsius discipuli & iurati asserunt: fortassis vt ipsius imposturam tegant. Nam cum ille vitam perennem vel longævam medicamentis suis promississet, in flore tamen virili extinctus est. Aut itaq; mentitus fuit se huiusmodi pharmaca, quæ omnibus morbis mederentur, & vitam producerent, habere, aut si habuit, ratio danda fuit, cur iuuari decantatis medicamentis instante morte non potuerit. Commodior sane fingi non potuit ea, quæ ab Adamantis pulvere sumitur, quem aiunt, non quia venenum est, sed quia duritie intestina corrodit, interficere. Verum experientia & ratio huic opinioni refragatur. Nam Monardes refert mancipia quædam plurimos Adamantes, vt furrum tenerent, deuorasse, quos postea integros absque iactura valetudinis egresserunt, si maiores qui acutos angulos habent, intestina non lædunt, difficilius, puluis qui excrementis crassioribus ita inuoluitur, vt vix intestina attingere possit lædet. Pulueris exemplum adfert Monardes; mulierem videlicet quampiam marito antiqua dysenteria laboranti, Adamantis scobem per multos dies propinasse, absque aliquo detrimento. Sola itaque materiæ duritie vel acumine præsertim in puluerem reductus interficere non potest. Si itaque venenum est, vel manifesta vel occulta qualitate esse debet. Manifesta non, quia neque prima neque secunda qualitas in illo vehemens aliqua deprehenditur, cum potius tan-

An adamantis sit venenum.

quam mortuum & inalterabile corpus omni manifesta qualitate videatur carere. Sed neque occulta qualitate hominem necare poterit, si enim necare debet, aget in hominis corpus, agere autem nihil qualitate potest, nisi agendo patiatur. Sic arsenicum ut necet, primum à ventriculo humano dissolui & alterari, deinde ipsi adherere, ut in ipsum agat, debet. Idem enim omnibus venenis commune est, ut ab humano corpore alterentur, ac ab eo earum vis venefica in actum, ut noceant, redigatur. Quæ alterari non possunt, etiam qualitate nocere non possunt, ut aurum, lapides, nuclei ceraforum, ossa & similia, ista enim ut sumta sunt, ita integra efficiuntur. Adamas autem quia ita solidè compactus est, ut alterari ab igne non possit, ab humano corpore multo minus poterit. Nullas itaque à se qualitates, ut noceat, emittit, præsertim cum illæ absque instrumento & spiritu aliquo non communicentur, qualis ab adamante, ut separari ne igne quidem, ita nec humani corporis calore potest. Non habet itaque Adamas veneficam qualitatem neque in pulverem redactus interficere valet, ut falsò à Paracelsi discipulis hæcenus iactatum fuit.

*Ad venena
& multa a-
lia.* Creditur Adamas contra venena, pestem, fascinoes, incantamenta, insaniam, metus vanos, terrentia inter somnia, incubos & succubos, demonumque nocumenta, & præstigia præsentaneum esse amuletum eaque omnia arcere ac præsentem veneno madere, ac constantiam, victoriam animique fortitudinem efficere. Proditur etiam iram comprimere, coniugumque amorem fouere, ob quam causam reconciliationis gemma vocatur. Singulares has multoque plures per hanc gemmam diuinitus exerceri posse facultates humano generi commodas non est dubium. In Dei enim potestate est vel bonos vel malos spiritus certis corporibus addicere vel alligare, ut aut nocere aut prodesse homini possint. Boni si præstò sint, illi qui Deo confidit ac huiusmodi instrumentis & mediis iuare posse & velle firmiter credit, iuuant. Mali verò Deo non confidentem, Deo permittente, offendunt. Si quid itaque metaphysicum huic gemmæ ascribitur, id non à suo temperamento essentia vel natura, sed à supremi motoris lege & ordine pro manare putandum est. Huius præscripto Adamas quem summus Hebræorum pontifex gestabat, dum morte Hebræi propter peccata puniendi essent colorem aereum in atrum mutabat. Dum gladio plecti debebant, sanguineus apparebat, ac cum nihil criminis commissum esset, nitebat & splendebat supra modum. Has facultates nemo gemmæ, ut naturales ascribet: Sed spiritibus tantum, quibus huiusmodi facultates exercere à Deo commissum vel permissum est. Fortassis etiam gemmarum, propter splendorum pulchritudinem & dignitatem substantia apta est, ut bonorum spirituum statio aut receptaculum sit: sicut malorum Medicorum Theologorumque sententia loca fœtida, horrida, solitaria & humores melancholici, in quibus dum sedem spiritus mali fixerunt: efficiunt, ut obsessus peregrino sibi que ignoto idiomate utatur, futura prædicet, multaque alia supra naturam faciat. Ut per hos humores mali, cur per gemmas boni agere & incredibiles facultates exercere Deo sic statuente & volente non possunt:

Dum itaque supernaturale quid à gemmis efficitur, id non gemmarum viribus

viribus, sed spiritibus ascribendum est. Hoc modo adulterium adamas pro-
dere & hominem interficere, aliaque plura perficere, quorum prius facta est
mentio contra omnem rationem posset. Nonnulli arbitrantur supra in me-
dium allatas, admirandasque facultates ab Adamante tum demum depromi-
dum illi certi characteres, aut figuræ accommodo conspirante cæli aspectu in-
sculptæ sunt. Exempli causa victoriam efficere, dum ea hora qua aspectus qui
victoriam significat Martis vel Herculis hydram superantis effigies illi in sculpi-
tur. Fateor profecto huiusmodi effectus supra naturam hac ratione interdum
Deo permittente produci. Verum, ut supra monui, malorum spirituum be-
neficium id fit, qui in gemmæ corpusculum vana hominis credulitate, ne dicant
ethnica impietate plectiti, sese insinuant, illoque abutuntur, ut naturales gem-
mæ facultates tegant, obruant, ac ignotas homini reddant; & pro iis suas fal-
sa (que substituant, atque hac ratione paulatim hominem ad vana & supersti-
tiosa ducant, tandemque à verò Dei cultu auocent, ad suum trahant, ac in æ-
ternum perdant. Qui in sculpi ea quæ bonos spiritus alliciant, vult, martyria
Saluatoris eiusque vitæ actus, qui virtutes exemplo edoceant, in sculpi curer;
sæpeque pie contempletur. Haud dubiè diuina affulgente gratia, bonisque
spiritibus auxiliantibus facultates mirabiles (gemmæ aut sculpturæ nudæ non
ascribendas, sed Deo) percipiet.

*Spiritus per-
gemmas me-
taphoricè o-
perantur.*

*Adamantis
sculptura.*

*Cur gemmæ
interdum su-
per naturam
operentur.*

*Quæ gemmæ
in sculpi de-
beant.*

Dignitas & valor Adamantis.

C A P. V.

Dignitatem adamantis auget tum splendor, quo dum radios hinc inde iacit
Iridem intrinseco superficiè reflexu imitatur & refert, tum materia quæ
fere incorruptibilis est. Præcipuè autem diuina auctoritas quæ pontificem
hac gemma ornari, dum Sancta Sanctorum ingrederetur, voluit. Ponebatur
autem supra pectus summi Sacerdotis, vbi ille talarem vestem & supra talarem
humeralem induisset.

A regibus olim tantum expetitus fuit, nunc à quouis fere petitur & ge-
statur. Nihil tamen propterea illius discessit precio, cum longè pluris quam
ante aliquot annos veneat, ac in dies licet in copia haberi possit, ipsius pre-
cium crescat. Hoc enim tempore Adamas perpolitus, & absque omni vi-
tio, si granum piperis ponderet, decem florenis aut quinque ducatis venditur.
Interdum maiori, interdum minori precio, prout multi ad mercatum portan-
tur. Solent ad pondus vendi dum iustam crassitiem habent, & sine macula
sunt, ac perfectam à sculptore formam habent. Hoc est dum in superiore
superficie tabulam quadratam altera parte longiorem habent, ac duas late-
rales tabulas superiori æqualem: Deinde tres inferiores etiam superiori æ-
qualem, ac laterales ita pendentes, ut anguli recti hypotenusam consti-
tuant.

Plerunque qui minus quatuor ceratiis pendent, sæpe variant precium; qui plus id quod à me hic statuetur semper seruant, vsque ad 10 ceratia. Inde singuli sequentes præcedentes, vt ceratio superant, ita etiam hoc numero videlicet 1010. Nam 11 Ceratorum Adamas valet 9590, ergo 12 Ceratorum, valet priori numero addendo 1010, 10600 & sic deinceps, in infinitum valor augeri potest. Nunquam tamen maiorem illo qui pendeat 187½ Ceratia, cuius mentionem facit Monardes, inuentum fuisse puto.

*Regula precii
inueniendi.*

Vt autem proportio pretii statuatur & inueniatur. Primo vnus Adamantis perfecti omnibusque modis absoluti, si granum ponderet precium statuendum est, & sit exempli causa 10 vel thalerorum vel florenorum vel coronatorum, prout quis velit. Nam variat precium, vt dixi, si variauerit, poterit valor numeri manens, etiam mutari. Nam ex 10 thaleris potest quis 10 florenos, ducatos, philippicos aut coronatos efficere, vt tabula omni precio inferuiat. Si quis vero velit precium illius Adamantis habere qui 2 grana pendet; quadret numerum, hoc est in se ducat, nempe bis duo sunt 4. Hunc quotientem ducat in precium vnus grani, nempe 10, habebit in quotiēte 40, sic est valor 2 granorum, superet itaq; 30 vnitatibus vnus grani valorem, quam differentiam voco. Iam vt trium granorū valor habeatur. Differentia præcedens augenda denario vt sit 40 illaq; addenda valori 2 granorū, qui erat 40 & ita constituetur numerus 80, valor trium granorum. Huic differentia quæ est 40 iterum adde 10 & constitues 50. differentiam & numerum, qui additus 3 granorum valor nempe 8 constituet 130 valorem 4 granorum, id est vnus ceratii. Atque hoc modo augendo postremam differentiam numero denario constitues sequentem, quæ addita postremo valori etiam sequentem indicabit, vt in tabula licet videre. Nam singulæ differentia vsque ad quadragesimum granum vel 10 ceratia, hoc modo, vt in tabula apparet, progrediuntur. Inter 10 & 11 Ceratium differentia est mille tantum, ne nimis excresecat precium. Deinde non per grana proceditur amplius quia negliguntur. Nam si 10 Ceratia Adamas pendet, vel 10 & 3 grana, perinde habetur. Vix enim mercatores huiusmodi excessum æstimant. Ceratorum differentia etiam progrediuntur per denarium numerum vt granorum: quæ optime tabella ostendit. Verum si quis paulo curiosior granorum valorem scire vellent, nempe 10 Ceratorum & trium granorum. Diuidat differentiam 1000, quæ est inter 10 & 11 Ceratia, in quatuor partes actres addat 10 Ceratorum valori nempe 750, Hac tamen cautione vt adhuc tres vnitates addantur, quia tertium granū est. Si 2 grana 10 ceratiis addenda essent duæ partes nempe 500 adderentur. Si vero vnum granū, tum tres vnitates ab vna parte 150 auferenda essent, idq; vt differentia crescant, ita differentia hæ erunt 247,500, 753, vt itaq; 10 ceratorum ac trium granorū valor habeatur adde numero 8590 qui constituit 10 ceratorum precium 753 & habebis 9343. Hoc modo cum reliquis agendum. Simili ratione si quis precium 10 granorū cum dimidio scire velit, sumat differentia quæ est inter 10. & 11. grana nempe 120. Hanc diuidat in duas partes nempe 60. ab vna abstrahat 4 vnitates, vt differentia minor sit, quotiens ergo sit 56. quem addet valori 10. granorum 640. & fient 696. precium quæsitum, ita cum cæteris agendum.

Tabu-

Tabula sequens habet columnas quatuor. In prima & secunda columna ponitur pondus adamantum: In tertia, precium, & in quarta, differentia. Prima columna ceratia habet vnum ceratium pendet 4 grana.

Ceratia	Grana	Precium	Differentia	Ceratia	Grana	Precium	Differentia
	1	24		9	530	110	
	2	10	30	10	640	120	
	3	23		11	760	130	
	4	40	40	12	890	140	
	5	58		13	1030	150	
	6	80	50	14	1180	160	
	7	103		15	1340	170	
1	8	130	60	16	1510	180	
	9	190	70	17	1690	190	
	10	260	80	18	1880	200	
	11	340	90	19	2080	210	
2	12	430	100	20	2290	220	
				21	2510	230	
				22	2740	240	

Cerata	Grana	Precium	Differentia	Cerata	Precium	Differentia	Cerata	Precium	Differentia
6	23	1980	250	36	37840	1260	87	114850	1770
	24	230	260	37	39100	1270	88	116620	1780
	25	3490	270	38	40370	1280	89	118490	1790
	26	3760	280	39	41650	1290	90	120190	1800
	27	4040	290	40	42940	1300	91	121990	1810
7	28	4330	300	41	44240	1310	92	123800	1820
	29	4630	310	42	45550	1320	93	125620	1830
	30	4940	320	43	46870	1330	94	127450	1840
	31	5260	330	44	48200	1340	95	129290	1850
	32	5590	340	45	49540	1350	96	131140	1860
8	33	5930	350	46	50890	1360	97	133000	1870
	34	6280	360	47	52250	1370	98	134870	1880
	35	6640	370	48	53620	1380	99	136750	1890
	36	7010	380	49	55000	1390	100	138640	
9	37	7390	390	50	56390	1400	110	158090	
	38	7780	400	51	57790	1410	120	178540	
	39	8180	410	52	59200	1420	130	199990	
	40	8590	1000	53	60620	1430	140	222440	
10		9590	1010	54	62050	1440	150	237300	
		10600	1020	55	63490	1450	160	276340	
		11620	1030	56	64940	1460	170	305790	
		12650	1040	57	66400	1470	180	322140	
		13690	1050	58	67870	1480	190	349690	
		14740	1060	59	69350	1490	200	378140	
		15800	1070	60	70840	1500			
		16870	1080	61	72340	1510			
		17950	1090	62	73850	1520			
		19040	1100	63	75370	1530			
		20140	1110	64	76900	1540			
		21250	1120	65	78440	1550			
		22370	1130	66	79990	1560			
		23500	1140	67	81550	1570			
		24640	1150	68	83120	1580			
		25790	1160	69	84700	1590			
		26950	1170	70	86290	1600			
		28120	1180	71	87890	1610			
		29300	1190	72	89500	1620			
		30490	1200	73	91120	1630			
		31690	1210	74	92750	1640			
		32900	1220	75	94390	1650			
		34120	1230	76	96040	1660			
		35350	1240	77	97700	1670			
		36590	1250	78	99370	1680			
				79	101050	1690			
				80	102740	1700			
				81	104440	1710			
				82	106150	1720			
				83	107870	1730			
				84	109600	1740			
				85	111340	1750			
				86	112090	1760			

Verum si quis absque tabella memoriter precium aliquot ceratiorum, *Abſque ta-*
 exempli gratia, decem velit ſcire; Redigat ceratia in grana: Deinde, quia qua- *bells precii*
 tuor grana ceratium faciunt, multiplicet numerum 10 per 4. erunt 40 grana. *uenari.*
 Poſtmodum numeret quotus ſit ille numerus à primo grano, & inueniet eſſe
 trigeſimum nonum, hoc eſt vnitate minorem propoſito. Nam primus non
 computatur, idque neceſſarium & perpetuum eſt. Auferat itaque à propoſi-
 to numero 40 vnitatem, vt maneant 39. Hunc multiplicet per 10. quia ſingula
 læ differentia augentur per denarium, & quotiens erit 390. Huic addantur
 30. quæ eſt prima differentia, & quotiens erit 420, differentia videlicet, quæ
 ſequitur proximè quaſitum numerum, auferatur ab ea 10. & exurget differen-
 tia quæ præcedit quaſitum numerum nempe 410. Vt verò à primo differen-
 tiarum numero 30. uſque ad 410 habeatur omnium ſumma: Secundum regulam
 progreſſionis addenda ſimul 30. & 410, & emergent 440, quæ medientur,
 ſintque 220. ac poſtea multiplicentur cum 39, tot enim ſunt numeri, qui per
 10 augentur, & quotiens erit 8580. Huic addatur vnus grani precium, nempe
 10, & ita 40 granorum precium erit 8590. Hæc regula ſeruit ad decem ce-
 ratia vel ad 40 grana, vltèrius non, quia alia in differentiis præportio ſerua-
 tur, & non amplius per grana, ſed per ceratia ſit progreſſus: deinde differen-
 tia etiam tantum denario numero augentur, ac prima differentia ſtatuitur
 mille. Si itaque, exempli cauſa, queratur precium 22. ceratiorum, quia
 duodecim hic numerus eſt à decem ceratiis computatione facta, & ſingula
 precia per decem adiecto millenario augentur, multiplicanda 12 per 10 ſiunt
 120, huic addenda 1000 ſiunt 1120. Hæc eſt differentia, Sequens numerum
 quaſitum, ab hac aufer 10 ſiunt 1110, huic adde 1000, ſient 2110, media ſient
 1055, cum hoc numero multiplica 12, quotiens erit 12660, huic addendum
 10 ceratiorum precium 8590, & emergit 21250 precium 22 ceratiorum. Re-
 gula eadem eſt quæ ſuperior, niſi quod primus numerus alius ſit. Si vero iſte
 modus computandi difficilis videtur, dabo alium uſque ad decem ceratia.
 Redigatur itaque ceratiorum numerus in grana. Exempli cauſa, quæro pre-
 cium quatuor ceratiorum, ſiant inde 16 grana, & ducantur illa in ſe, ſient 256.
 Hunc numerum duc in precium vnus grani, nempe 10, ſiunt 2560. Qui num-
 erus ſecundum Linſcotium eſt valor Adamantis; Sed fallitur is vehemen-
 ter, quia hac ratione nimis augetur valor Adamantis. Hoc enim modo 20
 Ceratiorum hoc eſt 80 granorum valeret 64000. Quamobrem ne ita incre-
 ſcat precium, à trium granorum precio auferenda decem, à 4 granorum 30,
 & à 5 granorum 60, & ſic deinceps, ſemper augendo differentiam numero
 denario uſque ad 41 granum, circa quod mutatio ſit.

*Alius mo-
 dus compu-
 tandi.*

Quia itaque à tertio grano progreſſio ſit, addendo priori numero de-
 cem. Summa colligenda per regulam progreſſionis, collectaq; à ſumma puta-
 ti valoris auferenda. Verum quia 16 granorum valorem quaero, auferam ab eo
 numero 2, erunt 14, tot enim progreſſionis tantum ſunt numeri, quia à tertii
 grani valore decem ſubtrahuntur, qui primus progreſſionis numerus eſt. Vnum

enim granum 10 valet. duo grana 40. Sed tria grana 90 demptis 10, id est 80. Ut itaque posterum numerum progressionis habeam, multiplico illum per numerum excessus quo fit progressio, videlicet 10 & habeo 140. huic numero addendus primus, nempe 10 ut regula progressionis docet, & habeo 150. Huius medium multiplicabo cum 14, vel quod perinde est medietate 14 nempe 7, cum 150 & quotiens erit 1050, qui numerus est summa omnium qui additione 10 aucti fuerunt ad 14 vsque numerum. Hic abstrahitur à putatio precio 2560 & remanent 1510, verum 16 granorum precium. Breuiter ita tradi potest regula.

*Regula pre-
cui compen-
diosa.*

Exempli causa, si queras 16 granorum precium duc in se habes 256. Hunc quotientem duc in 10 vnus grani valorem habebis 2560, iterum abstrahere à 16 duo, habebis 14, hunc duc in differentiam progressionis 10, habebis 140. huic adde primum progressionis numerum nempe 10, & habebis 150. huius medium duc in 14 & habebis 1050, hunc abstrahere à putatio precio 2580 & habebis 1510 precium quæsitum.

Tabella præcedentem regulam ostendens

Grana	precium putatium	numeri auferendi	verum precium
1	10		10
2	40	numerus progressionis	40
3	90	10	80
4	160	20	130
5	250	30	190
6	360	40	260
7	490	50	340
8	640	60	430
9	810	70	530
10	1000	80	640
11	1210	90	760
12	1440	100	890

Potest hæc tabella ad libitum extendi augendo numerum progressionis denario; sed frustra, quia in præcedenti tabula precium verum, quod ab hoc nõ differt expressum est, ut inspicienti perspicuum est.

*Precium a-
damantis
imperfecti.*

Hactenus precium perfecti adamantis, id est qui omni vitio caret, ac legitimum corporis habet constitutionem traditum & præcipuum est. Qui vitium habet, his regulis æstimari non debet. Nam si aliquo colore vel exiguo rinctus sit, mox illi terra statuti in tabella precii pars auferri debet. Si nebula aliqua, fissura granum aut pilus ad sit pro quantitate illorum vitiiq; magnitudine vel media pars vel duæ, tertia vel etiam plus auferendum est. Si non satis crassus fuerit etiam si purus, etiam aliquid ipsius precio detrahitor. Forma enim legitima ut commodius radiet requiritur. Nec hic certa regula statui vlla potest. Examinatori enim prudenti æstimatio relinquenda est. Hoc tamen notandum

notandum: quod adamantes non crassi & superius lati qui videntur plus ponderis habere, quam reuera illis sit, pluris paulo quam pendent æstimentur. Sed minoris quam appareant. Qui magnam tabulam habent & latera angustadi-
midium tantum pondus habent.

Vsus Adamantis C A P. VI.

Non solum Adamas ornatui inseruit, sed in scobem malleo redactus ad alias gemmas duriores sculpendas & celandas utilis est. Absque ipsius enim ope nec ille commodè, nec ipsemet villo modo celari aut sculpi, vt dignitatem & pulchritudinem adipiscatur, potest. Cum ipse à nullo pati possit, ac omnes alias gemmas, imò omnes res creatas duritie superet. Solet autem in hunc vsu *Ad sculpendum.* oleo misceri, cuius guttula vel gemmis ipsis vel ferro acuto, quod gemmam aut adamantem excavare debet, instillatur. Deinde ferrum à rota circulariter & celerime motum gemmæ adhibetur: ita multis rotationibus & continuo affricu pulueris, tandem excavatur gemma. Verum Adamas multos dies resistit antequam effatu dignum quid ab ipso ablatum appareat. Paulatim tamen cedere sibi ipsi, vt lapis à guttis aquæ stillatitiis excavatur, cogitur: testante versiculo
Gutta cavat lap dem, non vi, sed saepe cadendo.

Si quis miretur cur pulvis in Adamantem, cum illo durior non sit, agere possit, ac agens fortior patiente esse debeat; mirari desinet, si particulam quæ excavatur eandem, pulverem qui excavat, non eundem semper esse animadvertat. Nam propterea in pulverem redigitur, vt singula pulveris corpuscula suum officium faciant locumque excavandum terant. Deinde cum pulveris vis evanescit, iterum recentior & non hebetatus adhibetur. Solet enim pulvis in vsu admittit duritiem amittere. Quod similiter smiri lapidi quo molliores gemmæ expoliuntur & celantur, contingit. Scrupulus vnus scobis solet decem thaleris vendi.

Adamantis cuspidi si telo aut sagittæ imponatur omnia arma facillime penetrat. Noui medicum familiarem qui iactabat se sigulari artificio cuspidi acus imponere facile posse adamantem, ac vnguibus quemuis Adamantem, absque alio instrumento vel materia, quam quæ à corpore humano sumitur, posse in squammas specularis lapidis instar diuidere. *Ad arma penetranda.* *Adamanti frangere.*

Vsus etiam Adamantis est in symbolis vel emblematis. In his enim illius figura innocentiam, constantiam, fortitudinem, aliasque virtutes designat. Adamantis figura vsi sunt Cosmus Medices magnus Hetruriæ dux, Borsus dux Modenæ, Regii & Ferrariæ, primus Marchio Estensis, ac comes Ronigii. Fridericus Gonzaga dux Mantuæ primus marchio montis Ferræ i-Lucrentius Medices Urbini dux, Alphonsus Carretus Marchio Sanonæ. Antonius Carraciolus aliique complures vt videre in tertio Tomo symbolorum à me Pragæ editorum, licet.

Quo pacto Adamas sculpatur. C A P. VII.

Adamas varia figura scinditur, ceteris præstantior habetur quadrato, hoc est dum superficies in quadratam tabulam redigitur. Dum autem talem formam

adamas apratur, id obseruari debet, vt duæ tabulæ laterales vnâ superiorē faciant, ac laterales hypotenusam anguli recti constituent. Deinde vt vna pars superioris tabulæ longior sit alteri necesse est, ita enim perfectissima illius forma est. Cui si accedat substantiæ puritas, ita vt nullus color in eo appareat, plerunque pro ducatorum precio, si ceratium ponderet æstimatur. In precii tabella vnus ceratii valor indicatur numero 130, eo numero floreni vel Thaleri vel semisolares aurei intelligi possunt, prout nempe precium iatenditur vel minuitur à mercatoribus. Solent etiam adamantes in pyramidis formam ex quadrangulo emergentem sculpi, sed huiusmodi figura licet cæteris aliis præualeat, dignitate tamen & valore figuræ tabulatæ cedit. Aliæ figuræ plerunque propter lapidis nondum sculpi formam ita eliguntur vt quam minimum ipsius corpori decedat.

De Carbunculo. C A P. VIII.

Magna fama est carbunculi. Is vulgo putatur in tenebris carbonis instar lucere; fortassis quia Pyropus seu Anthrax appellatus à veteribus fuit. Verum hætenus nemo vnquam vere asserere ausus fuit se gemmam noctu lucentem vidisse. Garcias ab horto proregis Indiæ medicus refert se allocutum fuisse, qui se vidisse affirmarent. Sed iis fidem non habuit. Ludouicus Vartomannus regem Pegæ tantæ magnitudinis & splendoris habere scribit, vt qui regem in tenebris conspicatus fuerit, eum splendere quasi à sole illustraret existimet, sed nec ille vidit. Si itaque gemmam noctu lucentem natura producat, ea vere Carbunculus fuerit, atque hoc modo ab aliis gemmis distinguetur, omnesque alias dignitate superabit. Multi autumant gemmas in tenebris lucentes, à natura igni non posse; verum falluntur. Nam vt lignis putridis, nicedalis, hælæcumque squammis & animalium oculis, natura lucem dare potest; non video cur gemmis idonea suppeditata materia (in tanta rerum creaturam abundantia) tribuere non possit. An itaque habeatur aut non, incertum adhuc est. Doctissimorum tamen virorum omnium sententia huiusmodi gemmæ non inueniuntur. Hinc fit quod rubentes & transparentes gemmæ omnes, ab iis carbunculi, Anthraces Pyropi & carbones nuncupentur. Quia videlicet carbonis instar lucent, ac ignis instar flammeos hinc in radios iaciunt.

Gemmæ posse noctu lucere.

incertum an habeatur Carbunculus.

Carbuncolorum genera. C A P. IX.

Carbuncolorum apud Plinium genera varia sunt. Imo sexus discrimen facit. Acriores masculos, languidiores femellas arbitrat. Inter cætera genera recenset Amethystizontas, quorum extremus signiculus in Amethysti violam exit; sirtitas pinnato fulgore radiantes. Lythizontas, Charcedonios, nigriores aspectu, sed qui igne vel sole & inclinatione acrius quam cæteri excitantur, ac umbrante recto purpurei videntur & sub celo flammeos contra radios solis scintillant, atque stellas intus habent ardentis, si masculi sint. Nam feminæ vniuer-

Amethystizontas.

vniversum fulgorem extra se fundunt. Æthiopicos pingues lucemque non emittentes, sed conuoluto igne flagrantes. Alabandicos cæteris nigriores, sed scabros: Trœzenios interuenientibus maculis albis, ac Corinthios colore pallidos. Inter carbunculorum genera etiam à Plinio recensentur: Anthracitis, Sandastros, Lychnitis ac Ionis. Anthracitis præincta candida vena in ignem iactata velut intermortua extinguitur, contra aquis perfusa exardescit. Sandastros duplex Indicus vel Arabicus, eius commendatio summa, cum in translucido stellantes intus fulgent aureæ guttæ, semper in corpore, nunquam in cute, fere & stellas Hyadas & numero & positione imitantes, vnde in religione habitus, & in ceremoniis apud Chaldeos. Indici hebetare visus dicuntur. Blandior femellis flamma alliciens magis quam accendens. Arabici fumidi Chrysolito similes dicuntur, negat aliqui Sandastros poliri propter temeritatem, Lychnitis circa Orthosiam in caria, sed probatissima in Indis quam quidam remissiora Carbunculum vocant, habetur Ionis Lychniti similis duplex; quædam radiat purpura, altera cocco. Calefactæ digitorum attritu paleas ad se trahunt. Nascuntur apud Nasamonas in montibus. Potoria vasa ex hoc lapide & è Lychnite factitata traduntur. Omnia hæc genera sculpturæ contumaciter resistunt, partemq; ceræ in signo tenent. Hæc sunt genera à Plin. ita confuse tradita, vt non internoscantur; non dubium tamen est, quin rubinos, granatos, almandinos, hyacinthos, nostros aliasque rubentes gemmas omnes hic descripserit & carbunculi nomine appellarit. Ne itaque confuse historia illorum tradatur. Carbunculi hoc est rubentis & diaphanæ gemmæ genera sunt Rubini, Granati, Almandini & Hyacinthi rubri: nam tales inueniuntur. Horum historiam ordine describam.

De Rubinis. CAP. X.

Rubinus est gemma diaphana rutilans rubensque exigua portiuncula cerelei coloris ac limam respuens. Rubedo ipsius non est puri minii vel cinabaris, sed sanguinis potius, cocci, lacæ Indicæ aut Kermesini. Quo tamen minus cerelei, modo aliquid in extremo igniculo appareat, eo nobilior est. Si ex flauedine rubeat gemma, non ad rubini, sed granati vel Hyacinthi species referenda est; hac enim nota ab iis distinguitur.

Genera Rubinorum. CAP. XI.

Rubinorum quatuor sunt genera. Verus & simpliciter appellatus Rubinus, Rubacellus, Ballacius & Spinellus. Inter hos aliqui albicant & vix rubedinem habent albirubini nuncupati, alii cerasi maturi instar rubent, alii mixtos habent colores, aut media parte rubent, media candicant, alii media parte saphiri media rubini sunt, Qui albi sunt duritie à cæteris gemmis distinguuntur.

Carbunculus est magnus rubinus.

Rubinus verus, vt dixi, cocci & lacca Indica colorem refert, vitrumque eodem colore admixto lini oleo tinctum, apprime veri rubini colorem ostendit. Habet coccus vel lacca Indica non nihil coloris cinabaris, Verum parum cerulei in extremo igniculo subesse videtur. Si enim nimis multum cerulei appareret, Balassium referret. Hic verus rubinus si magnus fuerit & 20 Ceratorum pondus excedat carbunculi celebrati nomine dignus est, atque is cenferi debet, qui tanto in precio apud veteres fuit, ac cui inter tenebras lucendi facultas falso data fuit.

Rubinus ab Indis vocatur *Tokes* vel *mamea*, à Persis & Arabibus *Iacht*.

Loci natales magnitudo & quomodo nascatur Rubinus.

CAP. XIII.

Balassium magnus rubini.

Nobiliores rubini in insula Zeilan nascuntur. Alii & minores in Coria, Canelcut, Cambaia & Bisnager. Optimi in flumine Pegu, quos incolæ ore & lingua explorant, Nam frigidiores & duriores meliores arbitrantur. Illorum colorem igne in quo coquunt augere dicuntur. Nasci solent in quadam lapidea matrice rosei coloris, quam aliqui si perspicua fuerit Balassium rubinum vocant. Nam si transparens gemmaeque instar non sit, ab omnibus mater aut matrix rubinorum appellatur. Propterea quod (vt infans in vtero materno sanguine nutritur) in hac rubinus formetur, alatur ac excreseat. Primum candicat, deinde paulatim maturescens roborem contrahit. Hinc fit quod albi & albicantes qui nondum maturi sunt reperiantur. Nascitur plerunque in eadem fodina vbi saphiri reperiantur. Si alimentum varium fuerit & non omnino rubino idoneum; mixti coloris inueniuntur, nempe partim albicantes, partim rubentes, aut media parte rubini media saphiri, quos Indi Nilacandi quasi saphirorubinos appellant.

Caesaris rubinus.

Veri rubini satis magni reperiantur. Rudolphus Secundus Imperator Augustus & inuictissimus ac Dominus meus clementissimus, Rubinum habet qui parui oui gallinacei magnitudinem æquat ac Ceratia pendet.

Is à sorore sua Galliarum regis vidua ad ipsum hæreditario iure peruenit. Illo maiorem in Europa inueniri non puto. Si quæ gemma pro vero Carbunculo vnquam habita fuit, illa haberi debet. Intellexi olim 60 ducatorum milibus emptam fuisse. Verum si quod rarum & pulchrum est, magno æstimari debet, ille aut inæstimabilis prorsus aut longe pluris æstimandus est. Cleopatra margarita 234375 ducatis æstimata fuit. Vt illa omnes sui generis pulchritudine & magnitudine superauit, ita & hic Carbunculus. Nec propterea, quod non pluris venit, existimandum iusto precio fuisse venditum. Quia mercatores tanti precii gemmas seruare non possunt. Nam si ociosas pecunias aut diuitias steriles habere, aut ære grauati bonis cedere nolint, diuendere coguntur.

Rubini

Rubini proprietates, qualitates & facultates. CAP. XIII

TRadunt authores carbunculum seu verum Rubinum gestatum vel ebibitū *ad ventna.* venenis vehementer resistere ac à peste præseruare, tristitiam arcere, libidinem coercere, malas cogitationes & terrentia somnia auertere, animum exhilarare, corpus incolume conseruare, ac si homini infortunia insistent, ea mutatione coloris in obscuriorem significare, iisque præteritis iterum pristinum colorem recuperare. Interim tamen somnum minuere ac sanguinem non nihil exagitare vt gestantes facile excandescant.

Dignitas & valor Rubini seu Carbunculi. CAP. XV.

Rubini dignitas dum 10. Ceratiorum pondus excedit maxima est, propter gratissimum quo oculos pacit colorem. Proinde adamantum precio omnino æstimari potest, nec autè 10 Ceratiis vltius alia quam priori tabula, qua ad ætum precia statuuntur opus est. Scribit Gasias ab horto 34. ceratiorum rubinum à regulo in Decan 32 libris auri emptum, aureis Lusitanis 20000 æstimatum fuisse, quod precium proxime illi quod tabella ostendit, accedit. Minorum rubinorum precium certum vix statui potest. Hodie tamen gemmarii precium illius ab Adamante cui associari potest rubinus, accipiunt. Vt si videatur ex magnitudine habere 4. Ceratia, Valore adamantis (modo perfectus sit & colore absoluto) qui quatuor Ceratia pendet æstimetur. Eodem modo æstimantur & illi qui in tabulas redigi non possunt, ac meliores crudi quam præparati apparent. Reliqui qui ad collaria matronarum vel mundum muliebrem exornandum eliguntur, neque exactam formam habent, non tanti æstimandi sunt, quanti qui tabulam constituunt. Qui vero terues sunt, sed tamen colore & pulchritudine absque cavitatè inferiori perfecti tanto precio valent, quanto qui iustam crassitiem habent cum neque ponderis, neque crassitie; sed tantum amplitudinis, coloris & perspicuitatis in illis habeatur ratio.

*Rubinorum
matronaliū
precium.*

Imitatio & adulterium rubini. CAP. XVI.

Adulterari vel fucari solet rubinus tribus modis. Primo dum ipsi, si absque aliqua vel pauca rubedine sit, rubra bractea, aut color, aut vitrum aliquod rubeo colore tinctum & splendens substernitur. Qui modus nonnullis ideo carere fraude putatur, quod vera gemma licet colore non proprio adiuta appareat. Verum tamen fraus est precium gemmæ alieno colore augere. Ob hanc imposturam famæ iacturam fecit gemmarius quidam dum Rudolphum Imperatorem inuicissimum. & Dominum meum elementil. decipere conaretur. Secundo dum alia gemma nobilis candicans vt saphirus albus, Crystallus, Topasius aut pseudodamas in illius locum substituitur, atque propter colorem, bracteam aliudve corpus diaphanum substitutum, ita rubet & radiat, vt à vero

Diplata.

rubino nihil differat. Tertio dum vitri partes duæ mastice ita glutinatur, vt ma-
stix colore cocci tincta per vtrumq; vitri corpus ita pelluceat vt verus rubinus
videatur. Horum modorum secundus & tertius vñtatiſſimi ſunt. Verum non
adeo diſſiciliter deprehenduntur. Primo modo fucati dignoſcuntur quia non
exactè ſcintillant, limam non perferunt ac colore pulchriores veris videntur.
Horum fraudem ſolent aliqui ad vnguem noſcere. Nam ſi colore rubro ca-
ruerit, ac gemmæ planities vngui ſuperponatur, viſuſque per ſuperficiem
gemmæ & vnguis dirigatur, candor abſque colore apparebit. Verumtamèn
gemmatii, inferiores gemmæ ſuperficies, variis angulis ita artificioſè ſcalpere
norant, vt multiplici ſuperficeram in omnem partem reflexu fraus innoteſce-
re perito artificio non ſemper poſſit. Propter has fraudes rubini hoc ſeculo non
tanti quam olim ſiunt.

*Auripigme-
rum coctum
in rubini ſpe-
ciem abis.*

Nonnulli rubinum ementiuntur auripigmento, quod excoquant in vi-
tro, non exactè obturato lento igne: ac fruſtula vitri lateribus adhærentiâ, ſed
admodum frangibilia ſtatis cereis adhibent vt rubini vices quos exactè refe-
runt, ſuppleant.

De Rubino Balaffio. C A P. XVII.

Hic rubinus qui Balaffius aut Pallacius vocatur, inde nomen habere puta-
tur, quod pallacium ſeu mater rubini veri ante deſcripti, in quo naſcitur,
& tanquam in palacio vel domicilio reſidet, ſic. Habet iſte rubinus lacæ flo-
rentinæ aut cremefinum colorem, ita vt parum cerulei coloris vero rubro ad-
mixtum videatur, roſei coloris rubentis inſtar. Verum color hic dilutus eſt
admodum, viſui admodum gratus ac rubini veri inſtar ſatis ſplendens. Sæpius
in venis ſaphiri hoc genus reperitur, è cuius tinctura cerulea huius rubedo di-
luitur & temperatur. Naſcitur in iis regionibus in quibus carbunculi & veri
rubini.

Dignitas, virtus & uſus Balaffii. C A P. XVIII.

Rubini veri putatur Balaffius habere vires & facultates, licet languidioreſ.
Peculiariter ramen furoris, iræ, atque libidinis impetus frenare & coer-
cere putatur, ob id mulieribus maximè conuenire. Deinde iecoris omnia vitia
ſmendare creditur.

*Balaffii precium & valor. C A P. XIX.**500 ducat.*

Longè vilior rubino eſt Balaffius. Nam, teſte Liñſhotano, 1 Ceratium pen-
dens, 10 ducatis æſtimatur, 2 Ceratia pendens 20, 3 pendens 30, 4 pendens
40. & ſic vltèrius multiplicando numerum ceratiorum per 10.

Imitatio & ſucus. C A P. XX.

Adulter-

A Dulterantur vt veri rubini, ac difficilius in illis frausprehenditur.

De Rubino Spinello. CAP. XXI.

M Agis hoc genus rubet quam Balassiorum. Attamen non habet spinellus splendorem legitimi rubini, fortassis femina Plinio est. In iisdem locis inuenitur vbi alii rubini: Minores etiam vires habet, quam rubinus ac facile adulteratur. Locus natalis.

Spinellorum aliquot sunt genera, aliqui enim tam perfecti sunt vt rubinis cōparentur. Aliud genus de rocca veteri est, quorum aliqui colorē rubassorum habent, aliqui vergunt ad Hyacinthi colorem, neque adhuc statutū est an spinelli sint. Gemmatarii periti pro spinellis non habent; sed pro rubacis aut rubicellis vel etiam hyacinthis, sed etiam præstantes sunt, vt spinellis cōparentur. Volunt n. illos ita laudare vt pro spinellis vendere possint. Expoliunt etiam eo modo quo spinellos, licet colore hyacinthi vel rubicelli sint. Cum spinellus de rupe veteri præmanibus est, qui adamanti vnus Ceratii sociari potest, & in tabulam redactus est, valet dimidium precii adamantis, si perfectus sit. Nam si vitium habeat proceditur, vt in regula de adamantibus docui. Genera.

De Rubacis aut Rubicellis. CAP. XXII

Gemma istæ ambigunt inter Spinellos & Hyacinthos, vt nescias num ad hos vel illos referre debeas, videtur enim color ex vtrisque mixtus. Bohemicis granatis interdum etiam valde similes sunt ac igne num granati sint probantur. Nam granati Bohemici ignem absque coloris vel minima iactura ferunt, illi nequaquam, quia vel amittunt colorem vel mutant, vt facile granatos non esse manifestum fiat. Extremus istorum igniculus plerunque flauescit vilioris sunt precii quam spinelli, ac balassiorū precio dimidio æstimari possunt, si vitio careant.

De Granatis. CAP. XXIII.

AD Carbunculi genera merito granati referendi sunt, cum luci aut soli expositi carbonis imaginem ostendant meliusque quam rubini. Granati enim fere omnes ex flauedine rubent, ignis instar, minique natiui vel factitii colorem quo ignis depingi solet in se habere videntur, ob id à Gallis *vermelle* vocantur, quo nomine etiam minium significatur. Nam Galli minium *vermellon* appellant, à quo deriuatur *vermelle*.

Granatorum genera & loci natales CAP. XXIV.

GRanati alii orientales, alii occidentales. Orientales ex India, Calecutio, Cananor, Cambaia, & Balaguatae ex Æthiopia adferuntur, ibique inue-

niuntur. Hi trium generum reperiuntur. Nam aliqui nigriores sunt cæteris, sanguinisque atrii colorem referunt, satis tamen rutilant ac splendent. Bractea supposita alba in sole carbonis igniti speciem referunt: ut propterea à nonnullis veri carbunculi putentur. Magni hi inveniuntur. Nam vidi qui ouum gallinaceum magnitudine superarent. Aliud genus est, quod Hyacinthi colorem refert, ac nisi nimia rubedo adesset, hyacinthus putaretur, iste à gemmariis Soriana appellatur. Si nimium flauedinis habeat, inter hyacinthi species referenda est, ac ea erit gemma quam Itali, Iacintħa la bella, vocant. Sæpe enim ita nutant aut ambigunt gemmæ ut nescias ad quam speciem referre debeas. Hinc fit ut sepe ne à gemmariis quidem dignoscantur. Nam duritiæ, eiusdem speciei gemmæ non semper æquali sunt: ita ut hac ratione discerni nequeant, ac certissimum sit ambigere. Constat enim plures gemmas interdum à natura non solum misceri, sed coniungi. Tertium granati genus Martii violæ colorem habet rubedini intermixtum. Hoc cæteris præstantius iudicatur, ac Italice à gemmariis, rubino della rocha, vocatur. Forraßis carbunculus amatistiz ontas Pli-nii est. Verum difficile est hic aliquid certi statuere.

Magnitudo.

*Soriana.
Iacintħala
bella.*

*Differentia
in colore.*

*Puritas gra-
na: Bohe-
mici.*

Silesiaci.

Occidentales granati aliqui sunt dilutioris coloris, ut Hispanici, qui granati punici colorem referunt, ac satis magni reperiuntur, flammamque coruscantem amulantur. Aliqui ex flauedine rubent colore admodum saturato, & qui igne ab iis remoueri non potest, tales sunt Bohemici. Tanta enim copia rubedinis in iis est, ut nigrescant nisi excauentur ac bractea argentea illis supponatur. Huius enim beneficio quodammodo diluitur coloris abundantia, quem admodum excauatione minuitur. Quotquot in Bohemia inveniuntur omnes vitio ita carent, ut ostentum sit, si vnus reperiatur qui vel nebulam vel fissuram, vel simile quid habeat. Prope Balnea Teplicensia non procul ab Albi & ab oppido Bilina reperiuntur. Hi orientalibus nobiliores sunt. Tum quia vitio carent, tum quia igni resistunt, verisque carbonibus similes sunt. Hos rustici in agris passim absque matrice arenæ aut pisorum instar inveniunt, venunquæ Pragam deportant. Dum reperiuntur ita nigricant extrinsecus, ut nisi contra lucem quis eos intueatur, rubedinem percipere vix possit. Aliqui præterea sunt granati Iserini vocati, qui nempe ad Iserin pratium circa confinia Sylesiorum colliguntur: Scabri hi sunt, plerunque vitiosis pleni, ac raro planè perspicui, rubinis Spinellis viciniore quam Bohemici. Dum perspicui non sunt, matres granatorum vocantur.

Qualitates, proprietates, vsus & dignitas Granatorum.

CAP. XXV.

CRanatos manifestam aliam qualitatem quam exsiccandi si in pollinem redigantur habere non puto. Alias collo suspensi & ebibiti tristitiæ multum resistere, ac cor confirmare: melancholiæq; aduersari putantur. In medicos vsus dum recipiuntur, calcinantur ac electuariis cordialibus adhibentur. Præparantur.

parantur autem optimè hoc modo. Primo igniuntur & in oleo salis aliquoties extinguntur donec soluantur. Soluti oleo tartari in lactis cremorem coagulantur; lauanturq; aqua calida, postmodum vsui adhibentur.

*Preparatio
granatorū.*

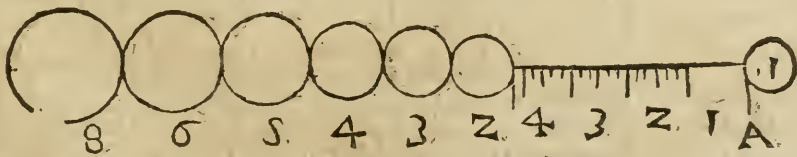
Quod ad dignitatem attinet Bohemicos omnib; aliis præferrem quod rarissimè magni, ac vix pisis maiores inueniantur: & præterea quod illorū color nullo igne auferri aut minui possit, quod nulli gemmæ coloratæ proprium est. Ita vt hac ratione quodammodo immortalis & adamanti auroque obriso comparandus sit. Noui qui per multos menses in igne detinuerant, variisq; modis colorem mutare aut demere tentarant; sed frustra, quod color igni resistat & in vaporem aut halitum abire non possit.

*Dignitas Bo-
hemicæ ma-
gnitudo.*

Præcium granatorum.. CAP. XXVI.

Imperator Rudolphus inuictiss. & Dominus meus clementiss. magnos Bohemicos in precio habet, & merito cum rarissimi sint, & si quis auellanæ magnitudinem æquet, rubini veri præcium æquare debeat. Exigui innumeri reperiuntur, sed vilissimi sunt ob copiam, vt margaritæ parvæ. Orientales & reliqui, quia maximi ac latis multi inueniuntur, istos neq; dignitate neq; precio superare debent. Bohemici parui & minuti ad libram venduntur, ac pro eorum magnitudine augetur præcium. Maiores foraminibus rotundis examinantur. Nam qui primum foramen, formati & politi tegere ne id transeat, possunt. Hi si quatuor numero sint thalero venduntur. Qui secundum tegunt vnū thalerum valent. Qui tertium tres thaleros valent. Qui quartum 9. Qui quintum 27. Qui sextum 81. Qui octauum quod sub se cyphram 8 habet 364. Nam septimum foramen errore pictoris omissum est in figura, sed eius præcium tabula indicabit. Qui cupit foramina sibi describere, hac ratione fiet. Sumatur granati thalerum vel coronatum valentis diameter, ac secundum longitudinem quater multiplicetur. Exempli causa diameter sit pisi magnitudine, adiciantur adhuc tres diametri, ita vt fiat 4. pisorum longitudo,

Circuli hic descripti foramina sunt..

rum singulū diametri à primo, videlicet secundus, tertius & quartus, diuidantur in sex partes æquales, ita erunt sectiones octodecim. Nam primus diameter nullam habet, quia eos qui minus thalero valent, taxare hic nolui, si tamen quis magnitudinem foraminis eorum, quorum quatuor thalerum valent habere voler diuidat in sex partes primum diametram. Nam quinque partes diametri constituent diametrum illorum. Primus circulus qui in se notam 1. habet foraminis quantitatem indicat, ex quinque sectionibus primi diametri in linea

constat. Non secui tamen in partes primum diametrum, sed tantum reliquos tres. Diametros illos quatuor indicant numeri suppositi prope litteram A 1 2 3 4. Sectiones litteris non notantur. Ex singulis sectionibus tanquam diametris, si quis velit, formentur circuli pro foraminibus. Initium diametri est ipsum A punctum, altera extremitas est punctum sectionis.

Primi diametri circulus seu foramen quod sub se 2. habet, finiens in prima sectione, granatum ea magnitudine præditum, vno thalero seu coronato æstimat. Secundus circulus qui sub se 3. habet, ac à secunda sectione ad litteram A extenditur, 3. thaleris æstimat. Tertius sub se habens cyphram 4, qui à tertia sectione ad A litteram extenditur, 9 thaleris æstimat. Quartus sub se habens cyphram 5, thaleris 27, & ita deinceps augendo precium proportionè tripla vsque ad septimam sectionem, quæ à sexta sesquialtera differt, & in reliquis obseruatur. Ita decimatertia sectio, quæ tres diametros exactè continet, granatum ea magnitudine præditum, 6165 thaleris æstimat: quæ 4 diametros 45666 thaleris. Id obseruatum est in sesquialtera proportione elicienda, quod dum impar numerus fuit, cuius dimidium accipiendum erat vnitatem abiecerim. Licet autem maiorem decima sectione reperiri granatum non putem, tamen ad decimam quartam vsque sectionem tabulam feci, & sectiones in figura ad decimam nonam sectionem vbi quartus diameter finitur, produxi: vt intelligat Lector inæstimabilem aut ingentis precii esse posse, si ad illam magnitudinem perueniat. Si margaritæ dum communem mensuram excedunt, inæstimabiles fiunt, propter raritatem, cur granati isti esse non possint, nescio. Cum hominum opinio & raritas sola precium faciat. Ego qui per multos annos in Bohemia habitavi affirmare possum, me nunquam quinta aut sexta sectione maiorem vidisse, licet magno studio quaesierim.

Tabula Sectionum.

Ab A littera ad primam sectionem, crassus Bohemicus granatus valet vt sequitur,

Ab A littera ad	}	primam	}	Sectionem valet	}	1	}	Thalerum	
		secundam				3			
		tertiam				9			
		quartam				27			
		quintam				81			
		sextam				143		}	Thalero
		septimam				364			
		octanam				546			
		nonam				819			
		decimam				1218			
		vndecimam				1827			
		duodecimam				2740			
		decimam tertiam				4115			
decimam quartam	6165								

Iserini granati dum absq; vitio sunt & colorem gratum habent ac igne resistentem orientalium precio æstimantur. Orientales primi generis & secundi, si exemplares fuerint id est figura colore ac duritie perfecti, atque 1 Ceratium pendent, duobus thaleris æstimari possunt. Si 2 ceratia pendent 4 thaleris, si 3 ceratia 6, si 4 ceratia 8. Duplando ceratiorum numerum vsque ad pondus 20 ceratiorum. Inde pondus ad quadragesimum ceratium vsque triplicandum, à quo ad 60 quadruplicandum, ac deinde ad 100 quintuplicandum, vt 100 ceratiorum 500 thaleros valeat. Atque postremo ad 200 Ceratium sextuplicandum vt 200 ceratiorum, valeat 1200 thaleros. Habenda tamen maxima ratio coloris. Quia enim variant colore, & ita interdum ambigunt, vt prope ad rubini colorem accedant, possunt periti gemmarii iudicio vel pluris vel minoris ^{Color statuitur gemmis precium.} æstimari. Neque solum ob hanc causam inconstans habent precium, sed quia paucis noti sunt, & à paucis expetuntur, ac interdum copia illorum ad nundinas defertur. Maiores quia rariores sunt, priori regula semper æstimari commode possunt. Orientales tertii generis qui rubini della rocha Italicè vocantur ^{Rubini della rocha.} spinellorum precio æstimari possunt: cæteris enim granatis orientalibus præstantiores habentur.

De Almandinis. C A P. XXVII.

Almandini ambigunt inter granatos & rubinos, ita vt rubini nigriore colore tincti videantur. Viliores sunt rubinis, atque imbecilliores vires habent. Olim Alabandici vocati fuerunt, precium habent granati orientalis.

De Amandinis. C A P. XXVIII.

Hic à Plinio Troezenii vocantur, variisque coloribus intersinguentibus; maculis albis rubent. Paucis hæc gemma nota est & ob id vix in precio vllò.

De Hyacintho. C A P. XXIX.

HYacinthi quia ex flauedine rubent ignisque flammam imitantur ad carbunculi genera referuntur. Verum non omnes, sed id genus tantum quod ceteris rubicundius est, sanguinisque biliosi colorem ostendit. Hoc genus vix pisi magnitudinem excedere ait Plinius. Ego Hyacinthum maiorem qui egregia rubedine splendet omnino à veteribus inter carbunculi genera numeratum fuisse autumo: nostrates vero aliquos inter Chrysoliti genera à veteribus numeratos fuisse non dubito.

Genera Hyacinthorum. C A P. XXX.

Quatuor hyacinthorum ratione coloris genera statuo. Primo genere continentur qui ignis instar rutilant ac cocci colorem referunt, minii natiui aut sanguinis admodum biliosi instar. Hos Galli Iacinte la belle vocant, atque proxime granati Bohemici colorem referunt, sed dilutiorem absque vlla nigredine intermixta. Hi cæteris omnibus præferuntur, ac ad carbunculi genera referri possunt. Secundo genere continentur qui rubedine croci flauescunt, planeque vitri è stibio concinnati aut plumbi cum lateribus ter in laminam ferri fusi & vitrificati colorem repræsentant. Tertio genere continentur qui succini flauo colorem ita exacte ostendunt vt dignosci à succino nisi duritie aut palea (quam non attrahunt) non possint. Talem ego habeo. Hi omnium sunt vilissimi, neque omnino pellucunt, propter atomos & corpuscula quæ in se continent ac diaphanitatem impediunt, eosque antiquorum lyncurios potius quam succinum putarem. Vix enim credibile est veteres succinum molle ignisque iniuriis obnoxium pro lapillo aut gemma habuisse. Quarto genere qui nihil profus rubedinis in se habent, qui que albi pellucidi succini colorem referunt, continentur. Hi omnium sunt vilissimi. Refert aliud genus Rucus quod fuluum & ceruleum colorem commixtum habeat. Verum id vt à me ita ab alio nunquam visum fuisse puto. Propterea quod viride sit oportet. Fuluus enim color ceruleo mixtus perpetuo viridem colorem efficit, vt norunt pictores, qui Indico & auri pigmento atque quouis flauo ac ceruleo colore, viridem efficiunt. si quis in gemmæ corpore distinctos hos duos colores ponat, plures apparebunt, videlicet viridis, tubellus & purpureus, vt in iride celesti & opalo gemma, quæ rubro, ceruleo flauoque colore tincta, viridem & purpureum propter reflectionem ostendit. Plinii hyacinthus hodie inter amethysti genera ponitur. Quemadmodum amethystus veterum, nunc granati nomen obtinet. Ætas ac gemmariorum imperitia, gemmarum nomina ita confundit, vt vix aliquid certum hac in re statui possit.

Plinii Hyacinthus.

*Locus natalis, virtus, vsus, proprietates, precium ac adulteria
Hyacinthorum. C A P. XXXI.*

AD Iseram fluium in confinibus Silesiæ & Bohemiæ torrentemq; Georgii prope Hirspergam inueniuntur ignobiliores. Nobiliores enim ab oriente deferuntur ac in Cananor, Galecur, & Cambaia reperiuntur. Præcipuus vsus est ad pestem arcendam si pro amuleto collo appensus, aut annulo inclusus gestetur. Ad hæc somnum conciliare, virtutes cordis tueri, diuitias, honores ac prudentiam augere, animi alacritatem efficere, ac à fulgure portantem defendere creditur. Primum genus maiori in precio est. Deinde secundum postmodum tertium. Inde quartum vilissimum nec ipsa celatura maius, ita vt lapidis precium celaturæ non suppleat. Exempli causa, si pro celatura soluendi sint 2 thaleri vix 4 valeat. Primum genus celaturæ precium octupla proportione excedere potest. Secundum quadrupla. Tertium dupla, vel si quid certius desideres primum genus granati orientalis duplum precium habeat, secundum idem, & tertium

Vires.

Precium.

tertium

tertium dimidium. Verum vt in vilioribus gemmis nihil certi statui potest, ita nec hic: nam gemmarii in precio gemmarum inconstantes sunt, licet aliquid certi pro norma, vt hic facimus statui possit. Color, puritas, magnitudo ac forma mutant gemmarum precia. Hic absolutæ gemmæ nõ vitiosæ æstimantur. Adulterium hyacinthus vix meretur. In illius locum aliquando substituitur ex plumbo vitrum, quod à vera gemma pondere & duritie facile distinguitur, mollius enim & grauius est vera gemma.

De Amethysto. C A P. XXXII.

Amethistus Hebraice *Achlamach*, Chaldaice *enegla* vocatur. Violacei est coloris qui ex mixtione rubri & cerulei coloris emanat. Huius differentie ratione loci natalis & coloris distinguuntur. Aliqui enim vt Indici flauedinem immixtam habent, cuius ratione inter carbunculi genera referuntur & hyacinthis proximi sunt. Aliqui vini suppurpurei colorem habent etiam in India reperti. Alii exactè purpurei & violacci sunt, qui tum in India tum Europa inueniuntur. Alii violaceo quidem colore tincti exactè sunt, sed pauco, ita vt plane transparentes sint, qui vt cæteris molliores, ita etiam viliores sunt, ac in Bohemia, Saxonia, aliisque regionibus vt præcedentes inueniuntur. Quibus vero in purpura refulget roseus nitor carbunculi instar, præ cæteris commendantur, tum quod duriores, tum quod in Adamantem ita verti possint, vt fucus à peritissimis gemmariis vix deprehendi possit. Vidi enim adamantem 18 mil. aureorum empti aureoq; annulo inclusum cum amethysto orientali dealbato eiusdè formæ & magnitudinis eodemq; modo auro insertum, ita conferri vt à me nulla differentia animaduerti potuerit. Hic ducentis thaleris ab Imperatoris aurifabro æstimatus fuit, ob aquas vt vocant adamantis vero similes, quas hinc inde micans iaciebat. Vertuntur in adamantem eo modo vt saphiri quibus præferuntur quod non ita albicent, ac genuinum adamantis splendorem egregie cementiantur.

*Amethysti
viti nitor &
pulchritudo.*

Precium.

Loci natales ac precium. C A P. XXXIII.

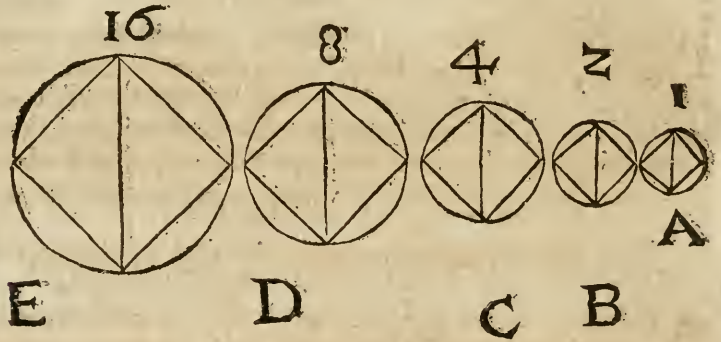
Reperiuntur in India, Arabia, Armenia, Æthiopia, Galatia, Thaso ac Cypro aliisque locis orientalibus, celebriores. In Germania, Bohemia, Misnia circa Wolkenstein & arcè Hohenstein, quæ miliari distat à Stolpa ciuitate Misniæ. Item ad Trebisam prope Misniam, locisque vicinis pulcherrimi ac perfectè violacei, etiam candidiores copiose inueniuntur. Verum cristalli instar molles omnes ob quam causam minus expetuntur. Orientales id est duriores si absque macula sint & vitio careant omni, optatumque habeant colorem dum vnum ceratium pendent, vnum thalerum, aut coronatum valere possunt. Dum duo pendent, duos thaleros, dum tres, quatuor, dum quatuor septem, ita vt differentie semper vnitatem augeantur, vt tabula indicat, ac differentia præcedenti precio addita sequens precium constituat. Sic 20 ceratiorum valebit 201 thaleros. Si quis loco thaleri ducatum velit perinde fuerit: modo proportionem ta-

bulæ feruet. Nam Gemmarum facile variant istarum gemmarum precia, quia coloris maximam habent rationem, neglecto pondere.

Tabula.

Cera- tia	Pre- cium	Diffe- rentia	Cera- tia	Pre- cium	Diffe- rentia	Cera- tia	Pre- cium	Diffe- rentia
1	1		9	37	9	17	147	17
2	2	1	10	46	10	18	164	18
3	4	2	11	56	11	19	182	19
4	7	3	12	67	12	20	201	20
5	11	4	13	79	13	21	221	21
6	16	5	14	92	14	22	242	22
7	22	6	15	106	15	23	264	23
8	29	7	16	131	16	24	287	24

Bohemici & Saxonici à magnitudine æstimantur.

Minima figura prædicti thalerum, duplâ vero superficie 2 thaleros, quadrupla quatuor, octupla octo, & sedecupla 16 thaleros valent. Magnitudo autem duplæ superficiæ habetur si in circulo quadratum æquilaterum fiat, ac ex hypotenusa aliud quadratum, id enim duplum est. Intelligo autem quadrata æquilatera & rectangula. Quadruplâ autem superficiæ magnitudo habetur, si primi quadrati latus dupletur, ac inde quadratum constituitur, aut si ex dupli quadrati hypotenusa, aliud quadratum constituitur. Constitutis quadratis circuli inde fieri possunt & excuari, vt. foraminum loco sint, ad explorandam gemmæ magnitudinem, nam quæ foramen transit minor est, quæ non transit maior: proximum autem foramen illi per quod transit, magnitudinem gemmæ indicat. Verum vt prædictæ gemmæ valorem à me præscriptum habeant, fere puræ esse debent, alias longè viliori præcio æstimandæ sunt. Sed raro à vitis omnibus liberæ inveniuntur. Quæ nubeculas, fissuras, plumulas habent, vix mediam statuti præcii summam attingunt: Si magnitudo gemmæ trium, quinque 6, 7, aut plurium thalerorum desideretur: ex Geometria quantitas qua-

tas quærenda. Inuenitur autem hac ratione; fiat triangulus orthogonius ex lateribus illorum quadratorum quorum numeri quæsitum numerum constituent. hypotenusâ enim latus erit quadrati æqui lateri & orthogonii cuius quantitas desideratur. Exempli causa, volo inuenire trium thalerorû foramen aut quadratum. Vnum latus trianguli orthogonii erit latus quadrati A. Alterum latus trianguli erit quadrati B. Horum hypotenusâ quadratum cõstituet, eiusque circulus foramen trium thalerorum. Si quinque thalerorum velim accipio latus quadrati C. & latus quadrati A ac constituo triangulum orthogonium, cuius hypotenusâ constituet quadratum quod quinques continebit primum & pro 5. thalerorum precio inferuiet. Si 10. thalerorum cupiam ex latere D quadrati, ex latere B quadrati, triangulum erigo, cuius hypotenusâ quadratum quæsitum ostendit.

Amethisti vires facultates, & vsus.

C A P. XXXIII.

Pvtatur gestatus ebrietatem prohibere, idque vini colore quo præditus est indicari, quasi illum pro facultatis characterismo habeat. Ab hac facultate Grece amethisti nomen accepit. Nonnulli umbilico admotû vini vaporem ad se trahere, eumq; discutere ac proinde ebrietatem crapulamq; arcere scribunt. Addunt alii malas cogitationes prohibere, fœlix ingenium, vigilantiam ac industriam efficere, imo gestantem principum gratiam sibi facile conciliare.

Fucus seu adulterium amethisti. C A P. XXXV.

Adulteratur colore violaceo mastice mixto ac inter duo vitra glutinato, aut vitro eiusdem coloris inter duas Cristalli particulas posito. Germanici adulterium non merentur quod satis magna illorum habeatur copia.

De Margaritis & vnionibus. C A P. XXXVI.

Margaritæ & vniones seu perlæ etiam si inter gemmas referri non debent, quod in terra non nascantur, vt aliæ omnes, sed in animalibus, conchis videlicet. Quia tamen vulgo in maximo precio gemmarumque instar habentur, ac ab omnibus ad ornatum muliebremque mundum & luxum imprimis, vt olim, ita & nunc expectantur: Non male me facturum existimaui si post adamantem & carbunculum ipsarum historiam describerem. Solent enim hæ tres gemmæ principatum habere. Margaritæ itaque omnibus notissima perlæ etiam vocantur, & dum magnæ sunt, vniones: Arabibus & Persis Iulu, Indis moti, Malanaribus mutu. Lusitanis Aliosar, à portu Persiæ Iulfar appellantur. Plerumque tamen minores & qui ad vnciam venduntur hoc nomen habent.

*Præcipua gē-
ma qua.
Vniones qui
sint.
Nomina va-
ria.*

Margaritarum genera. Quomodo nascantur, ubi, & qua magnitudine.

C A P. XXXVII.

Margaritæ ratione loci natalis & pulchritudinis tantum discernuntur. Proinde Europei, quia orientales cæteris sunt pulchriores. eas à domesticis distinguunt.

Nascuntur in conchis. Scribit Plinius certo anni tempore conchas luxuriare, ac maritimum rorem veluti maritum sitire, cuius desiderio hiant, & cum maximè lunares liquantur aspergines, oscitatione quadam haurire humorem cupitum: sic concipere grauidasque fieri, ac pro qualitate roris accepti, ac cœli serenitate pulchras fieri. Cali enim solisque maiorem illis esse quam maris societatem. Turbido cœlo turbidas, ac claro claras fieri, sanosque partus.

Plinii error.

multiplici constare cute. Verum hæc Plinii de earum conceptione & generatione opinio, veritati mihi consentanea nunquam visa est. Nam ex conchis margaritas eximi complures ac deprehendi in animalis corpore nasci ex eo humore ex quo testa conchæ excrescit. Humor enim ille testæ adhærens, quia ex terreo, viscoso ac exactè in minima (ab aqueo animalis humore) resoluta constat, siccessit paulatim & induratur ac certo tantum tempore non semper, ab animali pro testæ fabrica eructatur. Hinc fit conchas multiplici constare cute, dum posterior exiccatur priusquàm noua adiciatur. Dum humor ille ab animali morbofo eructari & expelli non potest ac in corpore hæret, detineturque, si ibidem exiccetur; rudimentum atq; initium fit margaritæ; quæ adiecto sæpius nouo humore eoque exiccato, cute subinde noua augetur, ac in vnionem abit, non secus quam in fellis vesicula & vrinæ vesica lapides generantur. Quorum materia quæ per vrinam expellitur, dum in corpore vesicæ detinetur ibidè exiccatur, & in lapidè abit. Hoc modo Bezóar in capris Indicis multis cuticulis generatur. Dignoscuntur facile conchæ quæ margaritas proferunt. Cum n. sine tuberculis extrinsecus pulchræ beneq; formatæ sunt, margaritis carèt. Dum tuberosæ, inæquales ac morbofæ quodâmodo sunt, tum vniones habent. Si margaritæ concharum partus essent, omne conchilii genus eodem modo partus suos efficeret, quod experientia non approbat, multæ enim conchæ sunt eiusdem profus formæ, quæ vniones aut perlas non proferunt. Deinde non globosis & ex orbicularibus cuticulis, sed oblongis pro futuræ conchæ rudimento nascerentur: Nisi quis postea dum grandiores margaritæ factæ sunt findi pro duplici aut vtraque concha asserat. Verum nullæ vnquam tales apparuerunt ac inconueniens est corpus tam durum postea findi. Præterea quæcunque animalium rudimenta primo sunt, molliora semper & apta ad fabricam animalis sunt, nõ dura vt perlæ etiam munitissimæ, quæ ob id ad omnem figuram & extensionem ineptæ & inidoneæ sunt. Falsum enim est quod in aquis molles sint ac extractæ corallorum instar duræ euadant.

Cur Concha cutim habeant.

Vnionis origo.

Bezoar.

Locus ubi inueniatur. Laudatissimæ in sinu Persico inueniuntur inter Ormus insulam & Bassoram, nempe circa Baroyn, Catyffa, Iulfa, Camaron aliaq; sinus Persici loca, ex quibus.

quibus locis in Ormús insulam deferuntur, quæ cæteris præferuntur. Inter promontorium Comorin & insulam Zeilan quotannis maxima copia inuenitur, sed cum Persicis conferendæ non sunt. Taprobana insula hodie Sumatra appellata, inter Iauam maiorem & Indiam sita margaritarum etiam feracissima est, vt & Palane & Caralco promontorium India. Sed parua sunt, ob quam causam viliores sunt. In insula Borneo & Aynon grandiores generantur, formæ tamen elegantia à Persicis vincuntur. Occidentales, quia lactescunt ac argenteum splendorem & superficiei polituram tantam non habent, vt quis exactè speculi instar propriam faciei formam, in ea intueri possit, minus commendatæ sunt. Conchæ quo altius in mari resident, eo minores dicuntur proferre margaritas. Conchæ leues & candidæ Indis Cheripo vocatæ, è quibus cochlearia & pocula conficiuntur, præstantissimas margaritas proferunt. Illæ vero quæ chanquo & matres perlarum appellantur, nequaquam. Quia tamen intrinsecus pulcherrimæ & leuissimæ sunt, inseruiunt mensis aliisque rebus ornandis, ob quam causam Bengalam aduehuntur, vbi armillæ aliaque inde fiunt opera. Fuit enim istic mos ne virgines corrumpere nisi huiusmodi armillis brachia ornata haberent. In Europa etiam in multis locis inueniuntur, vt in Scotia, Silesia & Bohemia, ac nonnullæ in Frisia in conchis marinis, ostreisq; vulgaribus reperiuntur. Sed minutæ admodum sunt. Apud Vogesum montem Lotharingiæ & in Voilandia perlæ satis elegantes reperiuntur. Verum quæ in Bohemia prope Horadiouitium, Straconitium, & Rabi arcè colliguntur, mihi cæteris præferri posse videntur. Vidi enim nonnullas quæ vix ab orientalibus discerni potuerant. Id in illis reprehenditur, quod albiores sint orientalibus; quæ argenteum quandam candorem, vt illæ lacteum præ se ferunt. Collegi in prædictis locis aliquot margaritas præstantissimas, verum ex quingentis conchis quas aperui vix decem absque vitio habere potui. Nam maxima pars vel nigrescit, vel flauescit, ita vt ex argilla facta videantur: Deinde ex conchæ quæ margaritas fuscis coloribus præditas proferunt, etiam interiorem testam eodem colore tinctam habent. Quinetiam & humor vnde diximus testam quasi lamellis aut cuticulis inuicem superadditis augeri, eodem colore plerunque est: ita vt non dubium sit quin inde & non ex rore, vt vulgo hæcenus creditum fuit, margaritæ nascantur. Magnæ margaritæ vniones vocantur, quod raro sibi æquatam magnitudine habent. Magnæ circa promontorium Comorin centum frumenti grana pendentes generantur. Sed maximæ prope insulam Burneo, verum non tam elegantes, ita vt 160 grana tritici ponderent. Maior proculdubio Cleopatraz fuit, quam aceto dissolutam deuorauit, vt se cænam præciosiorem Antonio habuisse ostentaret. Hæc enim centies sestertium (id est Budeo computatore) ducentis quingenta milibus aureorum æstimata fuit. Ego complures vidi in Corona aurea August. Cæs. Rudolphi secundi D. mei clementiss. quarum præcipua pyri muscatellini magnitudine ac omni decoris specie absolutissima, pendens ceratia triginta aureorum milibus empta dicebatur. Narrat Budeus in Gallia auellana magnitudine tribus aureorum milibus emptam fuisse. Verum mihi exiguum præcium videtur, nisi exigua fuerit auellana.

Gheripo.
Chanquo.

Vbi inueniatur margarita.
Ostrea feraces.
Bohemica margarita.

Vnionis nomen.
Vbi magnæ nascantur.
Cleopatraz vnio.

Rudolphi vniones.

C A P. XXXVIII.

PVtant nonnulli ducem vt apes habere conchas margaritiferas, ac duce capto facile reliquas quæ gregatim regem ad pascua sequuntur retiis capi, vt pote quæ regem comitari nec ab eo separari volunt.

Senescunt

margarita.
Gratiã red-
dere marga-
ritis.

Margaritæ senecta flauescunt, verum color dempta cuticula superiori pristinus redit. Demitur autem spiritu vitrioli; verum cautione opus est ne damnum sentiant: alias puluere alabastrî, coralli albi, vitrioli albi & tartari albi restituitur illis iuuentus. Idem fit si columbis deuorandæ præbeantur aut si oriza & sale diu fricentur, vel si in milio contuso grosso modo, saleque mixto sepeliantur. Maculæ abolentur rore Maii, qui foliis lactucæ insidet si per diem illi immorentur aut eo perlinantur. Existimant nonnulli in aqua molles esse vt corallium. Verum ego qui plures ex aquis & ex ventræ animalis exemi, æquè duras & in aquis & extra deprehendi. Crescente luna aliqui margaritas crescere, deficiente obscuras, gibbosas & tortas euadere scribunt. Verum hæc veritati consentanea non esse ex superioribus facile colligi potest.

Cor roborat.

Ad febres &
phrisin,
Ad fluxus,
oculos,

lac.

Preparatio.

Margaritæ cor spiritusque vitales roborant; proinde venenis omnibus pesti & putredini resistunt, animum exhilarant, cardiacos & melancholicos affectus ac syncopen tollunt, cordisque substantiam ne extabescat legitime præparatæ conseruant. Phthisicis marasmo febreque ardente aut pestilentiali correptis ob id vtilissimæ sunt. Valent præterea cõtra sanguinis fluxum omniaque alia alui profluuia, cerebrum, nervosque roborant, & oculorum lachrimas butyro recenti commixtæ palpebris superioribus inunctis aut colliriis additæ, exsiccant. Lac muliebre emendant, augentque.

Præparantur autem hoc modo sordibus expurgatæ aqua rosarum, gariophyllorum, violæ matronalis aut melissæ lotæ lapide marmoreo aut porphirio teruntur donec leuigentur: idque eo modo fit quo pictores colores terunt. Metallis fieri id non debet, quia illarum corpori metallicum quid facile adheret, quod naturæ nostræ inimicum est, & grauissima symptomata excitare potest, vt quotidiana experientia docet.

Diamargar.
calidi vires.

Diamargar.
frigidi vires.

Præparatæ vt diximus modo margaritæ, variis rebus commisceri possunt. Extant aqud pharmacopeos duæ ex margaritis compositiones. Diamargaritum calidum & diamargaritum frigidum, Calidum vitium imbecillitatem firmat iis quibus animus deficit; siue à corde siue à stomacho deliquium originem ducat omnem noxæ causam discutit. Insuper asthmaticis, tussientibus ac tabidis auxiliatur, longo morbo deiectos & imbecillitate languentes recreat & ad pristinum robur deducit. Diamargaritum frigidum ad vitium omnem imbecillitatem quæ à nimio calore vel cui nimius calor adiunctus est, confert. Proinde in febribus malignis & pestilentibus eius vsus commodissimus est. Syncopen etiam à spirituum resolutione dependentem aufert.

Puluis

Puluis earum præcedenti modo præparatus datur à drag. vna ad dragmam semis, atque huic aliquando Bezoar, vnicornu, cornu cerui, vel os de corde cerui additur, pro affectus diuersitate. Hic puluis ad omnia venena & animalium morsus nulli comparandus ad manus semper esse deberet R. perl. præp. Scrup. vnum, Bezoardici lapidis grana decem, ossis de corde cerui gran. quinque, cornu cerui gran. quinque. Vnicornu gran. decem, Bac. vna paridis grana decem. fiat puluis dandus à drag. semis ad scrup. semis. Si quis in succo citrii mali soluat perlas, eumq; propinet, facilius ad principes partes earum vis deducitur. Commodissime autem aqua perlata confici potest, quæ ad vires reficiendas & quasi mortuos resuscitandos admirabilis est, hac ratione. Soluantur perla in aceto vini fortissimo aut vtilius in succo citri, aut spiritu vitrioli vel sulphuris donec in liquorem abeant, adiecto subinde nouo succo, ac priori decapulato. Deinde huic solutioni lactescenti & turbidæ adice sacchari q. s. ad dulcedinem. Si solutionis fuerint vnciæ quatuor adde aq. rosarum, fragorum, florum borraginis, melissæ anna vnciam vnam. aq. Cinamomi vncias duas. Cum propinare volueris agita aquam vt sedimentum vna ebibi possit. Potest propinari ab vncia vna ad vnciam semis nec quicquam præstantius haberi potest: in febribus malignis & pestilentibus vulgares aquæ perlata huic comparandæ non sunt. Id tantum obseruandum est, vt dum soluuntur perla exactè vitrum obtutetur, ne spiritus earum exhalent. E præcedentis aquæ sedimento tabellæ hac ratione fieri possunt. R. sedi-
Tabella perlata
 menti à quo per balneum aqua omnis extracta est vnciam semis, adde sacchari vncias quatuor, aquæ rosarum & cinamomi q. s. fiant tabellæ. Hæ valent ad vires promptissimè restituendas & marcorem senilem emendandum. Aqua extracta vt præcedens, sed paulo maiori dosi ad præcedentia omnia nihilominus vtilissima est. Si tabellæ ex puluere perlarum præparatarum concinnatæ fuerint, non tam efficaces sunt quam prædictæ, quia illarum vis non tam facile quam si in liquorem soluuntur deduci potest. Præparatur etiam ex perlis aqua quam quintam essentiam spagiri appellant. Quæ præcipuè valet contra venena, ac vitalem facultatem cordis roborat, vt non facile à veneno effici possit, sanitatem conseruat, obstructions lienis hæpatisque reserat, febres ardentes mitigat, sitim tollit, cor exhilarat, coitum incitat, calculos & vrinam ciet, neruofas partes corroborat, apoplexiam, spasmus, comitialem & paralyfin arcet. Phtisin marasimum ac senilem marcorè emendat, Phrenitidem domat, hæmorrhoidum fluxum sedat, cancri vlcerati exsionem impedit, ac quouis morbo etiam contrario correptum roborando & ad temperiem redigendo quemuis excessum, pristinæ sanitati restituit. Paratur hoc modo. R. margaritas optime lotas & in puluerem lapide marmoreo tritas, his violæ inditis superfunde menstrui acidi volatilis, vegetabilis vel mineralis tantum vt duo digiti superemineant liquoris, ac violam bene oclusam ne spiritus exhalèt cinerib. calidis impone, donec perlæ omnes soluatur. Menstruū deinde balnei ope ad siccitatē aufer: calcinatis affunde aq. distillatam ac abstrahere ternæ
Essentia perlarum præparatio

Pulueris venena.

Aqua perlata

Tabella perlata

Essentia perlarum præparatio

repetitione, vt omnis auferatur acrimonia. Qua ablata superfunde vini spiritum quem aliquoties cohobando extilla, vt in liquorem oleo similem abeant. spiritus balneo auferendus ita in dante remanet oleum. Essentia vero si per arenam distillaueris cohobando cum spiritu vini illi miscetur, & alembicū transcendit. Huius aliquot guttæ cum aqua appropriata propinantur, ac si spiritum salis, oleum salis aut vitrioli affuderis, iterum congelatur essentia. Hæc enim bonæ operationis nota est, ex matre perlarum eadem fieri, quæ ex perlis possunt, neque minores habent vires, sed profusus eadem.

Valor & precium margaritarum. CAP. XXXIX.

Margaritarum earum quæ rotundæ pyriformes omnibusque dotibus absolutissimæ sunt, precium difficulter admodum statui potest. Partim quia gemmarii vel augent vel diminuunt pro libitu & copia illarum precium; partim quia pulchritudine & colore etiam si elegantissimæ videantur, non parum inter se differunt. Budeus precium margaritarum certa quadam proportione constituit, verum id ingens admodum est & nequaquam seruandum. Exactius puto hac ratione constitui. Primum vnus ceratii, hoc est quatuor grana pendens margaritæ precium quod solet esse trium thalerorum pro norma statuatur. Si vero maius vel minus sit, applicetur precium florenorum vel coronatorum, vel quale quis volet numero ternario, perinde enim est; hacque ratione error committi non poterit & regula omni monetæ conueniet. Si itaque margarita pendens ceratium valet tria, & quæ ras quanti valeat, si quatuor ceratia ponderet duc in se 4 fiunt 16, quæ duc in precium vnus ceratii, nempe 3, habebis 48. precium margaritæ. Hæc regula valet pro margaritis quæ pendet minus quam 11. ceratia. Si velis valorem 11. ceratiorum, duc 11 in se. habebis 121, quæ duc in 3 precium vnus ceratii addendo illi prius vnitatem, vt sint 4. & habebis 484, precium 11 ceratiorum. Atque hæc regula valet ad quinquagesimum ceratium vsque. Si quæ ras itaque plus pendens precium, duc in se ceratiorum numerum ac quotientem in tres thaleros, ita emerget precium certum margaritarum & perpetuum in omnibus regionibus pro iis margaritis quæ pondere superant 50 ceratia. Nam quæ tantum pondus non habent, quia maiori copia habentur sæpe illarum precium mutatur. Si vero mutetur (exempli causa vnus ceratii margarita duos thaleros valeat) etiam omnium ad quinquagesimū vsque ceratium pendens mutari debet. Verum eadem regula quam supra tradidi obseruanda est ad decimum vsque ceratium ac à decimo ad quinquagesimum vsque. Quadratus enim ceratiorum numerus cum precio duorum thalerorum multiplicandus est, vt quotiens ostendat precium pro iis qui minus quam vndecim ceratia pendent. Dum enim plus pendent quam 10 ceratia, ceratiorum quadratum multiplicatur cum duobus thaleris adiecta vnitatem, hoc est cum ternario numero vt quotiens ostendat precium.

Minoræ perlarum precium.

Hactenus precia vnionum statui, nunc margaritarum quæ ceratium non pendent, ac nobilium virginum ac matronarum pectora & colla catenarum instar

Instar exornant precium statuendum est. Hæ si omnibus modis absoluta id est pulchro colore absque tuberculis & rotunda sint granumque ponderent, possunt tredecim cruciferis æstimari. Est autem cruciferus $\frac{1}{20}$ thaleri pars. Si duo grana pendent 5 2, si tria 11 7, si quatuor hoc est ceratium 210. id est tres thaleros. Nam & hic ducitur numerus granorum in se, deinde multiplicatur cum vnus grani valore. Si mediæ grani pondus addatur excessus posterioris numeri id est maioris à minore sumitur eiusque dimidium minori adiicitur numero, vt precium satis iustum habeatur. Exempli causa, Si quæretur precium margaritæ pendentis granum cum dimidio. Quia vnus grani precium est 13, & duorum 5 2. aufer 13 ab 5 2, remanent 39. huius accipio dimidiam partem nempe 19, ac addo priori numero 13 sunt 32. Hoc erit precium satis iustum, posset quippe aliquid in his accuratius institui, verum necessarium id minime est cum semigrani ratio vix habeatur, & oculis potius quam ponderibus precia à gemmariis examinentur.

Rotundarum margaritarum & præcipuarum precia posui, nunc illæ quæ rotundæ non sunt etiam æstimandæ veniunt, harum aliqua hemisphærica, Hemisphærica conuexa superficie satis pulchræ sunt & vel cum tuberculis vel sine. Quæ abscæperla. que tuberculis sunt, duplo, triplo, aut quadruplo excedunt aliarum precium. Solent tamen mercatores eas lusoriis chartis filo affigere ac commiscere inter se vt æquali precio diuendi possint, & quod vni deest alterâ supplere possit. Harum vsus est ad torques & aureas catenas exornandas. Si tam magnæ sint vt octo ceratiorum pendentis margaritæ foramen æquent perfectionique nihil desit, 50 thaleris æstimari possunt. Sed reliquæ & imperfectæ, vt tabula sequens indicat, æstimantur.

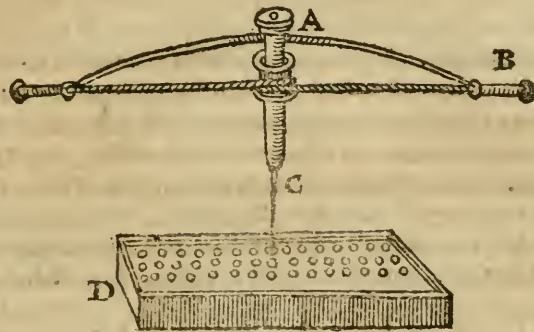
Margarita rotunda foramen fæquet hemisphærica.

		Granorum						
foramen explens	}	vnus grani	}	3	}	11	}	85
		2 ceratiorum		6		12		95
		3		10		13		105
		4		15		14		115
		5		25		15		125
		6		35		16		135
		7		45		17		145
		8		55		18		155
		9		65		19		165
		10		75		20		175
		valet cruci- feros			valet cruci- feros			

Præter has margaritas aliqua perforatæ non sunt & minimæ papaueris feminis instar aut paulo maiores, quæ vnciatim ad medicos vsus diuenduntur, harum vncia medica hoc anno 1604. thalero diuenditur. Sunt & aliæ maiores perforatæ, non perfectè rotundæ quæ ad simbrias, coronas vestesque mulie-

Quomodo Margaritæ perforantur. C A P. XL.

QVia non omnibus notus est modus quo pacto margaritæ perforari possint: Volui hic eum in lucem proferre. A manubrium sinistra manu tenetur. Dextra manu manubrium arcus B. truditur & trahitur, vt reciprocos motus pugionis A C. fiat, extrema pars C, acum habet non plane acutam vt punctum faciat, sed vt lineolam. Acus insidet margaritæ perforandæ, margaritæ si exiguæ fuerint asseri ex molli ligno malleolo affiguntur cistæ D. ne vacillent, Asser vndiquaque concluditur asserculis ne aqua margaritis superfusa defluat. Agitata arcu C acus penetrat & perforat margaritam, neque propter aquam exurit.

Adulteria margaritarum. C A P. XLI.

Vix ob aliam causam tanto in precio sunt margaritæ quam quod non facile adulterari possint. Aurum adulteratur facillimè. Gemmæ ex vitris duplicatis concinnatæ auroque incluse ita fallunt oculos vt gemmarii periti nisi eas examinant à veris non discernant. Sola margarita neque corrigi, neque alieno fuce elegantior reddi potest. Tradit tamen Linschotanus Indos vt margaritas pulchras reddant oryzam cum sale contundere ac æe mixtura fortiter illas fricare, ita fieri pulcherrimas cristalli instar ac splendorem non amittere. Non mirum itaque catenas margaritarum ab heroinis & faminis nobilioribus aureis præferri, meliusque diuitias ostentare fastumque facere, quam gemmæ aut aliud quicquam quod adulterio fuceve obnoxium est. Tradunt varii auctores rationes quomodo margaritæ falsæ fieri possint. Nam nonnulli ex puluere concharum, alii ex creta orbiculos formant quos postea argenteis foliis obducunt ac obductos albumine oui humectant ac siccati fiunt, vt margaritæ videantur. Alii sunt qui ex margaritarum puluere concinnant cum albumine oui ac postea exiccant, verum pondere & colore facile mangonium depræhenditur. Baptista à porta hunc modum describit. Margaritæ in sacculum cum smiri, pumicis sapiæ essis puluere iniiciantur & ex aqua manibus tractentur dum elotas & politas cognoueris, resiccato ac in pollinem

redigito. Soluantur limonum succo ac morentur donec solutas noueris & pingue quoddam olei instar in humoris superficie natate videas, id argenteo cochleari excipe. Postea puluerem in orbes redigito manibus vel typis argenteis, ac porci seta perforatas margaritas oleo inungito, ac è filo pendentes vitro includito solique exponito. Dum siccatas videris milii. vel hordei fermento non salito neque acido inuolue, ac in furno excoqui finito, aut columbis manducandas præbeto, vel in lacte ficus ebulli & præstantes habebis. Si aliter placuerit vbi succo vel forti aqua fuerint. dissolutæ margaritæ, clara lauabis lymphâ vel distillata, lotisque manibus, ne tractando sordescant & palleant, sic lacteo fici succo, cochlearum aqua feruenti balneo distillato, aut oui albore glutinabis, perforabis & siccabis, argenteo lauando semper aqua & commiscendo. Aquam argenti sic parabis. Forti aqua solutum. fatiscat purgatum argentum, lenibus prunis euolet aqua, tertium relinquendo, mox ab igne vas tractum dimittito, deinde sub dio noctu relinques donec glaciât, & argentum in cristallini lapilli specie reperies, rite ablues fontis aqua. vt lucidiores conspiciantur, quos vitreo condens vase, ac putri fimo soluere sinas, quo mergas factitios vniões & immorari finito & lucidos argenteo colore pellucenti reperies. Hactenus Porta, cuius fucandi modi, etiamsi non plane displiceant, non tamen omnino satisfaciunt, quia ex puluere margaritarum solutarum nunquam ita solidum corpus graueque effici, vt ante fuit potest. Perspectus mihi alius modus qui profus naturam imitatur, deinde etiam modus quo pacto augeri possint margaritæ, sed hæc tanquam arcana in alium locum referuo.

De Saphiro. C A P. XLII.

SAphirus apud omnes fere gentes hoc nomen obtinet. Indis tamen Nilaa vocatur, & à loco vbi nascitur Podia. Quam gemmam Plinius saphirum vocat, Cyanus est seu lapis lazuli. Gemma hæc ceruleo colore pellucida & diaphana est, ac florum Myosotidis aut scorpioidis colorem refert. In ea nulla rubedo subesse videtur, quæ in amethysto facile obseruatur. Saphiri aliquæ albidæ, aliquæ colore ceruleo saturo sunt: hæc mares; illæ fæmellæ appellantur. Si omni colore careant, albæ saphiri vocantur, ac adamantibus admodum similes sunt eorumque vices ad ornatum suppleant. Saphiri aliæ orientales, aliæ occidentales, quæ orientalibus sunt viliores. Inueniuntur in Calecut, Cananor, regno Bishagar, Zeilan, & præstantissimæ in regno Pegu. Occidentales variis in locis reperiuntur. Confinia Bohemiæ & Silesiæ satis præstantes ferunt, in quibus locis aliud quoddam genus reperitur, mollius perspicuum quidem, sed lacteo albore colore cui aliquid cerulei immixtum videtur, has lucosaphiros vocant. Vitiis saphirus multis obnoxia est dura tamen vt limam respuat & satis incommode celari possit. Color ipsius igne facile aufertur, vt in adamantem vertatur, non verum quidem, sed tamen ita elegantem vt auro inclusa nisi à perito gemmario dignosci non possit.

Vbi inueniuntur.

Lucosaphiros.

Proprieta-

Proprietates, qualitates & facultates Sapphiri.

C A P. XLIII.

Qualitate frigida & sicca prædita est sapphirus vt ceteræ fere omnes gemmæ. His facultatibus in puluerem leuem redacta, oculorum humiditates exsiccare, inflammationem arcere & extinguere coliriis adhibita aut butyro loto excepta, palpebrisque oblititis superioribus, potest. Valet etiam puluis ad omnia alui profluvia, ad dysenteriam; fluxum hepaticum, hæmorrhoidum, sanguinisque reiectiones, si intus sumatur cum aqua plantaginis, tormentillæ, aut alia his affectibus propria. Integra sapphirus fronti adhibita hæmorrhagiam sistit ac inflammationibus applicata eas extinguunt. In orbiculum redacta pisi magnitudine ac perpolita oculis imposta pulueres, culices, & quicquid in oculum cecidit aufert, inflammationem sedat, veteraque oculorum vitia omnia aufert & oculos à variolis & morbillis tutatur. Verum quotidie sæpius imponi debet; Si sæpius quis sapphirum contueatur; oculos ab omni iniuria defendet, ac ita tutabitur vt nihil illis aduersi contingere possit.

Ad oculi vitia.

Puluis etiam exhibitus cum lacte, vlcera interna ac vulnera sanare perhibetur. Ad cordis corroborationem præstantissimus est, proinde corpus vegetum membraque principalia integra conseruat. Pesti etiam omniq; venenofebribusque malignis omnino aduersatur. Cor latificat; Cardiacos ac melancholicos affectus quosuis lenit, tollitque. Ob hanc causam adhibetur antidoto de gemmis. Chimici in salem sapphirum redigunt, quem putant longe maiores vires habere. Sapphirum enim duplo pondere sulphuris commixtam in calcem adurunt, quem deinde aqua stillatitia sæpius abluunt rursusque exiccant; postea spiritu vini perfundunt ac macerant, tum rursus extillant, quodque in fundo remanet; iterum calcinant; distillantque toties; donec in vino eliquescat, inuis instar, tandem in coquendo sal prouenit quod in loco humido in liquorem & magisterium soluitur. Alii tincturam sapphiri & essentiam extrahunt, quam putant ad prædictos affectus præcipue autem ad venena & pestem cordisque roborationem esse præstantissimam. Calcinatur sapphirus bis ac postea oleo vitrioli soluitur, Deinde spiritu vini essentia extrahitur, vt chymicis peritis notum est.

*Ad cordis affectus.**Sal Sapphiri.**Tinctura & essentia sapphiri.*

Sapphirus gestata ab homine impuro & intemperante rebusque Veneris dedito sordescit ac nitorem amittit, vt aliæ fere omnes gemmæ, quæ amissa pulchritudine, adulterum & fornicatorem facile produnt. Dicitur tamen Veneris tentigines gestata prohibere; ac scabiem minuere, carbunculorumque etiam pestiferorum ortum arcere; imo natos iam anthraces apposita, extinguere, & ne pestiferum halitum ad committant, ipsiusque spiritus inficiant impedire. Tota enim natura putatur venenis resistere & cor mirifice recreare. idque adeo vehementer vt si vitro paruo includatur aranea, vitrique ori supraponatur sapphirus; illa breui intoret, verum id à me hæctenus expertum non est. Inflammationibus; tumoribus, & inflationibus adhibita, eas, si

*Sapphirus quando sordescit.**Ad venerem amuletum.**Ad venens.*

Ad contusio- modo in principio adhibeatur reprimat. Contusionibus etiam statim adhibita,
res. ne inflammentur miraculi instar impedit. Verum contusa pars paulo fortius saphiro premenda est.

Ad febres.

Si circa cordis arterias pendeat, febrium ardorem non parum mitigat, ac hominem continentem efficere dicitur, sacerdotibus & ecclesiasticis personis qui castitatem vouerunt ob id ad gestandum vtilissima censetur. S. Hieronymus in explicatione capituli 19. Prophetæ Esaiæ, portatum saphirum gratiam apud homines & principes conciliare, inimicos placare, incantamenta prohibere, carcere detentos liberare, ac iram Dei mitigare, affirmat. Verum existimare gemmam ac creaturam in creatoris sui summæque maiestatis mentem & voluntatem quicquam agere posse nefas existimo; Non flectitur enim lapillus aut coloribus Deus, sed piorum precibus; quibus sua liberalitate & bonitate si ardentibus fuerint, se flecti velle promittit. Virtutes etiam aliæ ac hominum fauor diuino tantum auxilio hominisque industria comparantur.

Ad cordis affectus & laticiam.

Fiorauantus Italus nobilis empiricus saphirum ad laticiam summopere commendat, ac præterea cordis affectus omnes miraculose sanare asserit. Iubet autem saphirum in tenuissimum pollinem redigi, quem postea aceto forti & succo limonum soluit, ac solutionis ad prædictos affectus præbet cum essentia vini dragmam vnam, adiecto scrupulo olei vel tincturæ extractæ ex melle ac exigua quantitate syrapi violacei. Mihi sequens modus magis probatur. Accipe aceti terebinthinæ uncias quatuor: in iis extingue quatuor aut plures ducatos vigesies, quo sapius eo melius, deinde in eò aceto solue saphiri puluerem, huic solutioni adde spiritus è melissa cum q. essentia vini extracti uncias duas ac syrapi violacei scrupulum vnum, aquæque theriacalis dragmam vnam accroci scrupulum semis, omnibus commistis ac per menscm digestis præbe scrupulum vnum, non dubito quin effectum nobilissimi medicamenti sis admiraturus.

Oleum Saphiri.

Oleum saphiri multi ad prædicta commendant. Sed plerunque ægros decipiunt chymici impostores. Noui enim quendam qui cum magna à magnatibus fieret hic in Bohemia, multis carissimo precio pro saphiri oleo, obtruderet camomillæ oleum, id enim si certo modo distilletur oleum præbet saphiro omni colore pulchius, sed neque hoc sincerum camomillæ oleum est, sed alterius rei. floribus camomillæ adiungunt oleum album seu spiritum terebinthinæ ac satis magnam portionem salis armoniaci factitii, hanc mixturam vesicæ anæ indunt huicq; aquam communem addunt, deinde extillant aquam & oleum prorsus vulgari & communi modo. Aqua extillata, oleum in superficie sua saphiro colore simile continet; id oleum terebinthinæ est oleo camomelino iunctum (nam herba ipsa aut flores herbæ aliquid olei præbent sed color à sale armoniaco est, qui ex ære exugens colorem eum oleo indidit. Ætate si diu seruetur oleum, color is perit, ac postea manifeste odor ipsius terebinthinæ deprehenditur. Quia multi hac ratione decipiuntur, & aliqui chymici tam inperiti sunt, vt putent colorem à chamemelo proficisci, placuit hic impostu-

imposturam & fucum vel errorem chemicorum detegere. Qui non credit falsam armoniacum ceruleum colorem efficere vasi æneo imponat adiecta calcis viua aqua, ac deprehendet se paucis diebus vltamarino similem colorem habere. Solent agitare aquam saphiream, vt vocant, ad oculorum omnia vitia præstantissimam ex dictis simplicibus conficere. Primum calcem viuam extinguunt vulgari aqua, quam, vbi resederit calx, decapulando puram colligunt, ac in eam parum salis armoniaci solunt. Id vbi solutum exacte fuerit, in prædicta calcis aqua; eam in anciam peluim coniiciunt, quæ vbi per noctem in pelui steterit saphiri colorem conquirat, ac in vitro seposita, diaphana est, & ad omnia fere oculorum vitia, imo ad vlcera quæuis mundanda vtilissima. Cancrum, ambustionem, aliaque multa vitia etiam hæc aqua sanare perhibetur; Oculis aliquot guttæ tantum imponuntur, quia si multum salis habeat, aut multum ex ære, mordicat. Si parum habuerit plus imponi oculis potest. Si multum æris habeat, etiam pelles oculorum aufert, si nimis acris fuerit, aqua rosarum vel feniculi dilui potest.

Aqua saphireæ ad oculorum vitia & vlcera.

Dignitas & valor saphiri. C A P. XLIII.

Maximam olim saphirum habuisse & gratiam apud deos & auctoritatem apud pontifices, sacerdotes ac principes perhibet antiquitas. Cum enim facta fierent Phœbo aut ab eo responsa peterentur, creditum fuit, illi magis placere, & ab eo facilius aliquid obtineri posse, si saphirus tanquam concordia signaculū adhiberetur. Scribit Epiphanius visionem quæ Moysi apparuit in monte & legem datam, in saphiro fuisse expressam. Hæc ætate saphirus post Adamantem, rubinum ac vnionem quartum locum obtinet. Ego tamen Opalum legitimum huic omnino præferri debere existimo, vt in ipsius capite paulo fufius ostendam. Propter pulchritudinem saphirus à multis expetitur, ferent enim cæli & lucidissimi habet colorem, ac oculos sua venustate mitum in modum recreat.

Saphiri precium à colore, puritate ac magnitudine sumitur. Si nihil vitii habeat & colore sit pleno aut saturo qui diaphanitatem non impedit, magnitudo index precii esse solet. Iustius tamen precium pondere constituitur quod hic sequi volo ac ceratiorum pondere precia statuere. Vnum itaque ceratium absoluta saphirus pendens, 2 thaleros valet. Vt autem habeas aliorum valorem, duc ceratiorum numerum in se & quotientem in dimidium precii saphiri vnum ceratium pendens & quotiens ostendet quæsitum, ita 10. ceratium pendens valebit 100 thaleros. Viginti pendens 400. Centum vero ceratium pendens 10000 & sic de cæteris. Occidentales viliores sunt.

Adulterium saphiri. C A P. XLV.

Solet sapphirus vitro Ceruleo inter duos Bohemicos adamantes glutinato, egregiè adulterari. Alii ex vitro massam ceruleam in igne conflant, eamque expoliri iubent, indurant, & imperitis pro sapphiro venditant. Solet id artificium variis modis perfici. Plerunque in massam vitream ex cristallo aut sili-
 cibis paratam, momentum zaphuræ iniicitur, videlicet dragmæ duæ ad libram vnam, ac mouetur massa igne candens quam optimè ferreo vnco. Deinde exempta particula exploratur, num plus zaphuræ aut massæ addendum sit. Si iusta mensura apparuerit, per sex horas efferuescere finitur. Postea eximitur ac sapphirum referens massa, perito sculptori sculpenda ac expolienda traditur. Si rite massa facta fuerit vix à vera sapphiro distingui pseudosapphirus poterit. Quæ fictitiæ sunt, plerunque bullulas seu atomos in corpore habent, qui propter ignem non æqualiter in massam agentem proueniunt.

De opalo. C A P. XLVI.

Variis colores
 in opalo ap-
 parentes.

Opalus gemma est omnium pulcherrima meoque iudicio omnibus aliis præferenda, non solum propter summam ipsius elegantiam, dum omnis generis colores lucis reflectione in eadem parte ostentat (Inest enim illi carbunculi tenuior ignis, Amethysti fulgens purpura, Smaragdi virens mare, & cuncta pariter incredibili mistura lucentia) verum etiam quia vt aliæ gemmæ adulterari nulla ratione potest. Si subiceris enim cristallo varios colores illi in eodem loco hærebunt, neque diuersos pro radiorum reflectione edent. Apparet in opalo, ceruleus, purpureus, viridis, flauus & ruber, interdum niger & albus id est lacteus. Non videntur hi colores omnes inesse gemmæ: quia si frangatur Opalus pereunt, ita vt tantum ex reflectione vnus aut duorum colorum oriri, (vt in iride apparet, & in triangulo cristallino in quo ex sola lucis reflectione in angulos variis colores sese efferunt) putandum sit.

Pæderos.

Olim Pæderos hæc gemma vocata est, à puero. & amore, quod pueri pulcherrimi & innocentissimi instar omni amore digna sit. Ab hoc nomine forte deductum est nomen illud Germanicum quo appellatur *ein Wehse* id est pupillus, quod nomen pueri tantum conuenit. Peritiores tamen gemmarii in quavis lingua Europea opali nomen retinent. Nam illi opali qui in verorum opalorum matre absque colore nascuntur, illo nomine solent tantum appellari. Itali *Girasole* vel *scambia*, si dum versantur, in opposita parte lux perpetuo appareat, vocant.

Girasole.
 Scambia.

Nascuntur in lapide mōlli (qui Gummi Benjoini colores non absurde refert,) venis nigris, flauis, vel fuscis distincto, corpus lapidis albescit, flauescit, nigrescit, & interdum iisdem coloribus perspicuum est.

Genera & loci natales Opati.

C A P. XLVII.

A B vno lapide opalifero interdum omnia opali genera haberi possunt. Genera quatuor sunt. Primum genus est diaphanum absque opaco aliquo corpore intrinseco, ac rubro, viridi, ceruleo, purpureo flauoque colore iridem imitatur, id præstantissimum est. Alterum nigrum est ac ex nigredine ignem ac carbunculi fulgorem emittit, quod omnino viuum anthracem seu carbonem refert, visu quam iucundissimum, rarissimum & præciosissimum, huiusmodi generis opalum pisi maioris magnitudine vidi apud amicum meum qui & exiguo opalo istius generis me donauit. Tertium genus varios colores habet, sed ita in flauescenti vel flauo corpore, vt quieti videantur, & non exacte vt primi generis, reflectione radiorum oculos pascant. Hi fere omnes ex Hungaria adferuntur satisque elegantes sunt, quia vnionum colorem aliarumque gemmarum omnium imitantur. Ad hoc genus referri potest qui lacteo colore opacus est, quique ex matre opalorum concinnatus ab Italis occhio del gatto, id est oculus cati dicitur. Is à nonnullis pseudopalus appellatur. Quartum genus pseudopalii nomine insignitum diaphanum est oculis piscium simile, parumque ce- rulei lactis instar aut etiam flaui coloris, in se habet, ac luci oppositum si vertatur in extremo cardine lucere propter lucis reflectionem videtur. Id proprie *ein Wehse* à Germanis, & ab Italis *Girasole* vocatur. Nonnullis *Astroites* vel *Asteria* dicitur, quia intus includit lucem stellæ instar deambulantem; quamquam alii duriozem pseudopalo gemmam prorsusque candicantem Asteriam esse velint, eamque solis oculum vocari, & proprie *Girasole* vocari. Oculum etiam cati à gemmariis ad opali genera non refertur; sed peculiaris gemma putatur. De qua paulo post agam, licet commodè inter pseudopali genera numerari posset. similes enim ex matre opalorum licet molliores eruuntur. Opali primi & secundi generis raro magni inueniuntur. Nonius senator Romanus primi generis auellanæ magnitudine 20000 aureorum æstimatorum habuisse dicitur. Tertii & quarti generis satis magni reperiuntur. Vidi enim quendam variis coloribus perspicuum & lactescentem, nucis iuglandis minoris quantitate qui 200 thaleris æstimatus fuit.

Niger opalus.

Variis coloribus.

Oculus cati. Pseudopalus.

Girasole. Astroites.

Oculus Solis. Oculus cati.

Nonii opalus.

Quantitas opali.

Vbi nascantur opali.

Omnia opali genera in India reperiuntur, viliores in Cypro, Ægypto, Arabia, Galatia, Thaso & Hungaria. In Hungaricis Opaliferis lapidibus interdum, sed raro primum genus inuenitur. Secundum genus rarissime. Tertium & quartum frequens est. Verum fodina vna raptum esse dicitur, quam nunc ruinis obrutam deserui fama est.

Facultates, proprietates, & virtutes Opali. CAP. XLVIII.

A Rbitrantur authores omnium aliarum gemmarum vires habere opalum, quod omnium colores exhibeat. Inest enim illi carbunculi (vt inquit Plinius) tenuiter ignis, amethysti fulgens purpurea, smaragdi virens mare & cuncta pariter incredibili mistura lucentia. Cordis itaque spiritus recreat, illud aduersus venena aerisque contagia, melancholiam, tristitiam, syncopen, cardiacam, aliosque prauos affectus tuetur. Peculiare hoc opalo ascribitur quod gesta-

*Omnia gene-
marum vi-
res habens
opali.*

rus oculorum aciem & nitorem conferuet. Mollis est adeo hæc gemma, vt dum expolitur stannum vel plumbum non ferat, sed tantum terra tripolitana ligneo-orbi imposita poliri possit. Qui exactius vires huius gemmæ scire cupit: rubini, smaragdi, amethysti, aciaspidis facultates exquirat in propriis capitibus, voti que compos fiet. Nam putant gemmarii dictarum gemmarum omnium vires in Opalo concurrere.

Dignitas & valor Opali. CAP. XLIX.

Olim apud Romanos in magna existimatione & precio fuit Opalus. Constat enim historiis Nonium Rom. Senatorem maluisse patria & senatoria facultate priuari, quam petenti Antonio opalum quem habebat 20000 sester-tiis æstimatum, tradere. Mirum nunc illius precium decreuisse, cum margari-tas & omnes alios lapides elegancia, puritate, nitore & colore superet, neque adeo copiose reperiatur, præsertim primum genus. Primi & secundi generis opalos, qui vitio carent, ac rubro, ceruleo, flauo, viridi purpureoque colore rutilant, vnionum precio omnino æstimandas iudico. Propterea Lectorem ad vnionum precia remitto, & vnus ceratii opalum tribus thaleris æstimo. Se-cundi generis si lactescentes varios colores habeant saphirorum precio æsti-mandas iudico, aliàs si proximè ad primigenis opalos accedant, duplo vel tri-plo, prout sunt elegantes, saphirorum precia excedere possunt. Nam hic ni-hil certi statui potest, cum periti gemmarii oculus, gemmæ decorum illiusque vitia perpendere debeat. Quarti generis viles sunt, nullaque regula æstimari possunt, cum raro, etiam si vnquis humani magnitudinem æquent, ducati pre-cium superent.

Adulterium opali. CAP. L.

Adulterari duplici vitro vel colore, vt aliæ gemmæ opalus non potest. Scri-bit tamen à Porta calcem stanni in vitrum cristallinum excandens ini-e-ctum illud obnubilare & colorare opali instar. Sed oportet sæpius exigne exi-mere & accommodare, donec quis voti compos fiat. Quercetanus à spiritu ni-ri alembicum vitreum intrinsecus ita tingi variis coloribus asserit, vt opalus vi-deatur. Qui modum tingendi scire cupit, legat libellum quem edidit de prisco-rum Philosophorum vera medicina.

De Smaragdo. CAP. LI.

Inter virentes gemmas nulla præstantior, elegantior, & iucundior Smaragdo. Ingrato enim suo virore oculorum aciem ita demulcet, animumque ita recreat, vt herbarum omnium, viridariumque amœnitatem longe superet. Pellucida est hæc gemma & diaphana. In colore ipsius nihil neque cerulei, vt in Turcoide, neque flauedinis, vt in veterum Topasio, quem nunc Chrysolitum appellant a-nimaduertitur.

Nomina & genera Smaragdi. CAP. LII.

A Nonnullis Prasinus vocatur, item Neronianus aut Domitianus, teste Epiphanio. Neronem enim siue Domitianum aiunt oleum in multa vasa infudisse, & interuallo temporis oleum viridem colorem contraxisse, hocque oleo petram copiosius rigatam floridioris coloris euasisse. Alii dicunt Neronem quendam antiquum artificem & gemmarum sculptorem, smaragdi præcipuum vsum inuenisse & gemmam istam ab illo Neronianam dictam, alii vero Domitianam appellari malunt. Hactenus Epiphanius. Persis & Indis vocatur *Pachec*, Arabibus *Zamarrut*, vnde Smaragdi nomen deductum est. Serapio *Tabarget* & Pandectarius *Tabarget* vocat, sed vitiosè.

*Prasinus.
Neronianus.
Domitia-
nus.*

Smaragdi genera à Plinio duodecim recensentur : qui Schiticis summam tribuit auctoritatem, quod nulli austeritas & durities maior, nec minus vitii sit, ac quantum smaragdi à cæteris gemmis distent tantum Schiticà careris Smaragdis. Secundum locum apud ipsum obrinent Bactriani, in commissuris saxorum nati. Tertium Ægyptii, quorum gratia non in colore liquido nec diluto, verum ex humido pingui. Reliqua genera in arariis metallicis inueniuntur, qui duritie, colore ac perspicuitate à primo genere distinguuntur. Hi à locis vbi olim reperiebantur nomen habebant. Æthiopici acriter quidem virides sunt, sed non puri aut concolores. Persici non translucidi, visum nihilominus recreant, in vmbriis resurgunt, longius quam cæteri nitent, ac in sole hebetantur. Medici plurimum viriditatis habent, qui interdum rerum diuersarum imagines complectuntur. Attici in argentariis metallis reperti è longinquo speciosiores, minus pingues sunt, iisque senecta euanescit viriditas, ac sole læduntur. Charcedonii fragiles, colore incerti, ac virentium in caudis pauonum similes sunt plumis. Recensentur & Laconici, Medicis similes & Siculi. Item chalcosmaragdus gemma è Cypro turbida æreis venis, & Tanos in Persia reperta sordida ac ingrati viridis. Smaragdus quem *Colam* vocant in Arabia, ædificiorum ornamentis occludebatur. Hac Plinii Smaragdorū genera hoc seculo vix discerni possunt.

*Genera sma-
ragdi duode-
cim.*

Hodie Smaragdi in duo genera tantum distinguuntur. Alii n. sunt Orientales, alii Occidentales. Orientales durissimi, virentique iucunditate amoenissima prata repræsentant, solique præ aliis omnibus oculos vbertim explent & satiant, eorumque aciem iugi intuitu hebetatum reficiunt, vt vel ob hanc causam à sculptoribus libenter tractentur.

Orientales.

Hi quia neque soli neque vmbriis, seu lucernis cedunt, sed potius virenti fulgore contra nituntur & irradiant, vt se superari non posse ostentent: Deinde etiam quia prorsus translucidi, ac in magno precio sunt, ad primum genus referri debent. Omnes ex India Orientali ad nos adferuntur, verum in quibus locis reperiantur incertum adhuc, quia fragmenta in loco natali propter illorum precium nulla à negotiatoribus relinquuntur. Putant multi Iaspidi vel Prællio innasci Smaragdos, vt Rubinus Balassio. Vidi lapidibus metallicis angulares ita innasci, vt politici ac impositi, arte non natura, vide-

*Incertum v-
bi nascatur
Smaragdos.*

rentur. Si huius generis smaragdi maculis, nubeculis, opacitate, aliisque vitiis obnoxia fuerint, multum illorum dignitati decedit. Bonitas cognoscitur si in ore detentus frigidus appareat, ac in sole viriditatem seruet.

*Occidentales
duplices.*

Occidentales in duo genera distingui possunt. In Europeos & Peruvianos. Peruvianus etiam si iucundissimum habeat virorem, tamen quia absque radiis mortui videntur, ac plerunque hinc inde nubeculis viridibus pleni sunt, nec ut orientales translucet & irradiant: Deinde quia copiose satisque magni neque ita duri ut orientales reperiuntur, exiguam nunc auctoritatem obtinent. Alii ex vicinis regionibus adferuntur prædictis paulo duriores: verum qui interdum nigricant ac noctu pulchriores apparent, non plane virides, sed prassio similiores, è cuius frustis eruuntur. Europei qui in Cypro, Britannia aliisque in locis reperiuntur prædictis omnibus ignobiliores, nisi duritiem &

Magnitudo.

elegantiam habeant, sunt. Orientales illi præstantissimi, raro nucis auellanae maioris quantitatem excedere visi sunt. Occidentales tam magni reperiuntur, ut palmae manus magnitudinem superent. Europei raro magni reperiuntur.

Vires, facultates & proprietates smaragdi. C A P. LIII.

*Ad venena,
fluxus alui.*

Smaragdus ut omnes gemmae frigida & sicca est temperaturæ, ob id omnem salui sanguinisque fluxum & præcipue dysenteriam ebibitus sistit, teste Auenzoare, nec refert an à mordaci humore an à veneno ortum habuerit. Propinatur ad venena, dysenteriam aluique fluxum, sex grana in pollinem redacta cum aqua aliqua cordiali, ut tormentillæ, acetosæ, nymphaeæ vel boraginis. Quibus haustis extemplo æger, si venenum sumpserat, cordis anxietates, animique defectus patitur: quos si exceperit sudor & somnus liberatur 10. horarum spacio. Eadem dosi sumptus, venenatis morsibus animaliumque puncturis, pesti febribusque pestilentibus medetur.

*Ad morsus
animalium.*

Ad epilepsiam.

Inter amuleta præcipue commendatur smaragdus. Nam si è puerorum collis pendeat, eos ab Epilepticis paroxysmis tutari creditur; digitis etiam gestatus comitalem morbum impedire omnes auctores asserunt, eamque habere facultatem, ut si morbus ita vehemens sit, ut superari à gemma non possit, eam in partes disfringi. itaque vel tollere morbum, vel frangi quasi pugnando à potentiori deuicta. Coxæ mulieris alligatus smaragdus partum accelerare, ventri appositus retinere, ori inditus hæmorrhagiam sistere perhibetur. Vêtri adhibitus indubitato dysenterias omnes, teste Antonio Guainerio, miraculi instar aufert, ac hæmorrhoidum fluxum nimium compescit. E collo pendulus inanes timores ac dæmones arcere fugareque creditur, ac hæmitriteam febrem tollere. Memoriam etiam firmare, ac visum reficere & recreare à multis creditur. Cõmuni etiam hominum opinione castitatis custos ac adulterii proditor existimatur, quod venereos actus illegittimos non ferat ac si peragantur in partes dissiliat. Verum id naturæ (quæ actum legitimum ab illegittimo non discernit) aduersari omnino videtur. Agricola si pendulus cutim tangat illius qui actum venereum exercet, disrumpi existimat. Id si in quouis actu, legitimo vel illegittimo

*Partum ac-
celerat & re-
tinet.*

Hæmorrhagiam sistit.

Dysenteriam miraculose sistit.

Dæmones & timores fugat.

Castitatem prodis.

gittimo

gittimo contingit, necesse est vel motum vel halitum seminale in smaragdū agere, nisi metaphysica facultas ipsi insideat aliqua, quæ nulla ratione inuestigari possit. Huiusmodi facultate dæmones arcere, hominem ad secreta inueniēda habilem reddere, futurorum cognitionem dare, eloquentem efficere, ac opes augere, credere licet Christiano qui Dei in rebus naturalibus metaphysicas vires, potius admirari quam intelligere interdum debet.

Ex smaragdis tinctura ad superius narratos affectus & morbos vtilissima *Tinctura Smaragdi* spagirico artificio elicitur hoc modo. In ferreo vase puluerifatur, ac per linteum traicitur, huic superfunditur spiritus urinæ qui aliquid phlegmatis adiunctum habet, vt colore in extrahat; spiritusque iterum distillatione aufertur, vt in fundo remaneat smaragdi extractum griseum, è quo tandem spiritu vini color smaragdi extrahitur. Variis casibus obnoxius est smaragdus. Facile enim à contactu duriorum gemmarum, ab æstu, igne, chalybe, ære, ab ictibus, & attritu *Debilitas Smaragdi* læditur. Id etiam smaragdo ascribitur, quod speculi instar rerum circumstantium ideas in se recipiat, æ intuentium oculis exhibeat. Neque hoc dicitur ignorasse Nero, qui gladiatorum certamina smaragdo conspexit. Existimo omne diaphanum si altera ipsius superficies nigredine vel materia aliqua exacte leuigata, vt visus radios non recipiat neque proprius color agnoscat, idem efficere. Id probant puteorum aquæ ligna, metalla leuigata, aliaque infinita quæ omnia circumstantes species referunt. Dum enim radios visuos non recipiunt ad species oppositas illi reflectuntur.

Dignitas & valor smaragdi. C A P. LIIII.

Smaragdi selectissimi semper in magna fuerunt dignitate, existimatione & precio, adeo vt olim illis aliquid inculpere vetitum fuerit. Fabulosum etiam quippiam quo maiorem haberent authoritatem, traditum ab antiquis fuit. Nempe schiticos hoc est præclarissimos in metallis aureis nasci, vnde non sine magno discrimine ac negotio possint conquiri: Gryphis alitibus ferocissimis in iis nidificantibus, illosque ab Arimasps populis monoculis, qui armati eo auri & smaragdorū cupidi accedunt, tentantibus. A quinquaginta annis quo Peruuiani ad nos allati sunt, Orientales viliores facti sunt. Narrat Aloisius Mundella Brixienſis medicus à Francisco Maria Vrbinatiū principe duorum *Precium orientalis.* ceratiorum pondere Orientalem smaragdum 113. aureis emptum fuisse, ingens sane precium quodque adamantis eiusdem ponderis dimidiatum æquat. Orientales perfectissimos omnibusque modis absolutissimos, iustè æstimari quarta parte adamantis eiusdem ponderis puto. Si itaque 10. ceratia pendentis Smaragdi precium ignoretur, in Adamantis tabula precium 10. ceratiorum quærat, cuius quarta pars ostendit precium. Statuitur ibi precium 890. cuius quadrans est 2147 precium smaragdi quæsiti, nec hic alia regula opus est. Linshotanus, qui iter orientalis Indiæ describit, longe maioris æstimat quam Adamantem. Nam orientalem smaragdum qui associari vnus ceratii adamante potest, 80. ducatis æstimat, cum tamen adamantem tantum 70

æstimet. Meo tamen iudicio nimis magno æstimat. Quarta pars precii adamantis dum illi magnitudine par est, mihi hoc tempore quo tanta copia smaragdorū occidentalium habetur non solum sufficere, sed excedere videtur; præsertim cum gemmarii complures, præferant Peruvianos Orientalibus, quia gratiorem viriditatem habeat. Iustus itaque duplum precii smaragdi occidentalis tantum habeat.

Adulterium smaragdi. C A P. LV.

OMnibus fere modis smaragdi adulterari possunt. Nobilior modus fit cristallo, vitro & silicibus calcinatis & fufis, si iis exigua quantitas minii adiiciatur, Ita ego præstantes feci. Alii æs vstum in tenuissimum pollinem redactum addunt, adiecta croci ferri dimidiato pondere, ac sex horarum spacio coquant, ac vas per se refrigerari sinunt, gemmamque polituræ committunt. Si exactè quis operatus fuerit, Americanis omnino similes efficiet smaragdōs.

De Prasio, smaragdite & Chrysoprasio.

C A P. LVI.

PRasius Prassius, Italice *Prasma*, Germanicè *ein Praesem*. Mater smaragdi à multis putatur & non immerito quod aliquando in eo repetiatur, etiam si non semper. Nam quæ partes viridiores absque flauedine & perspicuæ in Prasio reperiuntur, smaragdi rite appellari possunt, vt illi quorum flauedo aurea est Chrysoprasii. Color istius gemmæ proximè ad porri vel prasii colorem accedit, vnde prasii nomen obtinuit. Fit prasii color è mixtura flauī viridisque coloris. Prassius nubeculis perspicuus est, vel totum corpus opaco quadam diaphanitate impeditur. Huic interdum rubri, albi, vel atrī quippiam insidet, quia adnascitur iaspidi, Cristallo aliisque gemmis à quibus varia corpuscula variosque colores nanciscitur. Differentiæ tres ratione coloris hic statui possunt. Prima continentur, qui exactè viridis porri colorem emulantur. Secunda qui multum flauedinis habent ac filicis arcescentis fere colorem referunt. Hi si aurei sint splendoris Chrysopteri veterum sunt. Tertia quæ exigua viriditate, maioriq; flauedine lactescunt. Has tres species omnes apud me referuo. Postremum genus quod semiperspicuum est ad nephriticos lapides omnino referri debere existimo, vt suo loco docebo.

Prasi non solum in India orientali & occidentali, verum in Europa inueniuntur, præcipuè in Bohemia vicinisque regionibus.

Dignitas & valor Prasii C A P. LVII.

Vilis est hæc gemma, quia in magna copia, tantaque mole interdum reperitur, vt inde staturæ fieri possint. Ultra celaturæ precium vix vnquam nisi singularis elegantia sit, æstimatur. Tertium genus quod rarius est, & ad nephritidem

phritidem curandam singulare maximo in precio iis, qui ipsius facultatem norunt, est. Prasius quia vilis, non adulteratur.

Vires, facultates & proprietates Prasii. C A P. LVIII.

Vires habet smaragdi, verum minores, hoc proprium illi ascribitur, quod veneno præsentem viriditatem amittat, quam non nisi lotus recuperat. *Ad venena*

De Chrysopraso. C A P. LIX.

Non dubium est quin veteres omnes gemmas aureum splendorem habentes chrysolitos appellarint. Hinc Prasii, Topasii, Berilli aurei radii fulgentes, Chrysoptasi, Chrysoptatii, Chrysoberilli vocati fuerunt. Chrysoprasus itaque prasus est aureum splendorem porri viriditate immixtum habens. Grata admodum est aspectui gemma, ac iisdem cum Prasio viribus ipso tamen nobilior, & amœnior aspectu.

De Smaragdo Prasio. C A P. LX.

Ambigit hæc gemma inter Prasium & Smaragdum, unde Germanicè nomen obtinuit *Smaraldprasem*. Graminis enim habet virorem neque flauedinis quid in eo deprehenditur, si conferatur cum Prasio; si vero cum smaragdo conferatur, flauescens quædam viriditas, magis in ipso quam in smaragdo conspicitur. Raro perspicuus est nonnunquam tamen; vt plurimum opacam habet diaphanitatem. Ego illum pro pseudo smaragdo habeo. fortassis chlorites Plinii est. In Bohemia ac occidentali India reperiuntur. Duo itaque illius sunt genera Bohemici & Americani, illi plerunque opaci sunt, isti vitrioli instar; cuius colorem exacte referunt semitransparentes. Indi hunc formant columnæ instar, vt maiorem æquet digitorum longitudine, minoremque latitudine. Deinde alteram extremitatem reliquo corpori paulo crassiorem faciunt, vt pertusis labiis inferi ac pendulus prominere ornatus gratia possit. Hac enim ratione principes se ab aliis distinguunt, ac viliores huiusmodi ornatu indignos arbitrantur. Quidam affinis meus, mihi frustulum istius lapidis dono dedit, qui eundem magni faciebat ac Nephriticum verum lapidem esse afferebat, cui opinioni non repugno, quod eius multa sint genera ac omnia colore plurimum inter se differentia, vt loco explicabo. Vt Bohemicum Smaraldoprasum vel pseudo smaragdum appellauit, ita hunc optime smaragditem appellari posse existimo. *Ab Indis generatur.*

Vis, facultas, dignitas & valor smaraldoprasii. C A P. LXI.

Vrinam brachio applicatus ciere, proinde arenulas pellere, calculi generationem prohibere, nephriticos ac arthriticos dolores compescere, & è collo suspensus ne orientur vetare, puerorum etiam terculamenta impedire, omnesque smaragdi vires, sed imbecilliores habere, creditur. Paucis nota est hæc gemma, hinc fit nondum esse in precio. *Ad calculos & nephriticum dem.*

De Topasio veterum ac Chryſopatio, qui hodie Chryſolitus appellatur.

CAP. LXII.

TOpasius veterum, viridis fuit gemma ac diaphana: si aureo quodam fulgore splendebat Chryſopatius appellatur. Nunc vtraq; à Gemmariis Chryſoliti nomen obtinet. Topasius seu chryſolitus vulgaris smaragdo est colore dilutior, cui non nihil flauedinis adiectum videtur. Huic dum viror aureus est Chryſopatii nomen tribuitur, & mater Smaragdi putatur. Plinius multa de chryſopatiis, chryſolitibus & chryſopraſis tradit, sed omnes istas gemmas ita confundit, vt nihil inde certi colligi possit. Chryſopatius non absurdè hodie à Gemmariis chryſolitus appellari potest, quod reuera aureus color per vniuersam in illo fulgeat. Qui si noctu igne admoto vehementer splendeat Chryſolampis Plinii est. A nonnullis hæc gemma cum chryſopraſo confunditur, quia parum inter se differunt. Topasius, teste Plinio, à Iuba Mauritanix rege qui eam in insula Chiti Arabix marisque rubri primum inuenit, nomen accepit. Reperitur auctoritate Plinii in lapidicinis alabaſtri & prope Thebas Ægypti.

Chryſolampis.

Natura, vires & facultates Topasii veterum seu Chryſoliti Gemmariorum & Chryſopatii. CAP. LXIII.

TOpasius limam sentit, ac in tantam molem interdum excrescit, vt statux inde fiant. Scribit enim Iuba, Arsinoe Ptolemæi Philadelphæ vxori statuam cubitorum quatuor fuisse ex Topasio in delubro sacratam. Sanguinis eruptiones sistere, vulnerique ad motus extemplo fluentem compescere, bilem, iramque ac phrenitidem mitigare, si pro amuleto gestetur, perhibetur. Nocturnos etiam timores & puerorum terrores, ac lunaticos paroxysmos arceri creditur. In mensa positus chryſopasius (quem à chryſopraſo differre non puto) præſente veneno traditur colorem amittere, eoque semoto iterum recipere. Sed huiusmodi vanas & præter rationem omnem, de gemmarum viribus opinionones experientia rerum omnium magistra refutat. Potus chryſopatius cotialem curat perfectè, teste Cardano.

Ad sanguinis profusum & phrenitidem.

Ad comitialem.

Valor dignitasq; Topasii seu Chryſolithi vulgaris.

CAP. LXIV.

Non magnam habet auctoritarem hæc gemma neq; cælaturæ precium excedit. Causa est quantitas & magnitudo, quæ illam vilem efficit. Chryſopatii tamen si egregiè aureis radiis splendeant paulo nobiliores sunt.

De veterum Chryſolito, Chryſelectro & Melichryſo, seu vulgari Topasio.

CAP. LXV.

HOc tempore gemmariorum Topasii, gemmæ sunt aurei coloris, & omnidubio procul, inter veterum Chryſolitos numerandi. Fortassis à Plinio Chryſe-

Chrysele&tri aut melichrysi appellantur. Nam chrysolithi nomen tanquam gemmus omnibus gemmis quæ aureum habent colorem applicat. Color illius nullo alio colore intermixtus est, & aquam reubarbaro vel croco tinctam refert. Duo ipsius sunt genera Orientalis & Europeanus. Orientales illi habentur, qui purissimi auri instar emulant. Hi omnibus gemmis, adamante excepto, duriores, aliquando instincti sunt, vt nimium croci in illis appareat. Nonnunquam tamen diluiores quam conueniat, sunt, imo interdum adamantum aquas habent absque aliquo colore, quos propterea referunt. Qui medio modo se habent cæteris nobiliores & præstantiores habentur. Europei crystalli instar molles, cum aureo colore vel multum vel parum nigricant. Inter hos nonnulli tam parum flauedinis habent, vt nisi nigredine à crystallis distinguerentur ab iis discerni non possent. Inueniuntur in Bohemia passim. Dum aureo colore eoque puro splendent ab orientalibus nisi duritie distingui possunt, tam sunt elegantes. Orientales in Æthiopia & Arabia inueniuntur. Præstantiores in India & Bactriana. Reperiuntur aliquando permagni Topatii, & qui 2 pondoponderent. Vidi Bohemicum duarum vlnarum longitudine, & fere semivlnæ latitudine, qui Rudolpho secundo Cæsari inuictissimo, & Domino mee clementissimo dono datus fuit.

Natura, vires & facultates Topasii vulgaris seu Chrysolithi veterum.

C. A. P. LXVI.

Natura solaris, cuius speciem aliquo modo refert hæc gemma aureo suo colore, est. Proinde vt aurum ac sol vitalis facultatis fomentum est; ita Chrysolithus, timores enim nocturnos, & melancholiam minuere atque depellere, intellectum confortare, molestisque insomniis aduersari, dæmones terrere & fugare, pusillanimitatem stultitiamque auferre, sapientiam, animique constantiam promouere, ac à fascinationibus ferentem tueri, brachio sinistro alligatus, aure collo suspensus, auroque inclusus, creditur. Refert Cardanus in libro de admittendis curationibus mira de Chrysolithi viribus his verbis. Cæsarem Palauicinum aliumque nobilem ex oppido Gallerati, melancholia & comitiali morbo alternatim (quorum vnus iam quindecim diebus cum febre; Palauicinus alter iam sex mensibus, sed sine febre, verum cum clamoribus) laborantes, & frustra à medicis vexatos, somniferis lotionibus capitis, solo potu pulueris Chrysolite ex vino, in octo dierum spacio, sic liberaui, vt nunquam morbus redjerit. Præter dictas facultates, sanguinem vulneribus applicatus sistit, ac libidinis cæstrum cõpescit. Chrysolitus tritus & potatus asthmatis & orthopnæ paroxismos mitigat. Has vires omnes, multi non huic chrysolito, sed præcedenti gemmæ, nempe illi gemmæ, quæ nunc chrysolitus appellatur & è viridi colore aureus est attribuunt. Frigida & sicca naturæ est, vt omnes gemmæ. Hoc peculiare habet quod sub lingua detentus sitim febrientium extinguat.

Ad melancholiam.

Ad comitalem.

Ad sanguinis profusionem.

Topasii vulgaris seu Chrysolithi veterum dignitas & valor.

C A P. LXVII.

Orientales topasii vulgares si purissimi auri inter rutilent & absque vicio sint, quia aspectui admodum grati sunt, à nonnullis expectantur ad ornamenta pileorum, statuarum ac reliquiarum in ecclesiis. Qui certatim pendunt duobus Thaleris æstimandi sunt. Qui 2 ceratia, quatuor thaleris, qui 3. 9. thaleris. Inde ut aliorum precia sciantur, ceratiorum numerus ducatur in se & quotiens ostendet precium quaesitum. Sic 4. ceratiorum valebit 16. thaleros, & 10. ceratiorum 100 thaleros. Hæc regula ad 20. ceratia tantum valere potest. Nam ulterius vilius sunt æstimandi, propter magnitudinem quam aliquando attingunt. Propter summam duritiem quam habent vruntur ut saphiri, ac tum veros adamantes melius æmulantur quam alia gemma. Vidi vix 10 ceratia pendentem. 200. thaleris venditum. Ita enim exactè annulo inclusus adamantem referebat, ut vix à perito gemmario differentia cognosci poterit.

Topasii Bohemici orientalibus similes eadem regula taxari possunt. Si tamen quotientis quartam partem accipiat pro Bohemici valore. Reliqui qui nigricant & fortassis pro veterum obsidiana gemma haberi possunt, aut parum aurei coloris habent his viliores sunt, nec commode æstimari possunt. Si quis regulam viliores velit sumat octavam partem precii dicti.

Adulterium Topasii. C A P. LXVIII.

Topasii aurei coloris ob elegantiam adulterantur omnibus modis quibus
Præstans mo-
ans.
Alius mo-
ans.
Alius mo-
ans.
ans.
 alia gemmæ adulterari solent. Præstantior modus est dum in crystallo, sili-
 licibus, & vitro fuso aureus color conciliatur, id fit si ad singulas vitri libras
 quarta vnciæ pars ferrei croci remisceatur atque tantillum minii addatur. Sed
 primum addendum minium post crocus, teste Baptista à Porta. Si crystallo cal-
 cinato triplum plumbi addatur Topasius absque aliqua adiectione emergit, si
 per diem in fornace moretur. Aliter sic conficies; fac pollinem ex ære vsto,
 cinabari nativo ac crystallo, quadruplumque stanni vsti adde, fusorioque vasi
 ex terra fortissimo inde, fornacique committe per diem. Sed ignis vehemens
 non sit, ac semper eodem gradu permaneat, si cile enim fluit pulvis predictus.

De Berillo. C A P. LXIX.

Berillus gemma est quæ aquæ marinæ colorem refert ex viridi cærulesum.
Aquamari-
na.
Chrysoberil-
lus.
Corysopra-
sus.
 Iralis à colore *Aquamarina* vocatur, Hebraice *lascbeeb* vocatur: unde
 nonnulli putant Iapidis nomen deductum. Dum berilli aureos radios habent
 aut ex auro scintillant, Chrysoberilli appellantur, quos aliqui ad chrysopra-
 sos referunt. Transparent berilli omnes & dilutum habent colorem, si enim co-
 lore saturo sint, pro aliis vulgo gemmis habentur. Eius colorem refert aqua
 6 ex

si exigua quantitate Indici, ac decima parte viridis coloris adiecta, tingatur. Est autem Indicum color quo pictores sæpe vtuntur. Sculpuntur Berilli pluribus angulis vt illorum percussu viuaciores fiant, magisque fulgeant.

Genera & loci natales. C A P. LXX.

PLINIO auctore multa berillorum sunt genera. Probatissimi viriditatem pueri maris imitantur. Proximi his sunt Chrysoberilli paulo pallidiores, sed in aureum colorem exeunte fulgore. Vicinum genus huic est pallidius, vocatur chrysoprasus. Quarto loco Hyacinthizontes colore hyacinthi. Quinto Aëroides viridiores qui ab aëre nomen habent. Post hos cerini, ceræ & oleagini oleo, ac tandem cristallis nonnulli similes. Sub istis generibus non dubito quin multæ aliæ gemmæ, quæ nunc ad alias referuntur, contineantur. Nam videtur Berilli nomen communi fuisse ac fere omnes eas gemmas quæ crystalli instar diluto aliquo colore tinctæ fuerunt sub se comprehendisse. Nam quos nunc citrinos, topasios, lucosaphiros vocant, vt & hyacinthi quædam genera, non est dubium quin inter berillos numerata fuerint. Itali etiam hodie cristallos qui angulorum multiplici reflexu aliquos colores in se habere videntur, berillos vocitant. Reliquarum nationum gemmarii illos tantum qui marinæ aquæ colorem vel dilutum vel exactè referunt, Berillos vocare solent. Nascuntur berilli ad radices Tauri montis in Eufhratis littore ac in India, dilutioris coloris & qui cristallis similes sunt, in variis regionibus, vt in Germania & Bohemia.

Chrysoberillus.

Chrysoprasus.

Hyacinthizontes.

Aëroides.

Cerini.

Berillus veterum multas gemmas comprehendebat.

Locus ubi nascitur Berillus.

Facultates & vires Berilli.

CAP. LXXI.

GEMMARIUM berillum gestatum contra hostium pericula, vitia hepatis, suspiria, eructationes valere, ac oris morbos, faciei, gulæ & paristhmia prohibere, credunt. Illius ex aqua dilutum oculos humidos sanare perhibetur. Ad vulnera oculorum etiam aliqui celebrant, siue illa pupillæ siue alteri parti inflicta fuerint. Reducitur Berillus contusus & tritus in pollinem exactissimè, vt impalpabilis sit. Deinde lentis quantitate puluis quotidie mane supino iacente agro, in oculum donec sanetur, infunditur, ac præcipitur vt æger in motus aliquam diu supinus permaneat. Si pupilla vulnerata fuerit etiam commode sanari non possit, tamen ita emendatur, vt oculus difformis non fiat. Si læsio extra pupillam fuerit, præclare sanat berillus, quemadmodum etiam omnes oculorum contusiones quacunque re factæ fuerint. Suaderem ad contusiones & fugillata vt infusio fieret aqua verbasci: si adiuncta esset inflammatio aqua rosarum, plantaginis, eufhrasæ vel simili. Si vulnus esset, aqua Bethonicæ, Tormentillæ vel plantaginis. Magi putant contra segnitiam hanc gemmam pollere, ingenio prodesse & coniugatos iuicem conciliare.

Ad oculorum vitia.

Dignitas, valor & adulterium Berilli. C V P. LXXII

Berilli non sunt in maiori autoritate quam Topasii orientales olim Chrysoliti appellati; proinde eodem precio æstimari possunt, pro coloris tamen elegantia augetur vel minuitur precium, idq; in omnibus gemmis seruandum est. Adulteratur Berillus iis modis quibus alix gemmæ omnes. Nobilior modus est dum æs ystum in tenuissimum pollinem redigitur, vt omnem tactum effugiat, ac crystallino, vitro aut christallo calcinato vitroq; illi adiecto miscetur ac fornaci committitur, æris vna dragma pro vitreæ massæ libra sufficit.

De Crystallo & Pseudodamante. C A P. LXXIII.

Cristallus notissima gemma, si nomen gemmæ meretur, transparentis est ac aquam in glaciem congelatam, vnde nomen habet, omnino refert, nomen deducitur a *ἵψος*, id est gelu, & *σῆμα*, id est contractio. Mollissima est omnium gemmarum. Dum coloratur non iam pro cristallo amplius, sed pro alia gemma habetur; quamquam in vere gemmæ locum substitui non possit. Si enim berillum referat, pseudoberillus, si topasium pseudotopasius, si saphirum pseudosaphirus, si smaragdum pseudosmaragdus, & ab illa gemma, cuius similitudinem refert, appellatur. Tales autem in Bohemia & vicinis locis complures reperiuntur, qui omnes sola duritie a veris gemmis distinguuntur; Molles enim omnes cristalli instar sunt, & pro cristallis haberentur, nisi coloris elegantia gemmarum, vt aliud nomen illis darent, suaderet. Nascuntur Crystalli plerumque hexagoni. Nam qui rotundi aut globosi, vt silices, reperiuntur, illi duriores cristallis sunt & pro pseudodamante habendi sunt. Tales sunt Arnehmii prope Arnehmum Geldrix oppidum, Clabequii prope Bruxellum, Gallici, Bohemici, & Silesiaci. Hi enim aliquando tam duri sunt, tantaque elegantia micant, vt vix ab Orientalibus distinguantur. Tincturam tamen quam verus adamas admittit non recipiunt, Deinde igne & senecta corrumpuntur, quod adamanti non accidit. Horum mentio in capite de adamante facta est. Gemma etiam illa quæ iris appellatur, quod omnes colores iridis, si quis fronti applicatam intueatur, conspicuos faciat, species cristalli est, quæ partim ob iustam angulorum reflexionem huiusmodi colores, vt vapores iridem, partim quia minus pellucet cristallo, offert. Hæc si subcitrina, fuerit ab Italis & Gallis *citrino* vocatur, ac præstantior communi cristallo habetur.

Citrinus. Putant nonnulli aquam esse materiam cristalli ac glaciem diu in frigidissimis montibus seruata tandem in cristallum conuerti: Verum omnino falluntur, vt in tertio Tomo symbolorum principum (vbi symbolum Ludouici Gonzagæ, *ex glacie cristallus euasit*, explicatur) notavi. Nunquam enim aqua in cristallum mutari potest, absq; tamen aqua non generatur. Solui enim terræ tenuissima portio ab aqua debet, aut illi aliunde missa cõmisceri, quæ recedente aqua tum primum in cristallū concrescit. Si cristallus ex aqua cõgelata constaret, igne solueretur, (quæ enim frigore concrescunt calore soluuntur) ac aquæ

*Falsæ gemmæ
quæ dicantur.*

*Bohemia
gemma fere
omnes cry-
stalli sunt.*

Pseudodamantes.

*Arnehmii,
Clabequii,
Bohemici.*

Iris.

*An aqua sit
materia cry-
stalli.*

aqueæ partes igne consumerentur, quod non fit experiēti. Igne enim crematus calcem seu terram & sal, cuius spiritus beneficio coagulatus fuit, ostendit. Hæc fusius ante, vbi de causis concretionis gemmarum egi, explicantur.

Nascuntur plerunque cristalli forma hexagona in mucronem desinente, quia terrestris subtilis materia se separans ab aquea nititur se vnire, ac omnibus modis singulæ particulæ, centrum corporis sui ambiunt & appetunt. Quod cum fit vel circula rem vel hexagonam figuram faciant oportet, nulla enim alia à circulo perfectior videtur. Circularis figura fit dum materiæ partes sunt prorsus vniuersimodi; qualis in iis qui proximi sunt adamantibus, quos duriores dixi, conspicitur: hexagona, cum partes nonnullæ ipsius mixti, reliquis sunt vel subtiliores vel magis aeræ, aut alia ratione differunt; Hæ enim à reliquis circa angulos pelluntur, vel ipse non tam cito quam alia centro se vnire cupiunt: hacque ratione cōcrescente materia, hexagona figura circulo quam proxima aliisque omnibus angularibus perfectior, efficitur. Si statuere tur, omnes particulas eiusdem naturæ temperamenti & qualitatis esse, sphericam figuram habere deberet omnis cristallus, omnibus ad centrum aequali vi tendentibus, aut absque ratione nobis manifesta, figuram certam illi à natura & Deo datam esse hexagonam statuere oporteret, vt in multis rebus cōtingit. Nam neque cur homo aliudve animal suam formam extrinsecam, neque cur flores & frondes certam perpetuò habeant vnquam ingenium humanum perscrutari potest. Quod admirari hæc natura non vero intelligi velit. Inuenitur cristallus variis in locis etiam in Europa. Circa Pisas reperitur, in quodam torrente qui ex monte Magno fluit. In verruca etiam monte propinquo foditur. Saxi adhæret conglobatus, vt difficulter auelli possit. In Alpium iugis, Germania, Bohemia, Hungaria, Cypro & Lusitania frequens est, vbi ingentis ponderis interdū inuenitur. Sæpe in agris vt prope Tsaltoniam Bohemiæ & Coutebergam. Multa vitia cristallo innasci solent, vt sales, festuca, nebula, atomi, rubigo & ferrugini quid simile. Dum plane perspicui sunt cristalli montani nomen illis tribuitur. Cristallus obscurior, aut nigrior aqua perspicuus, & qui à nonnullis iris appellatur, eo loci vbi cristalli reperiantur, inueniri interdum solet. Qui in agro Pisano inueniuntur, ac raro digiti magnitudinem excedunt iridis colores angulorum repercussu imitantur. Ob quam causam à gemmariis adamantum instar scalpuntur, ac Berilli nomine tanquam præstantes gemmæ diuenduntur. Est tamen Berillus aliagemma, vt suo capite explicauit.

Ex prædictis itaque facile colligi potest. Cristalli nomen accommodari ad omnes gemmas perspicuas mollesque quæ colorem nullum manifestum in se habent. Hæc videntur esse in quadruplici differentia. Vt prima contineatur quæ glaciem refert cristallus montanus dictus. Secunda Iris. Tertia Citrinus. Quarta pseudoadamas. Aliis nobilior est pseudoadamas, vt citrinus iridi, & iris cristallo.

Cur cristallus hexagonus nascitur.

Causa hexagona figura

Locus vbi inueniantur cristalli.

Vitia cristalli.

Iris.

Berillus.

Species seu genera cristalli.

Natura, qualitates & facultates cristalli.

Ad febrim. **F**Rigidæ & siccæ naturæ adeo est cristallus, vt sub lingua positus sitim febricentium sedet, manibusque detentus acuta febre correptos recreet & refrigeret, præsertim si satis magnus fuerit ac sphericæ figuræ, sæpeque in aqua rotarum mergatur, vbi à manu ægri incaluerit. Cristallus in tenuissimum puluerem redactus ac cum vino propinatus, dysenteriam curat, ac albos vteri fluxus sistit. Cum melle, vino aut iusculo exhibitus laetantibus, laetis vbestatem & copiam à proprietate promouet. Præterea dragma pulueris cum oleo amigdalarum dulcium exhibitus; extemplo curat eos quibus argentum sublimatum oblatum est. Fluxum præterea cholericum vel cœliacum citissime & à proprietate tanquam bezoar aliquod compescit, calculum etiam rumpit & per vrinam expellit. Collo appensus cristallus somnia prohibet & vertigini necdetur.

Ad dysenteriam.

Ad vteri fluxus.

Ad lactis abundantiam.

Ad sublimatum.

Ad alui fluxus calculum.

Ad somnia & vertiginem.

Oleum & sal cristallorum.

Ad prædictos omnes affectus chymici è cristallo salein vel essentiam eliciunt, quam crudo cristallo præstantiorem & tutiorem existimant, & ad calculum pellendum vtiliorem. Cristalli in pollinem redigantur his adde duplum sulphuris, tere optimè simul, sine sulphur exuratur, ac reuerbera optimè sex horarum spacio. Calcinato cristallo affunde aquam vrticæ, vt sex digitis emineat, ac in fimo equino digere quatuordecim diebus. Postmodum distilla & magna cristallorum pars extillatur. Remanentiæ iterum affunde aquam vrticæ, ac repete prius opus, donec omnes cristalli transcendant, nihilque in dante vitro remaneat. Extillato iniice parum salis fusi, ac sine vt stet aliquandiu, hæc enim ratione oleum cristalli separatur ab aqua quæ superiorem partem occupat. Aquam effunde ac aliam aquam distillatam cristallis affunde, in qua iterum salis portio dissoluitur. Hoc opus repete donec omne sal in ea solutum fuerit, & cristalli oleum dulce fiat. Id tera ad vsum, ac dragm. semissem aut vnciam vnâ cum aq. appropriata exhibe ad prædictos affectus. Aliter præparatur vt

Oleum dulce cristalli.

Alius modus.

& salispius, hac ratione. Cristalli subtilissimè conteruntur, & vel æquali nitri vel duplo sulphuris pondere commixti in calcem aduruntur. Hæc deinde ex aqua pluuiali stillatitia lauatur aliquoties rursusque siccatur. Postea spiritu vini perfunditur maceraturque in loco calido aliquot diebus, tum extillatur rursus & quod in fundo remanet, iterum calcinatur, lauatur, maceratur, distillaturque toties, donec salis instar sit ac in vino eliquescat niuis instar, tandem id sal in loco humido resoluitur, & præ oleo cristallorum haberi potest. Ad calculum maiori compendio vis cristallorum haberi potest. Cristallus in pollinem redactus excandescat ignis vi per horam, ac in aqua raphani, ononidis aut petroselini, cui quarta pars olei vitrioli aut sulphuris acidi addita est extingatur, idq; opus decies repetatur. Postea saccharo optimè trito affunde paulatim aquam prædictam, ac diligenter spatula lignea moue. Huius sacchari offer quoridie mane & vesperi semicochlear aut quantum medietas nucis iuglandis capere potest. Valet etiam ad omnes viscerum obstructions, teste Quercetano: &

Ad obstructions, Podagram, Syncopten.

quia tartarum in homine resoluit, podagricis conuenit, syncopti præterea ac capitis morbis, quia cerebrum confortat, apprimè conducit in eum vsum datur à granis 10. ad 30.

Sal cri-

Sal cristallorum etiam alia ratione, non tamen à prædicta dissimili haberi potest. Calcinatur cristallus, ac in tenuissimum puluerem supra marmor conteritur, postea sulphure & sale nitro calcinatur perque diem ac noctem reuerberatur, in vas vitreum longum collum habens inditur, ac acetum terebinthinatum superfunditur, obturatoq; vase, supra cineres calidos per noctem relinquitur, sequentique die quod solutum est, effunditur, custoditur, nouumque iterum acetum suprafunditur. Hocque tamdiu repetitur donec cristallus soluitur. Acetum postea in quo cristallus solutus est filtratur, ac in balneo humiditas euaporatur, vt in fundo cristalli sal resideat, quod tritum & supra marmor positum in liquorem soluitur.

Sal cristallorum aliter.

Dignitas, valor, vsus & adulterium Cristalli. C A P. LXXV.

Cristallus non solum ad mundum muliebrem, dum catenæ, nodi aliaq; huiusmodi inde fiunt, sed etiam ad specula, perspicilla, pocula, scyphos, patinas, lauacra & similia vsui est. A deo vt dum absque vitio est, huiusmodi pocula vel scyphi à principibus appetantur, & sat magno in precio sint. Aureus enim scyphus pedis magnitudine interdum centum thaleris diuendi potest, aliquando etiam pluris. Exigui cristalli ex quibus nodi aut coronæ fiunt, viles sunt ac cælaturæ precium non superant. E cristallo etiam adiecto vitro ac arena purissima saleque alcali nobilissima vitra cristallo vero quam similia fiunt Venetiis. Inseruit etiam cristallus ad gemmas imitandas dum calcinatus plumbi trib. partibus miscetur. Huic solent metallica addi, vt optatus smaragdi, topasii vel alterius gemmæ color prodeat. Cristalli beneficio etiam ignis solet è solis radiis colligi dum nempe rotunda planities modicum conuexa soli ita opponitur, vt corpus id quod ignem suscipere debet, circa conuexi centrum ponatur. In mollioribus etiam corporibus & delicatulis, cauterii ferrei vices supplet, quanquam non minus quam ferram vrere & dolere existimem. Adulteratur vitro cristallino quod illi simillimum, verum cristallo mollius & ponderosius est.

Vitra ex cristallo.

Ad gemmas imitandas.

Cauterium ex cristallo.

Pseudoadamantes dum peritè cælati sunt etiam auro includuntur, ac dum exigui sunt, ita veros æmulantur, vt non nisi à peritis dignosci possint. Hinc fit apud Bohemos, Polonos, Hungaros, & Moscos non exiguam habere auctoritatem, maioris tamen quam cælaturæ precium sit non venduntur, nisi duri sint & egregiè scintillant. Eadem ratio citrinorum & iridum, qui omnes supra cælaturæ precium, non plus valent, quam velit emptor. Habentur enim in satis magna copia, magnaque frustra pugni instar nondum elaborata & prorsus perspicua vno aut duobus thaleris tantùm diuenduntur. Elaborata & in scyphos aptata venditoris arbitrio ac emptotis deliciis commissâ, sæpe satis magno ditrahuntur.

Pseudoadamantes.

Iris, Citrinus.

De Asteria, aut Solis gemma, fœalis Girasole.

C A P. LXXVI.

IN capite de opalo mentionem feci asteriz gemmæ ac ad opaligenera retuli, similes enim ex matre opalorum ipsemet extraxi. Si tamen opalo longe durior sit, potest sui generis gemma esse & ab opalo distingui. Quo enim durior eo elegantius si soli obiiciatur, & vertatur solem deambulantem in se conspicuum facit, vnde nomen habet. Quia etiam lux illa deambulans stellæ similis est nomen asteriz illi à nonnullis tribuitur. Sed meo iudicio rectius id nomē opacæ gemmæ, quæ stellaris appellatur, ac stellas quasi arte depictas continet, Germanicè *Sternstein* aut *sigstein* cōuenit. Perspicua est hæc gemma crystalloque similis, durior tamen: opalis cristallizotas admodum similis ac tantum duritie ab iis differens. A Plinio Astroites, & quæ deterior ceraunia, à Michaelē Mercato Astrobolus, ab aliis oculus felis, quia radiat modo clarius modo obscurius, vt felium oculus vocatur. Differt à gemmâ quæ Beli oculus aut Bellochio Italice dicitur, ac exacte oculum iride & pupilla imitatur. Opaca enim est ac Achatis species. Plinius Asteriam & Astrion tanquam diuersas gemmas describit cum gemma vna videatur. Agricola stellarem lapidem opacum Astroitem putat: asteriam vero quam gemmam solis vocamus. Plinius lib. 37. Cap. 9. sic scribit. Candidarum dux est præderos &c. Proxima candidantium est asteria, principatum habens proprietate naturæ, quod inclusam lucem pupillæ modo quandam continet, ac transfundit, cum inclinatione velut intus deambulantem ex alio atque alio reddens, eademque contraria soli regerens candicantes radios, vnde nomen inuenit, difficilis ad celandum. Indicæ præfertur in Caramania nata, similiter candida est quæ vocatur Astrios crystallo propinquans in India nascens & in Pallenés littoribus intus à centro seu stella lucet fulgore lunæ plenæ. Quidam causam nominis reddunt, quod à astris opposita fulgorem rapiat ac regerat. Optimam in Caramania gregi, nullamque minus obnoxiam vitio. Cerauniam enim vocari quæ sit deterior, pessimam lucernarum lumini similem. Et paulo post. Est & inter candidas quæ Ceraunia vocatur fulgorem siderum rapiens. Ipsa cristallina splendoris cerulei in Caramania nascens, albam esse Zenothemis fatetur, sed habere intus stellam coruscantem. Fieri & hebetes ceraunias, quas nitro & aceto per aliquot dies maceratas concipere stellam, eam quæ post totidem menses elanguescat. Hactenus Plinius ex cuius verbis colligi potest Asteriam seu astrion, gemmam esse eiusque speciem vnam cerauniam. Putat Agricola astroitem à Plinio alibi solis gemmam appellatam fuisse ac astrobolon oculis piscium similem à sudine. Solis enim gemma Plinio candida est, & ad speciem sideris in orbem fulgentes spargit radios. Eidem mitrax dicta Persis accepta est, è rubri maris montibus multicolor, ac contra solem varie refulgens. Ex præcedentibus Plinii verbis vix aliquid certi colligi potest, Ego asteriam seu solis gemmam eam puto, quæ cristalli lactescentis instar rotundam lucem inclusam transfundit cum inclinatione deambulantem. Astroitem vero eam quæ è medio corporis stellulas radiantes ostendat, quam inter opali species retuli, aut si maius eam quæ multicolor contra solem varie refulget, vt felis oculus. Hanc apud me vt & priorem seruo, quam ex opalorum matre abstraxi, elegantem sane ac quæ

Foli exposita plurimas ac scintillantes stellulas exhibet. Prædictæ tres gemmæ omnes, commodè pro Opalis haberi possent. Sed quia duritiæ & coloribus opalum non semper referunt à gemmariis distinguuntur. De posteriori quam Astroiten, oculum solis, aut oculum cati vocant, sequenti capite agam.

Facultates, proprietates, vsus, dignitas & precium Asteria.

C A P. LXXVII.

Vsus istius gemmæ est ad aurea manubria, gestata enim, somnum conciliare & somnia terrificam abigere creditur. Orientalis tam dura est vt vix cædari possit, satisque vilis nec preciosior duplo cælaturæ precio.

De oculocati. C A P. LXXVIII.

Oculum cati, esse Astroiten Plinii quam multicolore mafferit, existimo, ac eam esse gemmam quæ à nonnullis solis oculus, & à Persis Mithrax, quod solem significat, appellatur. Cardanus hanc pseudopalum vocare videtur. Opalo enim similis est variis coloribus, quanquam non ita distincti in hac gemma vt in opalo appareant, & hæc longè durior sit; tenerimus enim est opalus. Differt hæc gemma ab alia quadam opaca, quæ oculi depicti imaginem refert ac etiam oculus cati vocatur, aut heli oculus, Italicè bellocchio, quia Achatis vel onychis species est. Laudatissimi inueniuntur in Zeilan, interdum ex Pegu aduehuntur, qui eo deferri ex regione Brama dicuntur.

*Solis oculus.
Mithrax.
pseudopalus.*

Dignitas, valor & facultates. C A P. LXXIX.

Magno est in precio apud Indos, qui sibi persuadent eius qui hanc gemmam gestat diuitias non posse imminui, sed semper incrementum facere & augeti. Ait Gasias ab Horto se expertum, lineum pannum ita compressum vt ipsius gemmæ meditullium siue oculum tangat, nullo igne vri posse. Id scio verum esse, verum (quod ille non animaduertit) gemmæ viribus aut facultatibus tribuendum non est, cum omni lapillo idem contingat ad modicum tempus. Ignis enim flamma neque statim lapillum ignitum facere, neque partes panni completi propter compressionem vt exurat, potest. Reiecit enim ac repercutit à se flammam lapillus, vt ignis vrat, corpus vere attingere & completi debet. Id quilibet ex tempore filo alligato lapillo ac flammæ candelæ adhibito experiri poterit,

Ad diuitias.

Apud Indos tanto, vt dixi, est in precio: vt qui in Lusitania 90 aureis æstimatus fuit, in India 600. venditus fuerit. Potest itaq; precio opalorum æstimari minoris vel pluris, prout elegans est, variisque coloribus ornatus, nihil enim hic certi statui potest.

Precium.

De Sardinia cornicolo. C A P. LXXX.

HActenus de perspicuis & transparentibus gemmis egi: nunc de semiper-
spicuis aut semiopacis agendum. Nobilitate autem cæteris præstantior
videtur Sardius, primagemma rationali Aaronis imposita, quam Iudæi putant
rubinum fuisse, nunc Sardius, Corneolus vel carneolus appellatur. Italicè, Gal-
licè & Germanicè paucis litteris mutatis idem nomen retinens. A carne san-
guinolenta cui similis est colore, nomen carneoli vel corruptè corneoli habet.
Sanguinis biliosi vel subcitrini. colorem exactius refert. Semiperspicuus est,
loturæ carnis similis. Nam in corpore ipsius quasi rubrica aut caro pellucere,
sed offundi obscura nubecula videtur. Plinius sardam apud antiquos frequentè
in usu fuisse asserit, precipuè ad sigilla: nihil enim ceræ in signo tenet. Serapio-
nis sarda alia ab hac videtur; Eam vocat Hager albuzedi ac lapidem rubentem
languidius quam hiacinthus ac liuidius esse dicit, ac adferri ex Oriente rudem,
obscurum, perpolitum nitere, oculos tactu roborate, paleasque capillis affri-
catum trahere vt magnes ferrum, idem asserit. Quæ omnia succino conueni-
unt, quod Hiacinthi vulgaris colorem exactè refert.

*Ad sigilla.
Sarda Sera-
pionis succi-
num vide-
tur.*

Genera, loci natales, & magnitudo sardii. C A P. LXXXI.

Sarda primum Sardibus reperta, vt Plinius asserit, sed laudatissima circa Ba-
bilonem hærens in saxi corde. In India trium generum. Rubrum & quod
demum vocant à pinguedine. Tertium quod argenteis bracteis sublinitur.
Indicæ prælucent, crassiores sunt Arabicæ. Inueniuntur & circa Leucada Epiri,
& circa Ægyptū quæ aurea bractea sublinuntur. Mares excitatius fulgent, fæ-
minæ pinguiore sunt & crassius nitent. Haectenus Plin. Albertus magnus sar-
dam à corneolo distinguit nominū copia deceptus; eadè enim gemma est. Nisi
velit corneolo albe sardæ nomen tribuere, & rubro sardii vel corneoli. Franci-
scus Rucus aliud caput de sardio, aliud de corneolo habet: fortassis orientalem
sardium nostratè corneolum statuit. Durior enim ille isto ac alio nomine
dignus. Apud me tria genera sardii vel corneoli seruo. Primum rubrum à me
supra descriptum, alterum exigua sanguinis rubedine tinctum ac semiperspi-
cium. Tertiumque subflauescens ex rubedine. Laudatissimus Corneolus
in Sardinia inuenitur. Secundum locum obtinet qui in Epiro & Ægypto re-
peritur. Sed Babylonius cæteris præfertur. Indici & Arabici etiam non con-
temnendi, vt nec Europei. Nam ad Rhenum, in Bohemia, Silesia aliisque re-
gionibus, quales apud me habeo, præstantes inueniuntur. Aliis lapidibus ad-
nasci solent.

*Sarda, Sar-
diius & Cor-
neolus.*

Genera.

Natura, facultates, qualitates & proprietates Corneoli & Sardii.

C A P. LXXXII.

Refert Albertus gestatum sardium seu corneolum animum exhilarare, ti-
morem pellere, audaciam præstare, fascinationes prohibere ac corpus cõ-
tra venenata quæuis, quæ ex humorum corruptione proueniunt, tueri. Imprimis

mis autem sanguinem vndecunque fluentem peculiari proprietate mirabili modo sistit. Ventri etiam alligatus partum conseruare creditur. Tumoribus etiam calidis applicatus medetur, puluis ad omnem sanguinis fluxum ex vino rubro austero propinatur. Is etiam liuentes dentes, eorumque sordes affrictu emendat. Acuere ingenium, somnia mala prohibere & malignitati Onychis obistere, dicitur. Stultum est cum Cardano asserere, quod litigantes victores & gestantes diuites faciat.

Ad sanguinis fluxus.

Dignitas, valor & usus corneoli. C A P. LXXXIII.

A Pud Hebræos olim in summa authoritate extitit, Quia prima gemma fuit quam Deus rationali inseri iussit, quod Aaron summus Pontifex supra petus gestabat. Quanquam Iudæi existiment rubinum fuisse. Verum illis à quibus gratia omnis diuina ablata est hæc in re credendum non est, sed 70. interpretibus & scriptoribus ecclesiasticis ac Iosepho; qui etsi non sardium, tamen sardonichen ex sardio & oniche constantem, non rubinum interpretatur. Apud Romanos etiam in sacris magna dignitate fuit. Eo enim ad sigilla utebantur, quia ceram non recipit, ob duritiem, cuius beneficio ab aqua non facile hebetatur. Nunc quia præstantiores gemmæ in maiori copia inueniuntur dignitatem suam non parum amisit. Ad sigilla tamen, & fæminarum manubria exornanda inter gemmas sanitatis (vt vulgo vocantur) recipitur. Cælaturæ precium non superat nisi nucis iuglandis magnitudinem excedat. Tum enim quia ad sanguinis fluxus sistendos expetitur venditoris arbitrio æstimatur, & aliquando duobus, tribus aut etiam quatuor thaleris diuenditur.

Vitro simili colore prædito, vt alix omnes gemmæ adulteratur.

De sardonyche ac Cameo. C A P. LXXXIIII.

Sardonyx ex sardio & onyche à natura simul compositis gemma est. Huic interdu alix gemmæ adnascuntur, verum à sardio & onyche tanquã præcipuis denominationem habet. Constat plerunque sanguineo, albo & nigro colore; qui à se inuicem circulis aut zonis ita distinguuntur vt arte facti videantur. Quæ carneo colore carent sardonychis nomine non sunt appellandæ. Hodie à gemmariis & onyx & sardonyx Niculus vocatur, communiter tamen ille qui ex nigris & albis zonis constat, vt in capite de onyche explicabo. Dum cruenta vnus coloris scalpitur ac alterius coloris pro strato relinquitur tum gemmarii Camehuyam vel Cameum vocant, siue onyx siue sardonyx sit.

Niculus.

Genera & loci natales, dignitas & precium sardonychis. C A P. LXXXV.

Infinita eius sunt genera si coloris diuersitas; diuersa genera statuere debet. Nam in his ludit natura. Si rubedo ad cœcci vel laccæ colorem vergat, vulgo Incarnati vocantur. Colorum varietas dignitatem auget. Interdu

Incarnati.

enim in iis purpureus, ceruleus, roseus, flauusque apparet: circulus, cui Basis: quædam (vt Arabibus) nigerrima, Indis cerea vel cornea subferuntur. Præferuntur aliis quibus candidæ vel purpureæ aut roseæ zonæ aut etiam ceruleæ sese ex ordine citra alterius rei intermixtionem ita subsequuntur, vt iridis aliqua forma referatur. Quæcunque zonas non vnitas, sed diffuentes habent, & mellei coloris sunt, ac feces in se habere videntur, tanquam ignobiles non sunt in precio. Sardonyche primum vsus apud Romanos dicitur fuisse Scipio Africanus, vt tradit Demostratus, quæ postea Romanis & Indis ab iis persuasus fuit celebris. Puto vasa Myrrhina olim ita decantata ex hac gemma fuisse fabricata. Vidi enim partes poculorum olim cælatas. Quæ iridis varios colores, vt de Myrrhina scribitur, anhelabant. Porcellana enim vasa (quæ hodie ita vocantur,) excocta igne ac ex terra subtiliori pingui conflata sunt, ac ex Chyna huc deferuntur, & nequaquam antiquorum myrrhina vasa ita decantata esse, existimo. Scribitur de Myrrhidate Pontis rege, quod ex onyche 4000. poculorum habuerit. Inde conicio non ex simplici onyche, sed ex sardonyche & calcedonio, elegantioribus, regiisque mensis dignioribus gemmis & quæ fortassis à suis nominæ non distinguebantur etiam pocula fuisse elaborata. Prima dignitas Indicis altera Arabicis. datur. Inuenitur quoque in Germania, Bohemia, Silesia locisque vicinis: sed raro absque fecibus sunt, sæpe etiam melleum in se colorem habent, nec zonas aut circulos à se ita exacte distinctos vt orientales. Sardonychum magna frustra, vt pocula & scyphi inde elaborari possint inueniuntur. Hinc fit exiguas ad sigilla coronas nisi coloribus excellent, vix cælaturæ præcium bis superare. Magna frustra eleganter cælata vigecuplo interdum cælaturæ præcium excedunt. Coloris varietas & elegantia præcipui valoris sunt indices.

*Myrrhina
vasa ex Sardonyche.
Porcellane.*

Natura & facultates sardonychis & adulterium.

C. A. P. LXXXVI.

ONychem nocuos effectus animi fastum & venena domare creditur, ac ad ea valere ad quæ Sardius seu Corneolus, vitro adulteratur quod in ipsius locum substituitur, sed facile dignoscitur, quod facile ab aere exedatur, & puluerulentam superficiem contrahat, neque ita vt Sardonyx nitentur.

De Calcedonio, vel Charcedonio. C. A. P. LXXXVII.

Charcedonios Plinius inter rubini genera recenset, ac nigrioris aspectus, carbunculoque pallidiores & obscuriores videri, igne tamen vel sole & inclinatione acrius quam cæteros excitari, umbrante tecto purpureos videri, sub cælo flammeos, contra radios solis scintillare, ceras liquefacere, asserit. Duo etiam facit genera, masculum & feminam. In masculis stellas intus ardere, feminas vniuersum fulgorem extra se fundere scribit. Quæ omnia potius

potius granato orientali aut amethysto, quam nostris calcedoniis videntur conuenire.

Calcedonius itaque gemma est quasi per nubem vel nullo vel leui aliquo colore tinctam, totumque corpus occupantem semiperpicua, sculpturæ propter duritiem contumax. Olim sub onyche comprehensa, cuius species est, appellabatur onyx candida. Nam candicans veterum onyx, siue transluceat siue non, nunc calcedonii nomen apud Europæ populos retinet.

Genera, loci natales, dignitas & usus Calcedonii. CAP. LXXXVIII.

Plinius, vt dixi, marem à fæmina distinguit, ac imbre diuino generari, lunaque plena maximè reperiri, olim putatum fuisse, atque in Nalamoniiis montibus nasci, deinde & apud Thebas in Ægypto, verum prædictis obscuriores, magisque fragiles, venosi & morientis carbonis instar, non absimiles scribit.

Calcedonii hoc tempore in orientales & Europeos distinguuntur. Qui colore aliquo diluti, duri ac oculis grati sunt pro orientalibus habentur. Tales sunt in quibus purpura vel ceruleum quid albo permixtum, aut grata quædam laccæ rubedo (quales apud me complures, qui pro veterum charcedoniis haberi possunt, seruo) apparet. Qui terreum aut obscurè candidum habent colorem cæteris ignobiliores sunt, ac in tota Germania passim inveniuntur. Hos etiam in Belgio circa Louanium in agro Heuerensi & prope Buxellam reperi. Qui flauedine aut rubedine ingrata transparent, etsi pro orientalibus non habeantur, tamen proximè præcedentes dignitate antecellunt. Tales dicuntur miræ magnitudinis in Lotaringia reperiri, ac ferro percussos, auctore Symphoriano Campegio sonoros esse; aduersus raucedinem vtilis, quod vocem clariorem efficiant. Cæteris omnibus præfertur in quo ceruleus, albus & flauus ruberque color confusus apparet, qui que soli expositus iridis colores radiorum reflexu ostentat. Nam distinctum colorem rubrum vel nigrum non habet. Dum ruber adest sardonix est, dum niger onyx. Ex hoc olim pocula illa & vasa myrrhina appellata, quæ tanto in precio apud Romanos fuerunt, elaborata fuisse, quemadmodum ex sardoniche & onyche, vt superiori capite annotaui, non dubito. Olim sardonix & calcedonius pro onyche habiti fuerunt. Hinc fit pocula illa 2000. numero Myrrhidatis ex omni specie Onychis (vt sardoniche, calcedonio aliisque) elaborata, ex onyche facta fuisse scribant authores. Species enim omnes generis nomine continentur. Hoc tempore etiam pocula effigies principum, coronæ pensiles aliaque infinita ex calcedonio fiunt. Præcipuus vsus est ad sigilla, quia cera illi non adhæret.

In Lotaringia.

Præstantes.

Pocula Myrrhidatis.

Facultates, vires, precium & adulterium Calcedonii.

CAP. LXXXIX.

Commandatur Calcedonius contra omnia atræpilis symptomata, hoc est tristitiam, timorem, dæmonumque insultus. Nec desunt authores vani, qui gestanti victoriam (quæ tantum à Deo datur) promittant. Ex India occidentali afferuntur nonnulli modice translucidi ex albo pallefcentes, nonnulli lacteis Zonis distincti, quos prædicant appensos valere ad lactis vbertatem. Hodie propter copiam non magni fit. Si tamen maiora frustra egregiè sculpan- tur, nec desit color insignis magno interdum vendi possunt: ac non multo vi- liori precio quam Sardonyx. Adulterium Calcedonius vix meretur. Sic ta- men imitaberis. Igni ad colliquefaciendum, cristallum immittes, argenti calcis parum remisceto, per diem fornaci immorari finito & habebis.

De Onyche & Camehuia. C A P. XC.

Onyx Græcè est vnguis, vnde & nomen gemmæ. Humani enim vnguis si- militudinem colore & splendore vt plurimum refert. Translucet raro, opa- cata enim est. Constat plerunque colore & albo & nigro, qui à se inuicem ita distinguuntur, vt arte distincti videantur. Nigram Plinius Morion Indicam vel pramtion vocat. Corneus etiam color in illis sæpe visitur cingentibus can- didis venis aut zonis oculi modo interuenientibus, Germanicè *onykel*, Italicè *nicolo* vocatur, quo nomine etiam Sardonychen appellant: confundunt enim has duas gemmas, fortassis quia olim etiam sub onychis tanquam generis no- mine continebatur. Plinius onychen vocat eam quæ plurimas variatq; cum lac- teis zonis habet venas omnium in transitu colore inenarrabili, & in vnum redeunte concentum suauitate grata. Dioscoridis onyx, alabastrum est, quia id vnguis colorem refert.

Alabastræ.

Onychis genera, loci natales, & magnitudo. C A P. XCI.

Onychum genera vel à loco vbi inueniuntur, vel à coloribus distinguun- tur. Onyx Arabica nigra est, candidis zonis multisq; modis colores in ea componuntur. Dum zona alba imagine scalpitur ac nigra zona loco strati sub- sternitur, à nonnullis Memphites, hodie Camehuia vocatur à Gemmariis, quasi alia gemma esset. Sic albam onychen hodie Calcedonium vocant, quam præcedenti capite descripsi. Ego hanc differentiam inter Sardonychen, Cal- cedonium & Onychen pono. Quod Sardonyx sit dum onychi fardius, aut corneoli rubicundus color distinctè, adiunctus est. Calcedonius dum abest rubicundus & niger color distinctus; Nam confusi & mixti, quasi aqua exi- gua portiuncula rubedinis vel nigredinis tincta esset, adesse possunt. Onyx vero propriè dum adest niger & abest rubicundus. Varia itaque Onychum sunt genera. Aliæ enim nigræ prorsus, aliæ cum albedine, cum fusco, flauo, lacteo, subceruleo, corneoque colore miram varietatem ostentant. Omnes zonas vel lineas habent, quibus colores à sese mutuo distinguuntur. Quæ ni- gerrimo colore translucet Plinius, vt supra dixi, Morion Indicam vel pramtion

*Memphites.
Camea.*

*Differentia
inter Sardo-
nychen, Cal-
cedonium &
Onychen.*

*Morion.
Pramtion.*

vocat.

vocat. Istius generis est fortè Obsidianus lapis nigerrimi coloris aliquando & translucidi crassiore visu, ex quo gemmas multi faciunt. Habetur in Æthiopia traditurque in Hispania nasci prope Oceanum, Plinio teste. Nunc vix constat quis sit iste lapis. Ego pro onyche non habeo quæ zonis aut lineis albo colore tinctis caret. Hispania hoc tempore mittit calculos nigros splendentes zonis candicantibus intersectos, quorum puluis in pollinem redactus, cum vino propinatur, non sine fructu ad calculum. Ex India occidentali lapis quidam niger adfertur, quem aliqui etiam inter onychum genera haberi volunt; hic fulcis celatur, imoq; ventri affigitur cucurbitularum instar, ad ilei dolores. Sed nec hunc quia zonis caret pro onyche habeo. Reperiuntur omnia genera in India, Arabia, Armenia, Ponto, America & Europa.

Obsidianus lapis.

Onyx in Hispania.

Lapis ad Ileum.

Magnitudo, dignitas, valor & usus Onychis C A P. XCII.

TAntæ interdum magnitudinis est Onyx, vt columnulæ inde fieri possint. Romæ enim in Basilica S. Petri sex columnulæ Onychinæ conspiciuntur. Coloniam Agrippinæ in templo trium regum, referente Agricola, onyx extat latior palmo candidis venis sic distincta, vt duorum iuuenum capita exprimat, ac rursus aliis nigris vt serpentem effingat. Appianus quoque testatur Mythræ Pontis regem circiter duo millia poculorum ex Onyche in suo thesauro habuisse. Verum non solum ex onyche, sed sardoniche & calcedonio factitata fuisse certum est, cum Sardonyx & Calcedonius apud veteres pro Onyche haberentur. Onychina pocula apud Romanos myrrhina vocabantur, vt præcedentibus capitibus admonui. Quanta autem myrrhina vasa fuerint in dignitate ex variis authoribus colligere licet. Nunc etiam in precio sunt, non solum pocula, sed statuæ, effigies ac imagines, quæ ex onyche elaborantur. Onychen tamen Sardonyx precio superat. Cæteros omnes valore & dignitate vincunt, qui subcerulei sunt, ac in imo nigredinem habent; à Iudæis imprimis expetitæ. Nam apud eos in magna existimatione est onyx, fortassis quia vna fuit ex 12. illis gemmis quæ rationali Aaronis insertæ fuerunt. Quanquam hac de re nihil certi constitui possit, cum authores multi aliam gemmam quam Onychen fuisse existiment. Iudæi tamen traditione continua Onychen eam quæ subcerulea est, tanquam vnam ex numero 12. gemmarum colunt, ac propterea magni faciunt, tantiq; quanti Sardonium; imo pluris aliquando æstimant. Pocula, statuæ ac imagines ex Onyche, satis caro precio venduntur, aliàs raro cælaturæ precium excedunt, subceruleis tamen exceptis qui vt cæteris digniores, ita interdum caro precio diuenduntur, quod venditor pro emptoris luxu & appetitu statuit. Posteriores isti figuris conuexis elaborari solent, tumque Camei vel Chamehuia vulgo vocantur.

Myrrhina vasa quæ sint.

Iudeorum onyx.

Camei.

Natura, facultates & vires Onychis. C A P. XCIII.

Onyx ceram non recipit, propterea nunc, vt olim, ad sigilla aptissima est. Mentis passionibus conducere, sensusq; viuificare creditur; quanquam alii collo suspensam onychen tristitiam & timorè, aliaq; melancholica symptomata

Noxa onychis.

*Ad comitia-
les.*

excitare scribant, eamque vim, Sardæ aut Corneoli præsentia refringi. Comitiales etiam paroximos creditur impedire. In globulum politum redacta, oculoque imposita, vt aliæ gemmæ leues omnes, puluerulenta & quæuis alia, quæ in oculum inciderunt, si hinc inde voluatur, vna secum educit. Ignem ex illa excuti, vt ex cote aiunt, ac affrictu ita caleferi, vt vix credi possit.

Imitatio Onychis seu adulterium. CAP. XCIV.

*Camei imi-
tatio.*

ONyx simplicior vix vnquam solet ab aliquo imitari. Illa vero quæ corpus album à nigro distinctum habet quam sæpissime: vt nempe calata, postea pro Cameo diuendi possit. Fit autem hoc modo conchæ parvæ marinæ, quibus mulieres Italicæ ad fucum vtuntur, in pollinem redigantur, ac in succum limonum, aliquoties per filtrum depuratum, ponantur, ita tamen vt succustribus aut quatuor digitis supra natet. Sinatur ita per decem dies succus bene cooperitus in calore. Postea effunde succum, residuum aqua elue ac tere in Porphiritide albumine oui, prius optimè conquassato, ac in formas proiicito. Postea non formatam partem externam, optime expolito, vt supra stratum nigrum optimè & dextrè collocari possit, & fraus non cuius facile innotescat. Inter terendum alii colores optimè triti addi possunt, ita vt Sardonyx hac ratione etiam fingi possit, nec minus aliæ gemmæ aliue lapilli preciosi.

De Achate. CAP. XCV.

*Differentia
ab onyche.*

PROxima forma & coloribus Onychi Achates. Onyxzonis ornata est, Achates nequaquam. Nam loco zonarum lineas aut maculas variis coloribus, quæ variarum rerum imagines exhibere videntur, à natura mirabili modo exornatur. Inueniuntur enim quæ nemora, flumina, arbores, animalia, fructus, flores, herbas, nubes & quicquid excogitari possit non obscure referant. Celebratur ab authoribus Pyrrhi regis Achates, in qua spectabantur no- uem Musæ, & Apollo cytharam tenens, non arte, sed sponte ita discurrentibus maculis & coloribus, vt Musis quoque singulis redderentur insignia, non secus ac si arte elaborata fuisset. Huic similis est Achates quam refert Camillus Leonardus Pisaurensis se vidisse. Quæ septem arbores in planitie collocatas pulcherrime referebat. Ego apud me seruo Achaten quæ non maior vngue mediæ digiti, circulum ita exactè fusco colore notatum habet, vt circino perfectior exarari non posset. In circuli medio Episcopi cum mythra effigies exacta apparet. Deinde si paululum inuertatur alterius imago visitur. Quod si iterum vertatur duæ imagines apparent, & mulieris & viri; alioque modo inuersa adhuc alia, ita vt aliquot effigies mirabilis naturæ artificio in illa conspiciantur. Sed aliqua ita leuiter coloribus tincta sunt, vt perspicacem oculum desiderent.

*Pyrrhi A-
chates.*

*Achatis mi-
ra forma.*

*Differentia
à Iaspide.*

Differt Achates à Iaspide duritie & lenore. Iaspis enim etiam omnes colores habeat, quos Achates, tamen mollior est ac ex crassiori terrestri materia conflata & Achate magis opaca, quæ ex tenuiori constat: ob quam causam exactè po-

Et è poliri à sculporibus potest. Iaspis semper puluerulentum quid in se habere videtur, neque alia differentia est inter Iaspidem & Achaten. Interdum Achates semitranslucet, quod in ea laudatur.

Genera, loci natales & magnitudo Achatum.

CAP. XCVI.

Quia infinitis coloribus variat Achates, hinc fit multa nomina apud veteres habuisse. Vocatur enim Phallichates, Sardachates, Hamachates, Cerachates, Leucachates, Dendrachates, Antachates, & Perileucos, Leonina quæ leonis pelli similis est, ac Italica *Brocatella* vocatur. Nomina partim à colore, *Brocatella*, partim à forma quam referunt, partim ab aliis gemmis, quibus admixta est achates, dantur. Ab adnata illi Sarda, Sardachates, à colore albo leucachates, à forma arboris quam refert, dendrachates vocatur, & corallachates à coralli forma.

Omnium pulcherrimas Achates nobis India mittit. Primum in Sicilia iuxta flumen eiusdem nominis dicuntur inuentæ. Nunc in Germania sub ditio- ne Landtgrauii à Lichtenberg non procul ab oppido Schindthutten magna illarum copia inuenitur, quæ ita interdum excellunt, vt cum orientalibus certe possint, & prois vendantur. Verum tales non ita passim sese offerunt. In agris reperiuntur. In Bohemia etiã non procul ab Argentina ciuitate Leucachates, punctulis nigris vel purpurei coloris inspersis, quæ elegantissima est, reperitur. Achates tanta mole excrescit, vt pocula & scyphi inde fieri possint. Pisis duæ crustæ ouatæ amplitudine ferme cubitali ad monumentum Gregorianum in campo Sancto dicuntur extare.

Natura, facultates & proprietates Achatis. CAP. XCVII.

Omnes Achaten venenis pestiferis, viperarum atque scorpionum ictibus aduersari tradunt complures. Cor enim recreat ac aduersus omne genus contagii tuetur. Sitim Achates ore contenta manuq; detenta febricentium æstus *Ad cor & cõ- ragia.* nõ obscure compescit. Narratur aquilam nido suo Achaten imponere, vt pullos *Ad febres.* contra animalium venenatorum motus tueatur. Scribunt aliqui tubram Achaten visum acutere, ac ab omni iniuria defendere.

Dignitas, valor, usus & fictio Achatis. CAP. XCVIII.

Olim in magna autoritate fuit Achates, nunc multum dignitatis propter copiam illi discessit, vt solent quæ nobis familiaria sunt in contemptum venire. Nihil enim charum nisi rarum. Pocula adhuc hodie ex Achate fiunt, quæ si ex eleganti ac semiperspicuo Achate elaborata sint, sat magno æstimantur precio nec viliores sunt Sardoniche. Vidi frustum duarum palmarum latitudine, cui Iulii Cæsaris imago ac vxoris ipsius ita artificiose olim insculpta fue-

rat, vt octo millibus thalerorum venditum fuerit. Sed antiquitas operis au-
gebat precium. Vtuntur hodie Achate ad coronas præcarias, quæ etiam vir-
ginum colla & pectora exornant in Belgio. Ibi enim loco aurearum cathena-
rum in luxu sunt, propter miram quam habent variis coloribus elegantiã.
Onychis precio affimantur, si vero colores obscuro aut aliis vitis maculentur,
illis viliores sunt. Artifices hanc vitro imitari solent, cui diuersos immiscent co-
lores. Sed facillime deprehenditur fraus, quod Achates linam respuat, ac illius
superficiẽ, propter leuorem sordes non adhæreant.

De Beli oculo seu oculo cati & Leucophthalmo. C A P. XCIX.

Differt hæc gemma multum à pseudopalo, quæ Cardano oculus cati appel-
latur, & à Garsia ab Horto describitur. Quia hæc profus opaca est, & A-
chatis species, peculiare tantum nomen habens, quia figura oculi, quasi arte
depicta in ea distinctis coloribus apparet. Corpus enim gemmæ album est,
in cuius medio nigrum quid pupillæ instar, ab iride dilutioris coloris obcingi-
tur, vt plane oculus videatur. In pseudopalo non ita colores distincti sunt. Sed
quia ex parte pellucet, ac intus colores aliqui vt in oculo felis vel cati scintillant,
nomen hoc illi datum est. Solet hic maiori precio quam Achates diuendi, quia
non tanta copia haberi potest. Oculis imprimis putatur salutaris, quia eos ab
omni iniuria tuetur, ac à pulueribus aliisque sordibus liberat, si illis imponatur,
& huc illuc voluatur. Vna enim omne impedimentum educit. Fuit Beli oculus
olim Assyriorum Deo dicata.

*A pseudopa-
lo differen-
tia.*

*Lycophthal-
mus.*

Huic similis videtur Leucophthalmus (ego lego Lycophthalmus) gem-
ma de qua Plinius lib. 37. cap. 2. rutila alias, oculi speciem candidam, nigram-
que continet, & mox sequenti capite. Lycophthalmos quatuor est colorum,
ex rutilo & sanguineo in medio nigrum candido cingitur, vt luporum oculi,
illis per omnia similis. Triophthalmos Plinii tres oculos habet & procul-
dubio ad Achatis species referenda est. Nam interdum oculorum effigie
luxuriant.

*Triophthal-
mus.*

De Iaspide. C A P. C.

Iaspis, vt dixi, ab Achate non differt, nisi quod mollior sit, & propterea non
ita exactè poliri vt Achates possit. Causa est impurius & crassior terrestris
materia vnde coaluit. Omne genus coloris recipit vt Achates. Notissima gem-
ma est, neque tam perspicua quam Achates, vt plurimum viridis. Quo Smara-
gdo vicinior, eo nobilior.

Genera, loci natales, magnitudo & mixtio cum aliis gemmis.

C A P. C. I.

Propter

PROpter colores varios quos habet Iaspis diuersa habet nomina, aut in diuersa genera discernitur. A loco vbi reperitur etiam illi nomina data sunt. Deinde à commixtione cum aliis gemmis, à fumi, terebinthinæ, aeris & rosarum colore, capnitis. Therebinthiufa, aeriufa & rosea vocatur. A loco natali Thermodontiaca, Phrygia, Thracica, Calcidica, Assyria, (alias Grammatias vel polygrammos virens & smaragdo quadantenus similis pellucens crassiori tamen materia, purpureum quoddam in se continens albaque linea interdum signata) Persica, Cappadocica, Indica, Cypria, Americana & Germanica vocatur. A commixtione cum Achate Iaspachates, cum onycheilla quæ niuem imitatur ac cristallo similis est (quam hodie calcedonium vocant.) Iaspoxia à Plinio appellatur. Quæ cum sarda miscetur sardoiaspex dici potest. Cum variis enim gemmis coalescit. Habeo vnam quæ Amethistum, Sardam, Calcedonium distinctis locis in se habet. Inuenitur in multis Germaniæ locis. Coræ in Misnia effoditur sanguineo & flauo colore, ad strygam è duobus Lygiorum montibus turcoïdi non absimilis (Borea forte Plinii) & ad salam nigra rubens, item ad Pagum Cauffungam rubra, sed spuria, multisque aliis in locis extrahitur. In Bohemia rubras, sanguineas, purpureas, albas, variisque coloribus intermixtas, ac pulcherrimas, mirabilique naturæ artificio compositas, collegi quamplurimas. Tanta mole reperitur, vt magnæ statux ex ea elaborari possint.

Borea.

Natura, facultates & proprietates Iaspidis.

C A P. CII.

IAspidi ratione coloris ab authoribus diuersæ facultates tribuuntur. Rubi-
cunda mirificè sanguinis fluxum cohibet, non solum è naribus & hæmor-
rhoidibus, verum è vulneribus fluentem. Sed ea eligenda quæ sanguinis instar,
per totum corpus absque alio colore rubet. Testari possum me, qui aliàs lapidi-
bus & gemmis tantas vires quantas vulgus solet, non tribuo, cum in Phrisia
orientali apud Illustrissimum Baronem à Kniphausen ad aliquod tempus
degerem, credibile vix de Iaspidis viribus obseruasse. Nam cum ancilla do-
minæ fluxu mestrutorum ita laborasset per aliquot dies, vt nullo modo sisti
posset. Iapidem rubram quam Dominus multis annis, vt aiebat, apud se ha-
buerat, impolitam & rudem femori alligari iussi. Quo factò, subito mensium
fluor substitit, nec rediit. Alius ex ipsius familia cum in pede vulneratus ef-
fet, nec sanguinis fluxus cohiberi posset, admoto lapide, extemplo impedi-
tus fuit, licet vulnus non tegetetur. Memini me virginem Pragæ curasse,
quæ sex annis hæmorrhagia laborauerat ita vehementer, vt vix vnquam he-
bdomada prateriret quin aliquoties illi sanguis efflueret. Hæc cum nullis re-
mediis iuari posset, à me consilium petiit. Qui prætermisissis aliis omnibus
quæ à medicis præscribi solent, vtpote quibus ad nauseam iam diu vsa fuerat,
Iapidem, cuius facultas ad huiusmodi symptomata mihi experientia nota

Ad sanguinis fluxum.

Experientia Iaspidis.

erat, illi commodato do, vt collo appensam gerat. Paretilia sanguinisque fluxus ilico sistitur. Gestat per aliquot hebdomadas, nec redit fluxus. Cum itaque se prorsus curatam opinaretur, deponit gemmam, post paucos dies redit fluxus, iterum appendit iaspidem, cuius beneficio mox liberatur. Cum vero singularem huiusmodi facultatem & diuinam miraretur (vt mihi retulit) experiundi gratia aliquoties à collo deposuit gemmam, ac semper animaduertit redire fluxum, nec curari, quin iterum appenderet. Obseruauit tamen non statim seposita Iaspide redire, sed post multas prius elapsas hebdomadas, appensa tamen, statim sisti, ita vt nulli alia causa fluxus inhibitio ascribi ab illa potuerit quam Iaspidi. Tandem cum per aliquot menses à corpore gemmam non deposuisset nec vnquam hæmorrhagia rediisset; mihi gemmam reddidit, ac affirmauit per semianni spacium se liberam fuisse. Postea cum illam sapius conuenirem, affirmauit non redire amplius fluxum ac se omnino curatam esse. Tribuunt alii etiam viridi Iaspidi quæ maculas rubicundas habet hanc facultatem, sed ego quod multoties expertus sum refero. Viridis collo ita appensa, vt circa ventriculi orificium pendeat, stomachum firmare, nauſeam vomitumque prohibere, ac calculos vrinamque pellere traditur. Iaspis ornans conceptura firmat, partumque femori alligata promouet. Gestata febres & Hydropes quæ vel à debili concoctione vel à sanguinis nimio fluxu oriuntur, ne fiant corroborando ventriculum & sanguinem sistendo, prohibet. Nonus medicus etiam epilepsiam viridem Iaspidem arcere affirmat, idque & nunc à multis asferitur, qui si circa ensiformem cartilagineam per diem & noctem ab epileptico gestetur, aiunt si sudore corrigiatur liberari à paroxysmo, sin minus emori, idque multoties fuisse probatum. Vires has omnes augeri putant, si argento includatur, non alteri metallo. Cogitationum etiam tumultum & inconstantiam, quæ ex sanguinis impetu oritur prohibet. Calculi etiam generationem si portetur omnino arcere vulgo creditur. In quem scopum insculpitur illi scorpionis figura ea hora qua sol scorpionem ingreditur. Hoc enim tempore dum scalpitur putant à cælo peculiare vires ad calculum prohibendum suscipere, sed figuram quæ neque qualitas neque substantia est aliquid posse & superstitiosum & stultum est existimare, vt suo loco in titulo quales vires gemmæ habeant explicauit. Iaspis grammatis aut polygrammos appellata, quæque virens smaragdo per similes est, ac purpureum in se quid continere videtur, albaque cingitur linea ad venena quæuis vt & alia omnes ad venena quæuis pro amuleto gestatur. Grammatias si albas duas lineas decussatim, vt crucis figuram referant, habeat, prædicatur ferentem contra aquæ iniurias & submerſionis periculum tueri. Crucifera Iaspides quæ in Misnia inueniuntur virides, quales multos in scrinio rerum exoticarum apud ducem Saxoniam vidi, eandem ad aquæ pericula dicuntur habere facultatem. Casum impedire & excipere Iaspidem gestatam ac sudorem compescere multi credunt. Iaspis dragmarum pondere deuorata menses sistere scribitur.

Ad impediendum abortum.

Ad epilepsiam.

Ad cogitationes.

Ad calculum.

Grammatias.

Ad venena.

Crucifera Iaspides.

Iaspides propter colorum varietatem & elegantiam, variasque imagines quas
 Exprimunt, quibus tanquam picturis ludit natura, vt olim non in minori au-
 thoritate quam Achates fuere, ita & nunc nisi in tanta copia reperirentur es-
 sent. Olim grammatis quæ apud Indos reperiebatur ac aliquid purpurei ad-
 mixtum interiecta alba linea habebat, cæteris præferebatur. Secundum locum
 habebat quæ roseum quiddam nacta erat. Tertium quæ smaragdum imitaba-
 tur. Quartum quæ sereni cæli colorem referebat. Nunc orientalis Iaspis, quæ
 subceruleo, viridique colore obscura, sanguineis punctis conspersa est, cæteris
 omnibus præfertur. Hæc si semiperispica est, vulgo Heliotropii nomen habet, *Heliotropius*
 de quo lapide sequenti capite agam. Iaspis ad sigilla, hominum effigies, co- *Vfus.*
 chlearia, pocula, cultrorum capulos, coronas præcarias, variasque res alias for-
 mandas, in vsu est. Iaspis Achatis precium non superat, quia illius elegantia *Precium.*
 cedit. Quæ tamen à natura variis coloribus, figuris aut imaginibus ornata est,
 venditoris arbitrio æstimatur. Habeo tales quamplurimas quæ mihi tam gra-
 ta sunt, vt iusto & ordinario precio non sint venales: Vidi in scrinio Impera-
 toris Rudolphi secundi Domini mei clementiss. quasdam, nemora, palustria
 loca, arbores; nubes & flumina ita naturaliter referentes, vt procul aspici-
 enti non lapsus, sed pictura putetur. Hæ ab Imperatoria Maiestate in tanta
 authoritate sunt, vt ex compluribus quæ diuersos colores habent, inuicem
 ritè applicatis, mensæ supremum folium extrui iusserit. Id variis gemmis ex-
 ornatum, variorum locorum, fluminum, arborum, montium, ciuitatum,
 ac nubium figuras picturæ instar ita exactè refert, vt non satis quis naturæ
 artificium & artificis diligentiam, solertiàmque admirari possit. Iaspides enim
 ita connectere potuit, vt connectionis lineæ vel non appareant, vel ad rem
 faciant: picturæque munere, dum extremos arborum, ædificiorum vel mon-
 tium ambitus faciunt, fungantur. Multis annis laboratum fuit vt opus di-
 ctum absolueretur: Id cum preciosissimum sit, quia multis aureorum mili-
 bus constat, ac admirandum, quod naturæ artificium, ac artificis solertiàm o-
 stentet, inter mundi miracula recenseri, ac cum templo Dianæ Ephesiæ com-
 parari absque iniuria potest: Iaspides itaque vt alia gemmæ quæ figuras sibi
 à natura inditas habent inæstimabiles sunt, ac venditoris arbitrio precium illa-
 rum committendum est. Iaspis quia copiose inuenitur imitationem non me-
 retur. Imitari tamen vidi à milite Hastato Imperatoris ita artificiosè vt non
 nisi duritie cognosci potuerit. Credo ex gypso calce lapidum puluere & sero
 lactis addito glutine massam fuisse. Hanc variis tingebat coloribus, dein *Imitatio Ia-*
 dum pro mensæ folio Iaspidem imitari velle; inter: quatuor ligna quadrang- *spidis.*
 gula, ne ad latera efflueret materia, ponebat massas variis coloribus tinctas
 pulvisque instar diffuentes, atque antequam indurescerent, bacillo hincin-
 de ducto mouebat, eoque modo colores tanquam per anfractus ducebantur,
 venasque naturales Iaspidis referebant. Poterat idem artifex quas vole-
 bat figuras ita formare: imo lapidem à se factum & politum excavare ac
 frustum alterius coloris ad libitum inserere, quod ita coalescebat, quasi ab
 initio illi commixtura fuisset. Ex huiusmodi artificiosis lapidibus columnæ:

ac statua fieri possunt, multo elegantiores Iaspidibus, quas longa ætas duriores reddit. Fortassis antiqui simili vsi sunt artificio.

De Heliotropio. CAP. CIV.

Heliotropius gemma à sale nomen habet, ἥλιον solem, τροπῶν versionem significat. Causam nominis explicat Plinius, quia videlicet in vas aquæ proiecta fulgorem Solis accedentem percussu sanguineo mutat, maximè Æthiopica. Gemma est viridis sanguineis punctis vel venis distincta, ac hodie Iaspis orientalis vocatur, apud nonnullos pristinum nomen retinet, præsertim cum ex parte translucet. Hac enim ratione peritiores gemmarii à Iaspide distinguere volunt.

Genera, loci natales, magnitudo, & quomodo nascatur Heliotropium.

CAP. CV.

*Heliotropii
magnitudo.*

Bruga.

Vlioribus Iaspidibus & Prasii adnascitur, vel innascitur aliquando mater Prasii vel Smaragdi aliarumque viridium gemmarum est. Aliquæ sunt Indica, Æthiopica, Africana & Cypria, teste Plinio. Germania & præcipuè Bohemia illis non caret. Afferuntur etiam ex India orientali. Tanta magnitudine reperiuntur, vt Sarcophagi, quibus mortuorum corpora teguntur, inde excindi possint. Vidi enim in cathedrali Ecclesia D. Donatiani nobilissimæ vrbis Brugenis patriæ meæ, post summum altare, huiusmodi Heliotropium. Ea ex Italia aduecta fuerat, ac postea, cum, qui se reformatæ religionis vocant, templa spoliarent, furto ablata est. Paucis hæc gemma nota erat.

Dignitas, valor & vsus Heliotropii. CAP. CVI.

Lapis iste aut gemma, si à Iaspide distinguitur maiorem habet Iaspide auctoritatem, nisi illa imaginibus à natura formata sit, tum enim, vt dixi, quouis precio æstimari potest. Poculum ex hoc lapide efformatum 200. thaleris vendi potest. Minores duplo cæturæ precium raro excedunt, hac ratione Iaspidibus vulgaribus paulo nobiliores. Ex hac gemma, vt ex Iaspide varia efformantur.

Natura, facultates, vires & imitatio Heliotropii.

CAP. CVII.

Plinius ait, vt antea monui, gemmam hanc in vas aquæ deiectam, fulgorem Solis accedentem percussu sanguineo mutare. Alii positam in aqua radiis Solis opposita, efficere, vt illa ebulliat, ac in nebulam versa, postea in guttas pluuiæ

pluuias resoluatur. Nonnulli etiam existimant impedire quo minus gestans à præsentibus conspiciatur, quod tamen Plinius à magorum impudentia fictum non approbat. Certum enim est nullam gemmam id efficere naturali sua facultate posse. Effectus etiam prædicti de Sole à nostri seculi Heliotropio non fiunt, ita vt veterum Heliotropius vel alia fuerit, vel illi falsò huiusmodi facultates adscriptæ fuerint.

Hodiernam Heliotropium omnes vires Iaspidis habere nemini dubium esse debet. Venenis enim resistit, sanguinem vndeunque fluentem sistit, calculi generationem prohibet, ventriculi coctionem auget, & epilepsiam arcer. Fingitur vt Iaspis, sed rarius, quod variis imaginibus & coloribus non luxuriat vt illa. Dum viridi colore ac sanguineis guttulis caret, Heliotropii nomen non habet, & ad aliud genus gemmæ referri debet.

De lapide Nephritico. CAP. CVIII.

VT Heliotropius inter Iaspidis species numeratur, ita etiã lapis nephriticus. Deinde vt variis coloribus iaspides habentur, ita etiam lapides nephritici. Ea differentia inter iaspidem & nephriticum statui potest, quod hic durior sit iaspide, & nunquam quicquam rubedinis in ipso conspiciatur: deinde quod non exactè poliri possit. Semper enim ipsius superficies pinguis quasi oleo inuncta esset, videtur. Raro hic lapis in se duos colores habet: plerunq; vno tantum colore, etiamsi magnus sit, tingitur, ac fere semper is color in ipso spectatur, qui ex albo & viridi simul mixtis coaluit. Dum in planitiem non crassiores minimo digito redigitur obscure transparet, vocatur ab Italis *Osiada* à sciatica, quod gestatus illam curare credatur. Belgicè *een kalsbee*, & Germanicè *ein kalssuwyn*, Gallicè *une Siadre*, corrupto vocabulo Italico.

Genera, loci natales, magnitudo, & quomodo nascantur.

C A P. CIX.

SI colorum diuersitas varia genera cõstituit, varia erunt nephritici lapidis genera. Inueniuntur n. ex albedine virescentes. Viriditas autem interdum subflaua, interdum subcerulea videtur, plerunq; ex viridi, albo, flauo, ceruleo & nigro colore mixtio est; non quod omnes isti simul misceantur, sed aliqui tantum. Hinc fit tam diuersi coloris inueniri. Habeo apud me multa genera, inter cæteros vnum cristalli instar, sed alba nubecula perspicuum quem à viridiori, cui adnatus erat, separari iussi. Solet iaspidi aut prasio interdum adnasci. Sæpius tamen solitarius (vt cotes in agris) coalescit. Tanta mole inuenitur, vt pocula inde fieri possint. Adfertur ex noua Hispania. In nonnullis etiam Hispaniæ locis, & in Bohemia reperitur, sed paucis adhuc notus est. Quia à lapidariis imperitis, vel pro Smaragdo prasio, vel pro Iaspide habetur.

Natura, proprietates, facultates, dignitas, valor, & usus nephritici lapidis.

C A P. CX.

*Ad nephri-
tin.*

*Indorum lu-
xus.*

ET si nephriticus lapis inter gemmas locum habere non deberet, quia visui non adeo grata est, tamen propter mirandam & stupendam multorum experientia approbatam facultatem, summam habet apud principes & regulos auctoritatem. Vidi frustum apud gemmarium imperatoris Rudolphi Domini mei clementissimi mille sexcentis thaleris coemptum, ex quo poculum satis amplum formatum fuerat. De hoc lapide hæc scribit Nicolaus Monardes medicus Hispalensis. Nephriticum lapidem gestant Indi variis formis effigiatum, alios piscium forma, alios auium capitibus, alios psittaci rostris similes, nonnullos rotundos spherularum modo, atque omnes perforatos, quoniam Indi eos appensos gestare etiam olim, aduersus nephritidis aut stomachi dolores, in quibus morbis valde commendatur, solebant. Sed eius præcipua laus est ad nephriticos dolores & calculum expellendum & arenulas. Nobilis militis notus vnum habet, cui nullum alium comparandum vidi, nam eum brachio gestans, tanta arenularum quantitate liberatur, vt metuens nec ei noceat tanta eiectione, interdum eum deponat, nullumque amplius calculum eiicit. Sed cum dolor eum premit, denuo eum gestat, & statim leuatur, aut minuitur dolor, multarum arenularum, atque etiam calculorum expulsionem. Ea etiam facultate præditus est, vt ab eiusmodi dolore præferuet gestatus, renum calorem mitigando. Ducissa Beiar ter breui temporis interuallo nephriticis doloribus afflicta, armillam ex eo lapide sibi confecit, quam perpetuo gestat, ex eo tempore, quod decennium superat, eo dolore nunquam vexata est. Alii multi senserunt idem leuamen, eamque ob causam magno in precio sunt huiusmodi lapides, nec vti initio, tam facile acquiri possunt; quod soli earum prouinciarum reguli & domini eos possideant, nec immerito, cum tam admirandæ sint illorum facultates. Hactenus Monardes. Ego Nobilissimum virum N. Dammannum ordinis aurei velleris Heroaldum (cuius atavi, nostræ familiæ ante multos annos iuncti fuerunt, & propterea agnatum meum) sæpe referentem audiui, se nephritico lapide, quem à fratre in aulâ Philippi Hispaniarum regis degente acceperat, plurimos qui nullis medicamentis curari poterant, subito lapide brachio admoto circa carpum, vbi interna manus pars initium habet, non sine medicorum admiratione curasse. Erat lapis obscure viridis, opacus non secus ac si quis viridi colori nigrum immiscuisset. Punctula etiam nigra in ipso vt in Ophite conspiciantur. Argento illum includi iusserat, ita enim maiorem facultatem habere assererat. Istum omnibus aliis quos habebat præferbat. Pragam missus ab Hispaniarum rege vt aurei velleris ornamenta offerret principi Transiluanie, venalem casu inuenit nephriticum lapidem, vitriolo vulgari colore & transparentia ita similem, vt vitriolum videretur. Efformatus is erat instar columulæ ad longitudinem mediû digiti, teres, in altera extremitate duabus ansulis munitus, vt adherere facilius posset, carni insertus. Nam hunc esse illum lapidem quem nobiliores Brasilienses cum in publicum prodeunt,

prodeunt, labiis ab adolescentia perforatis imponunt, afferebat. Quod profecto solerti coniectura coniecit. Omnibus enim notis respondet illi, qui à Gesnero describitur, & quem Oripendulum appellat. Ab hoc lapide frustulum abscindi iussit, quod mihi dono dedit, ac pro nephritico habebat, pseudosmaragdi aut prasii genus potius videtur. An vero nephritici lapidis ad urinam mouendam facultatem habeat, vt ille afferebat, nondum mihi constat.

*Oripenda-
lar.*

Lapides nephritici in magno precio sunt, quia non facile haberi possunt, Vidi non maiores semithalero qui 100. coronatis aestimati fuerunt. Pro illorum viribus augetur precium. Brachialibus inferi solent ad mulierum ornamenta, morboque arcendos, vt alia gemma, quas sanitatis appellant. Imitatio inutilis est, cum non elegantia, sed virium causa appetatur.

De Malachite vel Molochite. CAP. CXI.

Molochites ad Iaspidis vel Prasii species referri potest, opaca est malua instar viridis, vnde nomen habet. Malua enim Græcè *μαλάχη* vocatur. Venis albis plerunque ornatur, ceruleusque color intermixtus illi gratiam dat, atter quo sæpe maculatur, illam deturpat. Inuenitur in Cypro, in Misnia, & comitatu Tyrolensi, adnascitur fere chryfocollæ, quam Germani *Berggrüen* vocant. Habeo frustum, quod ex Malachite ac chryfocolla coaluit ita, vt chryfocolla mater ipsius videatur.

*Locus ubi
inuenitur.*

Genera. CAP. CXII.

Genera videntur posse constitui quatuor, vt primo contineantur, quæ plane absque aliis coloribus exactè foliorum maluæ recentium colorem referunt. Secundo quæ albas venas habent, ac maculis nigris inficiuntur. Tertio quibus ceruleus color distinctè intermixtus est, ac si ex lapide lazuli & molochite lapis constaret. Quarto quæ ad colorem Turcoidis accedunt: quas ceteris præstantiores existimo. Tanta magnitudine excrefcit, vt exigua pocula aut cultrorum manubria inde fieri possint. Palma manus maiorem nunquam vidi.

Magnitudo.

Dignitas, valor & vsus Molochitis. CAP. CXIII.

Quia non admodum grata aspectui est molochites exiguam habet auctoritatem, raroque annulis aut auro fastus gratia includitur. Sanitatis causa cum aliis lapidibus ignobilioribus ad brachialia admittitur. Prædicatur enim maximas habere vires & facultates. Gestantem nempe defendere ne tonitru vel fulmine lædatur, ne in animi perturbationem incidat, ne contagium ab alio accipiat, neve fascinetur, ob quam causam pueris appenditur, qui hac ratione à terriculamentis diurnis vel nocturnis ac omni fascinatione tuti existimantur. Superstitiosi & magi qui se solos sapientes opinantur Solis figuram lapidi insculpunt, vt ab incantationibus, malis spiritibus, ac venenatis ani-

Ad tonitru.

*Magorū su-
perst. tio.*

Ad syncopē. malibus securi sint. Ad syncopen, seu os dolores compefcendōs, hernias & casus impediendos, pro amuleto habetur. Pulvis cum lacte propinatus fertur
Ad cardial- cardialgiam & colicam sanare, forte purgando. Nam à quodam amico accepi
giam & co- sex granorum pondere antimōnii instar purgare, quod tamen nunquam ex-
licam. periri ausus fui. Idem pulvis adiecto melle epotus, fertur menstrua promo-
Purgandi- uere, vulneribus inspersus sanguinem sistere, linteolo humido impositus ac-
vis. parti spasmō affectæ applicatus eundem curare. Nec non vino ardenti com-
Ad spasmū. mixtus vlcera virulenta curare perhibetur. Puerorum conuulsiones arcet ge-
Epilepsiam. stata, eosque à nociuis casibus tuetur. Ventriculo etiam applicata, Cratone-
Ad ventri- teste, eum corroborat, nec immerito cum Galenus laspide viridi hanc facultatem tribuat, ac ista gemma olim pro laspide habitata fuerit, & forte hæc illa sit, quæ ad ventriculi robur conciliandum ab antiquis ita decantata fuit. Achatii precio & valore par est.

De Turcoide. C A P. CXIII.

Boreas. *Fræuzegi.* **I**Nter opacas gemmas omnium nobilissima est Turcosa, Turchina vel Tur-
chiesia Germanicè *einturkes*, omnibus nationibus eo nomine notissima quod à Turcis ad nos feratur. Multi inter laspides numeratam olim existimant, eamque esse, quam Plinius Boream, ac Græci *idom*, *de el fosa*, alii Calidem appellant, quamque Melues Feruzegi corrupto nomine (propter literarum vicinitatem in lingua Arabica) à peruzaa quod Turcoide Arabicæ lingua significat, vocat. Colorem hæc gemma ex viridi albo & ceruleo compositum habet ac omnino exactè si præstans sit Æruginis colorem, quam vulgo viride æris vocant, refert.

Genera, loci natales & magnitudo. C A P. CXV.

Magnitudo. **T**urcoideis duo genera statuuntur. Orientalis & occidentalis. Orientalem vocant cuius color ad ceruleum potius quam viridem tendit. Occidentalem quæ magis virefcit, aut plus æquo albicat. Reperiuntur primi generis in Persia ac India Orientali, secundi in Hispania, Germania, Bohemia & Silesia ad Strigomum vrbē in prætore Here. In Persia lapidibus nigris adnascitur quasi excrementum aut illorum transudatio esset, ibique in maxima copia reperitur. Raro nucis iuglandis quantitatem excedere visâ est. Tantæ magnitudinis fertur esse in repositoria magni ducis Hetrurix ac in ea exsculpra Caii Iulii Cæsaris effigies esse dicitur. Ego maiorem nuce auellana nunquam vidi. Porro orientales duplices sunt, aliæ colorem seruant perpetuo, illæque vocantur de rupe veteri, aliæ paulatim colorem amittunt ac viridescunt, ac de rupe noua vocantur.

Natura, proprietates & facultates Turcoideis.

C A P. CXVI.

Oculos

Oculos & spiritus corroborare gestata turcois creditur. Maxime autem ad *ad casum.* *ad casum.* sum comendatur, quem ipse excipere negestans laedatur ab omnibus creditur. Quae sane facultas & proprietates omnem rationem superat. Ego sancte affirmare possum me unam aureo annulo inclusam perpetuo gestare, cuius facultatem (si gemmae est) nunquam satis admirari potui. Gestauerat eam ante triginta annos Hispanus quidam non procul a paternis aedibus habitans. Is cum vita functus esset, & ipsius suppellex (ut moris apud nos est) venum exposita esset. Inter caetera etiam Turcois exponebatur. Verum nemo (licet complures eo concurrissent, ut eam propter coloris elegantiam quam viuo domino habuerat, emerent) sibi emptam voluit. Pristinum enim nitorem & colorem profusus amiserat, ut potius malachites quam Turcois videretur. Aderat tunc temporis gemmae habentem desiderio etiam parens & frater meus qui antea sepius elegantiam & gratiam ipsius viderant, mirabundi eam nunc tam esse deformem. Emit eam nihilo minus pater, satisque vili precio, quia omnibus contemptuerat, ac praesentes non eam esse quam Hispanus gestarat, arbitrarentur. Domum reuersus pater, qui tam turpem gemmam gestare sibi indecorum putabat, eam mihi dono dat, inquit. Quandoquidem, fili mi, vulgi fama est Turcoidem, ut facultates suas exercere possit, dono dari debere, tibi eam deuoueo. Ego acceptam gemmam sculptori trado ut gentilitia mea insignia illi, quemadmodum fieri solet in laspide, Calcedonio, aliisque ignobilioribus gemmis, insculperet. Turpe enim existimabam, huiusmodi gemma ornatus gratia, dum gratiam nullam haberet, uti. Paret sculptor, redditque gemmam, quam gesto pro annulo signatorio. Vix per mensem gestaram, redi illi pristinus color, sed non ita nitens propter sculpturam ac inaequalem superficiem. Miramur omnes gemmam, atque id praecipue quod color indies pulchrior fieret. Id quia obseruabam nunquam fere eam a manu deposui, ita ut & nunc adhuc eandem gestem. In casu admirandas illius vires (si ab illa procedant) obseruavi. Nam cum Patauii ubi Doctoratus gradum acceperam, eques redirem in Bohemiam, post solis occasum conductitius comes ut viam ostenderet, mihi semitam pedestrem ad latus viae regiae monstravit; in quam dum me equo comito, ac per aliquod spacium progredior, in tenebris sistrur equus, nec progredia ulterius vult. Comes vocatus puteum in media semita esse asserit, propterea mihi redeundum esse (angusta enim erat semita.) Dum equum vertere conor, vacillat, ac sinistrum pedem extra semitam ducit, quae erat via regiae. Ilico depræhendo casum, & in ipso casu me ex sella in viam proiicio, quae semita inferior erat vniuersi ad minus decem. Cado in latus, ac equus iuxta me in tergum. Comes quod neque clamarem neque loquerer me oppressum ab equo existimabat. Sed incolumis eram, nihilque profusus damni acceperam, rursusque ascenso equo iter persequor. Mane dum manus lauarem, Turcoidem in duo frustra fractam depræhendi, ac fere quartam totius corporis partem a reliqua separatam. Maiorem itaque gemmae partem alteri annulo committo ac iterum per aliquot annos gestam. Cum vero quodam die ex flumine longiori hasta onus aliquod eleuare supra vires tentarem subito ossa pectoris strepitum & sonitum quasi colla

diffringeretur, ediderunt, mihi que obtusus quidam doloris sensus circa costas obortus est. Dubitabam, num aliquid ruptum esset, tandem deprehendi inferiorem & ultimam costam parum suo loco esse motam ac sub penultima finem ipsius pulsum & detrasum. Quia vero exiguus dolor aderat, nihil applicavi loco affecto, ac eodem die non citra admirationem, Turcoidem meam, iterum in duas partes ruptam, animaduerti. Verum minor particula vix canabini seminis magnitudinem excedebat. Quia vero metuebam ne excidens, etiam maior pars liberior facta excideret. Maiorem partem quæ fere integra gentilitia signa adhuc seruat, alteri aureo annulo imponi curo, ac nunc eundem adhuc ita gesto, vt nunquam à digitis deponam. An autem casu infortunium & gemmæ fractio simul concurrant, incertum, aliis aliter opinantibus. Hoc certum est naturaliter casus noxam gemmam hanc neque impedire neque in se transferre posse. Occulto itaque agenti, id est spiritibus bonis vel malis Deo volente vel permittente (vt in capite de gemmarum viribus explicavi) huiusmodi vires tribuendæ sunt. Si accesserit superstitio, malis, si nulla, bonis. Ego sanctè affirmare possum, me nunquam (qui non facile tantas vires, vt vulgus facit, gemmis, tribuo) credidisse, vt nec nunc credo, tale quid naturaliter turcoidi posse contingere. Mutatio coloris naturaliter fieri potest. Nam cum non adeo dura sit gemma facile à vapore & halitu qui per poros cutis perpetuo transpirant, vel pulchrū vel absurdum & deformem colorem accipere potest. Quod vero vita defuncto domino colorem & decorem amittat, ac ipsius sortem lugere videatur, omnem humanum captum superat, ac metaphysicum quid est, vt de casu dixi. Verum id non omnibus Turchesis contingit. Sed quid si illa Turcois quæ facile colorem mutat, & cuius paulo ante mentionem feci, à falsis vaporibus & halitibus qui perpetuo è viuentis corpore transpirant afficiatur, ac ab illis pristinus color reuocetur. Quemadmodum, experientia teste, emendari colorem turcoidis aceto & sale armoniaco quo abundat sudor & halitus per cutis poros transpirans multis notum est. Certè ego hanc causam naturalem esse cur color emortuo domino pereat, & nouo recuperato, restituarur, autumo. Non quod domini mors causa sit, sed quod domino mortuo à nullo gestetur, neque amplius ab effluuiis & halitibus corporis, color ipsius viuicus conseruari possit. Animaduerti, cum icteritia vel obstructionibus laborassem, & iam corpus sudoribus transpirabile ac bene constitutum esset, meam turcoidem pulchriorem esse, ita vt mihi valetudinis index sit. Opinatur nonnulli Turcoidem horologii vicem præstare, ac dici horas, si ex filo, indice & pollice comprehenso, intra vitri concauum palmaris vel minoris latitudinis pendeat, ostendere. Tot enim pulsus ad latera vitri verberare, quot horæ diei ab horologio percussæ fuerant. Mirum profecto à vanis & in rerum natura parum versatis hominibus id credi. Suspensus enim hac ratione lapis, à manu regitur, ac manus ab hominis imaginatione, quidum tot pulsus quot verisimiliter expectat, animo concipit, consentit manus ac vix perceptibili motu agit lapidem, donec numerus pulsuum expletus sit. Horæ non à natura, sed ab homine institutæ sunt, ac diuerso modo in diuersis prouinciis computantur.

Lapis.

An' Turcois
horas signet.

Lapis vero ab homine tale quid ordinatum fuisse, quomodo absque anima scire potest? Deinde quo pacto se accommodare ad diuersas prouincias quæ diuersis modis horas computant, absque cognitione poterit? In aliquibus enim à diei initio, in aliquibus à noctis initio, & in nonnullis à media nocte fit horarum computatio. Profecto animam, hominis anima sagaciorē habere deberet, cum ne ille à se institutas horas, semper scire possit, & propterea horologia ipse inuenerit & constituerit, quibus temporis quantitatem elapsam metitur. Nonnulli concedunt naturalem & t̄ horas diei pulset non habere facultatem, sed certorum verborum obmurmurationem adhibendam esse, quæ adhibita lapis suum officium faciat. Id præsentē me aliquoties factitatum fuit. Sed neque verbis, aut spiritibus colludentibus, neque lapidi, sed manui, vt ante dixi causam motus tribuebam. Expertus enim postea, quoties volebam, lapidem tam tectè, vt nullus prorsus motus in manu mea obseruari potuerit, verberare coegi. Valeant itaque vana vanorum hominum & magorum imposturæ. Celebratur præterea Turcoidis gestatio ad oculorum capitisque dolores leniendos & impediendos. ac à nonnullis inimicitias extinguere ac inter virū & uxorem amorem reconciliare creditur.

Ad capitis dolores.

Dignitas, valor & usus turcoidis C A P. CXVII.

Tantum auctoritatem apud viros habet tureois, vt nemo, nisi elegantem aliquam nactus fuerit, manus bene ornatas, suoque luxui satisfactum putet. A feminis enim nunquam gestari solet. Admodum magno precio non venditur; quia magna illarum ex oriente adfertur copia. Color precipuus precii index, considerant tamen gemmarii, num color constanter sit permanens, eo enim casu, carior est quam ea quæ colorem mutat, vel potius paulatim amittit. Quæ auellana magnitudinem æquat ac coloris gratiam habet, cælique sereni instar, nullisque venis nigrioribus obscuratur. 200. thaleris vendi aut etiam pluris potest. Minores viliores sunt ac corporis lätitudo precii quantitatem constituit. Pisi maioris quantitate decem thaleris vendi possunt. Cæteris præfertur quæ æruginis depuratæ colorem exacte refert, ac cerulei lactescentis virorem oculis gratum ostendit. Alii qui venas nigras habent aut plus æquo virides aut lactescentes sunt, prorsus contemnantur tanquam viribus carentes. Mauritani Turcoidem quam peruzegi vel perozaa vocitant, in medicum usum recipiunt. Mesues in electuario de gemmis, gemmam peruzegi præscribit quam interpretes smaragdum putant: sed magno errore, vt Gasias ab Horto notauit, quia Turchesam intelligi vult eam; quæ Arabicè; vt codex Mesues habet, Peruzegi scribitur, mutata nempe Flitera in P, quæ affinitatem magnam habent.

Precium.

*Quæ præferenda.
Viliores.*

Imitatio Turcoidis & correctio si color euauerit. C A P. CXVIII.

Turcoidem apprimè vitriarii. Veneti Venetiis imitantur. Vidi Gallum qui ita dextrè imitari potuit: ex aliâ materia, vt à vera gemma propter venulas nigras, quas illi inferebat, cognosci non posset. Pro factitiis illas vendebat ac satis magno propter elegantiam precio. Puto chryfocolla natua ac aqua lapide-

*Emendatio
Turcois.*

sciente adiectis paucis aliis illum usum fuisse. Ut amissum colorem recuperet, nonnulli solunt colorem transmarinum aqua chrysulca, eaq; distillatione abstracta, reliquias superstites exsiccant, usq; turcoidem fricant. Alii aquæ chrysulcæ imponunt, ac abstersum aceto parum committunt, deinde in aquam frigidissimam mergunt, tum enim colorator fit. Verum istis artibus paulatim intrinsecus color in cutim trahitur euanescit, ac gemma ingrator & vilior redditur. Rectius oleo vitrioli cutis superior exeditur, vt subiectus color elegantiore gemmam faciat.

De lapide lazuli. C A P. CXIX.

*Cyanus.
Saphirus.*

Opacus est hic lapis Saphiri colore aut florum Cyani, aureis punctulis aut flammulis exornatus. Hunc Plinius videtur Saphirum vocare: quia Saphirum nusquam pellucidam facit, & aureis punctis collucere scribit, quæ profecto nostro Saphiro pellucido non conueniunt, sed optimè lapidi lazuli. Nonnulli à Plinio Cyanum vocari existimant, quia Græcè eo nomine vocatur, sed Plinii Cyanus nostra Saphirus videtur. Quia eam adulterari maximè tinctura tradit, idque in gloria regis Ægypti ascriptum fuisse, qui primus eam tinxit. Opacæ vero gemmæ cum tingi non possint, nisi earum superficies conspicua tegatur; (ac ita potius tectæ quam tinctæ dicantur) perspicuæ verò, vt hodie fit elegantissimè supposito illis colore, ita tingantur, vt color internus corpus subeat. Verisimile est Plinium Cyani nomine non lapidem lazuli, sed Saphirum nostrum intellexisse.

*Differentia
à lapide Ar-
menio.
Nomina.*

Differt ab hoc lapide lapis Armenius. Hic enim non ita durus est, & facile in puluerem cum friabilis sit reducitur: deinde auri venas aut puncta non habet. A Plinio ceruleum vocatur, à Græcis λίθος αρμένιος, à Germanis *Bergblau*, vile pictoribus propter colorem. Lapis lazuli à Græcis κυανός λίθος, à Latinis *ceruleus lapis*, ab Arabibus *Hager* aut *azul*, unde nomen auri aut lazuli deductum est, appellatur. Ex hoc lapide fit color ille Cyaneus quem Ultramarinum vocant, auro preciosior, vt postea docebimus, a surum vero ex lapide armenio. Qui color elegans quidem est, sed facile mutabilis & tandem virescens neque in æuum durans, vt alter de quo postea fusius.

Genera, loci natales, magnitudo, & quomodo nascatur.

C A P. CXX.

Genera tantum duo sunt, fixus & non fixus in igne, nisi quis ratione loci vbi inueniuntur plura constituere velit. Inueniuntur enim in variis regionibus, vt in Africa, Asia, & etiam Germania. Illius mater lapis armenius, qui in fodinis aureis reperitur, interdum est, quia ab ea tantum coctura differre videtur, quemadmodum omnes lapides ex molliori materia indurantur. Excresciunt in tantam magnitudinem, vt cultrorum capuli & cochlearia inde fieri possint:

sunt: maiores rarò vidi. Plinius cyanum & lapidem armenium seu ceruleum in Ægypto, Cypro & Schytia nasci scribit, sed num ille Saphirum nostrum, aut lapidem lazuli Cyanum vocet, non planè constat. Fixus lapis laxuli, hoc est, qui igni impositus colorem non mutat, hæc enim legitimi proba est ex oriente ferre adfertur. Non fixus in Germania reperitur, ac vulgo *Lasurstein* vocatur, ac is medius est inter lapidem armenium, qui friabilis est, & lapidem lazuli cui duritie par est. Ex fixo vltamarinus color, ex non fixo, ille quem vocant *Azur-blau* separatur. Verum multi pictores hos postremos colores non distinguunt, sed confundunt, quia ex vtraque materia similes eliciuntur. Reuera tamen lapides duritie diuersi sunt, & color ex non fixo lapide præparatus plerunq; pulchrior est illo qui ex lapide armenio præparatur. Ego domi à me præparatos colores habeo, qui tam elegantes sunt, vt cum vltamarino certare possint. Sed, vt antea notavi, solus vltamarinus, qui ex orientali lapide fit ab igne non corrumpitur, & arate non mutatur. Lapidem armenium in quodam monte Praga miliari distante ante aliquot annos inueni.

Natura, proprietates, qualitates & facultates lapidis Lazuli vel Cyanei.

CAP. CXXI.

Dioscorides hunc lapidem repercutiendi vim habere, exulcerare, parumq; corrodere affirmat; Galenus acri facultate tum detrahendi, quam Cathericam vocant, tum digerendi potentiore quam cinnabaris habet, cum nonnulla astringitione præditum scribit. Post hos alii medici purgandi facultatem in eo experientia deprehenderunt, præcipuè contra melancholicos omnès affectus, quartanam apoplexiam, morbum comitalem, lienis vitia, aliosq; complures, qui à melancholico succo originem trahunt. Quia tamen Galenus & Dioscorides, corrodere asserunt, nec purgatoriam in illo facultatem agnoscunt, multi medici vsus ipsius habent suspectum, sed immerito cum experientiæ à fide dignis authoribus approbatæ compluribus, credere deberent. Multa profecto inueniuntur quotidie quæ à præfiscis ignota fuerunt. Deinde thichimallorum omnia genera, chamelea, thimelea, euforbium, aliaque multa quæ exulcerant, quia purgandi habent facultatem legitime præparata, sine noxa sumi possunt. Habet itaque purgandi melancholiam, vt lapis Armenius facultatem. De hoc lapide ita scribit Antonius Musa Brassauolus in libro suo de medicinis purgantibus, sequentibus verbis. Lapidem lazuli expertus sum, & dragmam nunquam excessi, & semper profuit, neque tamen tormina induxit qualia putabam, antequam essem expertus, inducere debere, neque ori ventriculi multum obesse percepi. Prebui itaque in pillulas confirmatum in hunc modum. Rec. lapidis lazuli præparati drag. vnam. camphoræ, anisi, cinamomi, zinziberis, masticis angrana 6. Misce & cum succo saluiæ vel diacatholiconis fiant pillulæ quinq;. Hæc enim exquisitæ eduxerunt, cum aliquibus dragmam vnam præbuerim, aliis scrupulos duos, vt conuenire videbatur. Exhibui etiam aliis modis in puluerem redactum, cum iisdem aromatibus, in iure, quandoque in aqua boraginis. Sed opus est vt in tenuissimum puluerem redactus sit, ne ob sui grauitatem, in pateræ fundum descendat. Posui quandoq; prædictos pulueres in vnciam

Ad morbos melancholicos.

Purgat sine noxa.

Pillule de lapide armeno.

Dosis.

nam conferuæ boraginis, & deglutiendos præbui vt elegnata deglutiuntur. Nonnunquam cuidam puellæ in ientaculi forma, scrupulum vnum præbui, nonnunquam in placentula ex pasta, sed qui masticabant, semper dentibus puluerem habere arbitrabantur. Tamen si probè supra porphirium lapidem, porphyrino pistillo contractetur, non perferitur. In vino etiam odorato bibendum iulli, vt in cretico aut alio simili. Eisdem modis vsus sum lapide armeno, & mirum in modum atram bilem educere percepi. Hactenus Brasfauola. Quia tamen Galeni, Dioscoridis & Arabum omnium testimonio, vi exurendi præditus est, lotura ipsius nocumenta auferenda sunt. Hæc in antidotariis docetur. Verum quia lapis Armenius vehementius educit atram bilem quam Cyaneus, & omnia efficacius operatur, legat Lector sequens caput. Quæ enim virtutes lapidi Armeno tribuuntur, etiam tum cyaneo orientali, tum Germanico, quæ ex eo videtur in duritiem excreuisse tribuendæ sunt. Pro amuleto etiam ex collo gestatur à Germanis, vt puerorum terriculamenta arceat, oculorum aciem roboret, syncopen & prægnantium abortum impediatur. Verum partu appropinquante ne fœtum retineat, auferendus est.

*Ad puerorū terrores.**Facultates mirabiles ad quartanam.**Ad somnū.**Ad podagrā.*

De lapidis lazuli viribus, nobilis Empiricus Venetus Leonardus Fiorauantus fere sequentia scribit. Vidi, inquit, lapidem lazuli vomitum excitare & sanare quartanam. Calcinaui in fornace laterum, deinde aqua vitæ solui calcinatum ac solutione dicta multos morbos & febres malignas curauī. Ulcera etiam pessima in optimum statum ad miraculum vsque prædicta solutione, redegī. Ex eodem lapide oleum extraxi, quod somnum & requiem conciliat, atque si eo caput & ventriculus inungatur, visus mirum in modum corroboratur. Podagræ etiam dolores & inflammationes subito lauat.

Dignitas, valor & vsus lapidis Lazuli seu Cyanei.

CAP. CXXII.

Lapis lazuli eandem authoritatem habet quam Sardonyx, ac eodem precio aut paulo maiori diuenditur. Vlus præcipuè ad sigilla & ad brachialia: nam inter sanitatis gemmas habetur ac multos morbos auertere creditur. Fragmenta huius lapidis si libram pendeant, 10 thaleris vendi, vt ceruleum seu ultramarinus color inde fiat, soleat.

Quo pacto ex lapide lazuli Ultramarinus seu Cyanens color eliciatur, & in illum usum electio lapidis. CAP. CXXIII.

Examinatio Lazuli.

PRimum ne quis oleum & operam perdat lapidem aureis venis multis ornatum ac splendentem eligat. Is enim optimus & operi conuenientissimus est. Hic hac ratione dignoscitur. Eius aliqua portio supra carbones ardentes ponatur, ac follibus & flammis ignitis committatur per horam; si refrigeratus manibus teri possit, & colore amiserit, ineptus est. Sin durus remaneat & pristinum colorem seruet, optimus est. Alii vt illius valorem examinent, supra laminam

minam ferream particulam ponunt, Vulcanoque credunt, vt simul exandescat. Deinde in aceto forti lapidis particulas extingunt: quas si colorem seruare animaduertunt; bonum lapidem: si vero illustriorem deprehendunt, optimum iudicant. Sed raro non solum qui augeantur, sed & qui omnino seruent pristinum colorem; inueniuntur. Quorum color intenditur, illorum vncia viginti thaleris vendi potest. Qui colorem non exacte seruant, medii gradus colores præbent, statuantur enim tres coloris gradus. In puluerem redactus lapis lazuli, hac ratione ipsius integritas, & quo valore sit deprehenditur. Tigillo aurifabrorum aliquid imponitur ac igni ardenti committitur, vt bene exandescat. Si refrigeratus puluis pristinum colorem ac consistentiam retinuerit, nec mutauerit, optimus lapis fuit: sin vero puluis, non amplius puluis, sed pasta videatur, vitrum potius fuit & smaltum quam lapis, si partim pulueris, partim massæ formam referat, lapidis cum vitro mixtionem factam fuisse indicium est.

Aliud examen.

Precium.

V.lor.

Preparatio lapidis. C A P. CXXIII.

Reducatur lapis in frusta magnitudine auellana, quæ abluæ aqua tepida, ac tigillo impone, igni committe vt exandescant, ac singulas particulas seorsim exemptas extingue in aceto albo optimo, aut distillato per filtrum. idque opus repete aliquoties, quo sapius eo melius; aliqui septies repetunt. Frequenti enim extinctione optime calcinantur, & facilius in puluerem rediguntur, alias difficile contunderentur, ac mortario adhærent. Ille tamen lapis qui in igne colorem non seruat, aut parum seruat, hac ratione tractandus non est, nisi quis frustraneum & inutilem laborem cupiat. Calcinata vt dixi lapidis frusta contunde in mortario æreo optime ocluso, deinde per interniculum etiam oclusum traice ne melior & subtilior lapidum puluis in auras euolet. Puluerem serua diligenter. Interim sequentem aquam prepara ad abluendum puluerem. ℞ aquæ fontanæ per filtrum distillatæ lib. vnam & semis, huic adde tantum mellis quantum ouum gallinæ capere possit, coque hæc in olla noua tam diu donec omnem spumam abstuleris; tum ab igne depone & serua. Postmodum ℞ gummi sanguinis draconis integri & optimi scrupula quatuor, tere supra marmor, cum exigua quantitate aquæ prædictæ, postea vitro impone, ac tantum aquæ prædictæ adlice, donec colorem acquirat violaceum, hanc bene tectam serua ad usum: nam ea debet pulueris color dilui. Si enim violacei multum habuerit parum addetur, si parum, plus liquoris. Pulueri itaque reseruato affunde paulatim hydromel præparatum, ac tere optime in vasculo aliquo angusto, si enim amplum esset, iacturam faceres, nec tam cito terere posses. Semilibram poteris terere pro vnica vice non plus, ac per horam eam terere debes. Deinde semper & continuo humectanda est hydromelite, ne lapidum teritur adhæreat. Pro semilibra pulueris tres aut quatuor vncias hydromelitis absumere poteris. Cumque semilibra triueris, aufer eam ac aliam eodem modo tere in eodem loco, nec alia aqua vtere quam prædicta. Si vero

explorare velis num rite triueris dentibus mastica, si crepiter puluis arena instar, rectè triuisti; nam non ita terere debes, vt plane colorem amittat. Tritus puluis exiccari debet extra Solem supra lapidem. Si exiccatus facile in puluerem digito redigatur, ita relinqui potest. Sin vero non facile puluerifetur, sed sibi ipsi adhæreat, à lapide auferendus est: nam indicium est pinguedinem & viscositatem mellis illi adhærere, ac propterea purgandus est, vt suo tempore ab emplastro trahi possit.

Lotiopræparati lapidis lasuli. C A P. CXXV.

HAbeas ad manus patinam barbitonorum aut simile vas terreum vitriatum, huic impone puluerem lasuli, ac supra funde lixiuii dulcis sequentis descriptionis tantum, vt quatuor digitis emineat, manuq; optimè puluerem lauato, vt ima facilius petere possit. Dum resederit, aquam postea in suum vas effunde. Postmodum sine vt puluis in umbra parum exiccetur, deinde supra porphyrium lapidem extendatur, donèc plane exiccatus fuerit. Tum enim emplastro adiiicitur.

Lixiuii dulcis & fortis præparatio. C A P. CXXVI.

Recipe cinerum sarmentorum vitis per cribrum traiectorum decem manipulos; impone vasculo quod ad minus contineat triginta aquæ libras. Vas in imo foramen habeat, quod ocludatur, huic impone cineres ac fortiter comprime, ac aquæ calidæ libras viginti paulatim affunde, cum fundum aqua petierit, inferius orificium ita aperi, vt tantum guttatim effluere possit. Dum non amplius fluit, obtura orificium ac lixiuium quo effluxit per filtrum distilla bis, atq; in vitro vel terreo vase conserua, id forte vocatur. Supra cineres iterum aquæ calidæ 20 libras affunde, & omnino priorem modum serua vt habeas mediocrem lixiuium. Deinde repete alia aqua tertio, vt habeas lixiuium quod dulce vocatur. Hæc lixiuia utilia sunt, vt facilius ab emplastro puluis lasuli, si repugnet, extrahi possit. Miscentur pro arbitrio opere id flagitante. Eit etiam aliud lixiuium ad auferendam emplastri pinguedinem aut vntuositatem, hac ratione. Recipe tartari calcinati quantum velis, bulli in aqua pura per quadrantis horæ spacium aut paulo diutius, ac serua ad vsum. Hoc lixiuium scabiem & impetiginem curat, ac pro fuce etiam utile est mulieribus. Puluerem etiam lasuli eo abluere potes, auget enim ipsius colorem.

Quale vas debeat esse in quo colliguntur omnes aqua quibus lauati fuerunt pulueres lapidis.

C A P. CXXVII.

Vas cu-

VAs cūpreum, vel terreum vitreatum in fundo politum seu leuigatum esse debet, ac in lateribus tria foramina habeat oportet. Primum circa mediū vasis, alterum paulo inferius, ac tertium duobus digitis à fundo. Omnia debent ab exteriori parte esse occlusa ne aqua effluere possit. Lauationes aquæ in hoc vase colliguntur quæ etiamsi nihil coloris habere videntur, tamen si per decendum steterint, in fundo aliquid apparebit. Id vt colligas foramina aperi, ita effluet absque motione, nec coloris miscbitur, collectum laua ac sibi simili adiunge.

De emplastro foriori cui miscetur puluis lapidis lasuli, vt illustrior portio à minus illustri separari possit.

CAP. CXXVIII.

Primum ad manus sint sequentia Terebinthinæ claræ & puræ vnciæ quatuor: resinæ pini vnciæ sex, picis græcæ vnciæ sex: masticis optimæ & puræ vnciæ tres, ceræ nouæ vnciæ tres, olei seminis lini purificati vt paulo post docebitur, vncia vna semis. Postea adfit olla noua vitriata bene lota, cui impones ad lentum ignem carbonum terebinthinam vt dissoluatur, mouendo eam spatula lignea, qua Apothecarii vti solent. Cum bene dissoluta fuerit, paulatim iniice pini resinam in parua frustula secatam, ac moue: Eodem modo picem impone & postmodum mastichen puluerifatam, ac vt vniantur optime moue spatula diligenter materiam, sed exiguo foco opus est. Postmodum adde oleum lini, ac hinc ad ignem donec murmurauerit ebullitio per horæ quadrantem, aut paulo diutius; Vt autem scias emplastrum satis coctum esse, spatulam in emplastro agitatam exime, ac vt ab illa in aquam frigidam aliquot guttæ decidant permittre. Nam si illæ super aquam se expandant non satis est coctum. Aliter sic cognosces. Guttam emplastri digitis aqua frigida humectatis comprime, ac trahere in diuersas partes, si extendatur & sponte rumpatur, signum est perfecte coctum esse. Coctum emplastrum & calidissimum funde in manicam hypocratis, primo aqua calida humectatam ac coletur ita vt in vas aqua frigida plenum decidat. Manicam autem lignis comprimes, vt absque mora transcolari totum possit. Cum iam parum refrixerit, manibus malaxetur humectatis oleo lini præparato, donec nihil amplius aquæ habeat. Postea serua in aqua frigida quæ quotidie aut alternis diebus effundenda est, resenti rursus affusa: ita enim seruabitur ad decennium.

De emplastro mitiori ad separandos colo. CAP. CXXIX.

Recip. terebinthinæ claræ vncias quatuor, Resinæ pini puræ vncias sex, Picis græcæ 6. vncias, ceræ vnciam vnâ, olei seminis lini tres quadrantes, eoque eodem modo vt primū coctum est. Verum notato istud citius excoqui, quia mitius est, ac citius dinittit à se colorē quam prius. Id etiam notato si velis vtroque emplastro vti, vt mitiori primo colorem seu lapidis puluerē excipias. Quamē

si non fuerit à perfecto lapide, & qui aureis venis ornatur; extractus, vitroque emplastro excipitur non debet. Nam tota ars habendi ex lapide elegantiorē colorem consistit in recto vsu emplastrorum.

Olei lini preparatio ad præcedentiã emplastrã. C A P. CXXX.

Recip: olei lini clari & pulchri croceoque colore pellucidi quantum vis, ac in æponas vitro, quod habet formam cornu bouini ac in imo foramen: huic infunde aquam fontanam ac bacillo agita oleum & aquam. Deinde sine quiescant simul donec supranatet oleum, tum per foramen inferius emitte aquam, idque opus decies repetes, aut donec aqua tam clara quam ante mixtionem fuerat, effluat: Tum enim purgatum erit oleum & huic operi idoneum: Si haberi lini oleum non posset, eius loco amigdalorum amararum accipi potest, idque purgatione nulla opus habet.

Quo pacto pulvis lazuli preparatus adiiciatur emplastro fortiori aut mitiori.

C A P. CXXXI.

Rec. lapidis trituri & præparati prædicto modo libram vnam, ac emplastrum fortioris, cuius externam partem manibus abluisi, etiam libram. Deinde scinde in minutas partes, ac impone ollæ nouæ vitreæ ac humectatæ, eamque supra calidos cineres, vt dissoluatur emplastrum, colloca. Verum caue ne bulliat, si tamen id contingat, error, adiecta modica quantitate olei lini corrigi potest. Cum dissolutum fuerit emplastrum accipe spatulam qua emplastrum agitabas, ac inunge oleo lini. Deinde insperge paulatim puluerem lazuli optimè: agitando emplastrum donec ita vniatur; vt nihil extra emplastrum remaneat. Id cum obseruaueris materiam bullientem in peluim aqua frigida plenam iniice eodemque momento diligenter omne quod ollæ adhæret eximes. Cum deinde emplastrum parum refrixerit, vt manibus tractari possit, & bene coloratum fuerit, bonum indicium erit: Inunge itaque manus, oleo, ac malaxando tracta illud sesquialtera spacio, vt vesicæ omnes auferantur: Quo enim diutius malaxaueris eo facilius color extrahitur: Cum satis tractaueris fac inde panem aut rotundam formam, patinæque impone, ac aquam frigidam affunde, ac sine: ita per quatuordecim dies aut diutius, quo enim diutius maceratur eo facilius extrahitur color & pulchrior erit.

Quo pacto ex emplastro trahendus sit color. C A P. CXXXII.

Emplastrum colore præparatum laua manibus extrinsecè & modestè ea aqua, in qua reseruatum fuit. Postea pondera cum oleo quo vteris, dum id tractas: Deinde patinæ vitriatæ cuius fundus inunctus est; oleo lini impone, ac super fundè aquam tepidam puram, cuius calor vix percipiatur; ac supernatet duobus

duobus digitis. Relinquatur in ea per quartam horæ partem si æstas fuerit. Sin-
 vero ver fuerit non tam diu, aquam deinde effunde in vas ante à me descri-
 ptum, ac iterum aliam aquam tepidam affunde. Emplastrum enim mollius fit,
 ac paulatim quod melius est extrahitur. Si enim vnica vice extrahere vel-
 les, malè negotium cederet. Mouebis itaque sursum deorsum emplastrum, spa-
 tulis postea describendis modestè. Si fortassis emplastrum fundo vasis adhæ-
 reret, vnge manus, ac leuiter inuerte tamdiu donec aqua tingatur, quam priori af-
 funde ac emplastrum sustenta spatulis, ne fundo vasis adhæreat. Scias tamen
 quod parum coloris multum aquæ, prima lotionè tinget. Cum vero iam aptum
 erit emplastrum, vt dimittat colorem certæ lineæ ceruleæ ab illo in aquam mit-
 tentur quasi radii solares essent. Hanc aquam alteri affundes per cribrum vt par-
 tes crassiores emplastri in eo maneat. Postea iterum aquam tepidam paulatim
 affundè emplastro; ac modestè bacillis iterum moue emplastrum ne nimium
 dilâtetur, ac vno impetu eiciat colorem. Cum vero inuerteris quinquies aut
 sexies emplastrum: id redige in massam vnitam; tum enim videbis quantum à
 se dimiserit, & si lapis fuerit præstans & absolutus, inuenies in prima hac tra-
 ctatione circa quatuor aut quinque vncias. Atque hunc colorem seorsim serua-
 bis, est enim præcipuus, & cæteris pulchrior. Eodem modo age vt secundum co-
 lorem habeas, qui etiam erit vnciarum quatuor. Tertium elicies colorem eo-
 dem prorsus modo aqua semitepida. Quartum qui cinerei coloris est eodem
 modo elicere poteris: sed aqua calidiori opus est, preme autem bacillis em-
 plastrum, vt omnem colorem reddat. Si nolit, poteris lixiuium ante descriptum
 adiuicere, hos omnes colores seorsim seruare debes. Notandum in extractio-
 ne colorum consumi horas octo, antequam vero resederint decem aut duode-
 decim horæ elabuntur. Verum si aqua tepida tantum parum coloris extrahi
 posset; adde aquæ tertiam partem lixiuii dulcis, quod si nondum id sufficeret,
 adde lixiuium frigidum. Si neque id iuuaret; fac lixiuium ex cineribus sarmen-
 torum, idque collatum parum ebulli; vt linquam a core feriat, postea inclare-
 scat, atque eo tanquam vltimo remedio vtere; quo postremum colorem extra-
 here potes, eodem lixiuiio calido poteris emplastrum lauare, ac postea abiicere,
 quia inutile est. In extractione colorum lucrum vel damnum omne versatur.

De forma bacillorum quibus verti debet emplastrum.

C A P. C X X X I I I.

DEbent confici ex ligno aliquo quod facile leuigari potest, vt est aceris Pla-
 tani; Buxi aut simili. Præterea debent esse semiulnæ longitudine, aut pau-
 lò maiores crassitudine pollicis; circa finem latiores, ac nuclei amigdalorum in-
 star non exacte rotundi, superior pars rotunda esse potest.

*Cuius coloris sit color cum egreditur emplastrum & qualia
 signa edat.*

Primus color cum egreditur cæteris paulo crassior apparet, idque propter aureas venas quæ in illo sunt, contingit. Secundus subtilior quidem est, sed non tam pulcher. Tertius adhuc subtilior est, sed pallefcit & clarior est cæteris.

Quomodo lauandi sint colores cum ab emplastro separati fuerint.

CAP. CXXXV.

Cum extracti fuerint ab emplastro, & aqua effusa fuerit suprafunde lixiuium dulce, manibusque laua singulas species colorum seorsim, singulasque etiam aquas seorsim serua, eaque omnes resideant priusquam eas in vasa propria effundas. Colores vero toties laua donec emplastri pinguedo auferatur. Postmodum aqua limpida ter quaterve iterum laua. Aliter perfectè mundatur color sequenti modo: ℞. vitellos ouorum gallinarum, quæ granis, non herbis pastæ sunt, ac pugione perfora vitellum, & asperge eo æqualiter colores, deinde manibus optimè impasta, tum demum iterum laua lixiuio molliori vel dulci, toties donec lixiuium tam purum quam fuit affusum effundatur. Postea iterum ter aut quater aqua limpida abluæ, ac sine aqua bene residere antequam in patinas effundas. Hic est præstans modus depurandi: Sed nonnullis in secretis est alius modus. Cum enim, vt dixi, perfectè loti sunt colores illis inspergunt paulatim fel taur, postmodum manibus bene fricant, ac postea iterum aqua limpida abluunt aliquoties, ita excellens color redditur.

Quo pacto coletur color iam lotus & mundatus. CAP. CXXXVI.

Colatura opus est vt quicquid impuri ab emplastro adhuc illis adhæret auferatur. Postremam itaq; aquam quam post mundaionem coloribus adhibes cola per cribrum, deinde per aliud rarius, ac postremo per syndonem sandalinam. Cum vero colaturas adhibes resideant bene aquæ, donec eas videris limpidas & claras, aut extrahe aquam spongia immissa ita tamen, ne vna colorem imbibat. Extractis omnibus aquis, quiescant in patinis suis colores, ac exsicca in umbra: siccatos committe sacculis pelliceis, quibus ligatis, frica & comprime manibus sacculos; ita enim subtilior fiet color, ac apertis sacculis pulchior apparebit.

Correctio iam preparati coloris. CAP. CXXXVII.

Si præparatos colores præstantiores habere velis, iterum emplastro fortiori Simmiscè, in quo sine per triduum, ac prosequere suprascriptum modum. Quoties hunc laborem repetieris, toties elegantiorẽ colorem nancisceris, verum ponderi singulis vicibus aliquid decedet. Hoc tamen beneficii habebis, quod vna vncia plus efficies quam tribus alterius.

De precio

De precio lapidis & colorum extractorum, & quantum extrahitur.

CAP. CXXXVIII.

Lapidis libra plerunque venditur octo aut decem thaleris. Qui si optimus fuerit, promet ad minus decem vncias coloris alias minus, aut vix tantum, vt lucrum præbeat, si non valeat. Ex optimo lapide primi coloris extrahes quinque vncias cum media: cuius vncia valebit viginti thaleros. Secundi generis valebit quinque vel sex thaleros. Tertii vero vnum, aut sesquithalerum: Verum si lapidem habueris præ manibus, cuius in examine minuitur color tantum elicere non potes, & emplastris præterea tractandus est.

Quo pacto aurum ex lapide lazuli postquam tritum fuerit, separandus sit.

CAP. CXXXIX.

Lapidis iam ad Porphyrium triti libram commisce vnciam mercurii purgati. Hac misce optimè in mortario, deinde exprime per linteum, & mercurius vna educet per linteum aurum. Postea expressam materiam tigillo impone, Vulcanoque committe, ita mercurius euolabit in auras, & quod remanebit in tigillo aurum purum erit. Id si relinquatur cum colore eum magis splendentem molliorem & in penicillo ductui & extensioni faciliorem reddit.

Usus coloris ad picturas. CAP. CXL.

Propter immensum coloris ultramarini precium non solent eo vti pictores, vt alii coloribus, sed pingunt imagines quas ceruleas volunt communi ceruleo ex armeno præparato, aut ex vitro illius coloris quod Smaltum vocant. Deinde partes eas in quibus lux hæret cerusa: postmodum coloribus istis, vt res postulat, rite adhibitis iisque optimè exsiccatis, ultramarino colore humectato oleo nucum & spiritu terebinthinæ, totam illam picturam ceruleam tanquam vernice aut linimento quodam tenuissimo oblinunt. Hoc modo per obductum colorem tanquam per glaciem aut vitrum subiecti resplendent, pulchritudinem non solum excellentiorem à velamine nacti, sed & perpetuitatem, vt ne ducentis quidem annis, vel minima lucis vel pulchritudinis portio decedat: nec mirum, quia quem ignis colorem consumere non potuit, multo minus ær aut sol exedere poterit.

Quo pacto ultramarinus color alio modo & breuius à lapide separatur.

CAP. CXLI.

Recipe lib. i. lapidis in tenuissimum puluerè redacti, ac cum aq. clara ad porphyrium triti, & impone scutellæ vitreæ donec puluis in vmbra exicetur.

quem iterum si in massam coierit, in puluerem redige. Deinde habeas in promptu picis gr. ℥ iij. resinæ pini ℥ iij. masticis ℥ iij. thuris ℥ iij. olei oliuarum ℥ ij. PateLLam vitreatam supra lentū ignem pone, ac primo imponas oleum, & cum bene calidum erit, adde resinam, postea picem, deinde thus, ac postremo masticeam, ac moue optimè: postea, alteri scutellæ infunde & bulli parum. His peractis habeas ad manum aliud vasculum in quod pones siccum lapidis puluerem, cui affundes vnguentum dictum paulatim, mouendo spatula vt bona fiat mixtio. Tum relinque per diem mixturam, & cum auferre vis colorem, funde supra pastam aquam bullientem, ac moue & agita optimè materiam, & cum aqua incipit refrigerari eiice, ac aliam calidam affunde, idque fac donec aqua colorem trahat, atque repete toties, donec omnem colorem extraxeris. Singulas extractiones separare potes vt distinctos colores habeas.

Si color spurcitiem contraxisse videatur, ita restitues: Tantum aqua tartari adice colori, vt ab aqua tegatur. Sine per diem, postea aqua limpida colorem ablue, & habebis mundatum.

Præparabis lapidem ad dictum opus, hoc modo: Dum in frustra fregeris, vasculo impone ac vre. Deinde laua cum aceto, sic supererit optima pars, quæ igni resistit.

De lapide Armeno. C A P. CXLII.

Lapis Armenus leuis est colore cælesti, bene vnitus, friabilis tamen, qua nota à lapide lazuli distinguitur, aureis etiam venis caret, neque ipsius color igni resistit. Germanicè vocatur *Bergblau*, Gallicè *Verdazur*, quasi dicas ceruleus color viridi commixtus. Tendit enim ceruleus iste color ad viriditatem gratam. Quinetiam tandem in viridem colorem ætate dum tabulis appictus est, degenerat. Duritiem non habet quam lapis lazuli, atque arenosum quippiam continere videtur. Crysocollæ quam Germani *Berggruen* appellant, admodum similis est, verum plus cerulei habet, sæpe conuascuntur. Habeo frustum quod vtrumque lapidem habet. Reperitur in variis Germaniæ locis, vt in Tyrolensi Comitatu aliisque argenti fodinis. Etiam in Hungaria & Transylvania, nonnulli Molochitis matrem existimant: quibus non repugno, cum Molochiten purgandi facilitate & vehementiori quam lapis armenius præditum, iam diu à multis qui illius periculum fecerunt, intellexerim. Ac præterea in eodem frusto, durissima pars molochiten sæpe omnibus notis referat, ac mollior lapidem armenum. Melius tamen sentiunt qui non molochiten, sed cyaneum lapidem, lapidis armenii matrem existimant. Magna istorum trium est cognatio, ac frequenter in vno lapide (qualem habeo) & molochites & cyaneus conatus percipitur.

Locum.

*Molochites
mater.*

*Cyaneus
mater.*

Facultates lapidis Armeni. C A P. CXLIII.

Celebratur hic lapis ad melancholicos humores educendos, non solum per vomitum, sed per secëssum. Proinde ad morbum comitialem, Ephial-

phialten, insaniam, maniam, fatuitatem, lienisque vitia extirpanda & debel-
 landa plurimum facit, idque absque manifesta qualitate: nam neque calefacit
 refrigerat vel exiccat. Mouet autem vomitum innoxie, etiam pueris si non la-
 uetur. Quem si quis mouere nolit, quinquagies lauet oportet, lotus enim non
 vomitum, sed aluum mouet. Huius lapidis mentionem facit Trallianus lib. 1.
 cap. de melancholia, his verbis. Si oblato ægro hiera, delitiis & melancholia
 adhuc vexetur: dandus illi est lapis armenius. Scio antiquos dum purgantia
 medicamina, symptomata melancholicorum non auferebant, elleboro al-
 bo vsos fuisse. Verum pluris hunc lapidem facio: nam experientia didici, egre-
 gie purgare absque periculo & molestia, quod elleborus non facit. Ad vomitum
 mouendum, non loti lapidis dantur scrupula tria aut quatuor plus minus-
 ve pro ratione morbi & ægri. Ad aluum vero mouendam loti lapidis quinque
 vel sex scrupuli cum aqua tepida dandi. Hoc enim modo neque turbat neque
 ventriculum premit, minorique molestia ater humor cum ægri magno suble-
 uamine, expellitur. Vbi altera vice ægrum eo indigere cognoueris, audacter
 iterum offer. Nullam enim hoc medicamentum amaram, venenatam aut ma-
 lignam habet qualitatem. Si vero patiens potionis forma sumere nolit, in pilu-
 las redigi debet addita hiera picra vel alio electuarioalui beneficium promo-
 uente: hoc modo Recipe Hieræ picræ vnciæ semissem, Epithimi tantundem,
 agarici scrupula quatuor, scammonii vnciam vnam, Gariophyllorum scrupulum
 vnum, pistentur omnia simul ac cum melle rosato aut Cydoniato incorpo-
 rentur, Dosis est à scrupulis duobus ad scrupula quatuor. Hæc pillulæ omnes
 humores, sed præcipue atros expurgant absque molestia. Ego sequentes re-
 jectis aliis purgantibus ad melancholicos humores deturbandos præferrem.
 Recipe lapidis loti quinquagies & donec sapore & odore careat vnciæ semissem,
 Hieræ picræ dragmas duas, macis Gariophyllorum croci anna scrupulum
 vnum mellis rosati patum, fiat materia pillularum, dosis sit à dragma vna ad
 dragmas duas pro ratione morbi & ægri. Guainerius se pulueris forma ac se-
 quenti dedisse & nunquam eius vsu deceptum fuisse asserit. Recipe lap. armen.
 scrup. duo, croci grana decem, macis scrup. vnum, aquæ saccharatæ quantum
 sufficit ad sumendum pro vna dosi. Ætius lib. 2. cap. 47. facultates lapidis Ar-
 menii etiam celebrat, ac iubet dari grana quinque melancholicis, item pueris
 pectoris morbo laborantibus, atque iis qui morbo comitiali aut mania cor-
 repta sunt, quibus hac ratione dari vult. Tres manipuli centaury minoris co-
 quantur cum libris duabus & semis aquæ marinæ, donec libra supersit. De-
 cocto collato adde scrupulum vnum lapidis armenii & propina. Vomitu la-
 pis reiicitur & sedes faciles subsequuntur absque aliqua noxa per vices. Actu-
 arius etiam vsum istius lapidis laudat. Ioannes Baptista Crato, aliquibus da-
 tum à dragma vna ad scrupula quatuor absque noxa: sed lotum narrat. Quia
 vero imprimis melancholicos & atros humores eiicit, caneri augmentum dum
 ipsius materiam educit, prohibet. A pueris gestatus nocturna ter-
 riculamenta arcere, & prægnantes ab abortu
 præcauere creditur.

*Ad omnes
 morbos me-
 lancholicos.*

*Facultas ex
 ad melanco-
 liam.*

*Pillula de la-
 pide armeno.*

Alia pillula.

*Puluis ex la-
 pide.*

*Ad epilepsiam
 & maniam.*

Dosis.

EXpetitur à Pictoribus hic lapis, qui, ut color ipsius quam diutissimè maneat, nec atate mutetur, illi non lini oleum, sed petroleum addunt: hoc enim ipsius colorem conferuat. Dum pulcher est color ac ultramarino similis, vncia vna semithalero, vel etiam vno thalero diuenditur. Eximitur autem è lapide color hoc modo. Teritur lapis, sed non plane in tenuissimum puluerem, tritus imponitur aquæ simplici: quæ mœta, sinitur exiguo tempore parum residere, ut color qui grauior est, ima petat. Vbi id animaduersum fuerit, effunditur aqua cum lapidis excrementis in aliam ollam & quod resederit si multum superflui habuerit, iterum lauatur, effuso inuiti. Vbi iam quod ima petiit parum excrementi habere videtur, teritur iterum exacte ac scutella vitreatæ impositum affunditur illi aqua limpida in qua solutum sit gummi Arabicum. Mouetur aqua diligenter digitis ut puluis lapidis non resideat. Tum sinitur per mediam horam donec resideat ad ima color non totus, sed in melior pars (nam dilutior manet in aqua,) tum aqua effunditur in aliam scutellam, quæ vbi resederit, in fundo habebit viliorem colorem; qui seorsim seruabitur. Color vero præstantior alia aqua gummata mouebitur, ac iterum relinquetur per semihoram, ut præstantior coloris pars in fundo resideat. Aqua effusa vbi resederit alium dabit colorem primo elegantior em. Id opus quoties repetieris toties diuersos colores suppeditabit, ac posteriores prioribus erunt pulchriores, & grauiores, sed crassiores.

Coloris extractio.

De Astroitide seu stellari lapide. CAP. CXLV.

Astroitidis nomen alteri gemmæ quæ ad species opali referri potest, ac à nonnullis cati oculus, aut gemma solis vocatur, tribuitur. Illam superius proprio capite descripsi: meo iudicio hic lapis, qui Stellaris dicitur, ac inter gemmas referri potest quod annulis inseratur, & ob miram naturæ elegantiam multis in luxu sit: Rectius Asteria aut Astroites cum Georgio Agricola appellari quam præcedens potest. Continet enim stellarum formas tam exactas, ut ne pictor accuratiores formare possit. Opaca est gemma, colore candido, subcinerato, fusco aut griseo, ac si quis lutum nigrius albedine commiseret, stellæ nigriores sunt quam subiectum corpus. Deteriores & quæ confusas stellulas nec apparentes habent ad Garatronii genera referri debere videntur. Lapis stellaris Germanicè vocatur *Sternenstein* aliàs *Sigsstein*, quod gestanti victoriam adferre putetur. Aliquando in hoc lapide non stellæ, sed rosæ, aliquando vndarum fluxus, & interdum in vno lapide omnia simul conspiciuntur: ob quam causam à nonnullis *Wassersteinlein* vocantur. Liceret hunc lapidem pro Achatis specie habere, Plinio suffragante, qui lib. 37. cap. 10. ita de Achate inquit: Ponticarum plura sunt genera, est stellata, nunc sanguineis nunc atris guttis, quæ inter sacras habetur. Sed Plinii omnia obscura sunt.

Car. Aronius

Loci natales, magnitudo, & genera Astroitidis. CAP. CLXVI.

Quatuor sunt genera, vnum quod exactè formatas stellulas refert, alterum quod rosas, tertium quod vndarum aut vermium gyros & fluxus, vltimum quod confuse & obscure maculas potius quàm prædictas figuras ostendit. Crescunt ad humani capitis magnitudinem hi lapides in comitatu Tyrolensi, & ad Cymmeriam arcem inueniuntur. Marsilius Ficinus ex capite draconis in India eximi existimat, eumque propterea Dracontium vocat, sed fallitur cum à se visus & descriptus lapis non alius quam iste fuerit, & ab impostoribus, qui ignotos lapides vt carè diuendant, falsis historiis celebrant deceptus fuerit.

Natura, facultates, qualitates, proprietates, vsus & valor lapidis stellaris.

CAP. CXLVII.

Lapis hic aceto impositus mouetur hinc inde, subit enim per stellulas aut lineolas lapidi impressas tanquam poros humor, ac dum inclusum aerè premit ille exitum quærens lapidem commouet.

Ad pestem.
Ad puerorū
vermes.

Commendatur puluis lapidis quatuor granorum pondere cum aqua appropriata exhibitus, ad pestis contagia impedienda, item ad vermes ex corpore deturbandos. Tam valide enim circumforanei vermibus aduersari iactant, vt si gestatus corpus nudum attingat vermium generationem impediatur, tremorem membrorum arceat, apoplexiam aliosque subitaneos morbos ne hominem corripiant, impediatur, ac victoriam, vnde nomen Germanicum habet, gestanti præbeat. Aiunt etiam puluerem in potu exhibitum hæpatis & pulmonis vitia corrigere, ac sanguinem puriorem efficere. Deinde in cubiculo suspensum lapidem impedit ne eo animalia venenata & araneæ se conferant. Qui primi generis sunt, ac exiguas bene formatas in albidior corpore stellulas habent cæteris præferuntur, ac annulis inseruntur. Verum non plures sunt quam emptor ipse velit. Nam elegantia potius quam lapidis habetur ratio. Qui vnguis humani magnitudinem æquant, ac elegantes sunt, ad vnus aut duorum thalerorum precium accedere possunt, aliàs viles sunt.

Lapis hic litera E & F expressus potius nomen asteriæ meretur, quam illi qui præcedenti capite describuntur, ac literis AB exprimuntur. Nam stellæ plures in se habet, ita inuicem suprapositas & connexas vt separari possint, quemadmodû figura littera E notata indicat, quam alteri figuræ annexam fuisse intelligendû est. Magnitudine ea esse solet, qua

hic exhibetur. A Gesnero Sphragis asteros vocatur, quia singulis partibus vtrinque stellæ figura ceu sigillo impressa vel insculpta videtur, ac radii eminent suis angulis, quinimo in singulis radiis cavitatis media est. Margines striis transversis sulcantur. Substantia est prædura. Reperiuntur in colle edito

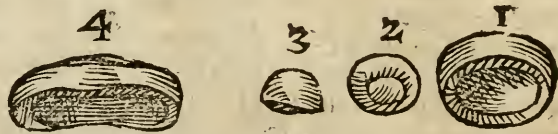
ad Cimmeriam arcem. Octo aut plures interdum simul coherent. Ita concinnæ iuncti & aptati nascuntur, vt nullus artifex melius iungere potuisset, separari tamen facile à se inuicem possunt.

De lapide Bufonis seu Garatronio. CAP. CXLIX.

Bufonis lapis, quem alii Boracem, Chelônitin, Batrachiten, aut Crapaudi-
nam à Gallico vocabulo *vn Crapant*, quod Bufonem significat, alii Garatronium vocant; Germanis appellatur *Crotenstein*. Vulgi enim fama est à bufone antiquo eructari, licet alii cranium ipsius bufonis esse existiment: Memini me cum puer essem, antiquum bufonem cepisse, ac supra rubrum pannum collocasse, vt lapidem nancisci possem (narratur enim illum non reddere lapidem nisi rubro panno insideat) verum cum per totam noctem obseruassem bufonem nihil reiecit, ac ab eo tempore pro nugis habui quod de bufonio hoc lapide eiusq; origine traditur. Mihi viderur commode ad stellares lapides obscuriores reduci posse. Habet enim maculas obscuras & colorem stellaris lapidis, nisi quod cinereus & griseus color ad rubedinem tendat. Oculi modo conue-

Batrachites.
Brontia.
•ombria.

xus est, altera parte planus aut concavus. Hunc aliqui Batrachiten vocant, alii Brontiam seu Ombriam.

Genera, loci natalis & magnitudo. CAP. CL.

Brontias.
Ombrias.

Dvo statuuntur ab authoribus huius lapidis genera. Primo genere continentur illi qui brontia & ombria nomen retinent, qui modo subsusci, subrubri, sublutei vel subuirides sunt; ac interdum ad vniuersam magnitudinem accedunt: vna tamen parte plani sunt, à qua ad cacumen seu apicem plerumq; quinque lineæ æqualibus inter se spaciis diuisæ aut globulis exiguis interstitiæ procedunt.

cedunt. Hos lapides aliqui à serpèntibus conffari, aliqui à fulmine deiici, aliqui oua testudinum indurata in lapidem existimant. Vulgus pro bufonis lapidibus habet maioribus. Ad hoc genus referri potest lapis qui à Gesnero ouum anguinum appellatur. Sed omnes isti lapides inter se differunt. Nam alterum genus quod iam describam propriè bufonis lapis & batrachites dicitur: Brontias verò vel Ombrias (etiam inter se non differentes) Chelonites appellatur: Quia *Chelonites.* nuper exclusam testitudinem & in lapidem versam referunt. Ouum verò *Ouum anguinum.* anguinum à brontia & ombria differens, suum nomen retinere potest; vt hac ratione lapidum istorum non fiat confusio. Singulos suis locis exactius paulo quam hic describam: Altero genere continentur, minores illi & qui raro vnguis humani magnitudinem excedunt; quosque passim pro bufonis lapidibus Gemmarii obrudunt. Priores in agris vt & posteriores reperiuntur, quos tamen alii in annosis ac qui diu in arundinetis inter rubos sentesq; ac vepres deli- tuerint bufonis capitibus generari pertinaciter affirmant.

Vires, facultates, proprietates & natura lapidis Bufonis.

C A P. CLÍ.

IMprimis prædicatur hic lapis ad tumores atque inflationes à venenatis animalibus illatas, quas crebro contactu discutit. Nam si scarabei, glires, vespæ, araneæ aut sorices alicui parti infederint aut damnum intulerint, ad motus parti affectæ lapis; dolor mitescit; tumorque partis subsidet. Præsente poculo venenato fertur hic lapis non solum colorem suum mutare, sed etiam sudare, ac guttas à se emittere. Proinde ad deprehendenda venena vtilissimus habetur. *Ad venena.* Propinatur à nonnullis ad venena magna utilitate. Annulo perforato insertus, vt cutim tangat; præsentè veneno cutim calefacere perhibetur. Hodie à multis ad prædicta expetitur, annulisque, licet ingrati coloris sit; gestatur. Præterea ad renum dolores antiquos tollendos, & calculi generationem prohibendam, *Ad calculi.* celebratur: Nam ad ea singulare & certum amulerum esse à gemmariis lucri- uidis prædicatur. Vilis nihilominus est hic lapis, nec maioris venditur quam à venditore emptoris desiderium æstimetur.

De Corallis. C A P. CLII.

HACTenus de omnibus gemmis vel lapidibus qui annulis, auro vel argento includuntur & ad luxum gestantur, me egisse existimo, nunc de cæteris ac iis qui pro lapidibus gestantur, ac gemmis vel lapidibus preciosis comparantur, agendum est: Inter hos primum dignitate & autoritate locum fere obtinent coralli qui virginum & muliercularum brachia exornant. Est autè corallium frutex sub aqua marina viridis, baccas habens similes cornis speciei & magnitudine frutex coralli è mari extractus lapidescere dicitur; ob quam causam à nonnullis Lithodendron & Dentritis à Plinio vocatur; aliis Gorgonii nomen habet; Europei Latinum nomen retinent.

Genera, magnitudo, loci natales, quomodo & ubi nascatur.

C A P. CLIII.

Corallii varia sunt ratione colorum differentia: Aliud enim rubrum, album, nigrum, viride, subflauum, cinereum, fuscum aliove mixto colore ornatum est. Cæteris omnibus præfertur rubrum minii natiui colore, quod masculi nomen obtinet. Palescens enim fæminæ nomen habet. Huic succedit corallium album, deinde nigrum. Nam quod alio colore est, neque in vsum adhibetur, neque pro corallio vulgo habetur, etiamsi in iisdem locis reperitur & vere eadem planta sit. Vidi apud antiquarium Imperatoris variis coloribus corallia ac cuius furculi lignosi adhuc ex parte in corallium mutati erant, ita vt manifestè planta ipsa lignosa conspiceretur, & initium in ipsa corallii. Fit enim corallium dum succus lapidescens subit corpus ligni, id alterat, & in suam naturam conuertit, dum in eo coagulatur. Ex quibus colligitur verisimile non esse sub aquis, vt aliqui referunt, plantam plane ligneam esse & mollem, statimque è mari extractam congelascere aut coagulari. Si enim hoc verum esset, nulla planta corallii ex parte lignosa & ex parte lapidea haberi posset. Quæuis enim extracta subito lapidesceret. Quod tamen falsum est, vt dixi. Paulatim itaque vt in aliis aquis lapidescentibus contingit, succus penetrat, ligni corpus ac ligni formam & substantiam acrimonia aliave qualitate mutat, atque in ipsius locum lapideum id quod in se continet, substituit, quod concretescens in corallii formam abit. An autem corallium ex lapideo succo crescat, aut generatum aliarum plantarum instar, demum succo dicto alteretur, dubitari posset. Ego plantam ipsam, vt corallinam, algam, cæterasque herbas quæ in mari ipso nascuntur, crescere non absque succo lapidifico autumo. Non tamen lapidescere priusquam emoriatur. Emori autem ordinario naturæ motu, vel agente in plantam nimis vehementer succo, qui eam necat, ac subiens & penetrans intimas illius partes facile transmutat. Quod autem succus lapidescens ad plantæ formam à natura adhibeatur: experientia multorum, qui plerumque obseruarunt è coctilibus lapidibus nasci corallium, id comprobatur. Nam in insula Tabacco Africæ finitima, quæ ex parte à mari absorpta est, multum corallii in submersis coctilibus lapidibus radices habens inuenitur. Cur autem corallium lapidescat aliæ plantæ nequaquam, hoc tum propter singularem ipsius dispositionem contingit, tum quia succus lapidescens à natura ipsius substantiæ inest: qui facile lapideam formam plantam recipere cogit, ac in aliis non ita copiose reperitur. Materiæ tamen semper peculiaris dispositio & præparatio requiritur vt in eam agens agere possit, quæ sæpe abdita est. Coloris ipsius ratio non magis dari quàm rosa potest. Huius enim inuestigatio humanum captum superat nec ad primas aut secundas qualitates referri debet, vt nasutuli nonnulli existimant qui omnium rerum causas ex his qualitatibus venantur. Nam non magis à qualitatibus hæc proueniunt quam oculi visio. Deus huiusmodi coloribus res ornauit ac eorum seminaria feminibus ita inseruit, vt alii ab insito spiritu architectonico produci nõ possint. Excrefcit corallii frutex ad hominis fere longitudinem. Antequam

*Quomodo
corallii cre-
scat.*

quantum rubescat ac quodammodo maturus sit, videtur variis coloribus tingi. Quotquot enim plantas vidi nondum exactè in lapidem conuersas, omnes vel fusco vel viridiali oive colore, quo arborum rami tinguntur colorati erant. Solique illi in quibus ligneum vix aliquid apparebat iam rubescere incipiebant, non teneus ac in poinis & pyris rubeus color postremus ac maturitatis index est. Dum corallium eruitur multa illi extrinsecus adherent, quibus depositis nativus & genuinus color se prodit. Non solum ratione coloris plurimæ sunt corallii differentiar, sed etiam ratione materie. Nam aliud molle, durum, solidum, fistulosum, scabrum, politum, porosum, aliud racemosum. Rubrum & nigrum cæteris magis est compactum. Exemplum corallium plerumque scabrum est, hinc fit poliri ab artificibus. Nigrum rarius inuenitur olim Antipathes dictum, quod nonnulli ebum putant, sed falluntur, cum ebenus lignum sit, ut ante paucos annos ab Hollandis insula quædam deserta inter Iauam minorè & sancti Laurentii insulam inuenta, siluis Ebeni arboribus abundans testatur. Inuenitur nigrum corallium in Galicia Hispaniæ vrbe: Huic simile quoddam spurium *Sannalia* dictum ex Mauritania adfertur, cuius interior pars lignea, exterior cornea & lapidea est colore ex nigro luteo & viridi. Corallii albi species quædam ab Hispanis Polo vocatur, ac in Catalonia ab iis qui corallium rubrum quærunt, inuenitur, abiiciturque in littus, quod à prætereuntibus collectum pharmacopolis vili precio diuenditur pro corallio albo. Caret id cortice crescitque in fundo maris, non in saxis ut rubrum corallium. Corallium album solidum est & cavitatibus catet, raroque reperitur, proinde tutius rubrum quam album ad medicum vsum adhibetur.

Plinio teste rubrum corallium in India & Syene reperitur, nunc in mari Tyrrheno passim inuenitur, ac Neapolin adfertur, vbi expolitur.

Natura, proprietates, qualitates & facultates coralli. C A P. CLIIII.

Corallium omne exicat, astringit atque refrigerat, cor præcipuè, deinde ventriculum, & iecur roborat atque confirmat, sanguinemque purificat, ac proinde hilarem hominem efficit. Has vires habet intentiores id quod quam maxime rubet, nam quod subnigrum est à multis, hominem tristem & melancholicum reddere perhibetur. Hoc peculiare obseruatur in corallio quod si à viro sano gestetur elegantius rubeat quam si à fæmina portetur, pallidus enim redditur, forte quod neque tanto colore fæmina sit prædita quanto vir, neque tam puri vapores ab ipsis corpore in corallium quam à viri exhalent, à quibus vehementer affici ac coloris mutationem pati multorum experientia certum est. Constat enim corallium rubrum pallefcere, liuescere variisque maculis fœdari, dum à morti proximo aut periculose aegrotante gestatur. Imo & futuros morbos coloris mutatione demonstrat. Amissum colorem recuperare dicitur si sinapi semine obruatur aut pane madefacto lauatur. Alii puluerem ex duobus iuglandibus veteribus adiecta salis nitri ʒ. i. sem. cõficiunt eo cum panno corallia fricant ut pristinum colorem amissum recuperent. Alii rursus urinâ puerorum

Sannalia

Polo

Corallium à viro gestat.

*Corallii colores mutat.
Corallium morbos ostendit.
Quomodo coloretur.*

cinem vsque calcinant. Calcem aceto distillato potenti immittunt, ac in loco tepido digerunt ad octiduum quotidie bis agitando materiam ita tingitur colore rubro; postea colaturam diffundunt, reperunt infusionem. Deinde tincturas omnes simul collectas vesicæ iniiciunt phlegmaque omne alembico abstrahunt, liquoremque crassum qui in fundo remansit in vitrum paulatim infundunt, serosumque omne in calido exhalare sinunt. Quo euaporato noua corallorum rudimenta apparent, quæ abluuntur aqua calida sæpius, qua abstracta, exccatam materiam supra cineres calidos foment per hebdomadas aliquot; ita enim in sal albissimum conuertitur, quod in quolibet liquore promptissime soluitur.

Tincturam rubeam quam oleum aliqui vocant, hac etiam ratione colliges. Corallos crasso modo contusos, solue in aceto distillato, cum non amplius soluantur, effunde aliudque affunde toties donec omnes soluti sint. Soluti digerantur decem diebus, ita rubescet ætærum, quod euaporetur, vt sicci fiant coralli quibus affunde aquam puram, ac dulcem redde calcem tertia ablutione donec nullæ feces amplius appareant, & coralli albi appareant. Calcem supra marmor in cellario pone, vt in rubram aquam vertatur, vt autem habeas tincturam affunde calci spiritum vini, vt quinque digitis emineat, ac digere per aliquot dies, sic flauescit spiritus, quem effunde, aliumque affunde toties donec non tingatur amplius. Hos collectos spiritus circulo quatuordecim diebus; ita erit ad separationem idoneus. Pone itaque postmodum in arena spiritumque abstrahere vt coralli albescant. Supra feces affunde iterum spiritum eundem, ac cohobando septem vicibus illum exstilla donec nullæ maneant feces in dante, sed tantum tinctura aut oleum absque corpore. Id si rite operatus fueris, colorem conferre rosarum habebit. Prædictis tincturis chymici vires admirandas tribuunt. Ego certe testari possum me cum extremè febre pestilenti decumberem, animique deliquia singulis momentis haberem; quatuorque dies & noctes absque *cc* omni somno habuissem, omnesque astantes de mea salute desperarent, me sex *cc* guttulis tincturæ cum decoctione violarum ex cochleari propinatis, exemplo *cc* & quasi miraculosè fuisse liberatum. Quamprimum enim duo cochlearia tin- *cc* cturæ sumpseram, cordis spiritus ita recreari, & naturæ gratissimum quippiam *cc* accessisse ac omnia præcordia subiisse sensi, vt illico quasi luce depulsis tenebris *cc* morbi vim medicaminis efficacia manifeste abigi perciperem. Sudorem enim *cc* & crissim, (cuius tamen nulla indicia præcesserant,) mouebat, maculasque quæ *cc* plurimas purpureas ad cutim pellebat. Quibus sudore continuo deletis breui *cc* pristinam valetudinem recuperabam. Ea facultas tincturæ tribuitur quod corpus *cc* in temperiem redigat cælesti quadam vi, ac propterea omnes partium interi- *cc* riorum affectus radicitus auellat, propter analogiam quam habet cum spiriti- *cc* bis vitalibus & calido innato, quod auget & roborat vt facile contrarios mor- *cc* bos superare possit. Morbum comitalem, præsertim si spiritu vitrioli præparata *cc* fuerit, paucis septimanis prorsus tollere perhibetur, etiamsi à iuuentute quis eo *cc* laborarit. Præcipue commendatur tinctura ad vteri fluores albos & rubros, quos *cc* ita sistit vt nullum aliud inde mulier incommodum incurrat, omne etiam alui

Tinctura coralli.

Tinctura facultas.

Ad comitalem.

Ad vteri fluores.

Sanguinis profusum. & sanguinis profusum ex quacunq[ue] parte profuat compescit. Gonorrhœam etiam virorum diuturnam sanat, longe efficacius & minori periculo, quam puluis ex coralliis præparatus. Sal pestiferis cum vino Rhenano aut aqua acetosâ si adsit febris mirabili successu exhibetur. Diarrheis aut dysenteris pestilentibus non minus eadem dosi medetur.

Ad gonorrhœam. Ad melancholiam & tympanitidem celebratur sequens corallorum præparatio. Recip. corallorum vncias tres, visci quercini, hypericonis ana vncias quatuor, storacis calamitæ, laudani ana vnciam vnam cum semisse, spiritus vrinæ lib. ij. coquantur simul in cucurbita vitrea per diem & noctem, postea exstilletur humor ac iterum affundatur, ita corallii fiunt duri & rubri, eos in mortario contunde & tere supra porphyrium ac exhibe sex grana cum aqua hypericonis ad prædicta.

Liquor corallorum. Ad omnes prædictos effectus liquor corallorū admirabili virtute præditus sequenti etiam modo præparatur. Corallos grosso modo contusos solue in aceto terebinthinæ ac solutos digere per mensem, ita tingetur acetum, quod effunde aliudque affunde, donec non amplius coloretur. Postea filtra effusa, & sine humidum euaporet omne, residuum ablue, exicca, ac cum spiritu vini circula postea distilla, ac postremo supra marmor solue, ita habebis dulcem liquorem, cuius propina sex aut octo guttas in conuenienti liquore ad omnia dicta mala.

Tinctura cū spiritu quercino. Tinctura corallorum etiam rubra spiritu quercino sequenti modo extrahitur, decrefcente luna, tribus primis diebus ante solis ortum, dum luna vagatur in signo terrestri aliquot ramos quercinos amputa, quos per retortam satis minutim prius scissos, distilla lente: Phlegma quod primo prodit abiice, aut si omnia simul excipere velis, poteris balneo phlegma sciungere à spiritu & oleo. Corallos in puluerem tenuissimum redige, quos calefac vt fere excandescant, deinde in spiritū quercinum cōiice qui solet in distillatione phlegma sequi: sinas in digestionem per triduum, ita spiritus colorem extrahet rubrum, quem effunde iterumque calefac corallos, ac in recentem spiritum quercinum eos iniice donec omnem colorem habeas, quo habito aufer spiritum quercinum distillatione & in dante habebis tincturam. Essentia etiam corallorum hoc modo præparatur. Recip. corallorum in pollinem redactorum lib. i. vitrioli albi & salis gemmæ ana vnc. vnam, tere omnia supra marmor, impone violæ & affund. aq. leibistici lib. i. obrura vas & colloca in arena vel cinere, ignemque da secundi gradus, digere per mensem, & rubefiet aqua, quam effunde, & coagula aut si velis abstrahere alem bico humiditatem, donec remaneat in dante liquor rubeus, si rubedo non placuerit repete opus. huius essentiæ propinantur decem aut quindecim guttæ cum aqua appropriata aut vino ad prædictos omnes quos curant coralli affectus. Imprimis autem cum aqua appropriata dolorem oculorum sedat, lachrymas sistit ac maculas in oculis nascentes prohibet, & discutit.

Essentia corallorum. *Ad oculorū vitiā.*

Dignitas, valor & usus corallii. C A P. CLV.

COrallium in tanta olim autoritate apud Indos fuit, vt margaritas fere precio æquaret, nunc propter copiam multum ipsius dignitati & valori decessit.

decessit. Expeditur tamen à mulieribus & virginibus, non solum pro ornatu & mundo, verum ad fascinoes impediendas. Vulgi enim fama constans est gestatum summopere prodesse ac non solum fascinoes, sed demouum illu- *Amuleum ad demonia & fascino.* siones, incubos ac nocturna terculamenta, impedire, vt præcedenti capite vbi facultates corallii explicauì, ostendi. Rubrum reliquis præfertur, ac quo rubicundius eo carius. Solet in orbiculos redigi & perforari vt filo traiecto pro brachialibus aut coronis præcariis inseruiat. Vncia rubicundissimorum orbiculo- *Precium corallii.* rum pisi magnitudine vno thalero vendi solet. Maiores paulo maiori precio, minores minori venduntur. Fragmenta ad medicum vsum idonea si rubeant ac quisquileis careant, si libram pendent, thalero venduntur. Corallium racemo *Corallium racemosum.* sum quod à principibus ad ostentationem seruatur tanti fit, quanti ab eorum appetitu æstimatur. Vidi corallii fruticem multis ramis ornatum qui centum thaleris æstimatus fuit. Potest etiam plvris vendi. Appetentis enim luxus æstimari non potest. Multi sunt qui singularia quædam metallica ac insolentes naturæ excrecentias immenso æstimant precio cum tamen inutiles sint.

Imitatio Corallii. C A P. CLVI.

VArtis modis conantur artifices imitari corallium rubrum, nonnulli externam formam & colorem quærunt, ita vt si procul aspicienti aut imperito corallium videatur, contenti sint. Alii ita imitari student vt à vero discerni vix possit, ac veri coralli vires & facultates habeat. Priores pyri syluestris fruticem vix pedem altum & qui ex vetustæ arboris crassa radice expullulat, colligunt. Hunc quia ramos corallorum instar inflexos habet, mundant ac superuacaneos surculos & corticem auferunt. Deinde oblinunt calidè emplastro durissimo facto ex cinnabari, colophonia ceraq; alba. Oblinitus frutex ac igne carbonum leuigatus exactè corallium refert, vt non nisi à peritis fraus agnoscatur. Postea *Alia imitatio.* riores corallorum fragmenta in puluerem redigunt tenuissimum, ouique albumine ac sufficienti cinnabaris quantitate adiecta, in formas comprimunt. Exemplum deinde & duriusculum corallium iterum ouii albumine vt splendeat obducunt. Sunt alii qui loco cinnabaris, quia venenum est, massam cocci & croci colore tingunt, verum nisi quis colores aptè miscere sciat, vix exactè corallii rubedinem nantisci poterit. Ioan. Bapt. à Porta corallium in tenuissimum puluerem redigit, deinde in tepido salis alkali lixiuio manibus aliquoties noua adiecta aqua lauat. Postea aqua simplici aliquoties abluit. Tandem cum resederint, addit colorè cinnabaris, sanguinis draconis, hæmatitis, mintii, boli armeni, rubricæ, cocci, santali, brasili, erithrodani, aut alium adiecto limonum succo per filtrum purgato, quem bene mouet, postea in vitrum violæ transfert, recteque permiscet, ac in simo condit, donec puluis soluat in rubicundissimum liquorem quem decapulat. Mixturam vero manibus pinguedine illinitis, tractat ac in formas comprimit, calentique soli exponit ac oleo perungit, vt leuiget ac durecat veri coralli instar quæ postea expolitur.

A Corallium verum. B pseudocorallium nigrum. C corallium album.
 D corallium album verrucosum. E pseudocorallium album. F gypsum
 coralloides. G lythophitum coralli formæ.

De pseudocorallii nativii. CAP. CLVII.

Corallio albo similis planta inuenitur verrucis multis referta, ob quam causam corallium verrucarium dici potest. Color intus & in fracturis cinereus est, circa truncum ex albedine parum, interdum extrinsecus rubescit. Duritiem & pondus corallii rubei habet, superficies tota plerunque lineis inæqualibus scatur, vbi frequentes habet verrucas, quæ porosa sunt & vesiculas habent, è quibus congni in mari Hispanico sugunt.

Aliud genus pseudocorallii albi inuenitur, Gesnero teste, fungosum, tuberosum, leuiterque articulatum pennæ anserinæ crassitie & fragile, ambiente crusta albida constans, parte interiori fungosa ac friabili, plena radiis exilibus & crebris,

crebris, qui à communi centro incipiunt, & in crassam desinunt. Substantia asperiuscula & dentifriciis apta videtur: sapor ei nullus.

Nigrum pseudocorallium etiam habetur Saualia dictum, cuius mentionem feci præcedenti capite, cuius cutim extimam si adimas & expolias, nigro colore pulchrè nitet. Adhæret saxi in mari. Interior pars lignum est quod per omnes ramos extenditur, hoc cornea & tenaci crusta ac lapidea dura non friabili obducitur. Color cutis è fusco luteo & subviridi constat, verum crusta illa crassa nigredine aliòve colore splendens, minores tantum ramos & extremos obducit, tenuissimum lignum in se fili instar habentes. Crassiores rami cute tantum teguntur; quam si radas, marinus quidam ac piscosus odor sentitur ac mox lignum quod subest se videndū offert, ac si poliatur, nitet. Putat Gesnerus hanc plantam ab Agricola pro ebena fossili haberi: Ad pseudocorallii species referri potest planta quæ in littore Baiano inuenitur, ac ab incolis Parma vocatur, quam multi corallium imperfectum; atq; ab Aristotele Adarce vel antolodem vocari putant. Ad pseudocorallii species etiam corallina ad vermes necandos celebris, & gypsum coralloides referri posse videntur.

Saualia.

Ebenum fossile.

Parma.

Adarce.

Corallina.

Gypsum coralloides.

De Succino. CAP. CLVIII.

Succinum ab Arabibus *Ambra*, à Persis *Carabe*, ab Ægyptiis *Sacal* appellatur, Galli *del Ambre* vocant, Germani *achstein* vel *bornstein*, Græci *elstrum*, antiqui Germani *glessum* vel *glessē* nominabant. Quidam antiquorum Lyncurium putant, verum ego, vt in cap. De hyacintho exposui, Lyncurium hyacinthi speciem puto, eamq; quæ succinum ita exactè refert, vt ab illo visu solo discerni non possit. Succinum aliqui Bituminis speciem ponunt. Aliqui arboris lachrymam, aliqui succum ex terra manantem à maris frigiditate & salugine condensatum: Alii Balænarum pinguedinem vel semen. Igni ad motum succinum flammam concipit, ac fricatum vt caleseat ad se paleas trahit. Odorem habet suauem. Dum perspicuum est araneas, muscas, aliaq; insecta aut arborū particulas in se interdum continet, ob quam causam multi olim succum fuisse colligunt, qui vel ex arboribus vel terra emanans, ac insecta obuia in se mergens, ita vt nunc apparet, coaluerit. Quam sententiam improbare nō possum. Si quis obiiciat in mari huiusmodi insecta non esse, respondeo ante aliquot secula, vbi iam mare est, terram fuisse, ac olei fortassis fontem ex quo effluens oleum facile huiusmodi animalcula in se recipere & demergere potuit. In Belgio marina loca terrestria fieri, ac terrestria maritima sæpe deprehenditur. Nam in fundis nonnullis prope urbem Brugensem patriam meam celeberrimam, dum ad decem vel viginti vlnas foditur, integræ syluæ reperiuntur, arborumque folia & trunci tam exactè adhuc apparent, vt species arborum dignosci, & foliorum etiam series singulis annis delapsa, distingui optimè possit. Vtuntur huiusmodi lignis & foliis carbonis vice, nostro idiomate *Deerynck* vocant: Syluæ hæc subterraneæ inueniuntur in illis locis quæ ante 500. annos mare fuerunt, ac postea è mari euicta ac à mari aggeribus separata fuerunt. Ante quos annos

Lyncurium.

Quid sit succinum.

Vbi olim mare nunc terra.

Deerynck. Sylua subterranea.

nulla memoria est, illa loca vnquam extra maris alueum & in continenti fuisse. Quia tamen syluæ reperiuntur, & arbores quorum cacumina & superiores partes orientem ideo respiciunt quod à marinis procellis, occidentalibusque ventis, orientem versus non alio deiici potuerint, necessarium est ante hominum memoriam loca illa aliquando terrestria ac extra marinos terminos fuisse. Vt hoc illis locis, ita simile etiam iis vbi succinum reperitur potuit contingere, tantaque olei bituminosi quantitas olim effluere, vt frigore & salugine maris concretum ad innumeros annos sui copiam faciat, nunc adhuc effluere verisimile non est cum in mari huiusmodi animalcula neque conspiciantur neque viuere possint. In littoribus vero aliarum prouinciârum huiusmodi fontes esse in mare fluere ac succinum ibi congelari, deinde tempestate ad littora Borussorum pelli, etsi fingi possit, tamen veritati consentaneum vix videtur hac ætate, qua Daniæ, Sueciæ, Liunioniæ, Finlandiæ vicinarumque regionum littora omnibus notissima sunt. In quibus huiusmodi fontes & scaturigines nunquam animaduersæ sunt. Nisi quis in specubus subterraneis ex putredine huiusmodi animalia generari asserat. Album succinum vetustius flauo & pellucido videtur.

Genera, loci natales, vbi inueniatur & quâ magnitudine sit.

C A P. CLIX.

Minerale.

Animale.

Vegetabile.

Quatuor differētia succini.

Modus colligendi succini.

Succini tria præcipua genera statuerem. Minerale, animale & vegetabile. Minerale id quod ex aura bituminosa vel ex oleo bituminoso eiusque puriore portione concreuit. Animale quod ex animalium pinguedine induratum est. Et vegetabile quod ex lachrymis arborum resiniferarum coaluit. Istorum succinorum innumeræ sunt differentiæ. Quia succi bituminosi in terra diuersi sunt, & resinæ etiam plurimum inter se consistentia colore & odore differunt; Quemadmodum etiam animalium & piscium olea & pinguedines sunt differentes; ex quibus, dum à maris salugine condensantur, variæ species vel succini vel succino similes efformari possunt. Verum hodie quia aliqui omne succinum ab arboribus fluere, aliqui mineralem succum esse contendunt, tantum quatuor illius differentiæ statuuntur. Vnum album seu candidum vix vnquam transparens, raturum cæterisque præciosius, balsamo vitibus simile odorem suauem & fragrantem spirans, alterum auri modo flauum & transparens plerunque, in quo varia animalcula insecta, festuæ, herbarum arborumve furculi aut semina conspiciuntur. Id aliquando Chrysolithum, carbunculum hyacinthum vel topasion, reliquasque gemmarum differentias suo colore exprimit. Tertium variis coloribus ornatum, interdum transparens, interdum opacum. Quartum opacum variisque coloribus ignobilioribus vno vel pluribus fœdatum. quod è pingui exhalatione bituminosa concurrente terrestri nitrosaque materia concretum est, ac interdum in agris inuenitur, aliàs omnes hæc succini species in Sudinorum Oceano, marique Borussico ab incolis piscantur. Dum enim Fauonius Caurus aut Trascias ventus spirat, tum succinum ad littora

ad littora expellitur, ac piscatores nudi feruente matris æstu, illud reticulis, per-
 ticiis affixis ingrediuntur, succinumque colligunt, pro quo tantum illis salis
 rependitur. Aiunt nonnulli in Sudinorum oceano vix triginta à littore sta-
 diis sereno cælo, scintillare quiddam instar pellucidi bituminis in fundo ma-
 ris, ac ad eum locum conuolare pisces. Hic succini scaturiginem vel congela-
 tam & induratam massam montis instar arbitrantur, à qua fluctibus & tem-
 pestate matris disfractæ particula ad littora pellantur. Sed incerta hæc omnia.
 Succinum in Balchico mari inter Sueui amnis & vistulæ ostia inuenitur. In
 continenti Islebiæ aliàs massa humani capitis magnitudine in fodina inuen-
 ta fuit. Colligitur quoque in lacu salso non procul ab eo loco. In Prussia in
 littore Pucicifinus, non longe à monasterio oliua effoditur. Item in lacu
 quodam à mari remotissimo vbi veteris & nobilis familiæ Truthsiorum à
Wershausen pagus est, distante ab oppido *Rastenburg* tribus miliaribus. Item
 prope Regiomontem Prussiae interdum ex terra effoditur; sed maior copia
 ad littora Sudinorū colligitur. Theophrastus in Æthiopia, Xenocrates in Nu-
 midia, Assubaras iuxta Atlanticum mare & Nicias in Ægypto nasci tradunt.
 Verum illorum tempore locus natalis illis fuit ignotus. Primus Cornelius
 Tacitus vbi reperiatur satis pro sua ætate exactè describit, his verbis, Æstii
 populi ad dextrum Sueuici maris littus mare scrutantur, ac soli omnium suc-
 cinum, (quod ipsi glessum vocant) inter vada atque in ipso littore legunt.
 Nec quæ natura quæue ratio gignat vt Barbaris quæsitum compertumue.
 Diu quinetiam inter cætera eiectione maris iacebat, donec luxuria no-
 stra dedit nomen. Iphis in nullo vsu; rude legitur, informe perfertur, pre-
 ciumque mirantes accipiunt. Succum tamen arborum esse intelligas, quia
 terrena quædam atque etiam volucra animalia plerunque interlucent, quæ
 implicata humore, mox durecente materia cluduntur. Fœcundiora iraque
 nemora lucosque sicut orientis secretis, vbi thura balsamaque sudantur, ita
 occidentis infulis terrisque inesse crediderim, quæ vicini solis radiis expressa
 atque liquentia in proximum mare labuntur, ac vi tempestatum in aduersa
 littora exundant. Si naturam succini admoto igne tentes, in modum tedæ
 accenditur, alitque flammam pinguem & olentem, mox vt in picem resina-
 nam lentescit. Hactenus Tacitus. De ipsius origine multæ fabulæ olim à Poe-
 tis & Historicis confictæ fuerunt. Sophocles concretas lachrymas Meleagri-
 dum auium Meleagræ deflentium scripsit. Alii Phaetontem, cum equos
 Solis male rexisset, à Ioue fulmine peremptum fuisse, ac in fontes Eridani
 seu Padi fluiui decidisse, eiusque mortem Nymphas sorores ita fleuisse, vt
 doloris magnitudine in populos fuerint conuersæ, quæ singulis annis eodem
 tempore lachrymas producant, è quibus electrum fiat, tradunt. Sunt
 qui Lyncis animalis lachrymas induratas succinum esse scribant. Mihrida-
 tes è cedrino arborum genere nasci dixit. Ægineta succum albæ populi pu-
 raurit. Cardanus nunc matris, nunc phocarum spumam esse arbitratur. Ego
 pinguem terræ succum seu oleum bituminosum olim effluxisse & indurauit-

Mons ex succino.

Vbi inuenitur.

Veterum de loco vbi inueniatur opinio.

Fabula de succino.

Opinio an thorus.

se, & nunc adhuc effluere, ac à maris salugine coalescere, tenuique portione exclusa indurescere, vel à subterraneo calore pinguedinem hanc in spiritus solui sublimari ac intra terræ poros à nitrosi spiritibus iterum figi ac coagulari existimo. Spiritus enim salis chymicorum experientia non solum alios spiritus, sed oleosa quæuis facile congelant & coagulant. Id smegmata quæ ex sale & oleo coaluerunt & resinæ species quæ in aqua vitrioli adiectis aquis astringentibus multorum experientia indurantur ostendunt. Succini frusta humani capitis magnitudine interdum inveniuntur. Scribit Plinius Romam Succini glebam XIII librarum allatam fuisse. Album rarius magnis fructis reperitur, idque aureo vetustius, quia exesum magisque friabile est iudicatur, ob hanc causam aureum ab Italis illi præfertur, verum experientia viribus flauo auroque præferri debetæ testatur.

Natura, facultates, proprietates & qualitates succini.

C A P. CLX.

Succinum astringens modicè igneæ & calidæ est naturæ flauum calidius paulò albo, quod nõ tantum olei in se habet, esse videtur. A medicis album maiores habere vires quam flauum censetur. Commendatur autem ad varios affectus. Si forinsecus gestetur pueros contra fascinationes nocturna que terri-
Amuletum. culamenta tueri perhibetur. Ceruici alligatum succini frustum oculorum lachrymas fluxus & ophthalmias miraculi instar sanare à Myzaldo scribitur. Commansum album succinum linguam grata dulcedine ac nares odore fragrantissimo afficit. Cordi imprimis amicum est, propterea lyncopen animi deliquia cordis palpitationem & pestem curat morbosque contagiosos abigit & cor contra omnia venena tuetur, Balsami enim instar spiritus cordis recreat viribus auget purosque reddit. Cerebro non minus quam cordi conuenit. Illud enim si nimio humore grauetur corrigat ac proinde vertiginem amouet Epilepsiam, apoplexiam, defectum memoriæ, carum, letargum, ephialten, paralytin aliaque vitia quæ à cerebro oriuntur non solum curat, sed ne quis in ea præcipitetur prohibet. Astmaticos à paroxysmo liberat, vrinæ difficultate calculoque laborantes statim liberat. Hydropicorum asciticorum aquas miraculi instar breui, vrinæ promotione educit. Gonorrhæam, hæmorrhagiam ac difficultatem intestinorum compescit, dentium dolores sedat, menses re-
Ad lachrymas oculorū. tentos ciet, vteri fluore sistit. Vteri strangulatum peculiari vi prohibet & curat. Partum & vterum retinet illumque si difficilis fuerit facilem reddit, catarrhis morboque articulari medetur. Renes & matricem purgat, ventriculi vitia omnia corrigit eiusq; tunicas ab infarctu vitiosorum humorum liberat, ac ne quid in eo putridi aut dolor oriatur prohibet. Ad cordis omnes affectus, pestem, venena morbosque contagiosos domandos, puluis sequens mirificè præstat. Recip. succini albi drag. i. perl. præp. coral. præp. ana scrup. fem. ossis de corde cerui, rasuræ eboris, corau ceruini, ana scrup. vnum, terræ sigillatæ, Boliar-
Ad cordis affectus. man. fol.

men. fol. auri ana scrupū. sem. fiat puluis subtilissimus. Dosis est à scrup. vno ad drag. vnam cum aqua appropriata vt melissæ, tormentillæ aut acetosæ. Ad apoplexiam, epilepsiam, & catarrhos ad pectus decumbentes prohibendis multi præferuantur sequenti puluere, ℞. succini albi drag. duas, spec. diarrh. dragm. vnam, diamarg. frigid. de gemmis ana dragm. semis cum aqua bethonica detur drag. vna, altera à nouilunio die. Ad cerebri vitia omnia sequens puluis admirandæ facultatis est, epilepsiam enim desperatam curat non solū in pueris, sed & in adultis. Vermesq; omnes interficit, vnde sæpe epileptici paroxysmi oriuntur. ℞. succini albi drag. duas, cranii humani, vngulæ alcis, rad. peoniæ maris sem. peoniæ, sem. rutæ, cimini, cinamomi, ana scrupulos duos, cinabrii montani scrup. vnum, fol. auri scrup. sem. margaritar. præparat. corall. præparat. an. scrup. semis, datur puluis iste ad scrup. vno ad scrup. duo cum aqua rutæ, peoniæ, cerasorum, aut bethonica die proximo à nouilunio. Si pulueris forma non placuerit adiiciatur sacchari albi q. s. & fiant rotulæ dragmas duas aut tres pendentes, quarum vna vel peti ante lecti introitum sumatur. Ante tamen vsum istorum semper purgatio præmittenda. Ad capitis defluxionem & tussim ac asthma decoctus puluis exhibetur cum aqua decoctionis guaiaci, ad dentium dolores decoquitur cum vino, ac vnciæ duæ decocti singulis diebus propinantur. Si calor adfuerit loco vini aqua melissæ, menthæ aut cuscutæ adhibetur. In puluerem redactum ex vino propinatur ad album vteri fluoré, ad gonorrhæam ex ouo sorbili drag. vna præbetur vtilissime. Ex vino potatum grauidis gestationem ferus leuiorem reddit, calculum pellit miraculi instar si paliuri semen addatur; menses prouocat, ac vteri strangulationem sistit, partusq; difficiles faciles reddit datum cum vino dragmæ vnius pondere, id enim frequenti experiètia comprobatum est: si parum croci addatur ac cum decocto arthemisiæ exhibeatur prædictus puluis efficacior erit. Ad morbos articulares coquitur cum guaiaco, ad ventriculi robur conseruandum ac tunicis ventriculi humores adhaerentes exturbandos oculorum ac matricis renisq; vitia emendanda celebrantur mirificè sequentes pillulæ. Recip. suc. albi mast. ana drag. tres, extracti aloes simpl. dr. sex, agarici trochiscati drag. iij. aristolochiæ rotundæ veræ vnc. ij. myrrhæ vnc. j. croci vnc. semis, cum syrup. de bethonica fiant pillul. 9. ex dragma vna, ac dentur quatuor vel quinq; circa lecti introitum. Succini fumus exceptus vtero eum decidentem in pristinum locum restituit. Naribus admorus strangulatum ipsius prohibet, ac cubiculis exceptus aeris putredinem corrigit, pestilique miasmata consumit eorumque nocumenta emendat.

Paratur ex succino oleum balsami instar ad omnia prædicta vitia admirabile, multoque efficacius puluere, hac ratione. Per descensum vehementi igne è succino nigrum oleum fœtidum asphaltique odorem referens, exustum fluidum, liquido bituminis colore, consistentia vero oleo lini simile, depellitur. Id in retortam coniectū, ac elicium aurei coloris oleum odore suauius ac diaphanum longeq; priori tenuius petrolei instar promit. Hoc poste a per balneum distillatum aquei coloris oleum tenuissimum & ad omnis generis obstructiones referandas aptissimum, adq; epilepsiam, apoplexiam, paralytin, & vertiginem

prohibendam & sanandam, hydropemque & calculum sanandum peridoneum præbet. Huius vires admirandæ sunt, vt propterea Europæum Balsamum vocetur, ac veri Balsamilocho haberi possit. Quicquid viriūm petroleo tribuitur huic multo magis tribui debet. Succini oleum alii aliter distillant. Sequens modus ceteris videtur facilior. Succini puluis humectatur lixiuio fortissimo ne intempestiue ascendat, postea cucurbitæ æneæ imponitur, eaque aperto igni committitur, supra ponitur illi alembicus, ac rostro, seu naso additur alter canalis vitreus, vt longiorem viam habeat oleum, ita enim melius extillatur. Extillatum inditur alteri cucurbitæ addita aqua quæ committitur balneo mariæ aut arenæ, ita modestè extillatur iterum & rectificatur. Quinetiam tertia vice à nonnullis distillatur vt purius sit addito sale vel oleo salis. Alii prima vice in spiritu vini solunt, succinū macerant & deinde oleum extillant. Alii in aceto fortivè distillato. Alii per se lento igne distillant ac postea repetitis distillationibus per balneum rectificant. A multis hic modus celebratur. Recipe fragmenta succini non subtiliter puluerisati lib. 3. adde pulueris silicum calcinatorum, aut arenæ mundæ lib. 4. imponas retortæ lutatæ eamque furno probe committito, addito vitreo recipiente cum aqua. Vrge igne lento & prodibit album oleum in aquam decidens. Dum flauescere incipit muta recipientem, idque seorsim collige donec rubescere incipiat. Id iterum seorsim collige alio recipiente. Atque hoc modo tria habebis olea. Albi olei ex libra habebis vncias duas, flauiciam cum semisse, rubri vncias duas. Ignis fortior esse non debet eo qui requiritur vt cera fundatur. Si maior fuerit ebullit. Vbi olea nactus fueris poteris illa rectificare & aquæ instar limpida efficere.

Oleū aliter.

Aliter oleū.

Aliter oleū.

*Magisteriū
succini.*

E succino etiam magisterium hæc ratione paratur. Tunditur minutissime, huic affunditur spiritus vini vt soluatur. Solutum transfunditur aliudque affunditur quousque quod solui potest soluatur, ac per mensem digeritur. Postea aqua omnes rinctæ igni soluantur in auras, ita in fundo reses oleum magisterium est succini, quo cicatrices in facie delentur ac vertigines fugantur. Valet ad omnia ad qua oleum, ac eodem modo in vsūm adhibendum est. Verum olei gutta vnica plus viriūm habet quam sex magisterii. Olei vsus hic est, ad aeris contagia, pestem ac catarrhos prohibendos nares oleo inunguntur, aut aliquot guttæ gossipio excipiuntur, quod sæpe naribus olfaciendi gratia adhibetur, ac præstantius est si gutta vna olei gariophyllorum addatur. Eiusdem efficacitæ tabellæ sunt ex solo saccharo præparatæ adiectis guttis paucis olei succini. Præferunt etiam tres guttæ cum sale absinthii & aqua scabiosæ, acetosæ aut tormentillæ quotidie sumptæ à peste. Ac curant septem cum aqua card. bened. & sale arthemisia bibitæ, quia sudorem potenter vel vrinam mouent ac virus omne expellunt. Ad apoplexiam & paralytin, vertiginem, incubum præseruationis causa cum aqua Bethonica, lauendulæ, cerasorū, cinnamomi, tiliæ vel saluiæ aliquot guttæ quotidie sumi possunt. Nam correptis loquelam restituit oleum, si statim 8 illius guttæ cum prædicta aliqua aqua offerantur. Imo integrè curat sinucha & membra eo inungantur ac per aliquot dies eius vsus frequentetur ac pulsus temporum eo inungantur. Potest oleum vnguento

Olei vsus.

*Tabellæ
succini.
Vires olei.*

*Ad apoplexiam.
Ad loquelam.*

apropriato

appropriato misceri, eoque membra paralytica aut nervi contracti vt curentur inuagi. Ad vesicæ vel renum calculum ac vrinæ suppressionem yna aut *Ad calculi.*
 duæ guttæ cum aqua pimpinellæ, saxifragiæ, Raphani, nasturcii, aut petroselinii propinatæ calculum pellunt ac obstructions solvunt. Idque etiam fit si *Ad partum.*
 vmbilicus & perineum oleo inunguntur. Dum difficile partus procedit sex guttæ cum aqua arthemisiæ & cinamomi facile fetum promouet. Ad quem *Ad uteri stragulationem.*
 etiam effectum pinguedine anguium miscetur eaque vmbilicus inungitur. Ad uteri strangulationem etiam guttæ tres cum aqua menthæ propinantur, ac *Ad menses.*
 nares & vmbilicus inunguntur, hoc enim modo facile restituitur mulier. Tres guttæ cum aqua anisi sumptæ alba menstrua sistunt. Septem vero ostidui spacio bis sumptæ cum aqua pulegii retenta menstrua fluere faciunt. Ad eundem scopum tabellæ ex saccharo cum aliquot guttis olei faciunt. Si quotidie sumantur guttæ quatuor etiam caput frigidis catarrhis & vertigini obnoxium *Ad casarhos.*
 curant & roborant ac anhelitum liberiores faciunt cordisque robur augent ne syncope afficiatur. Dantur autem singulis septimanis bis cum aqua appropriata vt dixi. In deliquio animi ceruix, nares & pulsus temporum inunguntur, ad vomitum orificium stomachi. Dum sanguinis sputo quis corripitur tres guttæ *Ad deliquia.*
 bis in septimana cum aqua Tussilaginis offerendæ sunt. Ad icteritiam tres *Ad sanguinis spuram.*
 guttæ dantur cum aqua Celidoniæ, ad visus obscuritatem cum aqua Eufraasiæ. *Ad icteritiã.*
 Ad colicam cum aqua menthæ aut cinamomi. Ad febres cum aqua gentianæ. *Ad colicam.*
 Ad vermes cum aqua Tanacetii. Ad melancholiam cum aqua rosimarini *Ad febres.*
 mirabile est. *Ad melancholiam.*

Dignitas valor & usus succini. C A P. CLXI.

Plinii testimonio taxatio succini propter dignitatem & auctoritatem quæ colebatur à Romanis, tanta fuit vt hominis quamuis parua effigies, viuorum hominum vigentiumque precia superaret. Domitius Nero in cæteris vitæ suæ portentis capillos quoque coniugis suæ Popæ in hoc nomen adoptauerat, quodam etiam carmine succina appellando. Hodie coronas & vascula seu pocula ex succino parantur; illæ brachiis ornandis & ad præces numerandas, hæc ad medicamentum singularia custodienda, mensasque ornandas, in vsu sunt. Vascula quæ humani pugni magnitudine sunt ac rite elaborata 10 vel 16 Thaleris æstimantur, nisi calaturæ artificium singulare, materia æstimationem multoties superet. Si figuras in se aliquarum rerum contineat succinum, à possidentis affectu æstimatur. fragmenta succini aliter æstimantur. Albi enim fragmenta 6. thaleris venduntur. Mixta ex albo & flauo succino, duobus thaleris. Nigra vero & impura medio thalero, imo etiam quadrante, si multum impuri contineant. Mixta fragmenta ad olei extractionem imprimis valent. Album enim succinum tantum olei non præbet, quia aridius, partibus videlicet oleosis vetustate exhalatis marisque frigiditate expressis. Valet etiam succinum ad vernicem faciendum quo pictores ac typographi vtuntur.

Imitatio & adulterium succini. C A P. CLXII.

Plinii tempore tingebatur ad libitum succinum hedorum & anchusæ radice ac etiam conchylio, id est violæ serotino colore. Hac ætate ars tingendi succinum perit. Si tamen verum sit quod vulgo scribitur, in ceram feruentem immixtum molle fieri facile quosuis colores recipere poterit. Imitatio succini à multis proponitur. Cardanus oui candido & tragaganthi lachrymâ immixtis, formicis, culicis, muscis, paleis, succinique puluere vt bene oleat & festucas trahat, succinum imitari conatur, ac melius aptiusque candido oui, vitellum iudicat, quod coctum humiditatem, putredinis authorem amittat, ac in lapidem durecat. Myzaldus cristalli pollinem albuminis oui conquassati aqua croco addito miscet, vitro imponit ac aquæ feruenti committit, dum duram consistentiam adipiscatur, quam efformat. Verum si corpus diaphanum cupiat, ante coctionem materiam percolat; sed modus iste mihi non placet. Baptista à Porta masticen liquidam per colum traiecit vt expurgetur parumque radice curcumæ adiecit ac succini speciem imitatur. Sed vtilius & verius imitatur is natium succinum qui id dissoluere ac dissolutum iterum coagulare vel in massam cogere nouit. Quomodo autem id fieri debeat, verus physicus ac qui prædicta intelligit facillime assequi poterit. Ignaris ac Musarum oloribus hæc aperire nefas existimo. Sufficiat itaque naturæ scrutatori viam ita facile hoc capite demonstrari vt falli non possit. Qui exactam succini historiam vult, Andream Libauii viri Doctiss. tractatum legat.

De Gagate. C A P. CLXIII.

Gagates nigrum succinum exustum & induratum videtur, splendet politum, sed succino grauius olet odore sulphureo. Paleas etiam succini instar attritum calefactus trahit, vt resinæ & bituminosa dura fere omnia. Nomen habet à loco natali, Plinio teste, loci & amnis Gagis Lyciæ Galen. 9. simpl. ita describit. Est & alius lapis colore nigro qui vbi igni adnotus fuerit persimilem bitumini odorem exhibet, quem Dioscorides nonnullique alii in Lycia inueniri prodiderunt ad fluuium nomine Gagaten, vnde & ipsi lapidi nomenclaturam dicunt inditam. Piffasphalto non est dissimilis, sed multo durior nigriorque. A carbone fossili differt, quia gagates solidior densiorque est ob exhalationem quæ sensum assauit & excoxit humidum oleosum. Materia Gagatis similis videtur fecibus quæ extillato succini oleo remanent in retorta. Hæ enim si diutius omni oleo extillato assentur splendent picis instar, ac tandem refrigerata iusto modo, in Gagaten permutari posse videntur. Nicander Gagaten in Theriacis suis Engangin, & gangitin vocat à Gangæ Lyciæ ciuitate aut Gagate fluuio. Agricola Obsidianum lapidē Gagaten putat, quod nigerrimi sit coloris. Sed Plinius inter vitra retulisse videtur. Samothracia gemma à loco eiusdem nominis appellata, videtur politus esse Gagates. Gallis vocatur Gagates ager, Germanis *Schwarzitzer agstein.*

*Obsidianus
lapis.
Samoethra-
cia.*

Genera

Genera & loci natales. C A P. CLXIII.

DVplex inuenitur rufus & niger. Reperiturque non solum ad Gagaten fluiuium, sed in Britannia, Sicilia, Agro Leodiensi, Sedunensi, in Gallia & iuxta Aquisgranum. Aliquando etiam scissilis inuenitur, aliquando bene vnitus, alter etiam altero durior est. Niger, leuis & compactus est, igni appositus facile flammam concipiens, thurisque odorem referens. Nonnulli hunc à Thracium lapide distinguunt; alii non, iterum alii à succino nigro distinguunt, alii succinum nigrum putant. Natura vt in succini differentiis, colore & consistetia, ludit. Ita in Gagatis, aut Bituminis induratis speciebus, vt propter mixtionum diuersitatem nihil certi statuere possis. Inter neotericos Andreas Libanius differentias omnes istorum lapidum satis accurate persequitur, quem Lector consulere poterit.

Natura, facultates & vires Gagatis. C A P. CLXV.

ATritu calefactus succini instar paleas trahit, scissilia ex eo inscripta, Plinio teste, non delentur. Oleo facilius extinguitur quam aqua. Oleum enim commiscetur ei ac ignitum corpus suffocat, aqua cum pinguedini misceri non possit, ignito cedit corpori nisi omnino id totum regat & obruat. Verum id non facile fieri potest. Quia lapis leuis est & suprema aquæ, vt oleum omne petit. Calidæ est facultatis. Suffitu serpentes fugat, dæmoniacos prodit ac dæmonibus aduersari creditur. Epileptici aut morbo comitiali laborantes, si suffitum ipsius olfecerint, extemplo morbo corripiuntur. Ob id num liberati sint necne hac nota facile percipitur. Contra nocturna tetriculamenta, Ephialten, Dæmonumque vexationes ac præstigia gestatus plurimum conducit: suffitus menstrua prouocat. Partum puluis potatus plurimum iuuat & accelerat. Suffitus naribus exceptus vtero suffocantes restituit. Diureticæ est facultatis ob id confert hydropicis pellendo humorem per vrinam suaque qualitate ac corroborandi vi, quia hæpatis & ventriculi vitia corrigit, humores superfluos consumendo ac in halitum digerendo. Virginitatem prodit non solum suffitu, sed potatu. Nam si puluerem bibat virgo, non vrinabit, si corrupta sit, vrinam retinere non poterit, multorum testimonio. Ex vino decoctus puluis dentibus medetur. Ex gagate lapide oleum distillatur petroleo viribus pene simile, calidius tamen. Prodest ad epilepticos, dæmoniacos, paralytin, conuulsionem, retanum. Eius vsus præcipue ad frigidam podagram omnesque frigidas fluxiones, commendatur inuncta parte. Item ad conceptum & imprimis ad vteri præfocationem quam breui compescit. Accensus ac vino extinctus syncope correptos restituit. Puluis drag. viuis pondere ex vino haustus septem diebus colicam integrè sanat.

Num epilepticus sit curatus.

Ad partum. Diureticus gagates.

Virginitatis exploratio.

Olei gagatis vires.

Ad suffocationem vteri. Ad colicam.

Vfus, dignitas, precium & adulterium Gagatis. C A P. CLXVI.

PRæter medicum vsum quem ostendi etiam succini instar est in luxu non solum vt colla feminarum albidiora efficere videatur contrario colore niger-

rimo, sed vt earum pectora exornet. In varias enim figuras formatur filog; trahit catenæ aureæ vices supplet. Ad præces etiam numerandas in globulos formatur, filog; traicitur. Precium illi non materia, sed forma dat. Vilis enim hic lapis est, etsi magnis viribus, vt supra dixi, præditus sit. Adulterium hic lapis non medetur. Si quis tamen velit imitari è petroleo oleum distiller, ac feces aqua salsa aut simili coquat, facile voti compos fiet, vbi iustum frigiditatis gradum attigerit.

De Lythantrace seu carbone lapideo.

CAP. CLXVII.

E Tiamsi Lythanrax seu carbo fossilis, Germanicè *steincolignobilis* sit, lapis tamen, quia Gagatis rudioris species videtur, nolui ipsius descriptionem prætermittere. Nullius fere ipsius in medicina vsus est, Fabris ærariis & ferrariis carbonis loco inseruit. Qui nobiliora opera præ manibus habent isto non vtuntur, quod pinguedine sua ferrum fragile faciat & inficiat. Hoc carbonis genere vtuntur Leodienses ad cibos coquendos, & frigoris iniurias hyeme depellendas. Aerem ita inficit, vt si quis non assuetus huic assideat igni, capitis dolores sentiat grauissimos, & nisi recentem ingrediatur aerem suffocari aut in apoplexiam incidere facile possit. Mixto oleo tritus hic carbo emolliri potest, eoque vnguento agricolæ vites obinunt, ne earum oculi ab insectis erodantur. Vatia fossilium carbonum genera reperiuntur. Nam prope Dresdam Misniæ effoditur carbo Bituminosus mollis & fissilis. Bohemia etiam aliud genus fert nigrum ac in terra absumptum quod politici non potest. Aliud genus durum fissile non procul à Dresda reperitur, item aliud cum pyrite aluminoso. Inuenitur carbonum fossilium maxima copia in agro & ciuitate Leodiensi, cuius basis tot antris excauata est, vt metus sit ne aliquando absorbeat. Altera enim pars ciuitatis huiusmodi caernas pro fundamento habet. Et sub ipso flumine amplissimo, fossorum auaritia flumini occasionem dedit, vt interdum multa fossorum milia extinguat & submergat. Demittuntur catenis ferreis in hærentes in abyssum à superiori orificio duobus passuum milibus distans, miseri fossores ob rem vilissimam. Huius species puratur esse lapis Thracius, quem tamen alii gagatis speciem faciunt. Lege de his Doctissimi viri Andreæ Libauii sententiam in tractatu suo de succino & gagate.

Documenta.

Ad vinearum vermes.

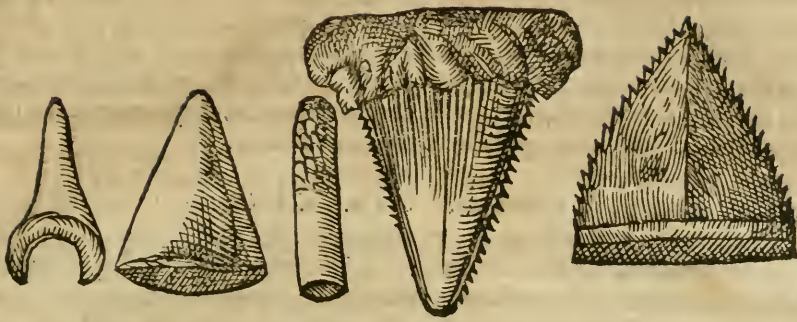
Thracius lapis.

De Glossopetra eiusque loco natali, natura & facultatibus.

CAP. CLXVIII.

GLOSSOPETRA quia linguæ figuram habet à multis non solum Lingua serpentis appellatur, sed esse putatur. Lingua tamen serpentis nunquam fuit, sed lapis sui generis.

In arenis

Glossopetrae
figura.

In arenis prope Dauentriam vicinaque loca, ac prope Luneburgum in a-
luminosis fodinis sæpe inuenitur, linguamque serpentis serpentis satis eleganter
refert, vt non mirum sit vulgo pro ea haberi. Rectius tamen pici linguam
refert: Crassior pars lapidis lapidea est, quia lapidibus sæpe innascitur vel adna-
scitur. Mucronata vero pars cornea videtur, atroque colore splendet vt sturni-
vnguis. Aliqui cum cerauniis hunc lapidem confundunt & fulminis iaculum
existimant, propterea Germanicè à nonnullis *donderkeil* vocatur. Cardanus
glossopetram Glottidem appellat, aliqui laminarum dentem putant & nomi-
nant, quia interdum dentatis marginibus inuenitur, à nonnullis Germanicè
Naiserzunglein dicitur. Colore variat, nam subalbida ex roseo colore conspici-
tur. Multi hunc lapidem magni faciunt ad venena & fascinationes prohiben-
das. Aiunt præsentì veneno veneficium sudore & madore prodere: sed ea fa-
cultas à me nunquam deprehensa est. Vilis satis est hic lapis ac paruo emitur.

Ceraunia.

Ad venena
& fascina.

De Alectoriolapide. C A P. CLXIX.

Alectoria vel Alectorius lapis, Latine lapis gallinaceus aut caponis appella-
tur. Plinio teste, in ventriculo galli aut caponis decrepiti reperitur. Num
autem ibi generetur, (vt alii lapides complures in diuersis corporis partibus ex
variis humoribus terrestrique substantia generantur,) aut pabuli vice ab ipso
inuentus deglutiat incertum est. Nonnulli putant ex iecore galli antiqui
etiam extrahi, id si verum sit ex animalis corpore originem trahit non aliunde,
colore variat, interdum enim calcedonio & crystallo obscuro similis est, inter-
dum fuscum vel cinereum colorem habet: Interdum sanguineis venis distin-
guitur, Germani *Capaunenstein* vocant. Raro, Plinio teste, fabæ magnitudi-
nem excedit. Idemque author refert Milonem Crotoniaten, qui Prisci Tar-
quinii tempore vixit, in certaminibus iniectum lapidis beneficio fuisse. Ge-
stus enim aut ore detentus victoriam efficere, Venerem excitare, mulie-
ribus virorum gratiam conciliare, gratiam, constantiam, ac eloquentiam
gestatori tribuere, creditur. Certo etiam neotericorum experimento

Varietas.

Vires.

Ad pericula. oreinclusus sitim ac cordis æstum sedat. Quod mirum videri non debet, si verum est quod scribitur, caponem dum lapidem in corpore gestat nunquam bibere. Aiunt præterea eam qui hunc lapidem gestat contra quæuis pericula tutum esse. Alecotorius quia raro reperitur tanti quanti velit emptor æstimari potest. Ille lapis ceteris præfertur qui in corpore suo velut stagnantem iniecti cibi micam modicam, nec vsque adeo obscuram ostentat.

De Chelidonio. C A P. CLXX.

Chelidonium vel Chelidonia Germanic. *Schwalmenstein*, lapillus est opacus aspectu ingratus, figura hemispherica, semper intrinsecus cauus est, quamobrem tenuis est. In conuexa superficie plerumq; colorem pullum dilutiorem, quam Gallitané vocant, in caua purpureum nigris iniectis maculis habent. In ventre iuuenum hyrundinum reperitur. Authore Plinio, matres exclusis pulvis hunc lapidem deuorandum dant. Cum autem pulli lapillos hos habent, ita insident nido vt rostra coniungant. Dum eximuntur, viribus carent, secundum nonnullorum opinionem, nisi matre absente, & antequam primogenius pulvis terram contingat, eximantur. Bifariam discriminantur, aut enim rufi aut nigri sunt. Qui nigricant sæpe purpurei aliquid admixtum habent. Probatissimi substantia purissima sunt aureisque guttis ornantur. Splendent omnes ac raro semine lini cui similes sunt maiores inueniuntur. Dum in vno pullo duo inueniuntur alter rufescit, alter rubescit. Dum vnus tantum reperitur is duorum vires habet. Ante aliquot dies à Gallo chelidonii lapidis nomine, tres lapillos rotundos & tenues pisi magnitudine emi, qui cum supradscriptis parum conueniebant, ac potius bufonii lapides minores videbantur. In conuexa superficie pallidum & sublauum habebant colorem, aiebat se eos ex hyrundinibus excepisse. Hyrundinum pullos aliquot aperui, sed nunquam lapides hos inuenire potui.

Vires & facultates Chelidonii. C A P. CLXXI.

Ad comitialem. **T**Rallianus, Marsilius, Ficinus, Dioscorides, Georgius Agricola, aliiq; complures, maximum remedium ad comitiale morbum hunc lapidem afferunt, albiorem nempe capiti, aut auribus impositum extemplo collapsum excitare, nigriorem idem efficere si cuti alligetur. Manu detentos, aut capiti lino alligatos, veterimos & antiquos capitis dolores demulcere (modo tamen terræ attactu facultatē non amiserint) perhibetur, linteo etiam vel croceo panno inclusos, colloq; appensos, quartanas delere, dextro brachio alligatos hepaticos perfectè sanare, traditur. Rufi coloris lapis linteolo exceptus ac sub sinistra axilla gestatus maniam, epilepsiam, & insanos curare, gestantemq; omnibus gratum acceptumq; facere ac facundiam augere scribitur. Nigri coloris lapis similiter à multis putatur gratiam principum conciliare & efficere, vt incepta negotia quæuis quis pro animi sententia absolueret possit. Aureo globulo inclusus lapis chelidonium colloq; appensus omnem oculorū dolorem perpetuo auertere perhibetur:

Ad capitis dolores.

Ad quartanas.

Ad mania.

Ad oculorū dolores.

hibetur: in quem vsus etiam tritus colliriis adhibetur, aut ex aqua decoquitur oculisque instillatur, quos recreare mirum in modum creditur. Id comprobatum experientia quod oculis impositus lapillus quacunque in oculum incidere facile absque dolore secum educat. Verum id omnes lapides leues & qui angulis carent, si oculis imponantur & hinc inde voluantur præstant.

De Dracontia seu Draconitide. C A P. CLXXII.

DE Draconitide ita scribit Plinius lib. 37. cap. 10. Draconites siue Dracontia è cerebro fit draconum, sed viuentibus abscisso nunquam gemmescit, inuidia animalis mori se sentientis. Igitur morientibus amputant. Sotacus qui visam eam gemmam sibi apud regem scripserit, bigis vehi quærentes tradit, & viso dracone spargere somnifica medicamenta atque ita præcidere, esse autem candore perlucido, nec postea poliri aut artem admittere. Hactenus Plinius, qui aniles fabulas potius quam veram historiam referre videtur. Albertus Magnus vanitate plenissimus maximum draconem hunc lapidem habere putat. Marsilius Ficinus se hunc lapidem Florentiæ ex India allatum vidisse asserit lupini magnitudine stellis quam plurimis naturaliter insignitum, qui aceto impositus in rectum & obliquum ferebatur donec aceti vapor exhalaret. Sed deceptus fuit Ficinus stellarum lapidè dracontiam esse putans, qui fortasse suo tempore adhuc ignotus fuit. Et si autem dracones lapides habere possint, mihi tamen nondum visus est. Draconites fertur omnia venena, præsertim serpentum fugare.

Error Ficini.

Stellaris lapis.

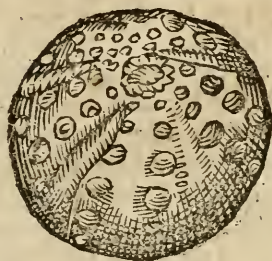
De Anguium lapide apud Bohemos celebrato, quem vocant Duchanek.

C A P. CLXXIII.

Anguium lapis apud Bohemos celebratur, forma est rotunda, crassitudine minimi digiti pueri sexennalis in medio foramen habens tam amplum, vt prædictus digitus immitti possit, quod altera parte latius est. Lapis colore est croceo obscuro, oculos exactè formatos in externa superficie variis coloribus ornatos viui oculi instar habens, is tamen color qui iridem referre debet ceruleus plerunque est. Bohemi conflare à multis anguibus concurrentibus putant ac singulos oculum formare. Propterea ab iis *Duchanek* vocatur, quasi dicas spiritalem aut ex spiritu vel flatu confectum lapidem. Existimant gestantem ab omni veneno, aere pestilenti, fascinationibus ac incantationibus immunem reddere. Verum falluntur vehementer, cum lapis iste ab illis in tanta auctoritate habitus non lapsus, sed vitrum sit hac forma conflatum ac mulierum verticillus, qui fusus dum fila trahunt adhibetur, vt pondere facilius vertantur ac motus diutius perseueret. Memini me ante triginta sex annos cum puer in Belgio viverem innumeros huiusmodi verticillos apud mulieres vidisse. Caueant itaque ab impostoribus qui falsa pro veris obtudunt impostorum Bohemi, nec sibi tam facile imponi sinant.

De lapide Onum anguinum appellato. CAP. CLXXIV.

Ovum anguinum superius inter Bufonii lapidis genera recensui, quod à multis ita vocetur. Nonnulli à serpentibus confari existimant, forte quia à basi quæ plana & levis est quinx veluti caudæ serpentum aut lacertorum vocis superiorem partem elatæ ac paulatim attenuatæ apparent.

Colorem hi lapides habent è fusco albicantem, intus sunt candidi, foris mire duri, ambiuntur enim crusta silicea, sub qua molliores sunt, formam habent hemisphericam vel lenticularem. Videntur isti lapides cum brontii vel *Brontia.* ombrii cognationem habere *Ombria.* Plinius ovum anguinum quod ab hoc lapide differre non videtur adiectis nugis quamplurimis lib. 29. cap. 3. his verbis describit. Est ouorum genus in magna Galliarum fama, emissum Græcis. Angues innumeri æstate conuoluti, salivæ faucium corporumq; spumis artifice complexu glomerantur, anguinum appellatur. Druides sibilis id dicunt in sublime iactari, sagosq; oportere intercipi, ne tellurem attingat. Profugere raptorem equo: serpentes enim insequi donèc arceantur. amnis alicuius interuentu. Experimentum eius esse si contra aquas fluitet vel auro vincum. Atq; vt est magorum solertia, occultantis fraudibus sagax, certa luna capiendū censent, tanquam congruere operationem eam serpentium humani sit arbitrii. Vidi equidè id ovum mali orbiculati modici magnitudine, crusta cartilaginis, velut acetabulis brachiorum polipi crebris, insignè druidis. Ad victorias litium & regum aditus mire laudatur: tantæ vanitatis, vt habentem id in lite in sinu equidem Romanum è vocontis à Diuo Claudio Principe, interemptum non ob aliud sciam. Hic tamen complexus anguium & efferatorum concordia, causa videtur esse, quare extere gentes caduceum in pacis argumentū circumdata effigie anguium fecerint: neque enim circatos esse in caduceo mos est. Hactenus Plinius. Hunc lapidem aliqui ovum testudinis terrestris in lapidem induratum existimant. Neq; adeo absurdè cum rudimenta testudinis in cōvexa superficie satis aptè referat. Verum nescio cur lapis sui generis esse non possit cum variè ludat in mixtis natura. Vulgo hic lapis gestatus putatur gestantem securum reddere ne ab aere pestilenti aut à veneno inficiatur, aiuntque præsentem veneno id odore prodere. Sed duriores omnes lapides & gemmæ politæ dum aeri committuntur

mittuntur

mittuntur facile inadent, si aer calidior sit quam ipsarum superficies. Corpus enim frigidius aerem proximum in humorem soluit: non secus ac gladii, qui in Hypocausta translati facile humidi aeris particulas ad se trahunt & in aquam soluunt. Vulgus rerum causas ignorans, effectuum causas saepe alias opinatur quam sint.

De lapide Carpionum. CAP. CLXXV.

Circa initium spinæ dorsalis triangularis lapillus aut osseum quid potius, in Ciprinis reperitur, quod vulgo lapidis nomen habet. Huius auxilio caput spinæ annectitur, colore est subflauo. Apud Belgas mos est ut narium hæmorrhagias lapide naso appposito sistant. Calculosis pulvis potui datus *Ad orexin.* prodesse dicitur. Ebullitionem etiam flauæ bilis ore detentus prohibere perhibetur. Solet id malum post crapulam imbecilli ventriculo contingere. Belgæ huiusmodi malo affectum *verzeuet* vocant: Germani se *den sobdt* habere aiunt.

De oculis Cancris. CAP. CLXXVI.

Cancrorum oculi in cancris, qui exuuias deponere volunt, forma hemispherica, circa oculos reperiuntur. Albi sunt satisque duri. Imprimis ad sanguinis coagulati dissolutionem & expulsionem celebrantur. Tenuium enim partium ac duretica sunt facultatis, ob quam causam vulneratis potionibus magna utilitate adhibentur. *Ad vulnera.* Calculos etiam rumpunt, ac per urinam expellunt, triti in puluerem redacti & cum vino diuretico propinati. *Ad calculi.* A Chymicis in essentiam aut liquorem soluuntur: ita enim efficacius multorum experientia id præstant. Ratio in essentiam redigendi hæc est. Triti oculi soluantur in aceto aliquoties distillato & acetum in dies effundatur aliudque reponatur, quoad tenuissima substantia sit exhausta quæ aceto communicatur. *Essentia oculorum cancri.* Dum vsque ad feces veneris cessa. Collecto aceto iniice parum caphuræ ut defecetur. Postea distilla per alembicum & quinta essentia vna exit. Si non tota exierit, repete distillationem refuso aceto capiti mortuo trito, cum quo sine in digestionem parumper. Si exiit tota acetum lentissimo balneo segrega: reliquias affunde vini spiritum, digere & abstrahere aliquoties, tandem edulcora eam aqua stillatitia, & habebis essentiam quam in quouis liquore solues. Potes eam etiam retorta exigere forma olei. Aliter hoc modo:

Oculos cancri minutissime triti leuigatique impone vitreo vasi & distilla. Reliquias calcina ad albedinem, ut fundus vitri excandescat. Exime & immite in acetum distillatum potens. Digere per octiduum in dies bis mouendo, postea effunde, repone aliud, iterum digere, idque fac donec subtilissimam partem extraxeris. Acetum per vices abstractam per partes in alembico distilla lento igne, vsque ad liquorem crassum (alii exigunt per alembicum etiam essentiam, seu cum a.eto, seu per se forma olei.)

Aliter.

Hunc effunde in terreum vas vitreatum aut concham & modice diuapora ad siccitatem, quemadmodum coagulantur sales. Siccum puluerem ablue sæpe cum aqua calida vt aceti acrimonia decedat. Exiccatum denuo per aliquot septimanas in cineribus, calidis detine vel reuerbera, & vertitur in puluerem albissimum qui defluit vt alkali hunc si soluas cum q. essentia circula, vt propior sit quintæ naturæ. Potest etiam sublimari in florem & flos circulari. Dantur huius essentia grana tria, aut si in liquorē redacta sit, tot guttae aut paulo plures ad calculum. Alius modus non vulgaris mihi summopere cōmendatus hic est. Oculis cancri in tenuissimum puluerem redactis, ac violæ inditis, suprafunde acetum terebinthinæ obtura vitrum, ac per noctem supra calidos cineres digere. Sequenti die solutum effunde, aliudque affunde, idque toties donec solutos videas. Acetum collectum filtra, in balneo euapora remanebit in fundo sal oculorum cancri. Id contere marmorī insperge ac in cellario relinque donec in liquorem soluatur, cuius guttae 8 vel 10. dari possunt cum aqua Raphani ad calculum, ad venena & ad symptomata quæ vulneratis superueniunt impedienda & sananda. Fit & aliud arcanum ex oculis cancrorum pro vlcerosis & vulneratis mirabile, renouans, purgans, & mundificans omne id quod contra naturam est, quod per vulnus miro modo expellit ac foras trudit. Fit hac ratione. Resoluuntur oculi cancri cum vini essentia & spiritu spacio mensis in balneo maris. Postea in libero igne sedecim vicibus distillantur, semper fecibus exstillatum reaffundendo. Postremo in Bal. maris vini essentia sexies ab oleo extrahitur cohobando, tum habetur arcanum cuius scrupulus cum Theriacæ dragma vna & aquæ fumarix vncis aliquot mane & vesperi oblatu prædicta omnia & maiora præstat.

Aliter.

*Ad vulnera
arcantum.*

De umbilico marino C A P. CLXXVII.

VMbilicus marinus vmbilici humani similitudinē & magnitudinem habet, vnde nomen obtinuit à nonnullis vmbilicus Veneris, & Germanicè *cin Meerbonen*, ac si dicas faba marina vocatur. Videtur diligenter intuenti conchæ esse rudimentum aut concha compressa, spiras enim habet in gyrum actas colore rubello & albo hinc inde distinguitur, inferior pars plana est ac nigrior paulo superiori, ac si rubedini vmbrae color admixtus esset, aliquando purpurascit vel albicat.

Reperitu

Reperitur in limacis orificio dum se hieme occludit ac ostioli vel operculi loco est, vt in vulgaribus limacibus crusta quædam alba. Exterior pars ea est quæ extuberat. Limax vulgaris huic minor est ac vmbilicum marinum ferentibus similis, nisi quod conchæ vmbilici marini crassa & durissima sit ac exteriorem partem habeat quasi creta obductam, interioremque margaritarum instar splendentem vt quis margaritifera coniciat. Cretenses hunc lapidem non vmbilicum, sed oculum marinum vocant, ac oculis gestatû prodesse autumant. A Venere nomen habet quod puellis gratiam conciliare, illas amabiles, pulchras, virisque optatas reddere, illarumque morbos abigere credatur. Insuper gestatus amuleti loco præcauere ab Erisipelate traditur. Narrat Baccius sanguinem vndequaque fluentem mirificè sistere, & præsentaneum afferre auxilium si ex parte eius plana & auersa, cum saliuâ hominis fronti applicetur. Id quod semel atque iterum Patauii se obseruasse tradit, in vetula quæ per scallas in caput decidit, & plurimum sanguinis per os & nares, præsertim vero ex vulnere capiti inflicto profudit, qui cum variis adhibitis remediis sisti non posset, adhibito lapide, mox fuisse cõhibitum, non sine admiratione. Ob id aiti-dem author à Gallis secreti loco mulieribus, nimio mensium fluore laborantibus, in puluerem tenuissimum redactum, cum aqua appropriata vel conserua aliqua vtilissime exhiberi. Illos quoque qui sanguinem per interualla reiiiciunt, & expuunt, manifestû ab eo percipere auxilium si puluerem eius cum pari portione cornu cerui vsti, vel corallorum rubeorum præparatorum in ouo sorbili sumpserint.

*Oculus ma-
rinus.*

*Veneris o-
culus.*

Ad amorem.

*Ad erisipo-
len.*

*Ad sangui-
nis fluxum.*

*Ad nimium
menstruorû
fluxum.*

*A sanguinis
spuma.*

De lapide Caymanum. C A P. CLXXVIII.

Hunc lapidem Nicolaus Monardes describit, ac ex ciuitate nominis Dei & Carthagine aliis continentis oris adferri calculis fluuiatilibus similes asferit, ac inueniri in ventriculo lacertorum aut crocodilorum prægrandi specie, quos Caymanes vocant. Hosque lapides colligi ab Indis & Hispanis ad quartanam tollendam, binos siquidem, temporibus alligari, ac sic paroxysmum tolli caloremque febrilem mitigari.

*Ad quartana-
nam.*

De lapide Palumbellarum. C A P. CLXXIX.

Romæ auiculæ nonnullæ reperiuntur quas Romani vulgari lingua Palumbellæ vocant & lombardi Saffaroli alii Soloni. Hæ lapillos quosdam ferunt in ventriculo exiguos, aliisque similes, qui calculos renum mirabili & occulta proprietate comminunt forasque pellunt paucis diebus tam feliciter, vt nulum aliud medicamentum illis comparari queat. Habentur hæ auiculæ Romæ in magna copia, neque vnquam his lapillis destituuntur, nisi captiuæ detineantur. Nam libertate priuatæ, paucis diebus lapis in eorum ventriculo generatur, à quo breui suffocantur. Dum libertate fruuntur lapillos istos querunt & deuorant, eorumque beneficio vitam prorogant & sanitatem tuentur. Porro lapilli

*Ad calculum
mirabile.*

isti pistandi & terendi sunt, quia durissimi. Deinde semidragma cum flor. sambuci & cinamomi ana scrupulo vno danda per octiduum cum brodio. Ita enim æger à malo cito liberatur.

De lapide Porcino. C A P. CLXXX.

*Ad venena
opt.*

IN regione Pan prope Malacam reperitur lapis in felle porci maiorumque est virium quam Bezoar. Colorem habet rubeum, dilutum, ac saporem amarum, tactuque refert saponem gallicum. Ad venena valet ad quæ profiganda maceratur in poculo aquæ satis diu, postea eximitur, ac aqua quæ redditur amara propinatur, expellit siquidem omne venenum, vt sapius probatum est. Indi vocant mastica de soho, id est lapis porcinus.

De lapide Cenar. C A P. CLXXXI.

Hic lapis iuentutem conseruare traditur ac impedire ne rugæ in corpore oriantur, ex eo fiunt pocula in china.

De lapide Malacensi. C A P. CLXXXII.

Lapidem Malacensem describit Garcias ab Horto hoc modo, lapis Bezoar alium lapidem mihi in memoriam reuocauit, quem vnice venenis resistentem in Malacca inueniri tradunt: saltem in Pam regni Malacensis prouincia. Inuenitur autem istic in felle Histricis: Sed tanta est in æstimatione apud Indos indigenas ob raritatem vt è duobus, qui simul reperti meo tempore fuerunt, alter pro ingenti munere missus sit, ei qui pro rege Lusitaniæ Indiam gubernat. Et licet istic frequens lapis Bezoar inuenitur, hunc tamen longe præferunt incolæ. Vnum duntaxat vidisse memini, cuius color dilucidioris videbatur purpuræ, gustu amarus, tangenti leuis & lubricus, quemadmodum Gallicus sapo. Hactenus eius facultates experiri mihi non licuit. Sed clarissimus vir & insignis Medicus Dimas Bosque Valentinus eius facultates experimento comprobasse in duobus viris, qui venenum hauserant mihi affirmavit. Vulgari autem aqua (cum cordialis esset in mora,) hunc lapidem aliquandiu maceravit: eam deinde aquam ægris propinauit qui illam gustu amarum inuenerunt. At tamen eorum stomachus corroboratus est, & venenum nihil obfuit. Multum certe huic viro debent omnes medici Indici, quod huius lapidis facultates nobis aperuerit. Nam necessaria admodum sunt hac in regione medicamenta quæ venenis resistunt: Alexipharmaca Græci vocant. Hactenus Garcias ab Horto. Aliqui putant hunc lapidem porcinum esse.

De lapide

Delapide Bulgolda. C A P. CLXXXIII.

Non minore facultate præditus est lapis Bulgolda quam Malacensis & Bezozar. Nam mirifice omnibus venenis resistit. Est vero is magnitudine auellana, rarus admodum vt qui è capite animalis quod Indi Bulgoldaf appellat, eximitur, Ferdinand. Lopez lib. 1. Historiæ Indicæ.

Delapide Sanguinali. C A P. CLXXXIII.

Lapis Sanguinalis ex noua Hispania delatus Iaspidis genus est. Sed obscurioris, maculis seu punctis distinctus sanguineis. Ex hoc lapide Indi quasdam cordium formas magnas ac paruas conficiunt. Valet ad fluxum sanguinis, narium, mensium, hæmorrhoidam, vulnerum ac oris lapidem aqua frigida intinctum æger dextra comprimit, & subinde id facit. sic eo Indi & nostri vtuntur. Persuasum habent Indi, imo firmissime credunt, si hoc lapide pars sanguine manans contingatur, sanguinem sisti, idque verum esse experientia probatum est. Vtilis etiam est suspensus aut alligatus eidem parti vnde sanguis effluit, modo carnem contingat. Vidimus nonnullos hæmorrhoidum fluxu afflictos remedium sensisse, annulos ex hoc lapide confectos in digito continuo gestando, nec non & menstruum fluxum sisti. Nicolaus Monardes.

Delapide Manuali. C A P. CLXXXV.

Lapis Manualis dicitur in India esse qui rimas manuum & pedum à salsa pituita prouenientes curet. Nicol. Monard.

De lapide Hysterico. C A P. CLXXXVI.

Adfertur lapis è noua Hispania, quem vteri morbis adprimè vtilem esse ferunt. Niger est, admodum politus, ponderosus, maiore ex parte teres & rotundus. Mirum porro est quod de hoc lapide prædicant. Nam mihi affirmavit nobilis quædam & magnæ authoritatis Matrona quæ eo vsa est, & in vmbilico gestauit adeo firmiter inhærentem, quasi istic agglutinatus fuisset, ex quo præuens & certissimum sensit commodum: idem aliæ asserunt quæ simili modo isto lapide sunt vsæ. Cum vteri suffocationem imminentem præsentiant, adhibito lapide subito leuantur, & si eum perpetuo gestent nunquam simili morbo corripiuntur. Exempla huiusmodi faciunt. vt his rebus si dem adhibeam. Nicol. Monard.

Delapide Manati. C A P. CLXXXVII.

Consalvus Ferdinandus Ouiedus cap. 7 & 10. libr. 13. primæ partis Historiæ Gent. & Natur. Indiæ occidentalis, In cap. Piscis Manati binos lapides

inueniri refert, parua pilæ luforiæ magnitudine, interdum etiam grandiores, pro pifcium corporis magnitudine, non tamen orbiculares illos, fed eius offis pene forma, quod in balifta tenfum neruum retinet. Horum offium crematorum tenuiterque tritorum & per interniculum transmillorum pollinem, ab iis qui nephritide laborant, mane continuis aliquot diebus ex generoso vino albo vtiliter bibi, ex eorum, qui periculum fecerant, & commodum fenferant, fermone accepifferefert: Dolores enim tolli, calculum comminui, & cum lotio arenulas eiici. Hic lapis cum tuberonum lapide confunditur, ita vt idem videatur. Carolo Clufio auctore.

De lapide Perca pifcis. C A P. CLXXXVIII.

In perca pifce paruo, quem cornum vocant, duo lapides inueniuntur, albi, oblongi, plani, altera parte quali dentati. Hi cum vino tenui exhibiti calculos minuunt & pellunt. Dum vteteribus inhæret calculus loco dolenti fuppositi illum trahere, donec in veficam incidat, credunt Germani & Bohemi, qui in hunc finem sæpe iifdem vtuntur.

De lapide limacis. C A P. CLXXXIX.

Limaces qui cochlea carent, ac in fyluis ac locis fubterraneis fulci coloris, inueniri folent, in capite lapillum habent qui geftatus quartanam foluere dicitur.

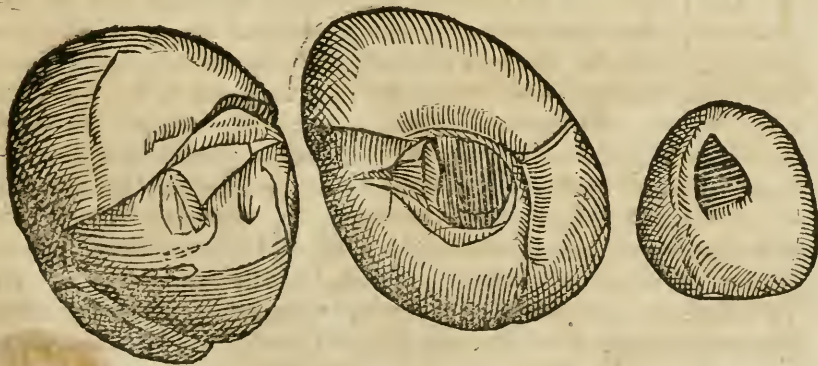
De lapide Tuberonum. C A P. CXC.

Ad nephritidem.

Lapis Tuberonum in capite pifcis Tuberon reperitur, albus eft, magnus & ponderofus, vt interdum duas libras pendeat, nullius faporis, neq; tam durus vt radi non poffit. In capite tuberonis plerunq; tres, vel quatuor inueniuntur. Huius lapidis puluis vtiliffimus fertur ad nephritidem & vrinæ difficultatem, renunq; & veficæ calculos deturbandos. Pifces tuberonis in mari Indico ferreis hamis capiuntur maximi, validiffimi, pugnaciffimi & truci afpectu, cum lupis marinis affidue præliantes. A Theueto lib. fing. cap. 71. Manati vocantur vtri fimiles, duos tantum pedes rotundos quibus natant ad humeros habentes, & in fingulis quatuor vngues elephantinis fimiles: ab vmbilico ad caudam vſq; gracilefcunt teterrimo afpectu, capite bubalino, fed macilentiore ore, mento vero craffiore, oculis admodum exiguis pro corporis mole, quæ interdum vnginti pedum longitudine, decem craffitie eft; corio denſo, pilis quibusdam cinærei coloris obſito. Fœminæ pariunt vaccarum modo, duoq; vbera habent, quibus catulos fuos lactant. Eorum caro quadrupedis potius quam pifcis videtur, etenim recens vitulinam ſapit, fale macerata Thinni carnē, fed lapidior eft, diutiusq; feruari poteft. Eorum pinguedo optima, nec facile rancefcit. Dubitare videtur Cluſius an hic pifcis à Theueto defcriptus, ac in capite lapides ad calculum habens ſit tuberon. Penes Lectorem ſit iudicium.

De lapide Bezoar. CAP. CXCI.

Bezoar lapis à vocabulo Pazar Persico, vel Pazan; quod hircum notat, nomen habet, vel à Beluzaar Hebraico & Chaldaico vocabulo, quod dominum veneni significat; Bel enim dominum Chaldaeis significat & zaar venenū quod iste lapis ita domat & superat, vt propterea ab hoc lapide præstantissima quæuis ad venena medicamenta Bezoardica per antonomasian vocentur. Lapidis isti forma sunt varia, oblonga; orbiculati, modo compressa aliquantulum vel inæquali, modo renis aut castanei forma, eaque semper obtusa non in cuspidem desinente. Color eis nunc niger; nunc subcineritius, interdum flauescens & subviridis, sed plerunque pullus, spadiceus, rauus aut ex viridi nigricans. Constat lapis ex tunicis siue crustulis modo crassioribus; modo leuioribus, aliis alias complectentibus; vt in cæpis videre contingit politis interdum & splendentibus; semper magis iis quæ subeunt; nonnunquam aliquantulum scabris, extima præsertim parte & reliquis complectente, vt in vesicæ & renum calculis videre licet, sæpe laminæ seu crustæ fractæ apparent, vt in meditullio herba aut festuca fragmentum quæ lapidis generationi basin præbet, appareat, & conspectui se præbeat. Habuit Imp. inuictiss. Rudolphus II. Dominus meus clementissimus, oui anserini magnitudine, aut paulo maiorem lapidem Bezoar, è quo poculum dum confici iussisset, in ipsius meditullio herbæ eximiè redolentes (circa quas crustæ & laminæ superinductæ à natura fuerant) repertæ fuerunt. Aiunt interdum meditullium concauum esse; vel in eo puluerem reperi, eumque legitimi lapidis notam esse asserunt. Leuis est hic lapis & blandus, vt alabastrum modo abradi possit, & in aquâ hærens; aut etiam ad linguam facile liquescat.

Genera lapidis Bezoar, ubi inueniantur, & quomodo generentur.

CAP. CXCVII.

Genera huius lapidis duo statuuntur. Alterum orientale, quod ex Ægypto, Persia, India, China, Cathaio aut vicinis regionibus adfertur. Alterum

occidentale quod ex America & Peruuia adfertur. Vterque lapis omnium authorum testimonio in animalis corpore gignitur: Verum diuerſa authores ſtatuunt animalia. Nam Arabes medici in capriceruo reperiſſi hunc lapidem ante quingentos annos Rhafis testimonio ſcripſerunt. Neoterici nonnulli in Perſarum Paſan id eſt hirco, vnde nomen Bazar accepit, generari aſſerunt. Alii in ſylueſtri capra inueniri produnt. Alii, ſed ridicule, cerui lachrymam induratum putarunt, Chriſtophorus à Coſta qui Indica ſimplicia deſcripſit, lapidem Bezoar in ventriculo animalis hirco ſimilis, arietis prægrandis magnitudine, colore ruſo, vt cerui propemodum, agilis & acutiſſimi auditus, à Perſis Paſan appellati, quodque variis Indiæ prouinciis, vt in promontorio Comorin, & nonnullis Malaccæ locis tum etiam in Perſia & Coraſone, inſulique quæ à vacca cognomen adeptæ ſunt, inuenitur, generari ſcribit. Carolus Cluſius animal ex cuius ventriculo bezoar lapis eximitur cerui fere magnitudine & agilitate, ſed cornib. in dorſum reflexis & corporis forma capreis fere ſimili, quam ob cauſam capra môtana vocatur, tamerſi Cluſii iudicio cerui capra potius dici debeat, eſſe notaui, ac in ſuper ſcribit hoc animal in India ſupra Gangem, montib. Chinatum regioni finitimis, pilo breui, & colore vt plurimum cinereo & ruſo, reperiſſi. Ex quibus omnibus authoribus colligi poteſt animal hoc quod lapidem Bezoar orientalem fert, capræ ſylueſtris cornutæ quandam eſſe ſpeciem, quæ non procul à figura cerui diſcedat; vt propterea non incommodè à nonnullis cerui capra appelletur. Cornua habere dicitur duo ex fuſco colore nigra & fere recta, leuiaque non abſque giris & nodis capreatum quam Germani *Gemſen* vocant, cornibus ſatis ſimilia. Quod vero occidentalem lapidem profert aliud proſus (etiã ſi fortaliſ non diſſimilem priori habeat formam) animal eſſe conſtat, propterea quod cornua nulla vt ceruicapra habeat. De hoc nobilis quidam ad Nicolaum Monardem (vt ipſe in ſuo libello de ſimp. Medicam. teſtatur) his verbis ſcribit. Formam animalis ex quo lapis Bezoar extrahitur in tuo libro deſcribis. Ea diligentius perpenſa, animalium genus quoddam in iſtis montibus frequens inuenimus, valde ſimile iis hircis (niſi quod cornubus orbum eſt) quos in Orientali India reperiſſi tradis. Ruſi ſunt coloris magna ex parte, & herbas ſalutiferas depaſcuntur, (quarum magna eſt copia in montibus vbi iſta animalia degunt) ita fugacia vt ſolo tormentorum æneorum iſtu adſequi poſſimus. Ex collatione iſtorum authorum videtur forma animalis eadem, niſi quod orientale cornua, occidentale non habeat. Ante aliquot annos incertum fuit in qua parte corporis vnde & quomodo generentur hi lapides: Verum nunc atteſtantibus iis qui multoties hæc animalia ſecuerunt ac ex iis lapides exemerunt, gignuntur in recepraculo quodam ſeu marſupio ſarciæ modo confecto & villoſa carne conſtante duorum palmorum longitudine, & trium fere vnciarum latitudine ipſi ventriculo parte interiore adhærente. In hoc marſupio depaſtæ herbæ recipiuntur, donec ruminatæ in ventriculum traiciantur, ac in eodem generati lapides, eo ordine & modo diſpoſiti depræhenduntur, quo nodi qui anteriorem tunicæ partem occludere debent, ita tamen vt ſemper alius alio maior ſit. Materia vnde lapis generatur

In qua parte
animalis na-
ſcitur Be-
zoar.

generatur herbarum est succus viscosus & terrestris, aut si maui dicere terrestris herbarum succus in humorem resolutus: Quæ si aromaticæ & salubres fuerint lapidis augent vires, si insipidæ vt gramen, lapidem nullius facultatis proferunt. Quod Indis optimè notum est. Nam animalium in planis locis degentium lapides floccifaciunt tanquam ad rem medicam inutiles. In montanis vero degentium ad venena aliosque morbos difficillimos sanandos in maximo habent precio. In montibus enim herbis odoriferis ac quæ ad varios morbos vtilis sunt, victitant. Generatur autem lapis in marsupio prædicti animalis succo herbaceo ac terrestri à tenuioribus partibus secreto. Cui dum portio succi terrestris ipsius animalis accedit, paulatim humido expresso concrescit in lapidem terrestrior pars. Quæ, si similis succus non statim sit præ manibus, leuore obducitur, lapilli formam induit & quandam in extrema sui parte spolituram recipit. Huic accedens postea circumquaque (absolutis naturæ coctionibus) noua materia, noua crusta inducitur, crassa vel tenuis pro affluentis materiæ quantitate: quæ iterum exiccata & indurata, alia crusta obtegitur, idque toties à natura fit, donec ad iustam quantitatem venerit lapis, aut materia augendo lapidi idonea non amplius à natura suppeditatur. Nam aliquando excrefcit hic lapis ad oui anserini quantitatem; Qui primo exiguam habuit quantitatem dum crescit, vt dixi, crustis accedentibus vt ceparum radices, vniones & testes concharum margaritiferam, paulatim augetur in dicto marsupio donec intereat animal.

Electio Bezoar.

De natura, facultatibus, & virtutibus lapidis Bezoar.

C A P. CXCIII.

Manifesta facultas in hoc lapide nulla præter exiccandi ac sudorem mouendi deprehenditur. Occultæ profecto quamplurimæ. Nam nullum hoc tempore ad venena aliosque difficiles morbos prædicatur præstantius medicamentum lapide bezoar siue extrinsecus siue intrinsecus adhibeatur: Ad omnium animalium venenatorum ictus & morsus valet si vulnere imponatur. Nec minus vulneribus roxico aut veneno à sagitra aliove instrumento infectis puluis inspersus medetur. Foris si alligetur sinistri lateris brachio vt nudam cutem attingat perhibetur venenis resistere & cor tueri ne à veneno aereve pestilente aut contagioso lædatur. Apertis etiam carbunculis pestilentibus si inspergatur venenum omne exugere creditur. Intrinsecus si puluis à granis quatuor ad decem cum liquore aliquo conuenienti propinetur, cordis omnibus affectibus mire auxiliatur. Ad syncopen in ipso paroxysmo aut paulo ante ex aqua rosacea si adsit febris, si absit ex aqua cardui benedicti, melissæ, scorsoneræ aut florum gariophyllorum datur pondere granorum quatuor. Ad cordis palpitationem cum aqua melissæ quotidie mane ieiuno stomacho duo grana oblata multum prodesse possunt. Ad melancholicos humores

Ad venenatorum quænis.

Ad cordis palpitationem. Ad melancholicam.

domandos siue vniuersum corpus, siue eius duntaxat partem nempe caput occupent, miros effectus præbet. Nam Arabum lepram seu Græcorum elephantiasin, malam scabiem, pruriginis, impetiginis, erisipelata & reliqua cutis vitia tanquam præsens remedium sanat. Quartanam etiam febrem etsi non sanet, tamen eius aufert symptomata. Nam animi incertores, anxietates cordisque

Ad quartanam.

Ad epilepsiam.

effectus quæ in istis febribus vulgaria sunt, lenit & aufert. Ad epilepsiam morbumque sacrum, siue adultos siue infantes oppugnet non parum iuuat. Infantibus lactantibus datur cum lacte, adultioribus & viris cum aqua lili conuallium Peoniae aut Tiliae. Pueris pondere granorum duorum, viris triplum aut quadruplum, aut etiam plus pro morbi & corporis constitutione, offertur. Ad

Ad vermes.

Puluis.

vermes etiam & tineas. felici successu hic lapis solus propinatur cum aqua graminis aut cardui benedicti. Laudat Monardes hunc puluerem, quo se mira præstitisse ac tam pueros quam adultos innumeros à lumbricis liberasse narrat. Recipe Herb. lumbricorum (quam tanacetum puto) drag. duas, Sem. santronici drag. vnam. Cornu cerui vsti, sem. portul. & carlinæ sing. ana drag. semif. lapidis Bezoar peruani drag. semif. fiat puluis cuius dosis pro ratione corporis au-

Ad morbos,

venenatos,

contagiosos,

pestilentes.

geatur & exhibeatur. Verum non solum ad prædictos morbos, sed etiam ad venenatos & contagiosos, lapis bezoar summopere celebratur. Nam pestem febriumque pestilentium virus etiam earum quæ exanthemata, petechias, herpes & papulas malignas producant cito ac miraculi instar compescit ac extinguit, ad quos effectus Indi quotidie cum aqua rosarum puluerem duorum granorum pondere propinant. Mihi exigua dosis videtur vbi febres iam in statu aut prope statum sunt. Soleo tum sex aut octo grana magna utilitate cum aqua acetosæ vncia vna quotidie donec vel sudore vel vrinæ profusio melius habeat æger, propinare, eumque ab omni potu aliò per horam arcere ne alterius potus accessu, actio ipsius lapidis hebetetur aut impediatur. Meo enim iudicio errant vehementer qui vel ante vel post eius sumptionem aliquid ægro offerunt, etiamsi id æquale viribus lapidi putetur. Nam rerum sæpe occultus dissensus est, nec homini notus, & talis qui effectum optatum impediatur & prohibeat, quem vtraque res seorsim vsurpata produxisset. Quis non capit spiritus vitrioli, & spiritus tartari antipathiam perpendat. Vterque enim istorum acidissimus & acutissimus est. Si misceas vtriusque acrimonia perit & liquor redditur insipidus. Suadeo itaque vt nobile istud medicamentum perpetuo solum, si eius certum commodum desideretur exhibeatur.

Rerum anti-

pathia.

Ad venena.

Ad venena quæuis quæ alicui offerri possunt nihil lapidi Bezoar præstantius haberi potest. Nam non solum corpus præseruat à veneno, sed infectum aut oppressum liberat. Ad præseruationem sufficiunt duo grana mane cum vncia vini aut aqua cordiali, vt melissæ vel cardui benedicti propinata. Ad curam vero si quis venenum hauserit octo vel decem grana cum vino exhibenda sunt. Qui ab aquæ potu in qua virulenta animalia versantur ilico intumuerunt, sumpto bis aut ter isto lapide quemadmodum & illi qui venenum hauserunt, sanantur. Aduersus napelli & arsenici virus quod truculenter in corpus humanum seuit, vix aliqui præstantius reperiri potest. Vt exempla à Mathiolo in

commenta-

commentariis ad Dioscoridem aliisque viris doctis publicata testantur. Breuiter lapis Bezoar ad omnes diuturnos & importunos morbos etiam qui à flatu originem ducunt, Panaceæ instar est, si præuia purgatione per aliquot dies mane exhibeatur. Indi ad iuuentutem seruandam, omnia membra corroboranda corpusque à morbis præseruandum bis in anno præmissa purgatione per quinque dies continuos decem grana huius lapidis cum aq. Rosarum propinant magna utilitate. Quinetiam medicamentis purgantibus vehementioribus aliquot grana lapidis addunt ne maligna illorum qualitas corpori obsit. Hac enim ratione absque dolore & noxa operatur medicamentum. Quæ certè cautio, uti non nisi prodesse potest, ita medicis obseruatu digna est.

Ad omnes morbos diuturnos.

Aduersus medicamenta maligna.

De dignitate, electione, precio & adulterio lapidis Bezoar.

C A. P. CXCIV.

PROPTER admirandas quibus pollet aduersus venena lapis bezoar facultates, magni sit à principibus, ac in summa non solum est autoritate, sed precio. Solet enim hoc anno 1600 (nam olim in India ipsa, longe pluris vendebatur,) ad pondus in inferiori Germania drag. vnâ pendens Orientalis, duabus ducatis vendi, in Germania superiori quatuor. Occidentalis vero dimidiato precio. Dum magni sunt quia rari & à principibus ad ostentationem desiderantur, intenditur ad libitum venditoris, premium. Eligendi sunt qui ex capriceruis pascua in montanis habentibus extracti sunt. Nam qui ab iis qui in planis locis degunt eximuntur, viribus profus carent quod herbis salutiferis non pascantur ut illi qui victum in montanis quærunt & aromaticarum herbarum copia saturantur. Proinde Malacenses vilipenduntur: capriceruos enim in pascuis ad lanienam alunt. Perfici verò in precio sunt quod in montanis degant. Præter hæc lapidis substantia, color & forma diligenter examinanda est. Nam ii laudantur maximè qui è nigro seu rauo colore virides videntur, & quorum puluis subuiridis est. (Mathiolus tamen flauescentes laudat.) Deinde qui ablata crusta superiori inferiorem splendens habent ac in meditullio concaui sunt, aut arenam lapidi substantia similem, sed ad venena efficaciorē continent, quique præterea ad linguam aut in aqua liqueſcunt nihilque arenosum habent. Qui has notas habent sinceri & orientales iudicantur: Nam occidentales subcinereum habent colorem, neque ita ut præfati splendens; crustas etiam habent crassiores & gypseas. Sinceros Indi flatu dicuntur probare ac lapidem manu compressum, continere; per quem si flare possint eum adulterinum iudicant. Alii eum factitium iudicant in cuius meditullio vel palea vel herba reperitur. Verum id signum à multis tanquam (cum potius probi lapidis indicium sit) reiiicitur. Semen aut granum in meditullio, supra quod Indi lapidem formant, adulterium arguit. Crustarum vero splendor non ab omnibus pro indubitato legitimi lapidis signo habetur. Si calce vina aqua admistâ vngatur lapis ac illa paulo post flauescat; legitimum lapidem multi iudicant, alii chartam creta fricant, deinde supra cretam lapidem fricant, si fricationis linea viridis appareat, le-

Premium.

Electio.

Proba lapidis legitimi.

gitinum lapidem arbitrantur. Nullum tamen certius probitatis indicium, quam si venenum homini aut cani detur & oblato puluere euadat. Quis enim montanum à palustri, aut adulterinum à legitimo (quem Indi imitari posse ex a&è dicuntur) distinguere melius quam effectu, qui à tota lapidis essentia manat, potest. Quisquis enim præcipuas notas habet, & venenis omnibus aduersatur, is profecto legitimus & sincerus censeri debet. Quibus autem modis imitari quis hunc lapidem possit, hic docere nolo ne fraudis occasio impostoribus detur.

De lapide fellis. C A P. CXCIV.

IN cisti fellis animalium lapis inuenitur ochræ colore seu obsurè flauo, qui ex crassiore & terrestri bilis portione, prorsus eodem modo quo lapis Bezoar, *Ad venena.* crustis se inuicem complectentibus coalescit. Valet ad venena, præsertim ille qui ex bouum cisti exemptus est, vt mihi amicus qui se multoties id expertum dicebat, sanctè affirmauit. Existimarem ad aluum deturbandam aptiorem, quod bilis ex qua coaluit huic scopo à natura destinata sit. Ad venena eum qui ex ceruis, capris aut aliis animalibus quæ in montibus salutaribus herbis pascuntur, eruitur, aliis præferrem. Lapis in cisti fellis bouum Alcheron à nonnullis vocatur, qui contusus, ac naribus inditus visum acuit, ac fluxus ne in oculos fluant prohibet. Lentis magnitudine cum succo betæ naribus inditus epilepticos paroxysmos prohibere in posterum traditur.

De Ætite. C A P. CXCVI.

ÆTites lapis à Græco vocabulo *αἴτης*, quod aquilam significat nomen habet, Germanicè *Adlerstein* vocatur. Nonnisi causam dedit aquilæ industria, quæ vt partum promoueat fertur Ætiten in nidum ferre, aliàs absque eo parere non posse. Colore est albo, cinereo, pullo vel fusco. In se continet alium lapidem calimum dictum, interdum argillam, vel terram, sed alii eum qui argillam vel terram fert pro Ætite haberi nolunt.

Genera & ubi nascatur Ætites. C A P. CXCVII.

Plinius in quatuor genera distinguit. In Africa nascentem pusillum ac mollem, intra se & velut in aluo habentem argillam suauem, candidam, friabilem, quem fœminei sexus putant. Marem autem qui in Arabia nascitur, durum, gallæ similem aut subrutilum, in aluo habentem durum lapidem. Tertius in Cypro inuenitur, colore illis in Africa nascentibus similis amplior tamen, atque dilatatus, cæteris enim globosa facies. Habet in aluo arenam iucundam & lapillos, ipse tam mollis, vt etiam digitis frietur. Quarti generis Taphiusius appellatur, nascens iuxta Leucadem inuenitur in fluminibus can-

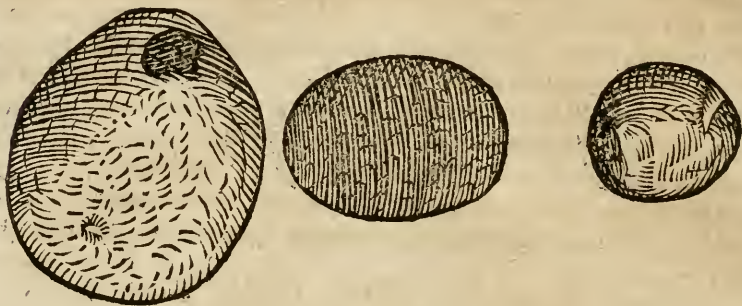
bus candidus & rotundus. Huic est in aluo lapis qui vocatur callimus. Ego *Tria genera*
 tantum tria genera deprehendi. Primum genus exterius scabrum non leue *atitit.*
 est, colore vario plerunque tamen pullo nigricante. Hoc lapidem callimum
 dictum, dumque pullatur, sonantem in se continet. Secundum cinerei coloris
 est, ac in se argillam vel margam continet, quæ alba, flaua, rubra, ceruleave in-
 terdum est. Cortex eius exterior scabra ex arena crassiore silicumque parti-
 culis facta vel constructa videtur. Tertium priori simile terram in se colori-
 bus variantem concludit. Has duas postremas species Germani *Klapperstein*
 vel *Erdstein* vocant, ac ab aliis Geodis nomine appellantur. Secundum genus
 quia agitato & commotum argillæ sonum prodit, ad *Ætitis* genera aptius
 cum Plinio, quam ad Geodis refertur.

Primi generis ætites raro pruni vel armeniæ mali magnitudinem superat. Posteriora duo genera pugni sæpe magnitudinem æquant. Primum genus orientale est, quàmquam etiam in Apulia reperiatur: Reliqua duo etiam in Germania inueniuntur prope Hildeshemium in Misnia prope Dresdam, ac non procul Chemnicio, deinde in Bohemia duobus à Pilsna miliaribus. Hi plerunque in torrentibus decedente aqua reperiuntur. Habet etiam Silesia ad pagum *Smotsteifen* territorii Leobergenfis, item ad Goldbergam in Lygiis hos lapides.

Natura, vsus & facultas Ætitis. CAP. CXCVIII.

ÆTites partum promouet & fœtum retinet. Vt fœtum retineat brachio, *Ad partu re-*
 vt vero partum promoueat femori alligatur. Trahere enim ad se partum *tinendū vel*
 experientia, & testimonio multorum medicorum clarum, notumque est. *pellendum.*
 Proinde si partus exciderit statim amouendus lapis, ne matrix etiam excidat,
 vt, Valeriola teste, Valentia coniugi Ponsoni Ionberti contigit, quæ obliuio-
 ni tradens lapidem femori alligatum elapsa matrice extincta est. Tritus lapis *Ad epilepsiam.*
 ceratoque exceptus epilepticos paroxysmos lenit. Argilla vel marga lapidi in-
 clusa terræ sigillatæ facultatem obtinet. Lota enim pesti febribusque pesti-
 lentibus correptis, cum aqua acetosæ propinata, auxilio est. *Ad pestem.*
 Sudore enim ma-
 lum omne expellit, ac cor recreat: quinetiam obseruauit in nonnullis aluum
 mouere. Ad venena danda cum vino, dysenterias malignas aliosque alui ma-
 lignos fluxus compescit. Carbunculos pestilentes pota cum vino, oligopho-
 ro ac spiritu vitrioli discutit, ac cor ab omni labe tuetur. Serpentes etiam ar-
 cere creditur, obque hanc causam etiam ab aquila expeti, vt nempe pullos
 tñeatur. Gestatus amorem & diuitias angere, præterea inuictum omnibus
 que gratum gestantem efficere, ac comitiales paroxysmos prohibere, tradi-
 tur. Ad furem deprehendendum, Dioscoride teste, olim panis Ætitis pulue-
 re commixtus suspecto porrectus fuit. Qui si criminis conscius erat eum de- *Furis prodi-*
 glutire non poterat, Bellonio teste, libro 20. Obseruationum, capite deci- *itio.*
 mo tertio, adhuc hodie in eum vsum lapide hoc Græci vtuntur, sed variis ad-
 hibitis superstitionibus. Dum enim deprehendere furem vólunt, omnes

suspectos aduocant, atque massam pin sunt sine fermento, variaque verba admurmurant, deinde ex massa panes oui magnitudine conficiunt, singulisque qui conuenerunt ternos deuorandos nullo potu addito præbent. Tum futurum deuorare non potest, ac parum abest, si conetur, quin stranguletur. Monachi Græci id pro secreto habent. Sed huiusmodi quid si contingat tantum furi, spiritum maligno cooperante fieri non dubito; proinde ab homine Christiano scrutinia similia reiicienda tanquam superstitiosa sunt. Creditur etiam si patinis venenum continentibus supponatur ætites, ferculum in quo est, deuorari non posse.

Dignitas, valor & precium ætitis. C A P. CXCIX.

Orientalis quem primi generis statui, ac in aquilæ nido inuenitur, à generosis & nobilioribus fœminis magni fit ob singularem ad partum promouendum facultatem, ita vt aliquando decem etiam viginti thaleris si grandiusculus & armeniæcæ mali magnitudinem habeat vendatur. Germanici viliores sunt, plerunque tamen si pulli & ferruginei coloris sint ac non adeo scabri, singuli thalero vno aut duobus veneunt, etiam pluris si magni fuerint.

De Callimo lapillo qui ætite includitur.

C A P. CC.

Callimus in ætite reperitur, variatq; colore & duritie, aliquando etiam ex parte transparentis est crystalli instar. Ad album inuenitur ætites prægnans eandem silice durissimo, in cuius superficie cellulae sunt quales habent apum faui. Callimus eandem à nonnullis putatur habere vires quas ætites.

De Geode. C A P. CCI.

Geodes lapis est rotundus terram aut arenam continens, hunc ad tertiam speciem ætitis redege. Dum terram continet vel arenam non sonantem, Geodes proptiè nec ineptè vocari potest.

Quicua-

Quicumque non terram, sed arenam etiam induratum sonantemq; in se habet ætatis nomen non meretur, sed Geodis. Reperitur in Misnia & prope Pilsnam Bohemiæ, colore est rubiginis ac pugni, æque magnitudine, nullius, quod sciam, vsus: nisi quis dum exactè rotundi sunt, iis maioribus bombardis explodendis uti velit. Reperitur aliud Geodis genus prope Aretium, candidum, figura oblonga utrinque acuminata specie stercoreis canini: Videtur ex argilla parum condensata constare. Si frangatur, ex crustis eiusdem substantiæ aggregatæ ac friabilis coaluisse, instar lapidis bezoar deprehenditur. Fortassis Bezoar est Ægypti fossile vel ætites fœmina Plinii, & species osteocollæ, vel ossifragi lapidis.

De Enhydros. CAP. CCII.

A Geode non differt Enhydros nisi contento, ut enim superior arenam vel terram, ita hic aquam continet, absolutæ, Plinio teste, est rotunditatis, in candore leuis, sed ad motum fluctuat intus in eo veluti in ouis liquor.

De Enorchi. CAP. CCIII.

Rotundus est hic lapis ut Geodes, cuius species ut Enhydros statui potest. Oui columbini plerunq; est magnitudine, Germanicè *hodenstein* vocatur, quia lapis in illo inclusus testium videtur habere formam, à qua Græcum nomen illi datum est.

Interior lapis ita adhæret exteriori concauo, ut vitellum oui costi absque spacio intermedio albumini. Inueni hunc lapidem prope Pragam Bohemiæ. exterior eius pars terræ cineræ habet colorem. Interior nec fulget nec nitet, variisque & obscuris coloribus sordescit.

Mappa Asbestina.

Locus.

Salamandra.

Modus textendi.

A Mianthus lapis aliis Asbestinus, alumini schisto tam similis est, ut eo adulteretur. Ignis iniuriam auri instar perfert, atque non solum vri non potest, sed purior redditur, unde Asbestini nomen illi datum est. Olim in fila prabatur mappæque ex eo tanquam ex lino fiebant. Linum ex Amiantho à Plinio viuum appellatur. Mappæ Amianthinæ fordibus cõspurcatæ, puriores igne exustæ quam si aqua lauentur fiunt, ac magis splendent. Regum inde olim tunicæ funebres fiebant, vt cremata cadauera à reliquo cinere separarentur. Nascitur, Dioscorid. teste, in Cypro, sed fuscus. Item in desertis India vbi nõ cadunt imbres, ac in Asia prouincia quadam. Reperitur etiam in Italia, sed adeo breue ac fragile vt neri non possit. Hinc fit vt pro alumine scissili vel plumæ vendatur & pro elychniis perpetuis tantum inseruiat. Attritione soluitur facile in tenuia filamenta, instar plumæ canescentia. Ligni modo fibrosus est mollisque & candidus vel subuiridis. Id quod dum teritur lapis efflorescit in plumas, flos petraë vocatur. Cui applicatus flos vri vt viticæ instar ob asperitatem aculeorum tenuium qui carnis poros penetrant & continuum solunt. Id sciunt passim gnationes qui florem impalpabilem inspergunt internis camisiarum partibus vt loci iis induti incredibili pruritu ac dolore afficiantur. Olim amianthus precia margaritarum æquabat, Plinio teste. A Paulo Veneto vocatur hic lapis Salamandra: quod Salamandræ instar in igne viuat, aut eius iniurias absque noxa perferat. Sed meo iudicio ridiculum est credere aliquod animal in rerum natura esse quod humore spiritu & aqua vix aliquo connexu iunctis constans, possit in igne degere, vt partes illæ non separentur, exurantur & ita animal intereat. Fila huius lapidis lineis non sunt dissimilia. Sole siccata teruntur in mortario æneo, postea lauantur ac à terra purgantur, nenturque, ac deinde texuntur. Modus textendi hac ætate perit. Baptista à Porta in libro magiæ naturalis videtur sciuisse modum eumque palam facere, sed verba ram sunt obscura vt à nemine quam qui modum scit, intelligi, (si ab ipso modus explicatur) possint. Ita n. inquit: pectitur & netur ab omni muliercula modo non ignorato, vt Venetiis vidimus Cypria mulier & Valentina mihi videndi copiam fecit in arcis hospitio, vel medico mali, secretum optimum per pulchrũ, perutile, licet à recentioribus ignoratum. Iam gratis dedimus, et si magno precio cõparari possit. Hactenus à Porta. Iactat se gratis dedisse, secretum hic nullum apparet; videtur enim tantum locũ monstrasse vbi modus haberi possit. Hoc cine est magnum secretum dare? nullum profecto si extincta sit, mulier, vel alio decesserit. Si arcis hospitio vel medico malo, aliquid aliud intelligi velit tam obscurus est, vt ne centum Oedipi aperiendo secreto sufficiant. Dubitavi sæpe num succus mali medici hac in re necessarius sit. Sed obscuritas ænigmatis me in experiendo negligentem fecit.

Ex Amianto linimentum ad tineam puerorum & ad vlcera tibiarum miraculosum fit sequenti modo. Accipiuntur amianthi vnc. quatuor, plumbi viticæ 12, tucicæ vncicæ duæ, ac calcinantur, deinde puluerisata in vitro macerantur cum aceto, ac quotidie per mensem materia agitur semel; post mensem

obulitnda

ebullienda est vnus horæ quadrante, ac quiescere finitur donec inclarescat: Deinde illius aceti clari quantitas cum pari quantitate olei rosacei miscetur donec bona fiat vnio linimenti forma, eoinungitur caput pueri totum vt cito sanetur. ad scabiem & vlcera tiliarum vesperi partes vnguntur donec sanentur. Si lapis hic cum aqua vitæ & saccharo soluatur, ac exigua portio mane quotidie mulierialbo menstruo laboranti detur, mox sanatur.

*Ad vlcera.
Ad alba
menstrua.*

De Hematite. C A P. CCV.

Hematites à sanguine nomen habet, vel quod aqua commixtus sanguineum colorem reterat, vel quod sanguinem sistat. Germanicè *Bluetstein* vocatur. Color illi sanguine est obscurior non secus ac si quis ferri scobem minio natiuo, id est cinnabari cōmisceret. Quanquam interdum niger, interdum flauus, interdum ferri colorem habeat. Strias antimōnii instar habet. Dum vritur minii colorem imitatur.

*Pulcher color
ex hematite.*

Genera & loci natales. C A P. CCVI.

Plinius de Hematitibus generibus ita scribit libro. 36. cap. 20. Sotacus è vetustissimis authoribus quinque genera hematitum tradit præter magnetem. Principatum dat ex iis Æthiopico, oculorum medicamentis vtilissimo & iis quæ panchresta appellant, item ambustis. Alterum Androdamantha dicit vocari; colore nigro, pondere ac duritie insignem, & inde nomen traxisse, præcipueque in Aphrica repertum. Trahere autem in se argentum, æs, ferrum. Experimentum eius esse in cote ex lapide Basanite. Reddere enim succum sanguineum & esse ad iecinoris vitia præcipui remedii. Tertium genus Arabici facit simili duritie, vix reddentis succum ad cotem aquariam aliquando croco similem. Quarti generis elatiten vocari quamdiu crudus sit, coctum vero militen, vtilem ambustis, ad omnia viliorem rubrica. Quinti generis schiston, hæmorrhoidas reprimentem.

Hodie vnum tantum genus supra descriptum pro hematite habetur, idque videtur quartum esse elatire dictum, rubricæ enim quamproximum est. Ad secundum genus Plinii videtur ille lapis referri posse cui minium natiuum adnascitur. Nigricat enim, ponderosus est, & argentum, æs, ferrum, ac aurum in se trahit, propter argentum viuum quod in se continet, eam naturam habet, vt metalla appetat iisque vniantur. Si quis coloribus Hematitum genera distingueret velit, varia habebit, cum aliqui flauescant, rubescant, nigricent & ferri colorem habeant. Lapis qui hodie pro hematite habetur, in variis Germaniæ locis reperitur. Sæpe inter rubricas & ferri fodinas, quales prope Ioachimicam vallem Bohemiæ, item circa Bressam sunt, inuenitur. Aliquando ex ostracite nascitur, vt prope Hildeshemium contingit. Copiosè etiam inuenitur in illa vbi ferri metalla sunt. Sed meliores fert compostella Hispaniæ, qui constant figura angulosa, quemadmodum pyrites qui ferri nigricantis splendorem habet. Excoquitur in ferrum hic lapis ac in cauernulis rubricam continet. Interdum, sed obscure ferrum trahere animaduertitur. Fit etiam hematites ex magnece vsto.

Locus.

Aliis omnibus præfert Dioscorides friabilem & saturato colore nigroque habetq; cinnabari similem colorē, sed saturatiorem. Vltus vinoq; aspersus minii colorem nanciscitur. *Minii color ex hematite.* Frigidā, siccā, glutinantis, attenuantis & astringentis est facultatis; quamobrem oculis cruore suffusus & lachrymantibus mire conuenit cum lacte muliebri instillatus, ac mulierum profluvia, dysenterias, hæmorrhagias, hepaticos alioq; sanguinis fluxus compescit. *Ad sanguinis fluxus.* Ex vino ad serpentum ictus propinatur. Ad pulmonis vlcera sanguinisque eiectiones à Tralliano celebratur, qui pollinem tenuissimum cum vino sapius à scrup. vno ad scrup. quatuor non sine magna vtilitate exhibet. Vilis est admodum hic lapis.

Adulterium Hematitidis. C A P. CCVIII.

Adulterari solet gleba rotunda & densa lapidis schisti (qualis est quæ eius radix vocatur) torrefacta in fictili inter cineres, donec ad eorum colorem hæmatitidis reddat. Sed fraus deprehenditur, primum quidem interfectionibus schistus in laminas rectas frangitur. Hæmatites autem non eo modo; deinde colore, schistus enim floridum reddit, hæmatites autem saturatiorem cinnabari similem.

De Hematite spurio triplici. C A P. CCIX.

Nascitur in Silesia non procul ab arce Lehnenci ad Boberum flumen lapis similis Hæmatiti ab incolis *Bluestain, Braunstain* aut *Braunfarbe* vocatus. *Ad sanguinis fluxus.* Is durus non est eoq; figuli ringunt fictilia Hirsbergi. Vltus crocum martis colore & effectu refert, nam ad sanguinis eruptiones compescendas vtilissimus est. Alterum genus reperitur in ferri metallis globosum, colore partim rubricæ partim ferri nigricantis, friabilis ob inæqualitatem, durus tamen. Hoc à Dioscoride describi videtur. Nam ceteri solidiores adulterati nequeunt, neque colore sanguineo, sed ferri perpoliti spectantur. In hoc genere quidem colore saturiore reperiuntur, croceum puluisculum fundentes, quales Plinio in Æthiopia nascuntur. Tertium genus ferrugineum & graue est rubrica obductum & supra rubricam creta pallida. Deinde tectum crusta simili ætiti, tenuiore tamen & fragiliore, quæ sepi modo peruadit ad intima. Lapis hic ad eorum croceum & sanguineum succum profert. Reperitur Aretii vbi fons est acidulæ congener ostraciti. Vim habet astringentem & aliquantulum excafactoriam & extenuantem, vt Dioscorides tradit, ideo exterit oculorum cicatrices & scabritias cum melle. facit etiam ad lippitudines, oculos contusos ac cruore suffusos cum lacte muliebri. Bibitur ad difficultatem vrinæ, fluxusque muliebres, ac iis prodest qui sanguinem reiecerunt.

De smiri lapidi. C A P. CCX.

SMiris Germanicè *Smergel*, Italicè *Smeriglio*, Gallicè *Emeri*, ad hæmatitis ter- *Hamatiis.*
 stiam Plinii speciem referri posse videtur. Nameam durissimam statuit, ac
 vix ad corem aquariam succum reddere, eumque aliquando croco similem af-
 fecit. Lapis est ferrugineo ad nigredinem tendente colore, adeo durus, vt gem-
 marii eo ad gemmas scalpendas & arma expolienda vtantur. Contūditur enim
 in pulverem tenuem papauerini seminis instar, aut paulo minorem, deinde ad-
 dito oleo vel aqua operi adhibetur. Tantam habet duritiem vt eo vitra non se-
 cussus ac si Adamas verus esset, scindantur. Ad loricas annulatas emundandas &
 à rubigine liberandas vasi rotundo cum loricis imponitur, quod frequenti ro- *Ad loricas
mundandas.*
 tatione commotum, ac hinc inde iactata lorica, smirisque pulvere per annulos
 sæpius decidente, partesque illius affricante, ita lorica abstergeretur vt noua vide-
 atur. Enses etiam hoc lapide aliaque arma expoliuntur. Ad gingiuas humentes
 & dentifricia smiris puluis etiam adhibetur. Abstergentem enim habet fa-
 cultatem.

De Schisto. C A P. CCXI.

SCistus seu scissilis lapis, friabilis & scissilis est, vnde nomen habet, componi-
 tur & cohæret instar salis ammoniaci. Glebas habet duras & rotundas que
 schisti radices vocantur, quibus vstis olim hæmatites adulterabatur. Fraus de-
 præhendebatur quod in rectas laminas frangebantur, quod hematiti non con-
 tingebat. Crocei est hic lapis caloris si optimus fuerit; alias nigricat, laminas
 habens tenues inuicem hærentes vt lapis specularis splendentes & perspicuas,
 per quas si Sol inspiciatur videtur croceus. Plinius ex sotaco schistum Anthra-
 citin vocari, nascique in Africa nigrum, attritumque aquariis cotibus reddere
 ab ea parte; quæ fuerit à radice nigrum; ab altera croci colorem, vtilemque esse
 oculorum medicamentis asserit. Reperitur in Bohemia, Romæ in Vaticano ac
 in Montacuto prope Anglarium, cuius montis cacumen ex hoc lapide constat.
 Videtur talci quædam species; sed hac ratione à talco differt, quod in rectas la-
 minas scindatur. Talci vero laminæ flexiles sunt ac vario modo complicatæ.

De ostracite. C A P. CCXII.

Ostracites à testa quæ Græcè *ὄστρακον* dicitur nomen habet; testæ enim simi-
 lis est, crustosus & scissilis. Testa superiori ablata, alius continetur lapis in
 plures scissilis intercedente semper crusta non lamina, ita vt plures lapides æti-
 tides vno lapide contineri videantur. Ab hoc differt Ostracites Germanorum
 vulgo *Topfftein* seu olla fossilis. Nam argilla potius videtur quam lapis. Has *Ollares lapi-
des.*
 ollas Æthnici olim cineribus mortuorum impositis telluri committebant.
 Molles sunt in terra, exemptæ in aere lapidescunt. Ostracite à nobis ante de-

*Ad mensuram
fluorem.
Ad inpediē-
dam conce-
ptionem.*

Locus.

scripto vtuntur mulieres pumicis loco ad pilos auferendos. Potus in vino drag. pondera menses fluentes sistit. Ad nomas & mammaram inflammationes imponitur vtiliter. A purgatione sumptus conceptionem prohibet. Tertia species ad gemmas à Plinio refertur, quam etiam Ostraciam appellat. His verbis lib. 37. cap. 10. Ostracias siue Ostracitis est testacea durior, altera Achatæ similis, nisi quod Achates politura pinguescit: Duriori tanta inest vis vt alia gemma fragmentis eius scalpantur. Ostraciti ostrea nomen & similitudinem dedere. Hamatitis etiam species quædam Ostraciti similis est. Reperiuntur hæ species omnes in variis Germaniæ locis, in Italia prope Leuanen qua tenditur Aretium, in collibus sabulosis & argillosis, vbi Geodes inuenitur, ibi & Ostracitis.

De lapide Samio. C A P. CCXIII.

Solet hic lapis in terra Samia, quæ linguæ adhæret & alba est, reperiri: eo vtuntur aurifabri ad nitorem auro comparandum. Facultatem habet astringendi & refrigerandi, candidior & durior cæteris præfertur, partus accelerat & conceptus custodit vt Ætites. Interdum hic lapis nigricat, tum à nonnullis exhebenus aut ebur fossile vocatur.

De Talco. C A P. CCXIV.

Stella terra.

*Argyroda-
mas.*

Talcis liquor.

*Alius liquor
ad faciem.*

Talcum Germanicè *Talck*, à nonnullis stella terræ appellatur, quod stellarum instar argenteoque nitore splendeat. Putant nonnulli veterum fuisse argyrodamantem, quia ignis iniuriis resistit, lapidi speculati simile est Talcum: item Schisto, à quo distat non solù colore, sed & quia non in rectas laminas scinditur, flexiles enim sunt & vario modo cõplicatæ. Ex tenuissimis laminis argenti emulis constat, igni resistit in eoq; perenne est. Nam neq; funditur, neq; comburitur, neq; colorẽ amittit: propterea elychnia ex eo complicata fiunt, vt ex amiantho lapide. Talcum plerunq; candidũ & argentosum habet colorẽ. Ex eo chymici eliciunt oleum ad æs dealbandum, ac figuli fistilib. eius opera argenteum dant nitorem. Talco vtuntur etiam mulieres ad faciem eximie dealbandam, in liquorem prius soluendo. Contunditur in pollinem tenuissimum pistillo ferreo, postea forti ollæ committitur, operculo addito, ferreis deinde filis ligatur, figulari creta illinitur, in Sole triduo siccatur, ac tandem furno vitriariorum, vbi maximæ flammæ sunt, imponitur. Post triduum aut quadriduum eximitur, vas frangitur, & si in calcem redactum sit, seruatur, sin minus, repetitur labor donec perfectè calx dealbuerit. Postea super marmor porphyreticum accommodatur, humidissimoque loco relinquatur donec in liquorem soluatur ad prædicta vtilem, Ioanne à Porta teste. Alii ad prædictum vsus Talci pollinem cum cochleis ollæ immittunt, vt Talcum deuorent,

uorent, vbi deuorant cum testis tufas vitro imponunt, ac ab iis aquam extillant pro mulierum mangonio, vt dixi.

Auicenna authore, Talci lapis periculosus est si deuoretur, propterea vt soluatur eget magna industria. Frigidum est Talcum in primo, sicum in secundo gradu, astringit, retinet sanguinem, prohibet abscessus mamillarum & testiculorum, & quæ post aures fiunt. Infunditur dysentericis, ad sputum sanguinis, fluxum menstruorum & hæmorrhoidarum datur cum aqua plantaginis. Talci genera variis coloribus distingui possunt. Reperitur genus quoddam crustosum & fragile in colle petræ sanctæ, quod ignis non absumit ac aliqui Galaicon Plinii putant.

Galaicon.

De Selenitide ac lapide speculari. CAP. CCXV.

Selenites à Luna nomen obtinet quod decrefcente vel accrefcente Luna augetur vel minuat, à Romanis olim Lunaris gemma vocabatur. Nam Selenites inter gemmas ponebatur. Plinius ex candido translucere melleo fulgore, imaginem Lunæ continere, eamque reddere in dies singulos crescentis minuentisque numero, nascique in Arabia scribit. Alii lacteo colore esse, noctuque non solum lucere, sed loca proxima illustrare affirmant. A Galeno hæc gemma Aphrofelinites, quasi Lunæ spumam dicas, vocatur. Dioscorides Selenitem vocari scribit, quia noctu inuenitur plenus Luna crescente. Albertus tradit nasci in quodam genere testaceorum in India, Perside & Arabia. Ego neque Selenitem neque alium lapidem noctu lucentem vnquam vidi, nec neotericorum aliquem deprehendi qui verè ostendere potuerit quænam fuerit veteribus Selenites gemma. Nonnulli existimant margaritas esse, quod Garsia ab Horto medici proregis Indiæ testimonio plenè reperiantur crescente Luna, ac post plenilunium si capiantur cum tempore, minuantur & decrefcaut, vt e contra si ante capiantur in eodem statu permaneant. Deinde quod candidæ & leues sint ac in iis corniculatæ Lunæ imago (postulante id propter corporis vmbra & subiecti corporis reflectionem spherica figura) appareat, cui accedit quod ad comitiales propinetur, & à mulieribus ad periculam euitanda gestentur; vt olim Selenites. Verum quia à nullo veterum, neque à Plinio margaritas hoc nomine appellatas deprehendo, aliam gemmam Selenitis nomine notatam fuisse non dubito. Recentiores lapidem Specularem, quem Germani *unser lieben Frauwens* appellat, Selenitem statuunt. Quod facilè Lunæ imaginem in se recipiat, variisque modis visui offerat. Lapis hic crystallo instar pellucidus est, ac in bractæas tenuissimas scinditur omni papyro vulgari tenuiores, nec propterea diaphanitatem amittit. Aliqui alumen Scaiolæ vocant, cum tamen alumen non sit, neque eius saporem habeat. In igne in puluerem candidissimum facie vertitur, quo mulieres ad faciem dealbandam & rugas depellendas vtuntur. Ad quæ commodior est hic lapis, si in liquorem soluatur, vt in capite de Talco explicauit.

*Margaritas
an sint lapi-
des Seleniti-
des.*

*Alumen
Scaiola.*

Locus. Tener est hic lapis, flexilis ac in gypsum facile excoquitur. Laternis & fenestris conficiendis inseruit vitri instar. Maxima eius quantitas in Moscouia inuenitur, item in Hispania, Cyp̄ro, Cappadocia, Sicilia, Africa, in agro Bononiensi, in Thuringia, Saxonia, Marchia, in Misnia ad Salam aliisque locis Germaniæ.

Colorum diversitas. Reperiuntur speculares lapides variis coloribus, mellei, nigri, & fulci, sæpeque saxo marmoreo implicantur, aliquando laterculis distinguuntur, aliquando sexangula figura excrescunt, vt crystalli videantur. Ex omni lapide speculari si vratur, gypsum fieri potest. Plinius de lapide speculari sequentia scribit. Specularis vero (quoniam & hic lapis nomen obtinet) faciliore multo natura finditur in quamlibet tenues crustas. Hispania hunc olim citerior tantum dabat: nec tota, sed intra centum millia passuum circa Segobricam urbem: iam & Cyp̄ros & Cappadocia, & Sicilia, nuper inuentum Africa: postferendos omnes tamen Hispaniæ & Cappadociæ mollissimis & amplissimæ magnitudinis, sed obscuris. Sunt & in Bononiensi Italiæ parte, maculosi complexu filicis alligati, quorum tamen appareat natura similis eis, qui in Hispania puteis effodiuntur profunda altitudine. Nec non & saxo inclusus, sub terra inuenitur extrahiturque aut exciditur. Sed maiori parte fossili natura, absolutus segmenti modo, nunquam adhuc quinque pedum longitudine amplior. Humorem hunc terræ quidam autumant crystalli modo giaciati, & in lapidem concrefcere manifestè apparct: quod cum fera decidere in puteo tales & medullæ ex ossibus earum in eandem lapidis uaturam post vnam hyemem figurantur. Inuenitur & niger aliquando. Sed candido natura mira, cum sit mollitia nota, perpetiendi solis rigorisque, nec senescit si modo iniuria absit, cum hoc etiam in cementis multorum generum accidat. Inuenere & alium vsum in ramentis quoq; circum maximum ludis Circensibus sternendi, vt sit in commendatione candor. Hactenus Plinius lib. 36. Natur. Hist.

De Gypso lapide. C A P. CCXVI.

Gypsum propriè dicitur calx ex lapidibus quibusdam vstis, sed exigua & breui vstione. Lapidem autem illi vnde gypsum fit alabaſtro non sunt dissimiles, à Gallis gypsum *du plaſtre ou du gyps* vocatur, à Germanis *ſpat*, vel *gyps*, ab Italiſ *geſſo*, ab Hispanis *yeſſo*. Reperiuntur huiusmodi gypsi lapides variis coloribus, qui tamen vsti albi redduntur. Vulgares illi lapides qui alabaſtri nomen habent, & vnde vascula fiunt, facillimè in gypsum vstione vertuntur. Huiusmodi in Mysnia, comitatu Burgundiæ, ac in agro Volaterano inueniuntur, splendent & leuorem suscipiunt, tantumq; deest durities vt inter nobilia marmora sint. Gypsum adstringit, emplaſticum est & obſtruit. Ad sanguinis eruptiones impositum conuenit, citissimè enim postquam madefactum est lapidescit, ideoque etiam potum strangulat. Quod vstionem non est expertum ex oxirato impositum repercutit. Maximi vſus est ad statuas ingentes & leuissimas faciendas. Nam ex lana vel stupa linea aut canabina vel facta semiformata statua gypso humido & molli obducuntur, vt tenuem crustam nanciscantur,

*Gypſū strangulat.
Ad statuas.*

etur, deinde formantur. Formataꝝ ingenti mola muroq; exigua porriuncula annexa, spectatorem in admirationem trahunt. Cum polline lapidum duriorum, plumbi puluere, & lacte in veros lapides transit, ac si colores adiciantur marmor pondere, nitore & colore imitatur quam proximè. Pictoribus etiam gypsum inferuit, eo enim colores commiscet, ac ex massa penicilla duriora conficiunt, quibus absque alio humido quæuis pingunt; hoc vocant siccis coloribus pingere.

De Pumice. C A P. CCXVII.

PVmex Virgilio lapis bibulus item spongia vt & Vitruuio quod spongia instar fistulosus sit dicitur. Lapis est erosus spongiosusque, exiguis cauernulis seu foraminibus plenus Græce *κωνεις*, quod veluti à vermiculis, qui *κεις* dicuntur, sit exesus, *ἀλωόνιον* à Theophrasto vocari putant, quod è marina spuma coactus sit, Germanicè *Bynstein*, *pins Kraßstein*, quia in Balneis eo ad cutim fricandam vtuntur dicitur. Gallice *Pierre ponce*, Italice *pumice*, Hispanice *pedra espongia*. Pumicis nomine etiam appellatur erosa saxa, in ædificiis quæ musea vocant Dependencia ad imaginem specus arte reddendam, talia inueniuntur prope *Rorwilam* ad Neccarum.

Pumicis genera, loci natales & facultates eiusque vsus.

C A P. CCXVIII.

Differunt inter se pumices colore, sunt enim aut nigri vt siculi, aut cinerei aut candidi, alii molles sunt manibusque teri in arenam possunt, alii duri, omnes rari sunt & leues ac ob fistulas aeremque iis contentum aquæ innatant quamuis magni. Inueniuntur in Melo, Sciro, Æoliis insulis, in Nisyæ insula, Sicilia; in Campania ad montem Modernum & Vesuuium, in Ænaria; & ad confluentiam Germaniæ, item in littoribus maris vndis detrusis, & in tractu maris Tyræheni. Veteres è spuma maris coalēscere in insula Cyclade & Nisiro testantur. Sæpe ab exustione aut coctione lapidum fit, vt circa Æthnam & in collibus Mysiæ. Probantur candore, minimoque pondere, & vt quam maximè spongiosi aridique sint, ac teri faciles nec arenosi in fricando, quique ex capillis canescentibus coagmentati videntur vt alumen scissile. Hi ad corpora fæminarum leuiganda soli vtilis sunt. Vsus etiam pumicis est ad leuigandas telas pro pictoribus; item ad corpora fæminarum vel virorum fricanda in balneis, vis eorum in medicina est, Plinio teste, extenuare, siccare trina vstione, ita vt torreantur carbone puro, ac toties vino restinguantur albo. Lauantur deinde vt Cadmia & siccati conduntur quam minime vliginoso loco, vsus farinae eius oculorum medicamentis adhibetur, quia vlcera purgat leuiter, expletque cicatrices, & emendat. Quidam tertia vstione refrigeratos potius quam restinctos terere malunt ex vino. Adduntur etiam ad malagmata, capitum verendorumque vlceribus vtilissima, fiunt ex his dentifricia. Theophrastus au-

Locus.

Elesie.

Pro pictorib.

chor est potores in certamine bibendi præsumere farinam eius, sed nisi immenso potu impleantur periclitari, tantamque refrigerandi naturam esse vult feruere desinant pumice addito.

De Poro, Topho aliisq; lapidibus pumici cognatis.

C A P. CCXIX.

*Lapis sabulosus.
Chernitis.*

PORUS vel tophus Græcè *πόρος* dicitur, Germanicè *Topffstein* vel *tugstein*. Asper est, facileque in arenam resoluitur, scaber natura, fortassis lapis sabulosus Thomæ Erasti est, qui prope Heidelbergam inuenitur, & ad Pödagram ab ipso prædicatur. Porum Plinius lib. 36. cap. 17. cherniten vocat, sed sarcophagi species est. Ad pumicis & Tophi speciem proximè accedit salis spuma, quæ dum patinæ aqua falsa plenæ ebulliunt illa effluxa coire in tophum solet. Tales tophi in salinis Burgundiæ & ad Oeni vallem colliguntur. Fistulosi ac spongiosi Halæ in valle Oeni *Salz zepfstein* vocantur, albißimi sunt. Burgundici duriores, grauiores, solidioresque lapidis fere instar colore minus albo & interdum subrubente, ab incolis Salegre appellantur. Hi tophi auiculis quæ in caueis aluntur, exhibentur: quia eius vsu recreantur cum alio sale pereant. Quod sane mirum, nullo manifesto discrimine inter hoc sal & reliquum apparente. Ad tophi vel pumicis genera referri potest Acopis Plinii nitro similis, pumicosa, aureis guttis stellata, quæ fortassis lapis ille est qui in Ilua & alibi vbi alumen fossile & chalcantum effoditur, reperitur. Sed hunc lapidem quidam Assium putant, qui etiam pumici similis est. In Tmolio monte gignitur lapis pumici similis rarus inuentus, qui quater in die colorem mutat, Plutarchi teste, vbi Pactoli fluiui mentionem facit. A Pumice non multum distant, spuma maris halosachne Alcionium petreum Adarces & Paretonium, sed quia a terræ genera paulo indurata commodius referuntur, illorum descriptionem alium locum referuo.

*Halosachne.
Alcionium.
Adarces.
Paretonium.*

De sarcophago & Assio seu Assio lapide.

C A P. CCXX.

*Chernites.
Porus lapis.
Ad podagrâ.*

SARCOPHAGI vulgo hi lapides vocantur quibus mortuorum sepulchra teguntur. Verum hoc loco veterum sarcophagum describo seu Assium lapidem qui in Assio Troiadis carnem exedens reperitur, de quo sequentia Plinius lib. 36. cap. XVII. In Assio Troiadis sarcophagus fissili vena scinditur. Corpori defunctorum condita in eo absumi constat intra quadragesimum diem exceptis dentibus. Eius generis & in Lycia saxa sunt & in Oriente quæ viuentibus quoque adalligata erodunt corpora. Mitior est autem seruandis corporibus nec absumentis chernites ebori simillimus, in quo Darium conditum ferunt: Parioque similis candore & duritia, minus tamen ponderosus, qui poru vocatur. Assius gustu salsus podagras lenit, pedibus in vase ex eo cauato inditis

Prætere:

Præterea omnium crurum vitia in iis lapidicinis sanantur, cum in metallis omnibus crura viciantur. Eiusdem lapidis flos appellatur in farinam mollis ad quædam perinde efficax. (pro appellatur, legerem præparatus). Est autem similis pumici rufo. Admixtus ari Cyprii mammærum vitia emendat; pici autem resinæve strumas & panos discutit. Prodest & phtisicis linctû, cum melle vetera vlcera ad cicatricem perducit, excrescentia erodit, & ad bestiarum morsus utilis. Repugnantia curationi suppurata siccat, fit & cataplasma ex eo podagris, misto sabæ lomento. Hactenus Plinius. Galenus Assium lapidem ait esse non durum, sed laxum, friabilem consistentia & colore quasi Tophi. Innutriti ei quiddam farinæ tenuissimæ adsimile, qualis in pistrinorum parietibus adharere visitur, quod petræ Asiæ florem vocant. Esse vero subtilium partium, ut sine morfu carnes nimis molles & fluidas eliquet. Petram vero in qua nascitur similem, sed infirmiore vim habere: salsedinem quandam in gustu florem participare. Dioscorides Assium inquit seligendum colore pumicis lenem, fun- Ad māmæ
& strumas
panosq.
Phtisis.

Hodie vix dignoscitur Assius lapis. Mathiolus circa Tridentum in Vitrio- Eletio. Vbi reperia-
tur. liminis prope montem Liueginem reperiiti existimat: propterea quod nota conveniant. Reperitur enim ibidem lapis levis pumicis instar spongiosus, fragibilis, venisque luteis. Alii Germanorum tophum aut illi admodum similem, eum qui reperitur in Ilua, & vbi alumen fossile & calchanti vena foditur, colore candido instar sacchari, venis vel maculis luteis, gustu subastringente, & linguam modice mordente, iterum eum qui ibidem sine maculis luteis, pumici similis, fungosus, cum superficie sali simili, sed lapidosa & insipida inuenitur, esse existimant. Vel etiam eum qui durior est, venis se intersecantibus in profundum, quique exterius in tenuem farinam candidam soluitur modice mordentem qui eius flos est. Non emanat autem flos luteus nisi ex habente maculas luteas, cuius sapor etiam est efficacior. Hi profecto lapides omnes qui alumen nitrum & sal in se continent ac leues & spongiosi sunt, non ineptè pro Assio lapide haberi possunt, præsertim quod propter prædicta mineralia iis contenta easdem facultates quæ Assio ab authoribus tribuuntur, habeant.

De Phrygio lapide. C A P. CCXXI.

PHrygius lapis, Plinio teste, gentis nomen habet, estque gleba pumicosa, vritur ante vino perfusus, fiatque follibus, donec rufescat, ac rursus dulci viño extinguitur, & hoc trinis vicibus, tingendis vestibustantum utilis. Dioscorides in Cappadocia inueniri tradit, eum que qui pallefcit, pondusque mediocre

habet absque solida compage, ac lineis albis cadmiæ instar distinctus est, cæteris præfert. Vim habere ait astringendi, expurgandi, & crustas inducendi, lauarique vt cadmia, vsusque eius esse siue crudus siue combustus sit. Galenus oculis vtilem facit, item ad vlceræ & scabritias. Hodie ignotus est hic lapis, quia tamen tingendis vestibus vtilis fuit olim, aliqui chalchanti glebam, quæ ad tingendum vtilis est Phrygium esse lapidem opinantur, huiusmodi glebæ pallent, candicant, virescunt, aut cineræ sunt, pallecentem habeo quæ astringit & mordicat vt chalchantum, ac propterea iisdem viribus prædita est.

De Agerato. C A P. CCXXII.

Phrigio lapidi non dissimilis videtur Ageratus, quo Galenus coriarios vsos fuisse testatur, eumque digerentis & astringentis facultatis esse asserit, quamuis gustu euidenter astrictionem aut acrimoniam habere non videatur. Ad columellæ inflammationes vtilissimus est, vt hinc colligi possit, non tam acrem esse, quam Phrygium lapidem. Prædicatur etiam hic lapis ad nitorem calceis conciliandum.

Lapis spongia. C A P. CCXXIII.

Ad calculû. **S**pongiæ, lapides in se continent candidos, friabiles, qui in succum lacteum soluuntur facultate extenuandi absque insigni caliditate, ad calculos renum & vesicæ frangendos vtilis, qui quæ ob illam facultatem cysteolithi vocantur, propinantur autem ex vino.

De lapide Rhenali. C A P. CCXXIV.

Ad ostracitis aut Geodis species lapis hic refertur posse videtur: tegitur enim crusta ferrea satis dura sub qua latitat lapis rotundus Rhenis figura. Inuenitur prope Pragam, colore est terreo subrubro, cortex terreo tantum: nullas hæctenus ipsius facultates expertus sum.

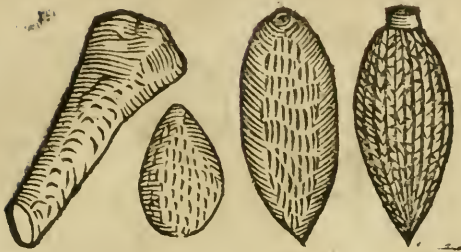
De Hysterapetra. C A P. CCXXV.

Agricola narrat in Diocæsi Treuirensi cum fundamenta arcis Erebreitsteinensis eruerentur, inuentos fuisse lapides nigricantes & duros, qui muliebre pudendum exprimerent, hos Cardanus ob similitudinem hystera-petras vocat, rectius hysteroolithi dicerentur. Addit Agricola etiam Mariæburgi inueniri. Nullius sunt vsus quod sciam.

De lapide Iudaico. C A P. CCXXVI.

Iudaicus lapis oliuæ specie subrotundus, tener & friabilis est, striis secundum longitudinem diuisis tenacibus & æquidistantibus ac si arte factæ essent.

Colore:

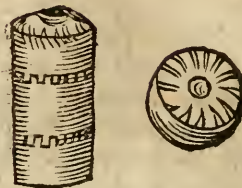

Colore est albo aut subcinereo. Ab Ætio lapis Syriacus, ab aliis Phenicitēs, Pyrene vel Eurheus, à Plinio Tēcolithos vocatur; quasi lapidem frangens aut liquefaciens. Tritus enim aut aqua calida exhibitus difficultati urinæ medetur, ac calculos vesicæ & renum rumpit. Aliqui sexum distinguunt, & minores fœminas; ad vesicæ lapidem fundendum vtilēs, maiores masculos, inter quos aliqui sunt longiores minimi digiti quantitate ad renum lapidem expellendum commodi, arbitrantur. Reperitur in Iudæa & Silesia.

Phenicitēs,
Pyrene, Eur-
rheus, Teco-
lithus.
Ad calculū.

De Trochite & Entrochio. C A P. CCXXVII.

CVM Iudaico lapide cognationem habet Trochites, Germanicè *Spongestein* aut *rederslein*, quia rotæ aut tympani refert figuram, appellatus. Pars eius rotunda leuis est; vtraque vero plana habet modiolum, à quo, vt in rotis fieri solet, radii eminentes ad extimam orbis partem ita procedunt, vt inter illōs striæ fiant. Fractus lapis Iudaici instar niter & leuis est. Frangitur autem, vt illè in obliquum, longum & latum. Extrochitis nondum separatis constat Entrochos, ita vt plurimorum Trochitorum sit coniunctio. Coniunguntur autem inuicem suprapositi tam eleganter, vt arte videatur coniunctio facta. Nam radii vnus alterius strigiis inferuntur; quemadmodum in commissuris cranii humani videre licet. Interdum viginti hoc modo committuntur. Dum æqualiter teres est Entrochos radios eminentes habet & cingulum, dum inæqualiter mediæque pars tumet, & extrema strictiora sunt, similes habet radios; vel nullōs, & tum cingulo plerunque caret. Differt colore Trochites vnus ab alio. Nam reperiuntur albi, cinerei ac lutei. Differunt etiam magnitudine. Māximus latus est digitorum transuersum; crassus tertiam eius partem, aut amplius. Reperitur in Saxonia ad Hildeshemium vltra montem Mauricii in commissuris marmoris; in cinereo candidi & in terra glutinosa, item in Italia, & prope arcem Spangenberg in monte eiusdem nominis, à quo credibile est lapidi nomen datum esse.

De Morochtho lapide. C A P. CCXXVIII.

Mollis est hic lapis, alias Leucogea, Leucophragis, Galaxias aut Graphida, quia usum calami scriptorii præstat, appellatur. Georgio Agricola teste nascitur in Saxonia & prope Hildeshemium vbi *Milchstein* vocatur. Dioscorides in Ægypto reperiri asserit, itaque ad lineas vestes dealbandas, quia tener est facileque in liquorem soluitur vtilem esse scribit. Ac præterea poros corporis referare, ac imprimis conferre sanguinem expuentibus cæliacis, iisque quibus vesica dolet, si ex aqua propinetur. Ad fluxus matricis cum lana pelli forma imponitur. Commiscetur etiam colliriis ad cavitates oculi explendas, lachrymasque sistendas cerato admixtus cicatricem promouet, exiccantem enim, sed vix adstringentem habet sine morfu facultatem. Reperiuntur in Saxonia Morochthi duri & in fossa arenaria Hildeshemiana, qui nigri sunt & lacteum succum emittunt. Hi Germanicè *ein Schwartz ermilchstein* vocantur. Variat enim colore hic lapis, nam aliqui subuitides, nigri & mellei sunt coloris. Si differètia statuenda sit inter Morochthum, Galactiten, & Melititen. Morochthus lacteum succum edit absq; mellis dulcedine deinde neq; albus, neq; cinereus est. Galactites vel albus vel cinereus, lacteum succum absq; mellis sapore emittit. Melitites vario colore lacteum succum, sed melleo sapore promit. Reperiuntur etiam morochthi in Apennino, Lunensi regione & Æthruia, vbi pictiores & mathematici ad lineas ducendas eo vtuntur. Nitet dum durior est saponis aut gemmæ instar, lineasque notat siccus non madefactus.

Ad sanguinis spuram.

Ad fluxus matricis.

Vbi reperiantur.

Differètia a Galactite & Meliite.

De Galactite. C A P. CCXXIX.

Galactites lapis à Morochtho parum differt, ob quam causam itidem leucas, leucogea, leucophragis & synephtes vocatur. Germanicè *Milchstein*, lacteum enim succum, licet cinereus sit, emittit, & dulcis est. Dioscoride teste, laudatur ad oculorum fluxiones & vlcera. Custoditur aqua tritus in plumbea pixide ob vim glutinis quæ in eo continetur. Temperatas habet primas qualitates ob dulcedinem, Galeno auctore. Nam lactis succum & saporem omnino refert. Nutricum lac auget, infantiumque alligatus collo saluam facere dicitur ac in ore liquefcere, memoriæ tamen plurimum nocere. Inuenitur in Saxonia

Ad oculorum vitia.

Ad lactis versatorem.

Saxonia

Saxonia, Apennino monte, Lunensi regione ac Æthruia, & prope Hildeshemium.

Ad Galactiten videtur lapis ille posse referri, quem ita describit Gesnerus. Est & quod lac Lunare à nostris appellatur, quod in altissimorum quorundam montium Helueticorum spelūcis reperitur, vt Stocchornii in ditone Bernensium & Fracti siue Palatini Lucernensium. De quo repetam hic ea vere verba quæ in Fracti montis descriptione nostra ante annos sedecim posui, mutatis nonnullis & additis: In spelunca quadam per summum montem fornici adhaerens nascitur substantia quædam fungosa, friabilis alba leuissima: quam Fungum petreum dixeris, vel agaricum saxatile: tam similis huius est facies. Incolæ Germanicè *Monmilch* appellant, id est lac lunæ, à substantia alba & spumosa, ex qua concretus videtur hic lapis, si lapidis nomen meretur. Aquæ mixtus, albo lactis colore eam inficit. Inspidum est, siccat sine morfu. Nulla in eo asperitas: & torum cum salua mandentis liquefcit, præsertim quod melius fuerit. Nara & crassius asperiusque reperitur, immaturius nimirum & crudius: quod odore etiam caret. Concoctum autem & perfectum vt asperitatem amittit, ita albus colore & pondere leuius, & suauiter odoratum redditur. Videtur autem naturam Holosteis dictis lapidibus, qui in terra arenosa in Palatinatu effodiuntur, proximam habere, & lapidi quem ego ab odore Cydoniten nomino. Superstitiosè quidam aduersus quemcumque morbum ægroti cuiusuis, propter quem expresso ipsius nomine è spelunca peratur, salutatem esse putant. Lucernæ in pharmacopolio venire solet, pollinem eius Chyrurgi vlceribus desiccandis inspergunt. Sunt qui nutricibus ad augendam lactis copiam, pollinis huius dragmam exhibeant, è iure, ni fallor: Potest autem commodius ex lacte amidalarum, cui immixtus hic pollen aliquot horis fuerit, colato propinari, cum paucis saccharo & aqua feniculi. Aiunt autem mammillas euidenter hoc auxilio turgere & repleri lacte. Præterea à docto quodam viro, nuper proditum inuenio lac lunæ in profluuiis sanguinis vtiliter dari tanquam somniferum, idque sibi experimento constare. Quod ad nomen priscum, ego aut ipsum Morochthum veterum esse aliquando putavi, aut eandem certe illi facultates esse. Sed amicus quidam rerum fossilium omnium cognitione clarus Margæ friabilis genus esse vult. Hactenus Gesnerus. Meo iudicio, quia agarici colorem habet, vt narrat Gesnerus, easque omnes facultates quæ Galactiti tribuuntur, potius Galactites veterum dum lapideam habet duritiem videtur. Nam si mollior sit rectè ad margæ species referrem. Non puto enim Morochthum, Galactiten & Melititen lapidem, aliud esse quam margam induratum ac lapidis speciem præse ferentem. Verum aliis hac de re, si sit aliud iudicium, non repugno.

*Lac Lunæ.**Cydonites.**Ad lactis & bertatem.**Narcoticū.*

De Thyite. C A P. CCXXX.

THyites, Dioscoridè teste, in Æthiopia gignitur colore subuiridi similitudine laspidis, ac dilutum succum lacteam reddit, qui vehementer mordet.

ob quam rem tenebras pupillis obuersantes expurgat. Galenus inquit quia aërem habet facultatē tantum adhiberi ad purgandum & abstergendum quæ pupillam offuscant absq; phlegmone. Ex quibus sunt cicatrices recentes, quas attenuare potest, sed & oculorum vngues pterigia vtique si non admodum duri fuerint. Hermolaus Thyiten à *Thia*, quod mortarium significat deduci putat; & ab Hippocrate Acone, quia cotes ex eo fiebant dictum aliqui opinantur. Dubitant etiam aliqui num hic sit lapis, quem Itali *verdello* vocant & quo aurum affrictu examinant. Inueniuntur in fluminibus quibusdam lapides virides succum lacteum remittentes, quos quis verum Dioscoridis Thyiten vocare possit.

De Melitite. C A P. CXXXI.

Melitites à Galactite tantum colore & dulcedine differt, habet enim melis dulcedinem, vnde etiam nomen, virtutes & facultates etiam easdem quas Galactites, habet. Abstergere paulo magis ac paulo calidior Galeno Galactite videtur. Tufus ceræque mixtus eruptionibus pituitæ, maculisque corporis medetur, vuluarumque dolores velleri impositus compescit. Varium habet colorem, proprium illi vt melleum habeat saporem. Germanicæ *Honigstein* appellari potest.

De Steatite. C A P. CCXXXII.

Prioribus tribus similis est Steatites, cuius mollior substantia, quia seuo similis inde nomen habet. Duriusculus hic lapis fusci in rubro coloris, ligno tamen si affricetur in eo albas relinquit lineas. Ad hoc lapidis genus referri potest terra saponis Germanicè *Fulberde* vel *seifeerde*, si durior sit & lapidi similis.

De ossifrago lapide. C A P. CCXXXIII.

Lapis ossifragus albo vel cinereo colore ossis figuram refert. Concauus enim est ac medullam habet friabilem linguæ adhaerentem ac facile in liquorem solubilem. Osteites Ammosteus, osteocolla, osteolithus, holosteus ac stelechites appellatur Germani *Beinbruch*, *Bruchstein*, *Beinvol*, *Walstein*, *Sandstein* vel *Steinbein* vocant.

Differentia ossifragi, loci natales & facultates admirande.

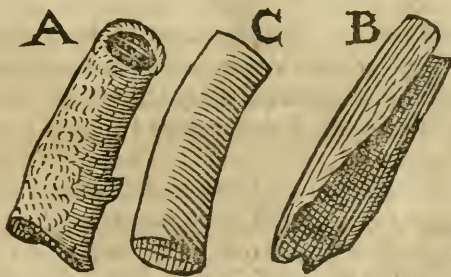
C A P. CCXXXIII.

Tres huius lapidis obseruata sunt differentia. Prima litera B notata continetur is qui ossi vsto similis paruisque foraminibus in superficie, plenus est, ac intus ossium spongiosam compagem habere videtur, non secus ac si os in lapidem

lapidem verum esset, quod fortassis verum est. Hic attritus vel vstus lotii veteris aut ossis vsti instar olet, nec eas facultates habere creditur quas sequens species. Secunda differentia notata litera A is continetur, qui truncorum forma cum rudimentis ramorum, videtur arboris truncus in lapidem ossi similem & concavum commutatus, hic proprie Stelechitis nomen meretur à forma. Nascitur in Palatinatu locis arenosis non procul à Spira. Item prope Heidelbergam ac Ienam Saxoniæ, item in Silesia in fonte limpidissimo pagi Schonwaldæ & circa Darmstadtium in *der Bergstras*, vt Germani locum illum appellant. De hoc lapide Thomas Erastus Heidelbergensis professor & quondam præceptor meus commentarium edidit doctissimum, eum lapidem sabulosum nuncupat. Crescit per arenam forma coralli, interdum brachii crassitie, ac dum primum erumpit è terra friabilis est, tandemque paulatim magis indurescit. Huic lapidi similem mihi dono dedit Generosus & nobilis Vir Christophorus Vdalricus à Burchsdorp. Sac. Cæsar. Majestatis Rudolphi I I. Imp. & Domini mei clementissimi dapifer, quem in patria sua Marchionatu Brandeburgensi plantæ instar excrecere mirabili modo aiebat ac à consolidandis ossibus *bainbruch* vocari. Primum aiebat initio veris pullulare è terra quasi exiguam brassicam capitatam foliis cinereis & subnigris, deinde expansis quasi foliolis ad terram (nam vix caput hoc è terra prorumpit) reperiri in meditullio medullam seu puluerem quendam facile in liquorem solubilem. Tum effodi plantam eiusque ramos reperiri osseos puluere isto ad ossa paucis diebus glutinanda fœcundos. Inveniuntur etiam odorati ossifragi in ditione Comitum à Solms non procul à Iena in monte Arenoso, femoris quandoque figura & magnitudine. Tertia potro differentia notata litera C substantia à prioribus differt, nam neque arenosus lapis neque terreus aut friabilis est, sed tenax ossique similis & solidus odorem ac saporem cornu monocerotis vulgo dicti, gustu subastringente referens. Hanc speciem ossifragi quis Enosteum vocare optimè posset, sed alium eo nomine describam.

Locus ubi nascitur.

Lapis sabulosus.

Ossifragi lapidis facultates. C A P. CCXXXV.

Secundi generis & tertii imprimis ad ossa glutinanda celebrantur, quæ multorum testimonio cito ferruminant. Cum enim natura 40. dies requirat an-

tequam callum osseum ex alimento gignere possit. Lapis iste in liquorem solutus & potentia proxima os, facultati alteratrici laborem nullam parit ac assimilatrici materiam idoneam citissime suppeditat. Mathiolo enim teste trium & quatuor dierum spacio multorum ossa huius lapidis potu rite conglutinata fuerunt. Hoc tamen necessario requiritur vt ossa fracta diligentissime primum componantur & ligentur assulis aut alia ratione, ne loco moueantur. Deinde vt ager se quietum & diuam seruet, ac locus affectus vnguento Geranii vngatur. Fit autem vnguentum hac ratione. Radices geranei ceruleum florentis in puluerem rediguntur; deinde cum axungia suis lactanibus in mortario fit vnguentum. Id supra linteum cera odorata imbutum extenditur, ac fracto loco adalligatur. Interea medullæ lapidis sesquidragma ex rubro vino meraco mane & vesperi propinatur per quadriduum. De huius lapidis admiranda facultate sequentia scribit Iosephus Quercetanus doctissimus nostri temporis medicus sequentia. Memini me Reystadii non procul à Rheno didicisse loci eius incolam vti lapide quodam, qui in illa vicinia nascitur, & ab effectis *Beinbruch* appellatur, vnam enim illius dragmam in vino rubro exhibent, in quo prius vinca peruinca madefacta fuerit per noctem, idque mane per dies quatuor aut quinque atque hac ratione dolores eximunt, grauiaque symptomata fracturasque intra quatuor aut quinque dies sanant, magna cum omnium admiratione; cuius rei ocularis ipse sum testis, eiusque rei Mathiolo in commentariis suis mentionem facit. Eodemque lapide vti præterea solent in formam cataplasmatum redacto, cum Geranio contuso, & oleo oliuarum, vel rosato, tam felici successu, vt sine vilo dolore ac inflammatione partis ossa coagmententur. Quod incredibile videri posset, nisi præter me innumerabiles alii oculati & idonei testes extarent. Quamobrem coniecturam facio, genus illud medicamenti ad sclopetaria vulnera fracturis ossium complicata esse accommodatissimum. Magna enim iam operis pars effecta est, cum ossa fracta tam facile & tam breui tempore sanantur sine vilo symptomate quodam; præsertim cum id non prohibeat nos vulnus tanquam contusum & quemadmodum decet tractare. Quinetiam viam nobis compendiarium ad breuem curationem patefacit, & ad sauciatum subleuandum accommodatissimum. Hactenus Quercetanus. Vtuntur etiam hodie ossifragi puluere ad dentes dealbandos plures. Proculdubio ille qui odoratus est & margam in se continet ad venena vtilissimus est, si propinetur ad sudores mouendos nec minus ad pestem, febresque malignas. Suauissimus enim ille odor qui Cydonii mali & lactis saccharique halitum præ se fert cordi & spiritibus nostris amicus est, & cum illis *etia* quadam conspirans, illos roborat, firmat, ac à contagio, non minus quam putatum vulgo monocerotis cornu, tuetur. Ad hunc scopum in pastillos prius ablutus puluis vt arena subsideant redigi potest, ac terræ sigillatæ instar seruari.

Ad ossa fracta.

Ioseph. Quercetanus.

Ad venena.

E Neostis à tertio genere ossifragorum tantum odore differre videtur, Germanicè ab Agricola *Knochenstein* vocatur. Hic neque suauem odorem neque tetrum habet, sed qualem arena, inuenitur nigri, candidi, mixtique coloris.

De aliis lapidibus qui ad Ossifragi genera referuntur, & primum de Scialactine seu Stillatitio lapide.

C A P. CCXXXVII.

EX aquis lapidificam vim habentibus, aut si mauius in se resolutos lapides continentibus, aut potius materiam terrestrem subtilissimam ex cuius coactitu lapides fiunt, concrescit stillatitius lapis Germanicè *Walstein*, seu *Tropfstein* appellatus. Cum enim aqua per terræ canales effluit & ex alto decedit, extremitati canalus pyramidis forma paulatim coalescit & augetur terrestris aquæ portio, ac induratur prorsus eodem modo eademque forma, qua è canalibus defluens aqua in glaciem ex ore canalus dependens, hyeme à frigore mutatur. Et vt glacies inæqualis est propter fluentis aquæ motum, sic & hic bullas seu eminentias habere videtur. Ex fluente aqua, in canalibus crustaceam formam adipiscitur, sicut in balneorum vasis & Thermarum canalibus fit, in quibus aqua calida coquitur aut seruetur. Ad parietes autem si decedat aqua aliam formam lapidibus præbet & variam. Omnes albi, graues, duri, intus splendentes, talci instat, inueniuntur in variis Germaniæ locis, in Moravia prope Brinam in ditione Abbatis *Ostrowicensis*. Ad sanctum Iuanum in Bohemia, ad thermas Carolinas & in antro *Baumansholtz*, laudatur à chyrurgis ad ossa fracta ferruminanda, vnde osteocollæ nomen obtinuit ac inter species ossifragi referri potest, quia ossa glutinat. Si puluis bibatur, dragvnius pondere sudores potenter mouet.

Ad ossa fr.
an.

De Scialagmite. C A P. CCXXXVIII.

STalagmites è guttis rotundis in lapidem gypseæ substantiæ conuersis, totus coagmentatur in terra arenosa, qui pro terræ & aquæ fluentis qualitate, modo fuscus, candidus, aut griseus fabarum, pisorum vel coriandri refert magnitudinem. Reperiuntur in vna massa plurimi quasi fauis inclusi. Copiosè isti in Thermis Carolinis. Nam aqua ibidem tantam in se lapidescendi facultatem habet, vt lignum per noctem impositum lapidea crusta tegatur, quæ calicis naturam colore & substantia præ se fert.

De Hammite seu ammonite. C A P. CCXXXIX.

AMmites vel Ammonites ex arenis ita componitur, vt ouis piscium similis videatur, nucis iuglandis est magnitudine, aliquando maior, Germanicè *Roggenstein* vocatur, inuenitur prope *Alfeldam* & *Hildesheimian*. Huius generis

Pifolithus.
Cenchritis.
Meconitis.

reperiuntur qui ex lapillis pifi aut orobi magnitudine constant, quos Ammites maiores aut pifolithos recte vocare possis. Item qui ex arenulis milii aut seminis papaueris magnitudine coaluerunt, illos cenchritis, istos Meconitis nomine non male appellaueris.

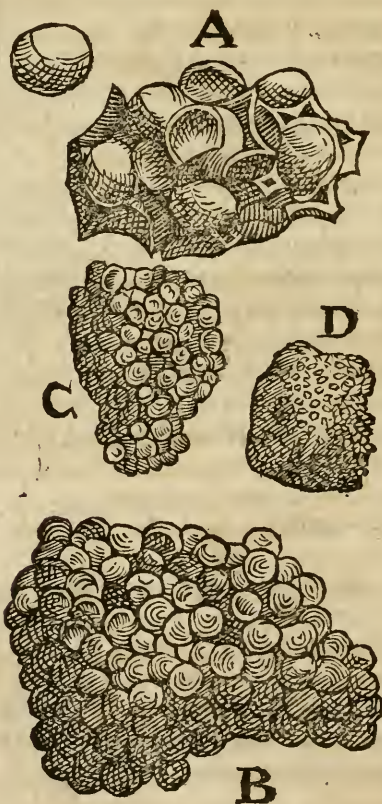
Pifi magnitudine ammites, notatur litera A hunc vere quis posset Bezoar minerale appellare, squammis enim seu cuticulis constat vt Bezoar, deinde subiacens cutis splendet, color etiam similis aut paulo plus rufescit.

Orobi magnitudinelitera B notatur.

Cenchritis litera C.

Meconites litera D.

Figura Am-
mitis.

Reperiuntur in Iura monte & prope Bernam Heluetiæ, facile isti lapides in arenulas ex quibus constant resoluuntur. Quæ tamen duræ, insipidæ, & inodoræ sunt. Distat à Stalagmite Ammites, quod Stalagmites è guttis rotundis in lapidem gypseæ substantiæ conuersis totus coagmentetur. Ammites tantum

rum ex arenis. Stillatitius lapis à nonnullis Ammites vocatur, sed aptius vt supra præcedentes à se inuicem distinguuntur. Substantia Stalagmites à stillatio non differt. Nam vt stalagmites à guttis suam formam seruantibus coit: ita stillatitius lapis à guttis fluentibus & strias efficientibus, ac inæqualiter protuberantibus, strumarum instar coalescit.

De Ammochryso. C A P. CCXL.

Lapis hic minii natiui fere colorem habet, paulo tamen obscuriorem ac flauescentem interdum. Arenosus est aureoque puluere videtur conspersus, aurum quod in eo apparet Germanicè *Katzengold* appellatur. Nonnunquam facis durus est, nonnunquam manibus in arenam facile resoluitur. Vfus est scribis ad exiccandas extemplo scripturas: Prope oppidum Horaſdiouitium Bohemiæ copiosè reperitur.

De cornu fossili quod vulgo Monocerotis cornu appellant, & an verum monoceros inueniatur.

C A P. CCXLI.

Etiam si vix ad lapides referri possè cornu fossile videatur, tamen quia ab osteocollis non longe recedit ac lapidescit, operæ precium existimaui, huius historiam nõ præterire; præsertim quod magni precii authoritatis & dignitatis sit, dum multi principes id pro vero cornu monocerotis emant. Cornu fossile lapis Ceratites dici potest, colore & leuore cornu refert forma etiam interdum: nam sæpius tam crassum ac magnum reperitur vt à nullo vnquam animali produci potuerit. Substantia lapidea semper & vel dura vel mollis illi est. Exterius vt plurimum dura intrinsecus plerunque mollis alba, leuis, friabilis, compacta absque potis, adstringens, exiccans, linguæ firmiter adhærens, odoreque gratissimo non secus ac si quis lac cum amygdalis miscuisset. Cortex exterior interdum flauescit, cinereus, albus vel subniger est.

Ubi inueniantur, quomodo generentur ac eorum species.

C A P. CCXLII.

Inueniuntur hæc cornua in variis locis Germaniæ nempe in specu subterraneo quem *Baumansholtz* vulgo vocant, prope Elbingerodain syluæ Hercyniæ siue Cheruscæ sub ditione comitum Stolbergenſium. Item prope Heidelbergam, Hildeshemium, item in Morauia, Silesia, Saxonia, multisque aliis locis. Materiam proximam generationis horum cornuum margam vel margæ speciem esse existimo, quæ dum lapidescente & subterranea aqua fluente irrigatur vel soluitur, lactis instar fluit per terræ cavitates: in quibus si à terra ad-

stante aqua serosior pars absorbetur aut imbibitur vel præterfluit, tum crassior pars cavitates implendo sistitur, & absumpto humore omni coalescit lapidifque formam & cornuum præ se fert, aut margæ tantum, si aqua exiguam vim lapidificandi habuerit. Hæc causa est quod interdum huiusmodi frustra crassa, interdum exigua & tenuia conspiciantur. Verum si lacteus hic humor non in cavitatem, sed in lignum aliquod iam vetustate arefactum incidat, illiusque corpus iam leue & porosum subeat, tandemque vel exhalata aquæ tenuioris portione crassior remaneat, tandem coagulata lignum transmutat eiusque partes sibi assimilat, ita tamen vt species ligni nosci & interdum odor deprehendi possit. Quod ligno contingit id etiam cornubus ceruinis dentique elephantis aliisque quadrupedum partibus si in huiusmodi loca decidant contingere potest. Hinc fit cornua ista fossilia inter se multum interdum differre, & paucam eandem faciem ostendere, imo aliqua dentes, tibias, maxillas aliasve corporis partes referre. Habeo ego domi plures quam viginti differentias cum tamen omnes mihi pro cornu Monocerotis datæ fuerint, vna manifestè exteriori cortice fraxini lignum ostendit. Alia differentia prope Brinam Morauicæ urbem inuenta ita exactè figuram trunci iuglandis intrinsecus & extrinsecus refert, vt nemo nisi cœcus animaduertere non possit, truncû illius arboris fuisse, ac in terra transmutationem accepisse. Odor etiam exactè nucis arboris odorem reddit. Donatum mihi fuit etiam frustum illius trunci Monocerotis titulo. Eodem in loco trunci & caudicis maioris portio pro capite animalis distracta fuit. Silices adiacentes truncis suis cavitatibus eandem materiam, sed longe molliorem magisque friabilem neque nucis odore præditam continebant, ita vt nemo de generatione horum cornuum dubitare debeat.

Eignū quomodo in lapidem mutatur.

Facultates cornuum fossilium que vulgo pro Monocerotis cornu distrahuntur.

CAP. CCXLIII.

CORNUA ista fossilia non omnia habent eandem facultatem aut æque validam, vt enim forma, origine & substantia inter se differunt, ita etiam qualitatibus & facultate. Quæcunque lapidum instar dura sunt, inodora neque medullam habent vix alia quam exsiccante pollent vi. Quæ vero facile in puluerem rediguntur, linguæ adhærent, molliaque sunt, maximas habent vires. Imprimis enim exsiccant, adstringunt, vlcera ad cicatrices perducunt absque morfu, alui profluvia, gonorrhææ, alborumque menstruorum effluuium, sanguinem è naribus, hæmorrhoidibus, vulneribus aut è thorace erumpentem sistunt. Oculorum etiam lachrymas effluere non sinunt, si cum lacte in pollinem tenuissimum redactæ oculis instillentur. Quod si præterea his medullis odor gratus accedat, cordi imprimis gratæ sunt, idque roborant & confirmant, boli armeni aut terræ lemnicæ instar, vt non facile ab affecto aere aut à

Exsiccant, & stringunt.

Fluxus sistunt.

Oculorum lachrymis.

Ad cordi robur.

Ad venena.

aut à veneno assumpto opprimi possit. Quinetiam si substantia medullæ aut transmutationem fuerit à ceruo, elephante, fraxino, nuce, arbore, aut ab alia re quæ venenis aduersatur, maximam ad expellenda & superanda venena habebit energiam, eoque maiorem si odor ipsius arboris vel prioris substantiæ adhuc deprehendi possit. Tum enim certum est qualitates adhuc in transmutato corpore aliquas remansisse, ac vires quæ in subtiliori materia hærent, nondum periisse: sed accedente noua & subterranea materia auctas esse. Ad venena itaque omnia febresque pestilentes & pestem ipsam abigendam huiusmodi cornu præstantissima est antidotus, si cum aqua aliqua appropriata aut vino oligophoro absente, vehemente febrî, ægro propinetur dragma vna aut scrupula quatuor, isque sumpto pharmaco sese ad sudandum componat. Sudoribus enim venenum omne etiam si ad venas habitumque corporis deductum sit facile expelleret, & cor, ne eius noxam suscipiat, muniatur. Quod certè plurimis exemplis expertus ipse sum, & ab aliis quibus particulam fossilis cornu (quod prius fraxini lignum fuisse notauî) dono dedi, expertum iudici.

Ad pestem & febres pestilentes.

Puer quidam deglutita plumbea pila, quæ multos ante annos sub arnearum telis latuerat, extemplo ventre ita intumuerat, vt crepaturæ periculum adstantibus videretur adesse. Hic ebibito scrupulo medullæ omnibus admirantibus statim conualuit. Alia mulier intoxicata ventreque vtri modo inflato vt morti proxima videretur, subito hausto puluere præter omnium expectationem conualuit. Facit ad epilepsiam, syncopen, cardiacam passionem, cordis tremorem, aliosque cordis affectus, si cum aqua appropriata scrupuli pondere ægro offeratur. Sudores egregiè mouet, ob id febribus malignis & pestilentibus conducit, ac venenum omne foras ad cutim pellit.

Ad cordis affectus & epilepsiam.

De vero cornu Monocerotis, & an id reperitur.

C A P. CCXLIV.

A Multis annis in tanta dignitate & existimatione apud Gemmarios & principes Monocerotis cornu tanquam nihil præstantius ad cognoscenda, præcauenda & superanda omnia veneni genera sit, habetur: vt auri precium longe superet. Quia vero à multis dubitatur num animal id, cuius cornu tam admirandas facultates habere debet in rerum natura sit, nec ne, aliis id affirmantibus & describentibus, aliis negantibus, operæ precium puto, quandoquidem plura animalia sunt, quæ vnum cornu in fronte gerunt, & proinde generaliter illis Monocerotis nomen conuenit, illa omnia obiter, illorumque cornuum formam describere, ac deinde examinare quòdnam illud sit, quod tantæ facultatis cornu gestet. Nam negare tale animal quale à Plinio, Aliano & Vartomanno pro Monocerote describitur, in rerum natura esse, mihi pro: fusus ineptum videtur. Etsi enim hoc tempore complures orbis partes nauigantium industria detectæ sint, quis tamen omnes Asiæ,

Chynæ, Cathaiæ, Tattariæ, Africa, America angulos perlustravit & inuestigauit num tale animal præ manibus sit. Affirmantibus itaque sese & animal vidisse ac cornu facultates experientia didicisse, tam diu credi potest, donec exploratis omnibus mundi angulis constet, ab illis descriptum animal nullibi reperiri. Verum, vt dixi, plura sunt quæ vnum cornu gerunt ac fortassis vni ex illis etiam si aliud nomen habeat, (vt tempore rerum nomina sæpe mutantur) contingit vt verum & decantatum illud cornu gestet; alteri vero etsi nomen monocerotis seruet & cornu habeat, tamen viribus illis careat. Plinius libro VIII.

*Boues unicomnes.
Monoceros.*

Rhinoceros.

De Monocero.

cap. XXI. scribit in India boues solidis vngulis & vnicornes reperiri. Deinde paulo post. Asperimam feram monocerotem esse, reliquo corpore equo similem, capite ceruo; pedibus elephanto, cauda apro, mugitu graui, vno cornu nigro, media fronte cubitorum duum eminente. Garsias ab Horto proregis Indiae medicus Rhinocerotem qui vnum cornu gestat in fronte breue, nigrum brachii ad conum erassitie, colore pellis asinini & fibrosum, ab Indis pro Monocero haberi scribit eiusque cornu ab iis ad venena vsurpari, verum ipse peculiare hoc animal quod proprie ab authoribus monoceros appellatur, Rhinocerotem esse nequaquam arbitratur, verumque Monocerotem ab authoribus, à quibus describitur non visum existimat, quæque de eo audierit, hoc modo enarrat. Referam quæ à viris fide dignis accepi. Inter promontorium Bonæ spei & aliud promontorium de currentes nuncupatum vidisse se affirmabant terrestre quoddam animalis genus, licet mari etiam delectaretur, quod caput & iugam equi haberet (minime tamen equum esse) cornu præditum, duos palmos oblongo, mobili, quodque nunc in dextram, nunc in sinistram obuerneret, modo illud attolleret, modo dimitteret. Id animal cum Elephantis ferociter præliari, eiusque cornu aduersus venena laudari. Eius experimentum factum propinato duobus canibus veneno: Alterum enim, canem, cui dupla quantitate propinatum esset venenum, sumpto huius cornu puluere ex aqua conualuisse alium vero cui exigua quantitate venenum esset datum, nec exhibitum hoc cornu, statim mortuum corruisse. Hactenus Garsias. Aliud præterea animal est quod vnum tantum cornu gestat in fronte quod Plinius Asinum Indicum vocat

Asinus Indicus unicomnis.

Oryx unicomnis.

Quinq; animalia vno cornu.

Monoceros habet nigrum cornu.

libro. XI. cap. XXXVII. nat. Histor. & capite XLVI. ait vnicorne Asinus tantum Indicus: vnicorne & bifulcum oryx. Talos asinus Indicus vnus solidipedum habet. De asino Indico & Origine vnicornibus mentionem fecit etiam Aristot. lib. 2. de Histor. animal. cap. VIII & III. de part. animal. cap. 2. ac asserit Asinum Indicum cornu gerere in fronte pedesq; solidos & ralos habere. Orygem etiam in fronte vnicornem, sed scissis esse pedibus. Quinque itaque animalia reperiuntur diuersa, quæ vnum cornu gerunt. Bos Indicus, Rhinoceros, Monoceros, Asinus Indicus, & Oryx. Quod autem monocerotis nomen peculiari animali ab antiquis datum fuerit, à boue Indico, Rhinocero & oryge differente Eliani testimonio clare docetur, Is enim lib. 2 de animalibus, ait se audisse (nam ocularis testis non est) Monocerotem, quem vocant caitaronum magnitudine ad confirmatæ ætatis equum accedere, iubaque & pilis fuluum esse, pedum & totius corporis bonitate excellere, atque similiter vt elephas pe-

phas pe-

phas pedum digitis indiuisis esse, apri caudam habere, inter supercilia cornu vno eodemque nigro non leui quidem, sed versuras quasdam naturales habente, atque in acutissimum mucronem desinente ornatum existere, omniumque maximè animalium absonam vocem & contemtam mittere, & ad alias quidem bestias ad se accedentes mansuescere, cum gregalibus vero suis pugnare, neque modo cum maribus naturali quadam contentione dissiidere, sed contra etiam feminas certare, pugnamque vsque ad mortem ingrauescere. Nam & maximo robore præditus, & expugnabili cornu armatus est, desertissimas regiones persequitur, simul & errat. Notandum hic Ælianum nullas facultates cornu monocerotis describere. De asino porro Indico Ælianus lib. 5. sequentia scribit. Syluestres asinos equis magnitudine non inferiores, apud Indos nasci accipi, eosque reliquo corpore albos, capite vero purpureo oculisque nigris esse, cornuque in fronte gerere, cuius superius puniceum, inferius autem album, medium vero nigrum sit. Atque non omnes quidem Indos, sed potentiores cum tanquam armillis quibusdam brachia, sic cornua certis spaciis auro ornant, ex ipsis bibere solere. Ex hoc cornu bibentem ab insanabilibus morbitutum fieri, neque eum ipsum conuulsionibus corripi, neque sacro morbo, neque venenis vllis ferunt. Quinetiam si quid prius pestilens biberit, tum id vomere tum ad sanitatem redire. Ex quibus duobus Æliani locis facile colligi potest asini Indici cornu id esse quod ab omnibus expetitur ad venena, & nequaquam monocerotis cornu quod vno tantum eoque nigro colore præditum est & versuras habet, ac passim à principibus pro vero monocerotis cornu ostenditur, omni facultate aduersus venena carens. Causa cur facultates quas cornu asini Indici habet, attributa fuerint monocerotis cornui, nomen monocerotis, quod vt ante dixi, asino Indico tribui potest, fortassis fuit. Vnicornu enim est animal asinus Indicus, non minus quam proprie dictum monoceros. An autem hoc animal quod à Garsia ab Horto describitur monocerotis nomine, & prope caput bonæ spei reperitur idem sit cum asino Indico ex signis & notis nõ satis deprehendi potest. Vartomannus se duos vidisse Monoceros testatur, traditque vnicum cornu, equi magnitudinem habere, crura, pedes & caput cerui, pili colorem balium, equi iubam rariorem, coxas villosas, & mansuetum esse animal. Hæc descriptio cum Æliani descriptione satis conuenit ita vt idem animal describi videatur. Quod ad Orygem attinet, nunc incertum est quodnam animal fuerit. Certum tamen est capræ syluestris speciem fuisse, quæ vnicum cornu gestat. Nunc aliqui mosci capreolum vel gasellam aut pygargum esse autumant, quibus tamen animalibus aliqui vnum tantum cornu, aliqui duo tribuunt.

Viros ad omnes morbos & venena.

De Oryge.

Reperiuntur apud principes & magnates varia particula cornuum, nomine cornuum Monocerotis. Sed hæcenus (etiã si plures quam viginti differentias collegerim) nunquam particulam asini Indici cornui similem deprehendi. Quotquot habeo omnes nigrescunt, pallefcunt vel albicant, ita vt ebur ceruinum cornu aut Rosmati dentem referant, aut si è terra eruta fuerint, ibi ætate excelsas mollioresque redditas quis iudicare possit. Habuit mater fra-

triæ meæ particulam à cornu satis magno, quod multis milibus venditum fuerat, abscissam, qua mira præstitisse matrem affirmabat. Erat illa particula eboris instar albissima, intrinsicus concava, vt cornua esse solent. Exterior pars crassitie pellis porcinae fere pellucida ac ad flauedinem tendens conspiciebatur exactè lardum porcinum cum sua pelle in cornu transmutatum dixisses. Ab interiori enim & albissima parte ad amussim lineola distinguebatur id quod cutim porcinae referebat. Durissimum fuerat hoc cornu, vix quælima superari poterat, odorem etiam qualem cornua omnia dum lima fricantur edere solent, emittebat. Sed neque hoc cornu Monocerotis aut Asini-Indici fuit. Nec refert cum natura etiam aliorum animalium cornua, viribus & facultatibus ditare possit. Cornu profecto ceruinum multorum experientia non exiguas aduersus venena habet vires, ita vt recte deficiente asini Indici cornu in illius locum substitui possit. Dum Veneris essem ante annos viginti quinque duo cornua mihi ostensa fuerunt à quodam simplicista rerum exoticarum studiosissimo, vnum quatuor pedum ad minus longitudine, oui gallinacei maioris circa basin crassitie, quod paulatim desinebat in mucronem obtusum, color externus erat eburneus, internus albissimus; à basi ad mucronem fere strias habebat, dicebat ille cornu esse Hyppopotami animalis, ac verum vnicornu, facultatibusque vnicornui attributis præditum. Hyppopotamum sæpe depictum vidi, & antiqui Romanorum Imperatores illius effigiem tum in nummis tum symbolis exhibuerunt; verum absque cornu, cuius autem animalis hoc cornu fuerit hæcenus scire non potui. Visum tamen mihi fuit Rosmari dentem esse. Alterum cornu sex pedes longum fuit, ad basin oui columbini maioris aut oui gallinacei minoris crassitie, paulatim in acutum mucronem desinens, intus ad pedum duorum longitudinem à basi concavum. Color externus fere niger fuit, vt ligni guaiaci nucleus interior etiam niger esse solet. Tanto leuore præditum erat, ac à basi versus paulatim ad mucronem tam eleganter æqualique distantia præcedentes habebat, vt arte elaboratum fuisse videretur. Id non Monocerotis cornu, sed Gazellæ esse, (quam aliqui mosci capreolum vocant & vnicornem faciunt, sed errore, vt Gesnerus notauit) dicebat. Nam Gazella aliis aliud animal est, & à musci capreolo diuersum, fortassis Pygæus, quem aliqui etiam vnicornem faciunt capræque syluestris speciem. Verum gemmarius aut simplicista ille qui hoc cornu habebat Gazellam duo huiusmodi cornua proferre, sed curua assererat, curuaturam vero tolli aqua calida, mollescere in illa cornu, ac postea manu in rectitudinem cogi. Id profecto cornu vero Monocerotis animalis cornui omnibus notis respondebat, atque pro eius cornu habui, licet ille aliter senserit. Nam huiusmodi viris parum exercitatis à mercatoribus quibus credunt, facile imponitur: fortassis, quia ad venena expellenda & arcenda vires non habuit, pro Monocerotis cornu habere noluit, cum tamen, vt dixi, Monocerotis cornu viribus illis careat. Simile plane cornu vidi apud Philibertum De Bois mercatorem Pragensem, qui id à legato Ducis Moicouia Pragæ degente pignoris loco ad se pro mille ducatis

ducatis receperat. Sed cum nullæ ipsius ad venena vires deprehensæ fuissent: iudicatum fuit à gemmaris Monocerotis cornu non esse, licet omnibus notis attestantibus fuerit.

Qui itaque cum effectu verum vnicornu cupit, is sibi vel Asini Indici cornu, vel Rhynocerotis, vel illud quod lardi porcini faciem repræsentat, vel etiam fossile quod prius ebur, cornu ceruinum, lignum iuglandis aut fraxini, vel etiam alterius materiæ ad venena commendatæ, fuerat, & medullam linguæ adhærentem, albam odoratam in vino bullientem continet, sibi procuret. Ita enim voti compos fiet, nec exigui momenti ad venena quæuis habebit medicamentum.

Electio.

De lapide crucifero. CAP. CCXLV.

AD cornuum fossilium genera non ineptè referrè potest lapis crucifer bubuli cornu magnitudine & facie, qui dum transuersim scinditur in planos orbiculos crucem nigro colore refert. Reliqua superficiæ pars cineritium habet colorem, cui interdum ruber intermixtus videtur. Extrinsecus ex cinereo nigrescit, maculisque interdum nigris distinguitur, ac tactu inæqualibus. Tam mollis est, vt cultro facile ab eo puluis albus abradi possit. Inuenitur viginti milliariibus à fano Diui Iacobi in Compostella Hispaniæ. Fertur gestatus vt carnem tangat, sistere sanguinem vndecunque fluentem, præterea lactis vbertatem efficere, ac dæmonia arcere, febres etiam omnes curare collo appensus dicitur.

De cornu Ammonis. CAP. CCXLVI.

Ammonis cornu speciem cornu arictini in se reuoluti refert, ac aurei coloris armatura, obductum esse videtur. Plinius lib. 31. cap. 10. inter gemmas refert, ac sequentia scribit.

Hammonis cornu inter sacratissimas Æthiopiæ gemmas aureo colore arietini cornu effigiem reddens. Promittitur prædiuina somnia repræsentare. Solet ferreo armari hoc cornu colore, qui aluminis succo accedente, in æreum vel aureum facile mutatur; quemadmodum ferro ipso facile contingit.

Hoplitis.

Ad Hoplitis species reduci potest, quia armatura constat. Interdum tamen armatura caret, ac cinerei est coloris, & nodosus quasi iuncturis cohercat, Germanicè vocatur *ein Scherborn*. Reperitur propè Hildeshemium, ac in aliis Germaniæ locis. Sæpe octo digitos latum est, ac aliquando pondere tres libras superat. Nonnunquam ita exiguum est, vt nucis magnitudinem non excedat. Ab hoc differt anguis putrefactus, qui in saxum commutatus, reperitur, nam hic striis & armatura caret. Ad cornu Hammonis species referri potest lapis nouæ lunæ figura, aurea vel ferrea armatura vestitus mediocriter durus & interdum striatus, modo magnus, modo paruus, quem Cardanus Seleniten vocat. Item alius simili figura absque armatura à cinereo colore Tephrites dictus, aliàs Menois ab eadem Lunæ crescentis & corniculatæ forma quam repræsentat.

Selenites.

Tephrites.

De Magnete. C A P. CCXLVII.

Nominis ratio.

Magnes etsi inter saxa potius quam inter alicuius precii lapides referri debere videatur, nihilominus tamen propter admirabilem ipsius naturam, qua se animatum calique plagas discernere, ac conditoris opificisque sui magnitudinem, sapientiam, & prudentiam incomparabilem cognoscere ostendit: merito non solum saxis nobilioribus, sed & aliis gemmis omnibus præferendus est. Nomen magnetis illi à magnitudine deductum nonnulli arbitrantur, quod reuera trahendi vi magnus sit, ac non nisi cælum ipsum, quod omnium rerum maximum est, cognoscat & respiciat. Alii à Magnete armentario cum Plinio nomen illi datum existimant. Is enim cum armenta in Ida pasceret ac baculos humi posuisset illorum cuspides ferreos lapidi fixius adhærere primum obseruasse, aliis que significasse dicitur. Lucretius à Magnesia regione, vbi reperitur, nomen deducit.

Quem Magneta vocant patrio de nomine Graii Magnetum quoniam patris in sinibus ortus.

Plato ab Empedocle magnetem vocatum in Ione scribit, cumque à nonnullis Heraclion vocari. Theophrasto auctore Heraclion dicitur, quod circa ciuitatem Heracleam inueniatur. A multis Herculeus appellatur, quia ferro, quod omnia domat, & cui omnia cedere coguntur, imperet, id ad se trahat, ac ad nuntum obsequi faciat. A ferro etiam Sideritis dicitur, nam ferrum Græcè *σίδηρος* vocatur.

Magnes proprie dicitur lapis qui ferrum vel alium magnetem ad se trahit vel à se

vel à se reicit, ac plagas mundi ostendit. Qui ferrum reicit Theamedes à veteribus dictus fuit. Verum hic omni magneti infidet ac altera ipsius pars est, tractoriæ parti opposita. Qui carnem, aurum, vel argentum ad se trahunt lapides, inter magnetis species minime referendos arbitror. Magnes colore plerunque est ferrugineo ad ceruleum tendente: Aliquando exterius subrufo, ac intus nigricante. Ceruleus etiam, Dioscoride teste, ceteris præstantior est.

Genera & loci natales magnetis. CAP. CCXLVIII.

Plinius sequentibus verbis magnetis genera ita describit. Quinque genera Sotacus demonstrat. Æthiopicum, Magnesiacum è Magnesia Macedoniæ. Tertium in Echio Beotia. Quartum circa Alexandriam & Troadem. Quintum in Magnesia Asiæ. Differentia prima mas sit an femina, proxima in colore. Nam qui in Macedonia & Magnesia reperiuntur, rufi nigrique sunt. Beotius vero rufi coloris plus habet quam nigri. Is qui in Troade inuenitur niger est & feminei sexus, ideoque sine viribus. Deterrimus autem in Magnesia Asiæ candidus, neque attrahens ferrum, similisque pumici, compertum tanto meliores, quanto sunt magis cerulei. Æthiopico laus summa datur pondusque argento reponditur. Inuenitur hic in Æthiopiæ Smiri, ita vocatur regio arenosa. Ibi & hæmatites magnes sanguinei coloris. Sanguinemque reddens si teratur, sed & crocum. In attrahendo ferro non eadem quæ magneti, hæmatite natura, Æthiopici argumentum est quod magnetem alium ad se trahit. Ex his Plinii verbis constat Magnetem Hæmatiten qui ferrum non attrahit nunc inter magnetis genera non referri, vt nec quintum genus hodie pro magnete habetur: nisi forte ille lapis sit quem Itali Calamita bianca vocant, qui que linguæ admotus illi adhæret. Commodius meo iudico ab effectu tria magnetum genera statuuntur. Vt primo genere contineantur qui ferrum trahunt. Secundo qui plagas mundi tantum ostendunt, nec ferrum trahunt. Tertio vero qui alium magnetem ad se alliciunt. Quicumque ferrum trahunt illi omnes plagas mundi monstrant. Id enim proprium omni & soli magneti videtur. Qui vero plagas tantum mundi ostendunt vi trahendi carere possunt. Tales habui ex monte S. Georgii qui tribus Praga distat miliaribus, in planitie agri Leutmericensis solitarie constitutus. Tertium genus quod magnetem trahit nondum vidi, id si olim fuerit, vt Plinius testatur, verisimile est & nunc esse. Scio magnetis partem borealem, borealem alterius respuere, vt alterius australem ad se trahit. Verum id omni magneti plagas mundi ostendenti proprium est, & necessario, vt vniti, plagæ, plagis respondeant, ac natius plagarum situs conseruetur, boreales boream, Australes austrum respiciant. Si magnes multum ferri in se contineat facile ab alio magnete trahi potest. Verum nõ lapidis, sed ferri ratione attrahitur. Quod ad Theameden quem vetustas ferrum abigere tradidit, attinet, nec ille diuersum genus statuit, cum & illius facultas omni magneti qui ferrum allicit plagasque mundi demonstrat insit. Affricatum enim ferrum magneti, si ad equilibrium ponatur, ab aduersa magnetis parte, ferri contacta pars, aut ab

*Optimi no-
ta.*

*Tria magna-
tis genera.*

*Theamedes
ferrum reii-
cit.*

eadem magnetis parte quæ ferrum tetigit, ferri aduersa pars abigitur. Vocatur Theamedes, Germanicè *ein blefer*.

Locus natalis.

Reperitur magnes circa ferri fodinas in Germania prope vallem Ioachimicum, Swartzburgum, Schneburgum in Misnia, item ad fontes albis & riuulum *den Hirsprunnen* ac prope Cupfferbergam Silesiæ. In Italia in montibus Viterbii & in Illua, qui exterius subrufus est, intus in fracturis nigricans & parum tendens ad cernieum obscurum, atque admodum efficax in attractione, quique dum percutitur inhorrescit, lanugine quadam oborta, quæ transmigrat ad ferrum si admoueatur. Nascitur magnes plerunque in ferri fodinis aut in vicinis locis. Interdum magnetes visuntur in quibus plus ferri quam lapidis sit. In Germania ex magnete optimum ferrum elicitur, acis qui circa ferri fodinas eruitur eiusque colorem habet, plerunque vegetior esse cæteris solet.

De natura, facultatibus & viribus magnetis.

C A P. CCXLIX.

Magnes id admirabile, & quod nunquam humana consequi potest ratio, habet, quod ferrum aut eius meliorem partem chalyben appetat, illique vniri cupiat: quemadmodum ferrum ipsius complexum exoptat. Nam si magnes magnis viribus sit, ac ferrum liberum, id ad magnetem properat. E contra si magnes exiguus sit ac liber, ferrum vero graue, aut alicui rei affixum, magnes ad ferrum vt illi coniungatur se mouet. Ita vt non tam magnes ferrum, quam ferrum magnetem trahere videatur. Si magnes ad se trahendi ferrum facultatem tantum haberet, nunquam se vltro ad ferrum moueret & conferret. Videtur itaque & ferrum trahendi magnetem vim habere. Verum verisimilius est magnetem ferrum trahere; quam ferrum magnetem, quia sepultus in scobe ferri magnes vires suas conseruat & auget. Ferrum vero rubiginem contrahit & perit. Quod fieri non potest, nisi puriorem & subtiliorem ferri substantiam ad se traxerit. Deinde actionem ac vim trahendi communicat ferro, quam si non haberet alteri dare non posset. Quod itaque magnes ad ferrum se moueat, hoc fit quia ipsius concupiscit amplexum, quo potiri aliter non potest. Resistit enim cupienti ferri pondus, quod à leuiori moueri non potest. Id si vnus vniciæ sit, non potest trahi nisi à magnete cuius corpus grauius sit vniciæ & cuius facultas etiam vniciam trahere possit, vtrumque enim necessarium, si liber sit magnes. Nam si ab aliquo detineatur aut alicui rei affixus sit, non est necesse vt grauior sit ferro. Sufficit enim vires ipsius tractrices fortiores esse quam ferri pondus. Potest enim hoc modo vniam vniciam pendens magnes libram ferri attrahere; imo plus. Audiui enim ab amico meo se vidisse exiguum magnetem tres libras traxisse ac ita firmiter retinuisse vt non nisi vi auelli à magnete potuerit. Vix ille pendebat duas vnicias. Si quis dixerit & magnetem ad ferri & ferrum ad magnetis amplexum properare, fortassis non aberrabit. Parum tamen

tamen refert si quis hunc motum tractionem vocet: Vis hæc attractrix quæ est in magnete nullo obice impedire potest, trahit enim per lignum, per lapidem, imo per vitrum. Vnde colligi potest incorporeum esse quid, quod ad ferrum per vitrum transmittitur. Si enim substantia esset corporea dum vitrum transfret, duo essent in eodem loco corpora quod physicis absurdum est. An autem substantia sit incorporea aut qualitas aliqua, difficile est coniectu. Qualitas sane videtur, eaque quæ cum luce vel sono comparari possit. Vt enim lux vitrum transit momento temporis, & sonus per opaca corpora & solidissima defertur ad aures & agnoscitur: ita etiam facultas Magnetis per quænis corpora ad ferrum, quod cum illo sympathiam habens ipsius motum sequitur & cum ipso tanquam amico consentit, idque non secus contingit quam fidibus, quæ dum ita extensæ sunt, vt si pulsentur à se distent diapason id est octaua, vna contacta altera intacta mouebitur & consonabit, cæteris fidibus interiacentibus aut intermediis immotis; quod profecto non nisi soni qualitate ad aliam fidem transmissa fieri potest.

*Trahit per
vitrum ma-
gnes.*

*Sympathia
Harmonia.*

Causa cur mutuo amplexu gaudeant, aut magnes ferrum trahat, inuentu non solum meo iudicio difficillima est, sed omnino impossibilis. Multi existimarunt ideo appeti à magnete ferrum quod illo nutriatur, conferuetur, & sustentetur, approbante, vt illis videtur, id experientia dum in scobe ferri sepulrus vegetior redditur, ferro paulatim in rubiginem mutato. Verum ex sequentibus hanc causam non sufficere illi qui veram causam scire cupit, facile qui pollet ingenio perspiciet. Omni tamen dubio procul consensus iste intimus à similitudine essentia quam habet magnes cum ferro proficisci debet, quæ vt nobis ignota est ita & causa quæ ab illa dimanat. Videtur quidem spiritum quendam in se habere magnes, qui vt se suamque actionem conferuet, puriorem ferri partem sibi addi desiderat, non secus quam ignis papulum sine quo mox euanescit ac extinguitur. Sed si spiritus magnetis aut aliud quid in magnete ex ferro quid desiderat, cur inrerdum, vt postea explicabo, ferrum reicit, & eiusdem massæ ferreæ alteram partem? An non vna pars alteri parti similis est substantia, essentia, & qualitatibus? Si vna idonea fuit alendo vel conferuando magneti aut similitudinem cum illo habet, cur altera non est? imo non solum non est, sed plane reicitur:

*Cur appetat
magnes fer-
rum.*

Aliud itaque hieclaret quam quod humana consequi possit mens, id naturæ relinquimus quæ multa in sinu suo recondita habet, ac admirari sapius quam intelligi vult. Dubitari posset num ferrum magnetem appetet, vt illius facultatibus potiatur, quæ sunt ferrum aliud trahere & plagas mundi seu vniuersi constitutionem ostendere. Quarum sane facultatū postrema eximia & admiranda est, cum eius beneficio oceanus noctu, obscuro aut nubilo cælo nauigari & ad omnes orbis partes, etiam ad antipodas absque errore, viæ & itinera institui possint. Magnes enim vias tanquam digito, dum plagas mundi indicat, ostendit, eamq; facultatem ferrum illi appositum adipiscitur. Sed nihil hic definitio vt aliis

quod rimentur relinquam. Solent imperfecta quæuis perfectionem sui appetere, vt materia formam, sed ferrum perfectum line hac facultate videtur. Perfectius tamen censerī debet si illi nobilis hæc & admirabilis facultas, (qua quasi animatum redditur) accedat.

Quomodo Magnes plagas mundi ostendat, ac ferrum eadem facultate exornet. CAP. CCL.

DVbitaui in fine præcedentis capitis num ferrum, quia materia constat, quæ apta & idonea est ad suscipiendam formam, animam seu facultates Magnetis, vt perfectius sit, propterea magnetem à quo prædicta facile cõsequi potest, ambiat. Præterea præcipuam & nobiliorẽ facultatem magnetis eã dixi qua plagas mundi ostendit. Ea nunc explicanda est; multa n. obseruatu digna & admiranda habet. Magnes dum in scutella lignea ponitur, eaq; aquæ quiescenti immittitur, voluitur scutella donec sponte quiescat. Quem situm quiescens habet, eundẽ etiam si milies moueatur, scutella perpetuo habebit, eaq; pars lapidis, quæ boream respiciet, semper respiciat, quæ austrum, etiam austrum, neq; aliter quiescere poterit. Pars quæ boream respicit borealis vocatur, opposita australis. Idẽ continget, si ex filo suspendatur magnes. Nam perpetuo pars borealis boreã respicere volet, orientalis orientalem, & sic de cæteris, vnde autem id habeat quod plagas mundi obseruet difficile est diuinare. Arbitror magnetem, quem situm habuit in solo natali eum perpetuo, ni impediatur, exoptare. Ac propterea quæ pars tunc boream respiciebat, semper respicere velle, ac dum libera est borealem plagam quarere, qua inuenta, natiui soli situ congruit, quiescere. Hinc facile colligi potest quemuis magnetem in extremitate sua punctum habere boreale. Quo cognito etiam australe, orientale, occidentale & quoduis aliud, aliquot gradibus ab illo declinans, facile inueniri & haberi potest. Inuenitur autem punctum boreale modis prædictis, nam quæ pars boream respiciet, vbi quieuerit magnes borealis erit & aduersa australis. Ducitur enim vis hæc per centrum corporis recta linea. Si freris magnetem in plures partes, singulæ lineas suas meridianas per corporis centrum transeuntes habebunt; à centro enim corporis vt à centro mundi plagarum distinctio oritur. Polaris punctus non plaga solummodo, sequenti ratione certius reperitur. Iube magnetem in sphericam figuram redigi & expoliri, ac ferrum gracile concinnari æquale spheræ diametro, idque supra lapidem sphericum colloca, nam vertet se donec supra meridianam lineam per borealem & australe punctum transeuntem quiescet. Vbi quieuerit, signato lineam, ac transfer ferrum in alteram lapidis partem: cum resederit & quieuerit, iterum signato, idque tertio & quarto repete. Deinde vbi lineæ se decussabunt, erunt puncta borealia vel australia. Aliter eadem puncta reperies. Frange acum tenuem, partemq; minorem supra lapidem sphericum ponito, eamq; moueto. Nam dum in boreale punctum incidit erigetur ad perpendiculum; mouere itaq; donec id fieri videris ne perardescat.

Quare plagas ostendat mundi.

Punctū boreale inuenire.

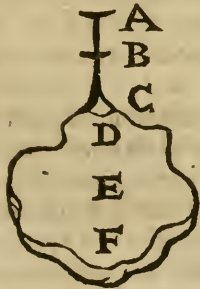
Ferrum Magnetis vires & puncta suscipit. CAP. CCLI.

Magnes non solum ipse ferrum attrahit & plagas mundi ostendit, ac instar maioris mundi centrum suum habet & vtrumq; polum arcticum ac antarcticum; sed eandem vim contactu vel ferro tribuit vel ferrum ab ipso extorquet. Quinimo etiamsi magnetem non attingat ferrum, modo tamen intra circulum virtutis magnetis constituatur, ac ibidem parumper moretur, vires easdem manescitur. Circulus virtutis vocatur distantia illa ad quam vis magnetis extenditur: quæ à ferro acquisita aut illi tradita tam efficax est, vt plagas mundi ostendere, & aliud ferrum attrahere sibi que affigere possit. Hoc modo complures annuli separati sibi inuicem inuisibili spiritu magnetis connexi & adherentes catenæ instar ostendi possunt. Quorum postremi & à magnete remotiores, si extra circulum virtutis, aut ad extremam illius circumferentiam sint, à catena decidunt aliis & vicinioribus adherentibus nõ sine spectantium admiratione.

*Annulorum
catena.*

Ferrum quod magnetis virtutem non accepit ab omni parte magnetis trahitur, etiam quæuis ipsius pars si ad æquilibrium constituatur. Vbi attigerit magnetem, aut, vt dixi, paululum in circulo virtutis illius hæserit, iam virtutem magnetis adipiscitur & trahendi aliud ferrum & ostendendi plagas. Fit enim simile magneti ac vt ille maiorem mundum refert centro & polis, ita & ferrum. Recipit autem ferrum plagas & polos in se prorsus eosdem quos habuit dum magneti astaret, vel admoueretur, eosq; perpetuo postea conseruat. Exempli causa, sit ferrum A B C, ac pars ipsius C attingat magnetis D E F partem, videlicet D, hoc contactu, quia vtriusque corpus vnum quodammodo efficitur & virtus per vtrumque corpus diffusa vnitur (ita vt A sit vna extremitas, F altera, & medietas inter A & F centrum) fit, vt si F extremitas fuerit pars borealis ipsius magnetis, & altera A australis; semoto ferro à magnete (quasi corpore vno diuiso in duas partes, ferri extremitas A quæ fuerat australis, maneat australis, altera vero opposita C, quæ dum magnetem attingeret, & vires susciperet extremitas non erat, nunc vero ab vnione separata extremitas est: necessario borealem partem faciat. Nam inter duas extremitates centrum est, quod australem plagam à boreali discriminat, deinde australi opponitur semper borealis.

*Ferrum ab
omni parte
magnetis
trahitur.*

Similes partes se aduersantur.

Ferrum his viribus dotatum non ingratum est suo benefactori, pars enim ea quæ vires accepit, perpetuo complexum illius, quæ dedit beneficium ambit, cupit ac ad se trahit, aduersam vero respuit. Quia itaque ferri borealis pars ab australi D virtutem recepit, illam tantum nequaquam borealem ambiet, & vice versa ferri pars quæ tetigit borealem magnetis partem non borealem plagam, sed australem ostendet, appetet tamen illam partem magnetis quam tetigit, quia attractu facta fuit non Borealis, sed australis; ac non solum ita erga illum magnetem quem tetigit, sed erga omnem alium, aut ferrum illius virtute imbutum se geret. Nam partem similem respuet borealis nempe borealem, contrariam vero amplectetur, borealis australem. Cupit enim perpetuo eundem statum quem habuit dum vires nancisceretur. Non potuit autem borealis pars magnetis borealem plagam alteri dare (cum situs det plagas) magis quam fieri potest, vt duæ lineæ (dum se mutuo attingunt) aut duæ superficies lineæ (dum coniunguntur) eandem plagam mundi ostendant. Vna si orientem respexerit, altera huic annexa necessario occidentem respiciet. Quicumque quæ prædicta sunt recte intellexerit, in magnete etiam aliter fieri non posse facile percipiet. Nam dum ferrum contingit magnetem, magnes qua parte attingit ferrum aliam plagam & ferrum oppositam respicit. Hunc respectum ab utroque feruari, natura cupit. Hoc bene intellecto multorum effectuum magnetis & ferri, ratio dari commodè potest: nec mirum erit amplius respui à magnete ferrum. Respuit enim à boreali magnetis, Borealis ferri & ab Australis, australis ferri pars. Quæ porro ferro ex contactu magnetis contingere dixi, eadem ferro contingunt, si intra circulum virtutis magnetis moretur. Nam etsi non attingat magnetem, tamen quia magnetis facultas per totum circulum extensa est, quicquid in eo constitutum est, quasi illi vnitum sit haberi debet.

Egregia similitudo.

Id mirum videri potest quod si ferrum magnetis vi imbutum ad æquilibrium ponatur ac ipsius extremitati boreali, magnes suprateneatur, attrahatur ea pars; si vero subtrus teneatur repellatur. Contrarii effectus fiunt quia partes lapidis contrariæ ferrum respiciunt. Nam superior pars lapidis, dum supponitur ferro alia est, quam inferior quæ supra ferrum tenerur, imo prorsus opposita. Si eadem facies opponeretur infra vel supra, eadem attractio fieret; vicinior itaque operatur in magnetem si sit australis vel borealis. Perpetuum enim est, similem similem abigere & dissimilem appetere. An non contrarias partes ostendo ferro si supra id volam manus detineam, infra vero subducta manu exteriorem manus partem ferrum vertus habeam. Facierum itaque & partium diuersitatem agnoscit & percipit magnes.

Supra & infra contraria.

Quod vero à Plinio aliisque nonnullis authoribus magnetis genus statuarur quod ferrum abigat, Theamedis nomine insignitum; id hæcenus vt videre nunquam potui ita neque eum vidi, qui assereret se talem vidisse qui ab omni sua parte ferrum abigeret. Proinde si quidam magnetem ferrum abigere animaduerrunt eos deceptos fuisse quod à plagarum distinctione id fieri ignorarent arbitror. Quilibet enim magnes ferrum ipsius viribus imbutum ab aliqua sui parte repellit.

Theamedis.

Quod vero à Plinio aliisque nonnullis authoribus magnetis genus statuarur quod ferrum abigat, Theamedis nomine insignitum; id hæcenus vt videre nunquam potui ita neque eum vidi, qui assereret se talem vidisse qui ab omni sua parte ferrum abigeret. Proinde si quidam magnetem ferrum abigere animaduerrunt eos deceptos fuisse quod à plagarum distinctione id fieri ignorarent arbitror. Quilibet enim magnes ferrum ipsius viribus imbutum ab aliqua sui parte repellit.

Inter magnetis admiranda id etiam notandum est, quod ea pars quæ in æquilibrio ferrum positum, respuit, nihilominus ubi attigerit id retineat. Nec minus mirum est quod etiam si à quavis parte ferrum virtute sua nondum imbutum trahat, id ex vno puncto efficacius faciat. Quod deprehenditur si magnes supra ferrum asseri plano superpositum detineatur & manibus volutetur, donec ferrum tremat & ad contactum currat. Vbi enim tetigerit ibi punctum tractionis est à quo tanquam centro radii virtutis magnetis in ambitum sparguntur.

Sed supra hæc omnia nihil mirabilius in magnete & quod magis ingenia acutiora torqueat mihi videtur, quam quod ferrum illius virtute imbutum & ad æquilibrio positum, vt ad omnes plagas verti possit non præcisè polare punctum vbi que terrarum ostendat. Nam hic in Germania octo aut plures gradus orientem versus ferrum à polo declinat. Videtur vel in firmamento vel in aliis orbibus celestibus vel supra firmamentum, vel in terra fixum aliquod punctum esse ad quod magnes ducitur vel à quo trahitur. In firmamento vel orbibus inferioribus hoc esse non potest; quia id, dum cum illis quotidie circuit globum terrestrem vna moueretur, eiusque motum necessario ferrum ab illo tractum sequeretur: Verum id quia non sit (ferro tota die immoto idem punctum ostendente) sequitur in firmamento vel inferioribus orbibus hoc esse non posse. Supra firmamentum aliquid immobile esse quod istam vim trahendi habeat, licet statui possit, nihilominus variæ mutationes magnetis aut acus ferreæ id etiam esse non posse facile ostendunt. Temerarium etiam videtur ibi tale quid esse posse statuere, vbi forte Dei sedes absque loco est. Ræstat itaque vt in terra vel supra terram id punctum sit. Si supra terram sit, vt neotericæ nautæ affirmant, facile quo in loco sit inuestigari potest. Nam notata declinatione hic Pragæ alia obseruanda est vel in Goa Indiæ vel in Mexico aut alio loco orientem vel occidentem versus multum à Praga distante, quæ translata in mappam aut globum terrestrem, ductisq; lineis à locis illis duobus per puncta declinationis vbi lineæ se decussarint, ibi punctum est magnetis aut ferri magnetis vi imbuti. Id nostris seculis à nonnullis inuentum putatur, & ab Hollandorum obseruatione confirmatum. Qui se inuenisse putant, intra Americæ & Asiæ partem septentrionalem in freto Anian montem magneticum, quem statuunt 17. gradib. à polo arctico distantem, atq; ab Islandiæ medio seu ab insulis capitis viridis, quæ sub eodem meridiano sunt gradibus longitudinis 180, ita vt hac ratione necesse sit in Islandia & prædictis insulis necessario magnetem à polo non declinare, vt nec in Assoribus orienterioribus videlicet S. Mariæ & quas *las borgas* vocant insulis, quæ sub eodem meridiano sunt. An a. verè in prædicto fret. magneticus mons sit, incertum adhuc est, cum fretum hoc nondum exploratum satis sit. Si esset, mirum esset in tam longinqua loca virtutem suam iacere ac ferrum non quodlibet, sed tantum id quod magnetis vi imbutum est, ad sui obsequium trahere. Sed quid miramur cum omnia miraculis plena sint, & quiduis in hoc orbe sui Creatoris laudes hoc modo celebret. An nõ sollicem & calorem nobis à longe maiori distantia mo-

Punctum trahitionis.

Cur. nõ præcisè ostendat polos.

mento temporis communicat, & luna æris motu impedita absque contactu ac sine constanti & quieto medio mare vniuersum ad se trahit. Desinamus itaque mirari aut miremur omnia, cum nihil altero sit mirabilius, & quicquid est mirabile sit in oculis nostris. Authorem & opificem colamus, celebremus & adoremus, qui admiranda ista efficit, vt opera sua, si non hic, in alia vita intelligamus.

Magnes austrum ostendit.

Sed hic aliud mirabile occurrit à nautis nonnullis obseruatum, quod videlicet pixis nautica quando æquinoctialem lineam pertransiit & polo antartico vicinior est, non amplius septentrionem, sed austrum ostendat. An quia non tam plagas quam polum ostendit? eumque semper qui illi vicinior est? sed putatum fuit magneticum montem respicere, quem certe quocunque in loco sit obseruare debet, nisi forte alius apud antarticum illi directè oppositus eandem vim habeat, ac ad similia officia tanquam vicinior cogat. Sed talem ibi esse incompertum est, quinetiam multi non verti borealem plagam ad austrum asserunt.

Non video itaq; vbi polus magnetis ac illi oppositus cōmode statui possit nisi supra firmamentum statuatur duo, vnus borealis alter austrinus, ac eiusdem facultatis vt vicinior magneti imperet potius quam remotior. Sed hic nihil solidè definiti potest, præsertim cum vt dixi antea, quid supra firmamentum sit ne coniectura assequi humanum ingenium valeat, ac præter beatorum sedes diuinæ literæ nihil ibi aliud esse testentur. Deinde etiam quod nondum exploratum habeam an magnes in longam formam pennæ scriptoriæ instar aptatus & ad æquilibrium positus, polum ipsum aut idem punctum à polo distans quod acus nautica demonstrat ostendat, nec ne. Præterea dubito num magnes punctum aut axem ambiat: Ac verisimilius videtur axem ambire propter varias declinationes quæ ad nullum certum punctum dirigi possunt. Si axim ambit, ad terræ viciniorē partem se parum inclinabit, vt à terra quæ firma iacet, vim axis ipsius quæ ad omnes extremitates mittitur, in se recipiat, quam sane per maria & aquas hinc inde fluctuantes nequaquam tam commodè suscipere potest. Hinc fortassis fit dum nauigatur in mari prope Americam magneticam cuspidem aliquot gradibus ad occidentem, dum vero inter insulam S. Helenæ & Africam ad orientem declinare, ac forte propterea in Bohemia ad orientem aliquot gradibus declinare, quia septentrionem versus occurrit mare Balticum, meridiem versus mediterraneum, quæ vim axis non nihil infringere possunt, quam sane vim declinationis linea quæ à Bohemia duci potest, vique ad mare glaciale per Moscouiam & Poloniam vbi continuatio terræ est, seruari & communicare magneti potest. Sed alii diligentius ista rimentur.

Declinationis Magnetis causa.

De abolendis, restituendis, & augendis viribus magnetis.

C A P. CCLII.

Haftenus

HActenus miras magnetis facultates explicauit nec omnibus cognitatis. Restat vt explicem, quo pacto illius vires augeri & restitui possint, si illas amiserit. Amittere enim potest contactu alterius magnetis, dum nempe similem faciem attigerit, nempe borealis vnus borealem alterius. Id cum factum fuerit fortiori affricu vtriusque facultas perit & neuter officium facit aut saltem erroneè, quasi ebrius esset. Restituitur autem in integrum si in chalibis limatura per aliquot dies sepeliatur, cuius etiam beneficio si imbecillis sit magnes vegetior redditur, vt aliqui asserunt. Magnetis vires in immensum augeri posse tradit Theophrastus Paracelsus, ita vt etiam ex pariete clauum extrahere possit: Si igniatur, deinde in oleum Martis multoties extinguitur. Sed discipulos suos decipit, cum magnes igne vires omnes amittat ac spiritus ille viuificus tanquam anima magnetis, & cui vires omnes inhaerent, ignis iniurias non ferat & a corpore suo colore subceruleo expellatur, ac tantum cadauer, quod nunquam ad vitam redigi potest, post se relinquit. Magnes vt igne vires omnes amittit ita a nonnullis putatur caparum alliique odore effatus reddi, sed falsum id esse neotericorum declarat experientia, qui allii succo inunctum nihil virium amisisse testantur, vt & nautarum qui dum quotidie allium caparumque vorantes acui magnetico adstant, nihil illi iniuriæ inferri, sed suo officio strenue fungi, obseruant. Sunt alii qui adamantem magnetis vires impedire scribant, vt Plinius his verbis; Adamas dissidet cum magnete lapide in tantum vt iuxta positus, ferrum non pariat abstrahi: aut si admotus magnes apprehenderit, rapiat atque auferat, & Mardobeus his versibus,

Omnibus aqua tamen vis est adducere ferrum

Quod facit & magnes absente potens adamante,

Nam praesens adamas, magneti, quod rapit auferit.

Sed Ioan. Bapt. à Porta negat se experientia id verum deprehendisse. Interim tamen ipse docet ferrum adamantem tactu inuolui ad septentrionem, ac obuersam partem (vt in magnete ad meridiem ferrum abigere.) Id si verum est, quod nondum probaui, verisimile est adamantis borealem partem, borealem magnetis abigere, ac propterea vim ipsius trahendi impedire quod forte veteres voluerunt.

De qualitatibus & viribus medicis magnetis.

C A P. C. C L I I I.

Galeno teste magnes Hæmatitis vires habet. Dioscorides cum aqua multæ trium obolorum pondere ad crassos humores & melancholicos educendos propinari tradit, ac vti & vendi pro hæmatite cuius vires vstus proculdubio adstringendo, sanguinemque sistendo æmulatur. Nonnulli cum multa exhibitum Hydroticos sanare referunt. Paracelsus quia ferrum ad se trahit emplastris non solum ad sagittæ ferrum è corpore humano extrahendum: sed omnem aliam saburram vulneribus inhaerentem; adhibet & non inutili conatu. Inter alia autem emplastra sequens celeberrimum est & admirandæ facultatis quod à

Magnes purgat melancholicam.

Emplastrum magnetium.

multis hætenus celatam, & in secretis habitum fuit. Curat omnia vulnera punctim vel æsim inflicta subito, ac symptomata quæ vulneribus superuenire solent impedit. Quicquid malignum in vulnere est aut inutile separat ab vtili, ac sanam carnem generat, à me enaplastrum magneticum vocatur à Paracelfo O-podeldoch barbaro vocabulo. ℞. ceræ virginæ lib. duas, terebinthinæ vulgaris turbulentiæ, (non vero claræ ex picea arbore, quam impostores claram efficiunt) lib. vnam, olei oliuarum vnc. iij. funde omnia simul, addendo succi chelidoniæ, succi fol. querci succi alchimillæ, succi veronicæ ana vnciam vnam cum semisse, coque omnia simul ad succorum consumptionem, postea adde ammoniaci, galbani, ac oppoponacis aceto expurgati ana dragm. sex, colophonix vnc. vnam cum semisse, succini vnciæ semissem, masticis myrrhæ thuris, sarco-collæ ana drag. tres, immisce omnia emplastro. Dum parum refrigererit immisce magnetis confusi ac præparati vnciam vnam cum semisse, croci martis vncias duas, croci veneris vnciam vnam, tutiæ præparatæ drag. sex, lapidis calaminaris præparati vncias decem. Hæc omnia postea immisce emplastro, ac cum iam ferè refrigererit, adde terræ dulcis vitrioli tantum vt emplastrū subrubrum fiat bene miscendo, postea extrahe malaxa manibus ac in baculorum formam redige, ac supra tabulam ligneam oleo rosarum inunctam in tabulas formæ thaleri crassitie ac ad vsum serua. Ira excoqui debet, vt cum calescit bene mollescat, & dum refrigeratur, non flectatur, sed vitri instar frangatur. Prædicta nonnulla ingredientia hæc ratione præparantur. Magnes hæc ratione præparatur. Primum in puluerem contundatur, is tigillo impositus igniatur, ac in oleum martis dulcificatum eiusdem ponderis iniiciatur, deinde ad ignem temperatum exsiccetur, ita magnes præparatus est. Oleum verò martis hæc ratione concinnatur, ℞. aluminis lib. j. salis communis vncias quatuor, ex his distilla aquam, cum aqua limaturam ferri aliquoties in die humecta, ita breui ferruginem habebis, quam ablue aqua, eamq; inde euapora ad olei consistentiam. Quod iterum vna distillatione dulcificabis, sequenti modo, Affunde iterum aquam, ac sine euaporet, vt prius ita præparatum erit oleum. Lapis verò calaminaris hæc ratione præparandus est: Redige in puluerem tenuissimum, ac igniatur, ignitum conice in ollam acetum fortissimum continentem, ac subito ollam tege, donec puluis extinctus fuerit, postea acetum quietè effunde. Puluerem iterum ignias, ac in idem acetum extingue, postremo iterum puluis igniatur ac refrigerari sinas. Tutia præparatur vt lapis calaminaris, nisi quod loco aceti vtendum sit aqua feniculi aut celidoniæ. Crocus Veneris ita præparatur. Recip. tenues cupri laminas, imponas ollæ, sepellantur laminæ in sale communi ac ollam igni impositam sine excandescere, postea effunde laminas cum sale in frigidam ac laminas ablue ab omni nigredine, iterum adde salem ac ollæ impone vt antea, ignias iterum ac in frigidam conice & ablue, id opus repete quamdiu placuerit, aqua vero in qua extinxisti laminas affunde aquam calidam, postea paulatim effunde aquam, ita in fundo habebis crocum Veneris sanguinis instar rubrum, hunc laua & munda optime donec nihil sulfuginis habeat, exicca illum optime tela lineæ ac serua ad vsum dictū. Crocus martis hoc modo fit: Recip. li-

*Magnetis
preparatio.*

*Oleum mar-
tis.*

*Calamina-
ris prepara-
tio.*

*Tutia pra-
paratio.*

*Croci Vene-
ris prepara-
tio.*

*Croci martis
preparatio.*

maturam

naturam ferri mundam absque rubigine, reuerberetur in furno longo fortissimo igne quarti gradus, donec purpureum colorem habeat, tum exime & cum refixerit, in vas aqua plenum conice, moue optime ac subito in aliud vas decapula, ita relinquetur in primo vase ferrum quod calcinatum nondū est. In altero vero crocus, quem vt habeas ad ignem aquam exhalare omnem finito, & etiam si residueat aquam ne effundas, continet enim subtiliorem croci partē vix conspicuam. Restat terra vitrioli: hanc ita concinnabis. Recip. quantum volēs vitrioli, id olla imponas, eamq; in igne circulari colloca vt in rubedinem optime calcinetur. Dum intrinsecus & extrinsecus rubuerit, contunde, eique aquam affunde, ac per diem & noctem ita relinque, aquam postea claram effunde, aliamq; affunde, iterum illa clarescat ac postmodum effundatur. Id opus toties repete donec aqua non amplius acris fuerit, sed dulcis, tum exiccari finito ita habebis terram subrubram & squammis aris similem, cuius colorem Germani vocant *Kessellbraun*, longe aptiorem ad vulnera & vlcera bolo armeno. Hoc emplastro medicus & chyrgus mira præstabit & quæuis vulnera cito sanabit absque omni symptomate.

Terra vitrioli præparatio.

Ex collo gestatus magnes spasnum sanare ac neruorum dolores compefcere, manuq; detentus partum accelerare perhibetur. Supra vulnera venenata positus vim veneni extinguere dicitur, capitiq; ad motus omnem eius dolorem auferre; Ab altero coniugum portatus alterius gratiam conciliare, timores arcere & eloquentiam augere creditur. Nugatur Marbodeus, Veneris intellectum habere magnetem, & viri erga vxorem amorem conciliare ac adulteria prodere his versiculis.

Conciliare potest vxoribus ipsa maritus,

Et vice conuersa nuptias reuocare maritis:

Num qui scire cupit sua non sit adultera coniunx,

Suppositum capiti lapidem sterentis adaptes,

Mox qua casta manet, petit amplexura maritum,

Non tamen euigilans, cadit omnis adultera lecto

Tanquam pulsa manu, subito sætore coacta,

Quem lapis emittit calati criminis index.

Credit etiam Marbodeus furum esse fautorem ac suffitu domesticos abigere, vt furibus furandi occasio sit commodior.

S. fur claustra domus spoliis, gæxisq; referta

Ingrediens prunas ardens per loca ponat,

Et supra ponat magnetis frægmina prunis,

Vi per tetragonum sumi vapor alta vaporet

Mentibus eue sis veluti impendente ruina,

Diffugiunt omnes in ea quicunq; manebunt,

Et fur securus rapiet quacunq; libet it.

Fœtidum & exitialem, vt carbones, habere auram seu vaporē magnetem, & quia ad cerebrum delatus illud conturbet, ac dormientibus terribilia & melancholica phantasmata aut vertiginem, epilepsiam vel apoplexiam inducat multa

produnt authores. Quinimo nonnulli ore detentum lunaticos & melancholicos homines efficere tradunt, ac puluerem ipsius pondere sex granorum cum sepo serpentis & succo vrticæ alicui in potu oblatum, cum ita dementare, vt ex patria sua vel habitatione fugere cogatur. Ita vt si hæc vera sint, non mirum sit si istum fœtore & maligna qualitate caput turbando homines ex ædibus propriis abigere.

De usu magnetis. C A P. CCLIII.

Maximus vsus magnetis est ad nauigationes & itinera etiam terrestria instituenda. Sine hoc enim certa nulla institui aut scopuli euitari possunt: præsertim cœlo nubilo noctu & in Oceano dum præter vadas nihil conspicitur, quemadmodum nec in syluis amplissimis dum præter cœlum arborefque nihil sese oculis offerat. Vt autem certiora omnia fiant acus ferrea aut potius chalibeata magnetis virtute imbuenda est, ac prius ita cōcinnè fabricanda, vt supra cupri aut argenti cuspidem, ad æquilibrium sustentetur, & in orbem verti possit. Quod vt commodè fieri possit pyramidale concauum in medio acus fabricatur, à cuius basi reliquæ partes sibi auerso oppositæ illiusque cacumini inferiores, procedunt. Hoc modo dum cuspidem concauum excipit, sustentatur acus ac in omnem partem versatur. Communicatur autem acui ferreo magnetis virtus hoc modo. Primum punctum Boreale vel australe in magnete modo à me supra tradito; quaritur, inuentum leui mallei ictu percutitur vt à sordibus liberetur. Illi puncto adfricatur acus altera pars, quæ latiuscula, vt melius virtutem magnetis suscipere possit, esse debet. Si punctum fuerit boreale, pars acus quæ tetigit austrum ostendet. Si velis vt non austrum, sed boream ostendat, australem magnetis puncto affricare debes. Si vtraque acus extremitas idem punctum tetigerit vel nullam plagam ostendet acus vel ab vtraque plaga deflectet, vel orientem aut occidentem monstrabit. Sed vt eximias vires suscipiat acus ac probè munere suo fungatur consultum est vt altera ipsius pars boreali puncto altera australi affricetur, ita enim quodammodo duplicatus suscipiet vires & borealis contactus ad austrum, Australis ad boream se conuertet. Cum acus ferrea magnetem tetigerit sedulo custodienda est ne aliud ferrum, aliumve magnetem attingat aut in circulo virtutis illorum detineatur. Nam illorum contactu & præsentia inebriatur nec exactè cæli partes amplius ostendit. Ita vt denuo igniendum sit vt omni facultate priuatum, nouo affricatu possit nouas vires recipere. Bene custodita acus ad centum annos vires suas retinere potest.

Modus tangendi ferru.

Itinera infigaro.

Itinerum dux est magnus aut acus magnetica quia septentrionale punctum ostendit, quo ostenso etiam omnia alia & minutissima cognoscuntur. Vt autem facilius oculis reliqua essent perspicua propterea orbi versatili in cuius margine triginta duo venti seu plagæ potius describuntur, acum magneticam nauarum affigunt. Hac enim ratione si ab itineris linea deflectatur facile quod gradibus (si orbis in 360 partes diuisus sit) id fiat, cognoscitur. Sed possunt nau-

sunt nauis gubernaculo nauim ita dirigere vt à puncto ad quod dirigunt iter, acus nunquam deflectat. Si per siluas terrestre iter instituendum sit, nè quis multum aberrat à via, acus magnetica illa, quæ horologiis sciotericis inclusa est, inseruit. Maiori tamen cautione propter itinerum anfractus opus est quam in mari vbi omnia peruia sunt. Nam primum constituta acu magnetica supra lineam meridianam obseruanda est in loco vnde quis proficiscitur linea aut hora quæ itineris scopum respicit, ac perpetuo iter ad illam horam instituendum est. Si deflectat ad aliam horam ad sinistram, certum est ad dextram iterum vt ad veram itineris lineam perueniatur, deflectendum & proportione & longitüdine deflectionis plus vel minus ad dextram iter instituendum esse.

Purant aliqui magnetem aut acum magneticam vsui esse ad animi secreta patefacienda amico à nobis centum aut ducentis miliaribus distante, sed vehementer errant. Causam errori præbuit virtus magnetis, quæ acum ferream etiam per tabulatum mouet, ac deinde facultas poli arctici vel montis magnetici in freto Anian à cosmographis constituti, qui ad multa centena miliaria in acum magneticam vrilli arbitrantur agere potest. Existimant enim magnetem qui tetigit acum ac illi virtutem suam communicauit, similem habere, & talem cum illa consensum: vt si moueatur, exempli causa decem gradibus orientem versus, etiam tot gradibus acum moueri, etiam si centum miliaribus ab illo distet. Sed vt dixi falluntur: quia certissimum est magnetem qui ferream acum tetigit, tantum intra certum spacium & exiguum, forte trium aut quatuor pedum illud mouere. Deinde etiam experienti constat acum magneticam extra circulum virtutis magnetis positam non mutare situm mutato situ magnetis. Si magnestam procul in acum à se tactam ageret, facillime quis animi sententiam amico centum miliaribus distante (eo modo quo id per tabulatum fieri potest) significaret. Per tabulatum autem ita id fit. Acus magnetica longiuscula vt distinctius suo fungatur officio, accipitur ac pixidi imponitur vt verti in omnem partem commodè possit. Margo deinde pixidis in viginti quatuor æquales partes diuiditur, ac in illis viginti quatuor literæ alphabeti pinguntur. Similis pixis, sed maior ac cum acu magnetica longe maiori, & addito alphabeto etiam construitur ac supra tabulatum ligneum superioris cubiculi collocatur. In inferiori vero cubiculo supra mensam minor collocatur pixis, hoc modo vt centrum pixidis superioris & inferioris ad perpendicularum respondeant, ac pars vtriusque borealis literam A respiciat. His ita rite collocatis: si acus pars borealis digito versus literam D superioris pixidis moueatur, etiam acus pars altera inferioris pixidis eandem literam D in inferiori cubiculo ostendet: modo tamen virtus magnetica tam procul vires suas extendat, id enim necessarium est vt dixi. Si id acus beneficio fieri non posse credatur, ex centro maioris pixidis supra tabulatum circulus cuius diameter duorum sit pedum, describendus est. Isque in viginti quatuor partes secandus, ac in singulis alphabeti literæ notandæ sunt, ita ramen vt A litera boreali puncto respondeat. Deinde literis quæ vocabula faciunt apponendus magnes satis vegetus & qui inferioris cubiculi pixidem intra circulum suæ virtutis habeat.

*An magnetem
quis sua ar-
cana patefa-
cere possit.*

Tumenim trahet acum inferioris cubiculi ad se quæ easdem literas ostendet, quas adstans colligere debet, vt vocabula habeat, sensum alterius qui magnetem mouet explicantia. Istud experimentum illos sefellit qui idem ad 100 miliaria magnetem efficere arbitrati sunt. Ex prædicto experimento elegans modus colligi potest quo statua lignea palmæ longitudine, eaque cuspidi ex ære infideat ita vt verti commodè sedens possit. Pes alter extendatur parumper ac in eo globulus chalibeus occulterur, manu teneat statua virgulam tenuem ligneam vel argenteam. Sedeat autem in medio pixidis latiusculæ in cuius margine sint alphabeti literæ omnes notatæ. Quisquis itaque responsum dari petenti cupit, teneat sceptrum ligneum manu, in cuius extremitate sit magnes. Id sub mensa detineat & ad literas dirigat. Nam hoc modo statuam supra mensam collocatam, eas literas quas volet, ostendere, non sine adstantis admiratione faciet, literæ postmodum collectæ statuæ responsum declarabunt. Possunt alia multa admiranda magnetis occultati beneficio fieri, quæ si quis scire velit alios authores legat, nos hic ludicra tractate nolumus, cum quilibet sibi, si ingenio valeat, varia inuenire facile possit. Vnum superest quod an à magnete fieri possit dubitatur. Num videlicet ferrum in aere ita suspensum tenere duo vel plures magnetes possint, vt id vtroque trahente neutri adhæreat. Hac ratione ferreum Mahometis sepulchrum in aere hære traditur, & Plinius scribit Dinocratem architectum Arsinoes templum concamerate inchoasse ex magnete, vt in eo simulachrum eius è ferro pendere in aere videretur, sed intercessisse mortem ipsius & Ptolomæi qui id sorori suæ iusserat fieri, vnde quod inchoauerat non perfecisse. Ego etsi concedam paribus viribus magnetes ita constitui posse vt æque vehementer vterque trahat, tamen propter aeris continuum motum non magis subsistere posse existimo, quam sphaera metallica supra cuspidem acus perpendicularem collocata. Licet enim Sphaera ita exacte poni possit vt pondus illius ab omni parte cuspidis æqualiter promineat: nunquam tamen consistere poterit, quin ad latera decadat. Idem ferro futurum puto, vt vel delabatur ad inferiorem magnetem, vel attrahatur à superiore. Si ferrum tenui filo vel capillo muliebri alligetur proculdubio in aere à superiori magnete ita trahi poterit vt in aere suspensum videatur, filo prohibente ne vterius à magnete trahi possit.

*An magnes
ferrum in a-
ere possit sus-
sinnare.*

Ad vitra.

Magnetis vsus etiam ad vitra conficienda vt olim celebris fuit, ita & nunc est. De eo Plinius his verbis. Post vitri originem vt est astuta & ingeniosa solertia non fuit contenta vitrum miscuisse, captus addi & magnes lapis, quoniam in se liquorem vitri quoque in ferrum trahere creditur. Et Agricola sequentibus. Si materiæ vnde vitrum conficitur, adiciatur minuta magnetis particula, ita in se liquorem vitri trahere videretur vt ad se ferrum allicit, tractum autem purgat, & ex viridi vel luteo candidum facit. Sed magnetem postea ignis consumit.

Vtilis etiam magnes ad ferri venas num diuites vel pauperes sint examinandas. Eius vsus docetur his verbis ab Agricola. Venam ferri experimur

in Ca-

in Camino fabri ferratii, eadem vritur, comminuitur, lauatur, siccatur, Magnes in ramentum lotura collectum imponitur, qui scobem ferream ad se trahit, ea pennis deterfacatino excipitur, atque magnes vsque eo in ramentum lotura collectum imponitur & scobs detergitur, dum restet quam ad se alluciat. Ea autem simul cum salinitro coquitur in catino donec liquefcat & ex ea terrea massula confletur. Quod si magnes cito facileque scobem ad se traxerit, venam ferri diuitem esse conuicimus: si tarde pauperem. Si prorsus eam respuere visus fuerit, ferri paululum aut nihil in se continere. Quemadmodum ferri scobs à sordibus separatur magnetis opera, ita auri vel argenti puluis à ferri scobe. Admotus enim magnes scobem ad se trahit ac aurifabris compendium præstat.

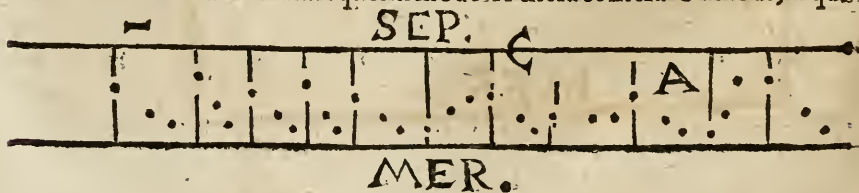
Sed dum hic celebres magnetis vsus explico, præcipuus nobilissimus, nequo satis admirandus ac paucillimis notus fere animo exciderat & à me prætermisus fuit, Nempe quod eius beneficio ichnographiæ describantur, & instrumentum aliquod confici possit in quo magnes ipse ichnographias & anfractus itineris ac distantias locorum in charta absque hominis opera adagnum nullum notet. Prior ratio vulgo omnibus geographis nota est. Imponitur enim acus magnetica circulo, in plano descripto ac in illius centro dioptra versatilis accommodatur vt per illius extrema anguli (virgulis aliove signo notati) vel turres aut domus si ciuitatis ichnographia describenda est conspici possint. Deinde dum ichnographia notanda est, instrumentum hinc inde vertitur, donec acus magnetica incumbat lineæ meridianæ vt moris est, dum horæ diei explorantur. Dum recte incubuerit versatur dioptra donec per ipsius extrema vtraque, vel turris vel arbor vel signum videatur, atque tum notatur vbi dioptra fecerit circuli circumferentiam. Simili modo omnia loca circumquaque conspiciuntur & notantur. Quibus notatis ex alio loco vicissim eodem prorsus modo eadem loca conspiciuntur & notantur, & si quis velit, ex tertio.

Ichnographiarum beneficium magnetis descriptio.

His absolutis Geographus in chartam describit circulum æqualem si velit circulo instrumenti (nam potest maiorem vel minorem facere, sed minori labore voti compos sit si æqualem acceperit) ac in descriptum circulum transfert puncta visionis. Deinde ex centro circuli per eadem puncta ducit lineas, vsque ad extremum chartæ, loca enim quæ sita in lineam incident. Sed quam procul à centro nondum scitur, id enim secundus ostendet circulus: qui in chartam transferendus est, ea distantia ab altero circulo qua quis velit. Si magnam distantiam fecerit, magna erit ichnographia: si paruum, parua.

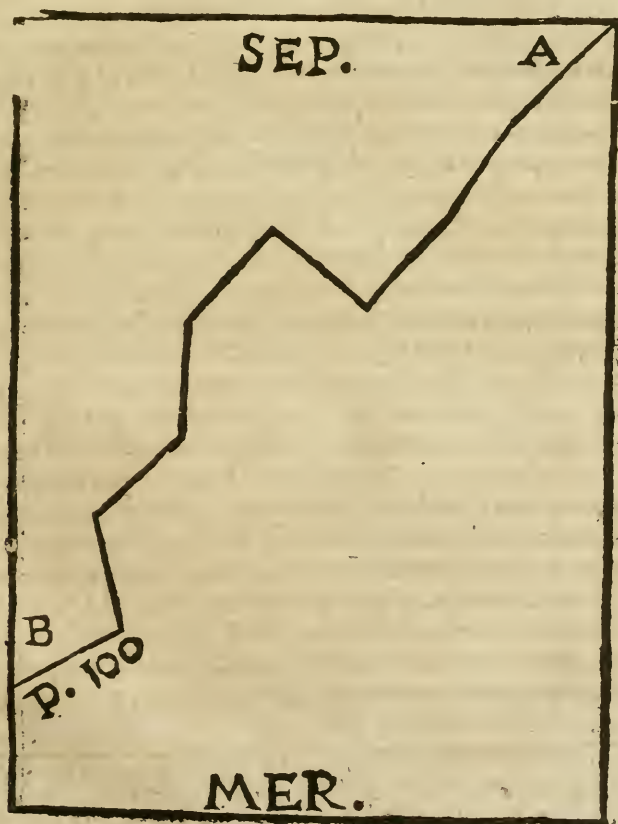
Pestea in ipsius circumferentiam transferenda sunt puncta visionis secundi circuli, sed hac ratione, vt punctum visionis quod ostendit prioris circuli centrum, primo notetur & incidat in lineam quæ ducitur à centro prioris circuli ad stationem seu centrum secundi circuli. Id vbi factum fuerit alia puncta omnia secundi circuli transferantur in secundam circulum qui in charta descriptus est. Deinde ex centro circuli per sectionis puncta vsque ad extremum chartæ ducantur lineæ. Nam vbi se eiusdem loci notati, lineæ

se mutuo secabunt, ibi locus locari debet. Quia vero anguli interdum nimis acuti fiunt; propterea tertius circulus adhibetur prorsus eodem modo vt secundus. Notandum hoc modo etiam absque magnetica acu describi posse situs locorum. Sed multis placet magnetis adhibitio. Posterior modus quem nobilissimum paucisque notum dixi profecto admirandus est. Eo enim vel iter faciens Geographus vel ciuitatem aut locum circumiens, instrumentum apud se habet, quod iter locum & distantias in charta absque ope gestantis notat. Fit notatio ab acu magnetica quæ supra caput quod insidet cuspidi tridentem habet, cuius tres dentes lineæ meridianæ respondent, id est longitudini acus, dens septentrionalis plus distat à medio dente, quam australis, id ideo vt cum cuspis acum excipiens sursum pellitur in chartam (fere tridentem attingentem) sciatur quæ pars borealis quæ australis sit. Charta digiti est latitudine vt dixi ac tridentem magneti affixum fere attingit. Deinde post singulos attractus supra rotulam tantum voluitur vt sequentem tactum, integra sui parte excipere possit. Nam & chartula ipsa supra rotulam voluta est à qua deuoluitur vt acus ictus & notas excipiat. Ferit tridens non ante quam centum passus fecerit homo. Instrumetum zonæ alligatur ac cochlearis maioris formam cum manubrio imitatur, nisi quod non concuum, sed planum sit. Circa manubrium quod inferior illius pars est prominet lamina cum annulo cui funis vna pars alligatur. Nam altera sub genu hominis vincitur, vt dum it, & passum progressus est, trahatur lamina & rota quædam quæ centum habet dentes moueatur, qua circumacta sursum truditur acus & chartam ferit tridens, eamque tribus foraminibus perforat. Acus magnetica tridentata in superiori parte instrumenti & quæ à manubrio longissime distat consistit. Rota quæ absolutis centum passibus circumuoluitur, circumspici per foramen satis amplum exterius potest: illa consistit in manubrio instrumenti clauum habentis in plana sua superficie, & pennam quæ dentibus opponitur, ne dum mota est rota iterum retrocedat. Clauus affigitur rotæ vt dum rota circumuoluta est eleuet lamellam quandam æream habentem in superiori extremitate filum æreum quod pellit magneticam acum in chartam. Cuspis autem cui magnetica acus incumbit falci innititur aut æreo semicirculo. Instrumentum quod supra manubrium est tres rotas in se habet minor 48 habet dentes, alia 30. & tertia etiam 30. quæ absolutis passibus 3000. hoc est miliari (nam 3000 passuum pro miliari computantur) circumuoluitur. Secunda rota absolutis tribus miliaribus, & prima seu minima absolutis 12 miliaribus semel circumuoluta est. Nec vltius quid amplius notari potest nisi noua aptetur chartula, & supra suam rotam voluatur. Absoluto itinere chartula foraminata ex instrumento accipitur & alio tridente ferreo, cuius dens alter à medio plus distat quàm tertius, foramina chartulæ in mappam transferuntur. Sit chartula notata sequenti modo. A litera & litera C limbus, in qua

dentis tridentis qui à se remotiores sunt, Boream ostendunt. Ad describendum itaque iter in mappam habeas mensuram 100. passuum magnam, vel parvam si parvam velis tabulam. Deinde chartula mappæ (in qua partem septentrionalē prius signasti) ita accōmodetur, vt foramina tria in lineam meridianam insident, hoc est altera pars & latior septentrionem, altera austrum ostendat. Tum protrah lineam quæ à foramine ad limbum chartulæ ducitur, extra limbum supra chartam ad mensuram centum passuum. Deinde ad finem horum passuum sequentia tria foramina iterum supra lineam meridianam ita constitue, vt linea quæ ad limbum ducitur finem lineæ ante descriptæ in mappa attingat, tum lineam limbi protrah ad centum passuum mensuram. Id opus persequendum est, donec omnia puncta chartulæ in mappam transtuleris. Translata anfractus omnes itineris ostendent, atque supradictæ chartulæ iter hoc modo reperietur.

Initium itineris est ad literam A, finis ad literam B.

Clarius hæc describi non possunt : qui valet ingenio facile id quod tradi-
di assequetur. Aliud instrumentum isto elegantius & commodius ab Impera-
tore Rudolpho II. Domino meo gloriosissimo & inuictissimo inuentum est.
Nam id translatione nulla opus habet. quia mappam ipsam in plano chartaceo
aspiciente eo qui iter pedes facit, describit. In superiori enim sui parte vitrum
est sub quo tota mappa solitariis punctis notatur, quæ non ab acu magnetica
perforantur. Sed ab orbiculo sub charta latitante, quem cum alio illi adiuncto
agitat in hanc vel illam partem magnes. Id instrumentum, quia difficillimum
est à me nunc non describitur. Nam reseruatur pro volumine & theatro in-
strumentorum mechanicorum.

Ulus magnetis ad horas in horologiis solaribus ostendendas à me non ex-
plicatur, quod lippis & tonforibus notissimus sit.

De Magnete carneo quam Calamitam albam vocant.

CAP. CCLV.

Calamita alba ab Italis dicta, lapis est albus ac lineis nigris inscriptus, qui lin-
guæ ad motus illi firmiter adhæret, ego ad osteocollas aut poros lapides
& qui inter terras & lapides mediū sunt, nec admodum duri, referrem.

Adhæsiō enim firma sit, quia humor linguæ se immittit intra poros lapi-
dis, ac molior lapidis pars, intra poros linguæ. Hunc Cardanus intra magne-
tis genera recenset, ac ut ille ferrum, ita istum carnem ad se trahere recenset, ac
istius facultatis esse. ut si stili ferri mucro eo fricetur, ac in musculi carnem aga-
tur, extracto ferro subito vulnus coire quasi nullum inlictum fuisset. Repe-
ritur in Elba Hetrusci maris insula, verum ille miracula dicta non præstat. Re-
fert Cardanus se vidisse qui præstaret, sed dubitat num magica ars adhibita fu-
erit nec ne.

De Pantarbesu Magnete aureo. CAP. CCLVI.

Plures authores neoterici Pantarben aurum ut Magnes ferrum attrahere
scribunt. Sed nemo se huiusmodi lapidem vidisse qui id præstaret asserit. Si
in rerum natura esset profecto vtilissimus esset ad venas auri & thesauros inue-
niendos. Nam monstrante lapide ex diuersis partibus locum, in linearum de-
cussatione inuenirentur. Num itaque sit nec ne disputari non potest, si sit suo
tempore eum in lucem promet natura quæ multa adhuc ignota in sinu suo con-
tinet. Plinius libr. 39. cap. 10. aureum magnetem his verbis videtur describere.

Amphitano. Amphilane alio nomine appellatur Chrysolcolla in Indiæ parte vbi formicæ e-
ruunt aurum, in qua inuenitur auro similis quadrata figura affirmaturque na-
tura eius quæ magnetis, nisi quod trahere quoque aurum traditur, fortè
marchasitæ aureæ species quæ facie quadrata & quasi
auro tincta appareret.

De Ma-

De magnete argenteo. C A P. CCLVII.

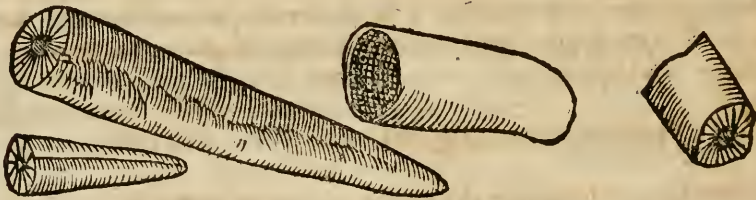
Scribunt nonnulli magnetis genus esse quod argentum trahat vt vulgaris. Magnetes ferunt, quos Cardanus falli putat. Quia si argentum trahitur à magnete id propter ferrum quod in se continet fieri arbitrat. Ego Haecenus lapidem non vidi neque quispiam est qui se vidisse scribat. Cur autem naturæ bene qui argentum trahat quam qui ferrum, habere non possit non video, cum rerum varietate ludat & se exornet. Argentum viuum ad se trahere aurum & argentum, Spagiris & Pyrotechnis iam diu notum est. Imo impostores chymici huius rei notitia multos defraudant. Dum enim Cynabrii partes se in argentum transmutare posse asserunt id cum argenti laminis videntur, vocant id cementare. Tum argentum viuum quod latitat in Cinabrio, ad se aliquam argenti portionem allicit, qua absoluto opere reddita, putant se aliquam vt dixi Cynabrii partem transmutasse. Sed falluntur cum id argenteis laminis decesserit, & sæpe plus (igne aliquid consumente) quam extraerint. Simili fucos multos decipiunt dum mercurium præcipitatum aureæ patinæ imponunt, illumque spiritu vini perfundunt. Quo accenso & extincto, præcipitatus mercurius excalescens nonnihil auri ex patina ad se nulla visibili in patina nota aut macula relicta fugit: qui postea eadem forma qua antea fuit, exemptus, quantum attraxit auri tantum reddit. Quod tamen ex auro attractum esse negant chymici, asserentes ex mercurii aliqua portione, à vi auri in illum agentis, generatum. Sed id falsum est cum tantum auro decesserit, quantum mercurius attraxerit. Vt ergo argentum viuum metalla attrahit ita lapides esse posse qui id efficiant, nemo negare in tanta naturæ veritate debet.

De Belemnite officinarum, Lyncurio & dactilo ideis.

C A P. CCLVIII.

Belemnites lapis seu dactylus Ideus sagittæ (quæ Græcè βέλεμων dicitur) effigiem ita exacte refert, vt videatur ferrea, aurea, argentea aut lignea cuspis sagittæ in lapidem versæ, habet enim interdum armaturam ferrei, aurei aut argentei coloris ac intus quid ligno non absimile; nunc plenus nunc concauus vt ligna esse solent, & lineas à medulla ad extremitates procedentes vt in rotis fieri solet. Si concauus sit, intus habet terram, arenam vel lapidem in conum acutum, turbinatum, etiam concauum nec minus terra vel arena repletum. Lapis quem continet Belemnites aurei coloris armatura tectus plerumque constat ex crustis tanquam membranis quibusdam, primo latis mox magis ac magis strictis. Raro etiam pollicis aut digiti longitudinem & communium sagittarum crassitiem excedit. Inuentæ tamen sunt tibiæ, humanæ tibiæ crassitudinæ, ita vt quis balistarum & machinarum bellicarum sagittas veterum in lapides commutatas non ineptè existimare possit. In officinis horum lapidum

Lyncurii. nonnulli Lyncurii vocantur, præsertim illi qui succini Falerni colorem habent & pellucet, aut paleas aliasque res minutas tanquam succinum ad se trahunt. Omnibus à natura inest quædam quasi rima, qua fit vt facilius in longitudinem diffindantur; sed ea pellucidis quam cæteris magis est conspicua, Germanicè vocatur *Alpsecht alpschos*, id est incubi sagitta, *Schostein*, *Luchstein*, *Rappenstein*. Vstus hic lapis graue olet, videlicet cornua vel ossa vsta, vel felium vrinam, & ne vstus quidem odorem deponit. Dum niger est Coracias aut corui-nus lapis dicitur Germanicè *Rappenstein*. Maximè interdum Ceraunitis, proprie Belemnitis nomine appellantur. Qui humani digiti magnitudinem habent proprie Idei daetili vocantur à digiti similitudine & ab Ida Cretæ monte. *Ideus daetilius.* Olim Coribantes vocabantur. Omnes vsti vel candidi vel cinerei efficiuntur. *Corybantes.* Ac si confricentur non vsti, cornu bouis limatum vel vstum olent. Omnes isti lapides ex ampla radice deficiunt in tenuissimam aciem, ac inest quædam quasi rima; qua fit vt si malleo pereutiantur facilius in longitudinem diffindantur, ea in pellucidis magis est conspicua, & interdum aurea armatura vestitur. Substantia omnium fere friabilis est, ac plerunque constant cortice, & parte inferiore carnis instar; nonnullis etiam medulla inest mollior.

Differentia & loci natales. CAP. CCLIX.

Differentiæ eius plures sunt, inueniuntur enim albi, nigri, cinerei, pellucidique vini Falerni instar, & semipellucidi linea per medium diuisa è fusco candicantes vel subruffæ obscurius radiatæ nec adeo fœtentes quam pharmacopei pro lapide Lyncis vel Lyncurio venditant, deinde alii armatura aurea vel argentea ornati, alii ossa vel cornua vsta, vel felium vrinam olent, alii nihil, bene olent candidi Hildeshemii qui in se lapidem durum & nigrum continent succini odore. Alii intus pleni, alii concaui, alii intus alium lapidem, alii arenam vel terram continent, alii paleas trahunt vt Lyncurii dæti, alii non. Vna inuenitur species intus atra & lenissima, nullis radiis, foris albicans, tanquam crusta è creta inducta, substantia durissima, vt & ignem emittat tanquam silex fœtore nullo, magnitudine & figura pollicis superiorem articulû referens. Qui succini Falerni colorè, & ex altera parte pellucètes lineam mediam secundû longitudinem ha-

nem habent & subruffi ac parui sunt officinis Lyncurii dicti in Borussia prope *Lyncurii.*
 Regionem magna copia ex monte effodiuntur, vt etiam in Pomerania.
 Cineret & candicantes inter urbem Hildeshemium & arcem Mariæburgum in
 marmoreo antro, quod à nanis appellatur ad sinistram inueniuntur. In fossa
 etiam meniorum Hildeshemii generatur lapis hic aurea armatura extrinsece
 ad radicem conuestitus, quæ sine arte mirifice nitet, atque imaginem speculi
 instar reddit. In fossa vero meniorum quæ spectat septentrionem reperitur
 Belemnites selqui pedis longitudine ac brachii crassitudine à pluribus cerauni- *Cerauniet.*
 tes appellatus. Reperitur belemnites non solum in prædictis, sed variis Germa-
 niæ locis, vt circa Siblingam pagum, qui Schafusia Heluetiæ itinere duarum
 horarum distat & in vicinia supra Halloniam, & iuxta Æzingam, in agris aspe-
 rit & lapidosi iuncti aliquando reperiuntur basibus. Plinius in Creta ferreo
 colore pollicem humanum exprimere asserit, ac inueniri in monte Ida, vnde
 nomen dactili Idei proculdubio obtinuit. Petrus Bellonius singularium suo-
 rum lib. 1. cap. 15. tradit Dactilum Ideum seu Belemniten in monte Diui Ioan- *Locus.*
 nis dicto prope Lucemburgum oppidum nascitantia copia, vt cum Gallorum
 rex Franciscus munimentum eo in monte extrui iussisset, fossores cum ad pro-
 funditatem trium passuum fodissent, nihil vberius inuenisse eosdemque falso
 lapidum Lincis nomine pharmacopeis vendidisse. Gippingæ in ducatu Wit-
 tenbergenfi quatuor miliaribus à Tubinga in magna copia ex agris inter aran-
 dum hi lapides eruuntur.

Facultates, natura & dignitas. C A P. CCLX.

Diximus supra Belemnitem ab Ephialte & sagitta Germanicè dici *Alpschos,*
 putant enim Germani potum contra huiusmodi suppressiones noctisque
 ludibria valere ac fascinationibus occurrere. Boruscis & pomeranicis chyru- *Ad calculū.*
 gicurant vulnera, ac medici Saxones & Hispani calculos non aliter quam lapi-
 de Iudaico frangunt. Putatur etiam ad pleuritidem, quia mucronem habet, vale-
 re & ad dentes expurgandos si vitus fuerit. Sunt qui oculis equorum ad ex-
 terendas cicatrices, vltum inflent. A pharmacopeis pro lyncurio lapide ex-
 petitur, præsertim minor qui semipellucidus est subruffi coloris, ac cum media
 linea secundum longitudinem.

De Ceraunia. C A P. CCLXI.

Ceraunias (inquit Georgius Agricola) ex eo nomen inuenit quod cum
 fulmine, vt vulgus credit, decidat. Caret striis & lineis, atque in hoc differt
 à Brontia. Leuis est, nunc rotunda, nunc oblonga. Eius genera coloribus di-
 stinguuntur, Germanice *Straalhamer, Donnerstein, Schlegel, Donnerkeil, Stral-*
keil, Stralpeil & Stralstein appellant, imo aliqui *gros krottenstein* vocant. Itali
sagetta, quo nomine etiam glossopetram appellant. Longi sunt sæpe digitos
 quinque, lati tres in ea parte qua latissimi sunt. Cuncum plane referunt. Cras-

fitudo eis pollicaris. Interdum in medio corporis grauiſſimi & duriffimi ſunt ſilici vulgari ex quo ignis excutitur ſubſtantia ſimiles, interdum tam duri ſunt, vt limam non ſentiant. Carent omnes ſtriis & lineis atque in hoc differunt à Brontiis quos aliqui fulmine deieci putant. Plerunque omnes ea in parte in qua æquilibrium lapidis conſiſtit, foramen pollicis aut maiori craſſitudine ſi magnus ſit lapis habent; idque exactè rotundum eſt, eaque conſtitutione vt vna pars foraminis latior ſit altera parte, non ſecus quam in malleis arte factum foramen conſpicitur. Ea enim pars quæ manui percutientis proximior eſt, & per quam lignum intromittitur, alteri foraminis parti, latior viſitur. Quia autem omnes iſti lapides, vel malleum vel cuneum vel ſecurim vel vomerem vel ſimilia inſtrumenta foramina habentia pro immittendo manubrio, forma ſimillima ſunt: nonnulli non fulminis eſſe ſagittas, ſed ferrea inſtrumenta in lapides longo tempore mutata exiſtimarunt. Illorum profeſto opinionem probarem, niſi multi fide digni viri reclamarent, qui poſtquam à fulmine iſtæ domus aut arbores ſunt, ſetales lapides in iſtus loco reperiſſe aſſerunt. Kentmannus Cerauniam lapidem per molam venti Torgæ anno 1561. Maii 17. fulmine proiectum narrat, qui è terra erutus, latitudinis fuit trium digitorum, longitudinis quinque, Biſalte lapide quo in Germania, in locis vbi effoditur incudis loco vtuntur durior. Idem author prope arcem Iuliam alium lapidem per ingentem quercum deiectum & effoſſum atque in pago Siplitz eodem modo per quercum traiectum effoſſum & quæſtori Torgeniſi dono datum refert. Geſnerus lapidem è cælo delapſum anno ſalutis 1492. Enſiſhemii in templo ſuſpenſum ſeruari pondere trecentarum librarum ſcribit. Audiui etiam à multis ſe præſentes fuiſſe cum poſt fulminum iſtus huiusmodi lapides effoderentur, penes quos omnes fides maneat. Extant de hoc lapide verſiculi ſequentes, prioris xui barbariam olentes,

Cum tonat horrendum, cum fulminat igneus æther

Nubibus illa ſus cælo cadit iſte lapillus,

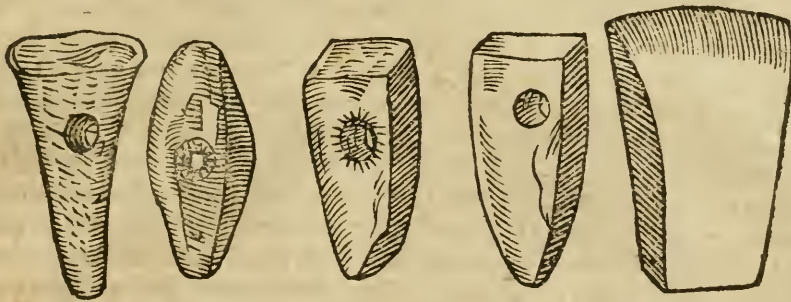
Qui caſtè gerit hunc, à fulmine non ferietur,

Nec domus, nec villa, quibus adſuerit lapis ille.

Tam conſtans eſt fama fulminis eſſe ſagittam, vt ſi quis hanc vulgi opinionem refellere velit, inſipiens videatur. Sed quo pacto in nubibus huiusmodi lapis & tam grauis generari poſſit multi mirantur. Phyſici hunc modum tradunt. Exhalatio fulgurea & fulminea, cum metallica quadam materia miſta, in nube plerunque viridi aenigricante conglobatur ab humore circumfuſo & conglutinatur, ſicut farina conglutinatur in maſſam ab infuſa aqua. Deinde vero ſuperueniente intentiſſimo calore, partim ex Sole & ſtellis, partim ex antiperiſtaſi, illa fulminea maſſa ſubacta quaſi excoquitur, & ab igne fulgureo in ſolidiſſimum corpus lapideum induratur, ſicut lateres ex luto humectato compacti, coquuntur & in lapideam formam ab igne in lateritia fornace ardète indurantur. Fulminis autem telum acuminatur eo quod humidum admixtum, à ſiccò effugere nitens, ad inferiora tendat ibique reprimatur: ſuperiore vero parte denſius redditur, quia ſiccum ibi conglobatur. Lapis itaq; ceraunias cum adiun-

*In nubibus
lapides gene-
rari.*

Et exhalatione in nube ab humido frigido circũstante ita pressus, vt in tam paruo loco amplius consistere non possit, nubem in quo tanquam in ouo conclusus est, rumpit, tonitrum & fulgur efficit, ac in obuia quæuis celerrimo motu fertur, quæ scindit, dissipat, inflammat, atq; proterminat. Sed si hic verus modus est quo lapis ille generari inter nubes potest, mirum est quod rotundus non sit ex omni parte & quod foramen habeat circa mediam partem idq; non æquale, sed altera parte latius. Lapidestam subito nasci tali duritie tantoq; pondere in nubibus vndiq; peruiis vix credibile est. Tempestatum vi ex rupibus ad nubes tolli, ac deinde in terram proiici æque difficulter admittit ratio.

Ceraunia figurata.

De Ceraunia differentiis & loco natali. CAP. CCLXII.

Ceraunia genera coloribus distinguuntur. Nam alii sunt candidi & pellucentes, alii fusci, nigri vel rubei. Plinius post ceraunia gemmæ mentione inquit: Sotacus & alia duo genera fecit ceraunia, nigras rubentesque ac similes eas esse securibus, per illas quæ nigrae sunt & rotundæ, vrbes expugnari & classes easq; betulos vocari, quæ vero longæ sunt ceraunias faciunt & aliam rarã admodum & Parthorum magis quæ sitam, quoniam non aliubi inueniatur, quam in loco fulmine icto. Ad Albim Germaniæ inueniuntur crystallo similes infecti colore ceruleo, diuersaq; forma, nonnunquam pyramidis vt representent turbinem saccharinum nonnunquam cunei, disci, mallei, securis, vomeris, & clauæ instar. Interdum cuneiformis ceraunias colore viridi repertus est. Inueniuntur etiam qui Belemniten referunt, quem aliqui si maior sit, vtpote si proprie Belemnites dici debet, tonitru deiici autumant, ac propterea Germanicè etiam *donnerstein* appellant. Reperitur ceraunias in variis Germaniæ locis & in Hispania candenti colore vt ignis ferme.

De natura & facultatibus Ceraunia. CAP. CCLXIII.

Hoc proprium ac admiratione dignum (si verum sit) Ceraunia tribuitur: quod filum illi ita applicatũ, vt nusquam duplicatũ omnes eius partes tegat si prunis ardentibus imponatur, vri nõ possit, sed madescat, atq; ea ratione deprehendatur num genuinus sit necne. Existimant Germani actentes pueros si her- *Ad hermas,*
niis corripiantur lapidi cunis imposito restitui, aut si vitium hoc nondũ suscepe-

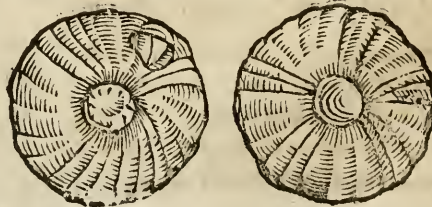
runt ab eo præseruari. Marbodeus eum qui castè hunc lapidem gerit præcedenti versiculo indicat neque ipsum neque domum in qua est à fulmine feriri. Ferur etiam somnũ prouocare, & valere ad prælia causasq; vincendas.

De Cheloniide, Brontia & Ombria. CAP. CCLXIV.

Chelonitis, Brontias seu Ombrias Germanicè *gros krottenstein* vocantur, alias *donnerstein* vel *Witterstein*. Putant enim aliquando tonitru, aliquando tempestate & pluuiis absque tonitru deiici hunc lapidem. Qui tonitru deiicitur Brontiam, qui imbre Ombriam vocant, quasi diuersæ sint species, cum tamen non sint. Differunt tamen hi lapides inter se sæpe colore & forma, vt multis aliis contingit. Nam alii sunt sublutei, subuirides, subfulci, aut alterius coloris. Figura ipsius hemispherica, raro oblonga, interdum oui magnitudine, sed sapius minor est. De his Agricola. Nonnullis bini sunt circuli instar modioli quod supra axim rotarum mouetur & radios totæ sustinet; à quorum modiolorum superiori parte, quinæ lineæ eminentes æqualibus inter se spaciis diuisæ procedunt ad inferiorem, quarum singulæ vtinque striam habent. Totidem rursus lineæ eminentes à superiore circulo per media spacia discedunt ad inferiorem, è quarum singulis vtinque multæ lineæ transversæ pertinent ad strias proximas. Inter eas autem semper sunt humilia spacia quadrata. Aliqui vero tantummodo habent has postremas quinæ lineas descendentes cum multis transversis & spaciis non admodum longis: reliqua autem media spacia tota eminent, carentq; & lineis & striis. Nonnulli eodem modo se habent, nisi quod linearum loco habeant strias & quod spacia transversa emineant. Scribit Plinius Brontiam capiti testudinum esse similem, sed mihi testudinis corpus potius referre videtur: vt quis existimare non ineptè possit, esse nuper ex ouis exclusas testudines in lapidem conuersas. Sunt enim hemispherica figura testudines & conuexum operimentum variis quadrangulis distinctum habent, quod in minoribus strias referre potest. Deinde cum habent plerunq; colorem, quem testudinum chelis, vt & à forma non ineptè chelonitidis nomen habeant. Ab hoc lapide cerauias, si simili forma hemispherica sit, differt, quod leuis sit, & nullas eminentias habeat. Ombriam volunt quidam à Brontia distinguere. Quod hic magnas eminentias habeat, ille exiguas. Ab ouo anguino Brontias differt, quod ouum caudas serpentum in vnum punctum concurrentes videatur habere. Brontias vero lineas tantum. Vt tamen dicam quod sentiam, puto ouum anguinum à Brontia tantum exteriori forma distingui.

Chelonitis.

Ouum anguinum.

Vires & facultates. CAP. CCLXV.

PRædicatur Brontias vel Ombrias omnes eas habere facultates quas lapis bufonius Belemnites, & quas ouum anguinum, fortassis quod aliqui à bufone generari, alii à fulmine deiici, alii ab anguim sufflatu generari opinentur. Id si verum sit prohibebit ne quis à fulmine iiciatur, aut à veneno intoxicari possit. Veneno enim præsentè bufonis lapis sudare ac prædere venenum, nec non Belemnites somnium, victoriamque conciliare gestanti dicitur. Virtutes sanè non contemendæ si illas habeant, sed fides sæpe veritate maior.

De Marmoribus. CAP. CCLXVI.

Marmor lapis est insigniter durus ac ad splendorem suscipiendum si polietur ita aptus vt statuar vel columnar egregiè nitentes inde sculpi possint: Græcè *μαρμαρις παρὰ τὸ μαρμαρῆν*, id est à splendore sic vocatus. Germanicè *eine marmelstein* dicitur, idque nomen omni fere in lingua seruat. Duritiem habet marmor propter optimam concretionem, ac nitorem propter materiæ æqualitatem & puritatem. Concrefcit autem beneficio exhalationum & aquarum quæ subtilissimâ terram subingrediuntur. Exhalatio colores suppeditat calore agens in materiam, & aqua partes vnit & coniungit: qua expressa elapsa vel exsiccata, indurescit lapis. Aqua huiusmodi raro simplex est, sæpe enim nitro sale, aliove metallico liquore imbuta est, vt terreas partes minuere & melius coniungere possit. Ad promouendam autem marmoris generationem non solum calor, sed interdum frigus subterraneum aut remissus caloris gradus, vt melius compingi materia possit necessarius est, exicat enim sæpe frigus & humorem superfluum cogendo è materia exprimit. Pro exhalationum & materiæ accurrentis diuersitate varia marmorum genera fiunt. Si materiæ non vnus generis sint ac lapilli molliores vel duriores terreis particulis misceantur, marmora fiunt ignobiliora ac quodammodo scabiosa non æqualiter coherentibus partibus. Ista commodè sculpi non possunt, quod silicis instar dissiliant, & rectè granulata vocari possunt. *Granulata marmora.* Omne fere marmorum genus cum primum eruitur è fodinis mollius est, ac tempore postea adeo indurescit, vt vix sculpi possit, idque omnibus lapidibus commune, vt ætate magis indurescant. Quædam tamen marmora citius quædam tardius indurantur ac longo æuo iterum emollescunt, exeduntur, tandemque in terram resoluuntur. Marmoris omnes partes non eodem tempore semper generantur, sed interdum successiue: Sæpe enim marmoris particule variis coloribus ab exhalationibus tinctæ, primum indurantur: deinde accedente noua exhalatione & materia tanquam calce, particule illæ ferruminantur, ac tota massa in vnum lapidem distinctis maculis & coloribus coit. Si exhalatio tenuis & subtilis fuerit ac intimas partes penetrauerit, optimus æqualis & exactus lapidis fiet coactus. Coloris varietas in marmore exhalationis varietatem ostendit. Deinde facile quiuis notare poterit in eodem marmore, quæ simul ascenderit & concreuerit, quæque postea aduenerit ac quæ corpus ferruminarit. Sed, vt dixi paulo ante, exhalatio sola absq; minerali succo, cuius vehiculum aqua est, id

vix præstare potest exemplo calcis & arenæ. Ferruminatur enim arena cum calce simplici quidem aqua: verum dum iis commiscetur, sale & nitro calcis prægnans fit ac vtriusque substantiam in aquam soluit atque in se recipit. Deinde vtramque materiam humectans subit, complectitur, iungit & vnit. Quo facto in auram ipsa aqua euanescit relicto nitro & sale diffusis per calcis & arenæ omnes partes, à quibus illæ tandem omni humido priuatæ firmiter connectuntur & lapidescunt. Marmorum genera multa sunt, cum nulla certa illis figura neque color sit. Aliqua alba sunt vt Parius lapis & Alabastrites. Alia nigra vt Basaltes & Lydius lapis, alia variis coloribus vt porphyrites, ophites & cæteri de quibus sequentibus capitulis agam.

De pario marmore. C A P. CCLXVII.

Marmoris eximii species est Parius lapis ab Insula Paro, vel sculptore Agoracrito Pario nominatus, qui Venerem ex eo lapide primus sculpsit. Hodie *Weißermarmelstein* vocatur, ac à nonnullis ei alabastris nomen tribuitur: cum tamen alabastrum varios colores habeat & longe mollius pario sit. A veteribus etiam lychnitis appellabatur, quod, Varrone teste, ad lucernas in cuniculis cæderetur. Cardanus omne marmoris genus fere parium vocat; Sed candidissimum, durissimum & quod politum egregiè splendet. Parium solum vocari debet similitudine veri parii marmoris, quod solum in Paro insula reperiebatur, ac vix vnquam humanam magnitudinera mole sua superabat. Repertur nunc in variis Italiæ locis. Parii lapidis duo sunt genera. Alterum translucens, alterum non. Prius Phengites Plinii est in Cappadocia repertum ex quo Nero ædem fortunæ quam Seiam, à Seruio rege sacratam appellant construxit. In ædibus illis interdum claritas ibi diurna fuit, tanquam inclusa luce non transmissa: prorsus eodem modo quo per chartam simplicem non transparentem nec oleo inunctam lux transmittitur. Ab alabastrum vulgari tantum duritie distat & splendore cum politus est. Nam vulgare alabastrum etiam lucem transmittit. Effoditur candidissimū marmor in agro Lunensi Hetrurix quod Carriense vocatur ab oppido vicino. Ex eo Pisis in templo D. Ioannis Baptistæ spectatur pulpitem variis statuis insculptum nitore eximio, ad alabastris genera referendum si molle sit.

De alabastrite & alabastrum vulgari. C A P. CCLXVIII.

Alabastrites seu alabastrum veterum olim inter marmoris species referebatur, meo tamen iudicio ab illis si non colore, duritie distingui potest; Mollior enim est, ac ita vt vascula ad vnguenta seruanda inde fieri possint; vnde nomen obtinuit. Si tam mollis sit vt cultro scindi possit, etsi vulgo alabastris nomine appelletur (quod nomen omnibus fere linguis seruat) tamen gypsi potius species est. Videtur dum ita molle est alabastrum, incoctus esse alabastrites, & ille incoctum & imperfectum marmor. Omni enim dubio procul dum incipit marmoris generatio; primo ipsius substantia lutesca est ac paulatim per gradus magis ma-

magis magisque indies indurefcit, donec in solidiffimum marmor euadat. Alabaſtrum vulgare ab Agricola interdum Germanice *ſpat* vel *gyps* appellatur. Cum egregium eſt & pulchrum alabaſtri nomen retinet.

Differentia Alabaſtritis, locus vbi inueniatur. & vſus.

C A P. CCLXIX.

OMni genere colorū inuenitur alabaſtrites. Circa Thebas, Ægyptias & Damascum Syrię candidiffimus inuenitur. Præſtantiffimus in Caramania, India, & Aſia. Probantur Plinio maximè mellei coloris in vertice maculoſi atque non translucidi, vituperantur quæ corneum habent colorem aut vitro fimiles ſunt. Eximii candoris ſunt lydini vocati in Tauro reperti, amplitudine qua lances crateraſque non excedant: antea ex Arabia tantum aduehii ſoliti. Coralicus in Aſia repertus candorem eboris habet eiusque ſimilitudinem. Alius ab vnguis humani colore. Onyx dictus eſt, qui à gemma illius nominis, magnitudine mollitie & vſione differt. Vritur enim alabaſtrites, nequaquam Onyx gemma. Inter Arabiæ montes primum inuentus fuit, poſtea tempore Plinii in Italia, vbi ex eo fiebant vaſa potoria, pedes lectorum, ſellæ, amphoræ, vrcei & ſimilia. Ex hac ſpecie etiam columnæ inuentæ fuerunt. Ad alabaſtriten referri poteſt Alabandicus niger mileti naſcens ad purpuram aspectu declinans, quia igni liquatur ac funditur ad vſum vitri. Alabaſtrites Thebaicus dictus interinctus aureis guttis inuenitur in Africæ parte Ægypto aſcriptæ coticulis ad terenda collyria quadam vtilitate naturali conueniens. Circa Syenem vero Thebaidis adhuc alius reperitur Syenites, alias Pyrrho pæcilon dictus, ex quo trabes fecere reges, obeliſcos vocatos Solis numini ſacratos. Hoc tempore candidum alabaſtriten fert ager Lunenſis in Hetruria, is marmor Carrarienſe vocatur à *Marmor carrarienſe.* vicino oppido. Ex eo conſtitutum pulpitem variis figuris inſculptum nitore eximio Piſis in templo D. Ioannis Baptiſtæ. Fert etiam candidum ager Patavinus, ſed omnibus aliis præferendus Ratisbonenſis è quo tabulæ menſarum ſiunt, & ex quo ara Anabergica conſtructa eſt, eximia pulchritudine lapis. Candidiffimus etiam in Thermis Carolinis reperitur ac Ebori ſimilis Hildeshemii cinerei coloris & ſubuiridis Zeblicium marmor vocatum, Germanicè *Serpentſtein*, quod in Miſnia inuenitur & ex quo pocula & cochlearia ſiunt. Ego id alabaſtrum ophites vocarem. Varii coloris variis in locis Germaniæ, Italiæ & Hispaniæ inueniuntur ad vaſcula formanda. Vt alabaſtritis ita alabaſtri varia ſunt genera, quod tanto mollius eſt alabaſtrite, quanto ille mollior marmor. Hic videtur proprium alabaſtro præſertim candido quod vri ac in Gyphi locum (cuius ſpecies à nonnullis ſtatuitur) ſuccedere poſſit, ob quam cauſam etiam Germanicè, vt ante admonui, à nonnullis *Gyps* vel *ſpat* vocatur. Mihi tamen magis probatur (cum & alabaſtrites vri poſſit) ſi tantum mollitie differre ab alabaſtrite ſtatuetur, vt videlicet alabaſtrum cultro ſcindi, alabaſtrites non poſſit, aut ſi mauiſ

Onyx.

Marmor carrarienſe.

Ophites.

Zeblicium.

*Locus.**Onyx.*

alabastrites imposita vnguenta vel humorem in se non trahat. Alabastrum vero plane in se sorbeat, vt interdum per corpus ipsius transfudet. In Volaterano sicut in Misnia, in Burgundia, ad S. Claudium multisque aliis Europæ locis Alabastrum effoditur pulcherrimum & candidissimum. Volateranum facillime vritur nec ingenti molle reperitur. Id aliquando onychis instar pellucet fragile admodum ac aspectu, quia varium, gratissimum. Variis præterea coloribus iaspidis instar prope Moguntiam inuenitur, ex quo monumenta & Epitaphia fiunt visu iucundissima. Molle est admodum ac potius nondum perfectus iaspis quam imperfectum marmor videtur. Viuidos enim habet colores ac frustulis non magnis (vt in marmore) sed exiguis interiectis etiam venis subtilioribus, distinguitur.

De Alabastritis & Alabastriviribus. C A P. CCLXX.

Alabastrites lapis in vascula aptatus optime imposita vnguenta ne corrumpantur conseruat. Qui onychis colorem habet vstus ac resinæ commixtus Dioscoride teste, durities resoluit, ac cum cera mixtus dolores stomachi compescit, gingiuas adhibitus constringit. Galenus etiam ad ventriculi dolores propinari asserit.

Ad dysenterias & alui fluxus.

Alabastrum candidum in puluerem redactum ac cum lacte ebibitum scrupuli pondere dysenterias aluique fluxus certo experimento sanat, vehementer enim constringit. Si magna copia sumatur gypsi instar nocere potest. Vstum quia humore quouis concrefcit intrinsecus sumi non potest, strangulat enim vel graui dolore ventriculum præmit. Aqua in qua solutum est alabastrum vstum, oculorum lachrymis exiccandis non parum prodest, omnesque alias quas Gypsum obrinet facultates.

De cinereis marmoribus. C A P. CCLXXI.

Zeblicium.

*Tiberium.
Augustum.*

In Germania & Italia cinerei coloris varix marmoris, alabastritidis & alabastrispecies reperiuntur. Hildeshemii effoditur quod cornu vstum oleat, aliud quod incolæ serpentinum vocant venis punctisque candidis, flauis & nigris distinctum, id zeblicium ab oppido Misenæ in Saxonia ab agricola vocatur. De quo plura, quia plerunque viride est, scribam in cap. de viridibus Marmoribus, vbi etiam Tiberium & Augustum marmor describam, quæ videntur cinerea fuisse. Reperitur aliud Rochlicianum interdum maculis luteis ornatum, interdum nigris, quæ sunt cornicum vngulis similes. In Italia aliud est nigris maculis quæ serpentibus similes sunt.

De nigris, fuscis ac liuidis marmoris speciebus.

C A P. CCLXXII.

INter nigra marmora narratur Basaltes seu Basanites lapis lydius seu chrysitis Alabandinus de quo in capite de alabastrite egi, Obsidianus lapis, Buga Hispanorum & veterum marmor Numidicum quod interdum liuescit interdum flavescit. Liuidum eximie splendet tale Pisis in templo cathedrali conspicitur. Nam ex eo Herculis statua à Pisanis ex Numidia translata marmorei suggesti fulcrum vice columnæ est. De eo Plinius ita scribit. M. Lepidus Catulli in senatu collega, primus omnium limina ex Numidico marmore in domo posuit magna repræhensione. Hoc primum inuecti Numidici marmoris vestigium inuenio, non in columnis tantum crustisue, vt Mamurra Carystium marmor posuit, sed in massa ac vilissimo liminum vsu. Ex Numidico flavescente multæ columnæ Romæ extant. Nigrum marmor est Luculleum à Lucullo cōsule dictum qui primus id Romam inuexit ex Nili insula, vbi reperitur. Obsidianus lapis nigerimic coloris ab Obsidio primum inuentus in Æthiopia marmoris genus est. Hic aliquando translucet crassiore visu atque in speculis parietum pro imagine umbras reddit. Gemmas multi ex eo faciunt, teste Plinio, qui sic inquit lib. 36. cap. 26. Videmus (supple ex Obsidiano) solidas imagines D. Augusti, capti materia huius crassitudinis: dicauitque ipse pro miraculo in templo Concordiæ Obsidianos quatuor elephantos. Remisit & Tiberius Cæsar Heliopolitarum ceremoniis repertam ibi in hæreditate eius qui præfuerat Ægypto Obsidianam imaginem Menelai. Ex quo apparet, antiquior materiæ origo, nunc vitri similitudine interpolata. Xenocrates Obsidianum lapidem in India & in Samnio Italiæ, & ad Oceanum in Hispania nasci tradit. Huic non dissimile marmor effoditur Serauitiæ & Carrariæ in Hetruria, adeo nigrum vt cum perpolitum est ipeculi instar sinceræ imagines reddat. Huiusmodi Pisis ad valuas ecclesiæ cathedralis conspicitur. In Serauitia fodina extant atra marmora, distincta venis candidis & aureis. Ex priore marmore quod venas albas habet duæ columnæ positæ in campo sancto Pisano ad monumentum, quod Gregorius 13. Pont. Max. fratri posuit, extant. Vocant Itali hoc marmoris atrigenus Paragone, quia eo lapidis lydi vice vtuntur ad aurum examinandum. Reperitur huiusmodi nigri marmoris genus etiam in Belgio quod à Belgis *Toutstein*, à Gallis *Pierre de touche*, à Germanis *probieststein* vocatur, quia examinando auro & argento quorum signum ad se rapit vtile est. Ex hoc marmore monumenta aliquot & sedes tres egregiè elaboratæ splendentes & nigerrimæ in choro templi cathedralis in vrbe celeberrima Brugenſi spectantur. Ex eodem lapide Tumba illustrissimi ducis Maurisii electoris dicitur constructa, & tabulæ nonnullæ in quibus epitaphia inscribuntur. Inuenitur etiam atrum marmor in Belgio quod sulphur & aliud quod cornu vstum olet. Atramarmora Annabergæ, Ratisbonæ & prope Galliæ Andegauum aliisque multis in locis inueniuntur.

Alabandinus.
Obsidianus.
Buga.
Chrystitis,

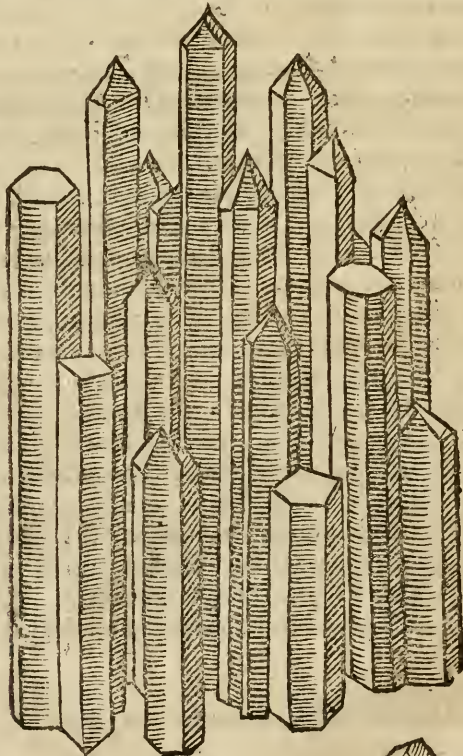
Luculleum.
Obsidianus.

Paragone.

De Basalte aut basano atrii marmoris genere.

De Basalte aut Basano atri marmoris genere. CAP. CCLXXIII.

Basaltes à Plinio ad marmora refertur, quia exactissime poliri potest. Marmoris itaq; genus est durissimum limis resistens, ferrei coloris à basal, quod Æthiopicè ferrum significat sic dictum. Appellatur etiam Basanus à Βασανίζω, id est diligenter examinari, quia eo argentum & aurum examinatur & probatur, non minus quam lydio lapide, Germanicè vocatur *ein meisner probierstein*, aut *ein meisnischer harter eyfensarbner marmor*. Crescit forma & crassitudine ligni mediocri, singularis quidem, verum copiosus atq; ita iunctus coaptatusq; veluti si à fabro lignario commissus esset, septem, sex, quinque nonnunquam, sed rarius quatuor habet angulos, figura & trabis erectæ, foris leuis & tactu minime asper, ferrugineus, ponderosus, duritie adamantina. De Basalte Plinius hoc modo. Inuenit Ægyptus in Æthiopia quem vocant Basalten ferreo colore atq; duritie, vnde & nomen ei dedit. Nunquam hic maior repertus est quam in templo pacis ab Imp. Vespasiano Augusto dicatus: Argumento Nili xvi liberis circa ludentibus per quos totidem cubiti summi incrementi augentis se amnis intelliguntur. Non absimilis illi narratur in Thebis delubro Serapis, vt putant, Memnonis statua dicatus: quem quotidiano Solis ortu cōtactum radius, crepare dicunt.

Vbi reperitur Basaltus, eiusq; vsus CAP. CCLXXIV.

Scribit Plinius in Æthiopia gigni hunc lapidem. Nunc in variis Germaniæ locis reperitur, in Silesia extra Laubam ad Quissium fluiuium, *im Steinbruch vorm Brüder thorn*, quinetiam in pago Wise ad Gryphimontium, nam *Gryffenstein* atq; super eiusmodi saxum extructa est, quamuis paululum degeneret. Basaltis lapidibus coagmentatis è terra vnas decem & septem exstantibus, arx Stolpa (quæ Electoris Saxoniae est, in finibus Bohemiae, tribus milliariibus à Dresda distans) cum adiunctis ædificiis insitit, acri vndique libere exposita. Inde frustra decutiuntur magna vi, quibus fabri ferrarii, bractearii (qui aurum in folia verberando extenuant) & librorum colligatores, ad artificia sua incudis vice vtuntur. Verum ea ad vsum prius sic aptantur. Postquam decussa fuerint, ferra ænea non dentata, sed obtusa scinduntur, aut secantur, inter ferrandum arena continuo interferitur ac aqua affunditur: ita æs durum remanet quod absque aqua continuo affricu incalesceret & emolleceret & arena ab ære duriore pressa lapidem secat. Sed aliquot diebus opus est antequam huiusmodi lenta sectio perficiatur. Redigitur hic lapis in cotículas auri & argenti examinandi gratia, tum Basani nomen ab officio, non minus quam lydius lapis, qui solus huic muneri olim dicatus videbatur, meretur. Obseruauit omne nigri marmoris genus ad examinanda metalla vsui esse posse, facile enim metallorum signa ad se rapiunt, vt in capite de nigris marmoribus ostendi.

*Modus secti-
di basaltens:*

De Lydio lapide. CAP. CCLXXV.

Lydius lapis Germanicè *ein probierstein*, Gallicè *une pierre de touche*, à Lydia regione vnde adferebatur, Basanus ab officio, quod eo metalla examinarentur, Chrysitis quia auro probando inferuiebat, & cotícula, quia tali forma in vsu aptabatur, olim appellatus fuit. Atrum & ferreum habet hic lapis colorem, interdum rufum ad polituram aptus; quamobrem inter marmoris species etiam numeretur non peccatur. De eo Plinius ita, Lapis quem coticulam appellant quondam non solitus inueniri, nisi in flumine Timolo, vt author est Theophrastus: nunc vero passim, quem alii Heraction, alii Lydium vocant, quaternas uncias longitudinis, binasq; latitudinis non excedit. Quod à Sole fuit in eo melius, quam quod à terra.

*Cotícula.
Heraction.*

Hac coticulâ periti, cum è vena vt lima rapuerint experimentum, protinus dicunt quantum auri sit in ea, quantum argenti vel æris, scrupulari differentia, mirabili ratione non fallente. Probat lapid hic si politus, in halitu hominis sudeat protinus nubemque discutiat. Hodie ad auri explorationem nigro marmore vel Basalte, vt dixi, vtuntur. Item in Italia subuiridi quodam lapide quem *verdello* vocant. Inueniuntur passim in variis Germaniæ locis, circa flumina cotes nigerrimæ, quæ expolita lapidis

*Probalapidi.
dis.*

Verdello.

Lydii vices supplent, ac pro iis haberi possunt.

INter viridia marmora Plinio authore, præciosissimi generis Lacedæmonium viride, cunctisque hilarius, sic & Augustum ac deinde Tiberium in Ægypto, Augusti ac Tyberii primum principatu reperta. Differentiaque eorum est ab Ophite lapide qui serpentium maculis similis est, vnde & nomen accepit, illa vero maculas diuerso modo colligant. Augustum enim vndatim crispum in vortices, Tiberium sparsim conuoluta canitie, vtrumque enim cinereum non minus quam Tephria ophitis species. Præterea ex ophite columnæ non nisi parua admodum inueniuntur, ex prædictis maximæ. Lacedæmonio insunt in viriditate macula parua & frequentes clariores similitudine Ophitis, ob id ex Alberto serpentinum marmor vocatum fuit, sed falso cum serpentinum marmor aut ophites tum solum vocari debeat, cum macula serpentium maculis, situ & forma similes fuerint, vt ex paulo ante Plinii verbis colligi potest. Huius Lacedæmonii marmoris, quod à nonnullis Laconium vocatur non nisi parua fragmenta reperiri dicuntur. Ex iis Pisis pavementum Cathedralis ecclesiæ ornatum est, vti & parietes opere Mosico: alibi quoque incrustationes ex eo habentur. Aliud genus est ex atro obscurè viride, quod crucibus diluta viriditatis ita eleganter depictum est vt quis in ipso marmore non naras, sed depictas arbitretur. Id in Museo ducis Saxonie mihi ostensum fuit. Frustra ibidem capitis humani magnitudine conspexi. Dicebatur in Mysnia effodi ac pro ophitis specie habebatur. Inueniuntur varia maculatum compositione ornata marmora, huiusmodi sunt duæ crustæ quadratæ amplitudine cubitali ad monumentum Gregorianum in campo S. Pisano, ac duæ columnæ ad sacellum S. Reinerii in templo: omnes hilari viriditate splendentes. Ex hoc genere putatur Thyites Dioscoridis quem in Æthiopia gigni colore subviridi similitudine Iaspidis asserit. Verum quia mollis est ad alabastris species potius referrem, vel potius ad Galactitis genera, quia lacteum succum reddit. Aliqui hunc verdellum Italorum, quo aurum probant, arbitrantur. De Thyite superius circa Galactiten egi.

De Ophite veterum & recentiorum Serpentina.

C A P. CCLXXVII.

Veteribus Ophites dicebatur marmor vel alabastrum quod serpentis forma maculas distinctas & dispositas, etiam cuiuscunque coloris habebat. Non enim color lapidi nomen Ophitis tribuebat, sed linearum & macularum constitutio similis ea quæ in serpentibus spectatur. Nunc vel cinereum marmor durissimum serpentinum appellatum vel ex viridi album marmor aut alabastrum nigriusculis maculis aut punctulis maculatum pro ophite Europeo habetur. Tale & zeblicium Germanice *Serpentinslein* vocatur in Mysnia reperiunt ac molle, & Lacedæmonium marmor ac ei simile quod ex Asia maiori adfertur pro Orientali.

Ophitis genera & loci natales. CAP. CCLXXVIII.

Dioscorides multa Ophitis genera esse scribit, forte propter colorum varietatem, quæ tamen ad tres differentias reducit, vnum ponderosum & nigrum, alterum cinereo colore punctis distinctum, tertium lineis albis. Plinius duo tantum ophitis genera facit, vnum molle candidum ex quo vasa & cadi olim fiebant alterum nigrum durumque. Postea tamen tertium genus videtur addere quod à colore cinereo Tephria vocatur, & ab Augusto & Tiberio dif- *Tephria.* fert nisi macularum positione & magnitudine. Ex Ophite enim veterum non nisi parua columnæ haberi potuerunt, hodie cinereum marmor durissimū & è quo magnæ columnæ construi possunt serpentinum vocatur. Id Serauitiæ a- *Serpentinū.* liisque multis locis Italiæ & Germaniæ effoditur. Aliud genus à Germanis multum laudatum, sed sæpe molle vt alabastris aut alabastris species potius quam marmoris esse debeat, effoditur in Misnia zeblicium vocatum. Cinereum sub- *Zeblicium.* nigrum vel subuiride, id est maculis albis viridib. vel nigris egregie variegatum, interdum etiam lineas nunc nigras, nunc albas habet. Solent cochlearia & pocula inde conficere. Verum quia plerunque admodum mollis est lapis sæpe humorem combibit. Id vt impediatur multi poculum oleo nucis moscatæ inungunt. Dùm marmoream duritiem habet, id necessarium non est. Ex ophite nigro hodie visitur parua columna, inter alias quæ sustinent suggestum in templo D. Ioannis Baptistæ Pisæ, hanc vulgus vocant viperam Ægypti. Constat punctis nigris in liuido corpore. In eodem loco quatuor alia eiuidem magnitudinis ex ophite cinereo, quem Granitum Syriæ vocant, spectantur. Habet is puncta nigra in corpore candicante, vnde cinereus apparet. Ophites candidis lineis in nigro corpore etiam foditur Serauitiæ cum aliis multis.

De facultatibus & usu Ophitis. CAP. CCLXXIX.

Ophitis veterum omnis alligatus, teste Dioscoride, ad serpentium ictus ac capitis dolores prodest. Tephria Phinii testimonio ad serpentes præcipuè laudatur: & qui lineas habet candicantes phreniticis & lethargicis gestatus auxiliatur, propter frigiditatem forte capiti & præcordiis communicatam. Arce- re putatur pestilentiam in qua apparent exanthemata, ac serpentium omnes virus. Gal. lib. 9. de simpl. med. facultar. ophiten lapidem extergendi confringendique vim possidere ceu vitrum asserit, ac propterea ex vino albo & tenui po- *Ad calculū.* tum lapides vesicæ conterere ac confringere. Ex Serauitiense ophite globuli conficiuntur parui, vt manibus detineantur ab iis qui febre ardente æstuant. His enim non parum recreari videntur. Zeblicius ophites Germanorum ad *Vires ophitis zeblicii.* multa prædicatur. Scribam quid illi Typographicis typis de illis facultatibus ediderunt. Vereor ne illo diuendito, aurum aucupentur, plura promittant quam præstare possit.

Lapis Serpentinus nullum patitur venenum, vbi poculū è lapide factum *Ad venena. Ad colicam. Pleuritiā.* venenum susceperit, id sudore prodit. Conducit etiam colicæ, pleuriti, tor-

*Fricticulum.**Ad febres.**Ad podagrā.*

minibus ac ventriculo refrigerato. Præterea iis qui hauſtum nociuum aut cibum ad concoquendum ineptum ſumpſerunt. Quotidianis, tertianis aut quartanis febribus vexatis opitulatur. Dôlores etiam nephriticos & Podagricos mitigat. Ad prædictos affectus caleſieri lapis aut aqua calida aut igne debet ac inuolui linteo: Deinde loco affecto applicari. Quo ſapius ex hoc vel de hoc lapide bibitur eo maius auxilium percipitur. Feminae ſi quotidie ex hoc, vel de hoc lapide biberint eumque aliquoties in die calefactum ſinu exceperint, matricem refrigeratam excalfaciunt, partu inſtante aut poſt partum pectori aut lumbis applicatus lapis utilis eſt. Phthiſicis etiam conducit qui ſi quis vel eum vel ex eo bibat, pulmônem & hepar confortat.

Ex ophite zeblicio Germani pocula, cochlearia variaque conficiunt, ſed alabaſtri vulgariſ inſtar mollia ſunt facileque franguntur. Qui hilarem habent viriditatem cæteris præferuntur, qui cinerei ſunt apud illos non tanti ſunt. Inueni in campis circa Gêtſinum Bohemiæ cinereum fruſtum maculis nigris; Iaſpidis inſtar durum: marmoris cinerei ſpecies proculdubio eſt ac id quod ab Italis marmor ſerpentinum vocatur.

De ſlauiſ marmoribus. C A P. CCLXXX.

Phengites.

Marmor phengites de quo ante egi interdum venis ſlaueſcit & tranſparet vt apud Plinium legitur, Qui in Cappadocia reperiri ac ex eo Ædem fortunæ ita conſtructam ſcribit, vt foribus opertis per id lux tranſmiſſa diurnam efficiat in templo claritatem. Romæ in templo S. Mariæ in porticu ex hoc marmoris genere columna dimidiata colore ſtauo, parietis rimã obſtruens ac externam lucem ſolari fulgore intronittens ſpectatur. Alabaſtritis veterum præſtantior (qui Plinio teſte mellei coloris eſt, & recentiorum lapidariorum,) ſi duritiã habeat marmoreã & politus ſplendeat, iam in marmoris ſtaui genus abiit. Dicuntur Serauitiæ in Italia tum mellei tum Terebinthinæ colore marmora effodi, ac Piſis in cathedrali eccleſia conſpici. In Germania etiam ſtaua tum marmora tum alabaſtri ſpecies inueniuntur. Si mollia ſint *gelber ſpat* vocant. In Belgio Sardiæ non pellucida genus quoddam inuenitur ſimile.

Bezouy mimerale videtur.

De rubris marmoribus. C A P. CCLXXXI.

Porphyrites.

Inter rubra marmora principatum obtinet Porphyrites Ægyptius, propter duritiã & ſplendorem. Si candidi interueniant puncti, Leucoſtiſtos Plinio teſte dicitur. Vtroque genere vtuntur pictores ad leuigandos colores, & medici ad fragmenta gemmarum atterenda, attritione enim nihil à ſe remittit. E priori quem Itali *porſido* appellant duæ extant columnæ maximæ ante fores S. Ioan. Baptiſtæ Florentiæ. Huic ſimile genus eſt Ratiſpontiſe rubrum & rutilans marmor & Bohemicum ex rubro nigrum, aliudq; prope Carloſtainium inuentum maculis lineiſque albiſ variegatum leucoſtiſtos veterum: nec minus Belgicũ variis maculis diſtinctum. Præterea Anabergicum ac in candido rubrum

rubrum quod in metallis passim inuenitur. Prope Dolam Burgundiæ vt & in aliis locis Galliæ, Germaniæ & Italiæ, varia marmorum genera inueniuntur. Foditur quoddam genus Serautiæ & in monte Pisano maculis vario modo agglomeratis, vt in templo D. Ioannis Pisis videre licet. Quod minus maculolum est vocatur *Porfido di Liguria*. Alterum quod ex monte Pisano effoditur magis varium est. Ad Porphyritiden reducitur qui colore constat violaceo, cuiusmodi visitur in campo Sancto Pisano ad monumentum Gregorianum. Hic interdum albo interstinctus est colore, ac effoditur Serautiæ. Rubet Thebaicum marmor aureis guttis distinctum ex quo coticulæ ad colliria terenda olim fiebant, Itali *Brocatello* vocant, ob similitudinem telæ ex auro & serico contextæ, quod brocatum dicitur. Ex hoc lapide dicuntur Pisis extare parua columnæ sustinentes suggestum in templo episcopali & in templo S. Ioannis. Sanguineis maculis est candidum marmor Lunense, quod Florentiæ in templo S. Reparatæ conspicitur. Subrubes prætere a Syenites circa Syenem Thebaidis vel vt alii legunt apud Plinium stignites. Nam punctis nigris interstinctum est. Italicè *Granito rosso* vocatur, olim Pyrrhopæilon dicebatur, quasi fuluo colore variatum; de hoc Plinius his verbis. Trabes ex eo fecere reges, quodam certamine, Obeliscos vocantes, Solis numini sacros, Radiorum eius argumentum in effigie est & ita significatur nomine Ægyptio. Primus omnium id instituit Mithras, qui in Solis vrbe regnabat, somnio iussus, & hoc ipsum inscriptum est in ea. Etenim sculpturæ illæ effigiesque quas videmus Ægyptiæ sunt literæ. Postea & alii regum in supra dicta vrbe Sochis quatuor numero quadragenum octonum cubitorum longitudine, Ramises autem is quo regnante Ilium captum est, quadraginta cubitorum. Idem digressus inde, vbi fuit Muenidis regia, posuit alium longitudine vndecenis pedibus, per latera cubitis quatuor. Ex his Plinii verbis constat Romæ suo tempore fuisse, ac ex eorum numero esse maximum illum Obeliscum è circo maximo erutum & ad templum Lateranense erectum & alterum in Vaticano, qui ex latere templi S. Petri translatus est in Plateam Sixto V. regnante, & nunc ante Ædes sacras eminenti in loco constitutus conspicitur.

Hos immensæ molis lapides multi artificio singulari fusos ex marmorum frustulis arbitrantur ob id quod in Italia fodinæ nullæ, quæ tam ingentia frusta ferant, reperiantur. Deinde quod aliunde per mare vehi nõ possint. Verum ex Plinio luce clarius est antiquos per mare transtulisse. Is lib. 36. cap. 9. inter cætera ita ait. Alexandria statuit vnum octoginta cubitorum Ptolomeus philadelphus, quem exciderat Nectabis rex purum: maiusque opus fuit inde uenendo statuendove multo, quam in excidendo. A Satyro architecto aliqui deuectum tradunt rate: Callixenus à Phænice fossa perducta vsque ad iacentem Obeliscum è Nilo: Nauesque duas in latitudinem parulas pedalibus ex eodem lapide ad rationem geminati per duplicem mensuram ponderis oneratas; Ita vt subirent obeliscum pendente extemitatibus suis in ripis vtrinque; postea egestis laterculis alleuatas naues excepisse onus statutum. Excisos autem sex tales in monte eodem & artificè donatū talentis 50. Hic autem obeliscus fuit in Arsinoe positus,

*Thebaicum.**Brocatello.**Syenites.**Stignites.**Pyrrhopæilon.**Quo pacto olim pyramides translatae fuerint.*

à rege supra dicto, munus amoris in coniuge, eademque sorore Arsinoe. Inde cum naualibus incommodum Maximus quidam præfectus Ægypti transtulit in forum, reciso cacumine, dum vult fastigium addere auratum, quod postea omisit. Et alii duo sunt Alexandria in portu ad Cæsaris templum, quos excidit Mesphees rex quadragenum binum cubitorum; Super omnia accessit difficultas mari Romam deuehendi spectatis admodum nauibus. Diuus Augustus priorem aduexerat, miraculique gratia Puteolis naualibus perpetuis dicauerat: sed incendio consumpta est. Diuus Claudius aliquot per annos asseruatam, qua Caius Cæsar importauerat, omnibus quæ vnquam in mari visæ sunt mirabiliorum, turribus puteolano ex puluere exædificatis, per ductam ostiam portus gratia merfit: alia ex hoc cura nauium, quæ Tiberi subuehant. Quo experimento potuit, non minus aquarum huic anni esse, quam Nilo. Is autem obeliscus quem D. Augustus in circo magno statuit, excisus est à rege Semneferteo, quo regnante Pythagoras in Ægypto fuit, centum viginti quinque pedum, & dodrantis, præter basin eiusdem lapidis: is vero qui est in campo Martio, nouem pedibus minor, à Sesostride Inscripti ambo, rerum naturæ interpretationem Ægyptiorum opera Philosophiæ continent. Ex his Plinii verbis tantæ molis ex lapidicina excisos & per mare translatos fuisse Porphyritides, aliaque marmorum genera, quæ pene infinita sunt, nemo dubitare debet.

De marmorum imitatione. C A P. CCLXXXII.

Marmor omne colore & splendore multi imitari hoc seculo possunt. Sed duritie & pondere pauci. Fuit satelles quidam Pragæ Imperatoris Augusti Domini mei clementissimi, qui satis egregie id ementiri & ponderosum reddere potuit. Verum alabastris instar molle fuit. Mensas & sphaeras fundebat pulchras, quas exiccatas politura splendidas reddebat. Materia fuit vt opinor Gypsum & puluis aliorum lapidum, cui ad pondus augendum forte cineres plumbi addebat. Liquor quo materiam soluebat vt ex odore conicere potui, vel acetum in quo caseus solutus fuit vel lac vel serum lactis fuit. Acetum vt eius penetratione partes melius coniungerentur & caseus vt glutinis vices subiret. Alii vt audio bubulum sanguinem dum rubrum lapidem cupiunt, addunt, indarescit enim annis ac optimè glutinat, alii glutine vtuntur vt factitium marmor firmiter cohereat; & excuari ac iterum partes illi forinsecus mitceri possint. Dum sero vtuntur materiam commiscant vt pulvis instar sit. Deinde quos volunt colores: aut diuersas massas coloratas fundunt in planitiem, si mensas velint, fusas bacillo prout venas & gyros cupiunt hinc inde circumagitant, exiccatum postea lapidem æquant ac deinde smegmate poliunt. Satelles ille cuius mentionem feci excauare lapidem vbi volebat, alioque colore massam, in locum euacuatum infundere ita potuit, vt tam firma fieret infusæ massæ cum excipiente lapide connexio, vt innata vel adnata, cum exiccata esset videretur. Hac ratione gentilitia insignia, lineas & literas ita exactè inserere vt lignarii fabri asseres coloratos solent, non sine multorum admiratione potuit. Cardanus marmorum
vel alio-

vel aliorum lapidum diuersi coloris frustra iungi puluere marmoris & oui candido aut pice, vel etiam glutino tenaci docet eaq; ratione Lithostrata Constantinopoli in æde Sapientiar, Venetiis in æde S. Marci, Florentiæ in æde S. Ioannis Baptistæ & Mediolani in æde S. Laurentii esse constructa affirmat. Nonnulli silices, lapidum variorum fragmenta, sanguinem hirci aut bouis, vinum ardens & fel bouinum commiscet ac in formas premunt, vt marmoris formam prævalentur. Sunt qui aqua calida caseum contundunt addendo calcem viuum & quosuis colores. Ad id apti sunt qui corpus habet, vt cinabrium, chrysocolla, ochra, hæmatitis, sandaracha, auripigmentum, viride æris, ceruleum, cerussa & similes. Loco aquæ aliqui oleo lini vtuntur ne factitia marmora ab humido dissoluantur. Vidi Italum in Bohemia qui alabastrum pulchre imitari poterat. Is silices fluuiatiles in puluerè redigebat addita calce viua ac aqua glutinis, deinde ex ea pasta formabat imagines quæ politæ elegantissimè erant. Vt autem verà marmora factitia imitentur, meo iudicio, salsa aquæ adhibenda sunt, & acuta quæ penetrare possint partesq; iungere. Deinde vbi induruerint, feruens lini oleum instillandum vt superficiem permeet, eamque solidam faciat & ne aquam combibat, prohibeat. Has omnes facultates in se bubulus sanguis calidus & recenter effusus habere videtur, spiritus enim salis in se habet vt omnis sanguis, deinde glutini quiddam simile, & pinguedinem. Hinc fit lapidis instar indurescere si calci admisceatur, nec vlla aqua vnquam dissolui. Sed propter colorem vniformem, quem factitio marmoris tribuit non facile in vsum admittitur.

De variis saxorum generibus. CAP. CCLXXXIII.

Marmora omnia materiæ æquabilitate & puritate saxa antecedunt. Hæc enim ex crassiore & impuriore materia generantur, nec alio modo à marmoribus differre videntur. Vt enim maxima mole concresecunt marmora ita saxa, ex quibus integri montes & maris scopuli interdum constant. Et vt marmora coloribus variant ita saxa. Colores tamen saxorum obscuriores & fœdiores sunt. Interdum etiam conchis, silicibus, crystallis, pectinibus vel aliis rebus grauiasunt.

Saxorum genera partim à constantia, partim à qualitibus, partim ab vso distinguuntur. A consistentia aliud arenarium, crustosum, limosum. A qualitibus aliud leue, vt tophus, aliud liquabile, vt silicis quoddam genus, aliud olidum, vt lapis Aldenburgicus, aliud vstibile, vt calcarium. Ab vso aliud cos, aliud calcarium, quia calx inde fit, aliud quadratum, quia ædificiis inseruit dum in quadratam figuram redigitur. Aliud molare, quia eo moliantur frumentacea, dicitur.

De saxo arenario. CAP. CCLXXXIV.

Saxa arenaria triplicia à me obseruata sunt. Vnum quod asperum est, ex arenis crassioribus satis firmiter compactum, ob quam causam leuorem

non suscipit, vtile ædificiis, quia calcem bibit. Alterum ex arenis tenuissimis, sed mixtis argenteis intersplendentibus, sed adeo molle vt digitis atteri fere possit. Id prope Pragam inuenitur vbi ad ædificia expetitur & à scribis ad aramenti humiditatem absorbendam. Leui enim affricu in arenam conuertitur albam & subtilissimam. Variat arenarium colore, Fribergi enim arenaria lutea, Rochlicū rubra, Querfordiæ cinerea, Eirbeccæ in Saxonia in rubro subnigra. Prope Horadiouitium Bohemiæ rubra aureis micis splendet, inueniuntur. Variant etiam diuersis rebus grauida. Nam in nonnullis filices, conchæ, pectines, aut alia corpuscula nascuntur.

De saxo crustoso & scissili. C A P. CCLXXXV.

CRUSTOSUM est quod finditur in crustas vtilis stratis ac tectis, Germanice *Schiferstein*, Belgicè *shailgen*, Gallice *escalles* dicitur, variæ enim sunt differentie. Aliud enim tam molle vt ex eo nihil fieri possit. Tale est Pragense apud arcem S. Viti regiam quod interdum micis argenteis splendet subnigrum. Aliud durum quod non nisi ferra artificis findi potest.

Rursum colorū in iis magna varietas. Nam aliud cinereum, è cinereo candidum, in cinereo viride, ceruleum, rubrum, subluteum, nigrū vt Andegauense & Rhenanum è quo templorum tecta conspiciuntur, vel ceruleum vt Namurcense, quo similiter ædes reguntur. Formæ etiam varietas apparet in crustoso saxo. Nam reperiuntur in quibus arborum rami cum foliis quasi arte depicti essent, conspiciuntur. Item alia cinerea in quibus tam exactè ex erica herba siluulæ depictæ fusco colore apparent, vt nullus pictor neq; melius neq; elegantius eas exprimere penicillo posset. Id genus saxi ad flumen non procul Florentia inuenitur vt mihi retulit amicus meus Frisler Rudolphi II. Imp. Gloriosissimi & D. mei clementissimi pictor. qui mihi frustum lapidis ibidem inuentum ostendit.

Prope Witsburgum Franconiæ ad Pagum Somberg similes profus lapides ericeti quos incolæ *Wassersteinen* (quia sub aquis nascuntur) vocant, reperiuntur. Ex his lapidibus formas faciunt, vt iis infundant plumbum pro globulis tormentariis. Leues & pingues sunt hi lapides saponis instar cuius colorem referunt.

Piscium in saxo.

In comitatu Mansfeldiæ, Islebiæ, scissile saxum aliud nigrum reperitur cui piscium imagines variæ nigræ, flauæ vel orichalceæ innascuntur, eaque tam egregiè elaborata sunt vt squammæ singulæ appareant. Habeo aquid me frustum quod perca imaginem refert, sed orichalci colore etiam si reliquum lapidis nigrum sit. Existimo eo in loco quondam Piscinam fuisse, eamque postea tenui terra obrutam, ac ab exhalationibus metallicis subterraneis condensatam, in saxum abiisse, ac piscium corpora quia terram non susceperint, exhalationem metallarem, terra subtiliorem magisque penetrantem facile in se recepisse, ac cum ea æris non solum colorem, sed etiam substantiam. Constat enim ex eo saxo quod ab Agricola lapis Islebianus vocatur æs o-

primura

primum. Pisces qui in eo lapide apparent sunt Lucii, Perca vel passeris marini, raro aliorum animalium in eo lapide imagines spectantur. Putat Agricola à piscis hunc lapidem Spinum vocatum fuisse.

Spinus.

De saxo limoso. C A P. CCLXXXVI.

Limosum dicitur quod in limum ab humido facile soluitur: videtur initium futuri saxi esse, huiusmodi prope Louanium & Viluordam inueniuntur alba quibus agri fecundi redduntur. Dum enim ad aliquot menses sub dio iacent à pluuiis in limum calci concolorem soluuntur, suaque pinguedine stercoreationis vices supplent. Videntur ad margæ genera referri posse. Reperiuntur etiam alterius coloris.

De Tophaceo saxo. C A P. CCLXXXVII.

Tophacea saxa à Græcis pori dicuntur Pario marmoris candore & duritie, Theophrasto teste similia. Verum leuitas eis est pumicis. Reperiuntur tamen nigra, rubentia ac colore terreo. Dum ceduntur è subterraneis saepe tam mollia sunt vt præcidi ligni modo serraque secari possint. Nam postea aeri exposita indurescunt. Artifices dum ad opus præparant, ea quæ extuberant non malleo aut scalpello, sed securi auferunt. Commodissima sunt ad rimas parietum collabentium replendas. Nam ob leuitatem non premunt & quia porosa facile calcem bibunt & extrema parietum sibi agglutinant.

De Silice. C A P. CCLXXXVIII.

Sillex durissimum genus saxi est, durius marmore ad scalpendum & ad ædificia murosque construendos ineptum quia calcem non bibit; extrinsecus enim leue absque poris & angulis est. Variis coloribus, sed obscuris à natura tinguntur silices: inueniuntur enim nigri vt lapidis lydii vices supplere possint, rubri, albi, flauis, virides, fusci mixtisq; coloribus. Differentiæ illius plurimæ sunt. Nam aliqui liquabiles sunt qui perunque foris albi sunt & translucidi, hos Aristoteles Pyrimachos vocat. Germani vocant *Flussteinen* aut *Weisserkesling*. Metallarii metallis fufis super iniiciunt, vt iis supernatent & nimium liquati metalli euolet in auras prohibeant. Vitriarii ex illis vitra & chymici factitios lapides conficiunt. Aliqui prorsus diaphani sunt, qui in gemmarum formam à gemmariis sculpuntur, ac pro Adamantibus Bohemicis diuenduntur. Aliqui ita duri sunt vt ex iis ignis excutiat: Hi *Feuersteinen* à Germanis vocantur. Aliqui prorsus opacisunt, Belgis *Keyen* vocantur. Qui molliores sunt marmore, non silices, sed lapides simpliciter appellandi sunt. Tales sunt ii qui pro plateis sternendis in vsu sunt. Inter sili-

Pyrimachos.

ces nonnulli ab igni patiuntur vt calcinari, & calcis, sed improbi vices subire possunt, nonnulli igni resistunt, & contra vetustatem incorrupti permanere possunt, ex quibus formæ fiunt, in quas æs funditur, & mortaria ad gemmas terendas. Verum si non scalpello, sed arena aut smiris lapidis puluere, magno labore longoque tempore addita aqua excauantur. Græci olim è lapide duro ac silice construebant veluti lateritios parietes: Isodomos vocabatur hoc structuræ genus. Plerunque prope aquas vel in aquis, duriores etiam in marmoribus reperiuntur, qui serra non denticulata, adiecta aqua & arena, vt priores fecari debent, cum scalpellum non admittant.

Isodomos.

De Pyrite silicis specie. C A P. CCLXXXIX.

Pyrites aliàs Pyrimachus proprie vocatur, quia plurimus illi ignis, sed est alius etiamnum Pyrites similitudine æris. In Cypro eum reperiri volunt & in metallis quæ sunt circa Acarnaniam, vnum argenteo colore, alterum aureo, coquuntur variè, ab aliis iterum, tertioque in melle, donec consumatur liquor, ab aliis pruna prius, dein melle, & postea lauantur vt æs, vsusque eorum in medicina exalfacere, siccare, discutere, humorem extenuare & duritias nimias mollire. Vtuntur & crudis rursusque ad strumas atque furunculos. Pyritum etiamnum aliqui genus vnum faciunt, plurimum habens ignis viuo appellamus, & ponderosissimi sunt. Hi exploratoribus castrorum maximè necessarii, qui clauo vel altero lapide percussu, scintillas edunt, quæ exceptæ sulphuratis, aut fungis aridis vel foliis, dicto celerius ignem præbent. Plin lib. 35. cap. 19.

Pyritum genera. C A P. CCXC.

PYRITUM Germanicæ *Kieser* tam varia genera inueniuntur vt mirum sit. Illi hoc nomen vere merentur è quibus ignis excutitur. Aliqui argenteo polito similes, vel è tenuibus crustis sunt, vel quadratis tesseriis similes, vel è marmore rubro metallico splendentes, vel ornati fluoribus purpureis, amethystinis, quadrangulis & pellucidis vel spongiosi & micantes vel pumicosi, vel ex marmore minus argenteis splendentes. Aliqui angulis octo vel duodecim excrescunt, aliqui Bismuto similes sunt. Aliqui aureo colore tincti sunt, vnde marchasitæ nomen habent. Alii rubro colore aut aurichalci quos *Kupferkies* Germani vocant. Aliqui variis coloribus & formis componuntur aliisque lapidibus miscentur. Inter hos aliqui in igne fluunt quos *Flissigekies* vocant. Hi metallis loco plumbi adduntur, vt liquidiora in excoquendo fiant, aliqui vocant *Flussteinen*, ac fracti saccharum candidum splendore referunt. Pyritis quoduis metallum minerale, terram, fluorem, gemmam vel lapidem secum vehere vel habere potest. Hinc fit tot diuersa genera haberi. Multi sunt lapides Pyriti similes qui ignem non dant concussu, quas ad Pyritis genera referri nõ debere arbitror, quod Pyritis ab igne, qui ab illo excutitur, nomen habeat.

Pyrit

Pyritis facultates ex Galeno.

PYRITIS validam possidet facultatem, eoque vtimur digerenti emplastro admisto, adiicitur etiam ei & schistos. Ab hoc medicamine & pus & penumero & consistentia grumosa in spaciis intermediis musculorum nata per halitum sunt digesta. Nisi autem dum in vsum veniunt, pollinis instar, comminuantur omnes hi lapides, vt profundum corporum, quibus applicantur subeant, affimiles manent istis marinis fluuiatilibus arenis, quæ & ipsæ communem omnium lapidum vim possident, si quidem exiccant tumentem ab aqua intercutem carnem, si in ipsis excafcatis decumbat æger. Non tamen ad aliud quippiam eis vtimur.

Ex Dioscoride.

PYRITIS aut Marchasita ex qua æs conflatur, ea optima est quæ æri similis est, ac quæ facile scintillas emittit. Vritur hac ratione. Dum melle aspersa est igni exiguo committitur ac ignis paulatim inflatur donec rubescat. Alii dum in magna mellis quantitate humectata est ignem amplum carbonum iniiciunt, ac dum rubere incipit, extrahunt. Postea cineribus adhærentibus flatu amotis, iterum melle inungunt ac vrunt donec exiccata friabilis fiat. Nam interdum superior pars tantum friabilis fit. Si opus est vti vsta & lota, lauanda vt Cadmia. Tum cruda tum lota, excafcit, mundificat ac mundat, oculorum offuscationes, duraque quæuis emollit, ac matura resoluit. Mixta cum resina carnis excrefcentias prohibet. Verum parum excafcit & astringit, vstam aliqui Diphri gem appellat. Hactenus Dioscorides.

Cur autem ferrum ignem è Pyrite excutiat, reliqua metalla non? solam ferri duritiem in causa esse arbitror. Nam & absque ferro Pyrites in Pyritem actus ignem excutit. Causa cur Pyrites ignem reddat partim motus est velox tanquam causa efficiens, partim sulphur seu inflammabilis quædam materia ipsi Pyriti inhærens, cum quo concurrat tanquam causa materialis, potentia ignis existens, ac propterea facile in ignem facescens. Hoc modo omnia in flammabilia & quæ pingue oleosum in se habent facillime affricu vel celeri motu, si modo dura sint ignem producant: vt rotarum axes dum celerrime rotantur & ligna dum sibi mutuo affricantur docent, facile enim hæc igne ex motu celeritate suscipiunt. Cur autem corporu durorum affricus calorem & ignem pariat non facile est assequi. Nam si quis id contingere, quia celerrime hac ratione amixtum ad corruptionem vel interitum deducitur, arbitretur; ac quæcunque paulatim ad interitum per putrefactionem vergunt, paulatim calefieri (cum nihil partes hæterogeneas separare quam calor possit.) asserat, ac proinde motum, quia cito id præstat magnum calorem inducere; vnde tandem ignis generatur, qui omnium citissime heterogenea mixti ad sua elementa reducit: nunquam omnino sibi satisfaciet. Tam itaque difficile est veram cau-

ſam cur durorum & inflammabilium corporum affriſtus ignem creet inueſtigari, quam cur ignis lucem ſibi agnatam habeat.

Materiam vero inflammabilem ſeu ſulphur habere & continere in ſe Pyritin docet ars Spagirica, quæ eius ſeparationem à Pyrite non difficilem in lucem prodit. Hanc deſcriptionem eliciendi ſulphur, ab amico conſecutus ſum.

Recipe Pyritin ſeu marchantiã aureã, tere in puluerem, affunde aquam tartari vt tres digitos emineat aqua. Coque in cucurbita terrea bene obturata ſex dies: Cum refrigerata fuerit effunde in vitrum, ac iterum aliam aquam tartari affunde & coque vt prius, opusque quater repete. Deinde conſtrue duos furnellos ſiniſtrum & dextrum inuicem iunctos. In ſiniſtro furnello imponas botiam B cum ſuo alembico roſtrato, in dextro vero furnello imponas bociam A, cum alembico ſine roſtro. Botia vero A non procul à ſuo alembico habeat duos canaliculos, ſeu duo roſtra, vnum, vt excipiat roſtrum alembici B, alterum, vt ingrediatur recipientem retortam, quæ ad latus dextri furni poſita eſt. His ita paratis, infunde bocia A aquam tartari, ac vaſi ſeu bocia B aquam fluuiatilem, ac ſub Bocia B & A fac ignem, ita aqua tartari pelletur in retortam, & ſulphur manebit in bocia A eiufque alembico. Sed ex B & A non debes extillare omnem humiditatem.

De lapidibus proprie dictis. CAP. CCXCI.

L Apides proprie dicuntur ſaxa illa minora quæ ex impuriore terreſtri materia conſtata non tam leuem habent ſuperficiem quam ſilices & marmora, ſed ſcabram ac poroſam: quæque ſilicum duritie ac rotunditate propter angulos, niſi vi aquæ fluentis in rotundioſam figuram paulatim redacti fuerint, carent. Hi plerunque fulci coloris in agris & fluminum ripis reperiuntur, omne tamen coloris genus habere poſſunt, & marmora imitari ac etiam Ophiten; tales Praga in flumine nigris punctis & lucentibus antimonii inſtar reperiuntur, inſeruiunt lapides ad ædificia, quia calcem imbibunt & ad planetarum pauimenta. Et qui molliores igni liqueſcunt ad fundenda metalla.

De olentibus ſaxis. CAP. CCXCII.

S Axã quãdam bene, quãdam male olent. Violam olent Lauenſtainia, Aldenbergica, quæ vel rubei, vel cinerei coloris ſunt. Mariãbergica in vena D. Fabiani & Sebaſtiani inuenta malleo percuſſa, interdum muſcum olent. Thuringica qui eſt cuniculo aquæ ductus in arcem Berchlinum ducti effoſſi ſunt ſerpillum olent. Hildeshemii ſunt qui cornu uſtum, ſi percutiantur malleo, olent. Habui qui violas olebant, & albos & cinereos, ſed deprehendi eſt lapide illum odorem non prædire, ſed eſt muco quodam ex luteo viridi, qui tan-

qui tanquam pellis affixus erat. Pars enim lapidis obuersa nullo mucō tectā, nihil prorsus odoris habebat. Suspiciabam Iridis odoriferæ radices his faxis forte instituisse : nisi hoc mucī genus à natura ita oleat. Hoc peculiare ista saxa habuerunt, vt, dum mucus aqua tepida conspergeretur, odore iridis Florentinæ potius quam violarum totum hypocauftum repletur. Sed Germani Iridis radicem *Violwurzel* vocant, forte inde odori huic violaceum nomen triburum est. Ablato mucō non olet amplius saxum. Num in cæteris olentibus idem contingat hæctenus expertus non sum.

De saxo Calcario. CAP. CCXCIII.

Saxum vnde calx fit Calcarium dicitur, passim obuium, ac interdum marmorī simile, quale est Pragensē, nigrum, venis alabastrinis albisque referum. Nam & plane album & fuscum reperitur Plinio referente Cato Censorius calcem è vario lapide improbabat. Ex albo melior quam ex puro, & structuræ vtilior, quæ ex fistuloso tectoriis, ad vtrumque damnatur ex silice, candidissima ex fistuloso qualis è saxo Tiburtino, ex quo Romæ ædes Diui Petri in Vaticano constructæ sunt.

Treuertinum saxum ad dealbandos parietes commodissimum est. Calcarium saxum vt calcem præbeat vri debet, vstum ignem potentia in se continet, qui aquæ affusione in actum prorumpit, eamque calidissimam ac feruentem efficit. Calor ille in sale calcis calidissimo & siccissimo consistit, cui cum aqua frigidissima & humidissima miscetur, ob subitum contrariorum motum in actum caliditas calcis deducitur, eadem prorsus ratione, qua oleum sulphuris verum, si aquæ misceatur frigida tam calidum in vitro redditur vt id manu vix teneri possit. Potentia huiusmodi oleum siccissimum & calidissimum est, vt cauterii instar cuti admotum vrat.

Putant alii propter obstructionem in calce viua caliditatem fieri, sed errant, oleo enim calx melius obstrui potest, nulla tamen ab eo in calce caliditas excitatur. Causa itaque potius motus subitus contrariorum & eorum quorum intima misceri possunt.

Calcarii saxi calx in medicina vsui est. Plinio enim teste, vrit, discutit, extrahit, incipientesque serpere vlcera imperus coerces. Aceto & rosaceo temperata perducit ad cicatricem, luxatis quoque cum adipe suillo aut liquida resina ex melle medetur, eadem compositione & strumis. Maltza è calce fit recenti, Gleba vino testinguitur, mox tunditur cum adipe suillo & ficu, duplici linimento, quæ res omnium tenacissima, & duritiem lapidis antecedens. Quod malthatur oleo perfricatur ante. Hæctenus Plinius. De calce Gal. 9. Simp. sequentia scribit: Calx viua quidem, quæ ἀόβειος Græcè dicitur, vehementer vrit, adeo vt crustas efficiat: extincta vero prorsus etiam crustam molitur & ipsa : at post diem vnum aut alterum minus vrit, minusque induce-

*Cur calx in
calefcit a-
qua.*

Vires calcis.

*Ad vlcera.
Maltza.*

re crustam potest. At vero temporis progressu prorsum nec crustam quidem gignere queat, tametsi etiamnum calcificat, carnemque liquet. Porro si lauetur in aqua suam mordacitatem exiit, efficitque nuncupatam Græce *κωίαν* Latine lixiuium. At ipsa absq; morsu resiccatur, ac si bis terq; aut amplius abluta fuerit, plane mordacitatis expertis constituitur, ac strenuè absq; mordacitate exiccat. Hæc Galenus de calce. Hodie quia lota valenter exiccat, cum oleo & cera mixta ad cicatrices obducendas utilis est. Si cum aceto extinguatur ter lauetur ac cum oleo rosaceo ad linimenti formam redacta fuerit combusta absque cicatricis vestigio sanat, nec bullas eleuari permittit. Si non extincta cuti applicetur vrit, ac cum sapone mixta cauterium potentiale, vt vocant, constituit. Quod vrit in calce nitrum est, id ablutione tollitur. E calce viua paratur aqua mirificæ virtutis ad ambustionem, fistulas, cancerum, maculas & rubedinem oculorum ac ad vestium bis sinorum maculas auferendas, hoc modo. Recipe calcis viuæ vncias tres aq. pluuiæ lib. vnam cum semisse misceantur & stent triduo in vase. Postea agita, agitata quiescat per 24 horas in vase obturato. Deinde coletur per linteum materia, & adde salis ammoniaci albisissimi drag. decem bene triti, misce optime, postea distilletur aqua per filtrum, oculis instilla quotidie tres guttas, pro vestibis vtere ea calida, & ad reliqua. Aliqui aquam relinquunt in vase æneo vt. cælestem colorem acquirat neque tam facile dignosci possit. Circumforanei ad oculorum fluxus & vitia pro saphyri aqua eam venditant.

Ad ambu-
stia.

Potentiale
cauterium.
Aqua ad fi-
stulas, can-
cerum, oculos,
maculas.

De saxis molaribus. C A P. CCXCIII.

MOlares lapides à saxis rumpuntur ac plerunque paruis silicibus constant, cum quibus arena subtilior videtur iuncta. Passim in variis regionibus inueniuntur, ac ab vsu nomen, quod iis frumenta moliantur, obtinent.

De cotesibus. C A P. CCXCV.

COtes ab vsu dicuntur. Nam ex lapidibus à nobis ante descriptis vel è saxis ad ferra acuenda lapides, gemmas aut marmora sculpenda atque limanda oblonga aut rotunda forma aptantur. Olim à loco vbi reperiebantur nomina obtinebant. Multa, inquit Plinius, earum sunt genera. Creticæ diu maximam laudem habuere, secundam Laconicæ, ex Taygeto monte, vt æquè oleo indigentes. Inter aquarias Naxiæ laus maxima fuit, mox Armeniæ de quibus diximus. Ex aqua & oleo Cilicicæ pollent, ex aqua Arsineticæ. Repertæ sunt & in Italia aquæ trahentes aciem acerrimo affectu. Nec non & trans Alpes quas Passernices vocant. Quarta ratio est salua hominis proficientium in tonstrinarum officinis, inutili fragili mollitia, flammitanæ ex Hispania citeriore in eo genere præcipuæ. Ex his Plinii verbis cotes alias aqua, alias oleo, alias vtroque humore, alias vero salua ad terendum indiguissè constat. Nunc in Germania & oleares & aquariæ reperiuntur. Zebilitiana cos aquaria est, eaque pocula

pocula quæ ex ophite fiunt leuigantur. Reperiuntur duræ & molles, albæ & nigra passim in Germania. Oleariæ etiâ subuiridis coloris inueniuntur. Deinde & aliæ à ligno querno in lignū mutato, ac nonnullæ à fago in lignū mutato. Nam in Germania sapeligna in lapides versa deprehenduntur. In valle ioachimica ante aliquot annos fagus cum trunco, ramis, foliis, altitudine 170 vlnarum in saxo cinereo durissimo sub terra reperta fuit. In Italia etiâ varia genera cotium tum aquaticarum tum oleariū habentur. Oleariæ nigra & perpolitæ sunt, barbitonforib. vtilis ad cultri aciem leuigandam. Aquaticæ ex lapide constant arenoso, molli & æquali, colore cinereo, qui in orbem rediguntur, vt motu circulari acti, atque aquam cadentem excipientes, adhibitum ferrum terere possint. Oleares plerunque oblongam figuram & planam habent, vt placidiori motu leuigetur potius quam teratur ferri acies. Cotes illæ quæ ad aurum & argentum explorandum fiunt, à marmorum genere sunt, ac probatoriæ vocantur: de iis actum in capite de Lydio lapide.

Usus Cotium in medicina. CAP. CCXCVI.

Dioscorides Naxiæ ramentum ferro attritum Alopecias pilis explere, mammas prohibere ne intumescant, lienem extenuare cum aceto potum & comitialibus prodesse scribit. Verum hanc facultatem cotes nancisci à ferro existimo, id enim lienem potum absumit.

De Hæphestite. CAP. CCXCVII.

Hæphestiten in Corico natum, dicit Plinius speculi habere naturam in reddendis imaginibus, quanquam rutilum, nomen ex eo inuenisse quod in Solem positus aridam materiam accendat, non aliter ac speculum concauum sulphurata stramina & stramenta. Id genus lapides in rubro nigri coloris reperiuntur Hildeshemii in fossa mœniorum quæ spectat septentriones. In modum vero patinæ excauati sunt & aurea armatura rutilant, quare & reddunt imaginem, & ob Solis radios obuersi aridam materiam accendunt.

De lapide Fungifero. CAP. CCXCVIII.

Lapis Fungifer, teste Gesnero, apud Romanos magno in precio est, inuenitur in regno Neapolitano, crusta est crassa, ea terræ dodrante operta, aspersaque tepida irrotatione, quatto post die fungos edit. De hoc Gesnerus in lupi Ceruarii historia.

De variis lapidibus qui nomen à similitudine rerum quas referunt, aut è rebus ipsis in lapides mutatis habent.

CAP. CCXCIX.

Pentagonus. **A** Forma mathematica nomina habent, Quadratum saxura quod in quadra-
tam figuram ad ædificia extruenda facile redigi possit: Pentagonus; quod
Hexagonus. quinque, Hexagonus quod sex, & Pangonius quod multos angulos habeat.
Pangonius. A similitudine figuræ nomen habent. Enhorchis testium figuram refe-
*Panis damo-
num.* rens. Panis dæmonum, qui prope Rotvvilam Sucuix, inuenitur, ac panem re-
fert.

Pentexochs. Pentexochs seu mespilæus, mespili figuram habens. Cristallus glaciæ
Meconites. formam, Astroites stellarum, Ophites serpentum, meconites seminum papaue-
Narcissites. ris, Cenchrites sem. milii, narcissites narcissi floris, Trochites rotæ, Belemnites
Calamites. sagittæ, Ceraunites testæ, & Calamites calami figuram exhibet, & inde nomen
Steatites. vt & cæteri, habet. Præterea ab adipis forma steatites: ab oculorum figura Tri-
ophthalmus quasi tribus oculis signatus, A lupi oculo lycophthalmus, à Caprino
oculo agophthalmus & ab oculo humano beli oculus, & leucophthalmus, A
gtuis oculo Geranites, ab accipitris oculo hieracites, nomen obtinuerunt.

Geranites. Myrmecites à formicæ innata forma, Cantharias à scarabei, Polytrix à ca-
Hieracites. pillorum similitudine, Sycites à fici, Batrachias à ranarum, Botrychites à gri-
Myrmecites. nium muliebriū forma, Bucardia in Babylonia nascens à bubuli cordis fi-
Cantharias. gura, Glossopetra à linguæ, Hammonis cornu, à cornu arietini, Hiemia ab ocu-
Polytrix. lorum Gyenæ, myrmecias à verrucæ, sarcites à carnis, relicardios à cordis simi-
Sycites. litudine nuncupantur. Dryites à truncis arborum, quæ ligni modo ardet, Ciss-
Botrychites. ites ab hædere folio, Cyamea à fabæ similitudine, Pyrene ab oliuæ nucleo cui
Hiemia, piscium spinæ interdum inhaerent. Chalaxias à grandinum colore & figura,
Myrmecias. Polyzonos à zonarum candicantium in nigro corpore multitudine, Anthraci-
Sarcites. tis à scintillarum ignearū copia. Botrytis ab incipientis vix similitudine. Lepi-
Dryites. dotes à piscium squammis, Ostracias à testæ, Phœnicitis à balani, phycites ab al-
Cissites. gæ forma, spongites à spongiæ, Tecolithos ab oleæ nuclei nomen obtinuerunt.

Pyrene. Ab animalibus ipsis nomina dantur lapidibus à gallo Alectorius, quia in
Chalaxias. ipsius ventriculo reperitur, Chelonitis à testudine, Draconites à dracone, Che-
Polyzonos. lidonia ab hyrundinibus nomen habet, Muytes à mure, conchites à concha,
Anthracias. Tilkinites à tillinis, ostreites ab ostrea, ætenites à pictine, strombites à cochleis
Botrytis. aquaticis nuncupantur, Echinites ab Echino marino, scolopendrites à verme
Lepidotes. scolopendra, lyncurius à lynce, ita dicitur.

Phœnicites. A figura confectas vocant Itali lapillos albos crispis qui femina in crusta-
Phycites. ta saccharo referunt, tales iuxta balneum Bulicame vel ochæ in agro Viterbiensi
Spongites. repèiuntur. Syringites stipulæ internodio similis, perpetua fistula cauat in-
Muytes. de nomen consequutus.

Conchites. Corallina à coralli forma.
Tilkinites. Pisolithus à piso propter similitudinem in thermis Carolinis Bohemæ
Crenites. innenitur.
Strombites.

Echinites. Cicerum ager in Iudæa est in monte quodam ex quo Ierusalem & Bethle-
Scolopendrites. em spectari potest, hi colore, forma & magnitudine cicer Arietinum ita exacte
referunt vt quis vix à vero discernere possit.

Rhodites. A forma dantur etiam nomina sequentibus lapidibus, Rhodites à Rosa,
melitites

melitites à mali, Dentrites ab arboris, stelechites à stipitis vel trunci, Elatites ab abietis, clerhrites ab alui, amigdaloides ab amigдали offe, daphnia à lauri, Cydonites à mali coronei, Dryites à quercus, onyx ab vnguis, Dactilus ideus à pollicis, Hystera petra ab vteri, Enofteos ab ossium, Cardisce à cordis figura.

Vt à forma, similitudine & figura, ita etiam à colore nomina dantur. Ab auri colore Chrysitis, Chrysolampis, Chrysolithus, Chrysophis, Chryseletron, Chrysoprasus, Chrysoberillus, Ammochrysus, leucochrysis dicuntur. Ab argenti colore argyrites, argyrodantas. A ferri Syderitis, à plumbi colore molybdos, ab æris chalcitis, ab armaturæ colore hoplites.

Ab hepatis colore Hapatitis, A cancri marini colore carcinas. A viperæ colore Echites. A Scari piscis colore Scarites, à nulli piscis colore triglites. A pauonis colore Taos. A leonis pellis & Pantheræ colore leontios & pardalios: A flauo & melleo colore melychlorum, à croci colore crocian. A canitie colore Polia vel spartoplios. A fumi colore Capnites. A ceræ cerites.

A lactis Galaetites vel Galaxias, à sanguinis hæmatites, A myrthi myrthites, A carnis sarcites. A cineris colore Tephritis nomen habet.

Lychnites etiam à lucernarum accensarum colore vel similitudine, Coracias à corui colore, Cepites vel cepoides ab hortis ob colorum varietatem, & catoptrites à speculo quia imagines reddit, myrthites à myrrhæ colore, harda à carnis colore aut potius sarcites, perdicites à perdicum colore nomina obtinuerunt.

A contentis nomen habet Enhydro quod aquam in se continet.

Ab effectu lapis nephriticus quia nephritidem curat & asbestos, quia igne non consumitur, deinde heliotropion quod solis radios girat nomina habent.

Ab odore myrsinites & aromatites myrrham olens vocatur, à sonitu calophonos lapis ille dicitur niger in quo æris tinnitus percipitur.

A patria & loco ubi inueniuntur mutæ gemmæ multique lapides nomen habent.

Hoc notandum veteres, eisdem generis vel speciei gemmis, vel lapidibus propter formam, vel colorem vel effectum aut ob aliam causam vt ex prædictis apparet, alia nomina dedisse. Deinde etiam quia nihil fere est in rerum natura (nisi lapide durius sit) quod succo lapidescente accedente, non possit in lapidem conuerti, non mirum est (arboribus, floribus, ramis, foliis, fruticibus, herbis, fructibus, seminibus, animalibus eorumque partibus & artificialibus rebus variis in lapidem versis) tot genera lapidum inueniri & ab iis nomina habere.

De locis ubi varia res in lapides mutantur.

C A P. CCC.

AQuæ quæ vegetabilia aut artificialia in lapides vertunt in variis locis reperiantur.

Melitites.
Dendrites.
Stelechites.
Elatites.
Clerhrites.
Amigdaloides.
Paphnia.
Cardisce.
Chrysolampis.
Chrysophis.
Syderisse.
Molybdos.
Hoplites.
Hapatites.
Carcinas.
Echites.
Sarites.
Triglites.
Taos.
Leontios.
Pardalios.
Crocian.
Polia.
Spartoplios.
Capnites.
Cerites.
Coracias.
Cepites.
Cepoides.
Catoptrites.
Perdicites.
Myrsinites.
Calophonos.

Strabo lib. 3. scribit contra Laodiceam Hierapolis vbi calidæ aquæ scaturiunt & vbi Plutonicum est aquam in tophum ita indurescere vt qui aqua ductus deducunt integra septa ex eo aquis conficiant.

F. Leander Albertus Bononiensis in descriptione Italiae narrat, ad Senam torrentem è saxo fontem prorumpere cuius aqua 15. dierum spacio quicquid immerferis in lapidem conuertit vel lapideo cortice tegit. Deinde idem paulo post Taliamentum maius, de quo nunc agimus, ex monte Mauro nascitur, supra vicum Phorum vbi fons mirabilis, in quo lignum deiectum lapideo cortice obducitur & virgulta & folia immersa lapidescunt. In agro Pisano & antris quibusdam montis sancti Iuliani pralongæ concreta aqua striæ, vt in Lucensiu iuxta conuallem dictum pagum prægrandes columnæ ex aquis paulatim concrefcunt.

Prope Auernorum Hergobiam fons limpidissimus est qui succi lapidescentis tantam copiam euehit vt accolæ pontem ex eo substructum, & aquæ cursum impediens, lignibus quotannis diruere cogantur. Non procul Vienna Allobrogum in vico Hiuret fons limpidissimus & potu salubris & suavis, suo succo lapides gignit, durescentibus silicea soliditate, quæcunque in eius aluum proiciuntur.

Anienis fluuius quacunque pertingit lapideam facit terram & ligna & cortices, & tamen Tybure toto fere anno turbida bibitur, nec aliquem calculi vitio afficit.

In Cappadocia, authore Cælio, inter Mazaccam & Tuanam lacus est in quem Harundinis pars immissa altero die spectatur in lapidem versa.

In Elbogano tractu iuxta oppidum Falkenaw integræ abietes in lapides vertuntur. Et Domitius Brusonius in Silare anne, qui radices montis eius, qui est in agro vrbs Vrsentinorum olim, nunc Contursii, lambit, folia & arborum ramos in lapides transire, non fide aliorum, sed propria, vt qui incola sit regionis, narrat. Cortices autem lapidum annos numero ostendere.

In Zepusio Vngariæ aquæ multæ sunt lapidescentes. Est enim fons eximius ad pagum cui apud Zepusienfes Germanos à riui murmure nomen est, qui instar Piscinæ stagnat, & plurimam aquam reddit, in quam item ligna iniecta lapide seu cortice obducuntur. Alter ad pagum qui vocatur Ioannis. Nam qui angustius scaturit statim atque paululum profluxerint lapidescunt, & ita in tumulos exurgunt, cuiusmodi videtur vnus ad pagum D. Andreæ nomine, alter cæteris insignior prope arcem Zepusiensem ad ædem D. Martini quæ sacram ædium præcipua est in Zepusio. Ex hoc fonte scaturiens aqua quacunque vadit lapis fit, sed eius generis lapides subterranei pluuiis expositi tandem iterum dissoluantur & cimenti vices explent. Qui sub dio lapidescunt, tophi sunt leuitate & raritate pumicibus similes. Ex his construunt ædes incolæ, ac se ex aqua domus ædificatas habere ænigmaticè iactitant. Ad arcem Fileg in comitatu Neogradicensi specus est in quo superne destillans aqua continuo durescit. Ibi vero videas ceu hominum statuas, consistere saxa ex hac destillatione concreta. Alba Hæc sunt colore ac trita pictoribus vsui sunt.

Prope:

Prope oppiduli Veronei in Gallia mania fons perennis scaturiginis, aspectu iucundissimus, lympa lympidissima colore & odore insipida. Sed sapore non ita commendabili, incolis tamen non ingrata extat. Erumpit aqua ex altissimis subterraneis cuniculis, labroque vel potius cratere excipitur ita affabre in orbem circumducto vt nescias illamne peripheriam natura dederit, an vero ars Euclidis exquisitissimum istum circulum elaborauerit: sic autem ad labri margines exundat aqua, vt statim & breuissimo aequeductu decurrat in rota quæ molam frumentariam circumagit, indeq; cum glareâ quam corrente aluco secum abradit, guttatim in substratû lutum & proximâ vineam decidit, quæ omnia sua frigiditate ita subigit, fermētat, & cogit, vt tandem in lapides induret, leues quidem illos & foraminulentos, quorumq; vnâ aliquando partē videas iam petrefactam, alteram vero adhuc agnoscas musco herbaceo virentem & cœnosam quæ tantum lapidescere incipiat. Coguntur vero illi lapides tanto aggere, vt nisi ex interuallis molitor eos ferreo malleolo conterat & subtrahat impedimento sint ipsi moletrinx quo minus liberè circumuoluantur.

Narrat Thomas Moresinus in Morauia Scotiæ aquam esse in qua neque materia aliqua crassa neque viscositas apparet aut depræhenditur vlla, quæ tamen in saxum concreseat quod iterum igne querno dissolui possit in liquorem, similemque aquam se vidisse ait in Gallia Occitanica, apud Seuenos & alibi.

In Baldensibus fistulis & tubis æqueductuum, vt Bechlingi ex eo fonte qui in arcem deriuatus est, Tophi solidiores instar botri in superficie, coloris spadicei durissimi fiunt. Ex scaturigine thermarum Carolinarum (in quibus folia quercus & alui impressa, in calidarum canalibus striarum figura pendent) ligna, stramina & quæuis res iniectæ lapidescunt: fabæ item & pisa ibidem lapidea nascuntur. Prope Bessfordiam in Alatiæ finibus, item in ditione Iestemiana, non longe à Scaffhusia agri leguminosi & quasi fabis, orobis & pisifis lapidosis instrati & confiti reperiuntur, an sponte ita nata sint legumina an in lapidem vera, incertum est.

In piscina prope Schellebergam arcem in Misnia rami folia, cortices, ligna, manicæ, chyrotecæ in saxa mutantur.

Prope Torgam in Albi trabes molares mutatæ in saxa reperiuntur.

Tribus miliarib. à Francofurto ad Oderam fons est qui folia & arborum ramos in lapides transformat.

In Britannia magna spelunca est ad Deuernam sita in quam quicquid aquarum inluit in lapidem coagulatur.

Iuxta Carthusiam Francofurti ad Oderam aqua præterlabitur quæ ligna, cochleas & nucum putamina in lapides mutat, etiamsi in ea viuæ Ranæ degant sine noxa.

In lacu Hybernæ omne quod iniicitur vel in ferrum conuertitur, vel si fundum petit in lapidem transit.

Similiter in Vngaria in comitatu Barsiæ inuenitur ingens fluuius qui quæprimum ex scaturigine erumpit, in substantiam saxeam non aliter quam tempore hyemis aqua frigore congelascit.

Aqua berilli & Adamantis omne vegetabile in lapidem transmutat si Paracelso credendum est.

Est fons apud Ginerri castrū sexto à Vienna lapide semotus, qui à culina ad moletrinam currit, per ligneos canales, in quibus si quid imprimas vel sculpses, altero die lapidem inuenias cum impressa coneretur effigie.

Aquæ Tophacæ visuntur non procul à Lessingen Bollam versus vbi balneum innotuit paucis aliquot hinc ab annis apud Wutt dictum flumen. Vbi aqua ex tubo effluens subiectum monoxycōn, totum incrustauit poroso lapide. Ita circum Badenas Helueticas, Tigurum, Egglisou, Engen, aliaque vicina loca visuntur aquæ quæ omnia vel in lapides conuertunt vel saltem foris porosa substantia incrustant, obducuntque. Andernaci etiam ista obseruantur.

In Thermis Carolinis Bohemiæ quæuis aquis quibusdam impositis vna nocte crusta lapidea obducuntur.

In Veronensi agro lapideæ tabellæ inueniuntur quales Islebiana sunt (de quibus in capite de saxo scissili egi) quæ pisces in se habeant, quasi insculptos, mutati enim sunt in lapides.

In quibusdam Ponti locis, Theophrasto auctore, pisces etiam fossiles reperiuntur.

In agro Luneburgensi ossa beluarum in lapides versa inueniuntur, & prope Heidelbergam circa Hildeshemium cornua vel cornu ammonis.

Vt in variis terræ locis varia lapidum genera reperiuntur & crescunt, ita etiam in variis animalibus variisque animalium partibus. Nam in conchis margaritæ, in Bufone Bufonius lapis, in cerui capra Bezoar, in gallo gallinaceo Alectorius, in hyrundine chelidonium, ac in aliis alii nascuntur & reperiuntur qui omnes ab animalibus nomen obtinent. Solus homo qui in quavis corporis parte lapides gignit illis nullum peculiare nomen dedit.

In capite, pulmonibus, stomacho, hepate, vesicula felle, renibus, vesica, articulis & intestinis hominis sepiissime deprehensos fuisse maximos calculos medicis omnibus luce meridiana clarius est. Habui hic Pragæ nobilem quendam in cura qui cum diu colica laborasset ea que in paralytin defuisset, calculum per intestina ouis gallinacei magnitudine subruffum nec adeo durum per aluum eiecit. In hepate fabæ maioris magnitudine & qui colore lapidem bezoar referebat, habuit aurifaber quidam senex Pragensis; eundem adhuc seruat senis filia Sonteri aurifabri vxor.

Narrat Ægineta lib. 3. cap. 31 quendam qui diu sanguinem eiecerat quatuor calculos asperos tribulorum modo ad magnitudinem siliquarum tussi eiecisse.

Beniuenius Henricum quendam Alemannum cum diu tussi inani laborasset, tandem calculum auellanæ magnitudine eiecisse tussi scribit.

Fernelius itidem se quendam Alemannum cum diu tussi inani laborasset tandem calculum auellanæ magnitudine eiecisse tussi scribit.

Fernelius itidem se quendam nouisse qui sæpe duos hordei & pisi magnitudine calculos rufi expelleret affirmat. Gesnerus recenset in Bodehorni luris consulti fellis vesicula 22 calculos fuisse inuentos, & Fallopius similiter in vesicula fellis se 123 calculos reperisse narrat.

In vesica & renibus calculos reperiri tam vulgare est vt superfluum sit idco exempla in medium adducere.

De modo quomodo & cur varia res in lapidem mutantur.

C A P. CCCI.

QVO pacto varia res in lapides mutantur à multis traditum est. Fallopius in libro de metallis & fossilibus succum lapides centum id est humorena quendam optime elaboratum & coctum ac genitum ex materia lapidosa cum aqua commixtum, causam præcipuam docet, eundemque succum si cum aqua tantum confusus sit, & non commixtus, non transmutare res, sed saxeo cortice obducere. Idemque fieri si ramenta lapidum ac exigua illius portiones aqua commisceantur. Efficientem causam mixtionis calorem ponit non frigiditatem: ac herbas quasdam vt corallium aut corallinam nutriti succo lapideo & allicere quem alia vicina respuunt; non tamen prius lapidescere quam humidum aqueum, quod succus lapidescens pro vehiculo habuit semotum fuerit. Succum præterea lapidescentem Fallopius statuit triplicem, vnum non purum, alterum purum, clauum limpidum & gemmeum qui exhalationem siccam pro materia in suo humore habet, & cum corpus aliquod imbibit in nobiliorem lapidem aut gemmam transformat. Hoc modo ligna in lapides vel achates transmutari existimat. Tertium eum qui alimenti causa à plantis appetitur vt à corallio & in nonnullis partibus marinis tantum reperitur. Impurum succum in quavis terra reperiri tradit, ac propterea lithospermum lapidea semina quæ nec vrantur nec emolefcant nec eliquentur in quavis terra producere:

Mauritius Cordeus corallium non solum ab ambiente frigore indurari putat, sed quod absconditam habeat in se sua duritiei energiam quæ à circumstante aere affecta illam produxit.

Mathiolus materiam quæ quavis in lapidem transmutat dicit esse lutum in quo multo plus sit tenacis terræ quam aquæ, præterea ramenta saxorum quæ aquarum decursus abradit. Deinde succum lapidescentem, qui cum in cavitates corporis irrepserit quiescens frigore concrefcit.

Paracelsus coagulationem per spiritum salis, qui omnia salis corpora coagulat fieri existimat, ac aquam qui hunc spiritum cum subtilissimis lapidum partibus fert corporum vacuas partes, permeare, opplere, ac penetrare sicuti tinctura pannum in quo permanet, & tandem similiter in iis manere ac lapidescere. Aliibi mucum in torrentibus adherere lapidibus, qui tandem lapidescat vel exiccatus in vitro in lapidem commutetur, docet. Alii alio mo-

do aliisque efficientibus causis transmutationem fieri autumant. Ego vt quid in lapidem transmutetur & patientis, id est rei transmutandæ & agentis, id est efficientis causæ cum sua materia qua tanquam proximo instrumento vtitur dispositionem aptam requiri & præ manibus esse debere autumo. Rei enim transmutandæ seu patientis dispositio talis esse debet vt corpus habeat porosum vel penetrabile, vt hoc modo omnes & minutissimæ intimaq; illius partes proprio vel agentis humido humectari possint. Deinde vt humiditas propria vel aduentitia ab eo facile secedere possit. Agens siue calor intensus siue remissus sit etiam humidum actu vel potentia patienti, vel sibi adiunctum habere debet, idque aquosum, vaporosum, oleosum vel combustibile. Deinde agentis materia aqua vel spiritus vel aliud quiddam acutum ad intima penetranda & partes patientis alterandas & dissecandas esse debet. Præterea agentis materia partes terrestres ita subriles & in minima resolutas contineat oportet, vt in aquam injectæ aut exhalationibus commixtæ diaphanitatem non impediunt aut conspici non possit, id est per tota humido commixtæ sint: quemadmodum vinum cum aqua miscetur commixtum est aut tartarus vini in purissimo vino resolutus consistit. His omnibus adiungi vis quædam assimilatrix materiæ agentis infidens quam aliqui virtutem lapidificandi vocant, debet. Huius essentia, vt formarum omnium effectrices causæ & essentiæ ignotæ sunt, ita hominis ingenium & inuestigandi industriam illudit & superat. Dixi agentem humidum debere habere aquosum, vt nempe vehiculi loco sit terrestri materiæ quam in se continet, & rem transmutandam (si pinguis & oleosa non sit) subire possit. Dixi vaporosum, vt si sub materia transmutanda positum sit, in illam deferri & sublimari possit. Dixi oleosum, vt si res transmutanda pinguis & oleosa sit illam penetrare illique commisceri possit. Dixi combustibile propter exhalationes aut spiritus sulphureos mineralium qui ignis naturam referunt & materia lapidifica grauidi non solum lapides in meteoris generare, sed longe facilius corpus porosum subeuntes in lapidē (humido proprio vel patientis exspirato) commutare possunt. Deinde dixi agentis materiam vel spiritum debere esse acutum, quia sine acumine non fit penetratio & vera commixtio, sed tantum confusio. Hanc ad rem idonea sunt salium mineralium corpora eorumque spiritus quorum proprium est corpora soluere & spiritus coagulare, testante Chymicorum experientia. Vidi enim multoties salis spiritum spiritum corallorum, margaritarum, oculorum cancri, & aliorum mineralium etiam si vini essentia solutus esset, paucis guttulis iterum coagulari & in corpus redigi. Et licet huiusmodi salia vel eorum spiritus non cuius statim appareant, tamen sciendum nullam fere esse terram, quæ huiusmodi sal non ferat, nisi prorsus sterilis sit. Nam quæcunque herbarum & fruticum ferax est, plurimum salis continet, quod in herbarum & fruticum alimentum cedit, à quibus iterum arte chymica separari non difficulter potest.

Quomodo in corpore humano lapides generentur.

CAP. CCCII.

Medici

Medici fere omnes materialem calculi causam statuunt lentam & viscidam materiam quæ à calore renum, (vt lutum in fornace ab igne) coquitur & induratur, sed decipiuntur. Nam veras & proximas calculi causas omittunt, remotioribus tantum intenti. Si enim roges vnde lentor ille materiæ manet, quibus partibus constet, & an quivis lentor & quare in lapidem mutetur? apte respondere non possunt. Si iterum cur cum lenta materia in intestinis & naribus copiosa sit ibidem calculus non generetur, nihil aptius respondent. Nam nec calorem in naribus deesse, nec in intestinis (vbi non minor quam in renibus est) obicere possunt. Si iuvenes, adolescentes & pueros huiusmodi abundare & scatere viscida materia & cruda, ac renes senibus calculosis calidiores habere quis illis obiiciat: respondent senum calorem esse præternaturalem, iuuenum naturalem. Sed friuola est hæc responsio, quod iuvenes multique alli sæpe renum calida intemperie laborent, non tamen propterea calculum generent. Deinde quod lotia excepta & in frigido loco seruata lapidescant citius quam quæ in calido seruantur. Si enim calor calculi generationem efficeret in vesica, calculus non minus quam in matula concreseceret: præsertim illis quibus statim emicta concresecit. Si nempe illam tanto tempore in vesica post eiciendi appetitum retinerent, quanto vt matula concresecat, opus est. Deinde etiam quæuis materia viscida ab illo in lapidem concreseceret. Verum cum vtrumque experientia falsum ostendat, nequaquam calor intensior indurationis materiæ calculosæ causa erit, sed potius ipsa materiæ apta dispositio, non dissimilis ab ea quam requiri dixi, vt lapidis fiat generatio in terra. Materia itaque ex qua calculus in homine generatur humor est superfluous separatus ab alimento. Constat is ex aqua simplici elementalī, & terrestri materia. Terrestris materia pro alimenti natura varia est. Nam vel est crassa & difficulter liquabilis vel est tenuis & facile liquabilis. Crassa luti vel boli instar ex terrestribus alimenti portionibus à natura in minimas particulas resoluta est. Liquabilis est quæ salis communis instar, diaphana, clarissima & limpidissima, in aqua dissolui potest. Hæc vt salium multæ differentiæ sunt, ita multiplex est. Nam vel aluminis salis communis, nitri, vitrioli, armeniæ, tartari vel aliorum naturam refert. Humor itaque hic ex terra, aqua & sale constans dum à natura per ordinaria emunctoria non expellitur, sed in visceribus hæret varia obstructionum genera, variosque morbos generat, & si humidum aqueum ab ipso vel totum vel ex parte decedat, in lapidem coagulatur & fatiscit. Lutum enim bolus aut terra illa in minimas partes soluta lapidescit propter remanens sal quod illi adiungitur & insita proprietate nisi nimia aquei humoris copia diluatur, aut ei nimius humor adsit, in ipsa aqua indurescit & congelascit vt vitri confectio ostendit. Non enim necesse est omni humore destitui vt lapis generetur, sufficit enim præcipuam partem decedere. Terrestris hæc materia & sal hoc non generatur in homine, sed ex alimentis manat, quæ sine his neque sustentari neque conseruari poterant. Vt illa his indigebant, ita & homo cuius solidæ partes, vt ossa, caro, dentes & cætera, terra, sed multas alterationes passa opus habent; Ad huius & illarum connexionem promouendam & corruptionera

impediendam non leuis momenti est sal, naturæ quasi balsamum: quod prius ipsi alimento, & postea humori qui ex alimento prouenit, insidet & sanguini commiscetur, ac postea si superfluum sit, recte valente excretrice facultate à natura secernitur & per urinam & sudores expellitur, vt & terreus feculentusque sanguinis humor qui in vrina hypostasin facit, & calculo materiam præbet. qui facile in renibus (si illorum calor imbecillus sit) vt in senibus, aut morbo afflictis contingit, concrescit. Calor enim renum magnus, non solum non iuuat calculi coagulationem, sed potius impedit: vt iuuentus quæ raro calculis propter caloris abundantiam obnoxia est & excreta vrina, approbat. Nam si calida seruetur, vt ante notauimus, non tam cito calculos ponit quam si refrigerari sinatur, idque omni salis generi proprium est. Dum enim in liquore cristalli formam accepit, eo iterum calefacto, soluitur. Id itaque vt extra corpus humanum faciunt salia, ita multo citius in corpore. Concurrere itaque debent ad calculi generationem in corpore humano concoctricis & expultricis facultatis imbecillitas, renum frigida intemperies & copia terrestris materię & salis in humido soluti. Hæc enim duo iuncta humidis beneficio tanquam medio partes partibus apponendo facile glutinantur, ac glutinata tartari nomen chymicis à vini lapillo simili fere modo generato, obtinent. Hic tartarus si multum terræ habeat lapidis vulgaris formam refert, ac pro quantitate salis adiuncti durior vel mollior est. Quo enim plus salis habet eo magis compingitur & induratur terrestris materia. Non tamen maxima salis quantitas minimam terrestrem in lapidem cogere potest. Quia proportio quæ data certa vtriusque requiritur. Terrestris portionis quantitas tanta esse debet vt impedire possit ne sal illi unitum solui possit, salisque tanta ne terrâ fatiscat ac pulueris instar diffluat. Hanc proportionem natura ipsa obseruat & experientia chymicorum depræhendere potest. Viscida materia hic nulla glutinis instar ad glutinandum, vt vulgares medici somniant, requiritur. Si enim talis adesset me iudice calculi generationem impediret. Viscidum enim aquæ mixtum calculum efficere nemo ne in rebus quidem exteris vnquam vidit, sed potius contrarium, cum mollius ab aqua & citius si calida sit reddatur. Vulgare enim gluten aqua dissoluitur, non lapidescit. In renibus vero vel vesica aliisve corporis partibus cum nunquam desit humor calidus quo pacto viscida materia cuius proprium est ab humido calido dissolui, lapidescere poterit? Glutinis vicibus in calculi generatione præstat sal, quod vt dixi in proportionata quantitate humoris congelatur & indurescit. Id si lutosæ terrestris materię optime commixtum beneficio aquei humoris fuerat, eo diminuto ac ad requisitam quantitatem redacto sibi adiunctas terrestres portiones indurat, & in lapidem secum cogit: prorsus eodem modo quo si lutum aquæ communi optime commisceas & frigori exponas aqua congelatur ac luto consistentiæ firmæ causâ est, non quidem cristalli aut glaciæ, sed lapidis forma. Si parum aquæ luto adiunctum fuerit, neque plus quam ipsius humectationi sufficiebat lapidem plane refert. Vt in luto frigus, absque glutine, duritiem, consistentiam & coherentiâ efficiat, ita

cit, ita in lapidibus sal, quod in glaciæ vel cristalli speciem in humore apto congelatur & induratur vt spagyris notissimum est. Si quis obiiciat calcem quæ lentus & viscidus est experientia certissima calculosis nocere ac calculi generationem promouere. Vtrumque concedo, nempe & viscidum esse & lentum & calculo materiam præbere. Verum visciditatem seu lentorem ipsius in causa esse nego. Imo opinor calcem nocere non posse quamdiu visciditas, ipsius substantiæ iam ad alimentum paratæ, adhæret; idque propter rationes supra allatas. Nocet itaque propter aliam causam quia videlicet multum terrestribus materiæ ex qua ossa & solidiores partes fœtus ali debent continet. Hæc dum propter acrimoniam salis adiuncti in minimas partes resoluitur, visciditas illi prius annexa ab acrimonia & tenuitate salis humoris exeditur & consumitur, vt totus humor tenuis & detergens reddatur, quemadmodum in vino contingit. Id enim recens expressum ac in dolium immissum primum viscidum est & lentum diluti glutinis instar, postmodum tamen tempore tam tenue redditur vt in vitra effulum propter partium tenuitatem a tomorum similitudine exiliat. Eo cum redactum est tum primum calculos seu tartarum ad vasis latera se ponere depræhenditur. Sed obiici potest iterum exemplum luti aut argillæ, quæ aqua imbuta tam viscida est ac tam firmiter equorum pedibus adhæret vt sæpe ferreos calceos in illa relinquere prius quam pedem eximere possint, debeant: quæ etiam solo ignis calore tanquam præcipua efficiente causa in lapidem testaceum abit. Respondeo absque aqua argillam viscidam non esse, cum visciditas absque humido esse non possit, aquam vero consumi igne, nec prius argillam lapidescere, ignem præterea esse quidem causam, sed nõ propter solum calorem id facere, sed propter materiam quam exurit & cætera quæ cum flamma & fumo secum fert, ac vt lutum vel argilla lapidescat sunt necessaria. Deinde quia ea aufert quæ impediunt ne argilla lapidescat; aqueam enim humiditatem quæ argillam viscidam facit tollit, à corpore separat, & in auras resoluit. Fert autem secum ignis, humiditatem oleosam quæ eius pabulum est, præterea falsos ac sulphureos spiritus, ac exhalationes ficas cum terrestribus portionibus in minima resolutis; quæ omnia materiæ combustibili insunt; vt fuligo à fumi copia in massam redacta clare & perspicue docet. Terra enim inde elici & sal deinde humiditas inflammabilis & spiritus possunt, ita vt ignis noster non simplex quiddam & elementum, sed mixtum dici possit. Nisi quis calorem summum ignem esse velit & à reliquis quibus inest secernat. Sed ita qualitatem non substantiam inde efficiet, vt pote quæ subiecto insit & sine ipso ac per se subsistere non possit, quod omnibus qualitibus proprium est. Ignis itaque pabulum suum hoc est terram salis spiritus ac exhalationes quæ in materia quam comburit continentur in argillæ vel luti corpus (expulsa prius ipsius viscosa humiditate) deferens, facile illam in lapideam formam vertere potest. Nam & sine his argilla vel lutum proprii salis beneficio quod quæuis terra in se continet iuuante intenso calore, tanquam externo efficiente parteque suo motu coniungente, lapidis formam accipere potest. Calor itaque

intentus seu ignis noster tanquam causa quædam communis efficiens, & sine qua nihil fieret, dum ad lapidis formam inducendam aptam materiam & quæ externam habet causam efficientem sibi annexam nanciscitur, lapidem facere potest. qui putat ignis subiectum seu materiam combustibilem nihil ad terræ coagulationem facere, accipiat cineres ac à sale abluat. Deinde eos adiecta aqua, cucurbitæ vitreæ indat ac igni committat, videbit nunquam lapidescere posse, primum quod nullum sal proprium habeant: præterea quod per vitrum, ignis ex materia combustibili cui inhæret illis neque spiritum, exhalationem, salem, neque aliud quicquam communicare possit. Si vero salem à cineribus non auferat, mox lapidescere proprio sale in cucurbita vitrea deprehendet. Est itaque vera interna efficiens lapidis causa tum in materia ipsa quæ lapidescere debet, tum in eâ materia quæ vt aliquid lapidescat accedere debet. Ac calor tantum externus efficiens, quia principium motus est: quem ego verum non appello, sed eum tantum quo præsentè effectus fit, & absente non fit. Sed etiam si verum esset lutum à calore tanquam efficiente causa lapidescere, non tamen ideo sequitur in corpore humano simili modo calculum fieri. Quia vt ex præcedentibus colligi potest: lutum quamdiu humidum manet in lapidem abire non potest; Sed tum primû cum ab igne hoc depulsum aut absumptû est. In corpore humano vero cum lutosa materia nunquam absq; copioso humore præsertim in vesica, renibus & vteribus sit, quo pacto à calore non potente depellere humidum indurari poterit? Aliud itaque quippiam quam calor esse debet quod coagulet & vere efficiat lapidem vel calculum. Causa formalis lapidis est occulta quædam in renibus aut aliis partibus dispositio ad lapidem generandum.

SEQVNTVR NONNVLLORVM

LAPIDVM ET GEMMARVM EX VARIIS

*Authoribus secundum alphabeti ordinem descriptiones, num
autem lapides isti omnes aut gemmæ in rerum na-
tura sint non satis constat, quod igno-
ræ sint.*

CAP. CCCIII.

Plinio, Alberto Magno, Euace, Bartholomæo Anglico, Ludouico Dulci; variisque authoribus, qui de gemmis scripserūt, aliqua gemmæ vel lapides tam paucis notis describuntur, vt nemo quinam sint discernere possit. Aliquorum etiam nomina à Barbaris authoribus ita corrupta sunt, vt etiam dubitet, num veterum lapides sint, ad quorum nomina accedunt, num vero alii. Ne itaque à nonnullis authoribus tractari lapides à me videantur omissi, placuit secundum alphabeti ordinem illos hic describere.

A

Absinthus Alberto Magno lapis est niger rubeis virgulis vel guttulis, dicitur permanere calidus per septem dies si semel calefiat, videtur esse asyctos Plinii corrupto vocabulo.

Acopis nitro similis est pumicosa aureis guttis stellata. Cum hac oleum subferuefactum perunctis lassitudinem (si credimus) soluit. Plin. lib. 37. cap. 10.

Agapis lapis est; colore pellis leoninæ ab ἀγάπη, id est dilectione sic dictus, quod ab omnibus diligatur. Facultatem admirandam contra scorpionum ictus ac viperarum morsus habet. Alligatus vulneribus; aqua prius madefactus, exemplo dolorem mitigat & sedat. Ludouico Dulci authore.

Amatides est lapis vel gemma à qua si vestis fuerit contacta, igni resistit, & si illi imponatur non ardet, sed potius splendore nitidior apparet similisq; est alumini scissili; omnibus magorum maleficiis obuians & resistens. Bartholomæus Anglicus ex Midoro. Videtur esse amianthus corrupto vocabulo.

Amphitane alio nomine appellatur chrysocolla in Indiæ parte, vbi formicæ eruunt aurum, in qua inuenitur auro similis; quadratâ figura, affirmaruntq; naturam eius quæ magnetis, nisi quod trahere quoq; aurum traditur. Plin. lib. 37. c. 10. Videtur hic lapis fictitius, cum nunquam inuentus sit qui aut ù trahat.

Anachites gemma dicitur qua in hydromantiâ dicuntur euocari imagines deorum. Plin. lib. 37. cap. 11. Plinio putatur eadem quæ adamas.

Andromadas argenti nitorem habet, vt adamas quadrata, semper; ossulis similis. Magi putant nomen impositum ab eo quod impetus horum & iracundias domet. Eadem sit an alia argyrodamas authores non explicant. Plin. lib. 37. cap. 10.

Andreas à nonnullis vocatur androdamas.

Antachates achatis species est, cum vritur myrrhâ redolet. Pl. lib. 37. c. 10.

Anterotes opali vel pederotidis species. Plin teste.

Antipates quam aliqui corallium nigrum putant, nigra non translucet.

Experimentum eius si coquatur in lacte, facit enim hoc myrrhæ simile immiffa, eamque contra effascinationes auxiliari Magi volunt. Arabica ebori fimillima est, & hoc videretur nisi abnueret duritia. Putant contra dolores neruorum prodesse habentibus. Plin lib. 37. cap. 10.

Aphrodisiace ex candida rufa est. Plin. lib. 37. cap. 10.

Aquileus est ærites.

Apistos non est alia quam Plinii asyctos.

Ægyptillam Tacchus intelligit per album Sarda nigraq; vena transeunte, vulgus autem in nigra radice ceruleam facit. Pl. lib. 37. c. 10. Videtur esse Camea recentiorum. Tritam in aqua colorem & saporem vini reddere neoterici scribunt.

Argiritis gemma est argento similis, habens stigmata aurea, similis androdamanti. Barth. Angl. lib. 15. cap. 16.

Asbestos in Arcadiæ montibus nascitur coloris ferri. Plin. lib. 37. cap. 10.

Albertus Magnus vocabulum corruptit & abeston inde facit. Ignotus lapis nisi amianthus sit.

Aspilaten Democritus in Arabia gigni tradit, ignei coloris, eam oportere cameli pilo splenetis alligari, inueniriq; in nido Arabicarum alitum, & aliam eodem nomine ibi in Leucopetra nasci argentei coloris radiantem, contra lymphatum habendam. Plin.

Asinius aut Asininus lapis ab asino nomen habet, quia ab asino syluestri truitur, colore albo est ad citrinum tendente, ac figura plerunque ouali, magnitudine nucis iuglandis minoris, mollis, atq; aperturas habens, quæ non penetrant. Dum finditur lucido smalto subcitrino similis est. Duo eius sunt genera, Maxillaris & cephalicus. Cephalicus capiti impositus eius dolorem sedat ac epilepsiam sanat. Maxillaris quia in maxilla reperitur gestatus lassitudinem prohibet & victoriam pugnantibus dat, ac hostes lassos superat, venenatisque animalibus resistit. Cum vino ebibitus febres quartanas pellit, ac ad vermes necandos mirabilis efficaciam est. Venenum ebibitum ne noceat prohibet. Ad anginium morsus valet, parturientibus subuenit ac foetum mortuum eiicit. Lud. Dulcis. Fortè Ludouicus Bezoar lapidem describere voluit.

Asictos septenis diebus calorem tenet ex calfacta igni nigra ac ponderosa, distinguuntibus eam venis rubentibus. Putant prodesse contra frigora. Plin. lib. 37. cap. 10.

Altizoen in India & in Perside ac Ida monte nasci tradunt, argenteo nitore fulgentem magnitudine trium digitorum ad lenticulæ figuram, odoris iucundi, necessariam Magis regem constituentibus. Plin. lib. 37. cap. 10.

Augitis nonnullis non alia videtur esse quam quæ Callais.

Autoghyphus lapis in Sagari fluuio Phrygiæ reperitur ab eo quod natia matris deorum imago illi inſit ſic dictus. Plutarch. de fluuiis.

B

BAlanitæ genera duo habent, ſubuirides & corinthii aeris ſimilitudine, illa à Copto, hæc ex Trogloditica veniens, medias ſecante flammæ venas. Plin. lib. 37 cap. 10.

Baptes mollis, alioquin odore excellit. Plin. lib. 37.

Baroptenus ſiue baroptis nigra ſanguineis & albis nodis alligata dicitur velut portentofa. Plin. lib. 37.

Boleniæ nimbo inueniuntur glebæ ſimilitudine. Plin. lib. 37.

Borfyctes in nigro ramoſa candidis aut ſanguineis frondibus in ea ratione nominis non eſt. Plin. lib. 37.

C

CActoniſes nonnullis ſarda putatur, verum falſo ſcribit Solinus in corſica reperi. Facultatem habet victoriam tribuendi, illi à quo attingitur. Si quis eius ſcrupulum capiat, reſiſtit maleficiis magicis. Lud. Dulcis.

Cadmitis eadem eſſet quam oſtracitin vocant, niſi quod hanc, ceruleæ interdum cingunt bullæ. Pl. lib. 37. cap. 10.

Callais ſaphirum imitatur candidior & littoroſo mari ſimilis, in rupibus inuiſis ac gelidis oculi figura extuberat leuiterque adhæret. Plin. lib. 37 cap. 10. videtur aqua marina recentiorum.

Callainas ferunt plures coniunctos ſemper inueniri. Plin. lib. 37. cap. 10.

Calondronius ſi corpori applicetur geſtanti victoriæ præbet, melancholiam, ſcinationes malosque ſpiritus arcet. Birellus.

Camæſeus factitiuſ eſt lapis.

Cambnites lapis eſt colore cryſtalli obſcuro, quem qui geſtat, omnibus gratus, affabilis & amabilis fit, alligatus ſiniſtro brachio hydropem ſanat. Lud. Dulcis.

Capnites quibusdam videtur ſuum genus habere pluribus ſpiris fumida in Cappadocia & in Phrygia naſcitur ebori ſimilis. Plin. lib. 37 cap. 10.

Caratobates factilius ex auro eſt.

Cardiſce, vide Encardia.

Cariſteus viridis eſt grato colore, vnde nomen habet. Lud. Dul.

Catochites, Corſicæ lapis eſt, cæteris maior mirabilis, ſi vera traduntur, impoſitam manum veluti gummi retinens. Plin. lib. 37. cap. 10.

Cegolires Alberti magni eſt Techolithus Plinii.

Cælicolor eſt opalus.

Cepocapites id eſt cepites.

Ceramites teſtæ colorem habet. Plin. lib. 37.

Cepionides in Æolidis atarne, nunc pago, quondam oppido naſcuntur, multis coloribus tranſlucentes, alias vitreæ, alias Cryſtallinæ, alias iaſpideæ, Sed & ſordidis tantus eſt nitor vt imagines reddant ceu ſpecula. Plin. lib. 37.

Chabrate est lapis trās lucidus crystallo similis qui creditur dare eloquentiam, honorem & gratiam, defenditque gestantem à noxiis ac venenosis, curatque tumorem hepatis & splenis. Barth. Anglicus.

Chelonia oculus est Indicæ testudinis vel portentissima magorum mendaciis, melle enim colluto ore impositam linguæ futurorum diuinationē præstare promittunt, quindecima luna & silente tota die, decrescente vero ante solis ortum, ceteris diebus a prima in sextam horam. Plin. lib. 37. cap. 10.

Chlorites herbacei coloris est quam dicunt magi inueniri in motacillæ auis ventre congenitam ei, ferroque includi iubent ad quædam prodigiosa moris sui. Plin. lib. 37. cap. 10.

Choaspites a flumine dicta est, viridis, fulgoris aurei. Plin.

Chrysopterus Topasi species est similis Chrysoprasio, eius enim tota similitudo ad porri succum dirigitur. Plin.

Chrysanterinus frangibilis est, collo alligatus phtisicos curat, & pueros a dentium dolore in dentitione liberat. Lud. Dulc.

Chrysoyppion berilli species est, teste Lud. Dulc.

Chrysoyppion Albertus Mag. ab Ætiopia adferri, in tenebris lucere ac in luce colorem amittere scribit. Ignota gemma est, nisi chrysoyppion corrupto vocabulo putet, sed nota illi data non conueniunt.

Chalazias grandinum & colorem & figuram habet adamantinæ duritiei. Narrant enim in ignem additæ manere suum frigus. Plin. lib. 37. cap. 11. Barbari authores Gelosiam vocant.

Cholo Smaragdigenus, quod in Arabia ædificiorum ornamentis olim includebatur. Plin. lib. 37. cap. 5. A nonnullis cola vocatur.

Chalcosmaragdus in Cypro habetur turbida æris venis. Plin. lib. 37. c. 5.

Cisteolithus lapis est albus ad flauedinem tendens in spongia marina repperus, calculum pellens cum vino sumptus. Suspensus ex puerorum collo illos a tussi liberat. Lud. Dulc.

Cimilianthus marmoris colore in medio habet pupillam auream aut flauam, ac in littore Euphratis reperitur. Lud. Dulc.

Cissites circa Capton nascitur candida, & videtur in eis habere partum, qui sentiatur intus strepitu. Plin. Ætitis puto esse speciem.

Clites factitius est lapis ex auro, argento & ferro.

Coaspis id est choaspites.

Colontes Alberti est chelonitis.

Cornelius Alberti est Corneolus.

Corfoides canitiem hominis refert; unde nomen habet, puto Achatis vel Iaspidis speciem esse.

Coruinus lapis a Belemnite diuersus a Lud. Dulci describitur, ac in capite corui piscis cum socio reperiri colore albo, obscuro, forma ouali, ab vna parte concava, ab altera conuexa, in cuius medio tuberculum sit, ac è pisce excauari crescente luna Maio mense dum adhuc palpitat. Dolores intestinorum depellere si carnem attingat aut bibatur, traditur. Coruinum lapidem alium describit idem

bit idem Ludouicus colore flauo. Sed non nisi hac industria haberi posse. Prima Aprilis corui oua coquantur ad duritiem, refrigerata nido imponantur, ira coruus ouorum iacturam percipiens, hunc lapidem quærit ac inuentum nidoque impositum oua in pristinum statum restituuntur, prolesque inde suscitatur. Verum lapis cito auferendus est, vt gestatus diuitias augeat honores conciliet ac futurorum euentum prædicere faciat. Sed vana hæc sunt ac pura puta que mendacia.

Coruus marmoris species est.

Craterites inter Chrysolithon & electrum colorem habet præduræ naturæ. Plin.

Crocallis cerasum repræsentat. Plin.

Cyssites ab hedera nomen habet.

Cynedia inuenitur in cerebro piscis eiusdem nominis candida & oblonga, euentuque miranda, si modo est fides, præfigere eam habitum maris nubilo colore aut tranquillitate. Plin.

Cyamea nigra est, sed fracta ex se fabæ similitudinem parit. Plin. forte est neotericorum Camehuia.

D

DAphnia à lauri figura dicta comitiales demonstrat. Plin.

Demonius duobus coloribus mixtus est iridis instar, valet ad febres, ac venena pellit gestantemque securum & victoriosum reddit. Lud. Dulc.

Dendrites ab arbore dicta & alba de fossa sub arbore, quæ cadatur, securis aciem non hebetat. Plin.

Diadochus pallidus est lapis similis berillo, dæmones apparere facit, præsertim si certis carminibus in aquam proiciatur, in qua diuersas species dæmonum ostendit, quæ interroganti respondent. Ori detentus quem quis dæmonem ex inferno velit ad se venire compellit, ac ad interrogata, desideratum responsum consequitur. Cadauera aduersatur, quia cum corpus mortuum attingit omnes vires amittit. Lud. Dulc.

Diacodus idem qui diadochus.

Dionisias nigra ac dura mistis rubentibus maculis, ex aqua trita saporem vini facit & ebrietati resistere putatur. Plin. Hanc Ludouicus dulcis narrat ferruginei esse coloris ac asperam maculis albis, inueniri que in oriente.

Diphris duplex, candida ac nigra, mas ac fæmina genitale vtriusque sexus distinguente linea. Plin.

Doriantides dicitur reperiri in capite mucilaginis animalis, quando acervo formicarum imponitur lucidus fit. Aliqui ex capite galli sumi putant, ac eam facultatem habere vt quis quæcunque desiderare possit consequatur. Lud. Dulc.

Dotto lapis est viridis, aliquomodo transparent, Lud. Dulcis ait Chrysolithi esse speciem.

Drosolithus varii coloris est, igni appositus sudare videtur. Lud. Dulc.

E

Echidna à serpente dicta Ophites est.

Echistis est Aetites.

Egittilia est Ægyptilla.

Elofites pulcher lapis non est, facultatem habet gestatus sanare capitis dolores. Lud. Dulc.

Electrum id est succinum.

Emites lapis est colore eboris, albo marmori similis, verum eo mollior est, ex eo Darii sepulchrum fuisse narratur. Credo alabastris genus esse.

Emetres vide eumetres.

Encrinos lilia repræsentat cum enim angulara pars vna ab altera separatur, vtraque quina lilia ostendit. Nam alterius eminentiæ ingrediuntur in alterius strias. Quælibet vero talis pars quinos habet angulos latera totidem vtrinque quina lilia, vnde pentacrinos græcè potest dici. Constat autem ex pluribus interdum coniunctis. Adnascitur lapidibus in rubro nigri coloris ipse rufus, fractis singulis inest lapidis Iudaici color leuor ac splendor. Quare obtrinet eandem vim medendi. Reperitur in fossa mæniorum vrbs Hildeshemiæ in Germania Agricola teste. Germanice vocatur *Lilienstein*, mihi nondum visus est.

Encardia cognominatur & cardifcæ, vna in qua nigra effigies cordis eminet, altera eodem nomine viridi colore cordis speciem repræsentat, tertia nigrum cor ostendit, reliqua sui parte candida. Plin.

Epistites aut hephistrites ruber & splendens est lapis qui certis carminibus cordi ad motus gestantem ab omni periculo securum reddit, arcet etiam locustas aliaque infecta nociua ac nubes turbulentas. discutit ab ea terra in qua locatur. Lud. Dulc.

Eristalis cum sit candida ad inclinationes rubescere videtur. Plin.

Erotylos eadem amphicome & hieromnenon, à Democrito laudatur in argumentis diuinationum. Plin.

Eumeces in Bacttis nascitur silici similis & capiti supposita visa nocturna oraculi modo reddit. Plin.

Eumetren Beli gemmam sanctissimi deorum sibi Assirii appellant, porracei coloris, superstitionibus gratam. Plin.

Eureos nucleo oliuæ similis est, striata concharum modo non adeo candida. Plin. Videtur esse neotericorum lapis Iudaicus.

Eurotias situ videtur operire nigrum. Plin.

Etindros Alberto est lapis cristallo similis qui guttas aqueas perpetuo exrillat, ob frigus aerem circumstantem resoluentem in aquam.

Entebes iapis est, ex quo Tyri in Herculis templo facta sedes traditur, ex qua dii facile surgetant. Plin.

Eunofius ætites putatur species.

Eupetalos quatuor colores habet, ceruleum, igneum minui mali. Plin. videtur opalus.

Exhebenum zoroastres speciosam & candidam tradit qua aurifices aurum poliunt.

Execantholithus vide hexecantholithus.

Estimione est Harmesion.

Exolicerus lapis est sic dictus eo quod quadraginta coloribus est distinctus & est paruus valde, & efficit oculos intuentis hominis tremulos. In Lybia apud Trogloditas inuenitur. Barth. Anglicus. Est Hexecantholithus Plinii Barbaris scriptoribus nomina corrumpentibus

F

Fingites vide phengites.

Fongites lapis est diuersi coloris. Aliqui flammeum colorem aliqui cristallinum habere putant ac in Perside reperiri tradunt. Euax tradit gestatum manu sinistra fongitem rubri coloris soluere corporis dolores & iram compescere. Lud. Dulc.

Filaterius lapis Chrysolithi colorem habet, pellit timores ac passiones melancholicas, hilaritatem inducit & cor confortat. Lud. Dulc.

G

Agatronica Alberti est Garatronius.

Galaxiam aliqui Galactiten vocant intercurrentibus sanguineis aut candidis venis. Plin.

Galaicos argyrodamanti similis est paulo sordidior. Plin. lib. 37. cap. 10.

Galaricides vel Gal. rictis cinereo colore inuenitur in Nilo. Tritus lactis saporem edit, oreque retentus mentem turbat, collo appensus lac auget, femorique alligatus partum facilem reddit, cum sale & aqua puluis mixtus ac ouili inspersus oues lacte priuat ac scabiem curat. Albertus.

Gallerica lapis est ex virore pallescens, satis magnus, aspectu iucundus. Lud. Dulc. forte smaragdoprasius est recentiorum.

Gemites vel potius gamites teste Plinio lib. 37. cap. 10. alba gemma est, manus vtriusque se mutuo complectentis speciem edens, A nuptiis quas Græci γαμοι vocant, in quibus sponsi & sponsæ manus tanquam fidem inuicem dantium copulantur. Gesner.

Gelofia vide chalafias.

Galachides aut Garatides, Bartholomeo Anglico Geramites & Alberto Gerachides, subnigro colore est, gestantem amabilem omnibusque gratum reddit. Ore detentus homini iudicium rectum de omnibus rebus tribuit, ac cogitationes aliorum gestanti aperit. Vt autem quis dignoscat hunc lapidem, corpus humanum melle inungitur ac manui imponitur lapis. Statuto autem homine in loco vbi muscarum copia est ille à muscis aut fucis non attingitur, si verus sit Geratides. Lud. Dulc. & Albert. Fabulosus est hic lapis, aut magicus, qui tamen cardiognomos esse non potest, nec id habere quod soli Deo competit.

Gecolitus corrupte scribitur pro techolito.

Genianes inimicorum pœnas efficit. Plin.

H.

HExecantolithus in parua magnitudine multicolor, hoc sibi nomen adopravit, reperitur in Trogloditica regione Plin. ibid:

Hormesion inter gratissimas aspicitur ex igneo colore radians auro, portante secum in extremitatibus candidam lucem: Plin. ibidem.

Horminodês ex argumento viriditatis in candida gemma vel nigra & aliquid pallida, ambiente circulo aurei coloris appellatur. Plin. ibidem.

Horcus lapis ab Alexandrinis Catemia dictus niger est tritu facilis; utilis ad argenti glutinationem. Lud. Dulc.

Hydrinus ab aliquibus serpentina vocatur, sanat catarrhos, ac corpus humanum ab omni aquosa humiditate liberat, ac hydropicorum corpus pristina valetudini restituit, si cum reo Soli per tres horas exponatur. Sudore enim elicit humiditatem. Verum cautione opus est, ne utilis humiditas etiam euacuetur. Vermes venenosos eorumque mortus sanat. Sumptus etiam hic lapis, lapidem vesicæ comminuit. Lud. Dulc.

Hyenæ ex oculis hyænæ & ob id in vase inueniri dicuntur; & si credimus linguæ hominis subditæ futura prædicere. Plin.

I.

ICterias aliti lurido similis, ideo existimatur contra regios morbos: Est & alia eodem nomine liquidior. Tertia folio viridi similis latior prioribus, pene sine pondere venis luridis. Quartum genus in eodem colore nigris venis descendens. Plin. lib. 37 cap. 10.

Intrita est maltha qua pavimenta parantur.

Icufos Alberti ignota gemma, nisi asbestos corrupto vocabulo sit.

Indica gemma gentium suarum habet nomen subreuso colore, in attritu sudorem purpureum emanat, alia eodem nomine candida puluereo aspectu. Plinius.

Ion apud Indos violacea est, sed raro saturo colore lucet. Plin. ibidem.

K.

Kakabre, Karate, aut karadre, colore est Cristalli cum fusca albedine. Hominem eloquentem & iucundum facit, honores dat, gestantem amabilem facit, ac à rebus nocentibus tuetur; atque hydropem curat. Lud. Dul. & Alber.

Kalkabre est Gagates. Albert.

Kaman aut Kakamar lapis albus est variis coloribus distinctus; dictus à Kaumate quod incendium denotat. In locis sulphureis & calidis inuenitur. Non habet singularem vim, nisi eam à sculpturis nanciscatur. Lud. Dulc.

Kenne est lapis qui in oculis cerui generatur ad venena valens vt bezoar. Lud. Dulc.

Kimedinus id est Cynedia. idem.

Kinocetus dæmones fugare creditur. Lud. Dulc.

L.

Lactea lapis est coloris flauī qui alicui liquorī impositus colorē lacteum efficit ac oculis adhibitus lachrymantibus fluxum sistit. Lud. Dulc.

Lauraces lapis est qui capitis dolores sanat aliosque morbos aufert. idem.

Lapis fabalis niger (vt Stobeus ait) fabæ similis in Nilo nascitur, quo viso canes non latrant. Idem optime facit ad vexatōs Dæmonio, Aiunt enim quamprimum naribus appositus fuerit dæmonium egredi. Trasylus apud Stobæum sermone 98. & Plutarch. de fluuiis, recensente Gesnero, Leucopetalos candōrem niuis ex auro distinguit. Plin.

Leucostitus est Porphyrius.

Lythodæmon Siluatico est lapis dæmonum, alias Gagates.

Lynurgus in Acheloo fluuio nascitur, lapis lineus dictus ab euentu. Linteolo enim si imponas: *δι' ἑρωτος ἐνοσιν τὸ χῆμα λαμβάνει ὁ ἀργιὸν γίνεται*. Plutarchus de fluuiis. Videtur autem locus dēprauatus: Forte homines superstitiosè creduli, lapidem in linteolo ligabant, cuius colorem (*χρῶμα* non *σχῆμα*) ἀργιὸν vel ἀργυρῶν id est candidum, si acciperet lapis liuore deposito, bene ominabantur & sperabant de suis amoribus. Gesn.

Lignites colore vitri, è collo pueri gestata eum tuetur contra fascinationes, fronti alligatus hæmorrhagiam sistit, mentis que alienationes aufert ac futura prædicere facit. Lud. Dulc. Describit hic author multos lapides quos nunquam vidit & qui in rerum natura non sunt.

Lichinus id est lychnites.

Lince est lapis ab vrina lincis generatus, verum à lincurio vel lapide Lincis differt. Nam cum terra absconditur, mollis est. Sed cum in loco arido ponitur indurefcit. Colorem album nigro commixtum habet. In terra detentus aut loco humido, fungos producit, Lud. Dulc. forte fungifer lapis est de quo supra peculiare caput est.

Limoniates eadem videtur quæ smaragdus. Plin.

Linficus lapis bibitus caducum sanat ac à doloribus & incommodis hominem liberat. Lud. Dulc.

Lichus id est magnes.

Liparis lapis est cuius suffitu omnes bestię euocantur. Plin.

Libanochros thuris similitudinem ostendit, sed succum mellis. Plin. ibid.

Lunaria id est selenites.

Lychnites appellata à lucernarum accensarum præcipua gratia, nascitur circa Orthosiam totaque Caria ac vicinis locis, sed probatissima in Indis, quam quidam remissiorem carbunculum esse dixerunt. Secunda bonitate similis est Ionis appellata à prælatis floribus; & alias inuenio differentias, vnam quæ purpura radiet, alteram quæ cocco à solē excalfacta aut digitorum attritu paleas & chartarum filā ad se rapere dicitur. Plin. lib. 37. cap. 7.

Lysimachus Rhodio marniori similis est aureis venis politur: ex marmore, amplitudine in angustias coeunte vt inutilia exterantur. Plin.

Lyfimachus Rhodio marmoris similis est aureis venis; politur ex marmore amplitudine in angustias coeunte ut inutilia exterantur. Plin.

M

MAchera lapis reperitur in Berecintho monte Phrygiæ ferro similis, quem si quis inuenit quo tempore mysteria matris deorum peraguntur in furorem incidere fertur. Plutarch. in libro de fluuiis.

Magnesia est alabandicus.

Medea nigra est à Medea illa fabulosa inuenta. habet venas aurei coloris, sudorem reddit croci, saporem autem vini. Plin.

Medus à Media regione nomen habet, alius niger alius viridis. Etiam medinus vocatur. Niger si cum lacte cutem mulieris attingat pattum masculum efficit, vitumque amissum restituit. Cum lacte ouis quæ semel agnum peperit mixtus sanat podagram. Per os sumptus præsens venenum est. Viridis lapis cum felle bouino ac lapidi calaminari mixtus septem diebus collirii loco usurpatus, visum mirum in modum acuit Lud. Dulc. & Albert. Ignotus est lapis.

Melochites id est Malachites.

Meroctes porracea, lacte sudat. Plin.

Memphites à Memphi ciuitate dicta est, Bibita aut cum aceto macerata stuporem inducit membris, ut absque dolore amputari possint. Lud. Dulc.

Morion Indica, quæ nigerrimo colore translucet vocatur Pramnion, in qua miscetur & carbunculi colos Alexandrinum, ubi Sardæ Cyprium. Nascitur & in Tyro & in Galatia. Xenocrates & sub alpihus nasci tradit. Hæ sunt gemmæ quæ ad ætypas sculpturas aptantur. Plin. videtur Bohemorum Topasius qui nigredine exusta aureus apparet, alias ex nigredine transparente ignis scintillat.

Mythridates in Persia reperitur, quæ excipiens solis radios, resplendet variis coloribus. Lud. Dulc.

N

NArcissites venis hederæ distincta est. Plin.

Nasamonites est sanguinea nigris venis. Plin.

Nebrites libero patri sacra nomen traxit à Nebridum similitudine. Sunt & aliæ nigre generis eiusdem. Plin.

Nemesites. Hanc Athenienses se ab altari deæ Nemesis eleuare tradunt. Lud. Dulc.

Nofus vel nifus est alabastrum.

Nympharena vrbs & gentis Persiæ nomen habet similis Hyppopotami dentibus. Plin.

O

Olea est coloris flauï, nigri, albi & viridis. Lud.

Oritorius lapis minor ætite intus resonat, exteriori superficie leuis & fragilis.

fragilis, liquefactus succo ocymi cū sanguine ocheritis & capite omidis adiecta àqua, ac impositus vitreo vasi vires ostendit. Quia si quis digitum imponat vnguento eoque attingat lignum, metallum aut lapidem durissimum statim rumpet. Lud. Dulc. Quis non miretur stultitiam huius authoris?

Ornicus id est saphirus.

Orca barbari nominis è nigro fuluoque ac viridi & candido placet.

Plinius.

Ophicardelon barbari vocant nigrum colorem binis albis includentibus. Plin:

Onagrus id est asininus lapis de quo supra.

Orites globosa specie à quibusdam & siderites vocatur, ignem non sentiens. Plin. Orites est trium generum. Vna nigra rotunda, quæ trita & vncta oleo rosato, sanat vulnera animalium syluestrium & morsus venenatos, relinquens qui eam portat saluum inter reliqua animalia. Alia species viridis est maculis albis, quæ portata aduersis casibus resistit. Tertia subtilis est laminis ferreis instar, quæ portata conceptionem impedit conceptumque partum expellit. Lud. Dulc. & Albert.

Ophthalmius ad oculorum morbos valere traditur, ac gestantem inuisibilem facere. Alber. fictitius est lapis.

Orphanus est ignobilioris opali species seu pseudopalus, vini colore & lætescens. Tales opali in Hungaria inveniuntur, sed Alberto preciosus opalus videtur, quia Imperatoriam gemmam facit. Orphani nomen illi dat, quia Germanica lingua à pupillo seu orphano nomen habet, vulgo *ein Weisse*.

Othonna lapis in Ægypto exigua magnitudine æreo colore Piritis vel Marchasita species.

P

PAlmati lapides circa Mundam in Hispania vbi Casar dictator Pompeium vicit reperiuntur, idque quoties freris. Sunt & nigri, quorum authoritas venit in matmora sicut Tænarius. Varro nigros ex Africa firmiores esse tradit quam in Italia. E diuerso albos tornis duriores quam Pario. Plin. lib. 36. cap. 18.

Panthera alias Euanto habet diuersos colores in vno corpore mixtos instar Pantheræ, vnde illi nomen est. Habet signa in se nigra, rubra, pallida, viridia, rosea & purpurea, inuenitur in Media. Si aliquis hunc lapidem intuetur dum sol oritur victor erit eo die in omnibus artibus suis. fertur tot facultates habere quot colores. Albert. Iaspidis speciem putarem quia coloribus variis ludit.

Pausebastos id est Paneros.

Pagurus est lapis figuram habens cancri marini.

Pallacius vide Rubinus Ballacius.

Panchrus fere ex omnibus coloribus constat. Plin.

Paneros qualis sit à Methrodoro non dicitur. Sed carmen Timatidis reginæ in eadem dicatum Veneri non inelegans ponit ex quo intelligitur additam ei fecunditatem. Plin. lib. 37. cap. 10.

Peantides quas quidam Gemonides vocant prægnantes fieri & parere dicuntur, mederiq; parturientibus. Nam tales in Macedonia iuxta monumentum Tiresiæ inueniuntur specie aquæ glaciata. Plin.

Peonitis, id est peantides.

Peranites lapis est generatus de mecheton fæminei sexus. Nam certo tempore dicitur concipere & parere similem lapidem. Valere dicitur prægnantibus. Albert. Videtur corrupto vocabulo describi Peantides.

Pentaurea ab Apollonio Tyaneo inuenta, omnes alios lapides magnetis instar ad se trahit, gestantem contra venena tuetur. Omnium aliorum lapidum virtutes habet. Birellus.

Perithe siue Peridonium fului coloris, valet contra arthritidem. Si fortius constringatur manu, eam adurit; eius alia species chrysolitho similis, sed viridior. Albertus cum pyrite confundit, vt ex capite de virite facile colligi potest. Sed nec pyrides nec alius lapis manum adurit.

Ploginos quem & chrysitin vocant ostrea Atticæ assimilata inuenitur in Ægypto. Plin.

Phycites algæ similitudinem habet. Plin.

Ponticæ gemmæ sunt diuersorum generum, est stellata nunc sanguineis, nunc atris guttis, quæ inter factas habetur. Alia pro stellis eiusdem coloris lineas habet, alia montium conualliumq; effigies. Plin. lib. 37. cap. 10. Forte Iaspidis vel stellaris lapidis species est. Ludouicus res species facit, eiusq; beneficio & ope, cum dæmonibus colloqui, & ad responsa cogi posse, ac deinde fugari, asserit, sed ab eo nunquam visam existimo.

Porrus gemma alba est, quæ solo candore ab vnione superatur. Ludouicus Dulcis.

Præconissus Saphiri colore ad calcedonium accedit. Lud. Dulc. Forte lusco Saphirus, aut Camea.

Punicus, huius lapidis duo sunt genera, inuenitur in insulis Æoliæ. Laurus & siccatus, oculorum vitia curat, vlcera purgat & cicatrice explet, bibitus ebrietatem arcet. Lud. Dulc.

Pauonius lapis cum sudore propinatus, cum amore incendit, cuius sudor lapidi admixtus fuit. Lud. Dulc.

Pheonicites glandis habet similitudinem. Lud. Dulc.

Pyrobolus est pyritis species.

Prontea similis est capiti testudinis, contra tonitrua vilis, quia eius ardorem extinguit, ac in terra reperitur. Birellus. Forte Bronciam putat corrupto vocabulo.

Q Vandros est lapis colore quidem vilis, sed eximiæ virtutis, & inuenitur in capite

capite vulturis, valet contra quaslibet causas nociuas, & vbera lacte replet. Barth. Ang. & Lud. Dulc.

Quiris, Quirinus vel Quiricia Alberti est lapis qui in vpparum nidulis inuenitur. Hic secretorum proditor est in somno. Capiti enim dormientis suppositus facit hominem loqui omnia quæ somniat dormiendo augetque mirabiliter phantasias; vnde & magi hunc lapidem diligunt, nam per eum maleficia operantur. Barth. Ang. & Alber.

R

Rabri, Ranio, Ramai est bolus Armenus.

Rosten siue reiben sec. Auicennam est lapillus qui inuenitur in capite cancri, & est aliquando albus aliquando vergens in flauum colorem. Est autem quo ad substantiam mollis, parum durior quam pupilla oculi piscis. Quo ad formam vero est exterius rotundus & planus, iaterius vero parum concavus; quo ad virtutem autem est naturaliter frigidus & humidus. Valet contra morsus scorpionum & mustela si contritus more emplastri supponatur. Dicitur etiam quod valet contra morsus canis rabiosi, si puluis eius in potu assumatur. Si comburatur puluis eius, mundificat dentes, & desiccatur vulnera & confert scabiei & prohibet lachrymas. Barth. Ang. fortassis sunt oculi cancri qui hic describuntur.

Radain seu Radain est nigra gemma & translucens quæ in capite galilæ reperitur, aut vt aliqui volunt in capite cati marini. Dum caput animalis abscissum est, ac id in acervo formicarum ponitur depasta à formicis carne, facile gemma apparet. Gestanti honorem conquirat, ac ad mandandum idoneum reddit. Lud. Dulc. & Albert.

S

Sarciten in ventre lacerti harundine dissecti tradunt inueniri. Plin. libr. 37. cap. 10.

Sarmenius à Sarmia insula in qua inuenitur nomen habet, inseruit auro poliando. Portatus vertiginem sedare dicitur, ac manu parturientis alligatus partum impedire. Albertus.

Sallius lapis est ab insula eiusdem nominis dictus cum quo aurum politur, albus est, grauis & frangibilis, soluit vertiginem, si bibatur abortum prohibet, oculorum vitia curat, præsertim si lacte teratur & oculis supraponatur. Lud. Dulc.

Sinochites id est Galatites.

Sedehego id est Hematites.

Spartepolios id est Polia.

Syrus est à Syria dictus qui integer natat & comminutus fluctuat. Albert.

Strafites lapis est non admodum pulcher, sed magnarum virtutum, tritus &

propinatus cum saryzionis radice venerem auget. E collo suspensus digestionem auget ac venerem accendit. Lud. Dulc.

Synodontides è cerebro piscium est, qui Synodontes vocatur. Plin.

Syderopœcellus in Æthiopia nascitur ea fit variantibus guttis. Plin.

Syrites nonnullis est saphirus. Sed Plin. lib. II cap. 37 in vesica lupi nasci scribit.

Syfinus colore est cinereo non durus, Oleo inunctus in igne induratur & nigrescit. Lud. Dulc.

Syringites stipulæ internodio similis, perpetua fistula cauatur. Plin. forte recentiorum ossifragus.

T

TArac lapis est irreparabilis, omnem fluxum sistit, in eius loco supponitur à medicis sanguis draconis. Lud. Dulc.

Trapendano est pyritis species. Lud. Dulc.

Tarti lapis est pulcherrimi coloris, pauoni similis visui grata, & magnis facultatibus. Lud. Dulc.

Trachinus duorum generum est, alter niger alter ad viriditatem tendens non translucens. Lud. Dulc. forte nephritici lapidis species.

Trachia, trium generum est. viridis aut pallidior tertia sanguineis guttis. Plinius.

Thyrifites corallo similis est.

Thyrreus lapis quamuis grandis aquæ innatat, comminutus mergitur. Plin. lib. 2. cap. 103.

Trichrus ex Africa niger est, sed tres succos reddit à radice nigrum, media sanguineum, summo candidum. Plin. 37 cap. 10.

Telirrhizos cinerei coloris aut rufi candidis radicibus spectatur. Plin. ibid.

Telocardios colore cordis Persas. apud quos gignitur magnopere delectatur maculamque appellant. Plin.

V

Veientana Italica gemma est Veis reperta nigram materiam distinguente limite albo. Plin.

Virites id est pyrites.

Vulturius vel vulturinus id est Quandros.

X

XAnthos ab Indis Hemci vocata, Hamatitis est species, è fuluo candidat. Plin. lib. 37. cap. 10.

Xifinus id est saphirus.

Y

Yettus sanguinei coloris est durus & obscurus, vices lapidis Lydii subit. Lud.
Dulcis.

Ydrinus vide Hydrinus.

Z

ZAnthenen in Media nasci Democritus tradit electri colore, & si quis terat
in vino Palmeo & croco, ceræ modo lentescere, & odore magnæ suauitatis.
Plin.lib.37.cap.10.

Zamech est lapis lazuli.

Zmilaces in Euftrate nascitur Preconesio marmoris similis, medio colore
glaucio. Plinius.

Zingnites alias zingrites secundum Albertum lapis est vitrei coloris, qui
gestatus in collo valet contra nyctalopam & sanguinem sistit, & mentis aliena-
tionem repellit, & si teneatur ad lignum accensum extinguitur flamma eius.
Barthol. Anglicus. A Ludouico Dulci Zirites vocatur. Ego hunc lapidem fa-
bulosum autumo.

Ziazaa à loco natali nomen habet, è tot coloribus miscetur vt nullus ve-
rus appareat. Gestantem litigiosum facit, ac in somno videre terribilia. Ludo-
uicus Dulcis.

Zozonifios in Indo fluuio nascitur. Magorum gemma esse narratur, ne-
que aliud amplius de ea Plin.cap.10.lib.37.

De fluoribus. C. A. P. CCCVI.

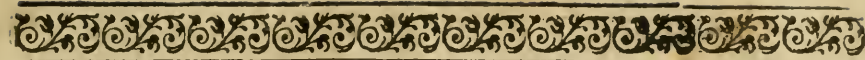
Inter gemmas & lapides medium locum videntur obtinere fluores, qui ni-
hil aliud sunt quam gemmæ legitima & requisita duritia destitutæ, & imper-
fectæ. Tantam enim mollitiem habent vt cultro scindi & interdum humanis
vnguibus rumpi possint. Pellucidæ tamen & transparentes sunt, ac variarum
gemmarum similitudinem referunt.

Ab his distant fluores lapidei, (quos ad pyritum aut silicum genera retu-
li) qui ideo tantum fluores appellantur quod igni impositi fluant aquæ instar,
ac metallorum liquefactorum exhalationes superinieci ac liquefacti præhi-
beant. Priores fluores tam variè & tam multipliciter distinguuntur quam gem-
mæ ipsæ. Alii candidi & pellucidi sexanguli, quadranguli, pentagoni, pango-
nii crystallo similes, alii non pellucidi quavis forma & variis lapidibus metalli-
cis innascentes. Alii rursus rubri granatis vel rubinis similes, varieque formati.
Alii nigri multorum etiam angulorum ex quibus interdum stannum excoqui-
tur, quinetiam & nigri sunt Gagati similes. Alii flauis lapidem specularum
chrysolitum, topasion, crocum, succinum, aut hiacinthum referunt. Alii vi-
rides prassium, smaragdum, aliasque gemmas imitantur. Alii cerulei saphiro,

Berillo aliisque gemmis non sunt dissimiles. Alii purpurei amethysti gratiam habent. Alii phenicei coloris seu castanei, alii cinerei coloris sunt, ita ut vix aliquem colorem esse putem quem non habeant fluores, eumque non simplicem, sed commixtum interdum, aut confusum, & aliquando in vno corpore a se inuicem distinctum. Nam ut natura in gemmis, ita in fluoribus, variis laedit coloribus. In Germaniæ aliarumque regionum metallicis fodinis reperiuntur, ac lapidibus metallicis plerunque adnascuntur, ac ex eadem materia ex qua gemmæ generantur oriri, vix dubium est. De viribus nemo hactenus scripsit. Gemmarum quarum referunt formas, vires habere verisimile est.

**

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM MEMORA- BILIVM,

In quo literis P. L. appositis primus liber, illis vero omiffis,
secundus denotatur.

A Aronis adamas	P.L. 47	adamas reconciliationis gemma	62
abortui impediendo remedia	128	adamas Aaronis	ibid.
absinthus	279	adamantis sculptura	6;
achatum genera	125	adamantem frangere	69
achatis descriptio	124	adamantis significatio	ibid.
achatis a iaspide differentia	124	adamas quomodo sculptatur	69
achatis proprietates	125	adamantis vsus	ibid.
acheron lapis fellis	186	adarco	161
accidentia gemmarum	P.L. 29	adarcos	198
acopis	279	adulteria margaritarum	91
acopis	198	aer cur diaphanus	P.L. 21
adamas Bohemicus	108	aer cur induret	P.L. 29
adamas Clabequius	ibid.	Ægyptilla	280
adamas cur alius durior	P.L. 27	atuis descriptio	186
adamanti proprium	57	atitidis genera	ibid.
adamantis tinctura	57	atitidis natura	187
adamas cur tincturam capiat	58	atitidis valor	188
adamantis emulatio cum aliis gemmis		agapis	279
ibid.		agentia duplicia	P.L. 48
adamantum genera	59	ageratus	200
adamantum magnitudo	59	alabandinus	245
adamas alium gignit	60	alabastrum	242
adamantis emendatio	60	alabastrum onyx Diosc.	122
adamas malleum non fert	ibid.	alabastritis	242
adamas magnetis vires non tollit	60	alabastritis genera	243
adamas plagas ostendit	61	alabastris vires	244
adamantis aciem plumbum non obrundit	ibid.	albedinis materia diaphana	P.L. 26
adamas paleas trahit	61	albis menstruis remed.	191
adamas an venenum	ibid.	album & nigrum diaphana non sunt	
adamas ad venena	62	P.L. 25	
		alcionium	198

I N D E X.

<i>alectorius lapis</i>	171	<i>asinius</i>	180
<i>aliofar</i>	83	<i>aspilates</i>	280
<i>almandini</i>	79	<i>asteria</i>	112
<i>alumen scaiola</i>	195	<i>asteria Historia</i>	152
<i>alui fluoris remed.</i>	110.156.244	<i>asteria vires, precium</i>	117
<i>amandini</i>	79	<i>asthmati conducens</i>	164
<i>amatides</i>	279	<i>astrios</i>	112
<i>amethysti precium</i>	81	<i>astrobolus</i>	112
<i>amethysti tabula.</i>	82	<i>astroites</i>	97
<i>amethystus</i>	81	<i>astroitis historia</i>	150
<i>amethysti fucus.</i>	83	<i>astroitis genera</i>	151
<i>amethysti vires</i>	83	<i>atomi cur in oculo cubiculo videantur</i>	
<i>amianthus</i>	204.190	P.L.21	
<i>amici homini qui lapides sint</i>	P.L.6	<i>atizoen</i>	280
<i>amicitia causa</i>	P.L.43	<i>auguis</i>	280
<i>ammochrysus</i>	209	<i>augustum marmor</i>	244
<i>amori reconciliande</i>	177	<i>aurum è lapide lazuli separare</i>	147
<i>amphitane</i>	279	<i>aurum non facile solus</i>	P.L.10
<i>amigdaloides</i>	263	<i>auripigmentum rubinum imitatur</i>	74
<i>anachites</i>	279	<i>autoglyphus</i>	281
<i>andromadae</i>	279		
<i>androas</i>	280	B	
<i>antachates</i>	125	<i>Balanita</i>	281
<i>antachates</i>	280	<i>ballacii imitatio</i>	74.75
<i>anterotes</i>	280	<i>ballacii precium</i>	74
<i>anthracitis</i>	262	<i>balassii virtus</i>	74
<i>antipates</i>	280	<i>baptes</i>	281
<i>aphrosidiace</i>	280	<i>baroptenus</i>	281
<i>apistes</i>	280	<i>baroptis</i>	281
<i>apoplexia remedium</i>	166	<i>basanus</i>	246
<i>aqua calcis utilissima</i>	260	<i>basaltis</i>	246
<i>aqua necessaria ad lapidum generatio-</i>		<i>batrachites</i>	151
<i>nem</i>	P.L.9	<i>belemnites</i>	235
<i>aqua marina</i>	106	<i>belemnitis differentia</i>	236
<i>aquileus vide atites</i>	280	<i>belemnitis facultates</i>	237
<i>argiriiis</i>	280	<i>beli oculus</i>	112, 126
<i>argyrodamas</i>	194	<i>berillus</i>	106.109
<i>armenii lapidis descriptio</i>	148	<i>berillus ubi nascatur</i>	107
<i>armenii lapidis facultates</i>	148	<i>berilli aroides</i>	107
<i>arthritidis remed.</i>	164	<i>berilli cerini</i>	107
<i>asbestos</i>	280	<i>berilli hircini hiantes</i>	107
<i>asictos</i>	280	<i>berilli oleaginei</i>	107
<i>asius lapis</i>	198		

berilli vi-

I N D E X.

<i>berilli vires</i>	107	<i>sameus</i>	119
<i>berilli valor</i>	108	<i>camel</i>	123
<i>bezoar descriptio</i>	181	<i>cameli imitatio</i>	124
<i>bezoar genera</i>	ibid.	<i>camelhuia</i>	122
<i>bezoar proba</i>	185	<i>cantharias</i>	262
<i>bezoar valor</i>	185	<i>capitis doloricentis remedium</i>	137.172
<i>bolenia</i>	281	<i>capnites</i>	263.281
<i>bones unicornes</i>	212	<i>caratobates</i>	281
<i>Borea</i>	127	<i>carbunculi descriptio</i>	70
<i>boreas</i>	134	<i>carbunculi genera</i>	ibid.
<i>borfycites</i>	281	<i>carbunculus est rubinus</i>	72
<i>bostricites</i>	262	<i>carbunculi pestilentes</i>	187
<i>botrytis</i>	ibid.	<i>carcinas</i>	263
<i>bracteas pro gemmis facere</i>	P.L. 34	<i>cardialgia remedium</i>	134
<i>brocatella</i>	125	<i>cardisco</i>	163.281
<i>brocatello</i>	251	<i>caristens</i>	281
<i>brontias</i>	152.240	<i>carpionum lapis</i>	175
<i>busonius lapis</i>	152	<i>castitatem prodit smaragdus</i>	100
<i>busonis lapidis genera</i>	ibid.	<i>castitatem an prodat adamas</i>	61
<i>busonii lapidis vires</i>	152	<i>casus remedia</i>	135
<i>buga</i>	248	<i>casuum remedia</i>	134
<i>bulgoda lapis</i>	179	<i>catochites</i>	281
		<i>catoprives</i>	263
C		<i>causa efficiens duplex</i>	P.L. 46
<i>Carbonites</i>	281	<i>causa efficiens lapidum</i>	P.L. 8
<i>cadmitis</i>	ibid.	<i>causa materialis gemmarum</i>	P.L. 9
<i>caimanum lapis</i>	177	<i>causa materialis vera gemmarum</i>	11
<i>calamites</i>	262	<i>causa formalis lapidum</i>	P.L. 11
<i>calcedonius</i>	120	<i>causa supernaturalis gemmarum que</i>	
<i>calcedonii genera</i>	121		P.L. 43
<i>calcedonii precium</i>	122	<i>causa libera</i>	P.L. 46
<i>calcophanos</i>	263	<i>causa quatuor</i>	P.L. 46
<i>calculi remedia</i>	103.110.128.153.	<i>causarum distinctio</i>	P.L. 51
156.175.200.201.249.	reme-	<i>cauterium ex cristalle</i>	111
<i>dium mirum</i>	177	<i>cegolites</i>	281
<i>callais</i>	281	<i>celicolor</i>	ibid.
<i>callainas</i>	ibid.	<i>cenar lapis</i>	178
<i>callimus lapis</i>	188	<i>ceponides</i>	281
<i>calor uniuersi communis causa</i>	P.L. 9	<i>cepocapites</i>	ibid.
<i>calx ex lapidib. sur</i>	P.L. 29	<i>cepoides</i>	263
<i>calx cur incalescat aqua</i>	259	<i>ceraunia</i>	112.171.237
<i>samaeus</i>	281	<i>ceraunia vires</i>	239
<i>sambnites</i>	ibid.	<i>ceraunia differentia</i>	ibid.
<i>samen</i>	123		

I N D E X.

<i>ceramites</i>	281	<i>colica remed.</i>	134.169
<i>cerachates</i>	125	<i>colorati gemmarum</i>	P.L. 32
<i>cerebri vitii utile</i>	164	<i>color sensu inuisibilis</i>	P.L. 22
<i>cerites</i>	263	<i>color duplex</i>	P.L. 23
<i>chabrate</i>	282	<i>color niger diaphanum impedit</i>	P.L. 26
<i>chalaxias</i>	262	<i>colores gemmarum unde auctoris opinio</i>	
<i>chalazias</i>	282	P.L. 24	
<i>chalcosmaragdus</i>	282	<i>colorum materia</i>	P.L. 23
<i>chanquo</i>	85	<i>colorum causa salis species</i>	P.L. 24
<i>chelidonium</i>	172	<i>colorum mixtiones</i>	P.L. 25
<i>chelidonii vires</i>	172	<i>colores diversi cur in gemmis</i>	P.L. 16
<i>chelonias</i>	282	<i>colorites</i>	282
<i>chelonitis</i>	153.240	<i>colummiarum pasta</i>	P.L. 34
<i>chernites</i>	198	<i>comitiali morbo remed.</i>	105.124
<i>cheripo</i>	85	157.172	
<i>chlarites</i>	103, 282	<i>conceptioni impediende</i>	194
<i>choaspites</i>	282	<i>concha cur cutem habeant</i>	84
<i>cholo</i>	282	<i>conchites</i>	262
<i>chryseletron</i>	105	<i>conditiones naturalis effectus</i>	P.L. 48
<i>chrystitis</i>	245	<i>contagionis remedia</i>	156
<i>chrysanterinus</i>	282	<i>contagii remedium bezoar</i>	184
<i>chrysoberillus</i>	106	<i>contagii remedium achatis</i>	125
<i>chrysocolla</i>	279	<i>contusio nibus sapphirus medetur</i>	94
<i>chrysolampis</i>	104.263	<i>coracias</i>	236
<i>chrysoprasius</i>	102.103	<i>corallis chates</i>	125
<i>chrysoprasus</i>	106	<i>corallum ut crescat</i>	154
<i>chrysophis</i>	263	<i>corallii historia</i>	153
<i>chrysolius</i>	104	<i>corallorum genera</i>	154
<i>chrysolius veterum</i>	<i>ibid.</i>	<i>coralli vires</i>	155
<i>chrysolii valor</i>	<i>ibid.</i>	<i>corallorum tinctura</i>	156
<i>chrysopterus</i>	<i>ibid.</i>	<i>corallorum liquor</i>	158
<i>chrysoptagion</i>	282	<i>corallorum essentia</i>	158
<i>chrysoptilon</i>	<i>ibid.</i>	<i>coralli valor</i>	158
<i>chymica gemma falsa</i>	P.L. 17	<i>coralli imitatio</i>	159
<i>cimilianthus</i>	282	<i>corallium ad. demonia. & fascina</i>	
<i>cisteolithus</i>	<i>ibid.</i>	159	
<i>cissites</i>	262. 282	<i>corallina</i>	262
<i>citrinus</i>	108, 111	<i>cordis affectibus utilis sapphirus</i>	93.
<i>cletrites</i>	263	94	
<i>clites</i>	282	<i>cordis affectibus conducens</i>	174
<i>coasspis</i>	282	<i>cordis palpitationi Bezoar</i>	183
<i>cogitationum tumultus prohibere</i>	128	<i>cordis robor augens</i>	210
		<i>cordis roboratio margaritis</i>	86

corneolus

I N D E X.

<i>cornicolus</i>	118	<i>deerinck</i>	161
<i>cornelius</i>	282	<i>dendrachates</i>	152
<i>cornu ammonis</i>	205	<i>dendrites</i>	263.283
<i>corfoides</i>	282	<i>densitas in gemmis</i>	P.L.28
<i>corninus</i>	ibid.	<i>dentium dolori remed.</i>	164
<i>corybantes</i>	236	<i>dentitioni promouenda remed.</i>	156
<i>cotes</i>	260	<i>deus quando caussa</i>	P.L.47
<i>cotium vsus</i>	261	<i>deum gemma an reddant propitium</i>	
<i>coticula</i>	247	P.L.52	
<i>craterites</i>	283	<i>diabolus quando caussa</i>	P.L.47
<i>crystallus</i>	108	<i>diabolus ad magiam trahit</i>	P.L.47
<i>crystallus cur sex angulos habeat</i>	P.L.	<i>diabolus efficiens quando</i>	P.L.48
18		<i>diabolifraus</i>	P.L.47
<i>crystallus cur hexagonus</i>	109	<i>diacodus</i>	283
<i>crystallus ubi inueniatur</i>	ibid.	<i>diadochus</i>	283
<i>crystalli facultates</i>	109.110	<i>diamarg. calidi vires.</i>	86
<i>crystalli genera</i>	109	<i>diamarg. frigid. vires</i>	86
<i>crystalli materia an sit aqua</i>	108	<i>diaphanitatis caussa</i>	P.L.9
<i>crystalli tinctura</i>	P.L.32	<i>diaphanitatem inuat sal.</i>	P.L.22
<i>crystallorum oleum</i>	110	<i>diaphanum duplex</i>	P.L.23
<i>crystallorum sal.</i>	110	<i>diaphanum perfectum</i>	P.L.23
<i>crystalli valor</i>	111	<i>diaphanum imperfectum</i>	P.L.23
<i>crystalli vitia</i>	109	<i>diaphani caussa continuitas.</i>	P.L.20.21
<i>crocallis</i>	283	<i>diaphanum non impedit aer</i>	P.L.22
<i>crocian</i>	203	<i>diaphani caussa non est aqua</i>	20.21
<i>crucifer lapis</i>	215	<i>diaphanum potest esse coloratum</i>	P.L.
<i>ctenites</i>	262	23	
<i>cur varia res in lapidem mutantur</i>		<i>diaphana colore carent</i>	P.L.26
267		<i>differentia lapidum in genere</i>	P.L.4
<i>cyanus</i>	138	<i>differentia lapidum ab actione</i>	5 pas-
<i>cyanei mater</i>	148	sione	P.L.5
<i>cyanea</i>	283	<i>differentia lapidum à qualitativis</i>	P.L.
<i>cydonites</i>	203	6	
<i>cymedia</i>	283	<i>differentia lapidum à loco</i>	Sortu: P.L.
<i>cyssi</i>	283	4	
		<i>differentia lapidum à substantia</i>	P.L.
		5	
		<i>dignitas adamantis</i>	63
		<i>diomphas</i>	209
		<i>diphris</i>	283
		<i>diuisio lapidum</i>	P.L.7
		<i>diuiniarum caussa</i>	P.L.43
		<i>diuturnis morbis remed.</i>	185

D

<i>Dactylus idcus</i>	235.236
<i>daphnia</i>	263.283
<i>darma</i>	161
<i>demonius</i>	283
<i>demones fugat smaragdus</i>	100

I N D E X.

domitianus	99	epilepsia bezoar	184
doriatides	283	epilepsia remed. 100.118.134.165.187.	
dotto	283	211	
dracontia	173	epilepsia summum remed.	186
drofolitus	283	epilepsia & mania remed.	149
dryites	262	epilepsia praecantio	156
duchanek	173	epilepticorum cura probatio	169
duplata gemma quomodo noscantur		epistures	284
P.L.29		epitaphia facere	P.L.34
durilapides qui	P.L.2	erispelatis remedium	177
durities lapidum	P.L.27	eristalis	284
durities causa non est aqua.	P.L.	erotilos	284
27		Essentia lapidum	P.L.12
durities quid faciat in gemmis	P.L.27	est in sione	285
durities factitiarum gemmarum ut fiat		etindros	284
P.L.32		eucrinos	284
durities tres gradus in lapidibus	P.L.2	eumeces	284
dysenteria remed.	100.158.244	eumetren.	284
E		eunofius	284
Ebenum fossile	161	eupetalos	284
echidna	284	eurrheus	201
echmites	262	eureos	284
echistis	284	eurotias	284
echites	263	eusebes	284
effectus proprie qui	P.L.50	exagonus	262
effectus qui à gemmis	P.L.45	execantholithus	285
effectus materiales	P.L.50	exhebenum	285
effectus supernaturales à gemmis non		exolictus	285
fiunt	P.L.46	experientia quid	P.L.43
effectuum 4. genera	P.L.45	extrinseca à gemmis non fiunt	P.L.52
egittilia	284	F	
elatites	263	Fubalis	287
electrum	284	factitia gemma graues	P.L.30
elementorum mixtio simplex nil produ-		factitia gemma limatis non ferunt	P.L.
cit	P.L.8	30	
elossites	284	factitia gemma quomodo noscantur	P.L.
emetres	284	29	
emites	284	factitia gemme quomodo fiant	P.L.31
encardia	284	factitiarum pasta	P.L.33
eneostis	287	falae gemma	108
enhydros	189	falae gemma tribus modis	P.L.30
enorcbis	203.189	fascina	159
entrochos	201	fascinis aduersans	171
			febrinum

INDEX.

<i>februm remedium</i>	86	<i>gemmis qua insculpi debeant</i>	63
<i>febris saphirus utilis</i>	94	<i>gemites</i>	285
<i>fellis lapis</i>	186	<i>generatio lapidum quomodo</i>	P.L. 11
<i>feru regi</i>	134	<i>genianes</i>	286
<i>ferrum magnetis vires & puncta suscipit</i>		<i>geodes</i>	188
221		<i>geranites</i>	262
<i>figura multiplex</i>	P.L. ibid.	<i>girasole</i>	96, 97
<i>figura gemmarum an operentur.</i>	P.L.	<i>glossopetra</i>	170
53		<i>gonorrhoea remed.</i>	156, 164
<i>filaterius</i>	285	<i>grammatias</i>	128
<i>fingites</i>	285	<i>granatus</i>	75
<i>fluxui alui medetur Smaragdus</i>	100	<i>granatus in igno servat colorem</i>	P.L. 29
<i>fluxui matricis utile</i>	202	<i>granati Bohemici dignitas</i>	77
<i>fluxui oculorum remed.</i>	86	<i>granati genera</i>	75
<i>fluxui sanguinis remed.</i>	119, 164	<i>granatorum preciosum</i>	77
<i>fongites</i>	285	<i>granati cur rotundi</i>	P.L. 17
<i>forma gemmarum</i>	P.L. 16	<i>granati magnitudo</i>	76
<i>friabilitas in gemmis</i>	P.L. 28	<i>granati proprietates</i>	76
<i>fungifer lapis</i>	261	<i>granatorum tabula</i>	78
<i>furus proditio</i>	187	<i>grauitas gemmarum</i>	P.L. 28
<i>futura scire contra naturam</i>	P.L. 43	<i>gypsum coralloides</i>	161
G		<i>gypsi historia</i>	196
<i>Gagates diareticus</i>	169	<i>gypsum strangulat.</i>	196
<i>gagatis genera</i>	ibid.	H	
<i>gagatis historia</i>	168	<i>Hammites</i>	207
<i>gagatis olei vires</i>	169	<i>hamachates</i>	125
<i>gagatis preciosum</i>	ibid.	<i>hamaitis descriptio</i>	191
<i>gagatis natura</i>	ibid.	<i>hamaitis genera</i>	ibid.
<i>galactites</i>	202	<i>hamaitis adulterium</i>	192
<i>galaicos</i>	285	<i>hamaitis spurius</i>	ibid.
<i>galaicon</i>	195	<i>hamaitis vires</i>	ibid.
<i>galaxia</i>	285	<i>hemorrhagiam sistit smaragdus</i>	100
<i>galaricides</i>	ibid.	<i>hapaitis</i>	263
<i>galatronia</i>	ibid.	<i>hephestitis historia</i>	261
<i>gallerica</i>	ibid.	<i>heliotropii genera</i>	130
<i>garatronius</i>	152	<i>heliotropii historia</i>	ibid.
<i>gecolitus</i>	286	<i>heliotropius iaspis est</i>	129
<i>gelachides</i>	285	<i>heliotropii valor</i>	150
<i>gelosia</i>	ibid.	<i>heliotropii vires</i>	ibid.
<i>Gemmae definitio</i>	P.L. 2	<i>heraclion</i>	247
<i>gemma unde vires habeant</i>	P.L. 42	<i>hexecantolibus</i>	286
<i>gemma quomodo quid faciat</i>	P.L. 53	<i>hernia cura</i>	239
<i>gemma cur supernaturalia faciunt</i>	63	<i>herniarum remedium</i>	134

I N D E X.

<i>hienia</i>	262	<i>karate</i>	286
<i>hieracites</i>	ibid.	L	
<i>histerius lapis</i>	179.	<i>Laconium marmor</i>	248
<i>hoplites</i>	263	<i>lac luna</i>	203
<i>horcus</i>	286	<i>lactea</i>	287
<i>hormexion</i>	ibid.	<i>lactis abundantia remedi.</i>	110
<i>horminodes</i>	ibid.	<i>lactis ubertatem concilians</i>	202.203
<i>hyacinthus</i>	79	<i>lapis fungifer</i>	261
<i>hyacinthus Plinii</i>	80	<i>lapidum sculptura</i>	P.L. 35
<i>hyacinthorum genera</i>	79.80	<i>lapides proprie dicti</i>	258
<i>hyacinthorum locus & virtus</i>	80	<i>lapides quomodo in homine generentur</i>	
<i>hydrinus</i>	286	268.269	
<i>hydropis cura succinum</i>	164	<i>lauraces</i>	287
<i>hyenia</i>	286	<i>lazuli genera</i>	138
<i>hysterapetra</i>	200	<i>lazuli lapis</i>	138
I		<i>lazuli ab armeno differentia</i>	138
<i>Iacinto la bella</i>	76	<i>lazuli vires</i>	139
<i>iaspis</i>	126	<i>leontios</i>	263
<i>iaspides crucifera</i>	128.	<i>leonina</i>	125
<i>iaspidis facultates</i>	127.	<i>lepidotes</i>	262
<i>iaspidis genera</i>	127	<i>leucopetalos</i>	287
<i>iaspidis imitatio</i>	129	<i>leucachates</i>	125
<i>iaspidis valor</i>	ibid.	<i>leucophthalmus</i>	126
<i>igni cur resistant gemma</i>	P.L. 29	<i>leucostitus</i>	287
<i>ileo remedi lapis</i>	123	<i>libanochros</i>	ibid.
<i>imaginatio an operetur</i>	P.L. 54	<i>lichinus</i>	ibid.
<i>imaginatio an agat in corpus alterius</i>		<i>lignites</i>	ibid.
P.L. 33		<i>lignum in lapid em vertere</i>	210
<i>Indica</i>	286	<i>limacis lapis</i>	180
<i>India gemmarum fertilis</i>	P.L. 13	<i>limenius</i>	235.236
<i>India cur gemmas ferat</i>	P.L. 14	<i>limoniates</i>	287
<i>intellectus habitus a gemmis non fiunt</i>		<i>lince</i>	ibid.
P.L. 52		<i>linsicus</i>	ibid.
<i>instrumenta ad sculpendum</i>	P.L. 35	<i>linurgus</i>	ibid.
<i>intrita</i>	286	<i>liparis</i>	ibid.
<i>ion</i> 286	<i>iris</i> 108.111	<i>litteras lapidi bus inscribere</i>	P.L. 35
<i>iscustos</i>	286	<i>lithus</i>	287
<i>isodomos</i>	255	<i>locus in quo apides nascuntur</i>	P.L. 13
<i>Iudaisus lapis</i>	200	<i>loca in quibus res varia in lapides mu-</i>	
K		<i>tantur</i>	263
<i>Kakabre</i>	286	<i>loricis mun dandis</i>	193
<i>kalkabre</i>	ibid.	<i>lucere gem mas noctu posse</i>	20
<i>karadro</i>	ibid.	<i>lucullens</i>	245
		<i>lucosa</i>	

I N D E X.

<i>lucosaphirus</i>	92	<i>margaritarum descriptio</i>	83
<i>lulus</i>	83	<i>margaritarum genera</i>	84
<i>lunaria</i>	287	<i>margaritarum locus</i>	84
<i>lychnites</i>	287	<i>marmor</i>	241
<i>lychnitis</i>	242	<i>marmor augustum</i>	244
<i>lycophthalmus</i>	126	<i>marmor carrariense</i>	243
<i>lydius lapis</i>	247	<i>marmor a fleva</i>	250
<i>lyncurius</i>	161	<i>marmorum imitatio</i>	252
<i>lysimachus</i>	287	<i>marmor nigrum, fuscum, liuidum</i>	244.
<i>lythodermis</i>	287	245	
<i>lychantrax</i>	170	<i>marmor parium</i>	242
	M	<i>marmor rubra</i>	250
<i>Machera</i>	288	<i>marmor thebaicum</i>	251
<i>magia gradus</i>	P.L.48	<i>marmor tiberium</i>	244
<i>magnes argenteus</i>	235	<i>marmor viridia, cinerea</i>	248
<i>magnes aureus</i>	234	<i>materia gemmarum secundum Paracel-</i>	
<i>magnes carneus</i>	234	<i>sum</i>	P.L.10
<i>magnes cur declinet</i>	224	<i>meconites</i>	262
<i>magnes cur plagas ostendat</i>	220	<i>medea</i>	288
<i>magnes cur precise nō ostendat polos</i>	223	<i>medus</i>	288
<i>magnes cur trahat ferrum</i>	219	<i>melancholia bezoar</i>	183
<i>magnetis descriptio</i>	219	<i>melancholia remedia</i>	105,139,167
<i>magnetis genera</i>	ibid.	<i>melancholiam purgat magnes</i>	225
<i>magnesia</i>	288	<i>melancholicis morbis remed.</i>	149
<i>magnetis preparatio</i>	226	<i>melichryson</i>	105
<i>magnetis usus</i>	228	<i>melitites</i>	204
<i>magnetis vires medica</i>	225	<i>memphites</i>	122,288
<i>magneticum emplastrum</i>	225	<i>mensa aspidea Rudolphi</i>	119
<i>malacensis lapis</i>	178	<i>menses ciet</i>	164
<i>malachitis genera</i>	133	<i>mensium fluori conducens</i>	194
<i>malachitis Historia</i>	133	<i>menstruorum fluxui nimia conducens</i>	
<i>malachitis valor</i>	133	177	
<i>maltha compositio</i>	259	<i>menstruis albis utile</i>	164
<i>mammaram vitis utile</i>	199	<i>melochites</i>	288
<i>mania quid profit</i>	172	<i>Meroctes</i>	288
<i>manialis lapis</i>	179	<i>minii color ex hematite</i>	192
<i>manati lapis</i>	179	<i>marfanites</i>	263
<i>margarite Bohemia</i>	85	<i>mirax</i>	102
<i>margarite false ut fiant</i>	91	<i>mollities lapidum</i>	P.L.27
<i>margarite senescunt</i>	86	<i>mollitiei cause</i>	P.L.27
<i>margarite perforantur</i>	91	<i>melochitis mater</i>	148
<i>margaritae pulcras facere</i>	91	<i>molybdos</i>	263
<i>margaritarum virtutes</i>	86	<i>monoceros an sit</i>	211

I N D E X.

<i>monocerotis facultates.</i>	210	<i>oculus solis</i>	97
<i>morion</i>	122.188	<i>oculorum vitii utilis sapphirus</i>	93
<i>morochti à galactite differentia.</i>	202	<i>oculorum vitii, conducens</i>	107.158.
<i>morochthus</i>	202	202.	
<i>morsus animalium remed.</i>	100	<i>oculorum vitii & ulceribus aqua sa-</i>	
<i>musta</i>	83	<i>phirea</i>	95
<i>myrtus</i>	262	<i>ollares lapides</i>	193
<i>myrrhina vasa que</i>	123	<i>olea</i>	288
<i>myrrhina vasa ex sardowich.</i>	120	<i>oleum sapphiri</i>	43.94
<i>myrmecias</i>	262	<i>ombrias</i>	152.240
<i>myrmecites</i>	262	<i>onagrus</i>	289
<i>myrridates</i>	288	<i>onychis ab achate differentia</i>	124
<i>myrridatis pocula</i>	121	<i>onychis ab aliis differentia</i>	122
N		<i>onychis genera</i>	122
<i>Narcissites</i>	288	<i>onychis imitatio</i>	124
<i>norcoticum</i>	203	<i>onychis noxa</i>	123
<i>nama sonites</i>	288	<i>onychis valor, vsus</i>	123
<i>naturaliter gemma operantur</i>	P.L.25	<i>onyx</i>	122.243
<i>nebrites</i>	288	<i>onyx Iudaorum</i>	123
<i>nemesis</i>	288	<i>opacitas gemmarum</i>	P.L.20
<i>nemesites</i>	288	<i>opalus niger</i>	97
<i>nephriticus lapis</i>	103.131	<i>opalus Nonii</i>	97
<i>nephritici genera</i>	131	<i>opalus omnium gemmarum vires habes</i>	
<i>nephritici natura</i>	132	97	
<i>nephritidis remedia.</i>	132.180	<i>opali adulterium</i>	98
<i>neronianus</i>	99	<i>opali descriptio</i>	96
<i>nicolus</i>	119	<i>opali genera</i>	96.97
<i>nigredo proprio color</i>	P.L.26	<i>opali magnitudo</i>	97
<i>nifus</i>	288	<i>opali proprietates.</i>	97
<i>nosus</i>	288	<i>opali valor</i>	98.
<i>nympharena</i>	288	<i>ophicardelon.</i>	289
O		<i>ophites.</i>	248
<i>Obsidianus</i>	245	<i>ophites genera</i>	249
<i>obsidianus lapis</i>	123.168	<i>ophites marmor.</i>	243
<i>oculus cati</i>	97.117.126	<i>ophitis vsus.</i>	249
<i>oculi cati vires, precium</i>	105.117	<i>ophitis veterum descriptio</i>	248
<i>oculi cancri</i>	175	<i>ophthalmius.</i>	289
<i>oculorum cancri essentia.</i>	175	<i>orca.</i>	289
<i>oculus felis</i>	112	<i>orexis remedia</i>	175
<i>oculorum doloribus utile</i>	172	<i>orphanus.</i>	289
<i>oculorum fluxibus remed.</i>	186	<i>oripendulus</i>	133
<i>oculorum lachrimis remed.</i>	156.164	<i>orites</i>	289
<i>oculus marinus.</i>	177	<i>o. itorius.</i>	288

I N D E X.

ornicus	289	perlarum quinta essentia	87
onyx uno cornu	212	perlarum rotunditas unde	P.L. 17
osibus fractis utile	207	perlata tabella	87
osifragus	204	perspicuitas gemmarum	P.L. 20
osifragi vires	205, 206	pestis remedia	156, 158, 165, 187, 211
osifragi distantia	204	phasachates	125
ostracites	193	pheonicitis	290
ostrea margaritifera	85	phycites	262
othonna	289	phrenitidi remed. topasius	104
ovum anguinum	114, 153, 240	phrygius lapis	199
		phycites	290
P		pillula de lapide armeno	149
Pagurus	289	pillula de lapide lazuli	139
pallacius	289	piscis saxei	254
palmarum lapides	289	ploginos	290
Palumbellarum lapis	177	podagra remed.	110, 198, 249
panchrus	290	podagram mitigans	140
pangonius	262	poederos	96, 112
pameros	290	peonitis	290
panis demonium	262	polia	263
pansebastos	289	polo	155
panterbes	234	polyxono	262
paragone	245	polytrix	ibid.
pardalios	263	pondus gemmarum	P.L. 28
paretonium	198	pontica	290
partum accelerat smaragdus	100	porcinus lapis	178
partum retinere	164	porphirites	250
partui retinendo, promouendo	187	porrus	290
parui lapides qui	P.L. 2	porus	198
pastapro columnis	P.L. 34	pramnion	122
pastapro faciliis gemmis	P.L. 33	prasinus	99
patonius	290	prassus	102
pentaurica	290	Eius proprietates	103
penicoche	262	prasi valor	102
pentagonus	262	praconissus	290
perca piseis lapis	180	precii adamantum regula	64
perdicites	263	precii adamantum tabula	65
perfecta quando fiant gemma	P.L. 16	precium margaritarum	88
phoenicites	262	principia lapidum	P.L. 10
phengites	242, 250	principia Paracelsica communia	P.L.
peranites	290	ibid.	
perileucos	125	prontea	290
perithe	290	pseudocorallium	160
perlata aqua	77		

I N D E X.

<i>pseudoadamas</i>	108	<i>rotunda cur fiant gemmae</i>	P.L. 17
<i>pseudoadamas Archemius</i>	ibid.	<i>rotunditas perlarum unde</i>	P.L. ibid.
<i>pseudoadamantes</i>	59	<i>rubicellus</i>	71
<i>pseudopalus</i>	97	<i>rubinus ad venena</i>	73
<i>ph: hysis remed.</i>	86, 199	<i>rubinus ballastus</i>	74
<i>pulchri lapides qui</i>	P.L. 3	<i>rubinus spinellus</i>	75
<i>pulchritudo gemma quid possit</i>	62	<i>rubini della rocha</i>	73
<i>pumex</i>	197	<i>rubini descriptio</i>	71
<i>pumicis genera</i>	ibid.	<i>rubini veri descriptio</i>	72
<i>punicus</i>	290	<i>rubinorum genera</i>	71
<i>purgans armenius</i>	139	<i>rubini generatio</i>	72
<i>purgat molochitis</i>	134	<i>rubini imitatio</i>	73
<i>puerorum terroribus remed.</i>	140	<i>rubini magnitudo</i>	72
<i>puerorum veribus remed.</i>	151	<i>rubini mater balastus</i>	ibid.
<i>pyramidum translatio</i>	ibid.	<i>rubinorum matronalium precium</i>	73
<i>pyrene</i>	201, 262	<i>rubini proprietates</i>	ibid.
<i>pyrrhopocilon</i>	251	<i>rubini valor</i>	ibid.
<i>pyrimachus</i>	255	<i>rubino saphirum facere</i>	P.L. 32
<i>pyrites</i>	290	<i>rubri</i>	291
<i>pyriti facultates</i>	257		
<i>pyritis historia</i>	256	S	
<i>pyritum genera</i>	ibid.	<i>Sabulosus lapis</i>	198, 205
<i>pyrobolus</i>	290	<i>sal armoniac. nature</i>	P.L. 24
		<i>sal corallorum</i>	156
		<i>sal iunat ad diaphanitatem</i>	P.L. 22
Q		<i>sal saphiri</i>	93
<i>Quandros</i>	290	<i>salis species colorum causa</i>	P.L. 24
<i>quartana bezoar</i>	184	<i>salamandra</i>	190
<i>quartana remedia</i>	140, 177	<i>salegra</i>	198
<i>quiricia</i>	291	<i>fallius</i>	291
<i>quis</i>	291	<i>samius lapis</i>	194
<i>quomodo magnes plagas ostendat</i>	220	<i>s. mothracia</i>	168
		<i>sanguinis fluxui remed.</i>	102, 104,
R			105, 127, 156, 177, 192
<i>Radain</i>	291	<i>sanguinalis lapis</i>	179
<i>radainus</i>	ibid.	<i>sanguinis spuis utile</i>	192
<i>romai</i>	ibid.	<i>sanguinis spuis quidiuues</i>	177
<i>rario</i>	ibid.	<i>saphirus</i>	92, 138
<i>rari lapides qui</i>	P.L. 2	<i>saphiri adulterium</i>	95, 96
<i>raris in gemmis</i>	P.L. 28	<i>saphiri essentia, tinctura</i>	93
<i>regula caustarum</i>	P.L. 49	<i>s. saphiri oleum</i>	94
<i>reben</i>	291	<i>s. saphiri proprietates</i>	93
<i>rhodialis lapis</i>	200	<i>s. saphiri sal</i>	ibid.
<i>rhodites</i>	262	<i>saphiri valor</i>	95
<i>romari cornu</i>	23		
<i>rosen</i>	290		

sarcopha-

I N D E X.

<i>sarcophagus</i>	198	<i>solis gemma</i>	112
<i>sarcites</i>	262, 291	<i>somnum prouocans</i>	140
<i>sardachates</i>	125	<i>soriana</i>	76
<i>sarda</i>	118	<i>spartoplios</i>	263, 291
<i>sardinus</i>	ibid.	<i>spasnum curat molochites</i>	134
<i>sardii facultates</i>	ibid.	<i>spinus lapis</i>	255
<i>sardii genera</i>	ibid.	<i>spiritus facultas</i>	P.L. 8
<i>sardis usus</i>	119	<i>spiritus lapidificus</i>	P.L. 9
<i>sardonichis adulterium</i>	120	<i>spiritus per gemmas metaphysicè operan-</i>	
<i>sardonichis dignitas, precium</i>	119	<i>tur</i>	63
<i>sardonichis genera</i>	ibid.	<i>spongia lapis</i>	200
<i>sardonix</i>	ibid.	<i>spongites</i>	262
<i>sarmeniis</i>	291	<i>spuro sanguinis quid prosit</i>	202
<i>sarites</i>	263	<i>stalactites</i>	207
<i>saualia</i>	155, 161	<i>stalagnites</i>	ibid.
<i>saxum arenarium</i>	253	<i>statuas facere</i>	P.L. 34
<i>saxum crustosum</i>	254	<i>stecatites</i>	204, 262
<i>saxum limosum</i>	255	<i>stella terra</i>	194
<i>saxa</i>	253	<i>stellaris lapis</i>	150, 173
<i>saxa calcaria</i>	259	<i>stellaris lapidis facultates</i>	151
<i>saxa molaria</i>	260	<i>stelechites</i>	263
<i>saxa olentia</i>	258	<i>strasites</i>	291
<i>scambia</i>	96	<i>strombites</i>	262
<i>schistus</i>	193	<i>strumis conducens</i>	199
<i>scolopendrites</i>	262	<i>sublimati remedium</i>	110
<i>sedehego</i>	291	<i>succus lapidescens</i>	P.L. 11
<i>selenitidis historia</i>	195	<i>succinum Serapionis</i>	118
<i>seminariū gemmarū occultum</i>	P.L. 12	<i>succinum ut colligatur</i>	162
<i>situs an operetur in gemmis</i>	P.L. 54	<i>succini genera</i>	ibid.
<i>silicis historia</i>	255	<i>succini historia</i>	161
<i>sinochites</i>	281	<i>succini imitatio</i>	168
<i>smaragdi adulterium</i>	102	<i>succini magisterium</i>	18
<i>smaragdi descriptio</i>	99	<i>succini natura</i>	164
<i>smaragdi debilitas</i>	101	<i>succini olei vires</i>	165
<i>smaragdi genera</i>	99	<i>succini tabella</i>	166
<i>smaragdi occidentales duplices</i>	ibid.	<i>succini valor</i>	167
<i>smaragdi tinctura</i>	101	<i>suff. cationi uteri conducens</i>	169
<i>smaragdi valor</i>	ibid.	<i>supranaturales vires an habeant gemmas</i>	
<i>smaragdi vires</i>	100		P.L. 43
<i>smaragdites</i>	102, 103	<i>syctites</i>	262
<i>smaragdoprasus</i>	103	<i>syderitis</i>	263
<i>smaragdoprasu vires, valor</i>	ibid.	<i>syderopoecillos</i>	291
<i>smiris</i>	193	<i>syenites</i>	251

I N D E X.

<i>sfinius</i>	292	<i>tuberonum lapis</i>	180
<i>sympathiam an habeant gemma</i>	P.L.	<i>turcoïdis emendatio</i>	138
55		<i>turcoïdis genera</i>	134
<i>synopes remed.</i>	110.134	<i>turcoïdis historia</i>	ibid.
<i>synodontides</i>	292	<i>turcoïdis imitatio</i>	137
<i>syringites</i>	262.292	<i>turcoïdis proprietates</i>	134,135
<i>syrites</i>	292	<i>tyites</i>	248
<i>syrus</i>	291	<i>tympanitis remedium</i>	158
T		U	
<i>Tabula precii adamantum</i>	65	<i>Ualor</i>	140
<i>talcum</i>	194	<i>valor adamantis</i>	63
<i>talci liquor</i>	ibid.	<i>valor, fictio, usus achates</i>	125
<i>taos</i>	262	<i>valor lapid. armeni</i>	150
<i>topatius vulgaris</i>	105	<i>valor saphiri</i>	95
<i>tarak</i>	291	<i>valor turcoïdis</i>	137
<i>tarti</i>	292	<i>veneni remedia</i>	128,153,174,186
<i>tecolithus</i>	201	<i>veneni remedium porcinius</i>	178
<i>telirrhifos</i>	292	<i>venena pellit bezoar</i>	183
<i>telicardios</i>	ibid.	<i>veientana</i>	292
<i>tephria</i>	248,249	<i>venenorum remedia</i>	210
<i>terra simplex nulla</i>	P.L. 9	<i>venenorum remed. smaragdus</i>	100
<i>theamedes</i>	217	<i>venenis aduersans</i>	213
<i>thirfites</i>	292	<i>venenis contrarium</i>	171,187,206,249
<i>Thracia</i>	ibid.	<i>venenis contrarius puluis</i>	87
<i>Thracius lapis</i>	169,170	<i>venenis resistit rubinus</i>	73
<i>thyites</i>	203	<i>venenis saphirus aduersus</i>	93
<i>thyreus</i>	292	<i>veneri amuletum</i>	93
<i>tiberium marmor</i>	244	<i>veneris oculus</i>	177
<i>tillinites</i>	262	<i>ventriculi vitis utile</i>	165
<i>tinctura adamantis</i>	57	<i>ventriculum roborat molochites</i>	134
<i>tinea remedium</i>	190	<i>verdello</i>	247
<i>topasius veterum</i>	104	<i>vermibus bezoar utilis</i>	184
<i>topatii adulterium</i>	106	<i>vermibus vinearum aduersans</i>	170
<i>topatii vires</i>	105	<i>virginitatis exploratio</i>	169
<i>topatii vulgaris valor</i>	106	<i>vires chelonitidis</i>	241
<i>tophaceum saxum</i>	255	<i>vires gemmarum a forma</i>	P.L. 13
<i>tophus</i>	198	<i>vires onychis</i>	123
<i>trapendani</i>	292	<i>vires succini</i>	164
<i>trichrus</i>	ibid.	<i>virites</i>	202
<i>triglites</i>	263	<i>virtus occulta in lapidibus</i>	P.L. 51
<i>trochites</i>	201	<i>vitrioli remedium</i>	156
<i>trochinus</i>	292	<i>vitium cur habeant gemma</i>	P.L. 16
<i>tryophthalmos</i>	126	<i>ulceribus remedium</i>	191

I N D E X.

<i>ultramarini coloris confectio</i>	146, 147	<i>vulneribus utile</i>	175
<i>umbilicus marinus</i>	176	<i>vulturinus</i>	292
<i>unicornus</i>	212		X
<i>unio Cleopatra</i>	85	<i>Xanthos</i>	292
<i>uniones magni ubi</i>	ibid.	<i>xifinus</i>	ibid.
<i>unionis nomen</i>	ibid.		r
<i>unionis origo</i>	84	<i>Yettus</i>	293
<i>uniones Rudolphi Imp.</i>	85		Z
<i>uniones qui</i>	83	<i>Zeblicium marmor</i>	242, 244, 248,
<i>uteri fluxus remed.</i>	110. 157		289

Gemmarum & Lapidum Indicis FINIS.

1385-557

2/11

S. 16.4 34

